

DEE BROWN

KALBİMİ VATANIMA GÖMÜN

Kızılderili ırkının yok edilişinin A.B.D. resmi arşivlerine dayanan gerçek belgesel öyküsü

YAYINLARI

2. BASKI

BELGESEL DİZİ

Gedikpaşa Camii Sok. No: 57 Kat: 2
34400 Çemberlitaş - İSTANBUL
Tel: 516 17 46
PK: 12 Sirkeci - İSTANBUL

DEE BROWN

KALBİMİ VATANIMA GÖMÜN

Çeviren:
Celal Üster

KALBİMİ VATANIMA GÖMÜN
DEE BROWN

Çeviren: Celal Üster

Bury My Heart At Wounded Knee/Dee Brown - 1970
Barrie & Jenkins - 1970

Kesim Telif Hakları Ajansı - 1970
E Yayınları - Birinci Baskı/1973 - İkinci Baskı/1990

Kapak Resmi : Stewart Sherwood
Kapak Düzeni : Bülent Engez
Dizgi : GÖzlem Matbaacılık
Baskı : Gözlem Matbaacılık
Cilt : Dursun Ünlü

DEE BROWN

KALBİMİ VATANIMA GÖMÜN

Nicolas Cesur Kurt'a

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ 13
1. "DAVRANIŞLARI TERBİYELİ VE ÖVGÜYE DEĞER" 19
2. NAVAHO'LARIN UZUN YÜRÜYÜŞÜ 29
3. KÜÇÜK KARGA'NIN SAVAŞI 49
4. SAVAŞ CHEYENNE'LERE ULAŞIYOR 73
5. POWDER IRMAĞI İSTİLÂSI 103
6. KIZIL BULUT'UN SAVAŞI 117
7. "İYİ BİR KIZILDERİLİ, ÖLÜ BİR KIZILDERİLİ" 139
8. DONEHOGAWA'NIN YÜKSELİŞİ VE DÜŞÜŞÜ 163
9. COCHİSE VE APACHE GERİLLALARI 177
10. YÜZBAŞI JACK'IN SINAVI 201
11. YABAN SIĞIRLARINI KURTARMA SAVAŞI 221
12. KARA TEPELER SAVAŞI 249
13. NEZ PERCE'LERİN KAÇISI 283
14. CHEYENNE'LERİN YURTLARINA DÖNÜŞÜ 297
15. DİNELEN AYI KİŞİLİK KAZANIYOR 313
16. "UTE'LER GİTSİN" 327
17. SON APACHE REİSİ 345
18. HAYALETLERİN DANSI 365
19. YARALI DİZ 385

NOTLAR 395
BİBLİYOGRAFİ 407

RESİMLERİN LİSTESİ

İkinci Bölüm
1. Navaho'ların reisi Manuelito 33
2. Manuelito'nun karısı Juanita 37
3. 1860'larda bir Navaho Savaşçısı 47

Üçüncü Bölüm
4. Küçük Karga 55
5. Büyük Kartal 61

Dördüncü Bölüm
6. Camp Weld toplantısına (28 Eylül 1864) katılan Cheyenne ve Arapaho reisleri 85
7. Arapaho'ların reisi Küçük Kuzgun 89
8. George Bent ve Karısı Magpie 95
9. Dilmaç Edmond Guerrier 99

Beşinci Bölüm
10. Oglala Sioux'larından Kızıl Bulut ya da Mahpiua Luta 107

Altıncı Bölüm
11. Brulé Sioux'larından Benekli Kuyruk 121

Yedinci Bölüm
12. Güneyli Cheyenne'lerden Gaga Burun 145
13. Comanche'lerin reisi Tasawi ya da Gümüş Bıçak 161

Sekizinci Bölüm
14. Donehogawa (Ely Parker) 169

Dokuzuncu Bölüm
15. Cochise 181
16. Aravaipa Apache'lerinin reisi Eskiminzin 187

Onuncu Bölüm
17. Yüzbaşı Jack ya da Kintpuash 205

Onbirinci Bölüm
18. Satanta ya da Beyaz Ayı 225
19. Yalnız Kurt ya da Guipago 229
20. Kiowa'ların reisi Tepeden Kuş 231
21. Comanche'lerden On Ayı 239
22. Beyaz At ya da Tsen Tainte 241
23. Comanche'lerden Quanah Parker 245

Onikinci Bölüm
24. Oturan Boğa 255
25. Safra 267
26. Cheyenne'lerin reisi İki Ay 267
27. Kambur 267
28. Sioux'larda Karga Kral 267
29. Atlarından-Korkan-Delikanlı 271
30. Küçük Dev Adam 277
31. Azgın At'ın öldürülüşü 279

Onüçüncü Bölüm
32. Nez Percé'lerden Reis Joseph 287

Ondördüncü Bölüm
33. Kör Bıçak 303
34. Küçük Kurt 305

Onbeşinci Bölüm
35. Ponca'ların reisi Dinelen Ayı 321

Onaltıncı Bölüm
36. Ouray 329
37. Nicaagat (Jack) 333
38. Quinkent ya da Douglas 399
39. Colorow 341

Onyedinci Bölüm
40. Geronimo 349
41. Naiche ve Karısı 351
42. Victorio 353
43. Nana 357

Onsekizinci Bölüm
44. Paiute'lerin yalvacı Wovoka 379
45. Tepen Ayı 379
46. Sioux'lardan Tıknaz Boğa 379
47. John Grass 379

Ondokuzuncu Bölüm
48. Koca Ayak'ın Donmuş Ölüsü 389
49. Yaşlanmış haliyle Kırmızı Bulut 393

ÖNSÖZ

Lewis ile Clark'ın on dokuzuncu yüzyılın başlarında Pasifik Kıyısı'na yaptıkları keşif gezisinden bu yana, Batı'nın "açılışı"nı dile getiren basılı belgelerin sayısı binlere varmıştır. Yazıya dökülen yaşantı ve gözlemlerin 1860 ile 1890 arasındaki kısa sürede -bu kitapta ele alınan dönem- yoğunlaştığını görüyoruz. Şiddet, açgözlülük, gözüpeklik, duygusallık, dizginsiz bir çoşkunlukla dolu ve zaten kişisel bakımdan özgür olanların kişisel özgürlük ülküsü karşısında nerdeyse saygıyla boyun eğdikleri akıl almaz bir dönemdir bu.

Amerikalı Kızılderililerin kültür ve uygarlığı bu dönemde ortadan kaldırılmış; Batı'nın bütün büyük öyküleri hep bu dönemde doğmuştur -kürk tacirlerinin, dağcıların, buharlı gemi kılavuzlarının, altın arayıcılarının, kumarbazların, silâhşorların, süvarilerin, sığır çobanlarının, orospuların, misyonerlerin, kadın öğretmenlerin, çiftlik sahiplerinin öyküleri. Bu yıllarda Kızılderililerin sesi pek seyrek duyulur olmuş, çoğu zaman da beyaz adamın kalemiyle kâğıda dökülmekten yoksun kalmıştır. Kızılderili bu öykülerin kara tehlikesi sayılıyordu; hem İngilizce yazmasını bilseydi bile, basımcı ya da yayımcıyı nereden bulacaktı?

Gene de geçmişin o Kızılderili sesleri bütün bütüne kaybolmuş değildir. Amerikan batı tarihinin birkaç gerçek öyküsü Kızılderililer tarafından piktograflarla ya da İngilizceye çevrilerek belgelenmiş ve bunların bazıları kıyıda köşede kalmış dergilerde, küçük kitapçıklarda ya da dar çevrelerce okunan kitaplarda yayımlanmıştır. On dokuzuncu yüzyılın sonlarında, beyaz adamın savaşlardan arta kalan Kızılderililere ilişkin merakı ileri bir ölçüye vardığında, girişken gazete muhabirleri savaşçılar ve reislerle sık sık konuşmalar yapmış ve onlara, Batı'da olan bitenlerle ilgili düşüncelerini dile getirme fırsatını vermişlerdir. Bu konuşmaların niteliği, yorumların yeteneğine ya da Kızılderililerin özgürce konuşma eğilimine göre büyük fark-

lılıklar gösterir. Bazısı, gerçeği anlatırsa misillemeye uğrayacaklarından korkmuş, bazısı da muhabirleri uyduruk masallarla aldatma yolunu tutmuştur. Bu yüzden Kızılderililerin gazetelerde yayımlanan sözleri, kimi birer taşlama harikası olduğu, kimi de şiir dolu öfke patlayışlarıyla yanıp tutuştuğu halde, kuşkuyla okunmalıdırlar.

Kızılderililerin birinci ağızdan sözlerinin en zengin kaynaklarından biri de, Birleşik Devletler hükümetinin sivil ve asker temsilcileriyle yapılan antlaşma oturumlarının ve öteki resmî toplantıların tutanaklarıdır. On dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında İsaac Pitman'ın yeni stenografi sistemi iyice benimsenmeye başlamıştı; Kızılderililer bir toplantıda konuşurken, resmî çevirmenin yanında bir de tutanak yazmanı oturur olmuştu.

Batı'nın uzak yörelerinde yapılan toplantılarda bile konuşmaları kâğıda aktaracak biri çoğu zaman bulunuyor, çeviri işinin güçlüğünden ötürü söylenenlerin çoğu el yazısıyla tutanağa geçirilebiliyordu. Çevirmenler genellikle konuşma dilini bilen, ama okuma-yazması olmayan melezlerdi. Yazı dili olmayan çoğu halklar gibi bu çevirmenler ve Kızılderililer de düşüncelerini dile getimek için, imgelere, tasvirlere başvuruyor, bu yüzden İngilizce çeviriler doğayı tasvir eden birtakım resimlerle dolu oluyordu. Kötü bir çevirmen, konuşması su gibi akıp giden bir Kızılderilinin sözlerini kaba bir dille aktarıyor, buna karşılık iyi bir çevirmen kötü bir konuşmacıyı şair katına yükseltiyordu.

Kızılderili önderlerinin çoğu beyaz görevlilerle yapılan toplantılarda özgür ve açık bir dille konuşuyordu; 1870'ler ve 1880'lerde bu gibi işlerde tecrübe kazandıkça, kendi çevirmen ve tutanak yazmanlarını kendileri seçme hakkını istemeye başladılar. Bu son dönemde, kabilelerin bütün üyeleri konuşmakta özgürdü; bazı yaşlı üyeler geçmişte tanık oldukları olayları anlatıyor ya da kendi halklarının tarihini özetliyorlardı. Uygarlıklarının bu yıkılış dönemini yaşayan Kızılderililer artık hayatta olmadıkları halde, bütün anlattıkları resmî tutanaklarda saklıdır.Oldukça önem taşıyan oturum tutanakları hükümet belge ve raporlarında yayımlanmıştır.

İşte bu nerdeyse unutulmuş sözlü tarihin bütün kaynaklarından yararlanarak, Batı'nın fethini, onu yaşayan kurbanların ağzından, onların kendi sözlerine elden geldiğince bağlı kalarak anlatmaya çalıştım. Bu döneme ilişkin belgeleri hep yüzleri batıya dönük okuyan Amerikalılar bu kitabı yüzlerini doğuya çevirerek okumalıdır.

Elinizdeki, neşeli bir kitap sayılmaz, ama tarihin bugüne uzayan bir yanı vardır ve belki de bu kitabı okuyanlar, geçmişte ne olduğunu öğrenmekle, Amerikalı Kızılderilinin bugün ne olduğunun daha iyi anlayacaklardır. Amerikan mitinde kaba birtakım savaşçılar şeklinde basmakalıp bir biçime sokulan Kızılderililerin ağzından ince ve son derece akla yatkın sözlerin çıktığını görünce şaşıracaklardır belki de. Belki de, toprakla olan ilişkilerini büyük bir titizlikle koruyan bir halktan, toprak ile kendi aralarındaki

ilişki hakkında biraz bir şeyler öğreneceklerdir. Kızılderililer toprağın ve onun zenginliklerinin hayatla bir tutulması gerektiğini ve Amerika'nın bir cennet olduğunu çok iyi biliyorlardı; Doğu'dan gelen istilâcıların niçin Kızılderililere ait her şeyin yanı sıra Amerika'nın kendisini de yok etmeye kararlı olduklarını anlayamadılar.

Bu kitabın okurları, bugün Kızılderililerin yaşadıkları yerlerin yoksulluğunu, umutsuzluğunu ve sefaletini görme fırsatını bulurlarsa, bunun nedenlerini de gerçekten anlayabileceklerdir.

DEE BROWN

Urbana, Illinois
Nisan, 1970

Orada olmayacağım. Kalkıp gideceğim.
Kalbimi vatanıma gömün.

STEPHEN VINCENT BENET

BİR

"DAVRANIŞLARI TERBİYELİ VE ÖVGÜYE DEĞER"

Nerede bugün o eski Pequot'lar? Narranganset't'ler, Mohican'lar, Pokanoket'ler, halkımızın bir zamanlar güçlü olan bütün o kabileleri nerede? Tıpkı yaz güneşinin altında eriyip giden karlar gibi, Beyaz Adam'ın açgözlülüğü ve baskısı karşısında hepsi yitip gittiler.

Hiç karşı koymaksızın bizi yok etmelerine göz mü yumalım, terk mi edelim evlerimizi, Yüce Ruh'un bize armağan ettiği ülkemizi, ölülerimizin mezarlarını, bizim için saygın ve kutsal ne varsa hepsini bırakıp gidelim mi? Biliyorum, sizler de benimle birlikte, "Asla! Asla!" diye bağıracaksınız.

SHAWNEE'LERDEN TECUMSEH

*
**

BU HALKA İLK OLARAK **İndio**'lar adını veren Kristof Kolomb oldu. Avrupalılar; yani beyaz adamlar farklı diller konuşuyorlardı; **İndio** sözcüğüne kimisi *İndien* dedi, kimi *İndianer* , kimisi de *Indian. Peaux-rouge* ya da Kızılderili sözcüğü daha sonra ortaya çıktı. San Salvador adasında yaşayan Taino'lar, halkın yabancıları karşılama geleneğine uygun olarak, Kolomb ve adamlarını ellerinde armağanlarla cömertçe karşıladılar ve onlara yakınlık gösterdiler.

"Bu insanlar öyle uysal, öyle barışsever ki,"diye yazıyordu Kolomb İspanya Kral ve Kraliçesine, "yeryüzünde bunlardan daha iyi bir ulus bulunmadığına Majestelerinizin önünde ant içebilirim. Komşularını kendileri kadar seviyorlar, konuşmaları son derece tatlı ve kibar, konuşurken hep gülümsüyorlar; gerçi çırılçıplak dolaşıyorlar, ama davranışları terbiyeli ve övgüye değer."

Hiç kuşkusuz bütün bunlar putperestliğin değil, güçsüzlüğün bir kanıtı olarak alındı ve haksever bir Avrupalı olarak Kolomb bu insanların *"çalıştırılması, ekin ekmesi, gerekli her işe koşulması ve bizim gelenek ve göreneklerimizi benimsemesi"* gerektiği kanısına vardı. Daha sonraki dört yüzyıl boyunca (1492-1890) milyonlarca Avrupalı ve onların torunları kendi gelenek ve göreneklerini Yeni Dünya halklarına zorla kabul ettirmeye çalıştı.

Kolomb, Taino'lardan kendisini evlerine buyur eden ve kendisiyle dostça bir ilişki sürdüren on kadarını, beyazların göreneklerine alıştırmak amacıyla kaçırdı ve İspanya'ya götürdü. İçlerinden biri İspanya'ya vardıktan kı-

sa bir zaman sonra öldü, ama bu süre içinde çoktan vaftiz edilmişti. İspanyollar ilk Kızılderilinin cennete gidişini mümkün kıldıkları için öyle sevinmişlerdi ki,bu iyi haberi bütün Batı Hint Adalarına yaymakta hiç zaman kaybetmediler.

Taino'lar ve öteki Arawak halkları Avrupalıların dinine karşı pek fazla direnmediler, ama altın ve değerli taşlar aramaya gelen sakallı yabancı yığınları adalarının altını üstüne getirmeye başlayınca, güçlü bir direniş gösterdiler. İspanyollar köyleri yağmaladılar, yakıp yıktılar; yüzlerce kadını, erkeği, çocuğu kaçırdılar, gemilere atıp köle olarak satılmak üzere Avrupa'ya götürdüler. Arawak'ların direnmesi karşısında top ve kılıç kullandılar; Kolomb'un 12 Ekim 1492'de San Salvador sahiline ayak basmasının üzerinden daha on yıl bile geçmeden bütün kabileler, yüz binlerce insan yok edildi.

Yeni Dünya'daki kabileler arasındaki haberleşme son derece yavaştı, Avrupalıların yaptığı barbarlıkların haberleri yeni fetihlerin ve yerleşmelerin hızlı yayılışıyla yarışamıyordu. Ne var ki, İngilizce konuşan beyaz adamlar 1607'de Virginia'ya varmadan çok önceleri, İspanyolların uygarlaştırma teknikleriyle ilgili söylentiler Powhatan'lara ulaşmıştı. İngilizler daha zekice ve daha ince yollara başvurdu. Jamestown'ı yerleşebilecek bir duruma getirinceye kadar barışı güven altına almak amacıyla, Wahunsonacook'un başına altından bir taç geçirdiler, onu Powhatan'ların kralı yaptılar ve beyazlara yiyecek sağlamak üzere halkını çalışmaya koşması gerektiğine inandırdılar. Wahunsonacook ilk önceleri kendi asi halkına mı, yoksa İngilizlere mi bağlı kalacağı konusunda bir hayli bocaladı, ama John Rolfe kızı Pocahontas'la evlendikten sonra bir Kızılderiliden çok, bir İngiliz olduğu kararına vardı. Wahunsonacook öldükten sonra, Powhatan'lar intikam almak ve İngilizleri gerisin geri denize dökmek için ayaklandılar; İngiliz silâhlarının gücünü küçümsemişlerdi. Kısa bir süre sonra, sekiz bin Powhatan'dan yalnızca bin kadarı kaldı.

Massachusetts'deki hikâye de bir bakıma farklı başladığı halde, tıpkı Virginia'daki gibi sonuçlandı. İngilizler 1620'de Plymouth'a çıktıklarında, Yeni Dünya'nın dost yerlilerinden yardım görmeselerdi, açlıktan ölürlerdi herhalde. Samoset adlı bir Pemaquid ve Masasoit, Squanto ve Hobomah adlı üç Wampanoag gönüllü olarak göçmen İngilizlerin hizmetine girdiler. Hemen hepsi az buçuk biliyorlardı İngilizceyi, daha önceki yıllarda kıyılarına uğrayan kâşiflerden öğrenmişlerdi. Squanto bir İngiliz denizcisi tarafından kaçırılmış, İspanya'da köle olarak satılmış, daha sonra başka bir İngiliz'in yardımıyla kölelikten kurtulmuş ve en sonunda yurduna dönmeyi başarmıştı. Squanto ve öteki Kızılderililer Plymouth'a gelen göçmenleri zebun çocuklar olarak görmekteydi; kabile ambarlarındaki tahılı onlarla paylaştılar, onlara nerede ve nasıl balık tutacaklarını gösterdiler ve ilk kışı atlatmalarına yardımcı oldular. İlk yaz geldiğinde, beyaz adamlara tohumluk verdiler ve nasıl ekip biçileceğini öğrettiler.

Bu İngilizlerle Kızılderili komşuları birkaç yıl barış içinde yaşadılar, ama daha gemiler dolusu insan durmadan geliyor, gelen gemilerin ardı arkası kesilmiyordu. Beyaz adamların artık New England (Yeni İngiltere) adını verdikleri toprağın kıyılarında baştan başa balta sesleri ve birbiri ardı sıra yıkılan ağaçların gümbürtüleri yankılanıyordu. Artık yerleşme merkezleri birbirinin içine girmeye başlamıştı. 1625'de kolonicilerden bazıları,Samoset'den, Pemaquid'lerin topraklarından ek olarak bir on iki bin dönümü kendilerine vermesini istediler. Samoset bu toprakların Yüce Ruh'dan geldiğini, gökyüzü kadar uçsuz bucaksız olduğunu ve hiçbir insana ait olmadığını biliyordu. Ama gene de, kendi tuhaf töreleri uyarınca bu yabancıları hoşnut etmek için toprağın aktarılmasıyla ilgili bir tören düzenledi ve onlar için bir kâğıt doldurdu. Bu, Kızılderili topraklarının İngiliz kolonicilerine verilişine ilişkin ilk yazılı antlaşmaydı.

Artık binlercesi gelmeye başlayan yerleşmecilerin çoğu ise bu gibi törenlerle vakit öldürmediler. Wampanoag'ların büyük reisi Massasoit 1662'de öldüğünde, halkı ıssız çöllere sürülmekteydi. Massasoit'in oğlu Metacom, istilacılara karşı direnmek üzere birleşmezlerse, bütün Kızılderilileri bekleyen kötü sonu sezdi. New England'lılar kendisini Kral Philip adıyla Pokanoket'lerin başına geçirdikleri halde, Metacom zamanının büyük bir bölümünü Narragansett'lerle ve yöredeki kabillelerle ittifaklar kurmaya adadı.

1675'te, kolonicilerin kalkıştığı buyurgan birtakım davranışlar karşısında, Kral Philip, kabileleri yok olup gitmekten kurtarmak amacıyla önderliği altındaki Kızılderili ittifakını savaşa soktu. Kızılderililer elli iki yerleşme merkezine saldırdılar, bunlardan on ikisini tamamıyla ortadan kaldırdılar, ama aylarca süren çarpışmalardan sonra koloniciler silahça üstünlüklerine dayanarak Wampanoag'ları ve Narragansett'leri bütün bütüne ezdiler. Kral Philip öldürüldü ve kellesi Plymouth'da yirmi yıl süreyle sergilendi. Tutsak edilen öbür Kızılderili kadınlar ve çocuklarla birlikte Kral Philip'in karısı ve genç oğlu da Batı Hint Adalarında köle olarak satıldı.

Hollandalılar Manhattan Adası'na geldiklerinde, Peter Minuit burayı altmış gulden tutarında olta ve incik boncuk karşılığında satın aldı, ama aynı zamanda Kızılderilileri orada kalmaya ve değerli hayvan postlarını böyle değersiz süs eşyalarıyla değiş tokuşa devam etmeye teşvik etti. 1641'de Willem Kieft, Mahican'ları haraca bağladı ve Raritan'ları aslında beyaz yerleşmecilerin işlediği suçlardan ötürü cezalandırmak için Staten Adası'na asker gönderdi. Raritan'lar bu tutuklamalara karşı direndiler, askerler Raritan'lardan dördünü öldürdü. Kızılderililer dört Hollandalıyı öldürerek misillemede bulununca, Kieft iki köyün herkes uykudayken kıyımdan geçirilmesini buyurdu. Hollandalı askerler kadınları, erkekleri ve çocukları süngülediler, gövdelerini paramparça ettiler, sonra da köyleri ateşe verdiler.

Avrupalılar Allegheny geçitlerinden içerilere, batıya akan ırmaklardan

Mississipi'ye doğru aşağılara, oradan da Missouri'ye doğru yukarılara ilerledikleri sıralarda, bu olaylar daha iki yüzyıl durmadan tekrarlandı.

Bütün doğu kabilelerinin en güçlüsü ve en ilerisi olan İroquoi'ların Beş Ulu'su boş yere barışı sağlamaya çalıştı. Siyasî bağımsızlıklarını kurtarma uğrunda geçirdikleri kanlı yıllardan sonra, en sonunda bozguna uğradılar. Bazısı Kanada'ya, bazısı batıya kaçtı, bazıları da kendilerine özel olarak ayrılan yerlerde hayatlarını sürdürdü.

1760'larda, Ottawa'lardan Pontiac, Göller Yöresi'ndeki kabileleri İngilizleri Allegheny'lerin gerisine püskürtmek amacıyla birleştirdi, ama başarıya ulaşamadı. Pontiac'ın en büyük hatası, can alıcı Detroit kuşatması sırasında Kızılderililere yardımdan cayan Fransızca konuşan beyaz adamlarla ittifak yapmasıydı.

Bir kuşak sonra Shawnee'lerden Tecumseh, topraklarını istiladan kurtarmak için, ortabatılı ve güneyli kabileler arasında büyük bir ittifak kurdu. Bu düş de Tecumseh'in 1812 Savaşı'nda bir çarpışma sırasında ölmesiyle son buldu.

1795 ve 1840 yılları arasında Miami'ler zengin Ohio vadisindeki topraklarını son parçasına kadar terkedinceye dek savaş üstüne savaş verdiler, antlaşma üstüne antlaşma imzaladılar.

1812 Savaşı'ndan sonra beyaz yerleşmeciler Illinois'ye akın etmeye başladığı zaman, Sauk'lar ve Fox'lar Mississippi'yi geçerek ötelere kaçtılar. Küçük reislerden biri olan Kara Atmaca geri çekilmeyi reddetti. Winnebago'lar, Pottawotami'ler ve Kickapoo'larla bir ittifak kurdu ve yeni yerleşme merkezlerine karşı savaş açtı. Bir grup Winnebago, bir beyaz askerin yirmi at ve yüz dolarlık rüşvet teklifini kabul ederek Kara Atmaca'ya ihanet etti ve Kara Atmaca 1832'de yakalandı. Hapsolunmak üzere Doğu'ya götürüldü, orada meraklılara gösterildi. Kara Atmaca 1838'de öldükten sonra, yeni kurulan İowa Bölgesi'nin valisi Kara Atmaca'nın iskeletini getirtti ve çalışma odasına koydurttu.

1829'da,Kızılderililer'in Keskin Bıçak adını taktığı Andrew Jackson Birleşik Devletler Başkanlığı görevine getirildi. Sınırdaki görevi sırasında Keskin Bıçak ve askerleri binlerce Cherokee'yi, Chickasaw'u, Choctaw'u, Creek'i ve Seminole'ü kılıçtan geçirmişlerdi; ama bu güneyli Kızılderililer sayıca hâlâ fazlaydı ve beyaz adamlarla yapılan antlaşmalar uyarınca kendilerine ayrılan kabile topraklarına inatla sarılıyorlardı. Keskin Bıçak Kongre'ye gönderdiği ilk bildirisinde, bütün bu Kızılderililerin Mississippi'nin ötelerine, batıya aktarılmasını salık verdi. *"Mississippi'nin batısında geniş bir bölgenin ayrılmasının... oturdukları sürece Kızılderili kabilelerine verilmesinin uygun düşeceği kanısındayım."*

Böyle bir yasanın çıkarılması, doğulu Kızılderililere verilen boş vaatlere yeni birinin eklenmesinden başka bir işe yaramayacağı halde, Keskin Bıçak, Kızılderililerle beyazların barış içinde birlikte yaşayamayacakları ve böy-

le bir tasarının artık bozulmayacak olan son bir vaadi mümkün kılacağı inancındaydı. Keskin Bıçak'ın öğütleri 28 Mayıs 1830'da yasa haline getirildi.

İki yıl sonra, Keskin Bıçak, Savaş Bakanlığı'na bağlı olarak çalışacak ve Kızılderililerle ilgili yasaların doğru olarak uygulanıp uygulanmadığını denetleyecek bir görevli atadı. Daha sonra Kongre 30 Haziran 1834'de **Kızılderili Kabileleriyle Ticaret ve İliskileri Düzenleme ve Sınır Bölgelerinde Barışı Koruma Yasası**'nı çıkarttı. Mississippi'nin batısında ve "Missouri ve Louisiana Eyaletleri ve Arkansas Bölgesi dışında" kalan yerler Kızılderili toprakları oluyordu.Kızılderili topraklarında hiçbir beyaz ruhsatsız ticaret yapamayacaktı. Hiçbir beyazın Kızılderili topraklarına yerleşmesine izin verilmeyecekti. Bu yasanın gereklerini bozduğu görülen her beyaz Birleşik Devletler Silahlı Kuvvetleri tarafından tutuklanacaktı.

Daha bu yasalar uygulama alanına konulamadan, batıya doğru yeni bir beyaz yerleşmeci dalgası esti ve Wisconsin ve Lowa Bölgeleri kuruldu. Bu durum, Washington'daki siyasetçileri "kalıcı Kızılderili sınırı"nı Mississippi Irmağı'ndan 95. boylama kaydırmak zorunda bıraktı. (Bu sınır çizgisi, Woods Gölü'nden başlıyor, şimdiki Minnesota-Kanada sınırını izliyor, Minnesota ve lowa eyaletlerini güneye doğru kesiyor, sonra Missouri, Arkansas ve Louisiana'nın batı sınırları boyunca ilerleyerek, Texas'ın Galvestone Koyu'na varıyordu.) Kızılderilileri 95. boylamın gerisinde tutmak, yetkisiz beyazların bu sınırı aşmasını önlemek amacıyla Mississippi Irmağı üzerindeki Snelling Kalesi'nden Missouri Irmağı üzerindeki Atkinson ve Leavenworth kalelerine Arkansas Irmağı üzerindeki Gibson ve Smith kalelerine, Kızıl Irmak üzerindeki Towson Kalesi'ne ve Louisiana'daki Jesup Kalesi'ne kadar güneye doğru uzanan bir dizi askerî noktada askerler garnizonlar kurdular.

Artık Kristof Kolomb San Salvador'a ayak basalı üç yüzyıl, İngiliz koloniciler Virginia'ya ve New England'a geleli iki yüzyıl geçmişti. Kolomb'u dostça karşılayan Taino'lar artık tamamıyla ortadan kaldırılmış bulunuyordu. Ama son Taino'lar ölmeden çok önceleri, onların ilkel tarım ve el sanatları kültürü ortadan kaldırılmış, yerine kölelerin çalıştığı geniş pamuk çiftlikleri kurulmuştu. Beyaz koloniciler tarlalarını genişletmek için tropik ormanları kestiler; toprağı baştan başa pamuk tarlaları kapladı; artık rüzgârları kesecek orman kalmadığından tarlaların üzerine kum yığıldı. Kolomb adayı ilk gördüğünde, *"çok büyük ve çok düz, ağaçlar, yemyeşil... Öyle bir yeşillik uzanıp gidiyor ki, seyretmesi, büyük bir zevk veriyor insana,"* diye tasvir etmişti. **Kolomb'u izleyen Avrupalılar adanın bitki örtüsünü ve canlılarını -insan, hayvan, kuş ve balık- yok ettiler ve adayı tam anlamıyla bir çorak ülkeye çevirdikten sonra terkettiler.**

Amerika'nın kıta bölümünde,Massasoit ve Kral Philip'in Wampanoag'ları ve onların yanı sıra büyük Powhatan ittifakının Chesapeake'leri, Chickahominy'leri ve Potomac'ları yok olmuştu. (Sadece Pocahontas'lar hatırlanıyor-

du.) Pequot'lar, Montauk'lar, Nanticoke'ler, Machapunga'lar, Catawba'lar, Cheraw'lar, Miami'ler, Huronlar, Erieler, Mohawk'lar, Seneca'lar ve Mohegan'lar ya bütün bütün dağılmış ya da sayıca pek az kalmışlardı. (Sadece Unca'lar hatırlanıyordu.) Bunların ezgili adları Amerika topraklarından hiçbir zaman eksik olmadı, ama kemikleri, yakılan binlerce köyde unutuldu gitti, yirmi milyon istilâcının baltalarıyla yıkılan ormanlarda kayboldu. **Bir zamanlar içinden tatlı sular akan, Kızılderili adları taşıyan ırmaklar çamur ve çöplerle bulandı; topraklar ise bozuluyor, altüst ediliyordu. Kızılderililerin gözünde, Avrupalılar doğadaki her şeyden, canlı ormanlardan, ormanlardaki kuşlardan, hayvanlardan, ormanların içinden geçen çayırlık yollardan, sudan topraktan, havadan nefret ediyordu.**

"Kalıcı Kızılderili sınırı"nın kurulmasını izleyen on yıl doğulu kabileler için bir karabasan oldu. Büyük Cherokee ulusu, beyaz adamın savaşlarına, taşıdığı hastalıklara ve viskisine rağmen, yüzyıl kadar bir süre boyunca varlığını korumuştu, ama artık sonunun geldiği anlaşılıyordu. Cherokee'lerin sayısı birkaç bine vardığı için Batı'ya aşamalı bir şekilde aktarılmaları planlanmıştı, ama Appalachia dağlarındaki Cherokee topraklarında altın bulununca hepsinin bir an önce oradan çıkarılmaları konusunda büyük bir gürültü koptu. 1838 sonbaharında, General Winfielde Scott'un askerleri Cherokee'leri kuşattılar ve hepsini kamplara topladılar. (Bunlardan birkaç yüzü Dumanlı Dağlara kaçmayı başardı ve yıllar sonra kendilerine Kuzey Carolina'da küçük bir yer verildi.) Cherokee'ler ilkin alındıkları toplama kamplarından batıya, Kızılderili Bölgesine doğru yola çıkarıldılar. Bu uzun kış göçü sırasında her dört Cherokee'den biri ya soğuktan, ya açlıktan ya da hastalıktan öldü. Bu yürüyüşe *"gözyaşı izleri"* adını verdiler. Aynı zamanda Choctaw'lar, Chiskasaw'lar, Creek'ler, Seminole'ler de güneydeki yurtlarını terketmek zorunda kaldılar. Kuzeyde,Shawnee'lerin, Miami'lerin, Ottawa'ların, Huron'ların, Deleware'lerin ve bir zamanlar güçlü olan daha birçok kabilenin son kalıntıları da, kırık dökük eşyalarını, paslanmış tarım araçlarını ve tohum torbalarını yanlarına alarak kimi yayan, kimi at sırtında, kimi arabayla Mississippi'nin ötesine geçtiler. Onurlu ve Özgür Ovalık Kızılderililerinin ülkesine göçmenler, yoksul soydaşlar olarak vardılar.

Askerler Kızılderili topraklarından geçerek batıya yürümeye başladıkları zaman, bu Kızılderili göçmenlerin pek azı "kalıcı Kızılderili sınırı"nın güvenliği altında yerleşme olanağını buldu. Birleşik Devletler'in durmadan barıştan söz eden, ama onu pek seyrek uygulayan beyaz adamları, Meksika'daki Kızılderili topraklarını fetheden beyazlarla savaşmaya gidiyorlardı. Meksika'yla yapılan savaş 1847'de sona erdiğinde, Birleşik Devletler Texas'dan California'ya kadar uzanan geniş bir toprak parçasını egemenliği altına almıştı. Bütün bu topraklar "kalıcı Kızılderili sınırı"nın batısında kalıyordu.

1848'de California'da altın bulundu. Daha birkaç ay geçmemişti ki, servet peşinde koşan binlerce doğulu Kızılderili Bölgesi'nden geçiyordu. San-

ta Fe ve Oregon'daki ormanların çayırlıklarında yaşayan ya da avlanan Kızılderililer arada sırada tacirlerle, kürklü hayvan avcılarıyla ve misyonerlerle dolu araba kervanlarına rastlamaya alışkındı. Oysa şimdi yollar içi beyaz adamlarla dolu kervanlardan geçilmez olmuştu. Bunlardan bazıları California'ya altın aramaya, bazıları da güneybatıya, New Mexico'ya ya da kuzeybatıya Oregon'a gidiyordu.

Washington'daki siyasetçiler, "kalıcı Kızılderili sınırı"nın bu ölçüde ayaklar altına alınmasını haklı göstermek için, toprak sıkıntısını dayanılmaz bir düzeye vardıran *Kader Bildirisi*'ni icat ettiler. Avrupalılar ve torunları kader tarafından bütün Amerika'yı egemenlikleri altına almaya zorunlu kılınmışlardı. Beyazlar üstün ırk oldukları için hem Kızılderililerden, hem de onların topraklarından, ormanlarından, madenlerinden sorumluydular. **Kader Bildirisi'ne tek karşı çıkanlar, bulundukları yerlerdeki bütün Kızılderilileri ya ortadan kaldırmış ya da sürüp atmış olan New England'lılar oldu.**

1850 yılında, Modoc'ların, Mohave'lerin, Paiute'ların, Shasta'ların, Yuma'ların ve Pasifik kıyısındaki daha az tanınmış yüzlerce kabilenin hiçbirine danışılmadığı halde, California, Birliğin otuz birinci eyaleti ilan edildi. Colorado dağlarında altın bulunmuş, sürüyle yeni serüvenci yaylalara doluşmuştu. İki geniş yeni bölge, Kansas ve Nebraska, Yaylalardaki kabilelerin bütün topraklarını içeren bir şekilde kurulmuştu. 1858'de Minnesota eyalet oldu, sınırları 95. boylamın, yani "kalıcı Kızılderili sınırı"nın yüz mil kadar ötesine uzatıldı.

Böylece, Keskin Bıçak Andrew Jackson'ın Kızılderililer Ticaret ve İlişkiler Kanununu çıkartmasından sadece çeyrek yüzyıl sonra, beyaz yerleşmeciler 95. boylamın hem kuzey, hem de güney kanatlarından içerilere sızmış, beyaz madencilerin ve tacirlerin öncüleriyse ta içlere kadar girmişti.

İşte tam o sıralarda, yani 1860'ların başlarında, Birleşik Devletler'deki beyazlar, Mavi Ceketliler ile Boz Ceketliler, birbirleriyle savaşa tutuşmuş, büyük iç savaş patlamıştı. 1860'da Birleşik Devletler'de ve Bölgelerde, çoğu Mississippi'nin batısında yaşamakta olan aşağı yukarı üç yüz bin Kızılderili vardı. Farklı tahminlere bakılırsa, bunların sayısı ilk yerleşmecilerin Virginia'ya ve New England'a varışlarından bu yana yarı yarıya ya da üçte iki oranında azalmıştı. Geri kalanlarsa Doğu'da Pasifik kıyıları boyunca durmadan genişleyen beyaz nüfus -otuz iki milyondan fazla Avrupalı ve onların soyu sopu- tarafından artık iyice sıkıştırılmıştı. Eğer geri kalan özgür kabileler içinde, beyaz adamın İç Savaşı'nın üzerlerindeki toprak baskısını şu ya da bu şekilde azaltacağını düşünen olmuşsa, bunlar hiç şüphesiz kısa bir zaman sonra hayal kırıklığına uğramışlardır.

Batının en kalabalık ve en güçlü kabilesi, kendi içerisinde de birtakım alt-bölümlere ayrılmış bulunan Sioux'lar ya da Dakota'lar idi. Santee Sioux'ları Minesota'nın ormanlık yörelerinde yaşıyor, birkaç yıldır yerleşmecilerin ilerlemesi karşısında geri çekiliyorlardı. Mdewkanton Santee'lerinden Kü-

çük Karga, doğudaki şehirler kendisine bir bir gezdirildikten sonra, Birleşik Devletler'in gücüne karşı durulamayacağına inandırıldı: Küçük Karga son derece gönülsüz bir şekilde kendi kabilesini beyaz adamların yoluna sokmaya kalkıştı. Başka bir Santee önderi, Wabasha da, kaçınılmaz ve zorunlu olanı kabullenmişti; ama gerek Wabasha, gerekse Küçük Karga topraklarının daha fazlasının alınmasına karşı çıkmaya kararlıydılar.

Büyük Yaylaların daha batısında, hepsi atlı ve bütün bütüne özgür olan Teton Sioux'ları yaşıyordu. Bunlar, yerleşmeciler karşısında çözülen Santee'li yoldaşlarından bir bakıma daha onurluydular. Topraklarını savunanlar arasında sayıca en çok ve en güvenli olanları, Oglala Teton'larıydı. İç Savaş'ın başlangıcında, Oglala Teton'larının muhteşem bir önderi vardı: Otuz sekiz yaşında, akıllı ve savaşçı bir reis olan *Kızıl Bulut.* Gene Oglala Teton'ları, *Çılgın At* adıyla tanınan zeki ve korkusuz bir delikanlı savaşçıya sahipti.

Teton Sioux'larının küçük bir bölümü olan Hunkpapa'lar arasında, yirmi beş yaşlarında bir delikanlı avcılığı ve savaşçılığıyla ün salmıştı. Kabile meclislerinde, beyazların her türlü saldırısına yılmadan karşı konulmasını savunuyordu. Bu yiğidin adı, Tatanka Yotanka ya da *Oturan Boğa* idi. Safra adlı öksüz bir oğlanın koruyucusu ve öğütçüsüydü. Aslında, on altı yıl sonra, 1876'da, Çılgın At'la birlikte tarihin akışını etkileyeceklerdi.

Henüz kırkında bile olmadığı halde, *Benekli Kuyruk,* uzak batı yaylalarında yaşayan Brulé Teton'larının baş sözcüsüydü. Benekli Kuyruk zengin şölenlerden, yumuşak başlı kadınlardan fazlasıyla hoşlanan, yakışıklı ve yüzünden gülümseme eksik olmayan bir Kızılderiliydi. Kendi hayat tarzını ve üstünde yaşadığı toprakları sevmesine rağmen, savaştan kaçınmak için taviz vermekten çekinmeyen bir kimseydi.

Cheyenne'ler Teton Sioux'larıyla çok sıkı fıkıydılar. Eskiden Cheyenne'ler, Santete Sioux'larının Minesota yöresinde yaşamışlar, ama sonraları yavaş yavaş batıya ilerlemişler, ata biner olmuşlardı. Artık Kuzeyli Cheyenne'ler Powder Irmağı ile Bighorn Bölgesi'ni Sioux'larla paylaşıyor, sık sık onların yakınlarında kamp kuruyorlardı. Kırk yaşlarındaki *Kör Bıçak, kabilenin kuzey kolunun ileri gelen önderlerinden biriydi. (Kör Bıçak kendi halkı arasında Sabah Yıldızı* adıyla bilinir, ama Sioux'lar ona Kör Bıçak derdi, en yeni belgelerde de bu ad kullanılıyor.)

Güneyli Cheyenne'ler ise Platte Irmağı'nın aşağılarına çekilmiş, Colorado ve Kansas yaylalarında köyler kurmuşlardı. Güney kolundan olan *Kara Güğüm,* gençliğinde büyük bir savaşçıydı. Orta yaşlılığında da bilgili bir reisti; ama Güneyli Cheyenne'lerin Hotamitaneo'ları (Köpek Askerler) *Uzun Boğa* ve *Gaga Burun* gibi genç önderleri izlemeye daha yatkındılar.

Arapaho'lar Cheyenne'lerin eski dostuydular ve aynı bölgelerde yaşıyorlardı. Bazıları Kuzeyli Cheyenne'lerle birlikte kalmış, bazıları da Güney kolunu izlemişti. Kırklarını süren *Küçük Kuzgun* o sıralar en ünlü reisti.

Kansas-Nebraska yaban sığırı alanlarının güneyinde Kiowa'lar vardı.

Yaşlı Kiowa'lardan bazıları Kara Tepeler'i hâlâ hatırlıyordu gerçi, ama Sioux, Cheyenne ve Arapaho'ların birleşik gücü karşısında kabile güneye itilmişti. Kiowa'lar 1860'da kuzeyli yayla kabileleriyle barış yapmışlar, güney yaylalarına girdikleri Comanche'lerle bağlaşma kurmuşlardı. Kiowa'lar arasında birçok büyük önder vardı: Yaşlı reis, *Satank*; otuzlarını süren fişek gibi iki savaşçı, *Satanta* ve *Yalnız Kurt*; ve zeki bir devlet adamı, *Tepen Kuş*.

Durmadan bir yerden bir yere göçen ve birçok küçük kola bölünmüş olan Comanche'ler, bağlaşıkları kadar güçlü önderlere sahip değildi. Hayli yaşlı olan *On Ayı*, savaşçı bir reisten çok, bir şairdi. Yaban sığırı alanlarını kurtarmak için verecekleri son bir kavgada Comanche'lere önderlik edecek olan melez Quanah Parken, 1860'da henüz yirmisinde bile yoktu.

Güneybatının kıraç topraklarında, kendilerine işkence ve sakat bırakma sanatını öğreten, ama asla boyun eğdiremeyen İspanyollara karşı iki yüz elli yıllık bir gerilla savaşı veren Apache'ler yaşıyordu. Apache'ler, sayıca az oldukları halde aşağı yukarı altı bin kadardılar ve çeşitli kollara bölünmüşlerdi- sert ve acımasız topraklarının inatçı savunucuları olarak üne erişmişlerdi. Yetmişine merdiven dayamış bulunan Mangas Colorado, Birleşik Devletler'le bir dostluk antlaşması imzalamış, fakat madencilerin topraklarına doluşması karşısında çoktan hayal kırıklığına uğramıştı. Damadı Cochise ise hâlâ beyaz Amerikalılarla birarada yaşayabileceklerine, anlaşabileceklerine inanıyordu. Victorio ile Delshay beyaz müdahalecilere hiç güvenmediler ve onlardan uzak durdular. Elli yaşlarında olduğu halde öküz kadar sağlam yapılı olan Nana, ömür boyunca savaştığı İspanyolca konuşan Meksikalılarla İngilizce konuşan beyazlar arasında hiçbir ayrım gözetmiyor, hepsini bir tutuyordu. O sıralar yirmilerini süren Geronimo henüz kendi kendini ispatlamamıştı.

Navaho'lar Apache'lerin soydaşıydı, ama çoğu İspanyol beyazlarının yolunu tutmuş, koyun, keçi yetiştirmeye, tarımcılığa ve meyvacılığa girişmişti. Kabilelerin bazı kolları hayvancılık ve dokumacılık yaparak zenginleşmişti. Öteki Navaho'lar ise göçebe hayatını sürdürüyor, eski düşmanları Pueblo'ların ve beyaz yerleşmecilerin ya da kendi kabilelerinin zengin üyelerinin üzerine akınlar düzenliyorlardı. Büyük reisleri, iri kıyım ve bıyıklı bir sürü yetiştiricisi olan Manueltio'ydu; 1855'de Navaho'lar arasında yapılan bir seçimle reisliğe gelmişti. 1859'da birkaç vahşi Navaho kendi topraklarındaki Birleşik Devletler yurttaşlarına saldırınca, Birleşik Devletler ordusu suçluları vurmakla yetinmedi, aynı zamanda Manuelito'ya ve onun adamlarına ait bütün hayvanları da yoketti. 1860'da Manuelito ve onu izleyen bazı Navaho'lar kuzey New Mexico'da ve Arizona'da Birleşik Devletler'e karşı açıkça ilan edilmemiş bir savaşa giriştiler.

Apache ve Navaho ülkesinin kuzeyindeki kayalık bölgede, güneyindeki barışsever komşularının üstüne akınlar düzenleyen saldırgan bir dağlı kabile, Ute'ler yaşıyordu. Bunların en ünlü önderi *Ouray*, beyazlarla öyle bir ba-

rışçı ilişki içerisine girdi ki, işi paralı asker olarak beyazlara katılıp öteki Kızılderili kabilelerine karşı savaşmaya kadar vardırdı.

Uzak Batı'daki kabilelerin çoğu fazla direnme gösteremeyecek kadar küçük, bölünmüş ve güçsüzdü. Kuzey California ve güney Oregon'da yaşayan ve sayıları bini aşmayan Modoc'lar toprakları uğrunda gerilla tarzında savaş verdiler. California'daki yerleşmecilerin Yüzbaşı Jack adını verdiği Kintpuash 1860'da delikanlıydı henüz; vereceği önderlik sınavına daha on iki yıl vardı.

Modoc'ların kuzeybatısındaki Nez Percé'ler, Lewis ile Clark 1805'de topraklarından geçeli beri beyazlarla barış içinde yaşıyorlardı. 1855'de kabilenin bir kolu Nez Percé topraklarını yerleşilmesi için Birleşik Devletler'e bıraktı ve kendilerine ayrılan geniş bir bölgenin sınırları içerisinde yaşamayı kabul etti. Kabilenin öbür kollarıysa, Oregon'daki Mavi dağlarla Idaho'daki Bitterroot Sıradağları arasında başıboş dolaşmaya devam ettiler. Kuzeybatı bölgesi son derece geniş, uçsuz bucaksız olduğu için, Nez Percé'ler bu toprakların hem kendilerine, hem de beyazlara yeteceğine inanıyorlardı. Daha sonraları Reis Joseph olarak bilinen Heinmot Tooyalaket 1877'de barış ile savaş arasında belirleyici bir seçim yapmak zorunda kalacaktı. 1860'da yirmi yaşlarında bir reis çocuğuydu.

Paiute'ların Nevada ülkesinde, daha sonraları Batı'daki Kızıldeliler üzerinde kısa, fakat güçlü bir etki yaratacak olan geleceğin mesihi Wovaka, 1860'da henüz dört yaşındaydı.

Daha sonraki otuz yıl içersinde bütün bu önderler ve daha birçoğu tarihe, destanlara geçeceklerdi. Adları kendilerini yok etmeye çalışan adamların adları kadar üne erişecekti. Bu önderlerin genciyle yaşlısıyla büyük bir çoğunluğu, Kızılderili özgürlüğünün 1890'da Yaralı Diz'deki (Wounded Knee) sembolik sonundan çok önce toprağın derinliklerine gömülecekti. Bugün, tam bir yüzyıl sonra, kahramanlardan yoksun bir çağda, bunlar belki de en kahraman Amerikalılardır.

İKİ

NAVAHO'LARIN UZUN YÜRÜYÜŞÜ

1860 **12 Mart**, Birleşik Devletler Kongresi, batı topraklarındaki yerleşmecilere serbest toprak sağlayan Satın Alma Kanunu'nu çıkarıyor. 3 Nisan, ilk Atlı Posta Missouri'de St. Joseph'dan kalkıyor; 13 Nisan'da mektupları California'daki Sacramento'ya ulaştırıyor. 23 Nisan, Güney Carolina'daki Charleston'da Demokratik Ulusal Kurultay kölelik sorunuyla ilgili olarak ikiye bölünüyor. 16-18 Mayıs, Chicago'daki Cumhuriyetçi Ulusal Kurultay Abraham Lincoln'u Başkanlığa aday gösteriyor. Haziran, Birleşik Devletlerin nüfusu 31.443.321'e varıyor. Temmuz, Spencer mükerrer ateşli tüfeği icat ediyor. 6 Kasım, Abraham Lincoln oyların sadece yüzde kırkını elde ettiği halde Başkanlığa seçiliyor, 20 Aralık, Güney Carolina, Birlik'ten ayrılıyor.

1861 **4 Şubat**, Alabama'da, Montgomery'de Konfederasyon Kongresi kuruluyor. 9 Şubat, Jefferson Davis Konfederasyon Devletlerinin başkanlığına seçiliyor. 11 Şubat, Abraham Lincoln İllinois'de, Springfield'deki dost ve komşularından ayrılıyor, trenle Washington'a hareket ediyor. Mart, Başkan Davis Konfederasyon'u savunmak için 100.000 asker istiyor. 12 Nisan, Sumter Kalesi düşüyor. 15 Nisan, Başkan Lincoln 75.000 gönüllü asker istiyor. 21 Temmuz, Birinci Bull Run Savaşı; Birlik Ordusu Washington'a geri çekiliyor. 6 Ekim, isyan eden Rus öğrenciler St. Petersburg Üniversitesi'ni işgal ediyor. 25 Ekim, St. Louis ile San Francisco arasındaki Pasifik Telgraf hattı tamamlanıyor. 5 Aralık, eski biçim mitralyöz yapılıyor, 14 Aralık, İngilizler, Kraliçe Victoria'nın kocası Prens Albert'in ölümünün yasını tutuyor. 30 Aralık, Birleşik Devletler bankaları altın ödemelerini durduruyor.

Babalarımız, yaşadıkları sıralarda, Amerikalıların büyük ırmağı aştığını, batıya doğru geldiğini işitmişlerdi... Bizse silah, barut ve kurşundan başka bir şey işitmedik -ilkin çakmaklı tüfekler, sonra kapsüllü tüfekler ve şimdi de mükerrer ateşli tüfekler-. Biz Amerikalıları ilk Cottonwood Wash'da gördük. Meksikalılarla ve Pueblo'larla savaşıyorduk. Meksikalıların katırlarını ele geçirmiştik, sürüyle katırımız vardı. Amerikalılar ilk geldiklerinde büyük bir dans düzenledik, kadınlarımızla dans ettiler. Biz de onlarla ticaret yaptık.

NAVAHO'LARDAN MANUELİTO

⁂

MANUELİTO VE ÖTEKİ Navaho önderleri Amerikalılarla antlaşmalar yaptılar. "O zaman askerler buraya bir kale kondurdular", diye hatırlıyordu Manuelito, "ve bize iyi davranmamızı salık veren bir temsilci gönderdiler. Bu temsilci, bize beyazlarla barış içinde yaşamamızı, vaadlerimizi tutmamızı söyledi. Her zaman hatırlayabilelim diye vaatleri kâğıda geçirdiler."(1)

Manuelito antlaşmadaki vaatlere bağlı kalmaya çalıştı, ama birkaç vahşi Navaho delikanlısının çıkardığı bir olaydan sonra askerlerin gelip çadırlarını yakmaları, bütün hayvanlarını öldürmeleri üzerine Amerikalılara karşı büyük bir öfke bürüdü içini. Manuelito ve çetesi daha önce varlıklıydılar, ama askerler onları yoksullaştırmıştı. Yeniden zenginleşmek için güneydeki Meksikalılara baskın vermek zorunda kaldılar, bu yüzden Meksikalılar onlara **ladrone**, yani hırsız adını taktılar. Oysa aslında, Meksikalılar küçük çocukları kaçırıp, köle yapmak için Navaho'lara baskın veriyor, Navaho'lar da misillemede bulunmak için Meksikalılara saldırıyorlardı.

Amerikalılar, Santa Fe'ye geldikten ve bu ülkeye New Mexico adını verdikten sonra, artık Amerikan yurttaşı olan Meksikalıları korudular. Navaho'lar Kızılderili oldukları için yurttaş sayılmıyorlardı; Meksikalıların üzerine akın düzenlediklerinde askerler o saat Navaho topraklarına saldırıyor, kanun kaçağı gibi cezalandırıyordu Navaho'ları. Manuelito ve halkı bütün bunları öfkeli bir şaşkınlıkla izliyordu, çünkü hem Meksikalıların birçoğunun Kızılderili kanı taşıdığını biliyor, hem de askerlerin Navaho'lu çocukları kaçırdıklar için Meksikalıların üstüne saldırmadıklarını, onları cezalandırmadıklarını görüyorlardı.

Amerikalıların Navaho topraklarında inşa ettikleri ilk kale, Bonito Geçidi'nin ağzındaki çayırlık bir vadideydi. Bu kaleye Defiance Kalesi adını verdiler ve atlarını uzun bir zamandır Manuelito ve halkı tarafından kullanılan otlağa saldılar. Askerlerin reisi, Navaho'lara, otlağın kaleye ait olduğunu söyledi ve hayvanlarını uzak tutmalarını emretti. Ama otlağın çevresi çitle çevrili olmadığından Navaho'lar sürülerinin çayırlığa dağılmasına engel olamıyor-

lardı. Bir sabah bir grup süvari kaleden dışarı fırladı ve Navaho'lara ait ne kadar hayvan varsa hepsini vurdu.

Navaho'lar atlarını ve katırlarını ödetmek amacıyla askerlerin sürülerine ve erzak trenlerine saldırdılar. Buna karşılık askerler Navaho çetelerine baskın vermeye başladılar. 1860 Şubatında, Manuelito beş yüz savaşçıyla birlikte, Defiance Kalesi'nin birkaç mil kuzeyinde otlamakta olan Ordu'nun at sürüsüne hücum etti. Navaho'ların mızrakları ve okları nöbetçi askerlerin gelişmiş silahlarıyla boy ölçüşemezdi. Otuz kayıp verdikleri halde ancak birkaç at ele geçirebildiler. Bu olayı izleyen haftalarda, Manuelito ile müttefiki Barboncite bin savaşçıyı aşkın bir kuvvet kurdular ve 30 Nisan sabahının alacakaranlığında Defiance Kalesi'ni kuşattılar. Tanyeri ağarmadan iki saat önce Navaho'lar kaleye üç yandan hücum ettiler. Bu kaleyi topraklarının üzerinden silip atmaya kararlıydılar.

Az daha da başarıyorlardı. Ellerindeki birkaç eski İspanyol tüfeğiyle ateş açarak nöbetçi kulelerini aştılar, birkaç binayı ele geçirdiler. Şaşkınlık içerisinde kışlalardan fırlayan askerler bir ok yağmurúyla karşılaştılar, ama birkaç dakika süren bir bocalamadan sonra düzgün sıralar meydana getiren aralıksız bir tüfek ateşi açtılar. Gün ışıdığında, Navaho'lar, askerlere iyi bir ders verdikleri düşüncesiyle tepelere çekildiler.

Ne var ki, Birleşik Devletler Ordusu kaleye karşı girişilen bu hücumu bir meydan okuyuş, bir savaş ilanı saydı. Birkaç hafta geçmemişti ki, Albay Edward Richard Sprigg Canby altı süvari, dokuz piyade bölüğünü ardına takmış, Manuelito'yu bulmak için Chuska Dağları'nın altın üstüne getiriyordu. Birlikler bu kızıl kayalarla örtülü yörede atlarını çatlatıncaya, susuzluktan bitkin düşünceye kadar dolaştılar durdular. Askerler Navaho'ları pek seyrek gördükleri halde, Kızılderililer hep oradaydılar, yürüyüş kolunun kanatlarına bıktırıcı ataklarda bulunuyor, ama hiçbir zaman doğrudan hücuma geçmiyorlardı. O yılın sonlarına doğru her iki taraf da bu enayice oyundan usanmıştı. Ne askerler Navaho'ları cezalandırabiliyor, ne Navaho'lar ekinlerine ve hayvanlarına bakabiliyorlardı.

1861 Ocağında Manuelito, Barboncito, Herrero Grande, Armijo, Delgadito ve öteki **zengin** önderler, askerlerin Defiance Kalesi'nin otuz beş mil güneybatısında inşa etmekte oldukları yeni kalede Albay Canby ile görüşmeyi kabul ettiler. Yeni kaleye, askerlerin reislerinden birinin onuruna Fauntleroy Kalesi adı verilmişti. Canby ile yapılan görüşmelerin sonunda Navaho'lar Herrero Grande'yi baş reis seçtiler. (21 Şubat 1861). Bu önderler en uygununun barış içinde yaşamak olduğunu kabul ettiler ve Herrero Grande kabiledeki bütün **hırsızları** kovacağına dair söz verdi. Manuelito bu vaadin gerçekleştirilebileceğinden kuşkuluydu, ama gene de Canby'in kâğıdına imzasını attı. Zengin ve varlıklı bir sürü sahibi olarak barışın ve dürüstlüğün erdemlerine inanıyordu.

Fauntleroy Kalesi'ndeki kış görüşmelerinden sonra askerlerle Navaho'lar arasında birkaç ay süren bir dostluk oldu. Kızılderililerin kulağına, uzak

doğuda bir yerlerde Kuzeyli ve Güneyli beyaz Amerikalılar arasında büyük bir savaş patladığına dair söylentiler geliyordu. Daha sonraları, Canby'in askerlerinden bazılarının "mavi ceketlerini" atıp sırtlarına "boz ceket" geçirdiklerini ve oradaki Mavi Ceketli askerlere karşı savaşmak üzere Doğu'ya gittiklerini öğrendiler. Bu gidenlerden biri de Kartal Reis, yani albay Thomas Fauntleroy idi; hiç kuşkusuz kaleye verilen adı karalanıp atıldı, kalenin yeni adı Wingate Kalesi oldu.

Bu dostluk döneminde Navaho'lar ticaret yapmak ve erzak satın almak için sık sık Fauntleroy (Wingate) Kalesine gidiyorlardı. Askerlerin çoğu da onları iyi karşılıyordu. Navaho'lar ile askerler arasında at yarışları düzenlenmesi bir gelenek haline gelmişti. Bütün Navaho'lar bu yarışmaları dört gözle bekliyor ve yarış günleri yüzlerce kadın, erkek, çocuk, en güzel, en allı pullu giysilerini giyip en seçkin atlarının sırtında Wingate Kale'sine geliyorlardı. Pırıl pırıl bir eylül sabahıydı, yarışların çoğu bitmiş, günün özel yarışı öğleye kalmıştı. Yarış, bir Navaho tayına binecek olan Tabanca Kurşunu (askerlerin Manuelito'ya verdikleri ad) ile kışla atlarından birine binecek olan bir teğmen arasındaydı. Yarış üzerine birçok bahisler açılmıştı; herkes parasını, battaniyesini, sürüsünü, inci boncuğunu neyi var neyi yoksa hepsini bahse yatırmıştı. Atlar birlikte ileri atıldılar, ama bir süre sonra Tabanca Kurşunu'nun (Manuelito) başının belada olduğu görüldü. Tayını kontrol edemez oldu ve parkurun dışına çıktı. Ama çok geçmeden herkes Tabanca Kurşunu'nun kullandığı dizginlerin bir bıçakla yarıldığını öğrendi. Navaho'ların hepsi de askerlerden meydana gelen hakem kuruluna başvurdular ve yarışın yeniden koşulmasını istediler. Hakemler bu öneriyi geri çevirdi; teğmenin kışla atının yarışı kazandığını ilan ettiler. Askerler, bahiste kazandıklarını almak için hemen kaleye doğru bir zafer yürüyüşü düzenlediler.

Bu hile karşısında öfkeden çılgına dönen Navaho'lar askerlerin arkasından saldırıya geçtilerse de, kalenin kapıları yüzlerine kapandı. Navaho'lardan biri içeri girmeye kalkışınca nöbetçi onu vurup öldürdü.

Bundan sonra olup bitenler beyaz askerlerin reislerinden biri, Yüzbaşı Nicholas Hodt tarafından kaleme alındı:

> Bütün Navaho'lar, kadınlar, çocuklar her bir yana koşuyor, vuruluyor, süngüleniyordu. Yirmi kadar adam toplamayı başardım... Sonra kalenin doğu tarafına yürüdüm. Orada iki küçük çocukla bir kadını öldürmekte olan bir asker gördüm. Hemen bağırarak durmasını söyledim askere. Başını kaldırıp baktı, ama emrimi dinlemedi. Var gücümle koştum, ama zamanında yetişemedim askerin iki masum çocuğu öldürmesine, kadını da ağır yaralamasına engel olamadım. Askerin kemerinin çıkarılıp alınmasını ve kaleye hapsedilmesini emrettim... Bu arada albay nöbetçi subayına topların Kızılderililerin üzerine çevrilmesini emretmişti. Topçu çavuşu verilen emri anlamazdan geldi, çünkü bunu kanunsuz bir emir olarak görüyordu; ama nöbetçi subayı-

*1. Navaho'ların reisi Manuelito * Julian Scott'un 1891 yılında yaptığı resim Birleşik Amerika Nüfus Sayım Dairesi'ndedir.*

nın küfürleri ve tehditleri karşısında ya emri yerine getirecek, ya da başı belaya girecekti. Kızılderililer kalenin aşağısındaki vadiye dağıldılar, kalenin hayvanlarına saldırdılar, Meksikalı çobanı yaraladılar, ama tek bir hayvan alamadılar. Kalenin on mil kadar uzağında posta tatarına hücum ettiler, adamın mektup torbasını ve atını aldılar ve kolundan yaraladılar. Bu kıyımdan sonra, subayların hoşlandığı birkaç Kızılderili kadın dışında, kalenin çevresinde tek bir Kızılderili gözükmedi. Komutan, bu Kızılderili kadınları reislerle görüşmeye göndererek Navaho'lara barış yapmak için çaba gösterdi, ama kadınlar Navaho'lardan adamakıllı bir sopa yiyip geri döndüler.(2)

O günden, yani 22 Eylül 1861 gününden sonra, beyazlarla Nahova'lar arasında uzun bir zaman dostluk kurulamadı.

Bu arada Güneyli Boz Ceketlilerin bir ordusu New Mexico'ya girmiş. Mavi Ceketlilerle Rio Grande boyunca büyük çarpışmalara girişmişti.

Mavi Ceketlilerin önderlerinden biri de Kement Atıcı Kit Carson idi. Navaho'ların büyük bir çoğunluğu Kement Atıcı Carson'a güveniyor, Boz Ceketlilerle işini bitirdikten sonra onunla barış yapmayı tasarlıyorlardı.

Ama, 1862 ilkyazında, daha birçok Mavi Ceketli batıdan New Mexico'ya gelmeye başladı. Bunlar kendilerine California Kolu adını veriyorlardı. Kartal Reis Carson'dan daha güçlü bir kişi olan generalleri James Carleton'ın omuzları yıldızlarla doluydu. Bu yeni gelen California'lılar Rio Grande Vadisi boyunca kamp kurmaktaydılar, ama ne kadar Boz Ceketli varsa hepsi Texas'a kaçtıklarından yapacakları hiçbir şey yoktu.

Omuzu kalabalık Reis Carleton'ın, toprakları ve topraklarının altında saklı duran maden yatakları için büyük bir istek duyduğunu Navaho'lar çok geçmeden öğrendiler. "Soylu bir ülke" diyordu General Carleton bu topraklar için, "kırlar ve madenlerle kaplı muhteşem bir ülke." Boş gezenin boş kalfası gibi ortalıkta dolanan, kılıçlarını şakırdatarak boy gösteren bir yığın askere sahip olduğundan, Carleton bir süre sonra Kızılderililerle savaşa tutuşmanın fırsatını kollamaya başladı. Kendi deyimiyle, Navaho'lar "dağların arasında koşuşan kurtlar"dı; dolayısıyla boyun eğdirilmeliydiler.

Carleton, ilk başlarda, sayıları bini aşmayan ve dağınık çeteler halinde Rio Grande ile Pecos ırmakları arasında yaşayan Mescalero Apache'lerine yöneltti dikkatini. Kurduğu tasarı, önce bütün Mescalero'ları öldürmek ya da tutsak düşürmek, sonra da sağ kalanları Pecos Irmağı boylarındaki verimsiz bir toprak parçasına oturmaya zorunlu kılmaktı. Hiç şüphe yck ki, bu durumda, zengin ve bereketli Rio Grande Vadisi Amerikan yurttaşlarının toprak ve yerleşme gereksinimlerine alabildiğine açılacaktı. General Carleton 1862 Eylülünde bir emir çıkardı:

> Kızılderililerle ne bir toplantı yapılacaktır, ne de her hangi bir görüşme. Erkekler görüldükleri yerde hemen kılıçtan geçirileceklerdir. Kadınlar ile çocuklar tutsak alınabilir, ama hiçbir zaman öldürülmemelidirler.(3)

Oysa Kit Carson Kızılderililere karşı hiçbir zaman böyle davranmıyordu, tacirlik günlerinden kalma bir alışkanlıkla onları dost biliyordu. Gerçi o da askerlerini dağlara salmaktan geri kalmadı, ama aynı zamanda Mescalero önderleriyle görüşme olanakları yaratmaya çalıştı. Güz sonlarına doğru beş reisin Santa Fe'ye gelmesini ve General Carleton'la görüşmesini sağladı. Reislerden ikisi kendilerine yoldaşlık edenlerle birlikte Sante Fe'ye giderken eski bir bar sahibi olan Yüzbaşı James (Paddy) Graydon'a rastladılar. Graydon, Mescalero'lara büyük dostluk gösterdi, uzun yolculuklarında aç kalmasınlar diye onlara un ve sığır eti verdi. Ama kısa bir süre sonra Graydon'ın keşif koluyla Mescalero'lar yeniden karşılaştılar. Orada olup bitenleri bilmiyoruz, ama bir bildiğimiz varsa o da kızılderililerden tek birinin sağ kalmadığı. Beyaz askerlerin reislerinden biri, Binbaşı Arthur Morrison olayı kısaca şöyle rapor etmişti: "Yapılan her şey yüzbaşı Graydon tarafından garip bir şekilde yönetilmiş... ve öğrenebildiğim kadarıyla Yüzbaşı Graydon kamplarına girip içki vererek kızılderilileri kandırmış tabii daha önce kendilerine un, sığır eti ve erzak da verdiği için kızılderililer onun dost bir amaçla geldiğini sanmışlar."

Öteki üç reis, Cadette, Chato ve Estrella, Santa Fe'ye vardılar ve kendi halklarının beyazlarla barış içinde olduğuna, dağlarında rahat bırakılmaktan gayrı bir istekleri olmadığına ilişkin güvence verdiler General Carleton'a: "Siz bizden güçlüsünüz," diyordu Cadette, "tüfeğimiz ve barutumuz olduğu sürece savaştık size karşı, ama sizin silahlarınız bizimkilerden daha iyi. Verin aynı silahları, serbest bırakın, gene savaşırız; ama iyiden iyiye yıprandık, artık gönlümüz kalmadı savaşmaya, ne erzağımız var, ne de başka bir şeyimiz; askerleriniz dört bir yanda kol geziyor; kaynaklarımız, pınarlarımız delikanlılarınızca ya kurutuluyor ya da görmezden geliniyor. Son ve en güçlü kalemizden de sürüp attınız bizi, artık gönlümüz yok savaşmaya. Bize karşı nasıl isterseniz öyle davranın, ama bizim de erkek ve yiğit olduğumuzu aklınızdan çıkarmayın."(4)

Carleton, Mescalero'lara, mağrur bir edayla, barışa ancak ülkelerini terkederek ve Bosque Redondo'ya, kendilerine Pecos Irmağı üzerinde ayırdığı rezervasyona giderek erişebileceklerini bildirdi. Orada, Somner Kalesi'ndeki askerler tarafından mahpus tutulacaklardı.

Mescalero reisleri, gerek sayıca askerlerden az oldukları, gerek kadınlarını ve çocuklarını koruyamayacak durumda bulundukları, gerekse Kement Atıcı Carson'ın iyi niyetine güvendikleri için Carleton'ın isteklerine boyun eğdiler ve halklarını Bosque Redondo'ya mahpusluğa götürdüler.

Navaho'lar, soydaşları Mescalero'ların Carleton tarafından son derece hızlı ve amansız bir şekilde baskı altına alınışını tedirginlik içerisinde izlemekteydiler. Aralık ayında **zengin** önderlerden on sekizi -içlerinde Delgadito ile Barboncito da vardı, ama Manuelito yoktu- Santa Fe'ye generali görmeye gittiler. Kendisine, savaş istemeyen barışsever sürü yetiştiricilerini ve

rençperleri temsil ettiklerini söylediler. İlk kez yüz yüze geliyorlardı Omuzu Kalabalık Reis Carleton'la. Sakallıydı, keskin bakışları vardı, hiç şakası olmadığı hemen anlaşılıyordu yüzünden. Delgadito ve ötekilerle görüşürken bir kere olsun gülümsemedi: "Barışa uyacağınız yolundaki sözünüzün ötesinde bir teminat vermezseniz, barışa kavuşamazsınız. Yurdunuza dönün ve bunu anlatın halkınıza. Sizin verdiğiniz söze inanmıyorum."(5)

1863 ilkyazında, Mescalero'ların çoğu ya Meksika'ya kaçmıştı ya da Bosque Redondo'ya sürülmüştü. Nisan ayında, Carleton, "otların boyu hayvanları beslemeye elverir vermez Navaho'lara karşı girişilecek bir sefer için bilgi toplamaya" Wingate Kalesi'ne gitti. Cubero yakınlarında bir yere Delgadito ve Barboncito'nun da katıldığı bir toplantı düzenlendi ve reislere açıkça barışçı niyetlerini ispatlamanın tek yolunun, halklarını Navaho ülkesinden çıkartıp Bosque Redondo'daki "hoşnut edilmiş" Mescalero'lara katılmak olduğunu bildirdi. Barboncito onun bu sözlerine şöyle karşılık verdi: "Bosque'a gitmeyeceğim. Asla terketmeyeceğim yurdumu; bu, öldürüleceğim demek olsa bile."

Carleton 23 Haziranda Navaho'ların Bosque Redondo'ya aktarılmaları için son bir tarih saptadı. "Delgadito ile Barboncito'ya yeniden haber gönderin," diye emir verdi Wingate Kalesi'ndeki komuta subayına, "ve kendilerine daha önce söylediklerini tekrarlayın, gelmeyi reddederlerse çok üzüleceğimi bildirin... Hepsinin, barışsever olduklarını ileri süren hepsinin, bu yılın temmuz ayının yirminci gününe kadar gelebileceklerini, **o günden sonra görülen her Navaho'nun düşman bilineceğini ve ona göre davranılacağını**; o günden sonra şimdi ardına kadar açık duran kapıların yüzlerine kapanacağını söyleyin."(6) Temmuzun yirmisi geldi geçti, ama Navaho'ların arasından kendiliğinden gelip teslim olan çıkmadı.

Carleton bu arada Kit Carson'a, birliklerini Mescalero topraklarından Wingate Kalesi'ne getirmesini ve Navaho'lara karşı bir savaşa hazırlanmasını emretmişti. Ne var ki, Carson bu işe istekli değildi; Kızılderililere karşı değil, Güneyli askerlere karşı savaşmak için gönüllü yazıldığını ileri sürerek Carleton'a istifa mektubunu yolladı.

Kit Carson Kızılderililerden hoşlanıyordu. Bir zamanlar, tek bir beyaz görmeksizin aylarca Kızılderililerle birlikte olmuştu. Arapaho'lu bir kadından bir çocuğu dünyaya gelmiş; ayrıca bir süre, Cheyenne kabilesinden bir kadınla yaşamıştı. Ama Tao'lardan Don Francisco Jaramillo'nun kızı Josefa'yla evlendikten sonra yeni bir yol tutmuş, zenginleşmiş, çift çubuk sahibi olmuş, büyük bir çiftlik kurmak için para derdine düşmüştü. New Mexico'da kaba, cahil ve batıl inançlara düşkün bir dağlı için bile toplumun yukarı katlarında yer bulunduğunu keşfetmişti. Okumayı, az buçuk da yazmayı öğrendi ve çok geçmeden, boyu hiç de o kadar uzun olmadığı halde, adı göğe erdi. Gelgelelim, Kement Atıcı ün kazanmasına karşılık, tepedeki iyi giyimli, güzel konuşan erkekler karşısındaki tedirginliğini hiçbir zaman yene-

*2. Manuelito'nun karısı Juanita * 1874 yılında Washington'a giden Navaho heyetindeydi. Fotoğraf Smithsonian Institution'dan alınmıştır.*

medi. 1863'de New Mexico'nun tepedeki en büyük ve nüfuzlu adamı, Omuzu Kalabalık Reis Carleton idi. Dolayısıyla, Kit Carson o yılın yazında ordudan istifasını geri aldı ve savaş meydanında Navaho'ların karşısına dikilmek amacıyla Wingate Kalesi'ne gitti. Henüz sefer sona ermemişti ki, Carson'ın Carleton'a gönderdiği raporlar, kendisine emir veren mağrur adamın arsızca sözlerine pek benzemeye başlamıştı.

Navaho'lar, bir savaşçı olarak Carson'a saygı duyuyorlar, ama onun askerlerinden, yani New Mexico Gönüllüleri'nden hiç hoşlanmıyorlardı. Bu gönüllülerin çoğu Meksikalıydı, Navaho'lar bunları tarihleri boyunca yurtlarından kovalamış durmuşlardı. Navaho'lar Mescalero'lardan sayıca on kat fazlaydılar ve derin boğazlarla, sarp yamaçlı geçitlerle, dik tepelerle kaplı geniş bir ülkede yaşamanın üstünlüğüne sahiptiler. En güçlü kaleleri, Chuska Dağları'nı batı yönünde otuz mil kesen Chelly Boğazı idi. Bazı yerlerde kırk metre kadar daralan boğazın, iki yüz elli metre kadar yükselen kızıl kayalıklarında, istilacılara karşı eşi benzeri bulunmaz savunma mevzileri meydana getiren birtakım çıkıntılar vardı. Boğazın birkaç yüz metre kadar genişlediği yerlerdeyse, Navaho'lar, koyun keçi otlatıyor, mısır, buğday, meyva, kavun, karpuz yetiştiriyorlardı. Özellikle ta İspanyollar zamanından bu yana özenle bakıp yetiştirdikleri şeftali bahçeleriyle pek övünürlerdi. Boğazda yılın büyük bir bölümünde bol bol su akıyordu, yakacak odun sağlamak için de yeterince kavak ve şimşir ağacı vardı. Navaho'lar, Carson'ın bin askeriyle birlikte Pueblo Colorado'suna yürüdüğünü ve eski dostları Ute'leri iz sürücü olarak kiraladığını öğrendikleri zaman bile hasımlarını hâlâ küçümsemekteydiler. Reisler, eski günlerde İspanyolları topraklarından nasıl sürüp attıklarını anlatıyorlardı halklarına. Bir yandan, "Amerikalılar bizi yakalamaya gelirse, onları öldüreceğiz," diye söz verirlerken, öte yandan da kadınlarının ve çocuklarının güvenliğini sağlamak için tedbir almaktan geri kalmıyorlardı. Paralı asker Ute'lerin, zengin Meksikalılara satmak amacıyla kendilerini yakalayıp tutsak almaya kalkışacağını çok iyi biliyorlardı.

Carson temmuz sonlarına doğru Defiance Kalesi'ne geldi, kaleye Kızılderililerin eski düşmanı Canby'nin adını verdi ve dışarıya keşif kolları göndermeye başladı. Ama sanırız yalnız bir iki Navaho'nun ele geçmesine pek şaşmamıştır. Kit Carson, onları altetmenin tek yolunun, ekinlerini ve hayvanlarını ortadan kaldırmak -topraklarının altını üstüne getirmek- olduğunun farkındaydı; 25 Temmuzda Binbaşı Josehp Cummings'i, ele geçirilebilen bütün sürüleri kaleye getirmeye ve Bonito boyunca yer alan bütün buğday ve mısır tarlalarındaki ekinleri ya devşirmeye ya da yakıp yıkmaya gönderdi. Navaho'lar Cummings'in niyetini sezinler sezinlemez, binbaşı boy hedefi haline geldi ve mimlendi. Çok geçmeden de bir Navaho nişancısı onu vurup atından aşağı etti ve hemen öldü Cummings. Gene Navaho'lar, Carson'ın Canby Kalesi yakınlarındaki ağılını bastılar; koyunlarını, keçilerini geri aldılar ve Kement Atıcı'nın deli gibi sevdiği atını çaldılar.

General Carleton, böylesi olaylar karşısında, bu kaba misillemelerin an-

lamını kavrayacak kadar uzun bir zaman Kızılderililerle birlikte yaşamış olan Carson'dan çok daha fazla öfkeleniyordu. General 18 Ağustosta askerlerini "şevklendirmek" amacıyla Navaho'ların sürülerinden ele geçirilen hayvan başına ödül koymayı kararlaştırdı. "Her sağlam ve işe yarar at ya da katır'a yirmi dolar, Canby Kalesi'ne getirilen her koyuna ise bir dolar ödenecek"ti.

Askerlerin aylığı yirmi dolardan az olduğundan bu ödül önerisi onları gerçekten şevklendirdi; hatta bazıları işi Navaho'ları öldürüp getirmeye kadar vardırdılar. Savaşçı yeteneklerini ispatlamak için, Navaho'ların kırmızı bir iple bağladıkları saç topuzlarını kesmeye bile başladılar. Navaho'lar, İspanyolların başlattığı barbarca bir alışkanlık olarak gördükleri kafa derisi yüzmeyi Kit Carson'ın salık verebileceğine inanmıyorlardı. (Kafa derisi yüzmeyi Yeni Dünya'ya Avrupalılar getirmemiş olabilir; ama İspanyol, Fransız, Hollandalı ve İngiliz koloniciler düşmanlarının kafa derilerine ödüller koyarak bu alışkanlığı yaygınlaştırmışlardır.)

Carson, ekinleri, fasulye ve kabak bahçelerini sürekli olarak yok ettiği halde, General Carleton'a ayak uyduramayacak kadar yavaş hareket ediyordu. Carleton, eylül ayında, bundan böyle her Navaho erkeğinin görüldüğü yerde hemen öldürülmesini ya da tutsak alınmasını emretti. Ele geçirilen Navaho'lara söyleyeceği sözleri kelimesi kelimesine Carson'a yazıp yolladı: "Onlara deyin ki; 'Ya Bosque Redondo'ya gidersiniz ya da hepinizi yakalar, ortadan kaldırırız. Bundan başka hiçbir şart altında sizlerle barış yapmaya niyetimiz yok... Artık bir kere başladığımıza göre, sizlere karşı yürüttüğümüz bu savaş, yıllar da sürse, siz yurdunuzu terkedinceye kadar, belki de bütünüyle yok oluncaya kadar devam edecektir. Bu konuda edilecek başka bir söz yoktur.'"

Aynı sıralarda, general, Washington'daki Savaş Bakanlığı'na bir mektup yazıyor ve bir süvari alayı gönderilmesini istiyordu. General, Navaho ülkesinin hemen batısında yeni bir altın yatağı bulunduğundan daha çok askere gereksinim duyulduğunu bildiriyor, "Kızılderilileri uzaklaştıracak ve madenlere gidip gelenlerle orada çalışanları koruyacak sayıda askere gerek var... Gerçekten de Tanrının sevgili kuluymuşuz... Burada ayaklarımızın dibinde kum gibi altın kaynıyor, bize yalnız toplaması kalıyor"(7) diyordu.

Carleton'ın hırslı kışkırtmaların sürekli etkisi altında Kit Carson Navaho topraklarını altüst etme programını hızlandırdı; güz geldiğinde, Canby Kalesi ve de Chelly Boğazı arasındaki sürülerin ve ekinlerin büyük bir çoğunluğunu ortadan kaldırmış bulunuyordu. İki Navaho 17 Ekim günü ellerinde mütareke bayrağıyla Wingate Kalesi'ne geldiler. Bunlardan biri El Sordo idi; kardeşleri Barboncito ile Delgadito'nun ve onların beş yüz izleyicisinin özel ulağı olarak gelmişti. El Sordo'nun anlattıklarına bakılırsa, bütün erzakları tükenmişti, ancak yer fıstığı yiyerek beslenebiliyorlardı, Ne giyecekleri kalmıştı, ne battaniyeleri; keşif kollarından korktuklarından ısınmak için ateş

de yakamıyorlardı. Uzaklara, Bosque'a gitmek istemiyorlardı, Wingate Kalesi dolaylarında çadır kuracaklar, böylelikle barışsever Kızılderililer olarak her zaman askerlerin gözü önünde bulunacaklardı. Delgadito ile Barboncito beş yüz izleyicisiyle birlikte dokuz güne kadar geleceklerdi. Reisler, Santa Fe'ye giderek Omuzu Kalabalık Reis'i görmeye, barış için anlaşmaya istekliydiler.

Wingate Kalesi komutanı Yüzbaşı Rafael Chacon bu uzlaşma önerisini General Carleton'a iletti ve şu karşılığı aldı: "Navaho Kızılderililerinin bu konuda hiçbir seçim şansı olamaz, ya Kale'ye gelip oradan Bosque Redondo'ya giderler ya da kendi yurtlarında kalıp savaşa devam ederler."(8)

Hiçbir seçim şansı kalmayan, soğuk ve açlıktan kırılan kadınların ve çocukların sorumluluğunu omuzlarında hisseden Delgadito teslim oldu. Barboncito, El Sordo ve daha birçok savaşçıysa, dağlarda başlarına gelecekleri beklemeyi yeğ tuttular.

Teslim olanlar Bosque Redondo'ya gönderildiler, ama Carleton yolculukları sırasında ve Bosque'ye vardıklarında ilk tutsaklara özel bir işlem -en iyi tayın, en iyi barınak- uygulanmasını sağladı. Delgadito, Pecos Irmağı üzerindeki bu ovadan pek hoşnut kalmadığı halde, askerlerin kendilerine iyi davranmaları karşısında yumuşadı. Omuzu Kalabalık Reis, kendisine, öteki Navaho önderlerini de Bosque'deki hayatın açlıktan ve donmaktan iyi olduğuna inandırması şartıyla ailesiyle birlikte Wingate Kalesi'ne dönebileceğini bildirince, Delgadito razı oldu. Bu arada general, Kit Carson'a, de Chelly Boğazı'nı basmasını, yiyecek ve hayvan sürülerini ortadan kaldırmasını ve bu son müstahkem mevkideki Navaho'ları öldürmesini ya da tutsak olarak ele geçirmesini emretti.

Carson, de Chelly seferine hazırlanırken erzağın taşınması için bir yük sürüsü toparlamıştı, ama Barboncito ve savaşçıları 13 Aralıkta sürüye saldırdılar ve kışlık et ihtiyacını karşılamak üzere katırları boğaza kaçırdılar. Carson arkalarından iki müfreze asker gönderdiyse de, Navaho'lar birkaç küçük gruba ayrıldı, müthiş bir tipiden yararlanarak gözden kayboldu. Ama bu arada Teğmen Donaciano Montoya'nın süvarileri ufak bir kampı bastılar, Navaho'ları bir sedir korusuna sürdüler, on üç kadın ve çocuk yakaladılar. Teğmen raporunu şöyle sundu: "Kızılderilinin biri sağından vuruldu, fakat ağaçların arasında kaybolmayı başardı. Bir Kızılderili için çok zeki denilebilecek on yaşındaki oğlu, kısa bir süre sonra yakalandığında, babasının yakınlarda kayalık bir yerde can verdiğini söyledi."

Elinde erzak taşıtacak katırı kalmayan Kit Carson General Carleton'a, de Chelly Boğazı seferinin ertelenmesi gerekeceğini bildirdi. General ise hiç vakit geçirmeden şu cevabı verdi: "Seferi ulaşım güçlüğü yüzünden geri bırakamazsınız. Battaniyeleri askerler kendileri taşısın, gerekirse üç dört günlük tayınlarını da torbalarına alsınlar."(9)

6 Ocak 1864'de askerler Canby Kalesi'nden dışarı çıktılar. De Chelly

Boğazı'nın doğu ucundan girecek olan küçük bir kuvvete Yüzbaşı Albert Pfeiffer komuta etmekteydi: Kit Carson ise boğazın batı ucundan girecek olan daha büyük bir kuvvetin başındaydı. Yer kalın bir kar tabakasıyla kaplıydı, ısı sıfırın altındaydı, dolayısıyla askerlerin yürüyüşleri yavaşlıyordu.

Bir hafta sonra Pfeiffer boğazdan içeri girdi. Yüzlerce yarı aç Navaho boğazın iki yanındaki çıkıntılardan askerlerin kafalarına, taş, tahta parçası ve İspanyolca lanetler yağdırdılar. Ama durduramadılar onları, Pfeiffer'in adamları çadırları yıktılar, yiyecek depolarını ve hayvan sürülerini yok ettiler; atış menzillerine giren üç Navaho'yu öldürdüler, iki yaşlıca Navaho'yu karların arasında donmuş buldular ve on dokuz kadın ve çocuk ele geçirdiler.

Bu arada Carson boğazın batı ucunda kamp kurmuş, etrafı keşfe çalışıyordu. 12 Ocakta Carson'ın devriye kollarından biri bir Navaho çetesine rastladı ve on birini öldürdü. İki gün sonra boğazın iki ucundan giren kuvvetler birleşti. Koca boğaz hiçbir önemli çarpışma olmadan bir uçtan öbür uca taranmıştı.

O akşam askerlerin kampına ellerinde mütareke bayrağıyla üç Navaho geldi. Bütün Navaho'ların donmakta ve açlıktan ölmekte olduğunu anlattılar Carson'a. Ölmektense teslim olmayı seçiyorlardı. "Yarına kadar düşünün." diye cevap verdi Carson, "yarından sonra askerlerim bir bir vuracak hepinizi." Ertesi sabah üstleri başları perişan, bitkin altmış kadar Navaho kampa gelip teslim oldular.

Carson, Canby Kalesi'ne dönmeden, boğazda Navaho'lara ait ne varsa tümünün -beş altı bin ağaçlık güzelim şeftali bahçeleri dahil- ortadan kaldırılmasını emretti. Navaho'lar, bir asker olarak kendilerine karşı savaştığı için, kendilerini tutsak düşürdüğü için, hatta yiyecek depolarını yakıp yıktığı için bağışlayabilirlerdi Kement Atıcı'yı; ama sevgili şeftali ağaçlarını kestirdiği için onu hiçbir zaman bağışlamadılar.

Bu olayı izleyen birkaç hafta içersinde, askerlerin de Chelly Boğazı'na girdiği haberi Navaho'ların gizli kamplarında yayıldıkça, birçoğunun cesareti kırıldı. Daha sonraları, "Bu ülke uğrunda savaştık çünkü onu kaybetmek istemiyorduk," diyecekti Manuelito. "Hemen her şeymizi kaybettik... Amerikan ulusu bizim savaşamayacağımız kadar güçlü. Yalnızca birkaç gün savaşmak zorunda kaldığımız zamanlar dinç hissediyorduk kendimizi, ama iş biraz uzayınca yoruluyor, tükeniyorduk, askerler bizi açlıktan ölmeye terkediyordu.(10)

Delgadito 31 Ocakta Redondo'daki hayat koşullarının iyi olduğunu anlatarak altı yüz seksen Navaho'yu daha Wingate Kalesi'ne gelerek teslim olmaya razı etti. Daha başkaları da şiddetli kış ve açlıktan Canby Kalesi'ne gelmek zorunda kaldılar. Şubat ayı ortalarına doğru Canby Kalesi'nde aç ve umutsuz bin iki yüz Navaho toplanmıştı. Ne var ki, Ordu onlara pek az tayın çıkardı, bu durumda çok yaşlılarla çok küçükler ölmeye başladılar. Şubatın yirmi birinde de çetesiyle birlikte Herrero Grande gelip teslim oldu ve

kaledekilerin sayısı bin beş yüze yükseldi. Mart başlarında, her iki kaleye gelerek teslim olanların sayısı üç bine varmıştı; kuzeye giden yollar buzların üzerinde ilerleyen bitkin Navaho'larla dolmuştu. Ama **zengin** reisler, Manuelito, Barboncito ve Armijo teslim olmayı reddettiler. Teslim olmama konusundaki kararlılıklarını sürdürerek, halklarıyla birlikte dağlarda kaldılar.

Mart sıralarında, Navaho'ların Sumner Kalesi'ne ve Bosque Redondo'ya yaptıkları Uzun Yürüyüş başlamış bulunmaktaydı. İlk bin dört yüz otuz kişi 13 Martta Sumner Kalesi'ne varmıştı; yolda on kişi ölmüş, üç çocuk da muhtemelen refakat müfrezesi arasındaki Meksikalılar tarafından kaçırılmıştı.

Bu arada, Canby Kalesi'ne gelmek üzere yola çıkan iki bin dört yüz kişilik bir ikinci gruptan yüz yirmi altı kişi kalede ölmüştü. Bu uzun kervanda otuz araba, üç bin koyun, dört yüz yetmiş üç at vardı. Navaho'lar, dondurucu havaya, açlığa, dizanteriye, askerlerin kaba alaylarına ve üç yüz millik zorlu yolculuğa dayanacak güce sahiptiler, ama yurt özlemine, topraklarını kaybetmenin acısına dayanacak kadar güçlü değildiler. Yanaklarından yaşlar süzülüyordu, acımasız hedeflerine varıncaya kadar yüz doksan yedisi öldü.

20 Martta sekiz yüz Navaho daha Canby Kalesi'ne gelmek üzere yola düzüldü. Bunların büyük bir çoğunluğunu kadınlar, çocuklar ve ihtiyarlar meydana getiriyordu. Ordu bu kafileye sadece yirmi üç atlı araba vermişti. "Yolculuğun ikinci gününde," diye yazıyordu raporunda komuta subayı, "dört gün ardı arkası gelmeyen son derece şiddetli bir tipi bastırdı; çoğu yarı çıplak ve böyle bir fırtınaya dayanamayacak durumda olan Kızılderilileri kırdı geçirdi." Albuquerque'in aşağısındaki Los Pinos'a vardıklarında, Ordu atlı arabaları başka bir işte kullanma bahanesiyle geri aldı ve Navaho'lar açıkta kamp yapmak zorunda kaldılar. Yolculuk yeniden başladığında, bir sürü çocuk kaybolmuştu. "Burada," dedi bir teğmen, "Kızılderililere göz kulak olan subaylar son derece uyanık bulunmalıdır, yoksa Kızılderililerin çocukları çalınıp satılabilir." Bu kafile 11 Mayıs 1864'de Bosque'a vardı. "Canby Kalesi'nden sekiz yüz Kızılderiliyle ayrıldım, Sumner Kalesi yolunda 146 Kızılderili daha aldım, böylece toplam sayıları dokuz yüz kırk altıya ulaştı. Bunlardan yüz on tanesi öldü."

Nisan sonlarında, hâlâ direnen reislerden biri, Armijo, Canby Kalesi'ne geldi ve kale komutanına (Yüzbaşı Asa Carey) birkaç güne kadar Manuelito'nun, kışı Küçük Colorado ve San Juan boylarında epey kuzeyde Navaho'larla birlikte geçirmeye kaleye geleceğini bildirdi. Armijo'nun dört yüzü aşkın çetesi birkaç gün sonra geldi, ama Manuelito, çetesini kaleye birkaç mil uzaklıkta Quelitas denilen bir yerde durdurdu ve askerlerin reisine bir haberci göndererek kendisiyle görüşmek istediğini bildirdi. Yapılan konuşmada Manuelito, halkının kale dolaylarında kalmak ve eskiden olduğu gibi ekinini ekmek, koyunlarını otlatmak istediğini söyledi.

"Sizler için tek bir şans var," diye karşılık verdi Yüzbaşı Carey, "o da, Bosque'a gitmek."

"Niye Bosque'a gidelim?" diye sordu Manuelito. "Ne bir hırsızlık yaptık, ne de bir cinayet işledik. General Canby'ye verdiğimiz barış vaadini hiçbir zaman bozmadık." Ayrıca, halkının Bosque'da toplanmaktan korktuğunu, 1861'de Fauntleroy Kalesi'nde olduğu gibi askerler tarafından vurulmaktan çekindiklerini söyledi. Carey asla böyle bir durum olmadığını anlatmaya çalıştıysa da, Manuelito, eski arkadaşı Herrero Grande'yle ya da Bosque'da bulunmuş öteki Navaho önderlerinden bazılarıyla konuşmadıkça halkını teslim etmeyeceğini bildirdi.

General Carleton, Manuelito'nun teslim olma fırsatının doğduğunu öğrenir öğrenmez, Bosque'daki Navaho önderlerinden dikkatle seçilmiş dördünü (Herrero Grande'yi değil) teslim olmaya isteksiz savaşçı reisi ikna etmeye gönderdi. Ama bunlar Manuelito'yu razı edemediler. Manuelito, bunlarla konuştuktan sonra, bir haziran gecesi, çetesiyle birlikte Quelitas'dan kayboluverdi ve Küçük Colorado dolaylarındaki eskiden gizlendikleri yere gitti.

Eylül ayında, eski müttefiki Barboncito'nun de Chelly Boğazı'nda yakalandığını işitti. Artık Manuelito **zengin** kaçakların sonuncusuydu ve askerlerin her yerde harıl harıl kendisini arayacaklarını çok iyi biliyordu.

Güzün, Bosque Redondo'dan kaçarkan Navaho'lar, anayurtlarına dönmeye başladılar. Geldikleri yer hakkında korku verici öyküler anlatıyorlardı. Lanetlenmiş bir topraktı orası. Askerler onları kerpiç duvarlarla çevrili birtakım avlulara dolduruyor, süngüleriyle dürtüklüyor, asker reisler de gelip sayıyor, küçük defterlerine rakamlar düşüyorlardı. Asker reisler giyecek, battaniye ve daha iyi yemek vaadinde bulunuyor, gel gör ki bu vaadler hiçbir zaman yerine getirilmiyordu. Tüm ağaçlar ve çalılıklar kesilmiş, yakacak için sadece ağaç kökleri kalmıştı. Yağmurdan ve güneşten korunmak için kumlu toprakta çukurlar kazıyorlar, çukurların üzerini örülmüş otlarla örtüyorlardı. Köstebekler gibi yeraltında yaşıyorlardı nerdeyse. Askerlerin verdiği birkaç aletle Pecos boylarındaki toprakları kazıyor, ekin ekiyorlar; ama sel baskınları, kuraklıklar ve böcekler ekinleri yok ediyordu, hele şu sıralar hepsi yarım tayına kalmışlardı. Tıkış tıkış bir arada yaşadıkları için hastalıklar almış yürümüş, özellikle güçsüz olanların yakasına yapışmaya başlamıştı. Berbat bir yerdi Bosque Redondo kısacası, ama askerlerin keskin ve dikkatli bakışları altında kaçmak son derece güç ve tehlikeli olduğu halde, birçoğu kaçmak için ölümü göze alıyordu.

Bu arada, Omuzu Kalabalık Reis Carleton, Santa Fe'li Vicorio'yu, Ordu'nun Navaho'ları Bosque'a başarıyla sürüşünün kutlanışı sırasında bir Te Deum okuması için ikna etmişti; General Bosque Redondo'yu Washington'daki üstlerine "güzel bir toprak parçası... Birleşik Devletler'deki en mutlu, en gönençli ve en iyi donatılmış Kızılderililer olmamaları (Navaho'lar) için hiçbir neden yok... Uzun lafın kısası... onları beslemek, onlarla savaş-

maktan daha ucuza malolacaktır bize" gibi sözlerle anlatıyordu.

Omuzu Kalabalık Reis'in gözünde, mahpuslar, ağız ve gövdeden ibaret-tiler. "Bu altı bin ağız yemek yemeli, bu altı bin gövde giyinmelidir. Bize kırlarla ve madenlerle kaplı ne kadar görkemli bir ülke bıraktıklarını düşündüğümüzde, hele bu ülkenin paha biçilemeyecek kadar değerli olduğunu gözönüne aldığımızda, onlara verilecek olan bu az miktarda para, atalarından kalma topraklarının yanında gülünç kalmaktadır."

Kader Bildirisi'nin hiçbir savunucusu, bu felsefeyi Omuzu Kalabalık Reis kadar güçlü bir dille ortaya koyamamıştı: **"Bütün bu insanların atalarının topraklarından göçü yalnızca ilginç değil, aynı zamanda dokunaklı bir görünümdür. Bize karşı yıllar yılı yiğitçe savaştılar; dağlarını ve akıllara durgunluk veren boğazlarını her halkın övüneceği bir kahramanlıkla savundular; ama uzun sürede, ırkımızın karşı durulmaz ilerleyişine yol vermenin kaderlerinde yazılı olduğunu tıpkı öteki soydaşları gibi anladıkları zaman, silahlarını bıraktılar ve bizlerde hayranlık ve saygı uyandıran mert kişiler olarak, yüce gönüllülüğümüze güven duyan kişiler olarak, onların bu güvenine kötülük ve ilgisizlikle karşılık vermeyecek kadar güçlü ve haksever insanlar olduğumuzu sezen kişiler olarak, güzel ülkelerini, anayurtlarını, günlük hayatlarını ve gelenek-lerini gözden çıkardıkları zaman onların bu krallara layık topraklarına cimrice bir ödemede bulunmayacağımızı bilen kişiler olarak geldiler, teslim oldular."(11)**

Manuelito silahını bırakmamıştı, ama General Carleton'ın böylesine bir ıslah olmazlığı karşılıksız bırakamayacağı kadar önemli bir reisti. 1865 Şubatında, Wingate Kalesi'nden kaçan Navaho'lar, Manuelito'ya Omuzu Kalabalık Reis'den bir haber, daha doğrusu ilk yazdan önce kendisinin ve çetesinin kuzu kuzu kaleye gelmezlerse yakalanıp öldürüleceklerine ilişkin bir uyarı getirdiler. "Benim kimseye bir zararım dokunmuyor," dedi Manuelito haberi getirenlere. "Yurdumu terketmeyeceğim. Burada ölmek istiyorum." Ama en sonunda, Bosque Redondo'daki reislerden bazılarıyla yeniden konuşmaya razı oldu.

Şubat sonlarına doğru, Herrero Grande ve Bosque'dan gelen başka beş Navaho önderi, Zuni ticaret noktası yakınlarında Manuelito'yla buluştular. Hava soğuktu, toprak karla kaplıydı. Manuelito, eski dostlarıyla kucaklaştıktan sonra onları halkının gizlendiği tepelere götürdü. Manuelito'nun çetesinde sadece yüz kadar kadın, erkek ve çocuk kalmıştı; birkaç atları, birkaç koyunları vardı. "İşte dünyada neyim var neyim yoksa hepsi bu," dedi Manuelito. "Görün ne kadar az olduğunu. Görün halkımın nasıl yoksul düştüğünü. Çocuklarım yabani ot yiyor." Bir an durakladı, sonra atlarının Bosque yolculuğuna dayanacak durumda olmadığını söyledi. Herrero, bunun üzerine, teslim olması için konulan süreyi uzatma yetkisine sahip olmadığını bildirdi ve gelip teslim olmazsa halkının hayatını tehlikeye atacağını

söyleyerek Manuelito'yu dostça uyardı. Manuelito bocalıyordu. Kadınlarla çocukların hayatını kurtarmak için teslim olacağını söyledi, sonra da sürülerini düzene koymak için kendisine üç aylık bir süre tanımalarını istedi. En sonunda açıkça yurdunu terkedemeyeceğini bildirdi."

"Tanrım ve anam Batı'da yaşarlar, onlardan ayrılmayacağım. Üç ırmağı, Grande, San Juan ve Colorado'yu hiçbir zaman aşmamamız gerekir; bu, halkımın bir geleneğidir. Chuska Dağları'nı da terkedemem. Orada doğdum. orada kalacağım. Kaybedecek bir canım var, onu da dilediklerı zaman gelip alabilirler, ama ne olursa olsun yurdumu terketmeyeceğim. Amerikalılara ya da Meksikalılara karşı hiçbir zaman yanlış bir davranışta bulunmadım. Hiçbir zaman soygunculuk yapmadım. Öldürülürsem; dökülen, bir suçsuzun kanı olacaktır."

Herrero da ona şöyle dedi: "Ben senin için elimden geleni yaptım, verebileceğim en iyi öğüdü verdim sana; seni şimdiden ölmüş bilerek yanından ayrılıyorum."(12)

Birkaç gün sonra Herrero Grande Santa Fe'ye giderek Manuelito'nun başeğmez tutumunu General Carleton'a bildirdi. Carleton çok sert bir tepki gösterdi, derhal bir emir yolladı Wingate Kalesi'ndeki komutana: "Eğer Manuelito ele geçirilebilirse, çetesinin de hiç karşı koymaksızın teslim olacağını sanıyorum. Manuelito'nun sık sık ziyarete ve ticarete geldiği Zuni köyündeki Kızılderililerle anlaşmaya bakın... yakalanması için size yardımcı olabilirler... Manuelito'yu ne pahasına olursa olsun ele geçirmelisiniz. Yakaladığınız zaman hemen prangaya vurun ve başına çok sayıda muhafız dikin. Onu hemen yakalayıp öldürmeniz, buyruğu altındakiler için bir lütuf olacaktır. Ben tutsak alınmasını yeğ tutuyorum. Kaçmaya kalkışırsa... hiç kuşkusuz vurulacaktır."(13)

Ne var ki, Manuelito, Carleton'ın Zuni'deki tuzağına düşmeyecek kadar zekiydi; 1865 ilkyazı ve yazı boyunca yakalanmadan dolaştı. Yaz sonlarına doğru Barboncito ve birçok savaşçısı Bosque Redondo'dan kaçtılar; del Escadello Sıradağları'nın bulunduğu Apache topraklarında oldukları söyleniyordu. Birçok Navaho da, Carleton'ın Sumner Kalesi'nin kırk mil yakınlarında çevresine muhafızlar diktiği rezervasyondan kaçmaktaydılar. General ağustos ayında muhafız komutanına, kendilerine ayrılan toprak parçasının dışında izinsiz yakalanan her Navaho'nun öldürülmesini emretti.

1865 güzünde Bosque Redondo'da ekinler gene verimsiz çıkınca, Ordu, Navaho'lara askerlerin yemesi uygun bulunmayan un ve eti verdi. Ölüm sayısı yeniden yükselmeye başlarken sık sık kaçma olaylarına da rastlanır oldu.

General Carleton, Bosque Redondo'daki koşullar yüzünden New Mexico'lular tarafından artık açıkça eleştirildiği halde, Navaho'ları avlamaktan vazgeçmiyordu. En sonunda, en çok yakalamak istediği reis, Manuelito, 1 Eylül 1866'da yirmi üç yenik savaşçısıyla birlikte Wingate Kalesi'ne gelip teslim oldu. Paçavralara sarılıydılar, gövdeleri yara bere içindeydi. Gerçi ck

atarken kullandıkları meşin bilezikleri hâlâ takıyorlardı, ama ne okları vardı, ne de yayları. Manuelito'nun bir kolu aldığı yarayla işe yaramaz hale gelmişti. Kısa bir süre sonra yirmi bir savaşçısıyla Barboncito da geldi ve ikinci kez teslim oldu. Artık tek bir savaşçı reis kalmamıştı.

Manuelito'nun teslim oluşundan on sekiz gün sonra General Carleton New Mexico'daki Ordu Dairesinin komutanlığından alay eder gibi alındı. Omuzu Kalabalık Reis Carleton'a saygınlık sağlayan İç Savaş sona ereli bir yıldan fazla oluyordu ve New Mexico'lular generalden de, generalin kendini beğenmiş tutumlarından da fazlasıyla bıkmışlardı.

Manuelito Bosque Redondo'ya vardığında, orada yeni bir yöneticiyle, A. B. Norton'la karşılaştı. Yönetici Kızılderililerin kaldığı rezervasyonu inceledi ve toprakta alkali bulunduğu için ekin yetiştirmenin olanaksız olduğunu açıkladı. "Su kapkara ve acı, ağza alınacak gibi değil, kızılderililer sağlığa zararlı olduğunu söylüyor, nüfusun dörtte biri hastalıktan kırılmış." Norton ayrıca bu toprak parçasının hükümete milyonlarca dolara maloldüğunu ekliyordu. "Ne kadar çabuk terkedilirse ve Kızılderililer de oradan uzaklaştırılırsa o kadar iyi olur... Hayatın en temel gereksinimlerinden yoksun bir beyaz hiçbir yerden memnunluk duyamaz da, bir Kızılderili tatmin ve memnun olur mu sanıyorsunuz? Azıcık aklı başında bir adam, sekiz bin Kızılderili için, nerdeyse hiç su bulunmayan, toprağın bereketsiz ve çorak olduğu ve yakacak odunun ancak 12 mil uzaktan sağlandığı bir rezervasyon seçer mi?... Eğer burada kalmalarına karar verilirse, kendi rızalarıyla değil, zorla tutulacaklardır. Ne çıkar! Bırakın geri dönsünler ya da içecekleri iyi bir su, soğuktan donup ölmemeleri için bol yakacak ve toprağın az çok verimli olduğu bir yere götürün..."(14)

İki yıl süreyle bir sürü araştırıcı ve subay geldi gitti Washington'dan Bosque Redondo'ya. Bazıları gerçekten içlendiler, bazılarıysa yalnızca harcamaların kısılmasıyla ilgileniyorlardı.

"Orada birkaç yıl kalmıştık..." diye hatırlıyordu Manuelito. "Halkımızın çoğu iklim yüzünden öldü... Washington'dan gelenler bizimle bir toplantı yaptılar. Bize, beyazların kanunlara karşı gelenleri nasıl cezalandırdıklarını anlattılar. Kendi ülkemize dönmemize izin verilirse kanunlara uyacağımıza söz verdik. Antlaşmaya 'pekı' dedik, o da bize öğütte bulundu. O, General Sherman'dı."

Navaho önderleri Büyük Savaşçı Sherman'ı ilk gördüklerinde ondan korkmuşlardı, çünkü yüzü Omuzu Kalabalık Reis Carleton'a çok benziyordu -vahşi bakışlı ve kıllı bir yüz, hayın bir ağız- ama gözleri bambaşkaydı: Acı çekmiş ve başkalarının acılarını bilen bir insanın gözleri vardı bu adamda.

"Söylediklerini aklımızdan çıkarmamaya çalışacağımızı bildirdik kendisine," diye hatırlıyordu Manuelito. "Şöyle dedi bize: 'Hepinizin bana bakmanızı istiyorum.' Görebilmemiz için ayağa kalktı. Sonra da, 'Çocuklarım, sizi yurtlarınıza geri göndereceğim,' dedi."

*3. 1860 larda bir Navaho savaşçısı * John Gaw Meem'in fotoğrafı Denver Sanat Müzesi'nin izniyle kullanılmıştır.*

"Reisler Bosque Redondo'dan ayrılmadan önce yeni antlaşmayı imzalamak zorunda kaldılar (1 Haziran 1868). Yeni antlaşma şöyle başlıyordu: *"Bu antlaşmaya göre, bugünden sonra taraflar arasındaki savaş ebediyen sona ermiştir."* İlk önce Barboncito imzaladı, sonra da Armijo, Delgadito, Manuelito, Herrero Grande ve öteki yedi reis.

"Yurda dönme zamanı gelmezden önce geceler ve gündüzler uzundu," diyordu Manuelito. **"Kararlaştırılan günden bir gün önce yurdumuza doğru biraz yürüdük, heyecandan kendimizi tutamıyorduk. Geri döndük, Amerikalılar bize biraz erzak verdiler, biz de onlara teşekkür ettik. Yerimizde duramıyorduk, sürücülere katırları kamçılamalarını söyledik. Albuquerque'den dağın doruğunu gördüğümüzde, ilkin acaba burası bizim dağımız mı dedik kendi kendimize, toprakla konuşmaya başlamıştık sanki, sevinçten uçuyorduk, yaşlılardan bazıları yurtlarına vardıklarında hüngür hüngür ağladılar."(15)**

Ve böylece Navaho'lar ülkelerine döndüler. Oturacakları yerin yeni sınırları saptandığında, en iyi otlaklar beyaz yerleşmecilere ayrıldı. Hayat kolay olacağa benzemiyordu. Varlıklarını sürdürmek için mücüdele etmek zorunda kalacaklardı. Ama Navaho'lar anladılar ki, durumları ne kadar kötü olursa olsun, batılı Kızılderililer arasında en talihlileri kendileriydi. Ötekiler için bütün bu sıkıntılar daha başlamamıştı bile.

KUTSAL BİR HAYAT SÜRÜYORUM

Kutsal bir hayat
Sürüyorum.

Başımı kaldırıp
Gökyüzüne bakıyorum.

Kutsal bir hayat sürüyorum.
Atlarım o kadar çok ki
Sayısını şaşırıyorum.

ÜÇ

KÜÇÜK KARGA'NIN SAVAŞI

1862 **6 Nisan,** General Grant Shiloh Savaşı'nda Güneylileri bozguna uğratıyor. 6 Mayıs, Henry D. Thoerau kırk beş yaşındayken ölüyor. 20 Mayıs, Kongre yerleşmecilere Batı'daki topraklardan dönümü 1.25 dolardan yüz altmış dönüm verilmesini kabul ederek Çiftçileri İskân Kanunu'nu çıkartıyor. 2 Temmuz, Kongre toprak verme kurullarının meydana getirilmesi için Morrill Kanununu çıkartıyor. 10 Temmuz, Orta Pasifik Demiryolu'nun döşenmesine başlanıyor. 30 Ağustos, Kuzeylilerin ordusu İkinci Bull Run Savaşında yenilgiye uğruyor. 17 Eylül, Güneylilerin ordusu Antietam'da yeniliyor. 22 Eylül, Lincoln, 1 Ocak 1863'den itibaren bütün kölelerin özgür kılındığını ilan ediyor. 13 Ekim, Bismarck Almanya'da ünlü söylevini veriyor. 13 Aralık, Kuzeylilerin ordusu Fredericksburg'da ağır kayıplara ve yenilgiye uğruyor; ülke karamsarlığa gömülüyor; kışlık karargâhlarına giderken bazı ordu birliklerinin isyan etmesine ramak kalıyor. 29 aralık, General Sherman Chickasaw Baycu'da yenik düşüyor. Victor Hugo'nun **Sefilleri** ve Turgenyev'in **Babalar ve Oğullar**'ı yayımlanıyor.

1863 **2 Nisan** Virginia'nın Richmond şehrinde fırıncılar greve gidiyor. 24 Mayıs, Güneyliler Chancellorsville'de zafer kazanıyor. 1-3 Temmuz, Kuzeylilerin ordusu Güneylileri Gettysburg'da yenilgiye uğratıyor. 4 Temmuz, Vicksburg Grand'ın ordusunun eline geçiyor. 11 Temmuz, Kuzeylilerin ordusunda yedeklerin askere alınmasına başlanıyor. 13-17 Temmuz, New York şehrinde askere alınmalara karşı ayaklanmalar baş gösteriyor ve birkaç yüz kişi ölüyor; başka şehirlerde de bu türden ayaklanmalara rastlanıyor. 15 Temmuz, Başkan Davis ilk olarak Güneylilerin ordusuna asker alınmasını emrediyor. 5 Eylül, fırıncılar Mobile'da greve gidiyor; Güney dolarının değeri sekiz sente düşüyor. 1 Ekim, beş Rus savaş gemisi New York limanına giriyor ve büyük bir yakınlıkla karşılanıyor. 24-25 Kasım, Güneyliler Chattanooga'da yenik düşüyor. 8 Aralık, Başkan Lincoln, Birlik'e yeniden bağlılık göstermeye gönüllü olan Güneylilere mütareke önerisinde bulunuyor.

Beyazlar her zaman Kızılderilileri kendi hayat tarzlarını terketmeye ve beyazlar gibi yaşamaya zorluyorlar, yani rençperlik yapmalarını, sabahtan akşama kadar çalışmalarını istiyorlardı. Ne var ki, Kızılderililer hem bunu nasıl yapacaklarını bilmiyor, hem de zaten yapmak istemiyorlardı... Eğer Kızılderililer beyazları kendileri gibi yaşamaya zorlamış olsalardı, bu kez beyazlar karşı koyacaktı; birçok Kızılderilinin yaptığı da bundan başka bir şey değildir.

SANTEE SİOUX'LARDAN
WAMDİTANKA (BÜYÜK KARTAL)

*
**

NAVAHO ÜLKESİNİN BİN mil kadar kuzeyinde ve beyazların Büyük İç Savaşıyla hemen aynı sıralarda, Santee Sioux'ları anayurtlarını bütün bütüne yitirmekteydiler. Santee'ler dörde ayrılıyorlardı: Mdewkanton'lar, Wahpeton'lar, Wahpekute'lar ve Sisseton'lar. Bunların hepsi ormanlık yörelerde yaşayan Sioux'lardı, ama kırlık yörelerde yaşayan kandaşları Yankton'lar ve Teton'larla yakın bağlarını ve onurlu kabile ilişkilerini sürdürüyorlardı. Santee'ler, "uç boylarının halkı", Sioux topraklarının sınır muhafızlarıydılar.

İç Savaş'tan önceki on yıl içersinde yüz elli bini aşkın beyaz yerleşmeci Santee ülkesine girdi ve böylece bir zamanların "kalıcı Kızılderili sınırı"nın sol kanadını çökertti. Ormanlık yörelerde yaşayan Sioux'lar, iki aldatıcı antlaşma sonucunda, yurtlarının onda dokuzunu terketmek zorunda kaldılar ve Minnesota Irmağı boylarında dar bir toprak parçasına doluşturuldular. Üstelik daha başlangıçtan beri aracılar ve tacirler, Sioux'ların çevresinde yaban sığırı leşlerinin başına üşüşen akbabalar gibi toplanmışlar ve topraklarını vermeye razı olmaları için kendilerine aynlan ödenekleri düzenli olarak sızdırmaya başlamışlardı.

"Beyazların çoğu Kızılderilileri sık sık hor görüyor ve onlara çok kötü davranıyordu," diyordu Büyük Kartal. "Belki bir özürleri vardı, ama Kızılderililer aynı kanıda değildi. Beyazların büyük bir çoğunluğu halleri tavırlarıyla, "Ben senden üstünüm," diyorlardı sanki bir Kızılderiliyle karşılaştıklarında ve tabii Kızılderililer bundan hiç hoşlanmıyordu. Bu belki de hoş görülebilirdi, ama Dakota'lar (Sioux'lar) da yeryüzünde kendilerinden üstün bir kimsenin bulunmadığına inanıyordu. Daha sonraları bazı beyazlar Kızılderili kadınlarını malûm yoldan kandırdılar ve kirlettiler; artık bunun hoş görülecek yanı yoktu. Bütün bunlar birçok Kızılderilinin beyazlardan nefret etmesine yol açtı. (1)

1862 yazında, Santee'lerle beyazlar arasındaki bütün işler kötü gidiyordu sanki. Kızılderililere ayrılan toprak parçalarında av hayvanı hemen hiç

kalmamıştı. Kızılderililer artık beyaz yerleşmecilerin malı olan eski av alanlarına girdiklerinde sık sık çatışma çıkıyordu. İkinci yıl, Kızılderililerin ürünleri son derece yetersizdi, birçoğu aracı tacirlere başvurarak borcuna yiyecek almak zorunda kaldı. Santee'ler bu borç işinden nefret ediyorlardı, çünkü hesaplar üzerinde hiçbir denetimleri yoktu. Washington'dan ödenekler geldiğinde, tacirler hemen paralarını istiyor, hükümet temsilcileri de ne kadar isterlerse veriyordu. Bazı Santee'lerse hesap tutmasını öğrenmişlerdi, ama kendi tuttukları hesaba göre borçları tacirlerin ileri sürdüğünden çok daha az olduğu halde, hükümet temsilcileri onlara kulak asmıyor, tacirlerin hesabını kabul ediyordu.

Ta-oya-te-duta (Küçük Karga) 1862 yazında tacirlere fena halde kızdı. Küçük Karga, tıpkı kendinden önce babası ve büyük babası gibi, Mdewkanton'ların bir reisiydi. Altmış yaşındaydı; gençliğinde girdiği savaşlardan aldığı yaralardan çeteleye dönen kollarını ve bileklerini gizlemek amacıyla her zaman uzun kollu gömlekler giyerdi. Halkının hem topraklarını, hem de toprakları için vaat edilen parayı kaybetmesine yol açan her iki antlaşmayı da Küçük Karga imzalamıştı. Büyük Baba Başkan Buchanan'ı görmek üzere Washington'a gitmiş, giysilerini ve battaniyelerini pantolon ve sarı düğmeli ceketlerle değişmiş, Amerika'da bir Protestan mezhebi olan Episcopal Kilisesine katılmış, bir ev yaptırmış ve bir çiftlik kurmuştu. Ne var ki, 1862 yazında, Küçük Karga'nın hayal kırıklığı öfkeye dönüşmeye başlamıştı.

Temmuz ayında birkaç bin Santee, antlaşmaların kendilerine verilmesini kararlaştırdığı ödenekleri almak üzere Yellow Medicine Irmağı'ndaki temsilcilikte toplandı; bu paralarla yiyecek alacaklardı. Oysa para gelmedi; ortalıkta Washington'daki Yüce Meclis'in bütün altınlarını büyük İç Savaş'da harcayıp tükettiği, dolayısıyla Kızılderililere hiç para gönderemediği yolunda söylentiler dolaşıyordu. Halkları açlık çektiği için Küçük Karga ve öteki reislerden bazıları temsilcileri Thomas Galbraith'e gittiler ve ağzına kadar dolu olan temsilcilik deposundan niçin kendilerine yiyecek verilmediğini sordular. Galbraith ise para gelmeden yiyecek veremeyeceğini söyleyerek, depoyu korumak için yüz kadar asker getirtti. 4 Ağustos'ta beş yüz Santee askerlerin çevresini sararken, öbürleri de depoya girdiler ve un çuvallarını dışarı taşımaya başladılar. Beyaz askerlerin reisi Timothy Sheehan Santee'lere yakınlık duyan bir kimseydi. Onların üzerine ateş açtıracağı yerde, temsilci Galbraith'i Kızılderililere domuz eti ve un vermeye ve para gelinceye kadar beklemeye ikna etti. Galbraith bunu yerine getirdikten sonra Santee'ler sakin bir şekilde oradan ayrıldılar. Ne var ki, Küçük Karga, Temsilci, ırmağın otuz mil aşağısındaki Santee'lere de aynı miktarda yiyecek vermeyi kabul edinceye kadar yerinden kımıldamadı.

Küçük Karga'nın köyü ırmağın aşağılarındaki temsilciliğe yakın olduğu halde, Galbraith onu 15 Ağustos'ta Redwood'da bir toplantı düzenleninceye kadar günlerce bekletti. Küçük Karga ve birkaç yüz aç Mdewkanton o sabah erken saatlerde toplandılar; ama daha başlangıçtan açıkça belliydi

ki, ne Galbraith'in, ne de Aşağı Temsilcilikteki dört tacirin ödenekler gelmeden depolarından yiyecek vermeye niyetleri yoktu.

Bir kere daha tutulmayan bir vaat karşısında öfkeye kapılan Küçük Karga oturduğu yerden kalktı, Galbraith'in karşısına dikildi ve halkı adına konuştu: "Uzun zaman bekledik. Para bizim olduğu halde alamıyoruz. Hiç yiyeceğimiz kalmadı, oysa sizin buradaki dükkânlarınız ağzına kadar yiyecek dolu. Sizden bu dükkânlardaki yiyecekleri şimdiden alabilmemiz için bize bir kolaylık göstermenizi rica ediyoruz, yoksa açlıktan ölmemek için bu yiyecekleri kendi bildiğimiz yoldan almasını biliriz. İnsanlar aç oldukları zaman kimseden medet ummaz, kendi işlerini kendileri görürler."(2)

Galbraith cevap vereceği yerde, tacirlere döndü ve ne yapmak niyetinde olduklarını sordu. Tacir Andrew Myrick olanca kötülüğüyle şu karşılığı verdi: "Madem o kadar açlar, ya ot yesinler ya da kendi boklarını."(3)

Bir süre halka olmuş oturan Kızılderililerden ses çıkmadı. Sonra birden öfkeli bağırtılar yükseldi ve Santee'ler tek bir insan halinde ayağa kalkıp toplantıyı terkettiler.

Andrew Myrick'in sözleri bütün Santee'leri kızdırmıştı, ama öfkesinden zaten yerinde duramayan Küçük Karga için bardağı taşıran damla olmuştu. Yıllarca antlaşmalara bağlı kalmaya çalışmış, beyazların öğütlerini tutmak ve halklarını onların yoluna sokmak için elinden geleni yapmıştı. Oysa şimdi öyle görünüyordu ki, her şeyi kaybetmişti. Halkı kendisine olan inancını yitiriyor, başlarına gelen talihsizlikten onu sorumlu tutuyor, temsilciler ve tacirler de karşısında yer alıyorlardı. Yaz başlarında, Aşağı Temsilcilik'teki Mdewkanton'lar antlaşmaları imzalayarak toprakları kaptırdığı zaman Küçük Karga'yı kendilerine ihanet etmekle suçlamışlardı. Sözcülüğe, Küçük Karga'nın yerine, Gezen Dost'u seçmişlerdi. Küçük Karga, temsilci Galbraith'i ve tacirleri kendilerine yiyecek vermeye ikna edebilseydi, kendisine karşı yeniden saygı duyacaklardı. Ama başarısızlığa uğramıştı işte.

Eskiden olsaydı, savaş açarak önderliği yeniden ele geçirebilirdi; ama imzaladığı antlaşmalara göre, ne beyazlara, ne de öteki kabilelere karşı düşmanlık gütmemek zorundaydı. Neden acaba, diye düşünüyordu, Amerikalılar, kendileriyle Kızılderililer ve Kızılderililerle Kızılderililer arasında barışın sağlanması yolunda bu kadar laf ettiler de, arkasından kendileri gidip Boz Ceketlilere karşı böylesine vahşi bir savaş açtılar ve Santee'lere olan ufacık borçlarını ödeyemez hale geldiler? Çetesindeki bazı gençlerin açıkça beyazlara karşı savaş açmaktan, onları Minnesota Vadisi'nden sürüp çıkartmaktan söz ettiklerinin farkındaydı. Mavi Ceketli askerlerin çoğunun Boz Ceketlilerle savaşta olduğunu, beyazlara karşı savaş açmak için bundan daha iyi bir zaman bulunmayacağını ileri sürüyorlardı. Küçük Karga ise bütün bu konuşmaları budalaca buluyordu; Doğu'yu gidip gezmiş, Amerikalıların ne kadar güçlü olduklarını kendi gözleriyle görmüştü. Her yerde kum gibi kaynıyorlardı ve gürüldeyen kocaman toplarıyla düşmanlarını yok ediyorlardı. Beyazlara karşı savaşa girişmek sözkonusu bile edilemezdi.

17 Ağustos pazar günü Küçük Karga Aşağı Temsilcilikteki Episcopal Kilisesi'ne gitti, rahip Samuel Hinman'ın verdiği vaazı dinledi: Pazar ayini bittiğinde orada bulunan öbür mezhep üyeleriyle el sıkıştı ve temsilcilikten iki mil uzaklıktaki evine döndü.

Küçük Karga o gece geç saatlerde birtakım seslerle uyandı ve birkaç Santee'nin büyük bir gürültüyle yatak odasına daldıklarını gördü. Shakopee'nin sesini tanımıştı. Çok önemli, çok kötü bir şey olmuştu. Shakopee, Mankota, İlaç Şişesi, Büyük Kartal hepsi gelmişlerdi ve az sonra toplantıya katılmak üzere Wabasha'nın da geleceğini söylüyorlardı.

Shakopee'nin çetesinden dört aç delikanlı, güneşin pırıl pırıl parladığı akşamüstü Büyük Orman'da avlanmak üzere ırmağı aşmışlar ve orada çok kötü bir olay meydana gelmişti. Büyük Kartal şöyle anlatıyordu: "Bir yerleşmecinin bahçesini çevreleyen bir çit çıkmış karşılarına. Orada içine yumurtalar bulunan bir tavuk kümesi görmüşler. Biri hemen yumurtaları almaya kalkmış, ama başka biri de, 'Alma beyaz adamın yumurtalarını, başımız belâya girebilir,' demiş. Beriki aç olduğu ve yumurtaları yemek istediği için kızmış, yumurtaları yere çalmış, 'Sen korkağın tekisin Beyaz adamdan korkuyorsun. Açlıktan geberdiğin halde, beyaz adamın bir yumurtasını bile almaktan korkuyorsun. Ödleğin birisin sen evet, herkese anlatacağım bunu,' demiş. Bunun üzerine şöyle karşılık vermiş öteki: 'Ben korkak değilim. Beyaz adamdan korkmuyorum, üstelik sana bunu ispatlamak için şimdi beyaz adamın evine gidip onu vuracağım. Hadi bakalım, benimle gelecek kadar cesur musun?' Ona korkak diyen de, 'Peki geliyorum seninle, görelim bakalım hangimiz daha cesurmuş,' diye cevap vermiş. Öteki iki arkadaşları da, biz de cesuruz, biz de sizinle geleceğiz, demişler. Hep birlikte beyazın evine gitmişler, ama beyaz durumu farkedip başka beyazların da bulunduğu bitişikteki eve kaçmış. Dört Kızılderili arkalarından gitmişler ve orada karşılaştıkları üç erkekle dört kadını öldürmüşler. Sonra başka bir yerleşmecinin hayvanlarını koşmuşlar, Shakopee'nin kampına sürmüşler... ve yaptıklarını bir bir anlatmışlar."(4)

Beyazların öldürüldüğünü duyan Küçük Karga dört delikanlıyı fena halde azarladı, sonra da Shakopee ve öbürlerine, kendilerine sözcü olarak Gezen Dost'u seçtikleri halde niçin kendisinden öğüt almaya geldiklerini sordu alaycı bir dille. Önderler, Küçük Karga'ya, hâlâ kendilerinin savaş reisi olduğuna dair teminat verdiler. Dediklerine bakılırsa, bu cinayetlerden sonra artık hiçbir Santee'nin hayatı güven altında olmayacaktı. Beyazlar bir ya da birkaç kişinin işlediği suçtan ötürü bütün Kızılderilileri cezalandırma yolunu tutardı her zaman; iyisi mi, askerler gelip kendilerini öldürmeye kalkışmadan, Santee'ler indirmeliydi ilk darbeyi. Şimdi ta güneylere kadar kendi aralarında savaşa tutuştukları bir sırada beyazlara karşı vuruşmak daha elverişli olacaktı.

Küçük Karga onların bu önerisini geri çevirdi. Beyazların çok güçlü olduğunu ileri sürüyordu. Buna karşılık, öldürülenler arasında kadınlar da bu-

lunduğu için, yerleşmecilerin acı bir intikam almak isteyeceklerini kabul ediyordu. Bu konuşmalar arasında orada bulunan Küçük Karga'nın oğlu, daha sonraları, babasının yüzünün sapsarı kesildiğini ve alnında iri ter damlalarının belirdiğini söyleyecekti.

En sonunda genç yiğitlerden biri dayanamadı haykırdı: "Ta-oya-te-duta (Küçük Karga) korkağın tekidir!"

Beyazların öldürülmesine yol açan, aç olduğu halde beyaz adamın yumurtalarını çalmaktan korkan genç oğlanı harekete geçiren kelimeydi "korkak". Hiç şüphe yok ki, yarı yarıya beyazların yolunu seçmiş olmasına rağmen, bir Sioux reisinin öyle kolay kolay kaldıracağı bir söz değildi.

Genç oğlunun hatırladığı kadarıyla Küçük Karga'nın cevabı şöyle oldu: **"Ta-oya-te-duta ne korkaktır, ne de budala! Hiç düşmanın önünden kaçtığı görülmüş müdür? Hiç yiğit savaşçılarını savaş meydanında yüzüstü bıraktığı, çadırına döndüğü görülmüş müdür? Kaçmışsa, onda da sırtını sizlere, yüzünü düşmana çevirerek kaçmış, kendini sizlere siper etmiştir! Ta-oya-te-duta'nun hiç kafa derisi yok mudur? Şu savaş tüylerine bir bakın! Orada, çadır direğinde, asılı duran düşmanlarınızın kafa derilerine bakın bir! Bir de kalkmış ona korkak diyorsunuz! Ta-oya-te-duta ne korkaktır, ne de budala. Yiğitlerim, çocuk gibisiniz; ne yaptığınızı bilmiyorsunuz."**

"Beyaz adamın şeytan suyuyla dolmuşsunuz baştan aşağı. Ay aydınlıkta çılgınlar gibi koşan, kendi gölgelerine atlayan köpeklere benziyorsunuz. Artık biz darmadağın olmuş küçük yaban sığırı sürüleriyiz; bir zamanlar kırları kaplayan büyük sürüler artık yok. Bakın! Beyazlar, uçtuklarında gökyüzünü boydan boya bir kar fırtınasıyla kaplayan böceklere benziyorlar. Birini, onunu öldürebilirsiniz; evet, onlar ormandaki ağaçların yaprakları kadar çoktur ve birinin, ikisinin, onunun ölümü kardeşleri için bir kayıp olmayacaktır. Birini, ikisini, onunu öldürün; yüzü sizi öldürmeye gelecektir. Parmaklarınızı saymaya başlayın, daha saymayı bitirmeden ellerinde silahlarıyla geliverecektir beyazlar."

"Evet; uzaklarda kendi aralarında savaşıyorlar. Kocaman toplarının gümbürtüsünü işitiyor musunuz? Hayır; savaştıkları yere gitmeye kalksanız iki ayda zor gidersiniz, üstelik yolunuz boyunca karınca sürüsü gibi beyaz askere rastlarsınız. Evet; kendi aralarında savaşıyorlar, ama onları vurmayagörün, hepsi birleşip sizin üstünüze çullanacak, tıpkı eskiden ağaçların üstüne çöküp bütün yaprakları bir günde yiyip bitiren böcekler gibi sizleri, kadınlarınızı, küçük çocuklarınızı yutacaklardır."

"Aptalsınız siz. Reisinizin yüzünü göremiyorsunuz; gözlerinizi sis bürümüş. Reisinizin sesini duyamıyorsunuz; kulaklarınızı ırmakların uğultusu kaplamış. Yiğitlerim, küçük çocuklar gibisiniz, aptalsınız. Aç kurtlar tavşanları nasıl yakalayıp yer, öyle avlayıp öldürecekler hepinizi."

"Ta-oya-te-duta korkak değildir; o da sizinle birlikte ölecek."(5)

*4. Küçük Karga * 1858 yılında A. Zeno Shindler tarafından çekilen bu fotoğraf Smithsonian Institution'ın izniyle kullanılmıştır.*

Daha sonra Büyük Kartal barışı savunan bir konuşma yapmaya kalktı, ama yükselen bağırtılar arasında susmak zorunda kaldı. Beyazlar tarafından on yıl süren bir aşağılanma, bozulan antlaşmalar, kaybedilen avlaklar, yerine getirilmeyen vaatler, verilmeyen ödenekler, temsilcilerin depoları, dükkanları ağzına kadar erzak doluyken çekilen açlıklar, Andrew Myrick'in küfürleri; bütün bunlar, beyaz yerleşmecilerin öldürülmesi olayını unutturuyordu.

Küçük Karga ırmağın yukarı boylarına, Wahpeton'ları ve Sisseton'ları savaşa katılmaya çağırmak için ulaklar gönderdi. Kadınlar uyandırıldılar ve savaşçılar silahlarını temizlerken onlar da mermi taşımaya başladılar.

"Küçük Karga ertesi sabah erkenden temsilciliğe saldırılması ve bütün tacirlerin öldürülmesi yolunda emirler verdi," diyordu Büyük Kartal daha sonraları. "Ertesi sabah, temsilciliğe saldırı başlatıldığında, ben de oraya gittim. Ama çetemin başında değildim, beyazların öldürülmesine de katılmadım. Elimden gelirse, iki dostun hayatını kurtarmayı tasarlıyordum. Başkalarının da aynı nedenle gitmiş olabileceğini sanıyorum; çünkü hemen her Kızılderilinin öldürmek istemediği bir dostu vardı orada. Ama hiç kuşkusuz, bir Kızılderili bir başka Kızılderilinin dostunu umursamıyordu. Oraya vardığımda, kıyım nerdeyse tamamlanmıştı. Küçük Karga orada durmuş, harekâtı yönetiyordu... Karısı Kızılderili olan bir tacir, Bay Andrew Myrick, kısa bir süre önce aç Kızılderililer kendisinden veresiye erzak istediklerinde onların bu isteklerini geri çevirmişti. Onlara, 'Gidin ot yiyin,' demişti. Oysa şimdi öldürülmüş, ağzına ot tıkanmış, yerde yatmaktaydı; Kızılderililer gülerek, 'Myrick kendisi ot yiyor,' diyorlardı."(6)

Santee'ler yirmi erkek öldürdüler, on kadar kadın ve çocuğu tutsak aldılar, erzak depolarını boşalttılar, öteki yapıları da ateşe verdiler. Geri kalan kırk yedi kişi (bazılarının kaçmasına dost Santee'ler yardımcı olmuştu) ırmağı aşarak on üç mil uzaklıktaki Ridgely Kalesi'ne sığındılar.

Bunlar Ridgely Kalesi'ne giderken, yolda, temsilciliğin yardımına gelen kırk beş askerlik bir birliğe rastladılar. Önceki gün Küçük Karga'nın duyup duyacağı son vaazı vermiş olan Rahip Hinman, askerleri geri dönmeleri için uyardı. Askerlerin reisi, John Marsh, bu uyarıya uymayı reddetti ve Santee'lerin bulunduğu yere yürüdü. Ama kaleye askerlerinden ancak yirmi dördü geri dönebildi.

İlk başarılarından cesaret bulan Küçük Karga, sonunda, askerlerin kendi evlerine, yani Ridgely Kalesi'ne saldırmaya karar verdi. Wabasha ile çetesi gelmişti, Mankato'nun kuvvetleri yeni savaşçıların katılmasıyla sayıca artmıştı. Yukarı Temsilcilik'ten yeni müttefiklerin gelmekte oldukları yolunda haberler alınıyordu, artık Büyük Kartal bütün halkı savaşa girmişken tarafsız kalamazdı.

Bu reislerle birkaç yüz savaşçı geceleyin Minnesota Vadisi'ne indiler ve 19 Ağustos sabahı erken saatlerde kalenin batısındaki kırda toplanmaya başladılar. "Bütün gençler gitmek için can atıyorlardı," diyordu oradakilerden biri, Şimşek Harmaniye, "savaş boyalarımızı süründük, tozluklarımızı

taktık, yiyecek ve cephanemizi belimize sardığımız enli kuşaklara doldurduk; tepeden tırnağa savaşçılar gibi kuşandık."(7)

Daha önce sınavdan geçmemiş delikanlılardan bazıları askerlerin evinin sağlam taş yapısını ve silahlı Mavi Ceketlileri gördüklerinde, kaleye saldırma konusunda duraksamaya kapıldılar. Aşağı Temsilcilik'ten gelirlerken, yolda, Cottonwood'daki New Ulm köyüne baskın vermenin ne kadar kolay olacağını konuşmuşlardı. Irmağın karşı yakasındaki köy yağmalanmaya hazır dükkanlarla doluydu, üstelik tek bir asker yoktu orada. Çarpışmaya neden New Ulm'da girişmesinlerdi? Küçük Karga, onlara, Santee'lerin savaşta olduklarını ve zafere ulaşmaları için Mavi Ceketli askerleri yenmeleri gerektiğini anlattı. Askerleri vadiden sürüp atabilirlerse, bütün beyaz yerleşmeciler çekip gitmek zorunda kalacaklardı. New Ulm'daki birkaç beyazı öldürmekle hiçbir şey geçmezdi Santee'lerin eline.

Gelgelelim, Küçük Karga'nın bütün azarlamalarına ve tehditlerine rağmen, delikanlılar ırmağa doğru çekilmeye başladılar. Küçük Karga öteki reislere danıştı, en sonunda Ridgely Kalesi'ne yapılacak saldırıyı bir gün sonraya ertelemeyi kararlaştırdılar.

Delikanlılar o akşam New Ulm'dan döndüler. Anlattıklarına bakılırsa, oradakileri bir hayli korkutmuşlardı, ama köy hem oldukça güçlü bir şekilde savunulmuştu, hem de akşamüstü gökyüzünde şimşekler çakmış, ortalık karışmıştı. Büyük Kartal, onlara, kendilerine önderlik edecek bir reisten yoksun "çapulcu Kızılderililer" olduklarını söyledi. O gece, hepsi birbirlerinden ayrılmamaya ve ertesi sabah Ridgely Kalesi'ne saldırmaya karar verdiler.

"Tanyeri ağarırken yola çıktık," diyordu Şimşek Harmaniye, "ırmağı temsilciliğin bulunduğu yerden kayıklarla geçtik, Faribault's Creek'in aşağısındaki tepeye giden yolu izledik, orada kısa bir süre mola verdik. Kaleye saldırı planları Küçük Karga tarafından orada açıklandı..."

"Kaleye varıldıktan sonra, askerlerin dikkatini çekmek ve kendi üstlerine ateş açmalarını sağlamak amacıyla İlâç Şişesi'nin adamları havaya üç el ateş edecekler, bu işaret üzerine doğudaki Büyük Kartal'ın adamları ve batı ve güneydeki Küçük Karga'nın ve Shakopee'nin adamları ileri atılıp kaleyi ele geçireceklerdi."

"Öğleden önce Üç Mil Deresi'ne vardık, yiyecek bir şeyler pişirdik. Yemekten sonra ayrıldık, ben yayalarla kuzeye yürüdüm; Küçük Karga'dan ayrıldıktan sonra hiç kimse reislere kulak asmadı, herkes aklına eseni yapmaya koyuldu. İki grup da kaleye aynı zamanda vardı, batıya doğru geçerlerken onları, siyah bir midillinin üzerinde Küçük Karga'yı görebiliyorduk. İşaret bizim bulunduğumuz taraftan, İlâç Şişesi'nin adamlarınca üç el silah atılarak verildi. İşaretten sonra doğudaki, güneydeki ve batıdaki savaşçılar ağır ağır ilerlemeye başladılar. Bizse tek bir gövde halinde bir yandan ateş ederek, bir yandan koşarak ileri atıldık, kalenin dibine geldik. Koşarken büyük topun başında adamı gördük ansızın, hepimiz çok iyi biliyorduk onu, daha önce bizim tarafımızdan gelen silah seslerini işitip hazırlandığından ve ortalıkta da yalnızca biz göründüğümüzden üstümüze ateş açtı. Oysa

Küçük Karga'nın adamları biz işareti verdikten sonra ateş açsalardı, bize ateş eden askerler vurulmuş olacaktı. Bizden iki kişi öldü, üç kişi yaralandı, ama yaralananların ikisi de daha sonra öldü. Biz geri çekildik, bu arada ötekilerin kaleye yaklaşıp yaklaşamayacağını kestiremiyorduk; yaklaştılar gerçi, ama büyük toplar onları geri püskürttü. Eğer o kadar yaklaşabileceklerini kestirseydik, onlar saldırırken biz ateş açar ve bütün askerleri öldürebilirdik, çünkü askerler yapıların arasındaki geniş açıklığa çıkmışlardı. Başlarında bir subay bulunan beyazlar gibi çarpışmıyorduk, herkes kendi keyfine göre ateş ediyordu. Yapılardan içeri dalma tasarısı suya düşmüştü, pencerelere, özellikle de beyazların çoğunun bulunduğunu tahmin ettiğimiz büyük taş yapının pencerelerine ateş ettik."

"Onları göremediğimiz için öldürüp öldürmediğimizden emin olamıyorduk. Ateş ettiğimiz sırada yapıları ateşli oklarla ateşe vermeyi denedik, gel gör ki yapılar ateş almıyordu, bunun üzerine daha fazla barut ve mermi edinmek zorunda kaldık. Kalenin batısını kuşattığımızda güneş hayli yükselmişti. Küçük Karga'nın köyüne dönmeye, ertesi sabah gelip çarpışmayı sürdürmeye karar verdik..."

"Bu saldırıda dört yüz Kızılderili vardı, tek bir kadın yoktu aramızda. Hepsi Küçük Karga'nın köyünde kalmıştı. Yemeği henüz savaşamayacak kadar küçük olan on-on beş yaşlarındaki oğlanlar pişiriyordu."(8)

O akşam, köyde, Küçük Karga'nın da, Büyük Kartal'ın da maneviyatları son derece bozuktu; askerlerin evini ele geçirememişlerdi. Büyük Kartal başka bir saldırıya karşı çıkıyordu. Santee'lerin, askerlerin büyük toplarına karşı koyacak sayıda savaşçıları olmadığını söylüyordu. Bir saldırıya daha girişirlerse, çok adam kaybedeceklerdi. Küçük Karga ise ne yapılacağına daha sonra karar vereceğini söyledi. Bu arada herkes elinden geldiğince çok sayıda mermi yapmaya bakmalıydı; temsilciliğin deposunun yağmalanmasından bir yığın barut artmıştı.

Akşamın geç saatlerinde durum değişti. Yukarı Temsilcilikten dört yüz kadar Wahpeton ve Sisseton savaşçısı geldi ve beyazlara karşı savaşlarında Mdewkaton'lara katılmayı önerdi. Küçük Karga coşmuştu. Santee Sioux'ları yeniden birleşmişlerdi, sekiz yüz kişiydiler ve bu kuvvet Ridgely Kalesi'ni almaya elbet yeterliydi. Küçük Karga bir savaş kurultayı topladı, ertesi günkü çarpışma için kesin emirler verdi. Bu kez başarısızlığa uğramamaları gerekiyordu artık.

"22 Ağustos sabahı, erken saatlerde yola koyulduk," diyordu Şimşek Harmaniye, "ama kırlar ilk saldırı gününde olduğundan çok daha ıslaktı, çiğle kaplıydı yerler, bu yüzden ağır bir tempoda ilerledik, kaleye vardığımızda öğleye geliyordu... Bu kez yemek yemek için durmadık, her birimiz kuşağımızda taşıdığımız yiyecekleri öğleyin, savaşırken yedik."(9).

Büyük Kartal, Ridgely Kalesi'ndeki ikinci çarpışmanın büyük bir olay olduğunu söylüyordu. "Kaleyi ele geçirmek için büyük kararlılıkla vadiye indik, çünkü bunun bizim için çok büyük önem taşıdığını biliyorduk. Ele geçirebilseydik, kısa zamanda bütün Minnesota Vadisi bizim olacaktı."

Santee savaşçıları bu kez kaleye açıktan açığa yaklaşmadılar, kendilerini gizlemek amacıyla başlarındaki bantlara otlar ve çiçekler bağladılar, sonra hendeklerin içinde, çalıların arasında sürünerek kaledeki nöbetçilere ateş edebilecek kadar yaklaştılar. Bir alevli ok yağmuru yapıların tavanlarını ateşe verdi, ardından Santee'ler ahırlara daldılar. "Bu çarpışmada," diyordu Wakonkdayamanne, "ben güney yönünden ahırlara girdim, bir at almaya çalıştım. Atı dışarı çıkarırken yanıbaşımda bir gülle patladı, at üstümden sıçrayıp dışarı fırladı, bense yediğim çifteyle yere yapıştım. Ayağa kalktığımda koşan bir katır gördüm, öyle öfkelenmiştim ki vurdum katırı."(10) Ahırların çevresinde birkaç dakika süren göğüs göğüse bir çarpışma oldu, ama Santee'ler askerlerin toplarının şiddetli darbeleri karşısında gene çekilmek zorunda kaldılar.

Küçük Karga yaralanmıştı, yarası ağır değildi, ama kan kaybı onu zayıf düşürdü. Yeniden güç kazanmak için savaş meydanından çekildiğinde, Mankato başka bir saldırı başlattı. Ne var ki, askerlerin açtığı yoğun misket atışı saldırıya geçen savaşçıları durdurdu ve saldırı başarısızlığa uğradı.

"Ne olursa olsun, topa karşı kaleyi alabilirdik," diyordu Büyük Kartal. "Ama askerler bize karşı öyle yiğitçe çarpıştılar ki, sandığımızdan çok daha fazla oldukları sonucuna vardık." (22 Ağustosta Ridgely Kalesi'ni yüz elli kadar asker ve yirmi beş silahlı sivil savunmuştu.) Büyük Kartal o günkü çarpışmada adamlarının çoğunu kaybetti.

Santee önderleri akşamüstü geç saatlerde saldırıyı durdurdular. "Güneş batmak üzereydi," diyordu Şimşek Harmaniye, "güneydeki ve batıdaki savaşçıların askerlerin top atışı karşısında geri çekildiklerini, Küçük Karga ile adamlarının da kuzeybatıya gittiklerini görünce, onlara katılmayı ve ne yapılacağını birlikte düşünmeyi kararlaştırdık... onlara katıldık, daha fazla savaşçı almak üzere Küçük Karga'nın köyüne gideceğimizi sanıyorduk... Küçük Karga başka savaşçı kalmadığını söyleyince, bir tartışma başladı. Kimisi ertesi sabah kaleye yeniden saldırılmasını, sonra New Ulm'a gidilmesini istiyordu; kimiyse ertesi sabah erkenden New Ulm'a saldırılmasını, sonra geri dönüp kalenin alınmasını. Biz, askerlerin New Ulm'a daha önce varmalarından korkuyorduk."(11)

Şimşek Harmaniye'nin sözünü ettiği askerler, St. Paul'den gelmekte olan Altıncı Minnesota Alayı'nın 1400 askeriydi. Başlarında, Santee Sioux'larınca çok iyi tanınan bir asker reis vardı. Uzun Tacir Albay Henry H. Sibley idi bu komutan. Uzun Tacir Sibley, ilk antlaşmada Santee'lere vaat edilen 475.000 doların 145.000 dolarını kendi Amerikan Kürk Şirketinin Kızılderililere önceden verdiği paranın karşılığı olarak almak istemişti. Santee'lerse kürk şirketinin kendilerine eksik ödemede bulunduğunu ileri sürüyordu, ama aracıları Alexander Ramsey her zaman öteki tacirlerin iddialarını kabul ettiği gibi bu kez de Sibley'in iddiasını kabul etmiş ve sonunda Santee'ler topraklarının karşılığında beş para alamamışlardı. (Şimdi Ramsey

Minnesota valisiydi ve Uzun Tacir'i Minnesota alayının Kartal Reisliğine atamıştı.)

Santee'ler 23 Ağustos günü sabahın geç saatlerinde New Ulm'a saldırdılar. Parlak gün ışığında ormandan fırladılar, kırda bir kavis meydana getirerek köyün üstüne yürüdüler. New Ulm sakinleri hazır bekliyorlardı. Gençlerin 19 Ağustos'taki acemi saldırısından sonra köy halkı barikatlar kurmuş, daha fazla silah getirtmiş, vadinin aşağılarındaki kasabalardan milislerin yardımını sağlamıştı. Santee'ler, beyaz savunmacıların ön hattına bir buçuk mil kadar yaklaştıklarında, bir yelpaze gibi yayıldılar. Aynı anda hızlarını arttırdılar ve beyazların yüreğine korku salmak için savaş çığlıkları atmaya başladılar. O gün savaşı Mankato yönetmekteydi. (Küçük Karga köyünde yaralı yatıyordu), Mankato'nun saldırı planı köyün sarılmasına dayanıyordu.

İki tarafın açtığı ateş de yoğun ve şiddetliydi, ama Kızılderililerin atılımı köy sakinleri tarafından yavaşlatılmıştı, savunma mevkileri olarak evlerin duvar kovuklarını kullanıyorlardı. Santee'ler, akşamüstü erken saatlerde, yoğun bir duman perdesi altında ilerleyebileceklerini umut ederek New Ulm'un rüzgâr alan tarafındaki birçok yapıyı ateşe verdiler. Atlı ve yaya altmış savaşçı barikatlardan birine saldırdılar, ama şiddetli bir yaylım ateşiyle geri püskürtüldüler. Sokaklarda, evlerde, ağıllarda, dükkanlarda verilen uzun ve acı bir muharebe oldu bu. Karanlık çöktüğünde, Santee'ler gerçek bir zafere ulaşamadan ayrıldılar, ama arkalarında aralarından dumanlar yükseldiği 190 evin yıkıntısını, New Ulm'lu inatçı savunmacılardan yüzü aşkın yaralı bıraktılar.

Üç gün sonra Uzun Tacir Sibley'in alayının öncü kolu Ridgely Kalesi'ne ulaştı, Santee'ler Minnesota Vadisi'ne doğru çekilmeye başladılar. Yanlarında, çoğu beyaz kadınlardan, çocuklardan ve beyazlara yakınlık duydukları bilinen melezlerden meydana gelen iki yüzden fazla tutsak vardı. Küçük Karga, Yukarı Temsilciliğin kırk mil kadar yukarılarında geçici bir köy kurduktan sonra, desteklerini kazanmayı umut ederek bölgedeki öteki Sioux önderleriyle görüşmelere başladı. Ama pek başarılı olamadı. Sioux önderlerinin gönülsüzlüğünün bir nedeni, Küçük Karga'nın askerleri Ridgely Kalesi'nden söküp atamamış olmasıydı. Küçük Karga Ridgely Kalesi'ni kuşattığı sırada, Minnesota Irmağı'nın kuzey yöresindeki beyaz yerleşmecilerin disiplinsiz gençlerden kurulu çapulcu çeteleri tarafından kanlı bir kıyımdan geçirilmesi ise, bu isteksizliği bir başka nedeniydi. Birkaç yüz yerleşmeci kulübelerinde ansızın tuzağa düşürülmüştü. Çoğu vahşice boğazlanmıştı. Kaçmayı başaranlardan bazıları, Küçük Karga'nın davasını kazanacağını umduğu Sioux Çetelerinin köylerine sığınmıştı.

Küçük Karga, gerçi savunmasız yerleşmecilere savaş açanların davranışını hoş karşılamıştı, ama baskıncılara bu olanağı sağlayanın, savaşı başlatma konusunda aldığı karar olduğunu biliyordu. Artık geri dönmek için çok geçti. Çarpışacak savaşçıları olduğu sürece, beyazlara karşı savaşa devam edecekti.

*5. Büyük Kartal * Iowa'nın Davenport şehrindeki Camp McClelland'da Simons ve Shepherd tarafından çekilmiştir. Minnesota Tarih Kurumu'nun izniyle kullanılmıştır.*

1 Eylülde, Uzun Tacir Sibley'in ordusunun gücünü sınamak amacıyla ırmağın aşağı boylarına bir keşif yapmayı kararlaştırdı. Santee'ler ikiye ayrıldılar; Küçük Karga 110 savaşçıyla Minnesota Irmağı'nın kuzeyini tararken, Büyük Kartal'la Mankota da daha büyük bir kuvvetle ırmağın güney yakasını keşfe çıktılar.

Küçük Karga'nın planı, askerlerle doğrudan bir karşılaşmadan kaçınmak, bunun yerine yanlardan Sibley'in geri hatlarına sızıp ordunun erzaklarını ele geçirmeye çalışmaktı. Bu planı gerçekleştirmek için, kuzeye doğru büyük bir kavis çizmek ve savaşçılarını, önceki iki hafta boyunca çapulcuların saldırılarına karşı koymuş çeşitli yerleşme merkezlerine yaklaştırmak zorunda kaldı. Bazı küçük yerleşme merkezlerini yağmalama düşüncesinin çekiciliği Küçük Karga'nın adamları arasında ayrılığa yol açtı. Keşfin ikinci günü, ikinci derecedeki reislerden biri bir savaş kurultayı topladı ve yerleşme merkezlerine, yağma etmek üzere saldırılmasını önerdi. Küçük Karga buna tamamiyle karşıydı. Gerçek düşmanlarının askerler olduğuna, askerlere karşı savaşmaları gerektiğinde diretiyordu. Kurultayın sonunda yetmiş beş savaşçı yağmayı öneren reise katıldı. Yalnızca otuz beş sadık adamı kaldı Küçük Karga'nın yanında.

Ertesi sabah Küçük Karga'nın küçük grubu hiç umulmadık bir anda yetmiş beş askerlik bir birlikle karşılaştı. Bir yandan kaçmaya, bir yandan da çarpışmaya başladı; ortalığı kaplayan silah sesleri önceki gün Küçük Karga'dan ayrılan Santee'lerin yeniden onun yardımına koşmalarına yol açtı. Göğüs göğüse kanlı bir çarpışma oldu, askerler süngü kullandılar, ama her şeye rağmen Santee'ler düşmanlarından altısını öldürdüler, on beşini yaraladılar ve askerler palas pandıras Hutchinson'a kaçmak zorunda kaldılar.

Santeeler bunu izleyen iki gün boyunca Hutchinson ve Forest City çevresinde dolandılarsa da, askerler tahta çitlerin dışına çıkmadılar. 5 eylülde ulaklar birkaç mil güneybatıda bir muharebe olduğu yolunda haber getirdiler. Büyük Kartal ile Mankato, Uzun Tacir'in askerlerini Birch Coulee'de pusuya düşürmüşlerdi.

Çarpışmadan önceki gece Büyük Kartal ile Mankato askerlerin kampını kaçamayacakları bir şekilde sessizce kuşatmışlardı. "Şafakla birlikte çarpışma başladı," diye anlatıyordu Büyük Kartal. "Bütün bir gün ve ertesi gece sabahın geç vakitlerine kadar sürdü. İki taraf da iyi savaştı. Beyazlar çok kayıp verdiler. Kızılderililer de kayıp verdi vermesine, ama pek az... Akşamüstüne doğru bizimkiler çarpışmanın yavaşlığına ve beyazların inatçılığına fena halde öfkelenmeye başladılar; savaşçılar arasında kampa saldırmaya hazırlanılması yolunda bir söz dolaştı. Yiğit Mankato bir saat sonra saldırıya geçmeyi tasarlıyordu.

"Tam saldırıyorduk ki, çok sayıda atlı askerin doğudan Ridgely Kalesi'ne gelmekte olduklarına dair bir haber işitildi. Bu haber saldırıyı durdurdu ve saflarda heyecan yarattı. Mankato yanına adam alarak hemen onları

karşılamaya gitti... Mankato adamlarını mümkün olduğunca yaydı, bütün öteki Kızılderililer de büyük bir gürültü çıkarmaya başladılar. Sonunda beyazlar durdular ve iki mil kadar geri çekilerek siper kazmaya başladılar. Mankato arkalarından gitti, onları gözlemek üzere otuz kişiyi orada bıraktı, geri kalanlarıyla çarpışmanın sürdüğü yere döndü. Oradan dönen Kızılderililer birbirlerine beyazları, nasıl aldattıklarını anlatarak kahkahalar atıyorlardı, hepimiz beyazların üzerimize gelip bizi geri püskürtmediklerine çok sevinmiştik..."

"Ertesi sabah General Sibley çok büyük kuvvetle gelerek bizi meydandan sürdü. Biz oradan ayrılmakta hiç zaman harcamadık. Adamlarımızdan bazıları, Sibley oraya gelinceye kadar kaçmadıklarını ve onun askerleriyle kamptaki askerler el sıkışırlarken üzerlerine ateş ettiklerini söylüyorlardı. Biz kırda bulunanlar ilkin batıya gittik sonra vadiye indik... Arkamızdan gelen olmadı. Biz meydanı terkederken beyazlar arkamızdan büyük toplarını ateşledilerse de, bize zararları dokunmadı. Yalnızca gürültü çıkardılar. Önce ırmağı geçerek eski köydeki kamplarımıza döndük, sonra ırmağın yukarılarına Yellow Medicine'e, oradan da Chippewa'nın ağzına giderek Küçük Karga'yla buluştuk... En sonunda, Sibley'in ordusuyla yeniden peşimize düştüğü haberi geldi... Birch Coulee'deki savaş meydanında Küçük Karga'ya yazılmış bir mektup bırakmış, bizimkiler de mektubu bulup getirmişlerdi..."(12)

Uzun tacir tarafından bırakılan mesaj son derece açıktı:

> Eğer Küçük Karga'nın bir önerisi varsa, bana bir melez göndersin, kampın içinde ve dışında korunacaktır.
>
> H.H. Sibley 6. Minnesota Al. Kom.(13)

Hiç kuşkusuz, Küçük Karga, Santee'leri n onca antlaşma parasını iç edecek kadar kurnaz olan bu adama asla güvenmiyordu. Ama gene de bir cevap göndermeye karar verdi. Belki de Beyaz Kaya'da (St. Paul) bulunan Uzun Tacir, Santee'lerin niçin savaşa girdiklerini bilmiyordur, diye düşünüyordu. Aynı zamanda Vali Ramsey'in de savaş nedenlerinden haberdar olmasını istiyordu. Santee'ler arasındaki taraftarların çoğu Ramsey'nin beyaz Minnesotalılara söylediklerinden korkmuşlardı: "Sioux Kızılderilileri ya yok edilmelidir ya da ebediyen devlet sınırlarının dışına çıkarılmalıdır."(14)

Küçük Karga'nın General Sibley'e gönderdiği 7 Eylül tarihli mesaj:

> Bu savaşı hangi nedenden ötürü açtığımızı size anlatayım. Savaşın nedeni Binbaşı Galbraith'dir. Hükümetle bir antlaşma yaptık, vaat edilenin verilmesi için yalvarıyoruz, ama alamıyoruz, çocuklarımız açlıktan ölüp gidiyor. Bunu başlatan tacirlerdir. Bay A.J. Myrick Kızılderililere ot ya da bok yemelerini söylemiştir. Sonra Bay Forbes Aşağı Sioux'lara insan olmadıklarını söyle-

miştir. Robert ise arkadaşlarıyla birlikte paramızı iç etmeye çalışıyordu (*). Eğer genç yiğitlerim beyazların üstüne saldırdıysa, bunu emreden benim. Bundan Vali Ramsey'i de haberdar etmenizi istiyorum. Elimde kadınlı çocuklu bir sürü tutsak var... Ulakla bana bir cevap vermenizi istiyorum.

General Sibley'in cevabı:

KÜÇÜK KARGA - Hiçbir neden olmaksızın halkımızdan birçok kimseyi öldürdün. Elindeki tutsakları bir mütareke bayrağı altında geri gönder, o zaman seninle insan gibi konuşacağım. (15)

Oysa Küçük Karga'nın, Uzun Tacir'in Vali Ramsey'nin kendilerinin yok edilmesi ya da sürülmesi yolundaki düşüncelerini gerçekleştirip gerçekleştirmeyeceğini anlamadan tutsakları geri göndermeye hiç niyeti yoktu. Girişeceği pazarlıkta tutsakları kullanmak istiyordu. Ne var ki, çeşitli çetelerin kurultaylarında, General Sibley'in ordusu Yellow Medicine'e varmadan Santee'lerin nasıl bir yol izleyeceği konusunda büyük anlaşmazlıklar çıkıyordu. Yukarı Temsilcilik Sisseton'larından Paul Mazakootemane savaşı başlattığı için Küçük Karga'yı lanetliyordu. "Bütün bu beyaz tutsakları bana verin," diyordu. "onları arkadaşlarına teslim edeyim... Bırakın dövüşmeyi. Beyazlarla savaşanlar ne zengin olur ne de iki gün olsun bir yerde kalabilir; durmadan kaçmak zorunda ve açlıkla karşı karşıyadırlar."(16)

Ridgely Kalesi'ndeki ve New Ulm'daki savaşiara katılmış olan Wabasha da tutsakların serbest bırakılmasıyla barış için bir yol açılmasından yanaydı, ama damadı Rda-in-yan-ka, Küçük Karga ve savaşçıların çoğunluğu adına konuşuyordu: "Ben savaşın sürdürülmesinden yanayım, tutsakların geri verilmesine karşıyım. Eğer tutsakları verirsek, beyazların herhangi bir antlaşmaya uyacaklarına kesinlikle inanmıyorum. Onlarla ilişkide olduğumuz sürece beyazların temsilcileri ve tacirleri bizi ya soydular ya da aldattılar. Kimimiz vuruldu, kimimiz asıldı; kimimiz yüzen buzların üstüne bırakıldı ve boğuldu; kimimiz mahpushanelerde açlıktan öldü, o dört kişi Acton'dan dönüp yaptıklarını anlatıncaya kadar kimsenin beyazları öldürmeye niyeti yoktu. Ama o dört kişi bunu yaptıklarında, bütün gençler heyecana kapıldı, böylece kıyım başlamış oldu. Yaşlılar bunu önleyebilselerdi önlerlerdi. Ama yaptıkları antlaşmalardan bu yana nüfuzlarını kaybetmişlerdi. Olanlara üzülebiliriz, ama artık iş çığrından çıkmıştır. Ölmek zorundayız. Öyleyse mümkün olduğu kadar çok beyaz öldürelim, tutsaklar da bizimle birlikte ölsün."(17)

Küçük Karga 12 Eylülde Uzun Tacir'e savaşın kan dökülmeden sona erdirilmesi için son bir fırsat tanıdı. Gönderdiği mesajda, tutsaklara iyi davranıldığını bildiriyordu Sibley'e. "Sizden bir dost olarak halkımı barışa nasıl ulaştıracağımı öğrenmek istiyorum," diye tamamlıyordu sözlerini.

(*) Thomas J. Galbraith kızılderililere ayrılan rezervasyonun temsilcisiydi A.J. Myrick, William Forbes ve Louis Robert ise aşağı temsilcilikteki tacirlerdi.

Oysa aynı gün Wabasha, Küçük Karga'nın haberi olmadan Sibley'e gizli bir mesaj göndermiş, savaşın başlatılmasından Küçük Karga'yı sorumlu göstermiş ve kendisinin "iyi beyazlar"ın dostu olduğunu bildirmişti. Daha birkaç hafta önce onlara karşı Ridgely Kalesi'nde ve New Ulm'da çarpıştığından hiç söz etmemişti. "Beyazlara yardım etmeye kalktığımda öldürülürüm korkusuyla şimdiye kadar harekete geçmemiştim," diyordu, "ama şimdi sizinle buluşmam için bir yer saptarsanız, birkaç arkadaşımla getirebildiğimiz bütün tutsakları getirebiliriz, ailelerimizle birlikte sizin saptayacağınız herhangi bir yere gelebiliriz."

Sibley her iki mesajı da hemen cevapladı. Küçük Karga'yı tutsakları geri vermediği için kınayarak bunun barışa giden bir yol olmadığını ileri sürdü, ama savaş önderlerinin çarpışmalara bir son verilmesi yolundaki ricasına hiçbir karşılık vermedi. Bunun yerine, Küçük Karga'ya ihanet eden Wabasha'ya uzun bir mektup yazarak ona tutsakların aktarılmasıyla ilgili olarak mütareke bayrağı kullanılması için açık talimatlar verdi. "Yanlarında getirdikleri tutsaklarla birlikte beyazların bütün gerçek dostlarını karşılamaktan sevinç duyacağım," diye vaatte bulunuyordu Sibley, "bütün karşıma dikilmeye kalkışanları ve ellerini masumların kanlarına bulayanları ezmeye, cezalandırmaya muktedirim."(18)

Küçük Karga, Uzun Tacir'in mesajına verdiği soğuk cevabı aldığında, teslim olma dışında barış için bir umut olmadığını anladı. Askerler yenilgiye uğratılamazsa, Santee Sioux'ları ya ölüp gidecek ya da sürgün edileceklerdi.

22 Eylülde kolcular Sibley'in askerlerinin Wood Lake'de kamp kurduklarını haberini getirdiler. Bunun üzerine Küçük Karga onlar Yellow Medicine'e varmadan çarpışmaya girişmeyi kararlaştırdı.

"Bütün savaşçı reislerimiz ve en iyi dövüşen Kızılderililer oradaydı, diyordu Büyük Kartal. "Bunun, savaşın belirleyici çarpışması olacağını seziyorduk." Santee'ler bu kez de tıpkı Birch Coulee'de yaptıkları gibi askerlere sessizce bir tuzak hazırladılar. "Gülüp şarkı söylediklerini duyuyorduk. Bütün hazırlıklarımız tamamlandığında, Küçük Karga, ben ve öteki reisler başladığı zaman çarpışmayı daha iyi seyredebilmek amacıyla batıdaki tepeye çıktık..."

"Sabah oldu ve bir kaza bütün planlarımızı altüst etti. Nedendir bilinmez, Sibley umduğumuz gibi erkenden hareket etmedi. Adamlarımız gizlenmiş, sabırla bekliyorlardı. Bazıları koyağın içindeki kamp hatlarının çok yakınındaydılar, ama beyazlar bir tekini bile göremiyorlardı. Kurduğumuz pusuyu keşfetmeleri olanaksız görünüyordu. Gün doğduktan hayli zaman sonra bir grup asker dört-beş arabaya binerek kamptan Yellow Medicine temsilciliği yönünde yola çıktılar. Sonradan, emir almadan beş mil uzaklıkta temsilciliğe patates toplamaya gittiklerini öğrendik. Kırlık araziye, saflarımızın bir bölümünün bulunduğu yere çıktılar tam. Arabalardan bazıları yolda değildi, dümdüz gitseler otların arasında uzanmış yatan adamlarımızın üstü-

ne gideceklerdi. Sonunda, o kadar yakına geldiler ki adamlarımız ayağa kalkıp ateş açmak zorunda kaldılar. Tabii bu durumda çarpışma başlamış oldu, ama hiç de bizim planladığımız şekilde değil. Küçük Karga bunu görünce çok bozuldu..."

"Çarpışmaya katılan Kızılderililer çok iyi dövüştüler, ama yüzlercesi savaşa katılmadılar, tek bir kurşun bile sıkmadılar. Çok uzakta kalmışlardı. En yoğun olarak çarpışmaya katılanlar, koyaktakilerle onları yoldakilere bağlayan hattakiler oldu. Biz tepedekiler elimizden geleni ardımıza komadık, ama kısa bir süre sonra geri püskürtüldük. Mankato orada öldürüldü; onun ölümüyle çok iyi ve çok cesur bir savaş reisimizi yitirmiştik. Yerde yatarken sırtında patlayan bir top güllesiyle ölmüştü. Askerler bir huruç hareketine girişerek adamlarımızı koyaktan dışarı sürdüler ve bu da muharebenin sonu oldu. Beyazlar arkamızdan gelmeye niyetli görünmedikleri halde, düzensiz ve dağınık bir şekilde geri çekildik. Geniş bir kırlık alanı geçtik, ama süvarileri ardımızdan gelmedi. Çarpışmanın meydana geldiği yerde on dört-on beş kadar ölü bıraktık, çok sayıda da yaralı verdik. Yaralananlardan bazıları sonradan öldüler, ama kaçının öldüğünü bilmiyorum. Ölülerimizi orada bırakmak zorunda kaldıksa da, bütün yaralılarımızı almayı başardık. Beyazlar bütün ölülerimizin kafa derilerini yüzmüşler; öyle duydum." (Askerlerin ölü Santee'lerin kafa derilerini yüzmeleri üzerine, Sibley, bu tür davranışları yasaklayan bir emir yayınlamıştı: "Vahşi düşmanlar da olsalar, ölülerin gövdelerine uygar ve Hıristiyan kişilerce onur kırıcı işlemler uygulanmamalıdır.")(19)

O akşam Santee'lerin Yellow Medicine'in 12 mil kadar yukarılarındaki kampında reisler bir kurultay topladılar. Artık çoğu Uzun Tacir'in kendileri için çok güçlü olduğunu kabullenmiş bulunuyordu. Ormanlık bölgede yaşayan Sioux'lar ya teslim olmalı ya da kaçarak kırlık bölgede yaşayan Dakotalı Sioux'lara katılmalıydılar. Çarpışmaya katılmamış olanlar kalıp teslim olmaya karar verdiler; elbette beyaz tutsakların geri verilmesiyle Uzun Tacir Sibley'in sonsuz dostluğunu kazanacaklardı. Damadı Rda-in-yan-ka'yı da kalmaya ikna eden Wabasha da onlara katıldı. Son dakikada Büyük Kartal da kalmaya karar verdi. Bazı melezler ona eğer teslim olursa sadece kısa bir süre savaş tutsağı olarak tutulacağını söylemişlerdi. Oysa ilerde bu kararı verdiğine pişman olacaktı.

Ertesi sabah, Küçük Karga, yenilginin acısı ve altmış yılın omuzlarına yüklediği ağırlıkla, adamlarına son bir söylev verdi. "Bir Sioux olduğum için utanç duyuyorum." dedi. "Dün en seçkin savaşçılarımızdan yedi yüzü beyazlar tarafından altedildi. Artık bize kaçmak ve yaban sığırları ve kurtlar gibi ovalara dağılmak düşüyor. Hiç şüphe yok ki, beyazların topları ve bizimkilerden üstün silahları vardı, üstelik sayıca da bizden üstündüler. Ama bu bizim onları bozguna uğratmamamız için bir neden olamaz, çünkü biz yiğit Sioux'larız, beyazlarsa korkak kadınlar. Uğradığımız yüz kızartıcı yenilgiyi

haklı gösterecek özür bulamıyorum. Bunda içimizdeki hainlerin parmağı olsa gerek."(20) Daha sonra Küçük Karga, Shakopee ve İlâç Şişe'si çadırların bozulmasını emrettiler. Eşyalarını, erzaklarını, kadınlarını, çocuklarını temsilcilikten alınmış birkaç arabaya doldurdular, batıya doğru yola çıktılar. Yaban Pirinci Ayı (Eylül) sona ermek üzereydi, soğuk aylar başladı başlayacaktı.

Sibley 26 Eylülde mütareke bayraklarını gösteren Wabasha'nın ve Paul Mazakootemane'nin yardımıyla Santee kampına yürüdü ve tutsakların derhal geri verilmesini istedi; 107 beyaz ve 162 melez, askerlere geri verildi. Bundan sonra yapılan toplantıda, Sibley, Santee'lerin kendilerini savaş tutsağı olarak kabul etmelerini ve kendisinin aralarındaki suçluları bulup asıncaya kadar beklemelerini söyledi. Paul Mazakootemane gibi barışçı önderler buna dalkavukça sözlerle karşı çıkarak yaltaklandılar: "Ben sizin bir çocuğunuz olarak büyüdüm. Sizin sayenizde büyüdüm, bu duruma geldim. Şimdi bir çocuğun babasının elini tutuşu gibi elinizi tutuyorum... Bugüne kadar bütün beyazları dost bildim, onların da böyle düşündüğü kanısındayım."(21)

Sibley onun bu sözlerine kampın çevresine bir topçu kordonu kurarak karşılık verdi. Sonra Minnesota Vadisi'ndeki bütün Santee'lere kampa gelmeleri için haber vermek üzere melez ulaklar saldı. Kendi rızalarıyla gelmeyi reddedenler yakalanacak, ya tutsak edilecek ya da öldürülecekti. Santee'ler biraraya toplanıp silahları alınırken, askerler bir yığın ağaç keserek kocaman bir bina inşa ettiler. Bunun ne işe yarayacağı az sonra anlaşıldı; erkek Santee'lerin büyük bir çoğunluğu -aşağı yukarı kamptaki iki bin Kızılderililinin altı yüzü- ikişer ikişer zincire vurularak oraya hapsedildi.

Bu arada, Sibley, ayaklanmaya katıldıklarından kuşkulanılan Santee'leri yargılamak üzere bir askerî mahkeme kurmak için beş subayını seçmişti. Kızılderililerin hiçbir yasal hakkı olmadığı için Sibley onlara bir savunma vekili atamaya gerek görmemişti.

Mahkemeye çıkarılan ilk sanık, Wabasha'nın çetesinden bir kadınla evli ve dört yıldır Aşağı Temsilcilik'te yaşayan Godfrey adlı bir melezdi. Tanıklarsa, tutsaklar arasında bulunan üç beyaz kadındı. Hiçbiri onu ırza tecavüzle suçlamıyordu, hiçbiri onu birini öldürürken görmemişti, ama Godfrey'in New Ulm'da yedi beyazı boğazladığını duyduklarını söylüyorlardı. Bunun üzerine askerî mahkeme Godfrey'i cinayet işlemekten suçlu buldu ve asılmasına karar verdi.

Daha sonra Godfrey eğer saldırılara katılan Santee'leri teşhis ederse mahkemenin idam cezasını değiştirmeye hazır olduğunu öğrenince, muhbirliği kendi rızasıyla kabullendi ve duruşmalar pürüzsüz bir şekilde yürümeye başladı; her gün aşağı yukarı kırk Kızılderili ya hapis ya da ölüm cezasına çarptırılıyordu. 5 Kasımda duruşmalar sona erdi; 303 Santee ölüm cezasına, 16 Santee ise ağır hapis cezasına çarptırılmıştı.

"İnsan kılığına girmiş şeytanlar" da olsalar bu kadar kişinin hayatına son vermenin sorumluluğu Uzun Tacir'in tek başına yüklenmek istemediği bir şeydi. Sorumluluğun yükünü Kuzeybatı Askerî Dairesi Komutanı General John Pope'un üstüne yıktı. General Pope ise son kararı Birleşik Devletler Başkanı Abraham Lincoln'a bıraktı. "Başkan karşı çıkmazsa, ki çıkmayacağından eminim, Sioux'lu mahkumların cezaları yerine getirilecektir," diye haber iletti General Pope Vali Ramsey'e.

Ne var ki, vicdanlı bir insan olan Abraham Lincoln, mahkeme kararlarının tam ve eksiksiz bir tutanağını istedi; bu tutanaklar sanıklar arasında daha suçlu görünen ya da öne çıkanları iyice belirtmiyorsa bu noktalar üzerinde dikkatle durulmasını ve durumun kendisine bildirilmesini rica etti. Duruşma tutanakları geldiğinde, gerçek canilerle sadece çarpışmaya katılanları birbirlerinden ayırdetmek amacıyla tutanakları incelemeleri için iki avukat atadı.

Lincoln'un 303 Santee'nin hemen asılmasını reddetmesi, General Pope'u ve Vali Ramsey'i öfkelendirdi. General Pope şöyle karşı çıkıyordu: "Hangi açıdan bakılırsa bakılsın, cezaya çarptırılan canilerin hepsi hemen idam edilmelidir... İnsanlık mahkemenin en kısa zamanda bir sonuca bağlanmasını gerektirmektedir." Vali Ramsey ise, 303 hükümlünün cezalarını hızla yerine getirmek için Başkan'dan yetki istedi, eğer Lincoln elini çabuk tutmazsa Minnesota halkı mahkûmlardan "özel intikam"ını alacaktı.(22)

Başkan Lincoln mahkeme tutanaklarını incelerken, Sibley, hüküm giyen Kızılderilileri Minnesota Irmağı üzerinde South Bend'deki bir cezaevi kampına aktardı. New Ulm'dan geçerlerken, ora sakinlerinden bir kalabalık, özellikle kadınlar, tırmıklar, kaynar sular ve taşlarla tutukluların üzerine saldırarak "özel intikam" almaya kalktılar. Askerler onları köy dışına çıkartıncaya kadar on beş mahkum yaralandı, içlerinden birinin çenesi kırıldı. Gene 4 Aralık gecesi köyden gelen büyük bir kalabalık, Kızılderilileri linç etmek amacıyla cezaevi kampına saldırdı. Askerler güruhu uzak tuttular, ertesi gün de Kızılderilileri Mankato yakınlarındaki daha sağlam bir yere aktardılar.

Bu arada Sibley, çoğu kadınlardan ve çocuklardan meydana gelen 1700 Santee'yi, Kızılderili olarak dünyaya gelmenin dışında hiçbir suçları olmadığı halde, mahpus tutmaya karar vermişti. Bunların Snelling Kalesi'ne götürülmelerini emretmiş ve tutuklular yol boyunca gene öfkeli beyazların saldırılarına uğramışlardı. Birçoğu taşlandı, sopalandı; bir çocuk anasının kollarından koparılıp ölünceye kadar dövüldü. Snelling Kalesi'ne vardıkları zaman, dört mil uzunluğundaki kafile çitlerle çevrili ve ıslak bir yere kapatıldı. Orada, gardiyanların muhafazası altında, bakımsız barınaklarda çok az bir tayınla karnını doyuran bir zamanların gururlu orman Sioux'larının son kalıntıları kadere boyun eğdiler.

6 Aralıkta Başkan Lincoln Sibley'e 303 hükümlü Santee'den otuz doku-

zunun cezasını yerine getirmesini bildirdi. "Öteki hükümlüleri, yeni emirlere kadar, hem kaçmamalarına, hem de yasadışı bir baskıya uğramamalarına dikkat ederek elinizde tutacaksınız."(23)

İdam günü, Geyiklerin Boynuzlarına Döktükleri Ay'ın, yani Aralığın yirmi altısıydı. O sabah Mankato kasabasında gözü dönmüş meraklılarla dolmuştu. Emri yerine getirmek üzere bir askerî müfreze gelmişti. Son dakikada Kızılderililerden birinin hayatı bağışlandı. Saat onda otuz sekiz idam mahkumu mahpushaneden alınarak darağacına getirildi. Askerler başlarına beyaz başlıkları geçirinceye, boyunlarına ilmikleri takıncaya kadar Sioux ölüm şarkısını söyledi mahkumlar. Subaylardan birinin verdiği işaretle ana ip kesildi ve **otuz sekiz Santee boşlukta cansız sallandı. Abraham Lincoln araya girmeseydi, bu sayı üç yüz olacaktı;** gene de seyircilerden biri bunun "**Amerika'nın en büyük kitle kıyımı**" olduğunu söylemekten geri kalmadı.

Subaylar birkaç saat sonra, asılanlardan ikisinin Lincoln'un listesinde bulunmadığını farkettiler, ama bu gerçek dokuz yıl kamuoyuna açıklanmadı. Sorumlulardan biri, "Böylesi hataların işlenmesinden çok üzüntü duyduk," dedi. "Bile bile yapılmadığından eminim." Suçsuz olarak asılanlardan biri baskın sırasında beyaz kadınlardan birinin hayatını kurtarmıştı.(24)

O gün asılanlardan daha başkaları da sonuna kadar savundular suçsuzluklarını. Bunlardan biri de, savaşı daha başlangıçta önlemeye çalışan, ama daha sonra Küçük Karga'ya katılan Rda-in-yan-ka idi. Küçük Karga ile onun izleyicileri Dakota'ya gittiklerinde, Wabasha gitmemesi için ikna etmişti Rda-in-yan-ka'yı.

Rda-in-yan-ka idamından az önce reisine bir ayrılık mektubu yazdı:

> Wabasha - Beni aldattın. General Sibley'in öğüdüne uyarsak, beyazlara teslim olursak, her şeyin iyi gideceğini, hiçbir masumun burnu kanamayacağını söylemiştin bana. Ben herhangi bir beyazı ne öldürdüm, ne yaraladım, ne de burnunu kanattım. Mallarının yağmalanmasına da katılmadım; ama bugün idamlıkların yanına ayrıldım, birkaç güne kadar da öleceğim, asıl suçlu olanlarsa mahpushanede kalacaklar. Karım kızındır, çocuklarım torunundur. Onları senin kanadın altına bırakıyorum. Onlara acı çektirme; çocuklarım büyüdüklerinde onlara babalarının reisinin öğüdüne uyduğu için öldüğünü, elini hiçbir beyazın kanına bulamadığını anlat.
>
> Karım ve çocuklarım benim için değerlidir. Ardımdan üzülmelerini istemem. Bilsinler ki, cesur insanlar ölüme daima hazırdırlar.
>
> Damadın, Rda-in-yan-ka (25)

İdamdan kurtulanlar hapis cezası yemişti. Bunlardan biri de çarpışmala-

ra katıldığını hemen kabul eden Büyük Kartal'dı. "Hapishaneye gönderileceğimi bilseydim," diyordu, "teslim olmazdım. Oysa üç yıl hapis yattıktan sonra tam beni salacakları sırada, isterlerse beni bir yıl daha tutabileceklerini söyledim onlara, üstelik bu sözlerimde gerçekten içtendim. Bana yapılan muameleden hoşlanmamıştım. Birçok beyazla dostluğum olduğuna, bir cani olmadığıma, hatta cinayetlerin işlendiği yerde bile bulunmadığıma ve birini öldürdüysem ya da yaraladıysam, bunu açık, göğüs göğüse savaşta yaptığıma inanarak iyi niyetle teslim olmuştum."(26) Daha birçokları da savaşçılarla birlikte Minnesota'dan kaçmadıklarına pişmandılar.

İdamların yerine getirilmesi sırasında, Küçük Karga ve izleyicileri birçok Sioux kabilesinin kışlağı olan Şeytan Gölü'nde kamp kurmuşlardı. Küçük Karga, bütün bir kış boyunca, reisleri askerî bir ittifak içersinde birleştirmeye çalıştı; onlara, savaşa hazırlanmazlarsa, istilâcı beyazların karşısında yıkılıp gideceklerini anlattı. Onların yakınlığını, dostluğunu kazandı gerçi, ama ölümcül bir tehlikeyle karşı karşıya olduklarına pek az Ovalık Kızılderilisi inanıyordu. Beyazlar Dakota ülkesine girerlerse, Kızılderililer biraz daha batıya çekilirlerdi. Ülke herkesin sığacağı kadar genişti.

İlkyaz olunca, Küçük Karga, Shakopee ve İlâç Şişesi çetelerini alıp kuzeye, Kanada'ya gittiler. Küçük Karga, Garry Kalesi'nde (Winnipeg) İngiliz yetkililerini Santee'lere yardıma razı etmeye çalıştı. Onlarla yaptığı ilk toplantıya giderken en iyi elbiselerini giydi -kadife yakalı siyah bir ceket, mavi kumaş pantalon ve geyik derisinden tozluklar. İngilizlere, dedesinin Amerikalılarla yapılan daha önceki savaşlarda İngilizlerin müttefiki olduğunu, 1812 Savaşı'nda Santee'lerin Amerikalılardan ele geçirdikleri bir topu İngilizlere hediye ettiklerini hatırlattı. O zaman İngilizler Santee'lere başları belâya girerse ya da yardıma ihtiyaçları olursa o topu kullanacak adamlarla birlikte geri vereceklerini vaat etmişlerdi; böyle diyordu Küçük Karga. Şimdi Santee'lerin başı belâdaydı işte ve topu geri istiyorlardı.

Oysa Küçük Karga İngiliz Kanadalılarından ancak yiyecek elde edebildi. Santee'lere verecek ne topları vardı, ne de cephaneleri.

Küçük Karga, 1863 yılının Çilek Ayı'nda, yani Haziranında ne yapması gerektiğini kararlaştırdı. Kendisi ve ailesi Ova Kızılderilisi olmaya zorlanırsa, atları olması gerekiyordu. Kendisini toprağından süren beyazların atları vardı, toprağın karşılığında atlarını alacaktı. Atları ele geçirmek üzere küçük bir grupla Minnesota'ya dönmeye karar verdi.

On altı yaşındaki oğlu, Wowinapa, sonradan şöyle anlatıyordu:

"Babam beyazlara karşı dövüşemeyeceğini söylüyordu, ama gidip atlarını çalacak, rahat etmeleri için onları çocuklarına verecek, sonra da çekip gidecekti.

"Gene babam artık yaşlandığını, benim kendisiyle gelmemi, eşyalarını taşımamı söyledi. Karılarını ve öteki çocuklarını geride bıraktı. Yanımızda

on altı savaşçıyla bir squav (*) vardı. Hiç atımız yoktu, yerleşme merkezlerinin bulunduğu yörelere kadar yürüdük."(27)

Kızıl Çiçek Açan Zambaklar Ayı'nda, daha birkaç yıl öncesine kadar Santee ülkesi olan, ama şimdi çiftliklerle ve yerleşme merkezleriyle dolup taşan Big Woods'a vardılar. 3 Temmuz günü, akşamüstü, Küçük Karga'yla Wowinapa gizli kamp yerlerinden ayrılarak Hutchinson yakınlarında ağaç çileği toplamaya çıktılar. Günbatımına doğru geyik avından dönmekte olan iki yerleşmeci onları gördü. O sıralarda Minnesota devleti her bir Sioux kafa derisi başına yirmi beş dolar ödül vermekte olduğundan yerleşmeciler o saat ateş açtılar.

Küçük Karga kalçasının yukarısından vuruldu. "Onun silâhıyla benimki yerdeydi," diye anlatıyordu Wowinapa. "Benim silâhımı alıp önce onunla ateş etti, sonra da kendininkiyle. Gelen kurşunlardan biri tüfeğinin kundağına çarptı, oradan sekerek omuzuna saplandı. Onu öldüren kurşun da bu oldu. Ölmek üzere olduğunu söyledi, su istedi, verdim. Az sonra da öldü. İlk kurşunun atıldığını duyar duymaz yere yatmıştım, beyazlar babamı öldürünceye kadar beni görmediler."

Wowinapa, Hortlaklar Ülkesi'ne yapacağı yolculuk için babasının ayağına hemen yeni çarıklar geçirdi. Cesedin üstüne bir örtü örttü ve kampa kaçtı. Grubun öteki üyelerine dağılmalarını söyledikten sonra Şeytan Gölü'ne dönmek üzere yola çıktı. "Yalnız geceleyin yol alıyordum. Yemek için av avlayacak cephanem olmadığından hızlı yol alacak gücü bulamıyordum kendimde." Büyük Taş Gölü yakınlarında terkedilmiş bir köyde bir fişeklik buldu ve sonunda bir kurt vurmayı başardı. "Birazını yedim, az buçuk güçlenmiştim, yakalandığım güne kadar göle doğru yoluma devam ettim."(28)

Wowinapa, Uzun Tacir Sibley'in o yaz Sioux öldürmek için Dakota yöresine gelmiş bulunan beyaz askerleri tarafından yakalanmıştı. Askerler on altı yaşındaki oğlanı Minnesota'ya götürdüler, orada askerî mahkemeye çıkarıldı ve idam cezasına çarptırıldı. O zaman babasının kafa derisinin saklandığı ve St. Paul'da sergilendiğini öğrendi. Minnesota devleti, Küçük Karga'yı öldüren yerleşmecilere normal kafa derisi ödülünün yanı sıra bir de beş yüz dolar vermişti.

Wowinapa'nın mahkeme tutanakları Washington'a yollandığında, askerî yetkililer duruşma işlemlerini onaylamadılar ve oğlanın idam cezasını hapis cezasına çevirdiler. (Wowinapa birkaç yıl sonra hapisten çıktığında adını Thomas Wakeman olarak değiştirdi, bir kiliseye diyakos oldu ve Sioux'lar arasında ilk olarak Genç Hıristiyanlar Derneği'ni kurdu.)

Bütün bunlar olup biterken, öç almak için yanıp tutuşan Minnesotalılarla baş edemeyeceklerini anlayan Shakopee ve İlâç Şişeşi Kanada'da kalmışlardı. Gelgelelim 1863 Aralığında, Uzun Tacir'in küçük reislerinden biri, Binbaşı Edwin Hartch, bir tabur Minnesota'lı süvariyi Kanada sınırının hemen altındaki Pembina'ya getirdi.

(*) Bir Kızılderili kadınla evlenip Kızılderili kabileler arasında yaşayan beyaz erkek. Ç.N.

Hatch, oradan, Garry Kalesi'ndeki bir Amerikan yurttaşı olan Jonh McKenzie'yle gizlice görüşmek üzere bir teğmeni sınırın ötesine yolladı. Teğmen McKenzie'yle iki Kanadalının yardımları sayesinde Shakopee ve İlâç Şişesi'nin yakalanmasını ayarladı. Hainler iki Santee savaş reisiyle yaptıkları dostça bir toplantıda şaraplarına afyon ruhu katarak onları uyuttular, uyurlarken burunlarına kloroform koklattılar, ellerini ayaklarını bağladılar ve bir köpek kızağına attılar. Teğmen uluslararası kanunları hiçe sayarak tutsaklarını sınırdan geçirdi ve Pembina'da Binbaşı Hatch'e teslim etti. Birkaç ay sonra Sibley gene parlak bir mahkeme düzenledi, Shakopee ve İlaç Şişesi idama mahkum oldular. Kararla ilgili olarak St. Paul rahibi şöyle diyordu: "Yarınki idamlarla ciddî bir adaletsizliğin yapılmış olacağı kanısında değiliz. Ama gene de, sanıkların suçlarına ilişkin daha elle tutulur kanıtlar gösterilseydi, daha doğru olurdu... beyazlar tarafından yargılanan hiçbir beyaz bu kadar kanıtla idama mahkûm olamazdı." İdamlardan sonra Minnesota meclisi Kanada'daki hizmetlerinden ötürü John McKenzie'ye bin dolar ödül verilmesini uygun gördü.(29)

Artık Minnesota'daki Santee Sioux'larının sonu gelmişti. Savaş reislerinin ve savaşçıların büyük bir çoğunluğu öldüğü, hapse atıldığı ya da devlet sınırlarının çok ötesinde bulunduğu halde, ayaklanma beyazlara Santee'lerin topraklarını beş para ödemeden ele geçirme olanağı sağlamıştı. Daha önceki antlaşmalar feshedildi ve geri kalan Kızılderililere Dakota Bölgesi'ndeki bir toprak parçasına yerleştirilecekleri bildirildi. Beyazlarla işbirliği yapan önderler bile gidecekti. Toprak hırsıyla gözü dönmüş yerleşmeciler, "Ya yok edelim ya da cezalandıralım," diye haykırıyorlardı. 770 kişilik ilk Santee kafilesi bir buharlı gemiye bindirilerek St. Paul'dan ayrıldı. Beyaz Minnesotalılar ırmağın iki yanına dizilerek isterik çığlıklar ve taş yağmuruyla uğurladılar Kızılderilileri.

Santee'lerin yerleştirilmesi için seçilen yer, Misouri Irmağı üzerindeki Karga Deresi'ydi. Toprak kıraçtı, yağmur pek azdı, av pek enderdi, su ise içmeye elverişli değildi. Çok geçmeden çevredeki tepeler mezarla dolmaya başladı; 1863'de getirilen 1300 Santee'den ilk kışı atlatabilenlerin sayısı bine varmıyordu.

O yıl Karga Deresi'ne gelen ziyaretçiler arasında bir Teton Sioux'su vardı. Santee'li dostlarına acıyan gözlerle baktı ve Amerikalıların topraklarını nasıl aldıklarını, onları nasıl sürüp attıkları hakkındaki öykülerini dinledi. Gerçekten de, diye düşündü bütün bu öyküleri dinlediğinde, bu beyaz adamların ulusu yatağını aşıp önüne çıkan her şeyi yok eden bir ırmağa benziyor. Kızılderililer yeterince yüreklilik göstermezlerse, pek yakında yaban sığırı bölgesini de ellerinden alacaklardır. Bu genç Teton'un adı Tatanka Yotanka ya da Oturan Boğa idi.

DÖRT

SAVAŞ CHEYENNE'LERE ULAŞIYOR

1864 **13 Ocak**, şarkı ve balad bestecisi Stephen Foster 38 yaşında ölüyor. 10 Nisan, bir Fransız ordusu tarafından desteklenen Arşidük Maximilian Meksika İmparatoru oluyor. 17 Nisan, fırıncılar Georgia, Savannah'da greve gidiyor. 19 Mayıs, Nathaniel Hawthorne 60 yaşında ölüyor. 30 Haziran, Maliye Bakanı Chase istifa ediyor; spekülatörleri kazanç sağlamak amacıyla savaşı uzatmakla suçluyor. Hukukçu ve tarihçi Robert C. Winthrop, "Gürültüsü koparılan yurtseverlik, binlerce günahın kılıfı haline getirilebiliyor," diyor. 2 Eylül, Georgia'nın Atlanta şehri Kuzeylilerin ordusu tarafından alınıyor. 8 Kasım, Lincoln yeniden Başkan seçiliyor. 8 Aralık, XI. Pius Roma'da **Syllabus Errorum**'u yayınlayarak Liberalizmi, Sosyalizmi ve Akılcılığı lanetliyor. 21 Aralık, Savannah, Sherman'ın ordusunun eline geçiyor. 26 Aralık, Edwin Booth New York'un Winter Garden Tiyatrosunda **Hamlet**'i oynuyor.

Bana karşı, bir sürü yanlış davranışta bulunulduğu halde, umut içinde yaşıyorum. İki yüreğim yok benim... Şimdi gene barış yapacağız. Arkadaşlarım bana ne yapmamı öğütlüyorsa onu yapacağım, ama utancım dünya kadar büyük. Bir zamanlar beyazla dost olmakta ısrar eden tek adam olduğumu sanıyordum, ama beyazlar gelip de evlerimizi, atlarımızı nemiz var nemiz yok hepsini ortadan kaldırdıktan sonra, benim için onlara inanmak çok güç.

GÜNEY CHEYENNE'LERİNDEN
MOTAVATO (SİYAH TENCERE)

⁂

1851 YILINDA CHEYENNE'ler, Arapoha'lar, Sioux'lar, Crow'lar ve başka kabileler Birleşik Devletler temsilcileriyle Laramie Kalesi'nde toplandılar ve Amerikalıların topraklarında yollar kurup askerî noktalara sahip olması konusunda anlaşmaya vardılar. Her iki taraf da yaptıkları antlaşma uyarınca "bütün karşılıklı ilişkilerinde iyi niyetli ve dostluğu korumaya; sağlam ve uzun süreli bir barış sağlamaya" ant içtiler. Antlaşmanın imzalanmasını izleyen ilk on yıl sonunda, Platte Irmağı'nın vadisindeki Kızılderili ülkesi boyunca iyiden iyiye ilerlemişti beyazlar. İlkin araba kervanları ve bir dizi kale ortaya çıktı; ardından yolcu arabaları ve daha sık bir kale dizisi; onun ardında da posta tatarları ve konuşan telgraf telleri.

Bu 1851 antlaşmasında Ova Kızılderilileri ne toprakları üzerindeki haklarından vazgeçmişlerdi, ne de "ülkelerindeki avlanma, balık tutma ya da geçiş ayrıcalıklarını kimseye vermişlerdi." 1858'deki altına hücum sırasında binlerce beyaz madenci sarı madeni bulup çıkarmak için Kızılderili topraklarına akın etmişti. Madenciler çeşitli yerlerde küçük tahta kulübeler yapmışlardı. 1859'da ise Denver City adını verdikleri büyük bir köy kurdular. Beyazların bu çalışmaları hoşuna giden bir Arapaho reisi, Küçük Kuzgun, bir gün Denver'e gitti; orada sigara içmesini, eti çatal-bıçakla yemesini öğrendi. Madencilere altın buldukları için çok sevindiğini söyledi, ama o toprakların Kızılderililerin malı olduğunu hatırlatmaktan da geri kalmadı, kendilerine yetecek kadar sarı maden bulduktan sonra oradan ayrılacaklarını umduğunu bildirdi.

Ne var ki, orada madencilerin kalması bir yana, daha binlercesi geldi. Bir zamanlar yaban sığırlarıyla dolup taşan Platte Vadisi, çiftlikler kuran ve Laramie antlaşmasıyla Güneyli Cheyenne'lere ve Arapaho'lara ayrılan topraklarda hak iddia etmeye başlayan yerleşmecilerden geçilmez oldu. Antlaşmanın imzalanmasından yalnızca on yıl sonra Washington'daki Yüce Meclis Colorado Bölgesi'ni kurdu; Büyük Baba bir vali gönderdi; politikacılar Kızılderililerden toprak koparmak için dalavereler çevirmeye başladılar.

Bütün bunlar olup biterken, Cheyenne'ler ve Arapaho'lar barışa uydular ve Birleşik Devletler görevlileri Kızılderili önderlerini yeni antlaşmayı tartışmak üzere Arkansas Irmağı üstündeki Wise Kalesi'ne davet ettiklerinde birçok reis buna rıza gösterdi. Her iki kabilenin reislerinin sonradan söylediklerine bakılırsa, kendilerine daha önceden antlaşmada bulunacağı söylenilen maddeler ile sonunda gerçekten kaleme alınan maddeler hayli farklıydı. Reislerin anladığı kadarıyla, Cheyenne'ler ve Arapaho'lar toprak haklarını ve yaban sığırı avlama özgürlüklerini koruyacaklar, ama Kum Deresi ve Arkansas Irmağı ile çevrelenen üçgen bir bölgede yaşamayı kabulleneceklerdi. Hareket özgürlüğü özellikle can alıcı bir sorundu, çünkü iki kabile için ayrılan toprak parçasında av olanağı nerdeyse hiç yoktu; toprak tarıma elverişsizdi.

Wise Kalesi'nde yapılan antlaşma büyük bir tören biçimine sokuldu. Kızılderili Sorunları Danışmanı Albay A.B. Greenwood törende boy göstererek çağrılılara madalyalar, battaniyeler, şeker ve tütün dağıttı. Cheyenne kabilesinden bir kadınla evli olan Küçük Beyaz Adam (William Bent) da Kızılderililerin çıkarlarını korumak amacıyla orada hazır bulundu. Cheyenne'ler kırk dört reislerinden yalnızca altısının hazır bulunduğunu belirttiklerinde, Birleşik Devletler görevlileri ötekilerin daha sonra imzalayabileceklerini söylediler. Oysa öteki reisler bu antlaşmayı hiçbir zaman imzalamayacaktı, dolayısıyla antlaşmanın yasallığı askıda kalacaktı. Cheyenne'ler adına imza atanlar arasında Kara Kazan, Beyaz Antilop ve İnce Ayı bulunuyordu. Küçük Kuzgun, Fırtına ve Büyük Ağız ise Arapaho'lar adına imza attılar. İmza törenine tanıklık edenler, Birleşik Devletler Süvari Ordusu'nun iki subayı, John Sedgwick ve J.E.B. Stuart'tı. (Kızılderilileri barışçı hareket etmeye yönelten bu iki subay, Sedgwick ile Stuart, birkaç ay sonra kaderin bir cilvesi sonucu İç Savaş'ta birbirlerine karşı çarpışıyorlar ve birkaç saat farkla ölüyorlardı.)

Beyazların İç Savaşı'nın ilk yıllarında Cheyenne ve Arapaho'ların av grupları sık sık Boz Ceketlilerin ardına düşen Mavi Ceketli askerlerle karşılaşıyorlardı. Navaho'ların başlarına gelenleri haber alıyor, Minnesota'daki askerlerle boy ölçüşmeye kalkışan Santee'lerin acı sonlarını Sioux'lar arasındaki dostlarından dinliyorlardı. Cheyenne ve Arapaho reislerinin kabilelerindeki gençlere beyazların geçtiği yollardan uzaklarda yaban sığırı avlatmaya çalıştılar. Ne var ki, Mavi Ceketlilerin sayısı her yaz artıyor; burunları büyüyordu. 1864 ilkyazında, askerler Dumanlı Tepe ve Republican ırmakları arasında ıssız avlaklarda at koşturuyorlardı.

O yıl çayırlar yeşerdiğinde, Gaga Burun ve çok sayıda Cheyenne hısımları Kuzeyli Cheyenne'lerle birlikte avlanmak üzere Powder Irmağı yöresine gittiler. Kara Kazan, Beyaz Antilop, İnce Ayı ve Arapaho'lardan Küçük Kuzgun çetelerini her ihtimale karşı Platte'ın aşağılarında tuttular. Askerlere ve beyaz yaban sığırı avcılarına rastlamamak için ellerinden geleni yapıyor, ka-

lelerden, kervanlardan ve yerleşme merkezlerinden uzak duruyorlardı.

O ilkyaz, Kara Kazan ile İnce Ayı Larned Kalesi'ne (Kansas) alışverişe gittiler. Daha geçen yıl bu iki reis Washington'daki Büyük Baba'yı, Abraham Lincoln'u ziyarete davet edilmişlerdi, hiç kuşkusuz Büyük Baba'nın Larned Kalesi'ndeki askerleri de onlara iyi davranacaklardı. Üstelik Başkan Lincoln onlara göğüslerine takmaları için madalyalar vermiş, Albay Greenwood ise Kara Kazan'a üzerindeki gökteki yıldızlardan daha büyük otuz dört yıldız bulunan bir Birleşik Devletler Bayrağı, kocaman bir garnizon bayrağı armağan etmişti. Bu bayrağın tepesinde dalgalandırdığı sürece hiçbir askerin kendisine ateş açmayacağını söylemişti Albay Greenwood. Kara Kazan bu bayraktan büyük gurur duyuyor, kalıcı bir kamp kurduklarında çadırının tepesine asıyordu.

Mayıs ayı ortalarında Kara Kazan ile İnce Ayı askerlerin Güney Platte Irmağı üzerindeki Cheyenne'lere saldırdıklarını işittiler. Kurdukları kampı dağıtarak güç kazanmak ve korunma olanaklarını arttırmak bakımından kabilenin geri kalan bölümüne katılmak üzere kuzeye ilerlemeye karar verdiler. Bir günlük yürüyüşten sonra Kül Deresi yakınlarında kamp kurdular. Ertesi sabah töreler uyarınca erkenden ava çıkan avcılar çok geçmeden telaş içinde geri döndüler. Toplarıyla birlikte kampa yaklaşmakta olan askerler görmüşlerdi.

İnce Ayı serüvenden hoşlanan bir insandı; Kara Kazan'a askerleri kendisinin karşılayacağını, ne istediklerini öğreneceğini söyledi. Büyük Baba Lincoln'un verdiği madalyayı ceketinin üzerine taktı, Washington'dan verdikleri ve Birleşik Devletler'in yakın dostu olduğunu kanıtlayan bazı belgeleri yanına aldı ve bazı savaşçıların eşliğinde sürdü atını. İnce Ayı kamp yakınındaki bir tepeye vardığında, askerlerin dört süvari kolu halinde yaklaşmakta olduklarını gördü. Ortada iki top, geride ise bir sürü araba vardı.

İnce Ayı'ya eşlik eden genç savaşçılardan Kurt Reis daha sonraları askerlerin Cheyenne'leri görür görmez ön tarafta saf tuttuklarını anlatacaktı. "İnce Ayı, askerleri ürkütmememiz için biz savaşçılara olduğumuz yerde kalmamızı söyledi," diye anlatıyordu Kurt Reis, "kendisi ise subayın elini sıkmak ve belgelerini göstermek üzere atını ileri sürdü... Reis askerlerin ön safına yirmi otuz metre yaklaştığında, subay avazı çıktığınca bağırıverdi ve askerlerin hepsi ince Ayı'ya ve bize ateş açtılar. İnce Ayı askerlerin tam önünde atından düştü, ardından bir başka Cheyenne, Yıldız yeri boyladı. O zaman askerler atlarını ileri sürerek yerde yatan İnce Ayı ile Yıldız'a yeniden ateş ettiler. Ben bir grup gençle bir tarafta kalmıştım. Tam önümüzde birtakım askerler vardı, ama hepsi de İnce Ayı'ya ve onun yakınındaki Cheyenne'lere ateş ediyorlardı. Bizler de ok ve tüfeklerle girişinceye kadar bize hiç aldırmadılar. O kadar yakınımızdaydılar ki, birçoğunu oklarla vurmayı başardık. İkisi atlarından sırt üstü yıkılıverdi. Bu arada ortalık hepten karışmıştı. Küçük gruplar halinde durmadan yeni Cheyenne'ler geliyor, askerlerse git-

tikçe bir araya toplanıyor ve ürkmüş görünüyorlardı. Topla ateş ediyorlardı üstümüze. Gülleler çevremize düşüyor, ama hedefini bulmuyordu."(1)

Çarpışmanın ortasında Kara Kazan belirdi atının üstünde, savaşçıların arasında bir oraya bir buraya koşturmaya başladı. "Durdurun çarpışmayı!" diye bağırıyordu. "Savaşmayın!" Ama uzun bir süre Cheyenne'ler kulak asmadılar onun bu sözlerine. "Kudurmuştuk," diyordu Kurt Reis, "ama en sonunda Kara Kazan çarpışmayı durdurdu. Askerler kaçtılar. Eyerleri, üzengileri ve torbalarıyla birlikte on beş at ele geçirdik. Onlardan bir sürü asker ölmüş, bizdense İnce Ayı, Yıldız ve bir Cheyenne daha ölmüş, birçok kişi yaralanmıştı."

Cheyenne'ler bütün askerleri öldürebileceklerinden ve havan toplarını ele geçirebileceklerinden emindiler, çünkü yüze karşı beş yüz kişiydiler. Nitekim İnce Ayı'nın soğukkanlılıkla öldürülüşü karşısında öfkeden çılgına dönen gençlerin çoğu geri çekilen askerleri ta Larned Kalesi'ne kadar dövüşe dövüşe kovaladılar.

Kara Kazan bu beklenmedik saldırıyla şaşkına dönmüştü. İnce Ayı'nın acısı içine çökmüştü; nerdeyse yarım asırlık arkadaştılar. Şimdi, İnce Ayı'nın meraklılığının onun başını nasıl her zaman belâya soktuğunu hatırlıyordu. Bir süre önce, Cheyenne'ler Arkansas Irmağı üzerindeki Atkinson Kalesi'ne bir dostluk ziyaretinde bulundukları sırada, subaylardan birisinin karısının parmağındaki ışıl ışıl parıldayan yüzük İnce Ayı'nın dikkatini çekmiş, farkında olmadan uzanmış, yüzüğe bakmak için kadının elini yakalamıştı. Kadının kocası yerinden fırladığı gibi kamçısını İnce Ayı'nın suratına indirmişti. Bunun üzerine İnce Ayı hemen atına atlamış, Cheyenne kampına dönmüş, yüzünü boyamış, atını kamp içinde sürerek savaşçıları kendisiyle birlikte kaleye saldırmaya çağırmıştı. "Bir Cheyenne reisine hakaret edildi," diye bağırıp çağırıyordu. O gün Kara Kazan ile öteki reisler onu yatıştırıncaya kadar akla karayı seçmişlerdi. Oysa artık ölmüştü İnce Ayı ve ölümü Atkinson Kalesi'ndeki hakaretten çok daha derin bir öfke uyandırmıştı savaşçıların yüreklerinde.

Kara Kazan askerlerin barışçı bir Cheyenne kampına hiç habersiz saldırmalarının nedenini anlayamamıştı. Bunun nedenini bilse bilse eski dostu Küçük Beyaz Adam, William Bent bilir diye düşünüyordu. Küçük Beyaz Adam ve kardeşleri Arkansas Irmağı'na geleli ve Bent's Kalesi'ni inşa edeli otuz yıldan fazla oluyordu. William ilkin Baykuş Kadın'la o öldükten sonra da onun kızkardeşi Sarı Kadın'la evlenmişti. Bütün bu yıllar boyunca, Bent'lerle Cheyenne'ler yakın bir dostluk içerisinde yaşamışlardı. Küçük Beyaz Adam'ın üç oğlu, iki de kızı olmuştu ve bunlar hayatlarının büyük bir bölümünü analarının halkı arasında geçiriyorlardı. O yaz, melez oğlanlardan ikisi, George ile Charlie, Dumanlı Tepe Irmağı'ndaki Cheyenne'lerle birlikte yaban sığırı avlamaktaydılar.

Bu sorunu biraz düşündükten sonra Kara Kazan Küçük Beyaz Adam'ı

buldurmak üzere ayağına tez bir midilliyle bir ulak gönderdi "Ona askerlerle dövüştüğümüzü, birçoğunu öldürdüğümüzü söyle," dedi Kara Kazan. "Ona yaptığımız dövüşün neyle ilgili ya da ne için olduğunu bilmediğimizi, kendisini görmek ve bu durum hakkında konuşmak istediğimizi söyle."(2)

Kara Kazan'ın ulağı talih eseri William Bent'i Larned Kalesi'nden Lyon Kalesi'ne giden yolda buldu. Bent, Kara Kazan'la Coon Creek'de buluşacağını söyleyerek ulağı geri yolladı. Bir hafta sonra iki dost buluştular; ikisi de Cheyenne'lerin geleceğiyle ilgileniyordu, özellikle Bent oğulları adına kaygılanıyordu. Dumanlı Tepe'de avlanmakta olduklarını öğrenince rahatladı. Gerçi oradan kötü bir haber gelmemişti, ama başka yerlerde iki çarpışma olduğunu biliyordu. Denver'in kuzeyinde bir yerlerde bir Cheyenne çetesi Albay John M. Chivington'ın çalınmış atları arayan bir Colorado Gönüllüleri devriyesinin saldırısına uğramıştı. Cheyenne'lerin yanında başıboş dolaşırken yakaladıkları bir atla bir katır vardı. Ne var ki Chivington'ın askerleri Cheyenne'lere bunları nereden bulduklarını anlatma fırsatını vermeden ateş açtılar. Bu olaydan sonra Chivington'ın yolladığı daha büyük bir kuvvet Cedar Bluffs yakınlarındaki bir Cheyenne kampına hücum ederek iki kadını ve iki çocuğu öldürdü. 16 Mayısta Kara Kazan'ın kampına saldıranlar da Chivington'ın askerleriydi, kendilerine Kansas'ta eyleme geçme yetkisi verilmeksizin Denver'den gönderilmişlerdi. Oysa komuta subayı Teğmen Georges S. Eayre "ne zaman ve nerede olursa olsun her gördüğü Cheyenne'i öldürmek" üzere Albay Chivington'dan emir almıştı.(3)

William Bent de, Kara Kazan da, eğer bu olaylar böyle sürecek olursa genel bir savaşın kaçınılmaz olarak patlayacağı görüşünde birleşiyorlardı. "Beyazlarla savaşmak niyetinde değilim, böyle bir isteğim yok," diyordu Kara Kazan. "Dostluk ve barış içinde geçinmek, kabilemi de bu sınırlar içersinde tutmak istiyorum. Beyazlarla savaşacak gücüm yok. Barış içinde yaşamak istiyorum."

Bent, Kara Kazan'a gençlerin intikam baskınlarından alıkoymasını söyledi ve Colorado'ya dönüp askerî yetkilileri tuttukları tehlikeli yolu sürdürmemeleri için ikna edeceğine dair söz verdi. Sonra Lyon Kalesi'ne gitmek üzere ayrıldı.

"Oraya vardığımda," diye anlatacaktı sonradan yemin ederek, "Albay Chivington'ı buldum, ona Kızılderililerle aramda geçen konuşmaları anlattım, reislerin dost geçinmek istediklerini söyledim. Cevap olarak, kendisinin barış yapmaya yetkisi olmadığını, zaten savaş yolunda olduğunu söyledi; sanırım buydu söylediği evet. O zaman, savaşın üstüne üstüne gidip sürdürmekte büyük riziko olduğunu, bir sürü hükümet üyesinin New Mexico'ya ve başka yerlere yolculuk yaptıklarını; yolculuk eden bir yığın yurttaşın da bulunduğunu ve bunları koruyacak yeterli kuvvetlerin bulunmadığını, yurttaşların ve yerleşmecilerin bundan zarar göreceklerini bir bir anlattım. Yurttaşların kendilerini korumak zorunda oldukları karşılığını verince, artık başka bir şey söylemedim."(4)

Haziran sonlarında Colorado Bölgesi valisi John Evans "yaylalardaki dost Kızılderililer"e hitaben bir tamim yayınlayarak, onlara kabilelerin bazı üyelerinin beyazlarla savaşa girmiş bulunduğunu bildirdi. Vali Evans, "bazı durumlarda askerlere saldırıp onları öldürdüklerini" açıklıyordu. Oysa Cheyenne'lerle yapılan üç savaş da böyle başladığı halde, askerlerin Kızılderililere saldırdıklarından hiç söz etmiyordu. "Büyük Baba buna çok kızdı," diye devam ediyordu, "buna yol açanları mutlaka yakalayıp cezalandıracak, ama beyazların dostu olarak kalanlara zarar vermek istemiyor; onları korumak, onlara göz kulak olmak istiyor. Dolayısıyla, bütün dost Kızılderilileri savaşmakta olanlardan uzak durmaları ve emin yerlere gitmeleri yolunda uyarıyorum."(5)

William Bent Vali Evans'ın tamimini öğrenir öğrenmez hemen Cheyenne'lerin ve Arapho'ların Lyon Kalesi'ne gelmelerini sağlamak için harekete geçti. Çeşitli çeteler yaz ayı için Batı Kansas'a yayılmış olduklarından, ulaklar onlara yetişene kadar haftalar geçti. Bu dönem içersinde askerlerle Kızılderililer arasındaki çatışmalar durmadan arttı. General Alfred Sully'in 1863 ve 1864'te Dakota'daki bastırma seferleriyle başkaldıran Sioux savaşçıları kuzeyden aşağı inerek, tren katarlarına, araba istasyonlarına ve Platte yolu üzerindeki yerleşmecilere saldırdılar. Bütün bu eylemlerden ötürü en çok suçlanan ve Coloradolu askerlerin en çok dikkatini çekenler, Güneyli Cheyenne'lerle Arapho'lar oldu. William Bent'in temmuz ayında Solomon Irmağı dolaylarındaki büyük bir Cheyenne çetesiyle birlikte bulunan melez oğlu George, Kızılderililerin, bildikleri tek yolla, yani araba istasyonlarını yakarak, arabaları kovalayarak, hayvan sürülerini kaçırarak, tren katarlarına saldırarak karşı koymaya başlayıncaya kadar, ortada hiçbir neden yokken askerlerin tekrar tekrar hücumuna uğradıklarını söylüyordu.

Kara Kazan ve öteki yaşlı reisler bu baskınları önlemeye çalıştılar, ama nüfuzları Gaga Burun gibi genç önderlerin, **Hotamitanio** ya da Köpek Asker Derneği üyelerinin işe karışmasıyla zayıfladı. Kara Kazan, ikisi kadın, beşi çocuk yedi beyaz tutsağın baskıncılar tarafından Dumanlı Tepe'deki kamplara getirildiğini öğrenince akrabalarına geri verebilmek için kendi midillileriyle değiş tokuş etti. O sıralarda, en sonunda William Bent'ten, Vali Evans'ın Lyon Kalesi'ne gönderdiği emrin haberini aldı.

Artık ağustos sonlarıydı, Evans, "bütün Colorado yurttaşlarına, ya tek başına ya da gruplar halinde örgütlenerek, yaylalardaki bütün düşman Kızılderililerin ardına düşmelerini, buluşma çağrısına uyanları bunun dışında tutmalarını, ama bütün düşman Kızılderilileri vatan düşmanı olarak öldürmelerini ve yok etmelerini" bildiren ikinci bir tamim yayımlamıştı.(6) Saptanmış bulunan yerleşme merkezlerine gelmemiş olan Kızılderililerin avlanması zaten başlamış bulunuyordu.

Kara Kazan hiç vakit geçirmeden bir kurultay topladı ve kamptaki bütün reisler barış için valinin bütün isteklerine uymayı kararlaştırdılar. St. Lou-

is'deki Webster Koleji'nde öğrenim görmüş olan William Bent'ten, Lyon Kalesi'ndeki temsilci Samuel Colley'ye bir mektup yazarak barış istediklerini bildirmesini istediler. "Denver'de, elinizde bazı mahkûmlar bulunduğunu işittik. Bizim de elimizde sizden birtakım tutsaklar var, sizin elinizdekilerle değiş tokuş etmeye hazırız.... Sizden bunun karşılığında doğru haberler bekliyoruz." Kara Kazan, Colley'nin, kendisine askerlerin ya da Vali Evans'ın silahlı yurttaşlarının kudurgan çetelerinin saldırısına uğramaksızın Cheyenne'leri Colorado'dan nasıl geçireceğine dair talimat vereceğini umuyordu. Colley'ye bütün bütün güvenmiyordu; temsilcinin Kızılderililerin payına düşen malları kendi çıkarlarına uygun olarak satacağından korkuyordu. (Colley'nin Vali Evans ve Albay Chivington'la birlikte Ovalık Kızılderililerini Colorado'dan sürüp atma tasarılarına nasıl derinlemesine girmiş bulunduğunu o sıralar Kara Kazan henüz bilmiyordu.) 26 Temmuzda, aracı, Kızılderililerin hiçbirine barışı koruyacakları konusunda güvenemeyeceklerini yazmıştı Evans'a. Mektubunu, "Öyle sanıyorum ki, onlara verilecek en iyi yemek, biraz barutla biraz mermidir," diye bitiriyordu.(7)

Kara Kazan, Colley'ye güvenmediğinden mektubunu iki kopya yazdı ve birini de William Bent'e yolladı. Ayrı ayrı kopyaları, Ochinee (Tek Göz) ile Kartal Baş'a verdi ve onlara Lyon Kalesi'ne gitmelerini emretti. Tek Göz ile Kartal Baş Kaleye yaklaştıklarında ansızın üç asker çıkıverdi karşılarına. Askerler ateş etmek üzere mevzilendiler, ama Tek Göz hemen barış işareti yaparak Kara Kazan'ın mektubunu çıkarıp gösterdi. Kısa bir süre sonra, Kızılderililer tutuklu olarak Lyon Kalesi'ne götürüldü ve oradaki komuta subayı Edward W. Wynkoop'a teslim edildiler.

Sırık Reis Wynkoop Kızılderililerin öne sürdükleri nedenlerden kuşkulanmıştı. Tek Göz'den, Kara Kazan'ın kendisinin Dumanlı Tepe'deki kampa gelmesini ve oradaki Kızılderilileri yerleşecekleri topraklara götürmesini istediğini öğrenince, orada kaç Kızılderili bulunduğunu sordu. Tek Göz, iki bin Cheyenne ve Arapaho, belki de askerlerin kovalamasından bıkan iki yüz kadar kuzeyli Sioux bulunduğu karşılığını verdi. Wynkoop onun bu sözlerine cevap vermedi. Yüz kadar atlı askeri vardı ve Kızılderililerin askerlerinin sayısından haberli olduklarını biliyordu. Bir pusudan çekindiği için, Cheyenne ulaklarının hapishaneye konulmalarını emretti ve subaylarını toplantıya çağırdı. Sırık Reis gençti, yirmi beş yaşları civardaydı, biricik askerî deneyi New Mexico'da Texas'lı Güneyli askerlere karşı verdiği bir muharebeydi. Komutasındaki bütün askerleri yıkıma götürebilecek bir kararın sorumluluğuyla ilk kez karşı karşıya geliyordu.

Bir günlük bir gecikmeden sonra, Wynkoop en sonunda Dumanlı Tepe'ye gitmeye karar verdi; ama Kızılderililer için değil, beyaz tutsakları kurtarmak için. Hiç şüphe yok ki, Kara Kazan da mektubunda bunu düşünerek sözünü etmişti tutsakların; beyaz kadın ve çocukların Kızılderililerle yaşaması düşüncesine beyaz erkeklerin asla dayanamayacağını çok iyi biliyordu.

6 Eylül günü Wynkoop 127 atlı askeriyle yola çıkmaya hazırdı. Tek Göz ile Kartal Baş'ı zindandan çıkardı ve onlara sefer sırasında hem kılavuz, hem de rehine yerine geçeceklerini söyledi. "Sizinkilerin en küçük bir ihanetini görürsem," diye uyardı onları Wynkoop, "ikinizi de oracıkta öldürürüm."

"Cheyenne'ler sözlerinin eridir," diye cevapladı Tek Göz. "Sözlerinde durmazlarsa, zaten daha fazla yaşamak istemem."

(Wynkoop daha sonraları, yolda bu iki Kızılderiliyle yaptığı konuşmaların, kendisinin Kızılderililere ilişkin köklü kanılarını değiştirdiğini söyleyecekti. "Kendimi üstün varlıkların yanında hissettim; üstelik yanımdakiler, o güne kadar hiç istisnasız hain, kötü, kana susamış, arkadaşlık duygusundan yoksun, çocuklara karşı en ufak bir sevecenlik göstermeyen kimseler olarak bildiğim bir ırkın temsilcileriydiler.") (8)

Beş gün sonra, Wynkoop'un kolcu kuvvetleri Dumanlı Tepe eteklerinde sanki savaşmak üzere biraraya toplanmış birkaç yüz savaşçı gördüler.

Hâlâ Kara Kazan'ın yanında olan William Bent, sonradan, Wynkoop'un askerleri gördüğünde Köpek Askerlerin "savaşmaya hazır duruma girdiklerini, yaylalarını gerip oklarını ellerine alarak atlarını askerlerin üstüne sürdüklerini, ama Kara Kazan ve öteki bazı reislerin duruma müdahale ettiklerini, Binbaşı Wynkoop'tan askerlerini biraz geri çekmesini rica ederek, pek muhtemel bir savaşı önlediklerini" anlatacaktı.(9)

Ertesi sabah Kara Kazan ile öteki reisler Wynkoop ve subaylarıyla bir toplantı düzenlediler. Kara Kazan sözü öbürlerine bıraktı ilkin. Köpek Askerlerin önderlerinden biri, Ayıboğan, gerek kendisinin, gerekse ağabeyi İnce Ayı'nın beyazlarla barış içinde yaşamaya çalıştıklarını, ama askerlerin ortada hiçbir neden yokken gelip İnce Ayı'yı öldürdüklerini söyledi. "Çarpışmalardan Kızılderililer sorumlu tutulamaz," diye ekledi. "Beyazlar tilki gibi hindir, onlarla hiçbir zaman barışa varılamaz; Kızılderililerin tek yapacağı şey savaşmaktır."

Arapho'ların reisi Küçük Kuzgun, Ayıboğan'la aynı kanıdaydı. "Beyazlarla el sıkışmak isterdim," dedi, "ama korkarım bizimle barış yapmak istemiyorlar." Bunun üzerine Tek Göz söz aldı ve böyle konuşmaları işittiğinden ötürü utanç duyduğunu söyledi. Lyon Kalesi'ne gitmek için hayatını koymuştu ortaya, Cheyenne'lerin ve Arapaho'ların kendilerine ayrılan toprak parçasına hiç direnmeden gideceklerine dair söz vermişti Sırık Reis Wynkoop'a. "Hayatımı ortaya koyarak Sırık Reis'e söz verdim," diye konuştu Tek Göz. "Eğer halkım iyi niyet göstermezse, beyazlarla gideceğim ve onların safında dövüşeceğim. Üstelik ardımdan gelecek bir yığın arkadaşım var."

Wynkoop, askerlerin Kızılderililerle dövüşmesini önlemek için elinden geleni ardına koymayacağına dair söz verdi. Kendisinin büyük bir reis olmadığını, dolayısıyla bütün askerler adına konuşamayacağını, ama eğer Kızılderililer ellerindeki beyaz tutsakları kendisine verirlerse Kızılderili önderleriyle birlikte Denver'e gideceğini ve daha büyük reislerle barış yapmaları için onlara yardımcı olacağını söyledi.

Bütün bu konuşmalar boyunca hiç sesini çıkarmadan oturan Kara Kazan (Wynkoop'un deyişiyle, "yüzünden eksilmeyen belli belirsiz bir gülümseyişle") yerinden kalkarak Sırık Reis Wynkoop'un bu sözlerine sevindiğini belirtti. "Gerek beyazların, gerekse Kızılderililerin arasında kötü insanlar var," dedi. "Bu belâya her iki tarafta da bulunan kötü insanlar yol açtılar. Benim gençlerimden bazıları da onlara katıldı. Ben, kendi payıma, savaşa karşıyım ve savaşın önünü almak için elimden geleni yaptım. Suçun beyazlarda olduğuna inanıyorum. Savaşı onlar başlattılar ve Kızılderilileri dövüşmeye zorladılar." Daha sonra satın aldığı dört tutsağı beyazlara geri vereceğine söz verdi; öteki üç tutsak ise daha kuzeyde bir kamptaydı, onların da geri verilmesi yolunda görüşülmesi için biraz zaman geçecekti.

Hepsi de çocuk olan dört tutsak iyi görünüyorlardı; hatta askerlerden biri sekiz yaşındaki Ambrose Archer'a Kızılderililerin kendisine karşı nasıl davrandığını sorduğunda oğlan, "Kızılderililerin yanında kalmakla kalmamanın kendisi için bir olduğunu" söyledi.(10)

Daha bir süre konuşulduktan sonra, Kızılderililerin Dumanlı Tepe'deki kamplarında kalmaları, bu arada yedi reisin Vali Evans ve Albay Chivington'la barış yapmak üzere Wynkoop'la birlikte Denver'e gitmeleri kararlaştırıldı. Cheyenne'leri Kara Kazan, Beyaz Antilop, Ayıboğan ve Tek Göz temsil ediyordu; Arapaho'ları ise Neva, Bosse, Yaban Sığırı ve Notanee. Evans ve Chivington'dan gelecek vaatlere kuşkuyla bakan Küçük Kuzgun ile Sol El, genç Arapaho'lara göz kulak olmak üzere geride kaldılar. Kamptaki Cheyenne'leri ise Savaş Başlığı bekleyecekti.

Sırık Reis Wynkoop'un süvari kervanı, dört beyaz çocuk ve yedi Kızılderili önderle 28 Eylül'de Denver'e vardılar. Kızılderililer, içersine tahta sıralar oturtulmuş ve katırların çektiği bir arabaya bindirilmişti. Kara Kazan büyük garnizon bayrağını arabalarının tepesine dikti. Denver'in tozlu sokaklarından geçerlerken Birleşik Devletler bayrağı reislerin başları üzerinde koruyucu bir edayla dalgalanıyordu. Kafileyi görmek için bütün Denver sokaklara döküldü.

Toplantı başlamadan önce Wynkoop bir görüşme yapmak amacıyla Vali Evans'ı ziyaret etti. Vali Kızılderililerle ilgili konularda isteksizdi. Kendileriyle barış yapılmadan önce Cheyenne'lerin ve Arapaho'ların cezalandırılması gerektiğini söyledi. Bu işlerle ilgili komutan, General Samuel R. Curtis de aynı kanıyı paylaşıyordu; tam o gün Leavenworth Kalesi'nden Albay Chivington'a şu telgrafı çekmişti: "Kızılderililer biraz daha acı çekinceye kadar barış yapılmasını istemiyorum."(11)

Sonunda Wynkoop, Kızılderililerle görüşmesi için valiye yalvarmak zorunda kaldı. "Peki ama, barış yaparsak, ben Üçüncü Colorado Müfrezesini ne yapacağım?" diye soruyordu Evans. "Kızılderili öldürmek üzere yetiştirildiler ve Kızılderili öldürmeleri gerekiyor." Wynkoop'a, düşman Kızılderililere karşı böyle bir müfrezenin gerekli olduğunu bildirmesi üzerine Washing-

ton'daki yetkililerin kendisine yeni bir müfreze kurması için izin vermiş olduklarını, şimdi barış yaparsa Washington'daki politikacıların kendisini yanlış değerlendirme yapmakla suçlayacaklarını anlattı. Daha doğudaki Güneylilere karşı savaşmaktansa, sırtlarına üniforma geçirip güçsüz Kızılderililere karşı dövüşmeyi yeğ tutan Colorado'luların Evans üzerinde siyasî baskısı söz konusuydu. Gene de Binbaşı Wynkoop'un ricalarına dayanamadı Evans; hem ne de olsa, Kızılderililer yayımladığı bildiriye uyarak dört yüz millik yoldan gelmişlerdi.(12)

Denver yakınlarındaki Camp Weld'de yapılan toplantıya reisler, Evans, Chivington, Wynkoop, başka birtakım subaylar ve konuşmacıların her bir sözünü kaydetmek üzere valinin emriyle Simeon Whitely katıldı. Vali Evans doğrudan doğruya konuya girerek reislere ne diyeceklerini sordu. Vali Evans'a Cheyenne dilinde cevap veren Kara Kazan'ın konuşmasını kabilenin eski dostu Jonh S. Simth İngilizceye aktardı.

"27 Haziran 1864 tarihli bildirinizi görünce sorunu hemen ele aldım ve gördüğünüz üzere sizinle konuşmaya geldim... Binbaşı Wynkoop gelip sizi görmemizi önerdi. Onun bir avuç askerini izleyerek gözümüz kapalı geldik. Tek isteğimiz, beyazlarla barışa kavuşmak. Sizin elinizi sıkmak istiyoruz. Siz bizim babamızsınız. Bir zamandır hep kara bulutlar içinde yaşıyoruz. Savaş başladığından bu yana gökyüzü daha da kararda. Yanımdaki bu yiğitler ne dersem yerine getirmeye hazırdırlar. Rahat uyku uyumaları için halkımıza iyi haberler götürmek istiyoruz. Buradaki bütün asker reislerin, barıştan yana olduğumuzu, barış yaptığımızı, bizi artık düşmanları olarak görmemelerini rica ederim. Buraya alavere dalavere yapmaya değil, sizlerle dobra dobra konuşmaya geldim. Yaban sığırlarına yakın bir yerde yaşamalıyız, yoksa açlıktan ölürüz. Buraya kendi rızamızla sizleri görmeye geldik, kampa dönüp halkıma elinizi sıktığımı Denver'deki bütün reislerin ellerini sıktığımı anlattığım zaman çok sevinecekler; hatta birlikte yiyip içtikten sonra yaylalardaki öteki Kızılderili kabileleri de çok sevinecek buna."

Evans şöyle cevapladı: "Çağrıma hemen uymadığınız için üzgünüm. Bizimle savaş halinde olan Sioux'larla ittifaka gittiniz."

Kara Kazan şaşırmıştı. "Bunu kim söylemiş olabilir size?" diye sordu.

"Kimin söylediği önemli değil," dedi Evans, "Sizin tutumunuz bunu yeterince kanıtlıyor zaten."

Hep bir ağızdan karşı çıktı reisler: "Ama yanılıyorsunuz, biz ne Siouxlarla ne de başkalarıyla ittifak yaptık."

Evans barış yapacak havada olmadığını belirterek konuyu değiştirdi. "Beyazlar şimdilerde kendi aralarında savaşırken." diye sürdürdü konuşmasını, "onları bu topraklardan kolayca çıkarabileceğiniz kanısına vardığınızı öğrendim, ama yanılıyorsunuz. Washington'daki Büyük Baba'nın, yaylalardaki tüm Kızılderilileri sürüp çıkaracak, hatta asileri ortadan kaldıracak kadar adamı vardır... Size hükümetin tarafına geçmenizi ve bana söyledikleri-

nizi davranışlarınızla kanıtlamanızı salık veririm. Hem düşmanlarımızla birlikte yaşamanız, onlarla dostluğunuzu sürdürmeniz, hem de bizimle barış içinde olmanız kesinlikle mümkün değildir."

Bu kez reislerin en yaşlısı, Beyaz Antilop söz aldı: "Söylediklerinizin her kelimesini anladım, dediklerinizi yerine getireceğim... Bütün Cheyenne'ler gözünüzün içine bakmaktadır, söylediklerinize kulak vereceklerdir. Beyaz Antilop, bu ülkedeki bütün beyazların reisini görmüş olmaktan gurur duyar. Bunu halkına anlatacaktır. Washington'a gidip bu madalyayı aldığımdan bu yana bütün beyazları kardeş bildim. Washington'a gidip madalya alan başka Kızılderililer de vardır, oysa şimdi askerler elimi sıkacaklarına, beni öldürmeyi kolluyorlar... Bu yola çıkan yeni askerlerin, ben buradayken halkımı öldürmelerinden korkuyorum."

Evans açıkça, "Evet, bu kuvvetle muhtemeldir," dedi.

"Mektubumuzu Binbaşı Wynkoop'a gönderdiğimizde," diye devam etti Beyaz Antilop, "Binbaşı Wynkoop'un adamlarının kampımıza gelmeleri yaylım ateşinin ortasına atılmak gibi bir şeydi, şimdi de bizim sizi görmeye gelmemiz böyle bir şey işte."

Vali Evans, Platte Irmağı dolaylarındaki belli olaylar hakkında reisleri sorguya çekerek onlara bazılarının baskınlara katıldığını söyletmeye çalıştı. "Fremont's Orchard'dan erzak yığınlarını kim çaldı," diye soruyordu, "sonra bu ilkyaz oranın kuzeyinde askerlerle ilk çarpışmayı kim başlattı?"

"Bu soruyu cevaplamadan önce," diye karşılık verdi Beyaz Antilop dosdoğru, "bunun savaşın başlangıcı olduğunu ve nedeninin ne olduğunu bilmenizi isterim. İlk ateş açan bir askerdi."

"Kızılderililer kırk kadar at çalmışlardı," diye saldırıya geçti Evans. "Askerler atları geri almaya gittiklerinde, Kızılderililerin yaylım ateşiyle karşılaştılar."

Beyaz Antilop bunu reddetti. "Bijou'dan aşağı iniyorlardı." dedi, "bir atla bir katır buldular. Buldukları atı birine geri verdiler, sonra katırı da geri vermek üzere başka birini arıyorlardı ki, askerlerle Kızılderililerin Platte'ın aşağılarında savaşa tutuştuklarını işittiler, bunun üzerine korkuya kapılarak kaçtı hepsi."

"Peki, Cottonwood'daki yağma kimin işi?" diye sordu Evans.

"Sioux'ların; ama hangi çete olduğunu bilmiyoruz."

"Bundan sonra ne yapacak Sioux'lar?"

Bu soruyu Ayıboğan cevapladı: "Bütün bu ülkeyi temizlemeyi tasarlıyorlar," dedi. "Çok kızgınlar, beyazlara mümkün olan en büyük zararı verecekler. Ben sizin ve askerlerinizin yanındayım, sizin sözlerinize kulak asmayanlara karşı savaşmaya hazırım... Bugüne kadar ömrümde tek bir beyazı incitmedim. Hep iyilikten yana oldum. Beyazlarla her zaman dost olacağım, bana karşı iyi davranabilirler... Ağabeyim İnce Ayı da beyazlarla olan barışı korumaya çalışırken öldü. Ben de aynı uğurda ölmeye hazırım."

6. Camp Weld toplantısına (28 Eylül 1864) katılan Cheyenne ve Arapaho reisleri. Ayaktakilerin soldan üçüncüsü dilmaç John Smith; sağındakiler Beyaz Kanat ve Bosse. Oturanlar soldan sağa: Neva, Ayıboğan, Kara Kazan, Tek Göz ve kimliği anlaşılamayan bir Kızılderili. Dizçökenler soldan sağa: Binbaşı Edward Wynkoop, Binbaşı Silas Soule. Fotoğrafta Yaban Sığırı, Nolanee ve Beyaz Antilop da var.

Artık tartışacak pek bir şey kalmadığından, vali, Albay Chivington'a reislere söyleyecek sözü olup olmadığını sordu. Chivington ayağa kalktı. İri kıyım, geniş göğüslü, kalın enseli bir adamdı; zamanının büyük bir kısmını madenci kamplarında Papaz okulları kurulmasını örgütlemekle geçirmiş eski bir Metodist rahibiydi. Kızılderililer, onu, gözlerinde müthiş bir çılgınlık pırıltısı yanıp sönen, sakallı, kocaman bir yaban sığırı gibi görüyorlardı. "Ben büyük bir savaş reisi değilim." dedi Chivington, "ama bu ülkedeki bütün askerler benim komutam altında. Bütün beyazlara karşı olsun, Kızılderililere karşı olsun, savaşma kuralım, silahlarını bırakıncaya ve askerî otoriteye boyun eğinceye kadar savaşmaktır. Onlar (Kızılderililer) Binbaşı Wynkoop'a herkesten daha yakındırlar, hazır oldukları zaman onun yanına gidebilirler."(13)

Ve böylece toplantı, reisleri barış yapıp yapmadıkları konusunda büyük bir duraksama içersinde bırakarak, sona erdi. Tek bir şeyden emindiler; askerler arasında güvenebilecekleri tek gerçek dost, Sırık Reis Wynkoop idi. Parlak gözlü Kartal Reis Chivington Lyon Kalesi'ne Wynkoop'un yanına gitmeleri gerektiğini söylemişti, onlar da böyle yapmaya karar verdiler.

"Böylece Dumanlı Tepe'deki kampımızı bozduk, Lyon Kalesi'nin kırk mil kuzeydoğusundaki Kum Deresi'ne hareket ettik," diyordu George Bent. "Kızılderililer bu yeni kamptan kaleye gidiyor ve Binbaşı Wynkoop'u ziyaret ediyorlardı; kale halkı da kısa bir süre sonra Kızılderililere karşı öyle dostça davranır oldu ki Arapaho'lar bizden ayrıldılar, kalenin oraya indiler, orada kamp kurarak kaleden tayın almaya başladılar."(14)

Küçük Kuzgun ile Sol El, Arapaho'ların kendilerine ayrılan topraklarda yaban sığırı ya da başka av hayvanları bulamadıklarını ve av gruplarını Kansas'a geriye yollamaktan korktuklarını söyleyince, Wynkoop onlara tayın çıkarttırmıştı. Chivington'ın askerlerine verdiği son emri işitmişlerdi belki de: "Karşınıza çıkan bütün kızılderilileri öldürün."(15)

Wynkoop'un Kızılderililere bu dostça davranışı çok geçmeden Colorado ve Kansas'taki askerî görevlilerin kendisine karşı tavır takınmalarına yol açtı. Hiç bir yetkisi olmadığı halde Kızılderili reislerini Denver'e götürdüğü için kınandı ve "Lyon Kalesi'nde bazı işleri Kızılderililerin çekip çevirmesine göz yummak"la suçlandı. 5 Kasımda Chivington'ın Colorado Gönüllüleri'nden bir subay, Binbaşı Scott J. Anthony, Lyon Kalesi'ne gelerek kalenin komutanlığını Wynkoop'tan devraldı.

Anthony'nin ilk emirlerinden biri, Arapaho'lara verilen tayının kesilmesi ve silâhlarının istenmesi oldu. Kızılderililer yeni kale komutanına üç tüfek, bir tabanca ve altmış yay ve ok teslim ettiler. Birkaç gün sonraydı; bir grup silâhsız Arapaho yaban sığırı postu karşılığında tayın almak üzere kalenin yakınına gelmişlerdi; Anthony nöbetçilere ateş açmaları için emir verdi. Kızılderililer dönüp kaçarlarken Anthony arkalarından gülüyordu. Askerlerden birine, "kendisini çok kızdırdıklarını, onlardan kurtulmanın tek yolunun bu olduğunu" söyledi.(16)

Kum Deresi'nde kamp kurmuş bulunan Cheyenne'ler, dostları Wynkoop'un yerine hiç de dost olmayan kırmızı gözlü, ufak tefek bir asker reisin geldiğini Arapaho'lardan duydular. Geyiklerin Kızıştığı Ay, yani kasım ortalarında, Kara Kazan ile bir grup Cheyenne kaleye bu yeni asker reisi görmeye gittiler. Gözleri gerçekten de kırmızıydı (iskorbüt hastalığından ötürü), ama Kızılderililere dost göründü. Kara Kazan ile Anthony arasındaki toplantıda hazır bulunan birçok subay sonradan Anthony'nin Chenne'lere Kum Deresi'ndeki kamplarına dönerlerse Lyon Kalesi'nin himayesi altında olacaklarına dair teminat verdiğini doğruladılar. Gene Anthony Kızılderililere, Ordu'dan kendilerine kış tayını dağıtmak için izin çıkarıncaya kadar, gençlerin doğuya, Dumanlı Tepe taraflarına yaban sığırı avına gidebileceklerini söyledi.

Anthony'nin sözlerinden hoşnut kalan Kara Kazan kendisinin ve öbür Cheyenne önderlerinin Arkansas'ın iyice güneylerine gitmeyi düşündüklerini, yakalarını askerlerden ancak böyle sıyırabileceklerini tasarladıklarını, Binbaşı Anthony'nin sözlerinin kendilerini Kum Deresi'nde emniyette hissetmelerine yol açtığını söyledi. Kışı orada geçireceklerdi.

Cheyenne temsilcileri kaleden ayrıldıklarında, Anthony, Sol El ile Küçük Kuzgun'a Lyon Kalesi yakınındaki Arapaho kampını dağıtmalarını emretti. "Gidin, karnınızı doyurmak için yaban sığırı avlayın," dedi onlara. Anthony'nin sertliği karşısında telaşa kapılan Arapaho'lar toparlanıp yola koyuldular. Kaleden görülemeyecek kadar uzaklaştıklarında iki Arapaho çetesi ayrıldı. Sol El çetesiyle birlikte Kum Deresi'ndeki Cheyenne'lere katılmaya gitti. Küçük Kuzgun ise çetesiyle Arkansas Irmağı'nı aştı, güneye yöneldi; Kırmızı Gözlü Asker Reis'e zerre kadar güvenmemişti.

Anthony artık üstlerine, "kaleden kırk mil kadar uzaklıkta bir Kızılderili çetesi bulunduğunu... Takviye alıncaya kadar Kızılderililere göz açtırmayacağını" bildirdi. (17)

26 Kasımda kaledeki tacir Boz Harmaniye John Smith Kum Deresi'ne giderek post alışverişi yapmak için izin isteyince, Binbaşı Anthony hiç beklenmedik bir şekilde yardımcı olmaya kalkıştı. Smith'e eşyalarını koyması için bir araba, sürücü olarak da Colorado Topçusundan Er David Louderback'i verdi. Eğer Kızılderilileri kendilerini güvenlik içersinde hissetmeye ve oldukları yerde kamplarını sürdürmeye ikna etmezse, kaleden bir tacirin ve ordunun barışsever bir temsilcisinin varlığı ederdi.

Yirmi dört saat sonra, Anhony'nin Kızılderililere saldırabilmek için ihtiyaç duyduğunu söylediği takviye kuvvetleri Lyon Kalesi'ne yaklaşmaktaydı. Takviye kuvvetleri, Albay Chivington'ın Colorado müfrezelerinden, özellikle Vali John Evans tarafından sırf Kızılderililere karşı dövüştürülmek amacıyla kurulan Üçüncü Müfreze'den seçilmiş altı yüz kişiden meydana geliyordu. Öncüler kaleye vardıklarında kalenin çevresini sardılar ve kimsenin dışarı çıkmamasını, çıkanı öldüreceklerini bildirdiler. Aynı sıralarda yirmi kişilik bir

süvari müfrezesi William Bent'in birkaç mil doğusundaki çiftliğine gitti, Bent'in evini kuşattı, giriş çıkışı yasakladı. Bent'in iki melez oğlu, George ile Charlie ve melez damadı Edmond Guerrier Kum Deresi'nde Cheyenne'lerin kampındaydı.

Chivington Lyon Kalesi'ndeki subayların karargâhına geldi, Binbaşı Anthony kendisini coşkunlukla karşıladı. Chivington hemen "kafa derisi toplamak"tan, "kan dökmek"ten söz etmeye başladı. Anthony onun bu sözlerine, "şimdiye kadar aralarına dalmak için iyi bir fırsat kolladığını" ve Lyon Kalesi'ne herkesin Chivington'ın Kızılderililere karşı girişeceği sefere katılmaya hazır olduklarını bildirerek karşılık verdi.(18)

Ne var ki, Anthony'nin subaylarının tümü, Chivington'ın iyi plânlanmış kıyımına katılmaya yürekten istekli değildi. Yüzbaşı Silas Soule, Teğmen Joseph Cramer ve Teğmen James Connor, Siyah Tencere'nin barışçı kampına karşı girişilecek bir saldırının, Kızılderililere gerek Wynkoop, gerekse Anthony tarafından verilmiş vaadi bozacağını, "bunun kelimenin tam anlamıyla bir cinayet olacağını" ve bu kıyıma katılan subayların ordu üniformasına leke süreceklerini ileri sürerek karşı çıktılar.

Chivington fena halde öfkelenerek yumruğunu Teğmen Cramer'in yüzüne salladı. "Lânet olsun Kızılderililere yakınlık duyanlara!" diye haykırdı. "Ben buraya Kızılderilileri öldürmeye geldim ve Tanrının göğü altında Kızılderilileri öldürmek için her türlü yola başvurmanın doğru ve şerefli bir iş olduğuna inanıyorum."(19)

Soule, Cramer ve Connor ya sefere katılacaklar ya da divanı harbe çıkacaklardı; kendi kendilerini savunma dışında askerlerine Kızılderililere ateş açmaları için emir vermemeyi kararlaştırdılar kendi aralarında.

28 Kasım akşamı saat sekizde, Anthony'nin askerlerinin de katılmasıyla sayısı yedi yüzü aşan Chivington'ın birliği dörderli kol halinde kaleden çıktı. Süvarilerin yanında dört tane büyük dağ hovitzeri vardı. Duru gökyüzünde yıldızlar pırıl pırıldı; gece rüzgârı şiddetli bir ayaz getiriyordu.

Chivington kılavuz olarak hayatının elli yılını Kızılderililerin yanında geçirmiş olan altmış dokuz yaşındaki James Beckwourth'u seçmişti. Beckwourth bu işi üzerine almamak için yalvardı yakardı, ama Chivington askerleri Cheyenne-Arapaho kampına götürmeyi reddederse yaşlı adamı asmakla tehdit etti.

Birlik yol aldıkça Beckwourth'un bulanık gözlerinin ve romatizmalı kemiklerinin kılavuzluğa elverişli olmadığı ortaya çıktı. Chivington Spring Bottom yakınlarında bir çiftlik evinde mola verdi ve yatağından palas pandıras kaldırılan çiftçiye Beckwourt'hun yerini almasını emretti. Bu çiftçi William Bent'in en büyük oğlu Robert Bent idi; az sonra Bent'in üç yarı-Cheyenne oğlu da Kum Deresi'nde bir araya geleceklerdi.

Cheyenne kampı, Kum Deresi'nin, nerdeyse kurumuş bir yatağının kuzeyinde bir at nalı biçiminde eğim yaptığı yerdeydi. Kara Kazan'ın çadırı kö-

*7. Arapaho'ların reisi Küçük Kuzgun * Fotoğraf 1877 yılından önce çekilmiş, Smithsonian Institution'ın izniyle kullanılmıştır.*

yün ortalarındaydı; Beyaz Antilop'un ve Savaş Başlığı'nın halkıysa batıda yer alıyordu. Kampın doğusunda Cheyenne'lerden hafifçe ayrılmış olarak Sol El'in Arapaho kampı görülüyordu. Üçte ikisi kadın ve çocuk olmak üzere hepsi hepsi altı yüz Kızılderili vardı yörede. Savaşçıların çoğu, Binbaşı Anthony'nin kendilerine söylediği üzere, birkaç mil doğuda kamp için yaban sığırı avlamaktaydı.

Kızılderililer mutlak bir güvenlik içinde olduklarına o kadar inanmışlardı ki, kampın biraz uzağındaki at sürüsü dışında hiçbir yere gece nöbetçisi dikmemişlerdi. Saldırının ilk uyarısı gündoğumunda duyuldu: toprakta uzaktan uzağa gelen nal tıkırtıları. "Bir çadırda uyuyordum," diyordu Edmond Guerrier. "İlkin kampa doğru gelen bir sürü yaban sığırı olduğu yolunda konuşmalar geldi kulağıma; bazıları askerlerin geldiğini söylüyordu." Guerrier hemen dışarı fırladı, Boz Harmaniye Smith'in çadırına yöneldi. (20)

Daha sonraları, aynı yörede uyumakta olan George Bent, kamp içersinde bağırtılar çağırtılar, koşuşmalar duyduğunda hâlâ battaniyesinin altında olduğunu söyleyecekti. "Kalabalık bir askerî birlik atlarını tırısa kaldırmış yaklaşıyordu... Kampların güneyine düşen yerdeki at sürülerine doğru ilerleyen askerler de görünüyordu; kamplardaysa ortalık ana baba gününe dönmüştü; erkekler kadınlar, çocuklar çadırlarından yarı giyinik fırlıyor, kadınlarla çocuklar askerleri görür görmez çığlığı basıyor, erkeklerse silâhlarını almak için gerisin geri çadıra dalıyorlardı... Reisin çadırına baktım; Kara Kazan uzun bir direğin ucuna büyük bir Amerikan bayrağını bağlamış, kış alacakaranlığının boz ışığında dalgalanan bayrakla çadırının önünde öyle duruyordu. Sağından solundan geçenlere, korkmamalarını, askerlerin bir zararının dokunmayacağını söylediğini işittim; sonra askerler kampın iki yanından ateş açtılar."(21)

Bu arada genç Guerrier, tacirin çadırına, Boz Harmaniye Smith'le er Louderback'ın yanına varmıştı. "Louderback dışarı çıkıp askerleri karşılamamızı önerdi. Harekete geçtik. Daha çadırın kapısından çıkmadan, askerlerin atlarından inmeye başladıklarını görebiliyordum. Gelenlerin topçu olduğunu, kampı top ateşine tutacaklarını sanmıştım. Tüfekleri ve tabancalarıyla ateş etmeye başlayınca şaşırdım kaldım. Onlara erişemeyeceğimi anlayınca, ileri atıldım, er ile Smith'i orada bıraktım."(22)

Bu arada yüzlerce Cheyenne kadını ve çocuğu Kara Kazan'ın bayrağı çevresinde toplanmaktaydı. Kuru ırmak yatağından yukarı doğru, Beyaz Antilop'un kampından da gelenler vardı. Albay Greenwood Kara Kazan'ın Birleşik Devletler bayrağı başının üstünde dalgalandığı sürece hiçbir askerin kendisine ateş açmayacağını söylememiş miydi? Yetmiş beş yaşında ihtiyar bir adam olan Beyaz Antilop, silâhsız olarak, güneşin ve rüzgârın buruşturduğu yüzüyle, askerlere doğru yürüdü. Amerikan bayrağını ve Kara Kazan'ın açtığı beyaz teslim bayrağını görür görmez askerlerin ateşten vazgeçeceklerine inanıyordu hâlâ.

Albay Chivington'ın yanında atını süren Beckwourth, Beyaz Antilop'un yaklaştığını gördü. "Komutanı karşılamak üzere koşuyordu," diye sonradan tanıklık edecekti Beckwourth, "ellerini kaldırmış. 'Durun! Durun' diye bağırıyordu. Benim konuştuğum kadar düzgün bir İngilizceyle söylüyordu bunu. Durdu, kollarını kavuşturdu, işte tam o sırada vuruldu."(23) O gün Cheyenne'lerden sağ kalanlar Beyaz Antilop'un ölmeden önce ölüm türküsünü söylediğini anlattılar:

Hiç bir şey uzun yaşamaz
Toprak ve dağlardan başka

Sol El ve onun halkı Arapaho kampı yönünden gelerek Siyah Tencere'nin bayrağına erişmeye çalıştılar. Sol El askerleri görünce kollarını kavuşturarak öyle dineldi oracıkta, kendisinin dostu oldukları için beyazlara karşı dövüşemeyeceğini söyledi. Gel gör ki, onu vurup uzandırıverdiler boylu boyunca.

Albay Chivington'ın yanıbaşında gönülsüz bir şekilde atını süren Robert Bent daha sonraları şöyle anlatıyordu olayı: **"Kampın iyice yakınına geldiğimizde Amerikan bayrağının dalgalandığını gördüm, Kara Kazan'ın Kızılderililere bayrağın çevresinde durmalarını söylediğini işittim; gerçekten de erkeği, kadını, çocuğu, bayrağın çevresinde toplanmışlardı. Kızılderililerle aramızda elli-altmış metre kadar varken durum buydu. Aynı zamanda bir de beyaz bayrağın yükseldiğini gördüm. Bu iki bayrak da o kadar ortalık bir yerdeydiler ki, görülmemiş olmaları aklın alacağı bir şey değil. Askerler ateş açınca Kızılderililer sağa sola koşuşmaya başladılar, bazı erkekler sanırım silâhlarını almak için çadırlarına daldılar... Kanımca, hepsi hepsi altı yüz Kızılderili vardı. Ama bunların içinde otuzbeş kadar savaşçı, bir o kadar da ihtiyar bulunuyordu. Öteki erkekler kampın uzağında, avdaydı... Ateş açtıktan sonra Kızılderili savaşçılar squaw'ları ve çocukları bir araya toplayıp korumak üzere çevrelerini aldılar. Bir sıranın altına sığınan beş squaw gördüm. Askerler iyice yanlarına gelince ortaya fırladılar, squaw olduklarını kanıtlamak için yüzlerini gösterdiler, kendilerini bağışlamaları için yalvardılar, ama askerler hepsini vurdu. Bacağından aldığı yarayla yerde yatan bir kadına takıldı gözüm, askerlerden biri kılıcını çekerek kadının yanına geldi, kadın kendini korumak için kolunu kaldırdı, ama asker kılıcıyla vurarak kolunu kırdı kadının, bu kez öbür kolunu kaldırdı, asker kılıcıyla onu da kırdı, sonra öldürmeden öyle bıraktı gitti. Erkekler, kadınlar ve çocuklar hiçbir ayırım yapılmaksızın, tüyler ürpertici bir soğukkanlılıkla boğazlanıyordu. Otuz kırk kadar squaw korunmak için bir çukura sığınmışlardı, altı yaşlarında küçük bir kızın eline bir sopaya bağlanmış bir beyaz bayrak vererek ortaya saldılar; kızcağız daha birkaç adım atmıştı ki, vurulup düştü. Daha sonra o çukurdaki bütün squaw'lar ve dışarda kalanlar daha birkaçı hep öldürüldüler. Squaw'lar en ufak bir direnme göstermiyorlardı. Gördüğüm bütün ölülerin ka-**

fa derileri yüzülmüştü. Karnı ortadan yarılmış bir squaw kadını, yanıbaşında henüz doğmamış bir çocuğuyla, yerde yatıyordu. Önce gözlerime inanamamıştım. Ama daha sonra Yüzbaşı Soule gördüğüm manzarının gerçek olduğunu söyledi. Beyaz Antilop'un ölüsü gözüme iliştiğinde husyelerinin kesilmiş olduğunu farkettim, askerlerden birinin Beyaz Antilop'un husyelerinden tütün kesesi yapmak istediği çalındı kulağıma. Husyeleri kopatılmış bir de squaw gördüm... Kumların içine gizlenmiş beş yaşlarında küçük bir kız gözüme çarptı; az sonra iki asker onu gördüler, hemen tabancalarını çekip vurdular kızcağızı, sonra kolundan çekerek kumların içinden çıkardılar. Analarıyla birlikte öldürülen bir sürü küçük çocuk gördüm."(24)

(Albay Chivington, bu kıyımdan kısa bir süre önce Denver'de verdiği bir söylevde, çocuklar da dahil olmak üzere Kızılderililerin öldürülmelerinin ve kafa derilerinin yüzülmesinin caiz olduğunu savunmuştu.)

Robert Bent'in askerlerin gaddarlıklarına ilişkin anlattıklarını Teğmen James Connor da doğruluyordu: "Ertesi gün savaş meydanında dolaştığımda, kafa derileri yüzülmemiş tek bir kadın, erkek ya da çocuk ölüsüne rastlamadım; çoğunun gövdesi en korkunç işkencelere uğratılmıştı; erkeklerin, kadınların ve çocukların cinsel organları kesilmişti, vb.. Askerlerden birinin, bir kadının mahrem yerlerini kestiğini, bunları bir sırığa geçirip teşhir edeceğini söylediğini, başka birinin de elindeki yüzükleri almak için bir Kızılderilinin parmaklarını kestiğini anlattığını işittim. Çok iyi biliyorum ve inanıyorum ki, işlenen bütün bu gaddarlıklar ve vahşetten J.M. Chivington haberdardı. Bunları önlemek için herhangi bir tedbir alıp almadığını bilmiyorum. Sözgelimi, birkaç aylık bir çocuğun arabalardan birine atıldığını, bir süre yol alındıktan sonra aşağı atıldığını duydum. Gene, askerlerin kadınların mahrem yerlerini kestiklerini, bunları yüzüp eyerlerinin üzerine gerdiklerini ya da keplerine taktıklarını işittim."(25)

Hiç kuşkusuz, iyi yetiştirilmiş ve disiplinli bir müfreze asker Kum Deresi'ndeki hemen bütün savunmasız Kızılderilileri ortadan kaldırabilirdi. Oysa disiplinsizlik, geceleyin at sürerken viskiyi fazla kaçırmaları, korkaklık ve kötü nişancılık, Colorado birliklerinin birçok Kızılderiliyi elden kaçırmasına yol açtı. Bir grup Cheyenne, kuru ırmak yatağının yüksek yakalarında mevzilenerek geceyarısına kadar dayandı. Bazılarıysa ya tek tek ya da küçük gruplar halinde kaçtılar. Silâhlar sustuğu zaman, 105 Kızılderili kadın ve çocukla 28 erkek ölmüştü. Verdiği resmî raporda Chivington dört yüzle beş yüz arasında savaşçının öldüğünü belirtti. Kendi adamlarındansa dokuzu ölmüş, otuz sekizi de askerlerin dikkatsizlikten birbirlerini vurmaları sonucu yaralanmıştı. Ölen reisler arasında Beyaz Antilop, Tek Göz ve Savaş Başlığı da vardı. Kara Kazan bir uçurumu tırmanarak mucize eseri kurtulmuştu; ama karısı ağır şekilde yaralanmıştı. Sol El de vurulmasına karşın, kurtulmayı başarmıştı.

Çarpışma sonunda ele geçirilen tutsakların sayısı yediydi: John Smith'in Cheyenne karısı, Lyon Kalesi'ndeki başka bir sivil beyazın karısı

ve üç çocuğu ve iki melez oğlan, Jack Smith ile Charlie Bent. Askerler, Kızılderili elbisesi giydikleri için iki melez oğlanı öldürmek istediler. Ama Beckwourt Charlie Bent'i yaralı bir subayın bulunduğu bir arabaya saklayıp sonra da onun kardeşi Robert olduğunu söyleyerek kurtardı. Ne ki, Jack Smith'in hayatını kurtaramadı; askerlerden biri tutsakların konduğu çadırın bir deliğinden ateş ederek tacirin oğlunu öldürdü.

Bent'in üçüncü oğlu George, çarpışmaların daha başında Charlie'den ayrı düşmüştü. Irmak yatağına siper kazan Cheyenne'lere katılmıştı. George, "Tam oraya vardığımızda," diye anlatıyordu sonradan, "kalçamdan bir kurşun yiyerek yere yıkıldım. Ama sürünerek çukurlardan birine vardım; oraya, savaşçıların, kadınların, çocukların arasına uzandım." Buradaki Kızılderililer karanlık iyice bastırdıktan sonra sürünerek çıktılar çukurlardan. Korkunç bir soğuk vardı, yaralarının üstündeki kanlar donmuştu, ama ateş yakamıyorlardı. Düşündükleri tek bir şey vardı, o da doğuya, Dumanlı Tepe'ye doğru kaçarak savaşçılarına katılmak. "Korkunç bir yürüyüştü" diye hatırlıyordu George Bent, "kadınlar ve çocuklar yüzünden yavaşlamak zorundaydık, çoğumuz yayan, aç ve hastaydık." Elli millik bir yol boyunca dondurucu rüzgârlara, açlığa ve yaralarının verdiği acılara karşı koydular ve en sonunda avcıların kampına ulaştılar. "Kampa girdiğimizde korkunç bir görünümle karşılaştık. Herkes ağlıyordu, savaşçılar bile; kadınlarla çocuklarsa bağrışıp çağrışıyorlar, ağıt yakıyorlardı. Hemen herkes ya bir akrabasını ya da bir arkadaşını yitirmişti, birçoğu üzüntüsünden kan çıkarıncaya kadar bıçağını saplıyordu gövdesine."(26)

George, yarası iyileşir iyileşmez, babasının çiftliğine döndü. Orada, kardeşi Charlie'den askerlerin Kum Deresi'nde giriştiği gaddarlıkları bütün ayrıntılarıyla -korkunç kafa derisi yüzmeler, sakat bırakmalar, çocukların ve bebelerin boğazlanmalarını dinledi. Birkaç gün sonra iki kardeş, birer melez olarak, beyaz adamın uygarlığında hiçbir yer almak istemedikleri kanısına vardılar. Babalarının kanını yadsıyarak çiftliği sessizce terkettiler. Charlie'nin anası Sarı Kadın da bir daha hiçbir beyaz adamla yaşamayacağına ant içerek onlarla birlikte ayrıldı çiftlikten. Cheyenne'lere katılmak üzere kuzeye doğru yola koyuldular.

Güçlü Soğuk Ay, yani Ocak ayı gelmişti. Ovalık Kızılderilileri bu aylarda çok eski günlerden beri çadırlarında, kulübelerinde ateşler yakarlar, uzun geceler boyunca birbirlerine öyküler anlatırlar, ancak sabaha doğru yatar uyurlardı. Ama şimdi kötü günlerdeydiler, Kum Deresi kıyımının haberleri yaylalarda alabildiğine yayılıyor, Cheyenne'ler, Arapaho'lar, Siouxlar birbirlerine katil beyazlardan intikam almak için savaşa çağıran bildiriler yolluyorlardı ulaklarla.

Sarı Kadın ile genç Bent kardeşler Republican Irmağı üzerindeki akrabalarının yanına vardığında, Cheyenne'ler binlerce yakın müttefik bulmuşlardı: Benekli Kuyruk'un Brulé Sioux'ları, Pawnee Kıyıcısı'nın Oglala Sioux'ları

ve Kuzey Arapaho'ların büyük çeteleri. Kum Deresi'ne gitmeyi reddeden Cheyenne Köpek Askerleri (şimdi Uzun Boğa'nın önderliğinde) ve Gaga Burun ile onun genç savaşçıları da oradaydı. Cheyenne'ler ölülerinin yasını tutarken, kabile reisleri pipolarını tüttürüyor, stratejilerini planlıyorlardı.

Chivington ve askerleri, Kum Deresi'nde, çılgınca birkaç saat içersinde, beyazlarla barış yapmak isteyen her Cheyenne ve Arapaho reisinin ya canını ya da gücünü ortadan kaldırmışlardı. Sağ kalanların kaçışından sonra, Kızılderililer Kara Kazan ile Sol El'i reddettiler ve yok olmaktan kurtulmak için savaş önderlerine döndüler.

Aynı sıralarda, Birleşik Devletler görevlileri Vali Evans ve Albay Chivington hakkında soruşturma açıyor, genel bir Kızılderili savaşını önlemek için çok geç olduğunu bildikleri halde barış olasılığı bulunup bulunmadığını öğrenmek üzere Beckwourth'u Kara Kazan'a gönderiyorlardı.

Beckwourth Cheyenne'leri buldu, ama çok geçmeden Kara Kazan'ın birkaç akrabası ve ihtiyarla birlikte oradan ayrıldığını, başka bir yere gittiğini öğrendi.

"Ayağı Suda'nın çadırına girdim," diye anlatıyordu Beckwourth, "içeri girdiğimde ayağa kalktı, 'Ne için geldin, Beckwouth; beyaz adamın kadınlarımızı, çocuklarımızı öldürmeye son vermesini sağladın mı?" Ona konuşmaya geldiğimi, meclisi toplamasını söyledim. Az sonra geldiler, niçin geldiğimi sordular. Kendilerini beyazlarla barış yapmaya ikna etmeye, Kızılderililerin beyazlarla savaşamayacak kadar az, beyazlarınsa ağaçlardaki yapraklar kadar çok olduğunu söylemeye geldiğimi anlattım. 'Biliyoruz', dedi meclistekilerin çoğu. 'Ama uğrunda yaşayacak neyimiz kaldı ki? Beyazlar ülkemizi elimizden aldılar, tüm av hayvanlarımızı öldürdüler; sonra bununla da yetinmeyip kadınlarımızı ve çocuklarımızı da öldürdüler. Artık barış yok! Gidip ruhlar ülkesindeki karılarımıza, çocuklarımıza kavuşmak istiyoruz. Bize yalan söylediklerini, elimizdekini avucumuzdakini aldıklarını anlayıncaya kadar beyazları seviyorduk. Ama artık ölümü göze alarak savaş baltasını kaldırdık!' Daha sonra bana, niçin Kum Deresi'ne gelen askerlere kılavuzluk ettiğimi, onlara araziyi gösterdiğimi sordular. Bunu yapmazsam beyaz reislerin beni asacağını söylediğini anlattım. 'Git beyaz kardeşlerinin yanına, onların dizi dibinden ayrılma, biz ölene dek savaşacağız.' Çaresiz, söylenilene uyarak geri döndüm."(27)

1865 Ocağında, Cheyenne-Arapaho-Sioux ittifakı Güney Platte boyunca bir dizi akın düzenledi. Trenlere, araba istasyonlarına, küçük askerî noktalara saldırdılar. Julesburg kasabasını yaktılar, Kum deresindeki Kızılderililerin intikamını almak amacıyla beyaz savunmacıların kafa derilerini yüzdüler. Millerce uzayıp giden telgraf tellerini söktüler. Bütün haberleşme ve ulaşım olanaklarını ortadan kaldırarak Platte dolaylarının altını üstüne getirdiler, ardı ardına akınlar düzenlediler. Yiyecek stokları tükenmeye yüz tutunca Denver'de halk paniğe kapıldı.

*8. George Bent ve karısı Megpie * Resim 1867 yılında çekilmiş ve Colorado Devlet Tarih Kurumu'nun izniyle kullanılmıştır.*

Savaşçılar Republican Irmağı üzerinde Big Timbers'daki kışlık kamplarına döndüklerinde, ilk intikam darbelerini kutlamak üzere büyük bir dans düzenlediler. Ovalar karla örtülüydü, ama reisler askerlerin koca toplarıyla bütün yönlerden yürüyüp geleceğini biliyorlardı. Danslar hâlâ sürüp giderken, reisler, askerlerin takibinden kurtulmak için nereye gitmeleri gerektiğini kararlaştırmak üzere bir kurultay topladılar. Orada bulunan Kara Kazan, yazların uzun, yaban sığırlarının bol olduğu güneye, Arkansas'ın aşağılarına gidilmesinden yana konuştu. Öteki reislerin çoğu ise, Platte Irmağı aşılarak kuzeye, Powder Irmağı bölgesindeki akrabalarının yanına gidilmesini önerdi. Teton Sioux'larının ve Kuzeyli Cheyenne'lerin bu güçlü kalesine kadar gelmeyi hiçbir askerin gözü kesmezdi. Kurultay sona ermeden, ittifak, geleceklerini bildirmek amacıyla Powder Irmağı bölgesindeki kabilelere ulaklar saldı.

Ne var ki, Kara Kazan ve onunla birlikte dört yüz kadar Cheyenne -bunların çoğunu, ihtiyarlar, kadınlar ve ağır yaralı savaşçılar meydana getiriyordu- gitmemeye, güneye yönelmeye karar verdi. Kampın dağılacağı gün, George Bent, anasının halkının son kalıntısı olan Güneyli Cheyenne'lerle vedalaştı. "Bütün çadırları bir bir dolaştım, Kara Kazan'la ve bütün arkadaşlarımla el sıkıştım. Kara Kazan'ı izleyenler Arkansas'ın güneyine giderek orada Güneyli Arapaho'lara, Kiowa'lara ve Comenche'lere katıldılar."(28)

Üç bin kadar Sioux ve Arapaho'yla birlikte, Cheyenne'ler (aralarında Sarı Kadın ile Bent kardeşler de vardı), kuzeye yöneldiler, daha önce pek azının gördüğü topraklara sürgün gittiler. Yol boyunca, Laramie Kalesi'nden çıkan askerlerle çarpışmalara giriştiler, ama ittifak askerlere göre çok güçlüydü. Kızılderililer askerleri dev bir yaban sığırı sürüsü gibi ezip geçtiler.

Güneyli Cheyenne'ler Powder Irmağı bölgesine vardıklarında soydaşları Kuzeyli Cheyenne'ler tarafından coşkuyla karşılandı. Beyazlardan satın aldıkları kumaş gömlekler ve pantolonlar giyen Güneyliler, yaban sığırı postundan giysileri ve deri pantolonlarıyla Kuzeylilerin görünüşünü çok vahşi buldular. Kuzeyli Cheyenne'ler örülü saçlarını kırmızı güderiden kordonlarla bağlıyor, başlarına karga tüyleri takıyor, Güneyli Cheyenne'lerin kendilerini güçlükle anlamasına yol açacak kadar fazla Sioux sözcüğü kullanıyorlardı konuşurken. Kuzeyli Cheyenne'lerin önde gelen reislerinden biri olan Sabah Yıldızı, Sioux'larla o kadar uzun yıllar birlikte yaşamış ve ava çıkmıştı ki, hemen herkesçe bir Sioux adıyla, Kör Bıçak diye çağrılıyordu.

Güneyliler ilk önce Kuzeylilerden yarım mil kadar uzakta kurdular kamplarını, ama karşılıklı ziyaretler ve gidiş gelişler o kadar fazlaydı ki, sonunda kampları birleştirmeye karar verdiler. Eski zamanlarda olduğu üzere, çadırlarını klanların birlikte gruplanclığı bir kabile çemberi oluşturacak bir biçimde kurdular. O günden sonra bu Cheyenne'ler arasında Güneyliler-Kuzeyliler diye bir ayırım pek yapılmaz oldu.

1865 ilkyazında, atlarını daha iyi otlamaları için Tongue Irmağı dolaylarına götürdüklerinde, Kızıl Bulut'un Oglala Sioux'larının yanında kamp kurdular. Güneyden gelen Cheyenne'ler hayatlarında bu kadar Kızılderili görmemişlerdi; sayıları sekiz bini aşıyordu; gündüzler ve geceler avlar, törenler, şölenler, danslarla geçiyordu. Daha sonraları, George Bent, Atlarından-Korkan-Delikanlı adlı Sioux'yu kendi Cheyenne klanına, Çarpık Mızraklar'a aldığını anlatacaktı; bu, Sioux'larla Cheyenne'lerin o sıralar birbirlerine ne kadar yakınlaşmış olduklarını kanıtlar.

Her kabile kendi yasalarını ve törenlerini uyguladığı halde, bütün Kızılderililer kendilerini tek bir Halk olarak görüyorlar, güçlerine güven duyuyorlar ve kendilerinde dilediklerince yaşama hakkını buluyorlardı. Beyaz istilâcılar doğudan Dakota'da, güneyde Platte Irmağı boyunca karşılarına dikiliyorlardı, ama onlar her türlü meydan okuyuşun karşısına çıkmaya hazırdılar. "Yüce Ruh, hem beyaz adamı yaratıp büyüttü, hem de Kızılderiliyi," diyordu Kızıl Bulut. "Ama öyle sanıyorum ki, önce Kızılderili yarattı. Yüce Ruh, beni bu topraklarda büyüttü, dolayısıyla bu topraklar benimdir. Beyaz adamsa büyük suların ötesinde doğdu büyüdü, dolayısıyla onun toprakları da oralardır. Denizi aştıklarından bu yana, onlara yer verdim. Şimdi her yanım beyaz dolu. Bana çok küçük bir toprak parçası kaldı. Ama Yüce Ruh bana bu toprağı korumamı söyledi."(29)

Kızılderililer ilkyaz boyunca, yolları ve Platte boylarında telgraf hatlarını bekleyen askerleri gözlemek üzere kolcular gönderdiler. Kolcular, her zamankinden daha fazla asker bulunduğunu, hatta bazılarının Powder Irmağı bölgesindeki Bozeman Yolu boyunca kuzeye ilerlediklerini bildirdiler. Kızıl Bulut ve öteki reisler askerlere bir ders vermenin tam zamanı olduğu kararına vardılar. Onlara, darbeyi, en kuzeyde oldukları bir noktada, beyazların Platte Köprüsü İstasyonu adını verdikleri bir yerde indireceklerdi.

Güneyden gelen Cheyenne savaşçıları Kum Deresi'ndeki boğazlanan akrabalarının intikamını almak istedikleri için, çoğu bu sefere davet edildi. Önderleri, Çarpık Mızraklar'dan Gaga Burun, Kızıl Bulut, Kör Bıçak ve Atlarından-Korkan-Delikanlı'nın yanında at sürüyordu. Savaş grubu hemen hemen üç bin savaşçıdan meydana gelmekteydi. Aralarında Bent kardeşler de vardı; yüzlerini boyamışlar, savaş giysilerine bürünmüşlerdi.

24 Temmuzda, Kuzey Platte'deki köprüye bakan tepelere vardılar. Köprünün karşı ucunda, kazıklarla çevrili bir alan, bir araba istasyonu ve bir telgrafhaneden meydana gelen bir askerî nokta vardı. Reisler karşılarındaki görünümü inceden inceye gözlemledikten sonra köprüyü yakmaya, ırmağı sığ bir yerinden geçmeye ve kazıklarla çevrili alanı kuşatmaya karar verdiler. Ama ilk önce askerleri aldatarak dışarı çekecekler ve öldürebildikleri kadarını öldüreceklerdi.

Akşam üstü on savaşçı tepeden aşağı indiler, ama askerler tahta çitin dışına çıkmıyorlardı. Ertesi sabah hazırlanan tuzaklar, askerleri köprünün

başına kadar getirdi, ama daha fazla uzaklaşmadılar. Ne var ki, üçüncü sabah, Kızılderililerin hiç ummadıkları bir anda, süvari birliği kaleden çıktı, köprüyü geçti, batıya dönerek tırısa kaldırdı atlarını. Derhal yüzlerce Cheyenne ve Sioux atlarına atladı, tepelerden aşağı doludizgin Mavi Ceketlilerin üstüne sürdüler. "Askerlerin arasına daldığımızda," diye anlatıyordu George Bent, "atının üstünde bir subay yoğun toz ve duman bulutunun içinden çıkarak yanımdan geçti; atı sanki kendisinden kaçmaya çalışıyordu... teğmenin alnına bir ok saplıydı, yüzü kanrevan içindeydi." (Bu ağır yaralı subay, teğmen Caspar Collins idi.) Birkaç süvari kaçarak köprünün üzerine çıkmış bulunan bir piyade birliğine erişmeyi başardı.

Çarpışmalar sürerken, hâlâ tepede bulunan bazı Kızılderililer, süvarilerin kaleden niçin çıktıklarını keşfettiler. Batıdan gelmekte olan bir treni karşılamaya çıkmışlardı. Kızılderililer birkaç dakika içersinde treni sarıp kuşattılar, ama askerler vagonların altına girip siper alarak inatçı bir çarpışmaya giriştiler. Gaga Burun'un kardeşi çarpışmanın ilk dakikalarında öldürüldü. Gaga Burun bunu işittiğinde intikam hırsıyla doldu yüreği. Bütün Cheyenne'leri hücuma geçmek üzere hazırlanmaya çağırdı. "Askerlerin silâhlarını boşaltacağız!" diye haykırdı. Gaga Burun büyücü başlığıyla gömleğini giymişti, dolayısıyla kendisine kurşun işlemiyeceğini biliyordu. Cheyenne'lere vagonların çevresinde bir çember yaptırdı; sonra kırbaçlayarak hızla ileri sürdüler atlarını. Vagonların çevresinde çember daraldıkça askerler bütün silâhlarını bir anda boşaltmak zorunda kaldılar, bunun üzerine Cheyenne'ler doğrudan doğruya vagonlara saldırarak bütün askerleri öldürdüler. Ama vagonlara girdikleri zaman hayal kırıklığına uğradılar; içerde askerlerin şilte ve yatak takımlarından başka bir şey yoktu.

O gece kampta Kızıl Bulut ve öbür şefler konuştular, sonunda da askerlere Kızılderililerin gücü hakkında bir ders verdiklerinde karar kıldılar. Böylece Powder River bölgesine dönerken, beyazların Laramie Antlaşması'na boyun eğip Platte'nin kuzeyinde Kızılderililere ait bölgeye bundan sonra istedikleri gibi giremeyeceklerini düşünüyorlardı.

Bu arada, Kara Kazan ile Güneyli Cheyenne'lerin son kalıntıları Arkansas Irmağı'nın güneyine geçmişlerdi. Kum Deresi'ndeki kıyımı duymuş olan ve orada yitirdikleri dostlarının ve akrabalarının yasını tutan Küçük Kuzgun'un Arapaho'larına katılmışlardı. Yaz aylarında (1865) avcılar Arkansas'ın aşağılarında pek az yaban sığırı bulabildiler, ama Dumanlı Tepe ile Republican ırmakları arasındaki otlaklarda otlayan büyük sürülerin bulunduğu kuzeye gitmekten çekindiler.

Yaz sonlarına doğru, Kara Kazan ile Küçük Kuzgun'u arayan ulaklar geldi bütün yönlerden. Birdenbire büyük önem kazanmışlardı. Bazı beyaz görevliler Washington'dan gelerek Cheyenne'leri ve Arapaho'ları bulmuşlar, Büyük Baba ve adamlarının kendilerine acıdığını söylemişlerdi. Hükümet görevlileri yeni bir antlaşma imzalamak istiyorlardı.

*9. Dilmaç Edmond Guerrier * Fotoğraf 1877 den önce çekilmiş ve Smithsonian Institution'un izniyle kullanılmıştır.*

Cheyenne'lerle Arapaho'lar Colorado'dan sürülüp atıldıkları ve beyaz yerleşmeciler topraklarda hak iddia ettikleri halde, toprakların mülkiyet durumu kesin bir nitelik kazanmıştı. Eski antlaşmalara göre, Denver City'nin bile Cheyenne ve Arapaho topraklarında olduğu kanıtlanabilirdi. Hükümet, Kızılderililerin Colorado üzerindeki bütün toprak iddialarının ortadan kalkmasını, dolayısıyla beyazların yerleştikleri toprağa kendiliğinden sahip olmalarını istiyordu.

Kara Kazan ile Küçük Kuzgun, Küçük Beyaz Adam William Bent'ten haber alıncaya kadar, görevlilerle görüşmeyi reddettiler. Küçük Beyaz Adam, onlara, Kızılderililere Dumanlı Tepe ve Republican ırmakları arasındaki yaban sığırı avlağını kalıcı olarak vermeleri için Birleşik Devletleri ikna etmeye çalıştığını, ama hükümetin oradan bir araba yolunun, daha sonra da bir demiryolunun geçeceği ve daha fazla beyaz yerleşmecinin geleceği gerekçesiyle bunu reddettiğini anlattı. Cheyenne'lerle Arapaho'lar Arkansas Irmağının güneyinde yaşamak zorunda kalacaklardı.

Otların Kuruduğu Ay, Kara Kazan ile Küçük Kuzgun Küçük Arkansas'ın ağzında temsilcilerle buluştular. Kızılderililer oraya gelen görüşmecilerden ikisini daha önceden tanıyorlardı: Siyah Bıyık Sanborn ile Beyaz Bıyık Harney. Sanborn'un bir dost olduğuna inanıyorlar, ama Harney'i, 1865'de Nebraska'da Brulé Sioux'larını boğazlayanlardan biri olarak hatırlıyorlardı. Orada ayrıca temsilci Murphy ile Leavenworth ve açık sözlü biri, James Steele de vardı. Navaho'ları kabile topraklarından ayıran Kement Atıcı Carson da orada bulunuyordu. Kum Deresi'ndeki zor sınava kendileriyle birlikte katlanan Boz Harmaniye Smith ise çevirmenlik etmeye gelmişti. Küçük Beyaz Adam da Kızılderililer için mümkün olanı yapmak üzere gelmekten kaçınmamıştı.

"İşte, Arapaho'lar ve Cheyenne'ler, hepimiz buradayız," dedi Kara Kazan "ama buraya gelenlerin sayısı aslında çok az.. Bütün arkadaşlarım, buraya gelmeyen Kızılderililer, daha önce bana olduğu gibi ihanet edilmekten korkuyorlar."

"Tanrı'nın bize verdiği toprakları bırakmak bizim için çok güç olacak." dedi Küçük Kuzgun. "Bütün arkadaşlarımız bu topraklarda gömülü, buralardan ayrılmak istemiyoruz... Bunu destekleyecek güçlü bir kanıtımız var: çadırlarımızı yerle bir eden, kadınlarımızı ve çocuklarımızı öldüren o budala askerler çetesi. Bunun yükünü omuzlarımızdan atamıyoruz. Orada, Kum Deresi'nde, Beyaz Antilop ve daha başka reislerimiz yatıyor; kadınlarımız ve çocuklarımız yatıyor. Çadırlarımız orada yerle bir edildi, atlarımız orada alındı elimizden, bütün bunların meydana geldiği bir yeri bırakıp yeni bir ülkeye gitmeye gönlüm razı olmuyor."

James Steele şöyle cevapladı Küçük Kuzgun'un sözlerini: "Hepimiz, yurdunu bırakmanın, atalarının mezarlarını terketmenin bir insan için çok zor olduğunu kavrıyoruz. Ama ne yazık ki, ülkenizde altın bulundu, bir yı-

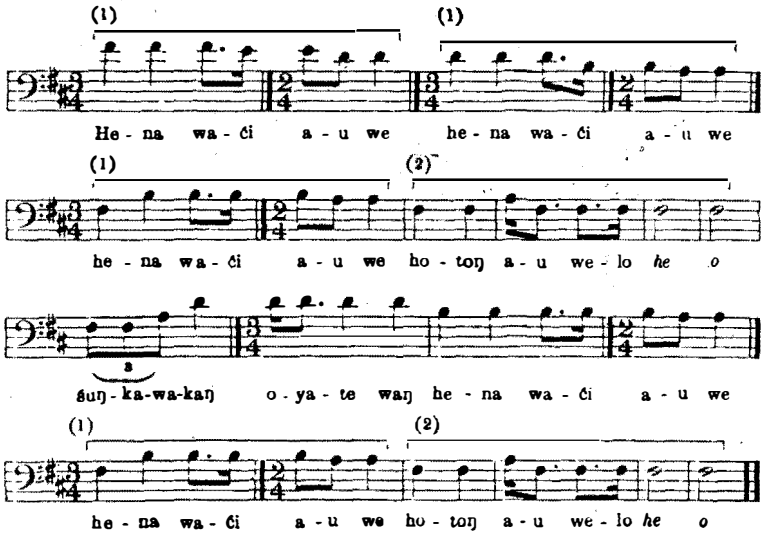
ğın beyaz yaşamak için topraklarınıza girdi; bunlar, yani sizin çıkarlarınızı düşünmeyen ve ceplerini doldurmak için hiçbir cinayetten çekinmeyen bu adamlar Kızılderililerin en büyük düşmanıdırlar. Bu adamlar şimdi topraklarınızdalar, hemen her tarafını kaplamış bulunuyorlar, artık onlarla karşı karşıya gelmeden yaşayabileceğiniz ya da varlığınızı sürdürebileceğiniz tek bir karış toprak bile kalmadı. Bu durumun sonucu olarak, her zaman zor karşısında bulunmak ve dolayısıyla kendinizi savunmak için silaha başvurmak zorundasınız. Komisyonun kanısına göre, bu koşullar altında, eski ülkenizde barış içinde yaşayabileceğiniz genişlikte bir toprak parçası yoktur."

Kara Kazan şöyle dedi: "Bir zamanlar atalarımız hep bu topraklarda yaşadılar; yanlış nedir bilmezlerdi; o zamandan bu yana öldüler ve bilmediğim bir yere gittiler. Biz hepimiz yolumuzu şaşırdık... Büyük Baba'mız sizinle bize haber göndermiş, buna sımsıkı sarılıyoruz. Askerler bize saldırmış oldukları halde, bunu geride bırakıyoruz, unutuyoruz, sizleri dostluk ve barış içinde karşılamaktan memnunluk duyuyoruz. Sizi buraya getiren, Başkan'ın sizi buraya göndermesine yol açan nedene karşı çıkmıyorum, peki diyorum... Beyazlar istedikleri yere gidebilir, bizim tarafımızdan rahatsız edilmeyecektirler, bunu onlara bildirmenizi isterim... Gerçi ayrı ayrı uluslardanız, ama sanki tek bir halkmışız gibi geliyor bana... Bir kez daha elinizi sıkarken mutluyum. Bizimle buraya gelmiş olanlar, bir kez daha barışa ulaşıldığı, artık rahat uyuyabilecekleri ve yaşayabilecekleri için memnundurlar."(30)

Ve sonunda, bir zamanlar Kiowa'ların olan toprakları paylaşarak Arkansas'ın güneyinde yaşamaya razı oldular. 14 Ekim 1865'te, Güney Cheyenne'leri ve Arapaho'lardan arta kalan reisler ve önderler, "sürekli barış"ı kabullenerek yeni antlaşmayı imzaladılar. Antlaşmanın ikinci maddesinde şöyle deniliyordu: "Buradaki Kızılderili grupları... bundan böyle... sınırları aşağıda saptanılan topraklar üzerindeki... bütün hak ve iddialarından vazgeçeceklerini... **ayrıca kabullenmişlerdir:** Platte Irmağı'nın kuzey ve güney çıkıntılarının kesiştiği noktadan başlayıp Kayalık Dağları'nın kuzey noktasına kadar uzanarak, oradan güneye kıvrılıp Arkansas Irmağı boyunca ilerleyerek, oradan dönüp yeniden başlangıç noktasına gelen sınırlar içersindeki topraklar. Daha önce sahip oldukları bu ülke üzerinde bundan böyle hiçbir hak iddia etmeyeceklerdir."(31)

Böylece Cheyenne'ler ile Arapaho'lar Colorado Bölgesi üzerindeki bütün haklarından vazgeçmiş oldular. Hiç kuşkusuz, Kum Deresi'ndeki kıyımın gerçek anlamı da buydu.

GELİYORLAR HOPLAYA ZIPLAYA

Courtesy of the Bureau of American Ethnology Collection

Bak geliyorlar
hoplaya zıplaya.
Geliyorlar
kişneyerek,
geliyorlar
koca bir At Ulusu.
Bak geliyorlar,
hoplaya zıplaya.
Geliyorlar,
kişneyerek,
geliyorlar.

BEŞ

POWDER IRMAĞI İSTİLÂSI

1865 **2 Nisan,** Güneyliler Richmond'ı terkediyor. 9 Nisan, Lee Appomattox'da Grant'a teslim oluyor; İç Savaş sona eriyor. 14 Nisan, John Wilkes Booth Başkan Lincoln'ı öldürüyor; Andrew Johnson Başkan oluyor. 13 Haziran, Başkan Johnson eski Güney Devletlerinin yeniden inşası için bir bildiri yayımlıyor. Ekim, Birleşik Devletler Fransa'dan Meksika'daki askerî birliklerini geri çekmesini istiyor. 18 Aralık, Birleşik Devletler Anayasası'nda yapılan On Üçüncü Değişiklikle kölelik kaldırılıyor. Lewis Carroll'ın **Alice Harikalar Ülkesinde** ve Tolstoy'un **Savaş ve Barış** adlı eserleri yayımlanıyor.

Bu ülkede ilk kimin sesi yankılandı? Oklarından ve yaylarından başka bir şeyi olmayan kızıl halkın sesi... Ülkemde yapılanları ben kendim istemedim, ben kendim çağırmadım; beyazlar topraklarıma giriyorlar... Beyaz adam ülkeme girdiğinde, ardında kandan bir iz bırakıyor... Bu ülkede iki dağım var; Kara Tepeler ve Büyük Boynuz Dağı. Büyük Baba'nın bu dağlarda geçit açmasını istiyorum. Bütün bunları daha önce üç kez söylemiştim; şimdi buraya dördüncü kez söylemeye geldim.

OGLALA SİOUX'LARINDAN
MAHPİUA LUTA (KIZIL BULUT)

OVALIK KIZILDERİLİLERİ, Platte Irmağı çarpışmasının ardından Powder Irmağı bölgesine döndükten sonra, her zamanki yazlık büyü törenlerine hazırlanmaya koyuldular. Kabileler Powder Irmağı bölgesindeki Crazy Woman's Fork'un ağzından yan yana kamp kurdular. Powder ve Küçük Missouri ırmaklarının daha kuzeylerinde, o yıl General Sully'nin Dakota'daki askerlerinden kaçabilmek için batıya gelen bazı Teton Sioux'ları vardı. Oturan Boğa ve halkı Hunkpapa'lar da oradaydı; Oglala'ların akrabası olan Hunkpapa'lar Teton'ların yıllık dinsel töreni olan büyük güneş dansına çağırmak amacıyla hepsine ulaklar gönderdiler. Güneş dansı sürmekteyken, Cheyenne'ler de dört gün süren büyülü-ok törenlerine başladılar. Okçubaşı çakal kürkünden yapılmış bir torbadan dört gizli ok çıkardı, kabilenin bütün erkekleri okçubaşının önünden bir bir geçerek kendilerince armağanlar sundular ve oklar için dua ettiler.

Kuzeyli Arapaho'ların önde gelen reislerinden biri, Kara Ayı, halkını batıya, Tongue Irmağı'na götürmeye karar verdi; Kum Deresi kıyımından sonra kuzeye gelen bazı Güneyli Arapaho'ları da kendileriyle birlikte gelmeye çağırdı. Kara Ayı'nın söylediğine bakılırsa, Tongue Irmağı üzerinde bir köy kuracaklar, soğuk aylar gelmeden avlar ve danslar düzenleyeceklerdi.

Böylece 1865 Ağustosu sonlarında, Powder Irmağı bölgesindeki kabileler, batıdaki Büyük Boynuz Dağları'ndan doğudaki Kara Tepeler'e doğru dağıldılar. Gittikleri ülkenin el değmemişliğinden o kadar emindiler ki, askerlerin dört yönden üzerlerine gelmekte olduğu yolunda birtakım söylentiler duydukları zaman bunu kuşkuyla karşıladılar.

Asker birliklerinin üçü, Platte yolu üzerindeki Kızılderililerle savaşmak için mayıs ayında Utah'dan gönderilen General Patrick E. Connor'ın komutası altındaydı. Omzu Kalabalık Reis Connor 1863 yılında Ayı Irmağı üzerindeki bir Paiute kampını kuşatmış ve iki yüz yetmiş sekiz kamp sakinini kılıçtan geçirmişti. Bu eylemi yüzünden, beyazlarca cephenin cesur savunucusu olarak göklere çıkarılmıştı.

1865 Temmuzunda, Connor, Platte'ın kuzeyindeki Kızılderililerin, "kurtlar gibi avlanması gerektiği"ni açıkladı ve Powder Irmağı bölgesinin istila edilmesi için üç birlik örgütlemeye girişti. Albay Nelson Cole'un komutası altındaki birinci birlik Nebraska'dan Dakota'daki Kara Tepeler'e yürüyecekti, Albay Samuel Walker'ın komutasındaki ikinci bir birlik Kara Tepeler'de Cole ile birleşmek üzere Laramie Kalesi'nden dosdoğru kuzeye ilerleyecekti. Bizzat Connor'ın komutasındaki üçüncü birlik ise Bozeman Yolu üzerinde kuzeybatı yönünde Montana'ya doğru ilerleyecekti. General Connor böylelikle Kızılderilileri kendi birliği ile Cole ve Walker'in birleşik kuvvetleri arasında tuzağa düşüreceğini umut ediyordu. Subaylarını Kızılderililerle hiçbir barış görüşmesine girişmemeleri yolunda uyardı ve şu emri verdi: "On iki yaşından büyük her Kızılderili erkeğine saldırın ve öldürün."(1)

Üç askerî birlik ağustos başlarında harekete geçti. Her şey kurdukları

plana uygun olarak yürürse, 1 Eylül'de Konca Gül Irmağı'nda düşman Kızılderili bölgesinin tam ortasında buluşacaklardı.

O sırada, Connor'un seferleriyle hiçbir ilişkisi olmayan dördüncü bir askerî birlik de doğudan Powder Irmağı bölgesine yaklaşmaktaydı. James A. Sawyers adlı bir sivil tarafından örgütlenen bu birliğin, Montana'daki altın yataklarına ulaşmaktan başka bir ereği yoktu. Sawyers, Kızılderililerin antlaşma topraklarından geçeceğini bildiği için, direnmeyle karşılaşacağını tahmin ediyordu; bu yüzden, yetmiş üç altın arayıcıdan ve sekiz erzak arabasından meydana gelen kervanına eşlik etmek üzere yanına iki piyade bölüğü almıştı.

Powder Irmağı boylarında kamp kurmuş bulunan Cheyenne ve Sioux'lar, Sowyers'ın kafilesinin yaklaştığını ilk kez 14-15 Ağustos tarihlerinde öğrendiler. "Avcılarımız büyük bir heyecanla kampa döndüler," diye hatırlayacaktı George Bent daha sonraları, "ve askerlerin ırmağın yukarısında olduğunu söylediler. Köy çığırtkanımız, Ayıboğan adlı bir adam, atına binerek bütün kampı dolaştı, bağırarak askerlerin geldiğini haber verdi. Kızıl Bulut atına atladı, Sioux'lara iletti. Herkes atına koştu. Böyle zamanlarda herkes istediği atı alabilirdi; eğer at çarpışmalar sırasında ölürse, sürücü atın sahibine bir şey ödemek zorunda değildi, ama sürücünün savaşta ele geçirdiği her şey bindiği atın sahibine verilirdi. Herkes atına bindikten sonra Powder Irmağı'ndan yukarı on beş mil at sürdük, burada Sawyers'in 'yol yapımı takımı'yla karşılaştık; iki yanında askerlerin yürüdüğü uzun bir göçmenler kafilesi."(2)

Kızılderililer Platte Köprüsü savaşından yağmaladıkları bazı ordu üniformalarını da yanlarında getirmişlerdi. Kamptan ayrılırken George Bent ile kardeşi Charlie aceleyle yanlarına bu üniformalardan alınışlardı. Bunların askerleri şaşırtacağına, tedirgin edeceğine inanıyorlardı. Savaş grubunda beş yüz kadar Sioux ve Cheyenne vardı, Kızıl Bulut ile Kör Bıçak da gelmişlerdi. Reisler, askerlerin izin almaksızın topraklarına girmelerine çok öfkelenmişlerdi.

İlk gördüklerinde, kafile, arkasından gelen üç yüz sığırlık bir sürüyle iki tepenin arasında ilerlemekteydi. Kızılderililer ikiye ayrılıp iki karşıt yöne dağıldılar, bir işaretle kafileye eşlik eden askerlerin üstüne ateş açtılar ansızın. Kafile birkaç dakika içersinde sığır sürüsünü içeri tıkıştırarak arabalardan bir çember meydana getirdi.

Savaşçılar iki üç saat kadar çukurların, hendeklerin içinde sürünüp iyice yaklaştıktan sonra birden ateş ederek eğlendiler. Daha yürekli olanlarından bazıları atlarını hayli yakına kadar sürüp arabaların çevresinde döndükten sonra atış menzilinden çıkıyorlardı. Gelgelelim, askerler ellerindeki iki hovitzeri konuşturmaya başlayınca, savaşçılar küçük tepelerin gerisine çekildiler, oradan savaş naraları atmaya, askerlere hakaretler yağdırmaya başladılar. Charlie Bent borazanını öttürdü, birkaç sefer, ardından babasının tica-

rethanesinden hatırladığı bütün Anglo-Sakson küfürleri sıralamaya koyuldu. "Bize karşı son derece aşağılayıcı bir tutum içindeydiler," diye anlatıyordu bu kuşatmada bulunan altın arayıcılardan biri, "bazıları bize akla hayale gelmedik küfürleri yağdıracak kadar iyi İngilizce biliyordu."(3)

Ne araba kafilesi ilerleyebiliyor, ne de Kızılderililer yaklaşabiliyordu. Reisler öğleye doğru bu açmazı sona erdirmek amacıyla bir beyaz bayrak gösterilmesini emrettiler. Birkaç dakika sonra araba çemberinden bir atlı çıktı. İngilizce konuşabildikleri için Bent kardeşler gönderildi bu haberciyle görüşmeye. Gelen atlı, Juan Suse adlı iyi bir Meksikalıydı; Bent kardeşlerin İngilizcesine olduğu kadar George'un sırtındaki mavi asker üniformasına da hayli şaşırmış görünüyordu. Aslında pek az İngilizce bilen Suse işaretlerle konuşmak zorunda kaldı, ama en sonunda kafile komutanının Kızılderili reisiyle konuşmak istediğini anlatmayı başardı.

Hemen bir toplantı düzenlendi. Bent kardeşler bu kez Kızıl Bulut ile Kör Bıçak'ın çevirmenliğini üstlendiler. Albay Sawyers ile Yüzbaşı George Williford küçük bir muhafız takımı eşliğinde araba çemberinden çıktılar. Albay Sawyers'ın ünvanı resmî değildi, ama kendisini kafilenin komutanı olarak görüyordu; Yüzbaşı Williford'un ünvanı ise gerçekti; komutasındaki iki bölük asker eski Güneyli savaş tutsaklarından meydana geliyordu. Williford'un sinirleri son derece bozuktu, her haliyle tedirgin olduğu belli oluyordu. Adamlarından emin değildi, seferdeki yetkisinden emin değildi. Melez Cheyenne çevirmeni George Bent'in sırtındaki mavi asker üniformasına bakıp duruyordu.

Kızıl Bulut, askerlerin Kızılderili topraklarındaki varlığının açıklanmasını istediğinde, Yüzbaşı Williford Kızılderililerin barışçı beyazlara niçin saldırdıklarını sordu. Kum Deresi'ndeki anılarının etkisinden hâlâ sıyrılamayan Charlie Bent, Williford'a, hükümet Albay Chivington'ı astırıncaya kadar Cheyenne'lerin bütün beyazlarla savaşacaklarını söyledi. Sawyers ise Kızılderililerle savaşmaya gelmediklerini söyleyerek karşı çıktı; yalnızca Montana altın yataklarına giden kısa bir yol arıyor, bu bölgeden geçmek istiyordu.

"Sözleri reislere aktardı," diye anlatıyordu sonradan George Bent, "ve Kızıl Bulut beyazlar yalnızca geçip giderlerse, kalıcı bir yol yapmaya kalkmazlarsa, kavgaya gürültüye yol açacak bir neden olmadığını söyledi. Kör Bıçak da Cheyenne'ler adına aynı nedenleri ileri sürdü; sonra her iki reis de, subaya (Williford'a), kafileyi bulundukları yerden batı yönünde yola çıkarmasını, oradan kuzeye yönelmesini, Büyük Boynuz Dağları'nı aştıktan sonra topraklarından çıkmış olacaklarını söylediler."(4)

Sawyers buna da karşı çıktı. Böyle bir rotayı izlemek yolunu çok uzatacaktı; General Connor tarafından yapılmakta olan bir kaleyi bulmak üzere Powder Irmağı vadisi boyunca kuzey yönünde ilerlemek istediğini açıkladı.

Kızıl Bulut ile Kör Bıçak, General Connor ve istilasıyla ilgili ilk haberi böyle işitmiş oldular. Askerlerin, avlaklarının tam orta yerinde bir kale kur-

*10. Oglala Sioux'larından Kızıl Bulut ya da Mahpiu - Luta * Fotoğraf 1880 yılında Washington'da Charles M. Bell tarafından çekilmiştir. Smithsonian Institution'ın izniyle kullanılmıştır.*

maya kalkışmaları karşısında duydukları şaşkınlık ve öfkeyi dile getirdiler. Reislerin düşmanca bir tutum takınmaya başladıklarını farkeden Sawyers onlara hemen bir araba dolusu mal -un, şeker, kahve ve tütün- vermeyi teklif etti. Kızıl Bulut bu listeye barut, mermi ve kapsülün de eklenmesini ileri sürdü, ama Yüzbaşı Williford buna şiddetle karşı çıktı; aslında subay Kızılderililere herhangi bir şey verilmesine karşıydı.

En sonunda, reisler, kafilenin Powder Irmağı'na doğru ilerlemesi izni karşılığında un, şeker, kahve ve tütünle dolu bir araba mal almayı kabul ettiler. "Subay bana Kızılderilileri arabaların uzağında tutmamı, malları yere boşaltacağını söyledi." diye anlatıyordu George Bent, "ırmak boylarına gitmek orada kamp kurmak istiyordu. Öğle vaktiydi; ırmak boyuna varıp arabaları oraya çember halinde yerleştirdiğinde, köyden bir grup Sioux çıkageldi. Beyazların verdiği mallar orada bulunan Kızılderililerce çoktan paylaşılmıştı; dolayısıyla yeni gelenler daha fazla mal verilmesini istediler, subay bunu reddedince de arabalara ateş açtılar."(5)

Bu ikinci Sioux çetesi Sawyers ile Williford'ı günlerce zor durumlara düşürdüler, ama Kızıl Bulut, Kör Bıçak ve onların savaşçıları buna kesinlikle katılmadılar. Askerlerin Powder Irmağı üzerinde kale yaptıkları yolundaki söylentinin doğru olup olmadığını anlamak amacıyla vadiye ilerlediler.

Bu arada, Omuzu Kalabalık Reis Connor, Powder Irmağı'ndaki Crazy Woman's Fork'un altmış mil kadar güneyinde kazıklarla çevrili bir alan kurmaya başlamış ve yapılacak olan kaleye kendi adını vererek Connor Kalesi demişti. Connor'ın bölüğünün yanında bir de Yüzbaşı Frank North'un komutasında bir Pawnee kolcu birliği vardı. Pawnee'ler, Sioux'ların, Arapaho'ların ve Cheyenne'lerin eski kabile düşmanlarıydılar; sefer için muvazzaf süvarilerin aylığıyla orduya alınmışlardı. Askerler kazıktan çit için ağaç keserlerken, Pawnee'ler de araziyi dolaşarak düşmanlarını aramaya çıkmışlardı. Ağustosun on altısında güneyden doğru yaklaşan küçük bir Cheyenne grubu gördüler. Yanlarında, Charlie Bent'in anası Sarı Kadın da vardı.

Sarı Kadın esas grubun önünde, dört erkekle birlikte at sürüyordu; küçük bir tepenin üzerinde Pawnee'leri gördüğünde onları Cheyenne ya da Sioux sandı. Pawnee'ler battaniyelerini sallayarak dost oldukları sanısını uyandırınca, Cheyenne'ler hiç kaygı duymadan onlara doğru ilerlediler. Cheyenne'ler tepeye iyice yaklaştıklarında Pawnee'ler ansızın saldırdı. Ve böylece, beyaz ırkın bir üyesi olduğu için William Bent'ten ayrılan Sarı Kadın, kendi ırkından paralı askerlerin elinde can verdi. O gün, oğlu Charlie, birkaç mil doğuda Kör Bıçak'ın savaşçılarıyla birlikte Sawyers'ın kafilesinin kuşatılmasından dönmekteydi.

22 Ağustos'ta General Connor Powder Irmağı üzerinde kurulan kazık çitin bir süvari bölüğünce korunabilecek kadar sağlam olduğuna karar verdi. Erzak ve malzemesinin büyük bir kısmını orada bırakarak, kolcularının bulabileceği herhangi bir büyük Kızılderili kampını aramak üzere bölüğünün ge-

ri kalan kısmıyla Tongue Irmağı vadisine yürüdü. Eğer Powder Irmağı boyunca kuzeye ilerlemiş olsaydı, savaşmaya hazır binlerce Kızılderiliye, Connor'ın askerlerini arayan Kızıl Bulut ile Kör Bıçak'ın savaşçılarına raslayacaktı.

Connor'ın bölüğü Powder Irmağı'ndan ayrıldıktan bir hafta kadar sonra, Küçük At adlı bir Cheyenne savaşçısı karısı ve genç oğluyla birlikte bu bölgeden geçmekteydi. Küçük At'ın karısı Arapaho kabilesindendi; karısının akrabalarını görmek amacıyla Kara Ayı'nın Tongue Irmağı üzerindeki Arapaho kampına bir yaz ziyaretinde bulunacaklardı. Bir gün yolda Küçük At'ın karısının terkisindeki torbalardan biri gevşemişti, kadın torbayı yeniden bağlamak için atından indiğinde epey uzaklarda arkalarından bir grup atlının gelmekte olduğunu gördü.

"Şuraya bak," diye seslendi Küçük At'a.

"Askerler!" diye bağırdı Küçük At. "Çabuk ol!"

Önlerindeki tepeyi aşıp askerlerin görüş alanından çıkar çıkmaz yol değiştirdiler. Küçük At genç oğlunun bindiği merkebi serbest bıraktı, oğlunu atının terkisine aldı ve hızlandılar, var güçleriyle Kara Ayı'nın kampına doğru yol aldılar. Irmak boylarında 250 çadırdan meydana gelen sakin köyü birbirine katarak dörtnala içeri daldılar. O yıl Arapaho'lar at bakımından çok zengindiler; ırmak boyunda üç bin at toplanmıştı.

Arapaho'ların hiçbiri askerlerin bu kadar yakında olabileceğine inanmadı, nitekim Küçük At'ın karısına köy çığırtkanı şöyle bir cevap verdi: "Küçük At yanılmış olsa gerek; yolda birkaç Kızılderili görmüşler, hepsi o kadar." Gördükleri atlıların askerler olduğundan emin olan Küçük At ile karısı hemen akrabalarına koştular. Küçük At'ın karısının ağabeyi Panter çadırının önünde dinlenmekteydi; ona, askerlerin yolda olduğunu, elini çabuk tutmasını söylediler. "Yanına ne alacaksan hemen topla." dedi Küçük At. "Bu gece gitmeliyiz."

Panter, kayınbiraderinin bu sözlerine gülmekle yetindi. "Hep korkuya kapılıyor, sonra da yanılgıya düşüyorsun," dedi. "Olsa olsa yaban sığırlarıdır gördüklerin."

"Pekalâ" diye karşılık verdi Küçük At, "İstemiyorsan gitmezsin elbet, ama biz bu gece gidiyoruz." Karısı akrabalarından bazılarını gitmeye ikna etti, gece inmeden köyden ayrıldılar, Tongue Irmağı'ndan aşağı doğru birkaç mil yol aldılar."(6)

Ertesi sabah erken saatlerde Omuzu Kalabalık Reis'in askerleri Arapaho kampına saldırdı. İyi bir rastlantı sonucu, yarış atlarını idman yaptırmaya çıkaran bir savaşçı, askerlerin küçük bir tepenin ardında toplandığını gördü. Atını dörtnala kampa sürüp askerlerin gelmekte olduğunu bildirerek Arapaho'lardan bazılarının ırmağın aşağılarına kaçabilmelerini sağladı.

Az sonra, bir howitzerin gümbürdemesiyle birlikte sekiz Pawnee kolcusu ve Connor'ın 250 süvarisi köye iki yandan saldırıya geçtiler. Pawnee'ler, Arapaho'ların umutsuzca vadiye kaçırmaya çalıştığı üç bin atlık sürüye atıldılar. Birkaç dakika önceki sessiz ve sakin köy bir anda anababa gününe döndü; atlar şaha kalkıp kişniyor, köpekler havlıyor, kadınlar haykırıyor, çocuklar ağlıyor, savaşçılar ve askerler bağırıyor, sövüp sayıyorlardı.

Arapaho'lar, savaşamayacak durumda olanların kaçışını sağlamak amacıyla bir savunma hattı kurmaya çalıştılar, ama ilk yaylım ateş açıldığında kadınlarla çocuklardan bazıları savaşçılar ile süvarilerin arasında kaldı. "Askerler" diyordu Connor'un subaylarından biri, "atından yere kapaklanırken taşıdığı iki Kızılderili çocuğunu da düşüren bir savaşçıyı öldürdüler. Kızılderililer, geri çekilirlerken, çocukları iki tarafın da erişemeyeceği bir yerde, iki hattın ortasında bıraktılar. Ne var ki, çocukların hepsi vuruldu."(7)

"Ben, köyde, savaşçılar ve Squaw'larla göğüs göğüse bir çarpışmanın ortasındaydım," diyordu başka bir subay, "bu çetenin kadınları da en azından vahşi erkekleri kadar yiğitçe savaşıyorlardı. Ne yazık ki, askerlerimiz nişan alırken kadınları ve çocukları kollayacak durumda değildi... savaşçıların yanı sıra Squaw'lar ve çocuklar da öldüler, yaralandılar."(8)

Arapaho'lar atlarını yakalar yakalamaz Kurt Deresi'ne doğru çekilmeye başladılar, askerler de arkadan bastırıyordu. Yaşlı Arapaho'lardan bazıları, askerlerin yanındaki kolculardan birini tanımakta gecikmediler; bu adam yıllar önce Tongue ve Powder Irmakları boylarında dolaşmış, kadınlarından birisiyle evlenmişti. Onu dost bilmişlerdi. Harmaniye adını vermişlerdi ona, Harmaniye Jim Bridger. Şimdi tıpkı Pawnee'ler gibi paralı askerdi.

O gün Arapaho'lar on mil kadar geri çekildiler, ama askerlerin atları yorulunca bu kez savaşçılar saldırıya kalktılar ve eski silahlarını konuşturmaya, oklarıyla Mavi Ceketlileri bir bir vurmaya başladılar. Akşamüstü erken saatlerde Kara Ayı ve savaşçıları Connor'ın süvarilerini köye geri sürdüler, ama topçular oraya iki howitzer yerleştirmişti, kocaman toplar ortalığı havada vızıldayarak uçuşan metal parçalarıyla doldurdular. Daha fazla ilerleyemedi Arapaho'lar.

Askerler, tepelerde öyle durup seyreden Arapaho'ların bakışları arasında, köydeki bütün çadırları yıkıp indirdiler, çadır direklerini, çadır bezlerini, yaban sığırı postlarını, battaniyeleri, kürkleri ve otuz ton pastırmayı biraraya yığarak ateşe verdiler. Arapaho'ların nesi varsa nesi yoksa hepsi -barınakları, giyecekleri, kışlık yiyecek yığımları- kül olup gitti. Ve sonra askerlerle Pawnee'ler kabilenin at sürüsünün üçte biri olan ele geçirdikleri bin atı da yanlarına alarak çekip gittiler.

Akşamüstü, Arapaho'ları askerlerin geldiği yolunda uyarmaya çalışan Cheyenne Küçük At, büyük topların sesini işitti. Askerler gider gitmez, Küçük At, karısı ve onların uyarısına uyan akrabaları yanmış köye geri döndüler. Elliden fazla ölü Kızılderiliyle karşılaştılar orada. Küçük At'ın kayınbirade-

ri Panter, daha sabahleyin çadırının bulunduğu sararmış otlardan bir çemberin yanıbaşında yatıyordu. Koca Ayı'nın oğlu da dahil olmak üzere daha birçokları ağır yaralıydılar, ölmek üzereydiler. Kurtarabildikleri atlar, birkaç eski püskü silah, okları ve yayları ve askerlerin köye saldırdıkları sırada üstlerinde bulunan giysiler dışında hiçbir şeyleri kalmamıştı Arapaho'ların. İşte bu, Kazların Tüylerini Döktükleri Ay'da meydana gelen Tongue Irmağı Savaşı idi.

Ertesi sabah bazı savaşçılar Connor'ın kuzeye, Gonca Gül'e doğru yol alan süvarilerinin ardından gittiler. Aynı gün, Sawyers'in iki hafta önce Cheyenne ve Sioux'lar tarafından kuşatılan araba kafilesi salına salına Arapaho ülkesinden geçmekteydi. Topraklarının bu kadar ardı ardına beyazların müdahalesine uğraması karşısında büyük bir öfkeye kapılan Arapaho'lar, kervanın önlerinde kolculuk yapan askerleri pusuya düşürdüler, gerideki sığır sürüsüne el koydular ve araba sürücülerinden birini yakaladılar. Cephanelerinin büyük bir kısmını Connor'ın süvarileriyle savaşırlarken tükettikleri için, Sawyers'ın arabalarını kuşatıp saldıracak kadar güçlü değillerdi. Gene de, Bighorn bölgesinden Montana'ya geçinceye kadar altın arayıcılarını sürekli olarak rahatsız etmeyi başardılar.

Bu arada, Omuzu Kalabalık Reis Connor, görülmemiş bir gözü doymazlık içersinde yok edecek daha fazla Kızılderili köyü bulmak amacıyla Gonca Gül'e doğru ilerledi. Gonca Gül üzerindeki buluşma yerine yaklaştığında, Kartal Reisler Cole ve Walker'in komutasındaki öteki bölükleri aramaları için kolcular saldı dört bir yöne. Bir hafta gecikmiş oldukları halde, her iki bölüğün de izine rastlanamadı. 9 Eylülde, Connor, belki öteki bölüklere raslarlar umuduyla, Yüzbaşı North'a Pawnee'lerini alıp Powder Irmağı'na doğru ilerlemesini emretti. İkinci gün Pawnee paralı askerleri kör edici bir sulusepkene tutuldular, iki gün sonraysa Cole ile Walker'ın kısa bir süre önce kamp kurdukları yeri buldular. Kır, dokuz yüz kadar at ölüsüyle kaplıydı. Pawnee'ler karşılaştıkları görünüm karşısında büyük bir şaşkınlığa düştüler, çünkü hayvanların nasıl öldüğünü anlayamamışlardı. Atların çoğu başlarından vurulmuştu.(9) Çevredeki yanmış kalıntılar arasında metal kemer tokalara, üzengilere, halkalara, eyer ve koşum takımı kalıntılarına rastladılar. Yüzbaşı North karşılaştığı bu yıkım belirtisi karşısında ne yapacağını şaşırdı; General Connor'a haber vermek üzere hemen Gonca Gül'e döndü.

Cole ve Walker'ın komutasındaki iki bölük 18 Ağustos'ta Kara Tepeler'deki Belle Fourche Irmağı boylarında birleşmişlerdi. Bu iki bin askerin maneviyatı hiç de yüksek sayılmazdı; bunlar, savaş nisanda sona erdiğinde terhis edileceklerini umut eden İç Savaş gönüllüleriydiler. Laramie Kalesi'nden ayrılmadan önce, Walker'ın Kansas müfrezelerinden birinin askerleri isyan etmiş, topçu birliği tarafından tehdit edilinceye kadar kaleden dışarı çıkmamışlardı. Ağustos ayı sonlarında iki birleşik bölük için ayrılan tayınlar o kadar azalmıştı ki, askerler et ihtiyacını karşılamak amacıyla katırları kes-

meye başladılar. Askerler arasında bayağı, iğrenç davranışlar aldı yürüdü. Saman ve su yokluğundan atlar her geçen gün biraz daha zayıf düşmekteydi. Gerek askerler, gerekse atlar böyle kötü bir durumda olduğundan ne Cole, ne de Walker Kızılderililerle bir savaşı göze alamıyordu. Biricik amaçları, General Connor'la buluşmak için Gonca Gül'e ulaşmaktı.

Kızılderililerse, Paha-Sapa'nın, yani Kara Tepeler'in kutsal yerlerinde binlerceydiler. Yaz gelmişti, onun merhametine ve koruyuculuğuna sığınmak için Yüce Ruh'a başvurmanın zamanıydı. Tek tek ya da küçük çeteler halinde bütün kabile üyeleri orada, yeryüzünün merkezinde dinî törenler yapmaktaydılar. İki bin askerin, atlarının ve arabalarının meydana getirdiği tozdan ırmakları seyrediyor, Paha-Sapa'nın kutsallığını çiğnedikleri için nefret ediyorlardı onlardan. Ama gene de savaş çeteleri kurmadılar; tozu dumana katan, gürültücü askerlerden uzak durdular.

Cole ile Walker 28 Ağustosta Powder Irmağına vardıklarında General Connor'ı buldurmak için Tongue ve Gonca Gül'e kolcu saldılar. Ama o sırada General Connor ta güneyde, Kara Ayı'nın Arapaho köyünü ortadan kaldırmaya hazırlanıyordu. Kolcular Connor'ın en ufak bir izine rastlamaksızın kampa döndükten sonra, iki komutan askerlerinin tayınını yarıya indirdiler ve açlık, yıkıma yol açmadan bir an önce güneye doğru ilerlemeye karar verdiler.

Askerlerin orada, Powder Irmağı'nın Yellowstone'a doğru kuzeye kıvrıldığı yerde kamp yaptıkları günlerde, Hunkpapa ve Minneconjou Sioux çeteleri Kara Tepeler'den beri onların izini sürmekteydi. 1 Eylülde iz sürücülerin sayısı dört yüz savaşçıyı bulmuştu. Aralarında, iki yıl önce Minnesota'dan sürülen Santee'lerin Karga Deresi'ndeki kampında yaban sığırı ülkesini toprak delisi beyazlardan kurtarmak için gerekirse savaşacağına ant için Hunkpapa önderi Oturan Boğa da vardı.

Sioux savaşçıları Powder Irmağı kıyısındaki koruda kamp kurmuş olan askerleri gördüklerinde, birçok genç mütareke bayrağı altında kampa gitmeyi ve askerlere barış karşılığında tütün ve şeker vermeye ikna edip edemeyeceklerini denemeyi önerdiler. Oysa Oturan Boğa beyazlara güvenmiyordu, gidip bu şekilde yalvarılmasına karşıydı, ama pek karışmadı ve kampa bir mütareke grubu gönderilmesine sesini çıkarmadı.

Ne var ki, askerler ilkin mütareke grubunun ateş menziline girmesini beklediler, sonra da birden ateş açarak birçoğunu öldürdüler, yaraladılar. Bu yaylım ateşten paçayı sıyıranlar savaşçıların toplu halde bekledikleri yere kaçarken askerlerin sürüsünden bazı atları da kaçırmayı başardılar.

Oturan Boğa, askerlerin barışçı Kızılderili ziyaretçilere karşı davranışından hiç şaşırmamıştı. Askerlerin sürüsünden kaçırılan bir deri bir kemik atları gördükten sonra, ayağına tez ve sağlam atları olan dört yüz Sioux'nun böyle yarı aç ordu atları üzerindeki iki bin askerle boy ölçüşebileceği kanısına vardı. Kara Ay, Hızlı Ayı, Kızıl Yaprak ve Durup-Geri-Bakan gibi öteki sa-

vaşçılar da aynı kanıyı paylaşıyorlardı. Durup-Geri-Bakan'ın General Sully'nin Dakota'daki askerlerinden ele geçirdiği bir kılıcı vardı, bunu askerlerin üstünde denemek istiyordu.

Oturan Boğa daha sonraları kendi otobiyografyası için çizdiği piktograflarda, o gün boncuklu tozluklar ve kulaklıklı kalpak giydiğini göstermişti. Yanında ağızdan dolma tüfeği, yayıyla sadağı ve kalkanı vardı.

Sioux'lar birerli kol halinde kampa inerek at sürüsünü bekleyen askerleri kuşattılar ve bir süvari bölüğü Powder Irmağı kıyısından yukarı saldırıya geçinceye kadar onları bir bir avlamaya başladılar. Sioux'lar eşkin atlarıyla hızla geri çekildiler. Mavi Ceketlilerin atları teklemeye başlayıncaya kadar atış menzilinin dışında kaldılar. Sonra ansızın, Durup-Geri-Bakan elinde parıldayan kılıcıyla atılıp askerlerden birini alaşağı etti. Sonra atını çevirip zafer çığlıkları atarak ustaca uzaklaştı.

Birkaç dakika sonra yeniden düzene giren askerler bir boru sesiyle birlikte tekrar Sioux'ları kovalamaya koyuldular. Sioux'lar bir kere daha güçlü atları sayesinde ateş menzilinin dışına çıkmayı başardılar, öfkeden kuduran askerler durana kadar dağınık bir düzende kaçtılar. Ama bu kez askerler durduğunda Sioux'lar dört bir yönden saldırarak askerlerin arasına daldılar, onları bir bir alaşağı ettiler atlarından. Oturan Boğa kara bir aygır ele geçirdi ve daha sonra otobiygrafyası için bu olayın piktografını çizdi.

Kızılderili hücumu karşısında korkuya kapılan Kartal Reisler Cole ile Walker, bölüklerini Powder Irmağı boyunca güneye doğru ilerlettiler. Sioux'lar, birkaç gün, aniden bir tepenin üstünde belirip yüreklerine korku salarak ya da bölüğün gerisindekilere küçük saldırılar düzenleyerek izlediler askerleri. Oturan Boğa ve öteki önderler, her seferinde biraraya toplaşıp omuzlarının üzerinden arkalarına bakan, olanca güçleriyle uzaklaşmaya, bir an önce canlarını kurtarmaya çabalayan Mavi Ceketlilerin ne kadar korktuklarını görerek keyifli keyifli gülüyorlardı.

Büyük fırtına patladığında Kızılderililer iki gün bir yerlere sığınıp korundular; sonra bir sabah askerlerin gittiği yönden dağınık tüfek sesleri işittiler. Ertesi günse ölü atlarla kaplı terkedilmiş kampla karşılaştılar. Atların üzeri dondurucu yağmur tabakalarıyla kaplıydı, anlaşılan askerler artık daha fazla ilerleyemeyen atlarını vurmak zorunda kalmışlardı.

Korkudan çılgına dönen Mavi Ceketlilerin büyük bir çoğunluğu artık yayan ilerlemek zorunda olduğu için Sioux'lar arkalarından gitmeye ve bir daha Kara Tepeler'e geri dönmesinler diye korkudan yüreklerini ağızlarına getirmeye karar verdiler. Bu Hunkpapa'lar ve Minneconjou'lar yolda hâlâ Omuzu Kalabalık Reis Connor'ın bölüğünü arayan Oglala Sioux'larına ve Cheyenne'lere rastlıyorlardı. Bu karşılaşmalar son derece coşkun ve heyecanlı sahnelere yol açıyordu. Birkaç mil güneyde büyük bir Cheyenne köyü vardı, ulakların çeşitli reislerinin düşüncelerini birliklerine ulaştırması sayesinde, askerlere büyük bir saldırı hazırlamaya koyuldular.

O yaz Gaga Burun düşmanlarına karşı daha iyi korunabilmek amacıyla birçok büyü töreni düzenlemişti. Tıpkı Kızıl Bulut ve Oturan Boğa gibi o da ülkesi uğrunda savaşmaya ve zafer kazanmaya kararlıydı. Yaşlı bir Cheyenne büyücüsü, Beyaz Boğa, ona tek başına yakınlardaki bir büyülü göle gitmesini ve orada dört gün su perileriyle birlikte yaşamasını öğütlemişti. Gaga Burun dört gün yemeden içmeden gölün üzerindeki bir salda yaşadı; gündüzleri yakıcı güneşe, geceleri gök gürlemelerine katlandı. Yüce Büyücü'ye ve su perilerine dua etti. Gaga Burun kampa dönünce Beyaz Boğa ona koruyucu bir savaş başlığı yaptı; başlık o kadar çok kartal tüyüyle kaplıydı ki, Gaga Burun atına bindiği zaman bile yerlere sürünüyordu.

Eylülde, Cheyenne'ler askerlerin güneye doğru kaçtıklarını ilk kez haber aldıklarında, Gaga Burun Mavi Ceketlilere karşı bir saldırı düzenlemek için kendisine yetki tanınmasını istedi. Bir iki gün sonra askerler ırmağın kıvrım yaptığı bir yanı yüksek uçurumlar, bir yanı sık ağaçlarla kaplı bir yerde kamp kurdular. Burasının saldırı için mükemmel bir yer olduğuna karar veren önderler yüzlerce savaşçıyı kampın çevresinde mevzilendirdiler ve askerleri kurdukları araba çemberinin dışına çekmek için küçük aldatma grupları göndermeye başladılar. Ne var ki, askerler dışarı çıkmıyordu.

Gaga Burun, yüzüne savaş boyaları sürmüş, savaş başlığı yerlere sürünerek, beyaz atını sürüyordu. Savaşçıları şimdiye kadar yaptıkları gibi tek tek savaşmamaları, askerler gibi topluca savaşmaları yolunda uyarıyordu. Irmakla uçurumlar arasındaki açıklıkta bir hat meydana getirmelerini söyledi onlara. Savaşçılar atlarını çevirerek, arabalarının önünde duran askerlerin karşısında bir ön hat kurdular. Şimdi Gaga Burun beyaz atını savaşçıların arasında bir oraya bir buraya koşturuyor, kendileri askerlerin silahlarını boşaltıncaya kadar sıkı durmalarını tembihliyordu. Sonra atını ileri sürdü, askerlerin kurduğu hattın bir ucuna ok gibi daldı. Askerlerin yüzlerini açık seçik görünceye kadar yaklaştı, sonra birden dönüp atını askerlerin hattı boyunca sürmeye başladı, askerler hemen silahlarını boşalttılar Gaga Burun'un üzerine. Öteki uca geldiğinde beyaz atını yeniden döndürdü, bir kez daha önünden geçti askerlerin.

"Üç, belki de dört kez önünden geçti askerlerin, bir uçtan öbür uca at koşturdu," diyordu George Bent, "ancak atı vurulup düştüğünde savaşçılar haykırarak saldırıya geçtiler. Askerlerin kurduğu hatta cepheden saldırdıkları halde, hattı hiçbir yerinden kıramadılar."(10)

Gaga Burun atını yitirmişti gerçi, ama koruyucu büyüsü hayatını kurtarmıştı. Aynı zamanda o gün gerek Gaga Burun, gerekse Kızıl Bulut, Oturan Boğa, Kör Bıçak ve öbür önderler Mavi Ceketlilerle nasıl savaşılacağına ilişkin çok şey öğrendiler. Eğer savaşçıların tek silâhları, oklardan, mızraklardan, sopalardan ve eski tüfeklerden ibaretse, cesaretin, sayıca üstünlüğün ve yoğun saldırıların hiçbir anlamı yoktu ("Dört bir yandan saldırıya uğramıştık," diye rapor veriyordu Albay Walker, "ama Kızılderililerin birkaç eski

tüfekten başka silâhı yoktu."(11) Askerlerse modern İç Savaş tüfekleriyle donanmıştı ve howitzerlerin desteğine sahipti.

Cheyenne'ler ve Sioux'lar, Kızılderililer tarafından Gaga Burun'un savaşı olarak hatırlanacak olan bu savaştan sonra günlerce askerleri rahatsız etmeye ve cezalandırmaya devam ettiler. Mavi Ceketliler artık yayan ve paçavralar içindeydiler; yiyecek hiçbir şeyleri kalmadığından ve ateş yakmaktan çekindiklerinden atlarını çiğ çiğ yemek zorunda kalıyorlardı. En sonunda, Otların Kuruduğu Ay, yani eylül sonlarına doğru, Omuzu Kalabalık Reis Connor'ın geri dönen bölüğü Cole ve Walker'ın yenik askerlerini kurtardı. Laramie Kalesi'nden gönderilen ulaklar askerlerin (Connor Kalesi'nde kalacak iki müfreze dışında) geri gelmesini bildiren emirleri ulaştırıncaya kadar, askerler hep birlikte Powder Irmağı üzerindeki Connor Kalesi'nde kamp kurdular.

Bütün bir kış Connor Kalesi'nde (yakında Reno Kalesi olacaktı) kalması emredilen iki müfrezenin askerleri, Sawyers'ın kafilesini batıya, altın yataklarına götüren askerlerdi. General Connor bu eski güneyli askerlere kaleyi korumaları için altı howitzer bıraktı. Kızıl Bulut ile öteki önderler kaleyi uzaktan incelediler. Kaleye dört bir yandan saldıracak savaşçıları olduğunu biliyorlardı, ama ağır top ateşi altında çok insan can verecek, kayıpları, ağır olacaktı. En sonunda, gerek kaleyi, gerekse, Laramie Kalesi'nden gönderilecek erzağın geçirileceği yolu sürekli olarak beklemek şeklinde kaba bir strateji saptadılar. Askerleri bütün bir kış kalede mahpus tutacak, Laramie Kalesi'nden erzak gönderilmesini de önleyeceklerdi.

Daha kış mevsimi sona ermeden, kaledeki talihsiz askerlerin yarısı gıdasızlık, iskorbüt ya da zatürreden ölmüş ya da ölümün eşiğine gelmişti. Birçoğu oraya tıkılıp kalmaktan bunalarak, dışardaki Kızılderilileri de göze alıp kaleden sıvışmıştı.

Kızılderililerse, kaleyi beklemek zorunda olan küçük savaşçı çetelerini orada bırakıp Kara Tepeler'e geçmişler, orada bol olan antilop ve yaban sığırı sürülerini avlayarak sıcak çadırlarında rahata ermişlerdi. Uzun kış akşamlarında reisler Omuzu Kalabalık Reis Connor'ın istilasıyla ilgili öyküleri yeniden anlatıyorlardı. Arapaho'lar, beyazlara biraz fazla güvendikleri ve dikkatsiz oldukları için, bir köy, bir sürü can ve zengin at sürülerinin büyük bir kısmını yitirmişlerdi. Gerçi öbür kabilelerden de can kaybı olmuştu, ama tek bir çadır ya da at kaybına rastlanmamıştı. Tersine, Birleşik Devletler damgasını taşıyan bir sürü at ve katır ele geçirmişlerdi. Askerlerden birçok karabina, eyer ve başka gereçler almışlardı. Ve bütün bunların ötesinde, Mavi Ceketli askerleri ülkelerinden sürüp atabilecek yetenekte olduklarına değin yepyeni bir güven kazanmışlardı.

Kızıl Bulut, "Beyaz adamlar bir daha ülkeme gelirlerse, onları cezalandıracağım," diyor, ama ne yapıp yapıp askerlerden aldıkları yeni silahlar gibi daha birçok silâh ve bol miktarda cephane ele geçiremezlerse, Kızılderililerin askerleri çok uzun bir süre cezalandıramayacağını da çok iyi biliyordu.

ALTI

KIZIL BULUT'UN SAVAŞI

1866 **27 Mart,** Başkan Johnson Medenî Haklar Kanunu'nu veto ediyor. 1 Nisan, Kongre, Başkan'ın Medenî Haklar Kanunu'nu vetosunu göz önüne almayarak Birleşik Devletler'de doğan her kişiye (Kızılderililer dışında) eşit haklar tanıyor; Başkan kanunu zorlaması için Ordu'ya yetki tanıyor. 13 Haziran, Birleşik Devletler Anayasası'nda zencilere yurttaşlık hakları tanıyan On Dördüncü Değişiklik eyaletlerin onayına sunuluyor. 21 Temmuz, Londra'daki kolera salgınında yüzlerce kişi ölüyor. 30 Temmuz, New Orleans'da ırkçı boykotlar düzenleniyor. Werner von Siemens dinamoyu keşfediyor. Dostoyevski'nin **Suç ve Ceza,** Whittier'in **Kar Mahpusu** adlı eserleri yayımlanıyor.

1867 **9 Şubat,** Nebraska otuz yedinci eyalet olarak Birlik'e kabul ediliyor. 17 Şubat, Süveyş Kanalı'ndan ilk gemi geçiyor. 12 Mart, son Fransız birlikleri Meksika'dan ayrılıyor. 30 Mart, Birleşik Devletler Alaska'yı Rusya'dan 7.200.000 dolara satın alıyor. 20 Mayıs, Londra'da, John Stuart Mill'in kadınlara oy hakkı tanınması için sunduğu kanun tasarısı Parlamento tarafından reddediliyor. 19 Haziran, Meksikalılar İmparator Maximilian'ı idam ediyor. 1 Temmuz, Kanada Dominyonu kuruluyor. 27 Ekim, Garibaldi Roma üzerine yürüyor. 25 Kasım, kongre kurulu, Başkan Johnson'ın "ağır suçlardan ve hatalı tutumlardan yargılanması" kararına varıyor. Alfred Nobel **dinamiti** keşfediyor. Christopher L. Sholes ilk **daktilo** makinasını yapıyor. Johann Strauss "**Mavi Tuna**"yı besteliyor. Karl Marx **Das Kapital**'in ilk bölümünü yayımlıyor.

Bu savaş durup dururken fışkırmadı bizim topraklarımızdan; bu savaş, Büyük Baba'nın topraklarımızı karşılığında hiçbir şey ödemeden almaya gelen ve topraklarımızda birçok kötü işler yapan çocukları tarafından getirildi. Bu belânın sorumlusu, Büyük Baba ve onun çocuklarıdır... Biz yalnızca ülkemizde barış içinde yaşamak ve halkımızın gönencini ve iyiliğini sağlamak için elimizden geleni yapmak istedik; ne var ki, Büyük Baba, topraklarımızı yalnızca bizi öldürmeyi düşünen askerleriyle doldurdu. Buradan hava değişikliği için ayrılan birtakım halkımız ve kuzeye avlanmaya gidenlerimiz askerlerin saldırısına uğradı, kuzeye vardıktan sonra da başka yönden gelen birtakım askerlerin saldırısıyla karşılaştılar. Şimdi geri dönmek istiyorlar, ama askerler arada durarak yurtlarına dönmelerini engelliyorlar. Bence bunun daha iyi bir yolu var. İki halk bozuştu mu, iki tarafın silahları bırakarak biraraya gelmeleri, sorunu birlikte gözden geçirmeleri ve barışçı bir çözüm yolu bulmaları en iyisidir.

BRULE SİOUX'LARINDAN (BENEKLİ KUYRUK)

*
**

1865 YILI YAZ SONLARINDA ve güzünde, Powder Irmağı bölgesindeki Kızılderililer askerî güçlerini kurarlarken, Missouri Irmağı'nın yukarılarında bir Birleşik Devletler antlaşma komisyonu yol alıyordu. Komisyon üyeleri ırmak boylarında rasladıkları her Sioux köyünde duruyor, bulabildikleri önderlerle konuşuyorlardı. Son zamanlarda Dakota Bölgesi'ne vali atanan Newton Edmunds bu komisyonun başkanı durumundaydı. Komisyonun bir başka üyesiyse, üç yıl önce Santee Sioux'larını Minnesota'dan süren Uzun Tacir Henry Sibley idi. Edmunds ile Sibley ziyaret ettikleri Kızılderililere battaniyeler, şeker pekmezi, bisküvi ve daha başka şeyler armağan ediyorlar ve onları yeni antlaşmalar imzalamaya ikna etmekte hiçbir güçlük çekmiyorlardı. Aynı zamanda, Kara Tepeler'e ve Powder Irmağı bölgesine ulaklar salarak savaşçı reisleri gelip imza atmaya çağırıyorlar, ama reisler General Connor'ın istilâcılarıyla savaşmakta olduklarından bu çağrılara karşılık vermiyorlardı.

O yılın ilkyazında beyazların İç Savaşı sona ermişti; beyazların Batı'ya göçü bir çığ gibi büyüme belirtileri göstermekteydi. Antlaşma komisyonu üyelerinin istediği, Kızılderili topraklarından geçme, oralarda yol yapma ve demiryolu kurma izniydi.

Komisyon üyeleri güz bitiminden önce Sioux'larla dokuz antlaşma yapmış bulunuyordu. Antlaşma yapılan Sioux kabileleri arasında Brulé'ler, Hunkpapa'lar, Oglala'lar ve Minneconjou'lar da vardı ve bunların savaşçı reislerinin çoğu Missouri üzerindeki köylerin çok uzağındaydılar. Washington'daki hükümet yetkilileri bu antlaşmaları Kızılderili düşmanlıklarının sonu

olarak kutluyorlardı. Ovalık Kızılderililerinin en sonunda yatıştırıldığını söylüyorlardı; Connor'un Powder Irmağı seferinde Kızılderililerin öldürülmesi için bir milyon dolar harcanmış, yüzlerce asker canını vermiş, sınırdaki yerleşmecilerin birçoğu boğazlanmış ve büyük mal kaybına uğranılmıştı; artık böyle pahalı seferlere gerek duyulmayacaktı.(1)

Vali Edmunds ile komisyon üyeleri, tek bir savaşçı reis tarafından imzalanmadığı için antlaşmaların hiçbir anlam taşımadığını çok iyi biliyorlardı. Komisyon üyeleri bu antlaşmaların kopyalarını Kongre tarafından onaylanmak üzere Washington'a yolladıkları halde, Kızıl Bulut ve öteki Powder Irmağı reislerini yeni yeni antlaşmalara imza atmak için kendilerine uygun düşen herhangi bir yerde buluşmaya ikna etme çabalarını sürdürüyorlardı. Bozeman yolu Laramie Kalesi'nden Montana'ya giden en önemli yol olduğu için kaledeki askeri görevliler, Kızıl Bulut ve öbür savaş önderlerini kuşatmayı kaldırmaları ve en yakın bir tarihte kaleye gelmeleri yolunda ikna etmek zorundaydılar.

Alaylardan birinin komutanı olarak Laramie Kalesi'ne atanan Albay Henry Maynadier, Kızıl Bulut ile kendisi arasında aracılık edecek Harmaniye Jim Bridger ya da Beckwourth gibi güvenilir birini tutmaya kalkıştı, ama Connor'un istilâsıyla Kızılderili kabilelerinin öfkelerinin en yüksek noktasına erişmesinden sonra hiç kimse Powder Irmağı bölgesine gitmek istemiyordu. En sonunda Maynadier, vakitlerinin çoğunu kale çevresinde geçiren beş Sioux'yu - Koca Ağız, Büyük Kaburga, Kartal Ayak, Tozkoporan ve Küçük Karga - ulak olarak tutmayı kararlaştırdı. Bile bile "Laramie Aylakları" diye sözü edilen bu Kızılderililer aslında birinci sınıf müteşebbistiler. Bir beyaz adam birinci sınıf bir yaban sığırı soygunu mu istiyor, ya da bir Kızılderili kale deposundan erzak mı istiyor, Laramie Aylakları nefis bir değiş-tokuş düzenliyorlardı. Kızıl Bulut'un savaşında Kızılderililere cephane sağlanmasında önemli bir rol oynayacaklardı.

Koca Ağız ile adamları iki aydır sağda solda dolaşıyorlar, Laramie Kalesi'ne gelirler ve yeni antlaşmaları imzalarlarsa bütün savaşçı reisleri güzel armağanların beklediği haberini yayıyorlardı. 16 Ocak 1866 da, ulaklar, Dinelen Geyik ve Hızlı Ayı önderliğindeki umutsuz iki Brulé çetesiyle birlikte döndüler. Dinelen Geyik halkının son zamanlarda çok at kaybettiğini ve Republican Irmağı dolaylarında avın azaldığını söylüyordu. Kızı yola çıkabilecek duruma gelir gelmez, Brule'lerin büyük reisi Benekli Kuyruk da gelecekti. Benekli Kuyruk'un kızı öksürük illetine tutulmuştu. Dinelen Geyik ile Hızlı Ayı, halkları için giyecek ve erzak alabilmek için antlaşmayı bir an önce imzalamak istiyorlardı.

"Peki ama Kızıl Bulut ne olacak?" diye soruyordu Albay Maynadier. "Connor'ın askerlerine karşı çarpışan önderler, Kızıl Bulut, Atından-Korkan-Delikanlı, Kör Bıçak neredeydiler?" Koca Ağız ve öteki Laramie Aylakları, albaya, savaşçı reislerin kısa bir süre sonra geleceğini söylüyorlardı. Özellikle Güçlü Soğuklar Ayı'nda onları telâşa vermeye gelmezdi.

Haftalar geçti, sonra mart başlarında bir gün, Benekli Kuyruk'tan Albay Maynadier'e, Brulé reisinin antlaşmayı görüşmek üzere yolda olduğunu bildiren bir haberci geldi. Benekli Kuyruk'un kızı Tez Ayak çok hastaydı, Benekli Kuyruk askerlerin hekiminin kızını yeniden iyileştireceğini umuyordu. Birkaç gün sonra Maynadier Tez Ayak'ın yolda öldüğünü duyunca bir bölük asker ve ilk yardım arabasıyla yaslı Brulé kafilesini karşılamaya çıktı. Dondurucu bir hava vardı ortalıkta, ırmaklar ve dereler donmuştu, kahverengi tepeler yer yer karlarla örtülmüştü. Kızın ölüsü, sımsıkı sarılmış ve katran ruhuyla tütsülenmiş bir geyik postunun içine konulmuştu; bu kaba tabut kızın en sevdiği iki midilinin arasından aşağı sarkıtılmıştı.

Tez Ayak'ın ölüsü ilk yardım arabasına aktarıldı, beyaz midillileri arabanın arkasına bağlandı ve kafile Laramie Kalesi'ne doğru devam etti yoluna. Benekli Kuyruk'un grubu kaleye vardığında Albay Maynadier bütün garnizonu yaslı Kızılderilileri karşılamaya çıkardı.

Albay, Benekli Kuyruk'u karargâhına davet etti, kızının ölümünden dolayı duyduğu üzüntüyü dile getirdi. Reis, Kızılderililerle beyazların barış içinde oldukları günlerde kızını birçok kez Laramie Kalesi'ne getirdiğini, kızının kaleden çok hoşlandığını, kızını kale mezarlığına gömmesine izin verilirse çok sevineceğini söyledi. Albay Maynadier hemen verdi izni. Benekli Kuyruk'un gözlerinden yaşlar süzüldüğünü görünce hayrete kapılmıştı ki, bir Kızılderilinin ağlayabileceği hiç aklına gelmemişti o güne kadar. Albay güçlükle konuyu değiştirdi. Washington'daki Büyük Baba ilkyazda yeni bir barış komisyonu gönderecekti; komisyon üyeleri gelene kadar Benekli Kuyruk'un kale yakınında kalacağını umuyordu; Bozeman Yolu'nun yolculuk için güvenli bir duruma getirilmesi büyük bir acillik taşımaktaydı. "Önümüzdeki ilkyaz Idaho ve Montana madenlerine yapılacak yolculukların çok muazzam olacağı haberini aldım," diyordu albay.

"Öyle sanıyorum ki fena halde yanıltıldık," diye cevap verdi Benekli Kuyruk, "ülkemizde bu kadar çok yollar kurularak büyük zararımıza ve tedirginliğimize yol açılması karşısında tazminat alma hakkını kazanmış bulunuyoruz. Üstelik yaban sığırlarını kaçırıyor, avlaklarımızı kurutuyorsunuz. Yüreğim kan ağlıyor, şu anda iş konuşacak durumda değilim. Şimdilik bekleyip Büyük Baba'nın göndereceği temsilcilerle görüşeceğim." (2)

Ertesi gün Maynadier Tez Ayak için askerî bir cenaze töreni düzenledi, günbatımından hemen önce uzunca bir kafile üstü kızıl bir örtüyle kaplı, bir topçu arabasına yerleştirilmiş tabutun ardından kale mezarlığına yürüdü. Brulé'lerin geleneklerine göre, kadınlar tabutu bir sehpanın üstüne koydular, üzerine taze bir yaban sığırı derisi örttüler, sonra sıkıca bağladılar. Gökyüzü kurşiniydi, müthiş bir rüzgâr vardı, alacakaranlık indiğinde sulu sepken başladı. Askerler verilen bir komutla yüzlerini dışa çevirdiler ve ardı ardına üç top atışında bulundular. Sonra askerler ve Kızılderililer kaleye döndüler. Bir topçu takımı bütün bir gece tabutun başında kaldı; çam odunla-

*11. Brulé Sioux'larından Benekli Kuyruk ya da Sinte - Galeshka * 1877 yılında Henry Ulke tarafından yapılan bu resim şimdi, Smithsonian Institution'ın Ulusal Resim Galerisi'ndedir.*

rından büyük bir ateş yaktılar ve gün doğuncaya kadar her yarım saatte bir howitzerlerini ateşlediler.

Dört gün sonra Kızıl Bulut ile büyük bir grup Oglala ansızın kalenin dışında belirdi. İlkin Benekli Kuyruk'un kampında durdular; iki Teton önderi görüştükleri sırada Maynadier askerlerinin eşliğinde kaleden çıktı, onları davullu borazanlı bir törenle karargâhına davet etti.

Maynadier, Kızıl Bulut'a, yeni barış komisyonu üyelerinin daha birkaç hafta kadar Laramie Kalesi'ne varamayacağını söyleyince Oglala reisi buna çok öfkelendi. Oysa Koca Ağız ve öteki haberciler, kendisine, kaleye gelir de antlaşmayı imzalarsa armağanlar alacağını söylemişlerdi. Silâha, baruta ve erzağa ihtiyacı vardı. Maynadier kaleyi ziyaret eden Oglala'lara ordu depolarından erzak sağlayabileceğini, ama silâh ve barut dağıtmak için hiçbir yetkisi olmadığını bildirdi. O zaman Kızıl Bulut antlaşmanın halkına ne kazandıracağını öğrenmek istedi; daha önce de antlaşmalar imzalamışlardı ve öyle görünüyordu ki veren hep Kızılderililer olmuştu. Bu kez beyazların Kızılderililere bir şeyler vermesi gerekiyordu.

Yeni komisyon başkanı E.B. Taylor'ın Omaha'da olduğunu hatırlayan Maynadier, Kızıl Bulut'a, Taylor'a telgrafla bir haber yollamasını önerdi. Kızıl Bulut kuşkuluydu; tam bir güveni yoktu konuşan tellerin tılsımına. Ama bir süre sonra albayla birlikte kalenin telgrafhanesine gitmeye razı oldu, bir çevirmen aracılığıyla Büyük Baba'nın Omaha'daki temsilcisine bir barış ve dostluk mesajı gönderdi.

Komisyon başkanı Taylor'un cevabı tık tıklarla geri geldi: "Washington'da Büyük Baba... hepinizin onun ve bütün beyazların dostu olmanızı istiyor. Eğer bir barış antlaşmasına varırsanız, size ve halkınıza dostluğunun bir belirtisi olarak armağanlar göndermek isteğinde. Erzak ve armağanlarla yüklü bir araba kafilesi Missouri Irmağı'ndan Laramie Kalesi'ne hazirandan önce ulaşamayacağı için, komisyon üyeleriyle antlaşma yapmak üzere görüşeceğiniz günün 1 Haziran olarak saptanmasını istiyor." (3)

Bu cevap Kızıl Bulut'u etkilemişti. Albay Maynadier'in dobra tutumundan da hoşlanmıştı. Antlaşmanın imzalanması için Otların Büyüdüğü Ay'a kadar beklemesinde bir sakınca yoktu. Üstelik bu kendisine Powder Irmağı'na geri dönmesi ve bütün dağınık Sioux, Cheyenne ve Arapaho çetelerine ulaklar salması için vakit kazandıracaktı. Laramie Kalesi'ne indiklerinde alışveriş yapacak Kızılderililere daha fazla yaban sığırı derisi ve tilki postu toplamaları için vakit kazandıracaktı.

Maynadier, bir iyi niyet gösterisi olarak, kaleden ayrılan Oglala'lara az miktarda barut ve mermi verdi, Kızılderililer hoşnut bir edeyla sürüp gittiler atlarını, Maynadier, Bozeman Yolu'nun açılmasıyla ilgili hiçbir şey söylememişti; Kızıl Bulut hâlâ kuşatma altında bulunan Reno Kalesi'yle ilgili hiçbir şey söylememişdi. Bu konuların konuşulması antlaşma oturumuna kadar ertelenebilirdi.

Kızıl Bulut otların yeşerip göğermesini beklemedi. Mayıs ayında Laramie Kalesi'ne döndü; yanında baş subayı Atlarından-Korkan-Adam'ı ve binden fazla Oglala'yı da getirmişti. Kör Bıçak birkaç köy Cheyenne, Kızıl Yaprak ise kendi Brulé çetesini getirdiler. Benekli Kuyruk'un halkı ve öteki Brulé'lerle birlikte Platte Irmağı üzerinde büyük bir kamp kurdular. Ticaret noktaları ve dükkânlar büyük bir canlılık kazandı. Koca Ağız ve Laramie Aylakları hiç bu kadar iş çıkarmamışlardı hayatlarında.

Birkaç gün sonra barış komisyonu üyeleri de geldiler. 5 Haziranda komisyon üyelerinin ve çeşitli Kızılderili önderlerinin alışılagelmiş uzun konuşmalarıyla resmî görüşmeler başladı. O sırada Kızıl Bulut hiç umulmadık bir şekilde, görüşmelere katılmak isteyen öteki Teton'ların da gelmesini beklediklerini ve görüşmelerin birkaç gün ertelenmesini istedi. Komisyon başkanı Taylor toplantının 13 Hazirana bırakılmasına razı oldu.

Kaderin bir oyunu sonucu, 13 Haziran, Albay Henry B. Carrington ve On Sekizinci Piyade Alayı'nın yedi yüz subay ve erinin Laramie Kalesi dolaylarına eriştikleri gündü. Askerler Nebraska'daki Kearney Kalesi'nden beri yürümekteydiler; yazın Montana'ya yapılacak yolculuğun zorlu geçeceği düşüncesiyle Bozeman Yolu boyunca bir dizi kale kurma emrini almışlardı. Bu seferin planları haftalar önce tasarlanıp kararlaştırıldığı halde, antlaşmaların imzalanmasına davet edilen Kızılderililerden hiçbirine Powder Irmağı bölgesinin bu askerî işgali konusunda bilgi verilmemişti.

Carrington, Laramie Kalesi çevresinde kamp kurmuş bulunan iki bin Kızılderiliyle sürtüşmeyi önlemek için, askerlerini kalenin dört mil doğusunda durdurdu. Oraya kışın gelen Brulé reislerinden biri, Dinelen Geyik, askerlerin arabalarını boş alanda çember haline getirişlerini uzaktaki çadırından seyrediyordu. Az sonra atına atladı, kampa gitti, nöbetçiler kendisini Albay Carrington'un yanına götürdüler. Carrington kılavuzlarından birini çevirmen olarak çağırdı, çubuklar yakıldı tüttürüldü, o zaman Dinelen Geyik dosdoğru soruverdi: "Nereye gidiyorsunuz?"

Carrington içtenlikle, askerlerini Montana yolunu güven altına almak üzere Powder Irmağı bölgesine götürdüğünü söyledi.

"Sizin gittiğiniz bölgedeki Sioux'larla Laramie Kalesi'nde bir antlaşma imzalanmış bulunuyor," dedi Dinelen Geyik. "Oraya giderseniz, Sioux savaşçılarıyla çarpışmak zorunda kalacaksınız."

Carrington ise oraya Sioux'larla çarpışmaya değil, yalnızca yolu korumaya gittiğini ileri sürdü.

"Bir yol için avlaklarını beyazlara satmazlar," diye diretti Dinelen Geyik. "Onları ortadan kaldırmadığınız sürece, yolu size bırakmazlar." Hemen arkasında da, kendisinin bir Brulé olduğunu, kendisinin ve Benekli Kuyruk'un beyazların dostu olduklarını, ama Kızıl Bulut'un Oglala'larının ve Minneconjou'ların Platte Irmağı'nın kuzeyine geçen beyazlarla mutlaka savaşacaklarını ekledi. (4)

Ertesi günkü antlaşma işlemleri başlamadan, Mavi Ceketlilerin varlığı ve amacı Laramie Kalesi'ndeki bütün Kızılderililerce öğrenilmişti. Ertesi sabah Carrington kaleye geldiğinde, komisyon başkanı Taylor, onu reislerle tanıştırmaya ve zaten bildikleri şeyi -Birleşik Devletler hükümetinin antlaşmaya rağmen Powder Irmağı bölgesinde bir yol açmayı tasarladığını- onlara sessizce açmaya karar verdi.

Carrington'ın daha ilk sözleri Kızılderililerin hep bir ağızdan karşı çıkışlarıyla boğuldu. Konuşmasını bitirdiğinde, Kızılderililer kendi aralarında mırıldanıp yakınmaya devam ettiler, kalenin yürüyüş alanında oturdukları çam sıralar üzerinde tedirgin bir şekilde kımıldanmaya başladılar. Carrington'un çevirmeni fısıldayarak ilk sözü reislere bırakmasının belki de daha iyi olacağını belirtti.

Sözü Atlarından-Korkan-Adam aldı. Şimşek gibi sözlerle, askerler Sioux ülkesine yürürse halkının onlara karşı savaşacağını açıkça ortaya koydu. "İki ayda komutanlığın tek bir nalı kalmaz," dedi (5)

Sıra Kızıl Bulut'a gelmişti. Sırtında örtüsü, ayağında çarıkları, ince gövdesiyle Kızıl Bulut ortaya çıktı. Ortadan ayrık düz siyah saçları omuzlarından beline kadar dökülüyordu. Geniş ağzı, kartal burnunun altında, kararlı bir çizgi halindeydi. Barış komisyonu üyelerini Kızılderililere çocuk gibi davranmakla suçlarken gözlerinden alevler saçılıyordu. Onları, gerçekte orayı zorla istila etmeyi tasarlarken düzmece görüşmeler düzenlemekle suçluyordu. "Beyazlar Kızılderilileri her geçen yıl biraz daha sıkıştırdılar," diyordu, "sonunda Platte'ın kuzeyinde küçük bir ülkede yaşamak zorunda kaldık, şimdi de son avlağımızı, Halk'ın yurdunu yitirmek üzereyiz. Kadınlarımız ve çocuklarımız açlıktan ölüp gidecek, ama ben kendi payıma oturduğum yerde açlıktan ölmektense savaşarak ölmeyi yeğ tutuyorum... Büyük Baba bize armağanlar gönderiyor ve karşılığında yeni bir yol istiyor. Oysa Kızılderililer daha evet ya da hayır demeden Beyaz Reis askerleriyle yolu çalmaya kalkışıyor!" Daha çevirmen Sioux'ca söylenen sözleri İngilizceye aktarmamıştı ki, dinleyen Kızılderililerin iyice huzursuzlaştığını gören komisyon başkanı Taylor o günkü oturuma son verdi. Kızıl Bulut, Carrington'ın önünden sanki orada değilmişcesine geçerek yürüyüş alanından Oglala kampına doğru ilerledi. Ertesi gün tanyeri ağarmadan, Oglala'lar Laramie Kalesi'nden ayrılmışlardı. (6)

Bu olayı izleyen birkaç hafta boyunca, Carrington'ın araba kafilesi Bozeman Yolu'nda kuzeye doğru ilerlerken, Kızılderililer bu kuvvetin çapını ve gücünü değerlendirme olanağını buldular. İki yüz araba, alışılagelmiş cephane, barut ve başka askerî araçların yanı sıra, ağzına kadar oraklar, duvar örme ve tahta kaplama araçları, tahta kapılar, pencere pervazları, kilitler, çiviler, yirmi beş kişilik bir bandonun kullanacağı müzik araçları, sallanan iskemleler, yayık, tenekelere konmuş yiyecekler, sebze tohumlarıyla doluydu. Mavi Ceketliler açıkça Powder Irmağı bölgesinde kalacaklarını umuyorlardı;

bazıları uşakları ve köpekleriyle birlikte karılarını ve çocuklarını da yanlarına almışlardı. Esas olarak köhne ağızdan dolma tüfekler ve birkaç da kuyruktan dolma Spencer karabinayla silâhlanmışlar, dört parça da topçu desteği almışlardı. Kılavuzları, Kızılderililerin Powder Irmağı yolu boyunca ilerleyen kafileyi izlediklerini çok iyi bilen Harmaniye Jim Bridger ile Beckwourth idi.

Askerler 28 Haziranda Reno Kalesi'ne ulaşarak, bütün bir kış ve ilkyaz kalede kapalı kalan iki bölük askerin yüreğine su serptiler. Carrington askerlerinin dörtte birini garnizon kurmaları için Reno Kalesi'nde bıraktı, kendisiyse karargâh noktası için bir yer aramak üzere kuzeye ilerledi. Artık Powder ve Tongue Irmakları boyunca uzanan Kızılderili kamplarından yüzlerce savaşçı bu asker kafilesinin sağında solunda toplanıp bir araya gelmeye başlamıştı.

Birlik 13 Temmuzda Küçük Çamlık ve Büyük Çamlık çaylarının bir çatal meydana getirdiği yerde durdu. Mavi Ceketliler orada, Bighorn tepelerinin çam ağaçlarıyla kaplı yamaçlarının eteklerindeki çayırların, Ovalık Kızılderililerinin en verimli avlaklarının tam orta yerinde Ordu çadırlarını kurdular, Phil Kearny Kalesi'ni inşa etmeye başladılar.

Üç gün sonra daha büyük bir Cheyenne grubu kamp yerine yaklaştı. İki Ay, Kara At ve Kör Bıçak da önderler arasındaydı, ama Laramie Kalesi'nde kaldığı ve askerlere Powder Irmağı yolunda kale inşa etme izni veren kâğıtları imzaladığı için öteki reislerce şiddetle eleştirilen Kör Bıçak mümkün olduğu kadar geride kalıyordu. Aslında Kör Bıçak Laramie Kalesi'nde kaleme sarılışının nedeninin cephane ve battaniye elde etmek olduğunda, yoksa kâğıtta yazılı olanlardan haberi olmadığında ısrar etmekteydi. Ötekilerse onu bu imzayı Kızıl Bulut beyazlara sırt çevirdikten, armağanlarını reddettikten ve savaşçılarını onlara karşı bir araya topladıktan sonra attığı için kınıyorlardı.

Cheyenne'ler beyaz bayrak altında Küçük Beyaz Reis Carrington'la bir görüşme düzenlediler. Askerlerin kampını ziyaret etmeleri için kırk reis ve savaşçıya izin verilmişti. Carrington, Kızılderilileri coşkun askerî müzikle eğlendirmek amacıyla, onları, ta Nebraska'daki Kearney Kalesi'nden getirdiği askerî bandoyla karşıladı. Harmaniye Jim Bridge de oradaydı ve Jim Bridge'i kandıramayacaklarını biliyorlardı, ama barış için konuşmaya geldiklerine inandırarak Küçük Beyaz Reisi kandırdılar. Çubuk yakmalar ve giriş konuşmaları sürüp giderken reisler askerlerin gücünü gözden geçirme fırsatını buldular.

Reisler ayrılmazdan önce Küçük Beyaz Reis onlara tepelerden birindeki howitzeri gösterdi ve bir gösteri atışı yaptırdı. "İki kere patlıyor," dedi Kara At zorlama bir ciddilikle. "Bir kere Beyaz Reis patlatıyor. Sonra da Beyaz Reis'in Yüce Ruh'u onun beyaz çocukları için bir kere daha patlatıyor." (7)

Carrington'ın umduğu gibi büyük topun gücü Kızılderilileri etkilemişti, ama Kara At'ın Yüce Ruh'un topu bir kere de Beyaz Reis'in çocukları için

patlattığından söz ederken kendisiyle alay ettiğinden hiç kuşkulanmamıştı Carrington. Cheyenne'ler ayrılmak üzere davrandıklarında, Küçük Beyaz Reis, onlara, "beyazlar ve yoldan geçen bütün yolcularla kalıcı bir barış"a razı olduklarını yolunda kâğıt parçaları imzalattı ve ayrıldılar. Tongue ve Powder Irmakları boyundaki köyler birkaç saat içersinde Cheyenne'lerden yeni kalenin büyük kayıplar vermeksizin ele geçirilemeyecek kadar güçlü olduğunu öğrendiler. Askerleri daha kolayca saldırabilecekleri açıklığa çekmeleri gerekecekti.

Ertesi sabah, şafak vakti, Kızıl Bulut'un Oglala'larından bir çete Carrington'un sürüsünden yüz yetmiş beş at ve katır çaldı. Askerler atlarına atlayıp arkalarından gelmeye kalkınca, Kızılderililer on beş mil kadar kaçarak onları iyice dışarıya çektiler, sonra da Mavi Ceketlilere Powder Irmağı bölgesinde ilk kayıpları verdirdiler.

Küçük Beyaz Reis o günden sonra bütün bir 1866 yazı boyunca ardı arası gelmeyen bir gerilla savaşına girmek zorunda kaldı. Sivil olsun, askerî olsun Bozeman Yolu'ndan geçen araba kafilelerinin hiçbiri Kızılderililerin umulmadık saldırıları karşısında güven altında değildi. Atlı kolcular çevreye yayıldıktan sonra askerler her an, her yerde ölümcül pusular beklemek durumunda olduklarını öğrendiler. Phil Kearny Kalesi'nin birkaç mil ötesinde kütük kesmekle görevlendirilen askerler sürekli ve ölümcül bir tehlike altındaydı.

Yaz geçiyordu. Kızılderililer yukarı Powder Irmağı bölgesinde bir erzak üssü kurmuşlardı; çok geçmeden büyük stratejilerinin ne olduğu ortaya çıktı; yoldan geçirilmesini güç ve tehlikeli bir hale getirmek, Carrington'un askerlerinin erzak yolunu kesmek, onları tecrit etmek ve ardından da saldırmak.

Kızıl Bulut, her yerde hazır ve nazırdı, müttefikleri gün günden artmaktaydı. Önceki yaz köyü General Connor tarafından yerle bir edilen Arapaho reisi Kara Ayı, kendi savaşçılarının da savaşmak için büyük bir istek duyduklarını bildirdi Kızıl Bulut'a. Başka bir Arapaho, Kula At da savaşçılarını ittifaka soktu. Hâlâ barışa olan inancını yitirmeyen Benekli Kuyruk Rebuplican Irmağı boylarına yaban sığırı avlamaya gitmişti, ama onun Brulé savaşçılarının birçoğu Kızıl Bulut'a katılmak üzere kuzeye geldiler. Yaz boyunca Oturan Boğa da oradaydı, daha sonraları Powder Irmağı yolunda beyaz yolculardan kesik kulaklı bir at çalışının piktografını çizecekti. Daha genç bir Hunkpapa olan Safra da oradaydı. Kambur adlı bir Minneconjou ve Azgın At adlı bir Oglala ile birlikte, Safra, askerleri ve göçmenleri tedirgin edip öfkelendirecek ve iyi hazırlanmış pusuların içersine çekecek bir dizi aldatma numaraları keşfetmişti.

Ağustos başlarında Carrington, Phil Kearny Kalesi'nin kuvvetlerini yeniden ikiye bölecek kadar güçlendiği kararına vardı. Böylece, Savaş Bakanlığı'ndan aldığı emirlere uygun olarak, yüz elli kişilik bir müfreze ayırdı ve

müfrezeyi doksan mil kuzeye, Bozeman Yolu üzerinde üçüncü bir kale -C.F. Smith Kalesi- kurmaya gönderdi. Aynı zamanda Bridger ve Beckwourth adlı kolcuları da Kızıl Bulut ile görüşmeye gönderdi. Aslında bu oldukça güç bir görevdi, ama iki tecrübeli kolcu ilkin dost aracılar aramakla başladılar işe.

Bridger, Bighorn'ların kuzeyindeki bir Crow köyünde şaşırtıcı bilgiler edindi. Sioux'lar Crow'ların çok eski düşmanı oldukları ve onları zengin avlaklarından sürüp attıkları halde, Kızıl Bulut kendisi son zamanlarda onları kendi Kızılderili ittifakına katılmaya ikna etmek amacıyla Crow'ları ziyaret etmişti. 'Beyazları yok etmede bize yardımcı olmanızı istiyoruz,' dediği bildiriliyordu Kızıl Bulut'un. Sioux önderi, kar yağdığında askerlerin erzak yolunu keseceğini, açlıktan kaleden dışarı çıkmak zorunda bırakacağını ve böylece kolaylıkla öldüreceğini söyleyerek böbürleniyordu. (8) Bridger, birkaç Crow'un Kızıl Bulut'a katılmaya karar verdikleri yolunda söylentiler işitmişti, ama bir başka Crow köyünde Beckwourth ile yeniden buluştuğunda Beckwourth Sioux'lara karşı Carrington'ın askerlerinin safında savaşmak isteyen Crow'ları askere yazdığını ileri sürdü. (Beckwourth hiçbir zaman Phil Kearny Kalesi'ne dönmedi. Crow köyünde aniden öldü; ya kıskanç bir kocanın yemeğine kattığı zehirden ya da daha akla yakın görünen doğal nedenlerden.)

Yaz sonlarına doğru Kızıl Bulut'un üç bin savaşçılık bir kuvveti olmuştu. Dostları olan Laramie Aylakları aracılığıyla tüfek ve kurşunlardan meydana gelen küçük bir cephane sağlamayı başarmışlardı, ama savaşçıların büyük bir çoğunluğunun hâlâ sadece ok ve yayları vardı. Güz başlarında, Kızıl Bulut ve öteki reisler, güçlerin Küçük Beyaz Reis ve Çamlık'lardaki nefret edilen kale üzerinde yoğunlaştırmaları gerektiğinde birleştiler. Böylece, daha Soğuk Aylar gelmeden, Büyük Boynuzlar'a doğru yürüdüler. Tongue Irmağı boylarında kamp kurdular. Orası, Phil Kearny Kalesi'ne kolayca darbe indirilebilecek bir uzaklıktaydı.

Yaz akınları sırasında, Soylu Omurga ve Sarı Kartal adlı iki Oglala, askerleri aldatmak için zekice hazırladıkları planlarıyla, askerleri kurdukları tuzaklara düşürdükten sonra korkusuzca at sürüşleriyle ve el ele giriştikleri gözüpek saldırılarıyla ün salmışlardı. Soylu Omurga ile Sarı Kartal bu yetkin tuzaklarını genç Azgın At'la birlikte kuruyorlardı. Ağaçların Öldüğü Ay'ın başlarında, çam korusundaki odun kesicileri ve Phil Kearny Kalesi'ne odun taşıyan arabaların başında nöbet bekleyen askerleri iyiden iyiye tedirgin etmeye başladılar.

6 Aralıkta, Büyük Boynuzlar'ın yamaçlarından aşağı doğru vuran sert rüzgârlı bir günde, Soylu Omurga ile Sarı Kartal yüz kadar savaşçıyı çam korusu yolu boyunca çeşitli noktalara yerleştirdiler. Kızıl Bulut ise yamaç tepelerinde mevzilenen başka bir savaşçı grubuyla birlikteydi. Askerlerin hareketlerini ayna tutarak ya da bayrak sallayarak Soylu Omurga ve arkadaşları-

na bildiriyorlardı. Daha güneş batmadan, Kızılderililer Mavi Ceketlileri yerlerinden çıkarmayı ve oraya buraya saldırtmayı başardılar. Bir keresinde Küçük Beyaz Reis Carrington da bulunduğu yerden çıktı, bir grup Kızılderilinin ardına düştü. Azgın At, tam zamanında, Carrington'ın ateşli süvari subaylarından birinin önünde atından aşağı atlayarak kendini gösterdi, bunun üzerine subay askerleriyle birlikte Azgın At'ı kovalamaya başladı. Askerler dar yola çıkar çıkmaz, Sarı Kartal ile savaşçıları gerideki gizlendikleri yerden fırladılar, birkaç saniye içersinde tepesine çöküverdiler askerlerin. (Bu, Teğmen Horatio Bingham ve Çavuş G.R. Bowers'in öldükleri ve birçok askerin ağır yaralandığı çarpışmaydı.)

Reislerle savaşçıları o günü izleyen günlerde, kamplarında Mavi Ceketlilerin ne kadar budalaca hareket ettiklerinden konuştular. Kızıl Bulut, çok sayıda askeri kalenin dışına çekebilirlerse, ok ve yaylarla silahlı bin kadar Kızılderilinin onları öldürebileceğinden emindi. Hafta içinde, reisler, gelecek dolunaydan önce Küçük Beyaz Reis ve askerlerine büyük bir tuzak hazırlamaya karar verdiler.

Aralık ayının üçüncü haftasında her şey hazırdı artık; iki bin kadar savaşçı Tongue üzerindeki çadırlarından çıkarak güneye doğru ilerlemeye başladılar. Hava çok soğuktu. Kızılderililer tüylü yanı içe çevrik yaban sığırı giysilerini, koyu yünlü tozluklarını, yaban sığırı kürkünden çarıklarını giymişlerdi, atlarının terkisinde kırmızı Hudson Körfezi battaniyelerini taşıyorlardı. Çoğu yük atlarına binmişlerdi, ayağına tez savaş atlarını kementlere bağlamış, arkalarından çekiyorlardı. Bazılarının tüfeği vardı, ama çoğu ok, yay, bıçak ve mızrakla silahlıydı. Yanlarına günlerce yetecek kadar kurutulmuş et almışlardı, bir fırsatını bulduklarında küçük gruplar halinde esas gruptan ayrılıyor, geyik avlıyor, taşıyabilecekleri kadar et alıyorlardı yanlarına.

Phil Kearny Kalesi'nin on mil kadar kuzeyinde, Sioux, Cheyenne ve Arapaho'lardan meydana gelen üç çember halinde geçici bir kamp kurdular. Kamp ile kale arasında pusu için seçilen yer vardı: küçük Peno Deresi vadisi.

21 Aralık sabahı reisler ve büyücüler o günün zafer için elverişli bir gün olduğu kanısında birleştiler. Şafağın ilk kül rengi ışıklarında, bir grup savaşçı arabaların üstüne aldatıcı bir saldırıda bulunmak amacıyla geniş bir çember halinde araba yoluna doğru yola çıktı. Daha önceden askerleri aldatma gibi tehlikeli bir görevi yerine getirecek on delikanlı seçilmişti bile; bunlardan ikisi Cheyenne, ikisi Arapaho, ikisi Oglala, ikisi Minneconjou, ikisi de Brulé idi. Azgın At, Kambur ve Küçük Kurt önderdiler. Aldatma verecek olanlar atlarına binip Lodge Trail Ridge'e doğru yola çıkarlarken, ana savaşçı topluluğu da Bozeman Yolu'ndan aşağı doğru hareket etti. Tepelerin etekleri kar ve buz yığınlarıyla kaplıydı, ama ortalık pırıl pırıl, hava soğuk ve kuruydu. Kalenin üç mil kadar uzağında, yolun dar bir bayırdan geçip Peno Deresi'ne indiği yerde, büyük bir pusu hazırlamaya başladılar. Cheyenne'lerle Arapaho'lar batıda yer aldılar. Sioux'ların bir bölümü onların karşı-

sındaki bir çayırlığa gizlendiler; ötekilerse atlarından inmeksizin iki kayalık tepenin ardına gizlendiler. Gün doğalı hayli olmuştu ki, nerdeyse iki bin kadar savaşçı, orada, arkadaşlarının Mavi Ceketlileri pusuya düşürmelerini beklemekteydi.

Ana savaş topluluğu odun arabasına karşı aldatma saldırısına geçerken, Azgın At ve pusucuları da atlarından indiler ve yüzü kaleye çevrik bir bayırda gizlenerek beklemeye koyuldular. İlk silâh sesleri duyulur duyulmaz, bir manga asker kaleden dışarı fırladı, odun kesicileri kurtarmak için dörtnala ileri atıldı. Mavi Ceketliler gözden kaybolunca, pusuya yatan Kızılderililer yamacın orada belirdiler ve aşağılara inerek kaleye biraz daha yaklaştılar. Azgın At kırmızı battaniyesini salladı, donmuş Çam Korusu'nun içersinden bir göründü, bir kayboldu. İşte bundan birkaç dakika sonraydı ki, kaledeki Küçük Asker Reis iki kez patlayan büyük topunu ateşledi. Tuzakçılar, askerleri korktuklarına inandırmak amacıyla, yamaç boyunca dağıldılar, sıçramaya zikzaklar çizmeye, haykırmaya başladılar. Bu arada savaşçılar odun arabasından çekilmişler, Lodge Trail Ridge'e dönüp güçlerini artırmışlardı. Birkaç dakika sonra da askerler, bazıları atlı, bazıları yaya, arkalarından gözüktüler. (Lodge Trail Ridge'in ötesine geçmemeleri yolunda kesin emir almış bulunan Yüzbaşı William J. Fetterman'ın komutasındaydılar.)

Bu kez Azgın At ve öteki tuzakçılar atlarına atladılar, Lodge Trail Ridge yamacı boyunca gidip gelerek askerleri tedirgin etmeye ve temkinsiz bir şekilde ateş açmalarına yol açacak kadar öfkelendirmeye başladılar. Kurşunlar kayalardan sekip dururken, tuzakçılar ağır ağır çekildiler. Askerler yavaşladıkları ya da durduklarında, Azgın At atından iniyor, eyerini ya da atının nallarını gözden geçirir gibi yapıyordu. O zaman kurşunlar sağından solundan vızıldayarak geçmeye başlıyor, en sonunda askerler dayanamıyor, tuzakçıları Peno Deresi'ne doğru kovalamak üzere yamaca tırmanıyorlardı. Bunlar görünürdeki yalnızca on kadar Kızılderiliydi ve askerler onları yakalamak için habire ileri sürüyorlardı atlarını.

Tuzakçılar Peno Deresi'ni geçtiklerinde, hepsi seksen bir kişi olan süvariler ve piyadeler pusuya düşmüş bulunuyordu. Bu sefer tuzakçılar iki gruba ayrıldılar ve her biri öbürünün izini sürmeye başladı. Bu, saldırı işaretiydi.

Bir yıl önce Arapaho'lara General Connor'ın yaklaştığı haberini veren ve onları bu yolda uyaran Küçük At adlı Cheyenne, batıdaki çalılıklarında gizlenen halkına saldırı işaretini verme onuruna erişti. Küçük At mızrağını havaya kaldırır kaldırmaz, tüm atlı Cheyenne ve Arapaho'lar apansız bir nal gümbürtüsüyle saldırıya geçtiler.

Öteki yandansa Sioux'lar geliyordu; Kızılderililerle piyadeler birkaç dakika süreyle birbirine karıştılar, göğüs göğüse çarpıştılar. Çok geçmeden bütün piyadeler öldürüldü, ama süvariler yamacın bitimine yakın yüksek bir kayalığa çekildiler. Atlarını koyverdiler, buzlarla kaplı büyük kaya parçalarının ardına sığındılar.

O gün, Küçük At, kayadan kayaya atlayarak, kuşatılmış süvarilere iyice sokuluncaya kadar çalıların arasında ustaca ilerleyerek haklı bir ün kazandı. Minneconjou'lardan Beyaz Boğa da tepenin yamacında verilen kanlı çarpışmada kendini gösterdi. Kendisine karabinayla ateş etmeye çalışan atından inmiş bir süvarinin üstüne ok ve mızrakla saldırdı. Beyaz Boğa sonradan olayı resmetmek için çizdiği bir piktografta, kendisini kızıl bir savaş başlığıyla askerin tam yüreğine okunu saplarken ve mızrağıyla başını ortadan ikiye ayırırken gösterecekti.

Çarpışmanın sonlarına doğru bir yandaki Cheyenne'lerle Arapaho'lar ve öte yandaki Sioux'lar birbirlerine o kadar yaklaşmışlardı ki, askerlerin üstüne yağdırdıkları oklarla birbirlerini vurmaya başlamışlardı. Sonra her şey bitti. Tek bir asker bile kalmadı hayatta. Ölülerin arasından bir köpeğin çıktığı görüldü. Sioux'lardan biri onu yurduna götürmek için yakalamaya kalkıştıysa da Koca Çapkın adlı bir Cheyenne, "Köpek kaçmasın," deyince birisi okla vuruverdi köpeği. Beyazlar bu çarpışmaya **Fetterman Kıyımı** adını verdiler; Kızılderililerse **Yüz Boğazlanmışlar Savaşı.**" (9)

Kızılderililer de çok ağır kayıplar vermişlerdi. Ölen ya da yaralananların sayısı iki yüze yakındı. Dondurucu bir soğuk vardı, yaralıları donmaktan kurtarmak amacıyla onları geçici kampa götürmeye karar verdiler. Ertesi gün şiddetli bir tipi savaşçıları orada, derme çatma sığınaklarında yakaladı; daha sonra kar fırtınası dindiğinde Tongue Irmağı üzerindeki köylerine döndüler.

Artık Güçlü Soğuklar Ay'ı bastırmıştı, bir süre savaş olmayacaktı. Kalede sağ kalan askerler yenilginin acısını daha bir güçlü duyacaklardı. İlkyazda, otlar yeşerdiğinde, hâlâ derslerini almamışlarsa, hâlâ oralardan ayrılmamışlarsa, savaş devam edecekti.

Fetterman Kıyımı Albay Carrington üzerinde derin bir etki uyandırdı. Kızılderililerin askerlerin gövdelerine, çeşitli yerlerine uyguladıkları işlemler albayı dehşete düşürmüştü -kesilip atılan eller, kollar, ayaklar, bacaklar; "koparıldıktan sonra adamın ağzına sokulup bırakılan cinsel organlar"; karınların deşilip barsakların dışarıya dökülmesi, vb.- Albay Carrington bu vahşetin nedenleri üzerinde uzun uzun düşündü ve en sonunda bu konuya ilişkin bir deneme yazdı; denemesinde, Kızılderililerin, bir türlü kafasından atamadığı bu korkunç işleri yapmaya putperest bir inanç tarafından zorlandıkları felsefesini ileri sürüyordu. Ne var ki, eğer **Albay Carrington, Fetterman Kıyımı'ndan iki yıl önce meydana gelen Kum Deresi Kıyımı'nı görmüş olsaydı, aynı vahşet örneklerinin Albay Chivington'ın askerleri tarafından bu kez Kızılderililere uygulanmış olduğunu anlayacaktı. Fetterman'ı pusuya düşüren Kızılderililer sadece savaşmakta düşmanlarından öğrendikleri bir pratiği taklit etmişlerdi; ki bu günlük hayatta övgünün en içten biçimiydi.**

Fetterman Kıyımı Birleşik Devletler hükümeti üzerinde de derin bir etki yaratmıştı. Fetterman Kıyımı, ordunun Kızılderililere karşı verdiği savaşlarda

uğradığı en kötü yenilgi ve Amerikan tarihinde tek bir sağ asker kalmaksızın uğranılan ikinci bozgundu. Carrington komutanlıktan alındı. Powder Irmağı bölgesine takviye gönderildi, Washington'dan Laramie Kalesi'ne yeni bir barış komisyonu yollandı.

Yeni komisyonun başında, 1865 yılında Kara Kazan'ın Güneyli Cheyenne'lerini Kansas'taki avlaklarını bırakmaya ve Arkansas Irmağı'nın aşağılarında oturmaya ikna eden Kara Bıyık John Sanborn bulunuyordu. Sanborn ile General Alfred Sully 1867 Nisanında Laramie Kalesi'ne vardılar; bu kez, görevleri, Kızıl Bulut ile Sioux'ları Powder Irmağı bölgesindeki avlaklarını terketmeye ve kendilerine ayrılan özel bir yerde oturmaya ikna etmekti. Önceki yıl olduğu gibi bu sefer de ilk gelenler Brulé'ler oldu: Benekli Kuyruk, Hızlı Ayı, Dinelen Geyik, Demir Kurşun.

Oglala çetelerini yaban sığırı bulma umuduyla Platte Irmağı dolaylarına getiren Küçük Yara ile Pawnee Kıyıcısı, komisyon üyelerinin ne gibi armağanlar dağıttıklarını görmeye geldiler. Atlarından-Korkan-Adam, Kızıl Bulut'un temsilcisi olarak geldi. Komisyon üyeleri kendisine Kızıl Bulut'un barış görüşmelerine gelip gelmeyeceğini sorduklarında, Atlarından-Korkan-Adam, Oglala önderinin bütün askerler Powder Irmağı bölgesinden çıkıp gidinceye kadar barış görüşmelerine katılmayacağını bildirdi.

Bu konuşmalar sırasında, Sanborn, Benekli Kuyruk'un orada bulunan Kızılderililerle konuşmasını istedi. Benekli Kuyruk, kendisini dinleyenlere beyazlarla savaşmaktan vazgeçmelerini ve onlarla barış ve mutluluk içinde yaşamalarını salık verdi. Bunun üzerine, Benekli Kuyruk ve Brulé'lere yeterince barut ve mermi verildi; Republican Irmağı boylarında yaban sığırı avına çıktılar. Düşmanca davranan Oglala'lara ise hiçbir şey verilmedi. Atlarından-Korkan-Adam, zaten Bozeman Yolu boyunca akınlar düzenlemeyi tasarlamış bulunan Kızıl Bulut'un yanına döndü. Küçük Yara ile Pawnee Kıyıcısı, eski Cheyenne dostları Hindi Bacak'a katılarak Brulé'lerle birlikte yaban sığırı avlağına gittiler. Gelgelelim, Kara Bıyık Sanborn'un barış komisyonu hiçbir somut sonuca ulaşamadı.

Yaz sonlarına doğru, Pawnee Kıyıcısı ile Hindi Bacak, saatlerce eyerinden inmeden kendilerini kovaladığı için Sağlam Kız adını verdikleri bir asker reisle tanıştılar. Daha sonra ona Uzun Saçlı Custer diyeceklerdi. General Custer onları görüşmek üzere Mc Pherson Kalesi'ne davet ettiğinde kaleye gittiler, şeker ve kahveyi kabul ettiler. **Sağlam Kız'a, aslında beyazların dostu olduklarını, ama demirden yolların üstünde ıslık çalarak, dumanlar savurarak, Platte Vadisi'ndeki bütün av hayvanlarını kaçırarak geçip giden Demir At'ı sevmediklerini anlattılar.** (1867'de Pasifik Demiryolu rayları Batı Nebraska boyunca yerleştirilmekteydi.)

O yaz, yaban sığırı ve antilop arayan Oglala'lar ve Cheyenne'ler birçok kez demiryolunu geçtiler. Zaman zaman Demir At'ların raylar üzerinde tekerlekli tahta evler çektiğini gördüler. Bu evlerin içinde ne olduğunu fena

halde merak etmeye başlamışlardı. Bir gün Cheyenne'lerden biri, Demir At'lardan birini kemendiyle yakalayarak raydan çıkarmaya karar verdi. Ne var ki, Demir At Kızılderiliyi atından çektiği gibi aldı, adamcağız kolunu kementten kurtarıncaya kadar acımasız sürükleyip ezdi.

Demir At'lardan birini yakalamaları için başka bir yol öneren Uyuyan Tavşan oldu. "Eğer rayları yukarı doğru bükmeyi ve iki yana açmayı becerirsek, Demir At yıkılabilir," dedi. "O zaman tekerlekli tahta evlerin içinde ne olduğunu görebiliriz." Uyuyan Tavşan'ın dediklerini yerine getirdiler, beklemeye koyuldular. Tabiî, Demir At yıkılıverdi, üstelik bir hayli de duman çıkararak. Bir sürü adam trenden dışarı uğradı, Kızılderililer kaçıp kurtulan ikisi dışında hepsini öldürdüler. Daha sonra tahta evleri kırıp açtılar ve çuvallar dolusu un, şeker ve kahveyle karşılaştılar; ayrıca bir sürü ayakkabı kutusu ve fıçılarla viski vardı. Viskinin bir kısmını içtiler, ardından da kumaş parçalarını atlarının kuyruğuna bağlamaya başladılar. Atlar peşlerinde dalgalanan upuzun kumaş parçalarıyla bozkırda uçarcasına gidiyorlardı. Bir süre sonra Kızılderililer lokomotifin lânet olası kazanından kömür alarak vagonları ateşe verdiler. Ve askerler gelmeden sürüp gittiler atlarını. (10)

Bu türden olaylar, Kızıl Bulut'un Powder Irmağı bölgesindeki yolculuk olanaklarını ortadan kaldıran ve hâlâ süreduran savaşıyla biraraya gelince, Birleşik Devletler hükümeti ve onun askerî komutanlığı üzerinde büyük bir etki yarattı. Hükümet Union Pasifik Demiryolu'nu korumakta kararlıydı, ama General Sherman gibi eski savaş kurtları bile, Platte Vadisi'nde barışın sağlanması karşılığında Powder Irmağı bölgesinin Kızılderililere bırakılmasının salık verilip verilemeyeceği konusunda düşünmeye başlamışlardı.

Temmuz sonlarında güneş danslarını ve büyülü ok törenlerini tamamladıktan sonra Cheyenne'ler ve Sioux'lar Bozeman Yolu üzerindeki kalelerden birini ortadan kaldırmayı kararlaştırdılar. Kızıl Bulut Phil Kearny Kalesi'ne saldırmak istiyordu, fakat Kör Bıçak ile İki Ay, Cheyenne savaşçıları oradaki askerlerin hemen bütün atlarını daha önceden öldürdükleri ya da ele geçirdikleri için C.F. Smith Kalesi'ne saldırmanın daha kolay olacağını ileri sürüyorlardı. En sonunda, reisler ortak bir anlaşmaya varamayınca, Sioux'lar Phil Kearny Kalesi'ne, Cheyenne'lerde kuzeye giderek C.F. Smith Kalesi'ne saldırmaya karar verdiler.

1 Ağustos günü beş-altı yüz kadar Cheyenne savaşçısı otuz kadar asker ve sivili C.F. Smith Kalesi'nin iki mil uzağında bir kırlıkta yakaladılar. Cheyenne'ler askerlerin yeni yapılmış tüfeklerle silâhlanmış olduğundan habersizdiler, arabalarla çevrili kamp verine saldıran Kızılderililerden ancak bir tanesi barikatları aşarak içeri dalabildi, ama o da öldürüldü. Bu kez Cheyenne'ler arabaların çevresindeki yüksek kuru otları ateşe verdiler. ("Alevler yuvarlana yuvarlana, okyanus dalgaları gibi geliyordu üstümüze," diye anlatıyordu askerlerden biri sonradan. "Barikatlara ulaşmasına on-on beş metre bir şey kalmıştı ki, sanki doğaüstü bir güç tarafından yakalanmışçasına du-

ruverdi. En azından yirmi beş-otuz metre havaya yükselen alevler bir iki kere ileri geri gidip geldiler, sonra ansızın ağır bir brandanın güçlü bir rüzgârda şaklamasına benzer bir ses çıkararak yok oldular; hemen bastıran rüzgâr dumanları savuruverdi... Kızılderililerin saldırısı dumanla örtüldü, geri çekilmek zorunda kaldılar, ama bu fırsattan yararlanarak ölülerini ve yaralılarını taşımayı başardılar." (11))

O gün için bu kadarı Cheyenne'lere yeterliydi. Çok çabuk ateş eden silahlar yüzünden bir sürü savaşçı yara almış, yirmi kadarı da ölmüştü. Sioux'ların Phil Kearny Kalesi'nde ne yaptıklarını görmek amacıyla geriye, güneye döndüler.

Ne var ki, Sioux'lar da başarılı olamamıştı. Kızıl Bulut kalenin çevresinde birkaç kere döndükten sonra Yüzbaşı Fetterman'ı çok iyi kandıran aldatma taktiğini kullanmaya karar vermişti. Azgın At odun kesicilerin kampına saldıracaktı ilkin, askerler kaleden çıktıklarında Soylu Omurga sekiz yüz savaşçıyla tepelerine binecekti. Azgın At ve tuzakçıları görevlerini eksiksiz yerine getirdiler, ama nedendir bilinmez, gizlenen savaşçılardan birkaç yüzü kalenin yakınlarındaki bir at sürüsünü yağmalamak için akılsızca yerlerinden çıkarak askerlere varlıklarını belli ettiler.

Çarpışmadan hiç değilse bir şeyler elde etmek isteyen Kızıl Bulut saldırının yönünü odun kesicilere çevirdi, odun kesiciler on dört kadar arabayı kütüklerle takviye ederek yatırmışlar, kamplarının çevresine güçlü bir barikat kurmuşlardı. Birkaç yüz atlı savaşçı daire halinde yaklaştı kampa, ama C. F. Smith Kalesi'nde olduğu gibi burada da savunmacılar ağızdan dolma Springfield'lerle silâhlanmışlardı. Yeni silâhların hızlı ve sürekli ateşiyle karşılaşan Sioux'lar hemen atlarını ateş menzilinden çıkardılar. "Sonra atlarımızı bir hendekte bırakarak yayan saldırdık," diye anlatıyordu Ateş Şimşeği adlı bir savaşçı sonradan, "ama ateşin ortasında kıvrıla kıvrıla yanan yeşil otlar gibiydi. Dayanamadık, yaralılarımızı toparlayarak geri çekildik. İçimizden kaç kişinin öldüğünü bilmiyorum, ama herhalde bir hayli fazlaydı ölenlerin sayısı. Kötüydü, kötü" (12)

(Bu iki çarpışma beyazlar tarafından Çayırlık ve Vagon savaşları olarak adlandırıldı ve bunlarla ilgili birçok efsane çıkarıldı. Hayalgücü çok geniş bir tarih yazımcısı vagonların birbirlerine Kızılderililerin gövdeleriyle bağlandığını yazdı; başka biriyse, orada bulunan Kızılderililerin sayısı binden az olduğu halde, Kızılderililerin bin yüz otuz yedi kayıp verdiği haberini iletti.)

Kızılderililer her iki savaşı da bir yenilgi olarak görmüyorlardı. Hatta bazı askerler Çayırlık ve Vagon savaşlarını zafer olarak görseler bile, Birleşik Devletler hükümeti aynı kanıyı paylaşmıyordu. Bütün bunların üzerinden daha birkaç hafta geçmemişti ki, bizzat General Sherman yeni bir barış konseyiyle batıya ilerliyordu. Bu sefer askerî yetkililer Kızıl Bulut'un savaşını ne pahasına olursa olsun sona erdirmeye kararlıydılar.

1867 yılı yaz sonlarında Benekli Kuyruk yeni Kızılderili aracı Nathaniel

Taylor'dan bir mesaj aldı. Brulé'ler Platte'in aşağılarında barış içinde yaşıyorlardı; aracı, Benekli Kuyruk'tan, mümkün olduğu kadar çok sayıda Ovalık Kızılderilileri reisine, otların kuruduğu ayda bütün dost Kızılderililere cephane dağıtılacağını haber vermesini istedi. Reisler, Union Pasifik Demiryolu'nun o sırada batı Nebraska'da bulunan bitiminde toplanacaklardı. Büyük Savaşçı Sherman ve altı yeni barış komisyonu üyesi oraya Demir At'la gelecekler, reislerle Kızıl Bulut'un savaşının sona erdirilmesiyle ilgili olarak konuşacaklardı.

Benekli Kuyruk haber salarak Kızıl Bulut'u çağırttı, ama Oglala reisi gene ortalıkta görünmedi, temsilcisi olarak Atlarından-Korkan-Adam'ı gönderdi. Pawnee Kıyıcısı, Hindi bacak, Koca Ağız ve Laramie Aylakları hep geldiler. Hızlı Ayı, Dinelen Geyik ve daha birçok Brulé reisi de çağrıya uydular.

19 Eylül günü Platte City istasyonuna parlak bir tren girdi; ve Büyük Savaşçı Sherman, Komisyon başkanı Taylor, Beyaz Bıyık Harney, Kara Bıyık Sanborn, John Henderson, Samuel Tappan ve General Alfred Terry trenden indiler. Kızılderililer, uzun bacaklı, mahzun bakışlı General Terry dışında, bütün bu adamları tanıyorlardı. Bazıları, Tek Yıldız Terry'nin gücünü dokuz yıl sonra Küçük Büyük Boynuz'da çok değişik koşullar altında tanıyacaklardı.

Konuşmaları aracı Taylor başlattı: "Buraya, anlaşmazlığın ne olduğunu araştırmaya ve bulup çıkarmaya gönderildik. Dertlerinizi ve şikâyetlerinizi kendi ağzınızdan işitmek istiyoruz. Dostlarım, ne söyleyecekseniz hepsini özgürce ve doğru olarak anlatın... Savaş kötüdür. barışsa iyi. Bizim kötü olanı değil, iyi olanı seçmemiz gerekir... Şimdi sizi dinliyorum."

Benekli Kuyruk şöyle karşılık verdi: "Büyük Baba doğuya ve batıya uzanan yollar yaptı. Büyük dertlerimizin nedeni işte bu yollardır... Üzerinde yaşadığımız topraklar beyazların istilâsına uğradı. Bütün av hayvanlarımız tükendi. Başımızdaki en büyük belânın nedeni budur işte. Şimdiye kadar beyazların dostu olarak kaldım, şimdi de dostuyum... Eğer yol yapımına son verirseniz, yeniden av avlayabiliriz. Powder Irmağı bölgesi Sioux'lara aittir... Dostlarım, bize yardım edin; acıyın bize."

İlk gün bütün bir toplantı boyunca öteki reisler de Benekli Kuyruk'un sözlerini tekrarladılar. Bu Kızılderililerin pek azı Powder Irmağı bölgesini kendi öz yurtları olarak gördükleri halde (Nebraska ve Kansas yaylalarını yeğ tutuyorlardı), hepsi de Kızıl Bulut'un son büyük avlağı korumada gösterdiği kararlılığı desteklediler. "Bu yollar bütün av hayvanlarının korkup kaçmasına yol açtı," dedi içlerinden biri. "Powder Irmağı yolunun yapımını durdurmanızı istiyorum." "Av hayvanlarımızı rahat bırakın," dedi bir başkası, "Avımızı bozmayın, o zaman kimseler dokunmayacaktır sizlere." "Kimdir Büyük Baba'mız?" diye sordu Pawnee Kıyıcısı içten bir merakla. "Nedir o? Sizleri buraya bizim sorunlarımızı çözmeye gönderdiği doğru mu? Bütün dertlerimizin nedeni Powder Irmağı yoludur... Eğer Büyük Baba Powder Irmağı

yolunu durdurursa, halkınız bu demir yolda hiç rahatsız edilmeden yolculuk edebilir; bundan hiç kuşkum yok."

Ertesi gün reislerin huzurunda konuşan Büyük Savaşçı Sherman parlak sözler ederek bütün bir gece onların söylediklerini düşündüğünü ve şimdi cevap vermeye hazır olduğunu bildirdi. "Powder Irmağı yolu adamlarımıza erzak iletebilme amacıyla kurulmuştu," dedi. "Büyük Baba sizlerin geçen ilkyaz Laramie'de bu yolun yapımına izin vermeye razı olduğunuzu sanıyordu, ama öyle anlaşılıyor ki bir takım Kızılderililer orada değilmiş ve savaşa girmişler." Bu sözler karşısında reislerin gülüşmesi Sherman'ı şaşırtmış olabilir, ama daha da sert bir tona bürünen sesiyle devam etti konuşmasına: "Kızılderililer bu yol uğrunda savaşmayı sürdürdükleri sürece, bu yoldan vazgeçilmeyecektir. Ama eğer kasımda Larami'de incelemelerden sonra bu yolun size rahatsızlık verdiği saptanırsa, ya yolun yapımından vazgeçilecektir ya da size karşılığı ödenecektir. Herhangi bir iddianız varsa, bize Laramie'de sunarsınız."

Daha sonra Sherman, Kızılderililerin yalnızca kendilerinin olan bir toprağa duydukları ihtiyaç üzerine bir tartışma başlattı, yaban sığırı avına olan bağlılıklarından vazgeçmelerini salık verdi ve hemen ardından bir yıldırım gibi düşen şu sözleri etti: "Dolayısıyla, bütün Sioux ulusunun, Beyaz Toprak ve Cheyenne ırmaklarını da içine almak üzere Missouri Irmağı'nın yukarısında kendi topraklarını seçmelerini, tıpkı beyazlar gibi kendi topraklarına sahip olmalarını ve sizin seçebileceğiniz aracılar ve tacirler dışında bütün beyazları bu toprakların ötesinde tutmayı öneriyoruz."

Sherman'ın bu sözleri çevrilirken, Kızılderililer kendi aralarında fısıldaşarak şaşkınlıklarını ifade ettiler. Demek buydu yeni komisyon üyelerinin kendilerine yaptırmak istedikleri! Pılınızı pırtınızı toplayın veya Missouri Irmağının oralara gidin! Yıllardır Teton Sioux'ları yaban sığırı avı için oralardan batıya akın etmekteydiler, niçin şimdi geldikleri yere geri dönüp açlığa mahkûm olsunlardı? Neden hâlâ av hayvanının bulunduğu yerlerde barış içinde yaşamasınlardı? Beyazların doymak bilmez gözleri bu verimli toprakları daha şimdiden kendilerine mi ayırıyordu?

Tartışmaların bundan sonraki aşamalarında Kızılderililer tedirgindi artık. Hızlı Ayı ve ve Pawnee Kıyıcısı dostça konuşmalar yaparak barut ve mermi istediler, fakat toplantı Büyük Savaşçı Sherman'ın yalnızca Brulé'lere cephane verilmesini önermesi üzerine gürültülü bir şekilde sona erdi. Ne var ki, Komisyon başkanı Taylor ve Beyaz Bıyık Harney bütün reislerin kendilerine av için cephane verileceği vaadiyle oraya geldiklerini belirtince, Büyük Savaşçı önerisini geri aldı ve Kızılderililere küçük miktarlarda barut ve mermi verildi. (13)

Atlarından-Korkan-Adam hiç vakit kaybetmeden Kızıl Bulut'un Powder Irmağı üzerindeki kampına döndü. Kimbilir, belki de Kızıl Bulut, Yaprakların

Döküldüğü Ay, Laramie'de yeni barış komisyonu üyeleriyle yapılacak toplantıya katılmaya niyetliydi; ama atlarından-Korkan-Adam, Büyük Savaşçı Sherman'ın takındığı tepeden tutumu ve Siuox ulusunu Missouri ırmağı dolaylarına aktarma konusundaki sözlerini bir bir anlatınca o saat değiştirdi fikrini.

Komisyon üyeleri 9 Kasım'da Laramie Kalesi'ne vardıklarında, kendileriyle görüşmek üzere bekleyen yalnızca birkaç Crow reisi buldular. Crow'lar genellikle dostça konuşuyorlardı, ama içlerinden biri, Ayı Dişi, yaban sığırı avını umursamazcasına yok edişlerinden ötürü beyazları lanetleyen konuşmasıyla herkesi şaşırttı; **"Babalar, babalar, babalar, beni iyi dinleyin. Adamlarınızı yaban sığırlarının yaşadığı dağlardan geri çağırın. Bütün ülkemizi istilâ ettiler; büyüyen ormanları, yeşil çayırları ortadan kaldırdılar topraklarımızı ateşe verdiler. Babalar, genç adamlarınız ülkemizi yiyip tükettiler, hayvanlarımı, geyikleri, antilopları, yaban sığırlarını öldürdüler. Üstelik yemek için de öldürmüyorlar, yıkılıp kaldıkları yerde çürümeye bırakıyorlar öldürdükleri hayvanları. Babalar, ben kalkıp sizin ülkenize gelsem, hayvanlarınızı öldürsem, ne derdiniz acaba? Böyle yapmakla yanlış davranmış olmaz mıyım ve siz bana karşı savaş açmaz mıydınız?"** (14)

Komisyon üyelerinin Crow'larla yaptıkları toplantıdan birkaç gün sonra Kızıl Bulut'un yolladığı haberciler geldi. Komisyon üyelerine, askerler Powder Irmağı yolundaki kalelerden çekilir çekilmez barış görüşmelerine katılmak üzere Laramie'ye geleceğini bildiriyordu Kızıl Bulut. Savaşın tek bir amaçla, Powder Irmağı vadisini, yani ulusuna kalan son avlağı beyazların istilâsından kurtarmak amacıyla verildiğini tekrarlıyordu. "Büyük Baba askerlerini buraya kan dökmeye gönderdi... Kan dökmeyi ilk ben başlatmadım... Büyük Baba, beyazların ülkemi ayaklar altında çiğnemelerini önleseydi barış sonsuza dek sürecekti, ama beni rahatsız ederlerse hiçbir zaman barış olmayacak... **Yüce Ruh beni bu topraklarda, sizleriyse başka bir ülkede yaratmış, yetiştirmiş. Bütün bu söylediklerimde son derece ciddiyim. Bu ülkeyi korumakta kararlıyım.**" (15)

Barış komisyonu iki yıl içersinde üçüncü kez başarısızlığa uğruyordu. Gene de Washington'a dönmeden önce komisyon üyeleri, Kızıl Bulut'a bir araba dolusu tütün göndererek; kış karları ilkyazda erir erimez Laramie'ye gelmesi için ricada bulundular. Kızıl Bulut, nazik bir dille, barış tütününü aldığını, çubuğuyla içeceğini ve askerler ülkesini terkeder terketmez Laramie'ye geleceğini bildirdi.

1868 ilkyazında Büyük Savaşçı Sherman ile aynı barış komisyonu Laramie Kalesi'ne döndüler. Bu kez, sabrı taşan hükümetten Powder Irmağı yolu üzerindeki kaleleri terketmeleri ve Kızıl Bulut'la bir barış antlaşması yapmaları konusunda kesin emir almışlardı. Bu sefer Oglala önderini barış antlaşmasını imzalamaya kişisel olarak davet etmesi için Kızılderili Bürosu'ndan özel bir temsilci gönderdiler. Kızıl Bulut, temsilciye, müttefiklerine danış-

ması için kendisine on gün süre tanımalarını, büyük bir olasılıkla mayıs ayı içinde Laramiye'ye geleceğini söyledi.

Ne var ki, temsilci Laramie Kalesi'ne döndükten yalnızca birkaç gün sonra Kızıl Bulut'tan bir mesaj geldi: "Biz, askerlere ve kalelere bakan dağlarda bulunuyoruz. Askerlerin uzaklaştığını ve kalelerin terkedildiğini gördüğümüz zaman, oraya inip konuşacağım." (16)

Bu, Büyük Savaşçı Sherman ve komisyon üyeleri için son derece aşağılayıcı ve utanç verici bir durumdu. Kaleye armağan almak için gelen birkaç önemsiz reisin imzasını almayı başardılar, ama günler geçtikçe maniviyatı bozulan komisyon üyeleri birer birer sessizce ayrıldılar kaleden; ilkyaz sonlarına doğru kalede görüşecek yalnız Karabıyık Sanborn ile Beyaz Bıyık Harney kalmıştı; ama Kızıl Bulut ve müttefikleri bütün bir yaz boyunca kaleleri ve Montana'ya giden yolu dikkatle gözleyerek Powder Irmağı'nda kaldılar.

En sonunda Savaş Bakanlığı Powder Irmağı bölgesinin terkedilmesi için isteksizce bir emir yayınladı. 29 Temmuz'da C.F. Smith Kalesi'ndeki birlikler toplarını, tüfeklerini toplayarak güneye doğru yola çıktılar. Ertesi sabah erken saatlerde, Kızıl Bulut bu olayı kutlayan savaşçılardan bir çeteyle kaleye indi; kalenin içindeki bütün yapılar ateşe verildi. Bir ay sonra da Phil Kearny Kalesi terkedildi, bu kez kaleyi yakma şerefi Küçük Kurt'un önderliğindeki Cheyenne'lere verildi. Bundan birkaç gün sonra Reno Kalesi'ndeki son asker de çekti gitti ve Powder Irmağı yolu resmen kapanmış oldu.

Kızıl Bulut, iki yıl süren direnmeden sonra, savaşı kazanmıştı. Antlaşma yapmak için bekleyen komisyon üyelerini birkaç hafta daha beklettiken sonra, 6 Kasım'da, muzaffer savaşçılardan bir grupla çevrili olduğu halde, atının üstünde Laramie Kalesi'ne girdi. Artık muzaffer bir kahraman olarak antlaşmayı imzalayabilirdi: "Bu antlaşma uyarınca, bugünden sonra, taraflar arasındaki bütün savaşlara son verilecektir. Birleşik Devletler hükümeti barış istemektedir ve bu antlaşmayla barışı koruyacağına dair şeref sözü vermektedir. Kızılderililer de barış istemektedirler ve bu antlaşmayla barışı koruyacaklarına daire şeref sözü vermektedirler."

Ne var ki, antlaşmanın imzalanmasını izleyen yirmi yıl boyunca, 1868 antlaşmasının öteki on altı maddesi, Kızılderililer ile Birleşik Devletler arasında bir tartışma konusu olarak kalacaktı. Reislerin büyük bir çoğunluğunun antlaşmadan çıkardıkları anlam ile Kongre tarafından onaylandıktan sonra antlaşmada gerçekten yazılı olanlar arasında iki ayrı renkte at kadar fark vardı.

(Dokuz yıl sonra Benekli Kuyruk şöyle diyecekti: "Bu vaatler yerine getirilmedi... Verdikleri bütün sözlerin yalan olduğu anlaşıldı... General Sherman, General Sanborn ve General Harney tarafından yapılan bir antlaşma vardı. O zaman general bize bu antlaşmaya göre otuz beş yıl süreyle cephane ve erzak verileceğini söylemişti. Demek bunu söylerken yalan söylüyormuş." (17)

GÜNEŞ DANSI ŞARKISI

Courtesy of the Bureau of American Ethnology Collection

Şu delikanlıya bakın hele
Nasıl kurumlanıyor
Sevdiğinin bakışları
Üzerinde diye.

YEDİ

"İYİ BİR KIZILDERİLİ, ÖLÜ BİR KIZILDERİLİDİR"

1868 **24 Şubat,** ABD Temsilciler Meclisi, Başkan Johnson'ın yargılanması kararına varıyor. 5 Mart, Senato Yargılama Divanı olarak toplanıyor; Başkan Johnson mahkemeye celbediliyor. 22 Mayıs, dünyada ilk demiryolu soygunu Indiana'da yapılıyor. 26 Mayıs, Senato Başkanı Johnson'ı mahkûm edemiyor, 28 Temmuz, On Dördüncü Değişiklik (Kızılderililer dışında herkese eşit haklar tanınması) ABD Anayasası'nda kabul ediliyor. 25 Temmuz, Kongre Dakota, Utah ve Idaho dışında Wyoming Bölgesini kuruyor. 11 Ekim, Thomas Edison ilk keşfi olan elektrikli oy kaydedicisinin patentini alıyor. 3 Kasım, Ulysses Grant Başkan seçiliyor, 1 Aralık, John D. Rockefeller petrol işindeki rakabetçilere karşı ardı arkası kesilmeyen bir savaşı başlatıyor.

Biz Beyaz adama hiçbir zaman zarar vermedik; böyle bir niyetimiz de yok... Beyaz adamla dost olmak isteğindeyiz... Yaban sığırları gün günden azalıyor. Daha birkaç yıl öncesine kadar çok bol olan antiloplar hemen hemen kalmadı gibi bir şey. Hepsi öldüğünde aç kalacağız; bir şeyler yemek istiyeceğiz ve kaleye gelmeye zorlanacağız. Delikanlılarınız bize ateş etmemeli; bizi ne zaman görseler ateş ediyorlar, biz de ateş etmek zorunda kalıyoruz.

TONKAHASKA (UZUN BOĞA),
GENERAL WINFIELD SCOTT HANCOCK'A

Kadınlar ve çocuklar erkeklerden daha ürkek değil midirler? Cheyenne savaşçıları korkusuzdur, ama siz Kum Deresi'ni işittiniz mi hiç? Askerleriniz, orada kadınları ve çocukları boğazlayanların tıpkısı.

WOQUINI (GAGA BURUN),
GENERAL WINFIELD SCOTT HANCOCK'A

Bir zamanlar beyazların dostuyduk, ama sizler dalaverelerinizle kendinizden uzaklaştırdınız bizi; şimdi de aynı toplulukta oturmuş konuşurken birbirinizi atlatıyorsunuz. Neden dobra dobra konuşup her şeyin düzelmesini istemezsiniz, anlamıyorum?

MOTOVATO (KARA KAZAN) MEDICINE,
CREEK LODGE'DAKİ KIZILDERİLİLERE

⁂

1866 İLKYAZINDA KIZIL BULUT Powder Irmağı bölgesini kurtarmak amacıyla savaşmaya hazırlanırken onunla birlikte bulunan ve yurt özlemi çeken oldukça kabarık sayıdaki Güneyli Cheyenne'ler yazı geçirmek üzere güneye gitmeye karar verdiler. Dumanlı Tepeler'de yeniden yaban sığırı avlamak ve Kara Kazan'la birlikte Arkansas'ın güneyine gitmiş bulunan eski dostlarını ve akrabalarını görmek istiyorlardı. Aralarında Uzun Boğa, Beyaz At, Boz Sakal, Ayıboğan ve öteki Köpek Asker reisleri vardı. Büyük savaş önderi Gaga Burun ve melez Bent kardeşler de onlarla birlikteydi.

Dumanlı Dağ vadisinde, Kara Kazan ve Küçük Kuzgun'un Arkansas'ın güneyindeki kamplarından uzaklaşmış çeşitli genç Cheyenne ve Arapaho çetelerine rastladılar, 1865 antlaşmasını imzalayarak eski avlakları üzerindeki kabile haklarından vazgeçen reislerinin isteklerine aykırı olarak Kansas'a avlanmaya gelmişlerdi. Gaga Burun ve Köpek Asker reisler yapılan antlaşmayı aşağılıyorlardı; ne kabul etmişler, ne de imza atmışlardı. Powder Irma-

ğı bölgesinin özgürlüğüne ve bağımsızlığına kavuşmasının dinçliği içersinde, kabile topraklarını bir imzayla satan reislere hiç ihtiyaçları yoktu.

Geri dönen sürgünlerden pek azı güneye, Kara Kazan'ı ziyarete gitti. Ama gidenler arasında George Bent de vardı. Özellikle Kara Kazan'ın yeğeni Saksağan'ı görmek istiyordu, nitekim Kara Kazan'la yeniden birleştikten kısa bir süre sonra Saksağan'la evlendi. Bent Kara Kazan'a yeniden katıldıktan sonra Güneyli Cheyenne'lerin eski dostu Edward Wynkoop'un artık kabilenin aracısı olmadığını öğrendi. "Mutlu günlerimizdi," diye anlatacaktı sonradan, "Kara Kazan iyi bir insandı, kendisini tanıyanlar arasında büyük bir saygınlığı vardı." (1)

Aracı Wynkoop, Köpek Askerlerin gene Dumanlı Tepeler'de avlandıklarını öğrenince, reisleri görmeye gitti ve onları antlaşmayı imzalayarak Kara Kazan'a katılmaları için ikna etmeye çalıştı. Oysa reisler ülkelerini bir daha hiç bırakmayacaklarını söyleyerek onun bu önerisini kesinlikle reddettiler. Wynkoop, Kansas'ta kalırlarsa askerlerin saldırısına uğrayacaklarını söyleyerek onları uyarmayı denedi, ama "ya ölürüz ya kalırız" diyerek direttiler kararlarında. Aracıya verdikleri tek vaat, kabilelerindeki gençleri denetimleri altında tutacaklarıydı.

Yaz sonlarına doğru, Köpek Askerler, Kızıl Bulut'un Powder Irmağı bölgesinde askerlere karşı kazandığı başarılar hakkında söylentiler işitiyorlardı. Sioux'lar ve Kuzeyli Cheyenne'ler ülkelerini savunmak için savaş verebiliyorlardı da, Güneyli Cheyenne'ler ve Arapaho'lar Dumanlı Tepeler ile Republican Irmağı arasında kalan topraklarını savunmak için niçin savaş vermesinlerdi?

Gaga Burun'un birleştirici önderliğinde birçok çete biraraya geldi, reisler Dumanlı Tepeler yolunda yolculuğu önlemek için plânlar hazırladılar. Cheyenne'ler kuzeydeyken en iyi yaban sığırı avlaklarının tam ortasından geçen yeni araba yolu açılmıştı. Bütün bir Dumanlı Dağ yolu boyunca yerden bitercesine istasyonlar kuruluyordu; Kızılderililer, arabaların buradan geçmesini önlemek için bu istasyonların ortadan kaldırılması gerektiği kararına vardılar.

İşte tam bu sıralarda George Bent ile Charlie Bent hayatlarında ilk kez birbirlerinden ayrıldılar. George Kara Kazan'ı izlemeye karar vermişti, oysa Charlie, Gaga Burun'un sadık bir izleyicisiydi. Charlie, ekim ayında, Zarah Kalesi'nde beyaz babalarıyla yaptıkları bir toplantıda, iyice öfkeye kapıldı ve kardeşiyle babasını Cheyenne'lere ihanet etmekle suçladı. İkisini öldürmeye kalkışınca zorla silâhlarını elinden almak durumunda kaldılar. (Charlie, Köpek Askerlere yeniden katıldı, araba istasyonlarına karşı girişilen akınlara önderlik etti: 1868'de yaralandı, daha sonra sıtmaya yakalandı, Cheyenne kamplarından birinde öldü.)

1866 güz sonlarında, Gaga Burun ve bir grup savaşçı Wallace Kalesi'ni ziyaret ederek Overland Araba Kumpanyası'nın temsilcisine ülkelerinden

geçen arabaları on beş gün içerisinde durdurmazsa Kızılderililerin saldırılara başlayacaklarını bildirdiler. Ne var ki, daha Gaga Burun saldırıya geçmeye fırsat bulamadan, vakitsiz gelen bir dizi kar fırtınası yolculuğu kendiliğinden durdurdu. Köpek Askerler istasyonlardaki bazı ağıllara saldırarak hayvan sürülerini kaçırmakla yetinmek zorunda kaldılar. Önlerinde uzun bir kış bulunan Köpek Askerler Republican Irmağı üzerindeki Big Timbers'de kalıcı bir kamp kurmayı kararlaştırdılar ve 1867 ilkyazını orada beklediler.

O kış George Bent biraz para kazanabilmek amacıyla yaban sığırı postu ticareti yaparak haftalarca Kiowa'larla birlikte oldu. İlkyazda Kara Kazan'ın köyüne geri döndüğünde, herkesi, büyük bir Mavi Ceketliler kuvvetinin Kansas ovaları boyunca batıya doğru Larned Kalesi'ne ilerledikleri söylentileri karşısında heyecan içinde buldu. Kara Kazan hemen kurultayı toplamış, bu gelen askerlerin belâ çıkarmaktan başka bir amacı olamayacağını anlatmış, sonra da eşyalarını, çadırlarını toplamalarını ve güneye, Canadian Irmağı'na hareket etmelerini emretmişti. Temsilci Wynkoop'un yolladığı ulakların Kara Kazan'ı ancak çatışma başladıktan sonra -ki reis bunun böyle olacağını kesin olarak belirtmişti bulabilmelerinin nedeni buydu.

Wynkoop'un ulakları Köpek Asker önderlerin çoğunu bulmayı başarmıştı, bunların on dördü Larned Kalesi'ne gelmeyi ve General Winfield Scott Hancock'un kendilerine söyleyeceklerini dinlemeyi kabul ettiler. Uzun Boğa, Beyaz At, Boz Sakal ve Ayıboğan Pawnee Deresi'ne beş yüz kadar çadır getirdiler. Larned Kalesi'nin otuz beş mil kadar uzağında büyük bir kamp kurdular, daha sonra şiddetli bir tipiden ötürü birkaç günlük bir gecikmeyle kaleye girdiler. İçlerinden birçoğunun sırtında kuzeyde ele geçirdikleri büyük mavi ordu ceketleri vardı ve General Hancock'un bundan hiç hoşlanmadığı açıkça görülüyordu. Onun üzerinde de omuzları sırmalı, göğsü madalyalı aynı ceketten vardı. Kızılderilileri haşin ve sert bir tavırla karşıladı, Sağlam Kıç Custer'in komutasındaki yeni Yedinci Süvari Bölüğü de dahil bin dört yüz askerlik kuvvetini onlara göstermeyi ihmal etmedi. General Hancock konuklarının onuruna birkaç top atışı yaptırdıktan sonra Kızılderililer kendisini ihtiyar Gökgürültüsü adıyla çağırmaya karar verdiler.

Kızılderililer, eski dostları Uzun Reis Wynkoop da orada olduğu halde, daha başından İhtiyar Gökgürültüsü'nden kuşkulanmışlardı. İhtiyar Gökgürültüsü, konuşmaların başlaması için ertesi günü beklemedi, hemen o gece başlattı görüşmeleri. Kızılderililer bunu, yani gece vakti toplanılmasını kötüye yordular.

"Burada pek fazla reis olmadığını görüyorum," diye yakındı Hancock. "Nedir bunun sebebi acaba? Kızılderililere söyleyecek çok şeyim var, ama hepsiyle birlikte konuşmak istiyorum... Yarın kampınıza geleceğim." Cheyenne'ler bundan hoşlanmamıştı. Çoğu üç yıl önce Kum Deresi'ndeki dehşeti yaşamış olan kadınları ve çocukları kamptaydılar. Yoksa Hancock gene bin dört yüz askerini ve gömbürdeyen toplarını üzerlerine mi salacaktı?

Kamp ateşinin ışığı hüzünlü yüzlerinde oynaşan reisler öyle sessizce oturuyor, Hancock'un sözlerini sürdürmesini bekliyorlardı. "Çok sayıda Kazılderilinin savaşmak istediğini işittim. Siz bilirsiniz, biz buradayız işte, savaşa hazırlıklı geldik. Yok eğer barıştan yanaysanız, şartları biliyorsunuz. Savaştan yanaysanız, bunun sonucunu da göze almak zorundasınız." Daha sonra demiryolundan söz açtı. Kızılderililer de, demir yolun Riley Kalesi'ni geçtiği, Dumanlı tepeler bölgesine doğru hızla ilerlediği yolunda birtakım söylentiler duymuşlardı.

"Beyaz adam buraya o kadar hızlı geliyor ki onu hiçbir güç durduramaz," diye böbürlendi Hancock. "Doğudan, batıdan, güçlü bir rüzgârın sürüklediği koca bir bozkır yangını gibi geliyorlar. Onları hiçbir şey durduramaz. Bunun nedeni, beyazların çok kalabalık bir halk olmaları ve hızla yayılmaları. Yere ihtiyaçları var, bu konuda yapacakları hiçbir şey yok. Batıdakiler Doğuda yaşayanlarla haberleşmek, ilişki kurmak istiyorlar, bu yüzden de yollar, araba yolları, demiryolları yapıyorlar, telgraf hatları kuruyorlar... Delikanlılarınızı onları durdurmaya kalkışmaktan caydırmalısınız; adamlarınızı yolların uzağında tutmalısınız... Benim söyleceklerim bu kadar. Barış mı yoksa savaş mı istediğinizi öğrenmek için toplantınızın sonunu bekleyeceğim." (2)

Çevirmen son sözlerini Kızılderililere aktarırken Hancock, yüzünde meraklı bir anlatım, öyle oturuyordu; ne var ki, Cheyenne'ler hiç ses çıkarmadılar, kamp ateşinin içinde generale ve subaylarına diktiler gözlerini. En sonunda Uzun Boğa bir çubuk yaktı, derin bir nefes çekti ve ötekilere uzattı cubuğu. Ayağa kalktı, sağ kolunu kırmızı - siyah harmaniyesinin altından çıkardı ve elini uzattı İhtiyar Gökgürültüsü'ne.

"Bizi çağırdınız," dedi Uzun Boğa. "Biz de geldik... Biz beyaz adama hiçbir zaman zarar vermedik; böyle bir niyetimiz de yok. Temsilcimiz, Albay Wynkoop, sizinle burada buluşacağımızı söylemişti, Dumanlı Dağ'a ne zaman gitmek isterseniz gidebilirsiniz; istediğiniz yoldan gidebilirsiniz. Ama bizler de yolu kullandığımızda adamlarınız bize ateş açmamalı. Beyazlarla dost olmak istiyoruz... Yarın köyümüze geleceğinizi söylüyorsunuz. Gelirseniz geliniz, size buradakilerden farklı bir şey söyleyecek değilim. Bütün söylemek istediklerimi söylemiş bulunuyorum." (3)

İhtiyar Gökgürültüsü ayağa kalktı ve gene suratını astı. "Gaga Burun niçin burada değil?" diye sordu. Reisler, kendisine, Gaga Burun'un büyük bir savaşçı olduğu halde bir reis olmadığını, oysa toplantıya sadece reislerin çağrıldığını anlatmaya çalıştılar.

"Eğer Gaga Burun bana gelmezse, ben onu görmeye gideceğim," dedi Hancock. "Yarın askerlerimle köyünüze geleceğim."

Toplantı sona erer ermez, Uzun Boğa, Wynkoop'a giderek kendisinden İhtiyar Gökgürültüsü'nün askerlerini Cheyenne kampına getirmesini önlemesini rica etti. Mavi Ceketliler kampa yaklaşırsa öfkeli genç Köpek Askerlerle aralarında çatışma çıkacağından korkuyordu Uzun Boğa.

Wynkoop bu öneriyi kabul etti: "General Hancock Kızılderili kampına gitmek üzere kaleden ayrılmadan önce," diye anlatıyordu sonradan, "ona, askerlerini böyle hemen Kızılderili kampına götürmesinin kötü sonuç verebileceğinden korktuğumu söyledim. Ama hiç kulak asmadı sözlerime, bildiğini okudu." Hancock'un birliği süvari, piyade ve topçudan meydana geliyordu; savaş meydanında düşmanın karşısına çıkan birlikler arasında şimdiye kadarkilerin en fazla savaşçı görünüşte olanıydı belki de.

Pawnee Fork'a doğru yapılan bu yürüyüşte reislerden bazıları önden giderek askerlerin geldiği yolunda Cheyenne savaşçılarını uyardılar. Wynkoop'la birlikte at süren bazılarıysa, daha sonradan, kendi canları ya da özgürlükleri için değil, askerlerin gelişi karşısında kadınların ve çocukların arasında doğmasından korktukları panik için duydukları kaygıyı, bu seferin sonucundan duydukları kaygıyı çeşitli şekillerde ifade ettiklerini söyleyeceklerdi. (4)

Bu arada bütün bir Cheyenne kampında askerlerin gelmekte olduğu öğrenilmişti. Ulaklar, Gaga Burun kendisini Larned Kalesi'nde görmeye gelmediği için İhtiyar Gökgürültüsü'nün öfkeli olduğu haberini getiriyorlardı. Bu olay Gaga Burun'un saygınlığını artırmıştı, ama ne Gaga Burun ne Pawne Kıyıcısı (ki bunların Sioux çeteleri de oralarda kamp kurmuş bulunuyordu) İhtiyar Gökgürültüsü'nün askerlerini savunmasız köylerine yaklaştırmasına izin vermek niyetindeydi. Gaga Burun ile Pawnee Kıyıcısı üç yüz kadar savaşçıyı alarak, yaklaşan askerleri gözlemeye çıktılar. Askerler yakınlarında kolayca kamp kuramasınlar diye köylerinin çevresindeki bütün bir bozkırı ateşe verdiler.

Gündüzleyin Pawne Kıyıcısı askerleri karşılamaya ve Hancock'la konuşmaya gitti. Generale, eğer askerler köylerinin çok yakınında kamp kurmazlarsa, Gaga Burun'la birlikte ertesi sabah toplantıya geleceklerini söyledi. Günbatımına yakın askerler kamp yapmak için durdular; Pawnee Fork'taki çadırların hâlâ birkaç mil uzağındaydılar. Kızıl Otların Boy Attığı Ay'ın, yani Nisan'ın on üçüydü.

O gece Pawnee Kıyıcısı ve öteki Cheyenne reisleri askerlerin kampından ayrıldılar, kurultayı toplamak ve ne yapacaklarını kararlaştırmak üzere kendi köylerine gittiler. Gelgelelim, reisler arasında o kadar çok anlaşmazlık baş gösterdi ki, hiçbir sonuç alınamadı. Gaga Burun, çadırların sökülmesini, kuzeye doğru yola çıkılmasını ve askerlerin yakalayamaması için dağılınmasını istiyordu. Ama Hancock'un askerlerinin gücüne daha önce tanık olmuş bulunan reisler acımasız bir takiple sonuçlanacak herhangi bir kışkırtmaya karşı çıkıyorlardı.

Ertesi sabah reisler Gaga Burun'u kendileriyle birlikte Hancock'la görüşmeye gelmesi için ikna etmeye çalıştılar, ne var ki savaşçı önder bir tuzaktan kuşkulanıyordu. İhtiyar Gökgürültüsü kendisini nimlememiş miydi, Gaga Burun'u ele geçirmek için koca bir orduyla ovaların altını üstüne getir-

*12. Güneyli Cheyenne'lerden Gaga Burun * 1868 yılında Washington'da A. Zeno Shindler tarafından çekilen fotoğraf Smithsonian Institution'ın izniyle kullanılmıştır.*

memiş miydi? Gün doğalı hayli olmuştu ki, Ayıboğan atına atlayıp askerlerin kampına gitmesi gerektiği kararına vardı. Gittiğinde, Hancock'u her zamanki kibirli tavrı içinde buldu. Gaga Burun'un nerede olduğunu öğrenmek istiyordu. Ayıboğan diplomatça davranmaya çalıştı; Gaga Burun ve öbür reislerin bir yaban sığırı avı yüzünden geciktiklerini söylemesi Hancock'u iyice öfkelendirmekten başka bir işe yaramadı. Ayıboğan'a, askerlerini köyün üstüne süreceğini ve Gaga Burun'u görünceye kadar orada kamp kuracağını söyledi Hancock. Ayıboğan cevap vermedi; soğukkanlılıkla atına bindi, bir zaman ağır ağır sürdü atını, sonrda birden köye doğru dörtnala kaldırdı.

Askerlerin gelmekte olduğu haberi Kızılderili kampını karıştırdı, birden bir koşturmadır başladı. "Ben tek başıma atına binip o Hancock denilen herifi öldüreceğim!" diye bağırdı Gaga Burun. Artık çadırları sökecek, eşyaları toplayacak vakit kalmamıştı. Kadınlarla çocukları atlara bindirdiler ve büyük bir hızla kuzeye doğru yola çıkardılar. Sonra bütün savaşçılar oklarla, mızraklarla, tüfeklerle, bıçaklarla, sopalarla silâhlandı. Reisler savaş önderi olarak Gaga Burun'u seçtiler, ama aşırı bir öfkeye kapılıp budalaca bir iş yapmaması için de Ayıboğan'ın her zaman yanında bulunmasını kararlaştırdılar.

Gaga Burun, en az Hancock'unki kadar pırıltılı olan sırma apuletli subay ceketini giydi. Eyerinin yanına bir karabina, beline de iki tabanca yerleştirdi, ama cephanesi çok az olduğundan oklarıyla yayını da yanına almayı unutmadı. Son dakikada bir de mütareke bayrağı aldı. Üç yüz savaşçıdan meydana gelen kuvvetini ova boyunca bir millik bir mesafeye tek bir hat olarak yaydı. Mızrakların ucu havada, yaylar gerilmiş, tüfekler ve tabancalar ateşe hazır bir halde, bin dört yüz askeri ve onların gümbürdeyen koca toplarını karşılamak üzere ağır ağır ileri sürdü savaşçılarını.

"Bu Hancock denilen subay," dedi Gaga Burun, Ayıboğan'a, "savaş için can atıyor. Kendi adamlarının önünde geberteceğim onu, görsünler bakalım nasıl olurmuş savaş!" (5)

Ayıboğan askerlerin onlardan bire beş fazla olduklarını, çabuk ateş eden tüfekleri ve büyük topları bulunduğunu, askerlerin atlarının güçlü ve besili olduğunu, buna karşılık kadınlarının ve çocuklarının bindiği atların bereketsiz bir kıştan sonra zayıf düştüğünü söylerek temkinli bir cevap vermeyi yeğ tuttu. Bir çarpışma olursa, askerler onları yakalayıp hepsini öldürebilirlerdi.

Birkaç dakika sonra askerlerin gelmekte olduğunu gördüler; anlaşılan askerler de onları görmüşlerdi ki, hemen saf tutmuşlardı. Sağlam Kıç Custer süvarilerini savaş düzenine soktu, süvariler kılıçlarını çekerek atlarını tek bir saf halinde dörtnala kaldırdılar.

Gaga Burun sakin bir şekilde savaşçılara dur işareti verdi. Bu durumda askerler de yavaşladı; yüz elli metre kadar yaklaştılar ve durdular. Güçlü bir rüzgâr her iki tarafın da bayraklarını hızlı hızlı dalgalandırıyordu. Az sonra

Kızılderililer Uzun Reis Wynkoop'un tek başına öne çıktığını gördüler. "Beni gördüklerine çok sevindiklerini ifade ederek, artık her şeyin düzeldiğinden, kendilerine bir zarar gelmeyeceğinden emin olduklarını söyleyerek atımın etrafını aldılar." diye anlatacaktı Wynkoop sonradan. "Onların önderine danıştım, sonunda iki hattın tam ortasında General Hancock ve onun subay ve kurmaylarıyla buluşuldu." (6)

Gaga Burun subaylara yaklaştı; atının üzerinde oturmuş, İhtiyar Gökgürültüsü'nün gözlerinin ta içine bakıyordu.

"Barış mı istiyorsunuz, yoksa savaş mı?" diye sordu Hancock kesin bir ses tonuyla.

"Savaş istemiyoruz," diye cevapladı Gaga burun. "Savaş isteseydik, koca toplarınızın bu kadar yakınına sokulmazdık."

"Peki, Larned Kalesi'ndeki toplantıya niye gelmedin?" diye sorularını sürdürdü Hancock.

"Atlarım takatsiz," diye cevap verdi Gaga Burun, "hem kim gelse, sizin niyetleriniz hakkında farklı hikâyeler anlatıyor bana."

Uzun Boğa, Boz Sakal ve Ayıboğan birbirlerine sokulmuşlardı. Gaga Burun'un bu kadar sakin ve soğukkanlı hareket etmesinden kuşkulanmışlardı. Ayıboğan söz alarak, generalden, askerlerini Kızılderili kampına bu kadar yaklaştırmamasını rica etti. "Kadınlarla çocuklara engel olamadık," dedi. "Korkup kaçtılar, geri dönmeyecekler. Askerlerden korkuyorlar."

"Onları geri getirmelisiniz," diye karşılık verdi Hancock haşin bir sesle, "Umarım, bu konuda diretmezsiniz."

Ayıboğan öfke içersinde geri döndüğünde, Gaga Burun ona yumuşak bir sesle öteki reisleri Kızılderili hattına geri götürmesini söyledi. "Ben Hancock'u öldüreceğim," dedi. Ayıboğan, Gaga Burun'un atının yularından tutarak onu bir kenara çekti ve böyle bir davranışın bütün bir kabileye ölüm getireceğini anlatarak uyardı.

Rüzgâr şiddetlenmişti, kumları, tozu toprağı havaya savuruyor, konuşmayı güçleştiriyordu. Hancock, reislere bütün kadın ve çocukları hemen geri getirmelerini emrettikten sonra, toplantının sona erdiğini belirtti. (7)

Reisler ve savaşçılar Hancock'un bu emrine uyar gibi görünerek atlarını kadınlarla çocukların gittiği yöne sürdülerse de, onları geri getirmediler. Kendileri de geri dönmediler. Hancock öfkesi her an durmadan artarak bir iki gün bekledi. Sonra, Custer'a süvarileriyle birlikte Kızılderililerin ardına düşmesini emretti, kendisi de piyadelerle terkedilmiş kampa girdi. Askerler her zamanki metotlu çalışmalarıyla bütün çadırları bir bir alaşağı ettiler, sonra köyde ne var ne yok hepsi yakıldı -ki yüz elli bir çadır dokuz yüz altmış iki yaban sığırı yaban sığırı postu, dört yüz otuz eyer, yüzlerce sadak, kement, döşek ve kapkacak. Askerler, Kızılderililerin bindiği atlar ve sırtlarındaki giysiler dışında, ellerine geçen her şeyi yok ettiler.

Köpek Askerlerin ve onların Sioux müttefiklerinin, köylerinin yakılıp yıkılması karşısında duydukları korkunç öfke ovalarda patladı. Araba istasyonlarına saldırdılar, telgraf tellerini söktüler, demiryolu işçilerininin kamplarına akınlar düzenlediler ve Dumanlı Dağ yolunda yapılan yolculuğu bütün bütüne durdurdular. Overland Ekspress Kumpanyası temsilcilerine şu emri yolladı: "Eğer Kızılderililer atış menzili içine girerlerse, gözünüzü kırpmadan ateş edin. Sakın acımayın onlara, çünkü onlar da size acımayacaklardır. General Hancock sizi ve bizim malımızı koruyacaktır." (8) Hancock önlemeye geldiği savaşı budalaca hareketleriyle alevlendirmişti. Custer Yedinci Süvari Bölüğü'yle kaleden kaleye koştu ama tek bir Kızılderiliye rastlayamadı.

"Ne yazık ki, General Hancock'un seferi bir yarar sağlamadı, tam tersine birçok kötülüğe yol açtı," diye yazıyordu. Kızılderili İşleri Denetmeni Thomas Murphy Washington'daki komisyon başkanı Taylor'a.

Kara Bıyık Sanborn ise İçişleri Bakanına şu haberi iletiyordu: "General Hancock'un giriştiği harekât kamu çıkarlarına o kadar zararlı ve aynı zamanda o kadar insanlık dışı görünüyor ki, bu konuya ilişkin görüşlerimi size iletmeyi gerekli buluyorum... Bizim gibi yüce bir ulusun, böylesine güçsüz göçebelere karşı bu koşullar altında bir savaş sürdürmesi, son derece aşağılayıcı ve küçük düşürücü bir davranış, eşi görülmemiş bir adeletsizlik, insanı isyan ettiren bir ulusal cinayettir; ergeç Tanrı'nın lânetlerini üzerimize yağdıracaktır."

Büyük Savaşçı Sherman ise Savaş Bakanı Stanton'a sunduğu raporunda farklı bir görüşü dile getiriyordu: "Kanımca, eğer elli Kızılderilinin Arkansas ile Platte arasındaki bölgede kalmasına göz yumulursa, her araba istasyonunu, her treni ve her demiryolu çalışma grubunu sürekli olarak korumak, başlarında nöbet beklemek zorunda kalırız. Başka bir deyişle, elli düşman Kızılderili üç bin askeri bozguna uğratacak, onları eli kolu bağlı bir durumda bırakacaktır. Bence yapılacak en doğru iş, onları en kısa zamanda oradan atmaktır. Kızılderili temsilcileri tarafından tatlı sözlerle kandırılarak çıkarılmışlar ya da öldürülmüşler, benim için fark etmez." (9)

En sonunda, Sherman, daha yüksek hükümet yetkilileri tarafından, Kızılderilileri bir barış komisyonuyla barışçı bir yoldan ve tatlı sözlerle oradan çıkarmaya ikna edildi ve böylece 1867 yazında Büyük Savaşçı Sherman Taylor, Henderson, Tappan, Sanborn, Harney ve Terry'den meydana gelen komisyonu kurdu. Bu komisyon, güz sonlarında Laramie Kalesi'nde Kızıl Bulut'la barış antlaşması imzalamaya çalışan komisyondu. (Bir önceki bölüme bakınız.) Hancock ovalardan geri çağırılmış, askerleriyse yollar boyunca uzanan kalelere dağılmıştı.

Güney ovaları için tasarlanan yeni barış planı yalnızca Cheyenne'leri ve Arapaho'ları değil, aynı zamanda Kiowa'ları, Comanche'leri ve Bozkır Apache'lerini de kapsıyordu. Bu beş kabile Arkansas Irmağı'nın güneyinde bir toprak parçasına yerleştirilecek, hükümet onlara sığır sürüsü sağlayacak ve ekin yetiştirmesini öğretecekti.

Larned Kalesi'nin altmış mil güneyindeki Medicine Lodge Creek, barış toplantılarının yapılacağı yer olarak seçilmişti; görüşmelere ekim başlarında başlanılacaktı. Kızılderili İşleri Bürosu, bütün önemli reislerin orada bulunmasını kesin olarak sağlamak amacıyla, Larned Kalesi'ne bir sürü armağan yığdı, birçok özenle seçilmiş ulak saldı çevreye. Bu ulaklardan biri de, Uzun Reis Wynkoop tarafından çevirmenliğe alınan George Bent idi. Kara Kazan'ı toplantıya gelmeye ikna etmekte hiç güçlük çekmedi. Arapaho'lardan Küçük Kuzgun ile Comanche'lerden On Ayı da görüşmelere katılmak için Medicine Lodge Creek'e gitmeye istekliydiler. Ama George Bent Köpek Askerlerin kamplarına gittiğinde, önderlerin kendisini dinlemeye hiç de istekli olmadıklarını gördü. İhtiyar Gökgörültüsü'nün asker reisleriyle yaptıkları toplantılardan, görüşmelerden, konuşmalardan bıkıp usanmışlardı artık. Eğer Büyük Savaşçı Sherman gelecekse, Medicine Lodge Creek'e gitmeyeceğini söyledi Gaga Burun açıkça.

Gerek Bent, gerekse komisyon üyeleri çok iyi biliyorlardı ki, Cheyenne'lerle yapacakları herhangi bir barış anlaşmasının anahtarı Gaga Burun'daydı. Şimdi savaşçı önder bütün Cheyenne topluluklarından yüzlerce savaşçıya komuta etmekteydi. Eğer Gaga Burun imzalamazsa, yapılacak bir antlaşma Kansas'taki barışın sağlanması açısından bir anlam taşımayacaktı. Büyük bir olasılıkla Bent'in önerisi üzerine, Edmond Guerrier'nin Gaga Burun'u ziyaret etmesi ve Medicine Lodge Creek'e hiç değilse bir ön görüşmeye gelmesi için onu iknaya çalışması kararlaştırıldı. Daha önceleri Kum Deresi'nde yaşamış ve oradaki olayları yakından görmüş olan Guerrier Bent'in kızkardeşiyle evliydi; Gaga Burun da Guerrier'nin yeğeniyle evliydi. Bütün bu aile bağları karşılıklı ilişki kurulmasını hayli kolaylaştırıyordu.

27 Eylülde Gaga Burun ve Boz Sakal'la birlikte Medicine Lodge Creek'e vardı Geurrier. Gaga Burun, Boz Sakal'ın sözcüsü olarak gelmesinde ısrar etmişti; çat pat İngilizce anlıyordu Boz Sakal, çevirmenler tarafından öyle kolay kolay aldatılamazdı. Komisyon üyelerinin gelişinden önceki işleri düzenleyen Denetmen Thomas Murphy, Cheyenne önderlerini içtenlikle karşıladı, onlara yapılacak toplantının kendileri için çok önemli olduğunu anlattı ve komisyon üyelerinin onlara erzak sağlayacağını ve ellerinden tutarak onları barış yolunda ilerleteceğini vaat etti.

"Erzakları köpekler yiyebiliyor ancak," diye karşılık verdi Boz Sakal. "Biz verdiğiniz yiyeceklerden hastalanıyoruz. Biz, yaban sığırı yiyerek yaşayabiliriz; oysa gerçekten ihtiyaç duyduğumuz şeyleri, barut, mermi, kapsül gibi şeyleri hiç verdiğiniz yok. Ne zaman bunları getirirseniz, o zaman içtenliğinize inanacağız."

Murphy, Birleşik Devletler'in sadece dost Kızılderililere cephane verdiğini, bazı Cheyenne'lerin niçin hâlâ saldırılarına devam edecek kadar düşmanlık beslediğini merak ettiğini söyleyerek cevapladı Boz Sakal'ın sözlerini. "Hâlâ düşmanlık besliyoruz, çünkü Hancock köyümüzü yakıp yıktı," diye

cevap verdiler Gaga Burun ile Boz Sakal bir ağızdan. "Biz sadece bunun intikamını alıyoruz." (10)

Murphy, Büyük Baba'nın köyün yakılması için kimseye yetki vermediğini, daha şimdiden yaptığı bu kötü işten ötürü Hancock'u görevinden aldığını söyleyerek Kızılderililere güvence verdi. Gaga Burun'un varlığına kesinlikle karşı çıktığı Büyük Savaşçı Sherman'a gelince, Büyük Baba onu da Washington'a geri çağırmıştı. Gaga Burun en sonunda uzlaşmaya razı oldu. İzleyicileriyle birlikte Cimaron üzerinde altmış mil uzaktan toplantının gelişimini izleyecek, eğer hoşlarına giderse gelip katılacaktı.

Mecidine Lodge Creek'te toplantı başladığında, Değişen Mevsim Ayı idi, yani Ekimin on altısı. Arapaho'lar, Comanche'ler, Kiowa'lar ve Bozkır Apache'leri toplantı yerinin yakınındaki ağaçlıkta kamp kurdular. Kara Kazan ırmağın karşı yakasını seçti. Bir olay çıktığında, kendisi ile komisyon üyelerini koruyan iki yüz süvari arasında hiç değilse ırmak bulunsundu. Gaga Burun ile Köpek Asker reislerini Kara Kazan'ın kampında bulundurdukları ulaklar barış görüşmeleriyle ilgili bütün haberleri getiriyorlardı. Bu ulaklar, komisyon üyelerini olduğu kadar Kara Kazan'ı gözlüyorlardı; Kara Kazan'ın Cheyenne halkı adına kötü bir antlaşma imzalamasına göz yummamak gerekiyordu.

Medicine Lodge'da dört bini aşkın Kızılderili bulunduğu halde, toplantıda o kadar az Cheyenne vardı ki görüşmelerde ilk başta nerdeyse sadece bir Comanche-Kiowa-Arapaho sorunuydu ele alınan. Bu durum, gerçek amacı Arkansas'ın aşağılarında kendilerine ayırdıkları topraklarda en iyi koşulları önererek düşman Köpek Askerlerle bir barış antlaşması yapılmasını sağlamak olan komisyon üyelerini kaygılandırdı. Kara Kazan, Küçük Kaftan ve George Bent antlaşmaya istekli olmayan bazı reisleri ikna ettiler, ama geri kalanlar o denli düşmanca bir tutum takındılar ki eğer toplantıdan çekilmezse Kara Kazan'ın bütün atlarını öldüreceklerini söyleyerek gözdağı verdiler.

21 Ekimde, Kiowa'lar ile Comanche'ler, kendilerine ayrılacak bir toprak parçasını Cheyenne ve Arapaho'larla paylaşmayı, yaban sığırı avlarını Arkansas'ın aşağılarındaki avlaklarla sınırlamayı ve Dumanlı Tepeler yolu üzerindeki demiryolu yapımına bundan böyle hiç karşı koymamayı kabul ederek, antlaşmayı imzaladılar. Ne var ki, Kara Kazan, Medicine Lodge'a daha fazla Cheynne reisi gelene kadar antlaşmaya imza atmaya yanaşmıyordu; Küçük Kuzgun ile Arapaho'lar da Cheyenne'ler imzalamadan imzalamayacaklarını ileri sürüyorlardı. Çılgına dönen komisyon üyeleri Kara Kazan ile Küçük Kaftan'ı ikna etmek üzere Köpek Askerlerin kampına gidip dönünceye kadar bir hafta daha beklemeyi kabul ettiler. Beş gün geçti. Ama Cheyenne'lerden hiç kimse görünmedi ortalarda. Sonra, yirmi altı ekim günü, akşamüstü geç saatlerde, Küçük Kaftan Köpek Askerlerin kampından döndü.

Küçük Kaftan'ın bildirdiğine göre, Cheyenne reisleri beş yüz kadar savaşçıyla yoldaydı. Büyük bir olasılıkla silâhlı olacaklar ve güzün yaban sığırı avında kendileri için gerekli olan cephanenin verilmesini istemek amacıyla tüfeklerini ateşleyeceklerdi. Kimseye zarar vermeyecekler ve istedikleri cephane kendilerine verilirse antlaşmayı imzalayacaklardı.

Ertesi gün öğleyin, sıcak bir güz güneşi altında, dörtnala çıkageldi Cheyenne'ler. Toplantı yerinin güneyindeki bir tepeyi aştıklarında tıpkı Sağlam Kıç'ın süvarileri gibi dörderle kol oldular. Bazılarının sırtında daha önce ele geçirilmiş ordu gömlekleri vardı; ötekilerse kırmızı örtüler almışlardı üstlerine. Mızrakları, gümüşsü süsleri günışığında pırıl pırıldı. Askerler toplantı yerinin önünde dizildikleri zaman, Kızılderili savaşçılar yüzlerini komisyon üyelerine döndüler ve tıpkı askerler gibi ırmak boyunca mevzilendiler. Cheyenne'lerden biri bir boru öttürdü, bunun üzerine beş yüz kişinin hep bir ağızdan "Hiya hi-i-i-ya!" bağırtıları arasında atlar çılgıncasına ileri atıldı. Mızraklarını sallıyor, gerilmiş yaylarını havaya kaldırıyor, tüfek ve tabancalarıyla havaya kurşun sıkıyorlardı, sonra ortalığa sular sıçratarak ırmağa daldılar. Ön saftakiler atlarını kamçılayarak, hiç kımıltısız kendilerini bekleyen Beyaz Bıyık Harney'in birkaç metre önüne kadar sürdüler. Öteki komisyon üyeleri kaçacak delik arıyordu. Atlarını kısa ve kesin dizgin hareketleriyle durduran reis ve savaşçılar, şaşkın komisyon üyelerini kuşattılar, sonra gülüp şakalaşmaya, el sıkışmaya başladılar. Savaşçı Cheyenne'lerin ustalığını ve cesaretini yeterince kanıtlamışlardı artık..

İlk biçimsel törenlerden sonra konuşmalara başlandı. Uzun Boğa, Beyaz At, Ayıboğan, Yaban Sığırı Reisi hepsi konuştular. Asla savaş yanlısı değillerdi, ama onurlu bir barış anlaşmasına varılmazsa savaşı kabullenmek zorunda kalacaklardı.

En sonunda, Yaban Sığırı Reisi, Dumanlı Tepeler yöresindeki avlakları kullanmalarına izin verilmesini rica etti. Cheyenne'lerin demiryoluna karışmayacaklarını vaat ederken soğukkanlı bir sesle ekledi: "Bu ülkede birlikte yaşayalım, Cheyenne'ler burada hâlâ avlanmak zorunda." Ne ki, toplantıya katılan beyaz adamlar Arkansas'ın kuzeyindeki toprakların Kızılderililerle paylaşılmasına razı değillerdi. Ertesi sabah, kahveler içildikten sonra, Cheyenne ve Arapaho reisleri, George Bent'in çevirmenliğinde, antlaşmanın okunmasını dinlediler. İlk başta Ayıboğan ile Beyaz At imzalamayı reddettiler, ama George Bent onları bir kenara çekti, kabilelerinin başında kalmalarının, nüfuzlarını korumanın tek yolunun bu olduğunu anlatarak ikna etti. İmzalar atıldıktan sonra, komisyon üyeleri içinde av için cephane de bulunan armağanları sundular. Medicine Lodge toplantısı sona ermişti. Artık Cheyenne'lerin ve Arapaho'ların büyük bir çoğunluğu, vaat ettikleri üzere, güneye gidecekti. Ama gitmeyecek olanlar da vardı. Üç dört yüz kadar savaşçı daha şimdiden, kaderlerini teslim olmayı kabul etmeyen bir önderle birleştirmiş, Cimarron'dan kuzeye ilerliyordu. Antlaşmanın altında Gaga Burun'un imzası yoktu. (11)

1867-68 kışında, Cheyenne'lerin ve Arapaho'ların büyük bir çoğunluğu Arkansas'ın aşağılarında, Larned Kalesi yakınlarında kamp kurmuştu. Güzün avladıkları hayvanlar soğuk ayları et darlığına düşmeden geçirmelerini sağlamıştı gerçi, ama ilkyaz geldiğinde yiyecek yokluğu ciddî bir durum olarak kendini gösterdi. Uzun Reis sık sık kaleden çıkarak Kızılderililerin kamplarına geliyor, Kızılderili Bürosu'ndan güçlükle elde edebildiği az miktarda yiyeceği onlara dağıtıyordu. Reislere, Washington'daki Yüce Meclis'in antlaşmayı hâlâ tartıştığını ve vaat edilen giyecek ve yiyeceğin satın alınması için gerekli parayı henüz vermediğini anlatmıştı. Reislerse, yeterinci silâh ve cephaneleri olsaydı Kızıl Irmak'ın oralara inerek halklarının et ihtiyacını fazlasıyla karşılayacak kadar yaban sığırı avlayabilecekleri cevabını verdiler. Gel gör ki, Wynkoop'un onlara verecek ne cephanesi vardı, ne de silâhı.

Sıcak ilkyaz günleri uzadıkça, delikanlıların tedirginliği de arttı; yiyecek bir şey bulunmadığı için homurdanıp yakınıyorlar, Medicine Lodge'daki beyazların yerine getirilmeyen vaatlerine lanetler yağdırıyorlardı. Ve en sonunda, küçük çeteler halinde, kuzeydeki eski Dumanlı Tepeler avlaklarına sızmaya başladılar. Uzun Boğa, Beyaz At ve Ayıboğan da onurlu Köpek Askerlerinin istekierine fazla karşı koyamadılar ve Arkansas'ı aştılar. Yol boyunca, bazı ateşli delikanlılar belki yiyecek ya da silâh buluruz umuduyla terkedilmiş yerleşme merkezlerine saldırdılar.

Temsilci Wnypkoop telâş içinde Kara Kazan'ın köyüne gitti; Büyük Baba yüreklerindeki inancı kırdığı halde sabırlı olmalarını, delikanlılarının bir savaşa yol açmasını önlemelerini rica etti reislerden.

"Beyaz Kardeşlerimiz bize Medicine Lodge'da uzattıkları eli geri çekiyorlar," dedi Kara Kazan, "ama biz gene de onu tutmaya çalışacağız. Büyük Baba'nın bize acıyacağını, vaat ettiği silâhları ve cephaneyi vereceğini, böylece ailelerimizi açlıktan kurtarmak için yaban sığırı avına çıkabileceğimizi umut ediyoruz." (12)

Wynkoop, Büyük Baba'nın şimdi Kansas kalelerindeki askerlerin komutanlığına yeni bir Omuzu Kalabalık Reisi, General Philip Sheridan'ı gönderdiğine bakarak, silâhların ve cephanenin alınabileceğini umuyordu. Böylece Wynkoop, Kara Kazan ve Taş Buzağı da dahil birçok reisin Larned Kalesi'nde Sheridan'la buluşmasını sağladı.

Kızılderililer, kısa bacakları, kalın ensesi ve uzun sarkık kollarıyla Sheridan'ı gördüklerinde, onu kötü bir ayıya benzettiler. Toplantı sırasında Wynkoop generale Kızılderililere silâh verip vermeyeceğini sordu. "Evet, silâh verebilirsiniz onlara," diye cevapladı Sheridan, "ve eğer askerlerime karşı savaş açarlarsa onları mertçe öldürmüş oluruz."

Taş Buzağı bu lâfın altında kalmadı: "Bırakın askerleriniz saçlarınızı iyice uzatsınlar, onları öldürdüğümüzde daha fazla saygınlık kazanmış oluruz."

Hiç de dostça bir toplantı sayılmazdı bu, Wynkoop Kızılderililer adına

birkaç eski tüfek koparmayı başardığı halde avlanmak üzere Arkansas'ın aşağılarında bulunan Cheyenne ve Arapaho'lar son derece huzursuzdu. Bunların gençlerinin ve Köpek Asker çetelerinin çoğu hâlâ ırmağın kuzeyindeydiler ve bazıları her gördükleri yerde beyazlara saldırıyor, onları öldürüyordu.

Ağustos sonlarında, Cheyenne'lerin büyük bir çoğunluğu kuzeyde, Republican Irmağı'nın kolu olan Arikaree boyunca toplanmış bulunuyordu. Uzun Boğa, Beyaz At ve Gaga Burun da, üç yüz savaşçı ve onların aileleriyle birlikte oradaydı. Birkaç Arapaho ve Pawnee Kıyıcısı'nın Sioux'ları da yakınlarda bir yerde kamp kurmuşlardı. Çetesiyle Solomon Irmağı üzerinde kamp kurmuş olan Ayıboğan'dan, General Sheridan'ın Kızılderili kamplarını yakıp yıkmak amacıyla bir kolcu bölüğü kurduğunu öğrendiler, ama bu Kızılderililer kolcuların ya da askerlerin kendilerini bulmalarından kaygılanamayacak kadar meşguldular; kış için et elde etmeleri gerekiyordu.

Ve sonra bir gün, Geyiğin Toprağı Eşelediği Ay, yani Eylülün on altısında, Pawnee Kıyıcısı'nın kampından bir Sioux avcı grubu, Kızılderili kamplarının bulunduğu yerin yirmi mil kadar güneyinde Arikaree üzerinde elli kadar beyaz adamın kamp kurmakta olduklarını gördüler. Beyazlardan sadece üç dört tanesi mavi üniformalıydı; ötekilerin üzerinde kaba sınır giysileri vardı. Bu, Sheridan tarafından Kızılderili kamplarını bulup çıkarmak amacıyla kurulan özel bölüktü; Forsyth'in Kolcuları adıyla biliniyorlardı.

Sioux avcıları kendi kabilelerini alarma geçirir geçirmez, Pawnee Kıyıcısı, avlaklarını istilâ eden beyaz kolculara karşı girişilecek saldırıya katılıp katılmayacaklarını öğrenmek için Cheyenne kampına ulaklar saldı. Uzun Boğa ile Beyaz At hemen kendi kamplarına çığırtkanlar saldılar, savaşçılara savaş donatımlarını hazır etmelerini ve savaş boyalarını sürünmelerini bildirdiler. Çadırında arınma töreninden geçmekte olan Gaga Burun'u görmeye gittiler. Birkaç gün önce, Cheyenne'ler Sioux'ların şölenine gittiklerinde, Sioux kadınlardan biri ekmek kızartmak için bir demir çatal kullanmış ve Gaga Burun ekmeği yiyinceye kadar bunu farketmemişti. Oysa yediği şeye herhangi bir maden değdi mi, büyüsü bozulurdu. Bu arınma törenlerinden geçinceye kadar Gaga Burun'un beyazların kurşunlarından sakınmasını sağlayan büyülü gücünün hiçbir değeri yoktu.

Cheyenne reisleri bu inancı bir sıralama içersinde kabul ediyorlardı. Fakat Uzun Boğa, Gaga Burun'a büyüsünü yeniden elde etme törenini bir an önce tamamlamasını söyledi. Uzun Boğa Cheyenne'lerle Sioux'ların birlikte elli beyazı haklayacağından emindi; ama yakınlarda başka Mavi Ceketli bölükleri de olabilirdi, o zaman Kızılderililer saldırılarda Gaga Burun'un önderliğine gerek duyacaklardı elbette. Gaga Burun onlara gitmelerini söyledi. Hazır olduğunda kendisi de gelecekti.

Reisler, askerlerin kampına olan uzun mesafeden ötürü, saldırıya geçmek için gündoğumunu beklemeye karar verdiler. En iyi atlarının üstünde,

en iyi mızrak, ok ve tüfeklerle silâhlanmış beş altı yüz savaşçı Arikaree Vadisi'nden aşağı doğru ilerledi. Sioux'lar kartal tüyünden başlıklarını giymişlerdi, Cheyenne'lerse karga tüyünden başlıklarını. Askerlerin kampının yakınlarında durdular, reisler kimsenin küçük gruplar halinde düşmana saldırmaması için kesin emir verdiler. Gaga Burun'un öğrettiği üzere hep birlikte geçeceklerdi saldırıya; atlarını askerlerin üstüne sürerek, tozunu havaya savuracaklardı onların.

Bütün bu uyarılarına karşın, hepsi de çok genç olan iki Cheyenne ile altı Sioux gündoğumundan önce kamptan dışarı sızarak beyazların atlarını kaçırmaya kalkıştı. Tam şafağın alacakaranlığında, at sürüsünü ürkütmek için haykırarak ve örtülerini sallayarak ileri atıldılar. Birkaç hayvan ele geçirdiler gerçi, ama Forsyth'in Kolcuları genç yiğitlerin saldırısıyla Kızılderililerin varlığının farkına varmıştı. Öteki Sioux ve Cheyenne'ler açığa çıkan kampa saldırmadan, kolcular Arikaree'nin kuru yatağındaki bir adacığa geçecek zamanı buldular ve orada söğüt dallarının ve yüksek otların içine sığındılar.

Kızılderililer puslu vadinin ortasında, nalları toprağı döven atlarıyla geniş bir cephe halinde saldırıya geçtiler. Kolcuların telâş içersinde ağaçlık adaya doğru koşuştuğunu görecek kadar yakına geldiklerinde, Cheyenne savaşçılarından biri bir boru öttürdü. Düzenleri kampa saldırmak üzere ayarlamışlardı, oysa şimdi kuru ırmak yatağını aşmak zorundaydılar. Kolcuların Spencer marka mükerrer atışlı tüfeklerinden çıkan ilk kurşunlar ön safları sarstı, saldırıya geçen savaşçıların bir bölüğü sağa, bir bölüğüyse sola ayrıldı, böylece adayı çepeçevre kuşatmış oldular.

Nerdeyse bütün bir sabah adacığın çevresinde döndü durdu Kızılderililer. Görebildikleri tek hedef yüksek otların arasında ayakta duran atlarıydı askerlerin, savaşçılar hayvanları bir bir yere indirdikçe kolcular siper olarak kullanmaya başlıyorlardı ölü atları. Birkaç savaşçı atlarından inip çalıların arasında kolculara gizlice yaklaşarak tek tek saldırılarda bulundular adacığa. Ama aralıksız tüfek atışı göz açtırmıyordu kimseye. Kurt Göbek adlı bir Cheyenne kolcuların halkasının ta ortasına iki atlı saldırıda bulundu. Sırtında tılsımlı panter postu bulunan savaşçı öylesine güçlü bir büyüye sahipti ki, tek bir kurşun bile isabet etmedi.

Akşamüstü erken saatlerde Gaga Burun meydana geldi ve adacığa bakan genişçe bir tümsekte mevzilendi. Savaşçıların çoğu çarpışmayı bırakıp, Gaga Burun'un ne yapacağını beklemeye koyuldular. Uzun Boğa ile Beyaz At onunla konuşmaya gittilerse de, savaşta kendilerine önderlik etmesini önermediler asla. Sonra yaşlı bir adam, Beyaz Düşmanı, gelip şöyle dedi: "İşte Gaga Burun, güvendiğimiz insan, şu tepenin ardında oturuyor."

Gaga Burun güldü. O gün ne yapacağını çoktan kararlaştırmıştı, o gün öleceğini de biliyordu, ama gene de güldü.

"Şu gördüğün, orada çarpışmakta olan bütün savaşçılar sana ait olduklarını hissediyorlar," devam etti Beyaz Düşmanı, "ne dersen yapacaklardır,

sense burada, şu tepenin ardında duruyorsun." (13)

Gaga Burun kuytu bir köşeye çekildi, alnını sarıya, burnunu kırmızıya, çenesini siyaha boyayarak savaşmaya hazırlandı. Sonra tek boynuzlu, kırk tüylü savaş başlığını giydi. Hazırlıklarını tamamladığında, atına bindi ve savaşçıların muzaffer bir saldırıya önderlik etmesi için saf halinde kendisini bekledikleri kuru ırmak yatağına sürdü atını.

İlkin ağır ağır ilerdiler, sonra tırısa kaldırdılar atlarını, en sonunda öyle acımasızca kamçıladıklar ki atlarını artık adacığın üzerinden geçmelerini kimse önleyemezdi. Ama Forsyth'in Kolcuları'nın amansız tüfeklerinden çıkan kurşunlar en ön saftakileri bir kere daha yere indirerek umutsuz saldırının gücünü zayıflattı. Gaga Burun tam adacığın çevresindeki söğütlerin oraya varmıştı ki, her iki yandan da çaprazlamasına açılan ateş sırasında belkemiğine saplandı kurşunlardın biri. Çalıların arasına düştü, alacakaranlığa kadar öyle kaldı oracıkta, sonra ırmağın kıyısına kadar sürünerek gitmeyi başardı. Bazı genç savaşçılar da orada onu arıyorlardı. Gaga Burun'u, Cheyenne ve Sioux kadınlarının yaralıları tedavi etmeye geldikleri bir tepeye taşıdılar. Geceleyin öldü Gaga Burun.

Gaga Burun'un ölümü genç Cheyenne savaşçıların yüreğine saplanan bir hançerdi. Gaga Burun, eğer Kızıl Bulut'un yaptığı gibi ülkeleri uğrunda savaşı sürdürürlerse bir gün mutlaka kazanacaklarına yürekten inanmış ve onları da inandırmıştı.

Artık Cheyenne'lerin de, Sioux'ların da çarpışmayı sürdürmeye istekleri kalmamıştı; ama her şeye karşın, Forsyth'in Kolcuları'nı orada, çalıların arasında sekiz gün kuşatılmış bir durumda tuttular. Kolcular ölen atlarını yemek, su için kumları kazmak zorunda kaldılar. Sekizinci gün, bir bölük asker yardıma geldiği zaman, Kızılderililer adayı saran pis kokuyu terketmeye çoktan hazırdılar.

Beyazlar bu savaşın epey şamatasını çıkardılar; orada ölen genç Teğmen Frederick Beecher'ın adına Beecher Adası Savaşı dediler o günkü çarpışmaya. Savaş alıkları "yüzlerce kızılderili" geberttiklerini söyleyerek her gittikleri yerde şişindiler; gerçekten de, ölen Kızılderililerin sayısı otuzu geçmediği halde, Gaga Burun'un ölümü sayıya vurulumayacak kadar büyük bir kayıptı. O günkü çarpışmayı her zaman Gaga Burun'un Öldürüldüğü Çarpışma olarak hatırlayacaklardı.

Kuşatmayı terkettikten sonra Cheyenne'lerin büyük bir çoğunluğu güneye ilerlemeye koyuldu. Artık askerler her yerde onları aramaktaydı, hayatta kalmak için tek umutları Arkansas'ın güneyindeki akrabalarındaydı. Kara Kazan'ı yenik düşmüş bir ihtiyar olarak görüyorlardı gerçi, ama gene de hayattaydı ve Güneyli Cheyenne'lerin reisiydi.

Hiç şüphe yok ki kızgın bir ayıya benzeyen asker reis Sheridan'ın Arkansas'ın güneyine bir kış seferi plânladığından habersizdiler. Sheridan, soğuk ayların karları bastırdığında, Custer ile onun atlı askerlerini, çoğu antlaşma koşullarına tamamıyla uymuş bulunan "vahşi" Kızılderililerin köylerini or-

tadan kaldırmaya gönderecekti. Sheridan'ın gözünde, ateş edildiği zaman karşı koyan her Kızılderili bir "vahşi" idi.

Güzün, Kara Kazan, Antilop Dağları'nın kırk mil doğusunda Washita Irmağı üzerinde bir köy kurdu; gençler Kansas'tan çekilip geri geldiklerinde maceracı yollara saptıkları için onları şiddetle eleştirdi, ama gene de bağışlayıcı bir baba edasıyla çetesine yeniden kabul etti onları. Kasım ayında, askerlerin gelmekte olduğu yolunda birtakım söylentiler işitildiğinde, Küçük Kaftan ve iki Arapaho önderiyle birlikte, Washita vadisinden güneye doğru Arkansas'ın güneyindeki yeni temsilciliklerinin karargâhı olan Cobb Kalesi'ne yüz millik bir yolculuk yaptı. Kalenin komutanı General Williams B. Hazen'di. Yazın yaptıkları ziyaretlerde Cheyenne'ler ve Arapaho'lar dost ve içten bulmuşlardı generali.

Gene de, bu ciddi durumda bile, Hazen yumuşaklık göstermedi. Kara Kazan yüz seksen çadırıyla Cobb Kalesi yakınlarına sığınmak için izin istediğinde, geri çevirdi onun bu isteğini. Cheyenne'lerle Arapaho'ların Kiowa ve Comanche köylerine katılma isteklerini de geri çevirdi. Kara Kazan'a, eğer temsilcileri köylerine döner ve oradaki gençlerini dizginlerlerse, kendilerine herhangi bir saldırıda bulunulmayacağı yolunda güvence verdi. Konuklarına bir miktar şeker, kahve, tütün sunduktan sonra, onları büyük bir olasılıkla bir daha hiç görmeyeceğini bilerek geri gönderdi. Sheridan'ın savaş planlarından tamamıyla haberliydi.

Hayal kırıklığına uğrayan reisler, şiddetli bir tipiye dönüşen kuru bir kuzey rüzgârı altında, köylerinin yolunu tuttular. 26 Kasım gecesi vardılar köylerine. Uzun yolculuktan yorgun olmasına karşın, Kara Kazan, kabilenin önderlerini hemen toplantıya çağırdı. (George Bent orada değildi; karısını, yani Kara Kazan'ın yeğenini de yanına alarak William Bent'in Colorado'daki çiftliğine gitmişti.)

Kara Kazan, kabilesinin üyelerine, bu kez Kum Deresi'nde olduğu gibi şaşkınlığa kapılmamaları gerektiğini anlattı. Askerlerin gelmelerini bekleyeceğine, bir temsilci kuruluyla birlikte askerleri karşılayacak ve onları, Cheyenne köylerinin barış içinde yaşamaya devam ettiklerine inandırmaya çalışacaktı. Kar tabakası bir hayli derindi ve hâlâ lâpa lâpa yağıyordu kar, ama bulutlar gökyüzünden çekilir çekilmez askerleri karşılamaya çıkacaklardı.

Kara Kazan o gece çok geç yattığı halde, sabahleyin her zamanki gibi şafakla birlikte uyandı. Çadırının önüne çıktı, bulutlar çekip gitmişti, gökyüzü dupduruydu. Washita vadisini yüklü bir sis tabakası sarmıştı, ama ırmağın öte yanındaki dağların karla kaplı olduğunu görebiliyordu Kara Kazan.

Sonra ansızın bir kadın çığlığı duydu, kadının sesi yaklaştıkça daha iyi seçiliyordu. "Askerler! Askerler!" diye haykırıyordu kadıncağız. Kara Kazan içgüdüsel bir tepkiyle hemen çadırına tüfeğini almaya daldı. Yeniden dışarı

çıkıncaya kadar geçen birkaç saniye içinde ne yapması gerektiğini kararlaştırmıştı; bütün kampı ayağa kaldıracak ve herkesin kaçmasını sağlayacaktı. Kum Deresi olayı tekrarlanmamalıydı. Askerleri tek başına karşılayarak konuşacaktı onlarla. Tüfeğini havaya kaldırarak tetiğe bastı. Silâh atıldığını duyan bütün bir köy uyandı o saat. Kara Kazan herkese atlara binip gitmeleri için komutlar yağdırırken, karısı atını çözüp ona getirdi.

Bir an önce atına binip askerleri karşılamaya hazırlanıyordu ki, sis tabakasının içinde duyulan bir boru sesini birtakım komutlar ve askerlerin saldırı haykırışları izledi. Yerler karla kaplı olduğundan nalların gürültüsü yoktu, yalnızca birtakım madenî sesler, vahşi haykırmalar ve her bir yandan boru sesleri işitiliyordu. (Custer kara karşın askerî bandosunu da getirmiş ve saldırıya eşlik etmesi için "Garry Owen"ı çalmalarını emretmişti.)

Kara Kazan askerlerin ırmağın sığ geçit yerinden atlarıyla geleceklerini ummuştu, oysa dört bir yandan sisin içersinden saldırıyorlardı. Saldırıya geçmiş bulunan dört bölüğü nasıl karşılayabilir, onlarla nasıl konuşabilirdi barıştan? İşte gene Kum Deresi tekrarlanıyordu. Karısına uzandı, kaldırıp atının terkisine aldı ve kamçıladı atı. Karısı da Kara Kazan'ın yanı başında yaşamıştı Kum Deresi'ni; şimdi, hep aynı kara basanı gören acılı düşçüler gibi gene yağmur gibi yağan kurşunlardan kaçıyorlardı.

Ağır mavi ceketler ve kürklü kepleriyle delicesine saldıran süvarileri gördüklerinde, ırmağın sığ geçit yerine varmak üzereydiler. Kara Kazan atını yavaşlattı ve barış işareti olarak elini kaldırdı. O anda karnına bir kurşun yedi, atı köstekledi. Başka bir kurşun sırtına saplandı, ırmağın kıyısına karların içine yığıldı. Bunu izleyen kurşunlar karısını da yanına yıktı; atları aldı başını gitti. Süvariler ırmağın geçit yerine daldılar, ölü gövdelerini çamur içinde bırakarak Kara Kazan ile karısının üzerinden geçtiler atlarıyla.

Custer'ın Sherman'dan aldığı emirler açıktı: "Antilop Dağları yönüne güneye ilerlemek, oradan düşman kabilelerin muhtemel kışlağı olan Washita Irmağı'na yönelmek; köylerini yakıp yıkmak, atlarını kaçırmak, bütün savaşçıları asmak ya da öldürmek ve bütün kadınlarla çocukları alıp getirmek." (14)

Custer'ın askerleri birkaç dakika içersinde yok ettiler Kara Kazan'ın köyünü; ardından yüzlerce atı tüfekle acımaksızın vurdular; savaşçıları asmak ya da öldürmek için onları ihtiyarlardan, kadınlardan ve çocuklardan ayırmak gerekiyordu. Bu iş hem çok vakitlerini alıyordu süvarilerin, hem de fazlasıyla tehlikeliydi; ayırım yapmaksızın öldürmeyi çok daha verimli ve emin buldular. Yüz üç Cheyenne öldürdüler, oysa bunlardan yalnızca onbiri savaşçıydı. Ayrıca elli üç kadın ve çocuk ele geçirdiler.

Bu kez, bütün bir vadide yankılanan top atışları yakınlardaki köylerinden dışarı uğrattı birtakım Arapaho'ları, bir geri çekilme hareketi içersinde Cheyenne'lere katıldılar. Bir grup Arapaho, Binbaşı Joel Elliot komutasındaki on sekiz askeri ablukaya aldı ve hepsini öldürdü. Öğleye doğru ırmağın

daha da güneyindeki Kiowa'ların ve Comanche'lerin de gelmekte oldukları görüldü. Custer, çevre dağlarda durmadan sayısı artan savaşçılar görünce, tutsaklarını toparladı ve ortalıkta görünmeyen Binbaşı Elliot'ı aramaksızın kuzeye, Canadian Irmağı üzerindeki geçici üssü Camp Supply'a doğru ilerletti askerlerini.

Camp Supply'da General Sheridan büyük bir hırs içersinde Custer'in zaferinin haberini beklemekteydi. Süvari alayının döndüğü haberini alır almaz, bütün adamlarını dışarı çıkartarak resmî bir karşılama töreni düzenledi. Custer'in askerleri, zafer havaları çalan bandonun eşliğinde, Kara Kazan'ın ve öldürdükleri öteki "vahşiler"in kafa derilerini ellerinde sallayarak içeri girdiler; Sheridan Custer'ı "yerine getirdiği verimli ve onurlu hizmetler"den ötürü herkesin önünde kutladı.

General Sheridan, "vahşi kasaplar"a karşı elde edilen zafer hakkında verdiği raporunda, ciğeri beşpara etmez koca ihtiyar Kara Kazan'ı ortadan kaldırdığını bildiriyordu büyük bir övünçle. Arkasından da, Kara Kazan'a, askerî harekât başlamadan kaleye gelirse kendisini koruyacağını vaat ettiğini söylemeyi ihmal etmiyordu. "Ama bu önerimi reddetti ve çarpışırken vurulup öldü," diye açıkça yalan söylüyordu. (15)

Sheridan'ın Kızılderililer karşısında izlediği siyasete karşı bir protesto gösterisi olarak görevinden istifa etmiş bulunan Uzun Reis Wynkoop, Kara Kazan'ın ölüm haberini aldığında çok uzaklarda, Philadelphia'daydı. Wynkoop eski dostunun ihanete uğradığını o saat anladı. Kara Kazan'ın çoğu zaman ölümcül bir güven duyduğu beyazların elinde can verdiğinden beyazların onun kafa derisini yüzdüklerinden hiç kuşkusu kalmadı. Kara Kazan'ı tanıyan ve seven başka beyazlar da karşı çıktılar Sheridan'ın siyasetine, ama Sheridan onları "erkekleri, kadınları, çocukları acımaksızın öldüren vahşilerin destekçileri, suç ortakları... İyi ve sofu vaizler" sözleriyle küçümsedi. (16)

Büyük Savaşçı Sherman, Sheridan'ın izlediği siyaseti desteklemesine ve düşman Kızılderilileri öldürmeye devam etmesini salık vermesine karşın, aynı zamanda dost Kızılderilileri beslenecekleri ve beyazların uygar kültürüne alışacakları kamplara yerleştirmesini de öğütledi.

Bunun üzerine Sheridan ile Custer, Cobb Kalesi'ne giderek o bölgedeki dört Kızılderili kabilesine ulaklar saldılar ve kaleye gelip barış antlaşması yapmazlarsa yakalanıp öldürüleceklerini bildirdiler. Hattâ dost Kızılderilileri aramaya Custer kendisi gitti. Bu kır harekâtına çıkarken, elindeki Cheyenne tutsaklar arasından çekici bir genç kadını da yanına almayı unutmadı. Kadın, hiç İngilizce bilmediği halde, çevirmen olarak görevlendirilmişti.

Aralık sonlarına doğru Kara Kazan'ın çetesinden ardakalanlar Cobb Kalesi'ne gelmeye başladılar. Custer bütün atlarını öldürdüğünden yürüyerek gelmek zorunda kalmışlardı. Artık kabilenin önderi durumunda bulunan Küçük Kaftan, Sheridan'ın karşısına çıkarıldığında, halkının açlıktan ölmek üzere olduğunu anlattı ayı kılıklı asker reise. Custer kışlık et yığımlarını yakmıştı

bütünüyle; Washita boylarında tek bir yaban sığırı bulamamışlardı; köydeki köpekleri yemek zorunda kalmışlardı.

Sheridan, Küçük Kaftan'ın bu sözlerine karşılık hep birlikte Cobb Kalesi'ne gelirler ve kayıtsız şartsız teslim olurlarsa, Cheyenne'lerin iyi bir şekilde besleneceklerini bildirdi. Ve, "şimdi barış yapmanıza ve sonra ilkyaz gelince gene beyazları öldürmeye başlamanıza izin veremem," diye ekledi. "Tam bir barış yapmak istemiyorsanız, geri dönebilirsiniz; savaşarak hallederiz bu meseleyi o zaman."

Küçük Kaftan verebileceği sadece bir tek cevap olduğunu çok iyi biliyordu. "Ne yapacağımızı söylemek size düşer." dedi. (17)

Arapaho'lardan Sarı Ayı da halkını Cobb Kalesi'ne getirmeye razı oldu. Birkaç gün sonra Tosawi teslim olan ilk Comanche çetesini getirdi. Sheridan'la tanıştırıldığında gözleri parıldadı. Tosawi'nin. Kendi adını söyledi ve kırık dökük iki İngilizce kelime ekledi: "Tosawi; iyi Kızılderili."

İşte o zaman General Sheridan hiç unutulmayacak şu sözlerini söyledi: "Gördüğüm tek iyi Kızılderili ölü bir Kızılderilidir." (18) O sırada orada bulunan Teğmen Charles Nordstrom bu sözleri unutmayacak, geniş bir çevreye yayacak ve sonunda ünlü bir Amerikan özdeyişi çıkacaktı ortaya: **İyi bir Kızılderili, ölü bir Kızılderilidir.**

O kış Cheyenne'ler, Arapaho'lar, bazı Comanche'lar ve Kiowa'lar Cobb Kalesi'ndeki beyazların kendilerine verdikleriyle geçindiler. 1869 ilkyazında Birleşik Devletler hükümeti Comanche'ler ve Kiowa'ları Sill Kalesi yakınlarında bir toprak parçasına, Cheyenne'ler ile Arapaho'lar da Camp Supply dolaylarında bir yere yerleştirmeyi kararlaştırdı. Köpek Asker çetelerinden bazıları kuzeyde, Repulican Irmağı üzerindeki kamplarında kalmışlar; Uzun Boğa'nın önderliği altındakilerse yiyecek almak ve sığınak bulmak amacıyla güneye inmişlerdi.

Cheyenne'ler Cobb Kalesi'nden Camp Supply'e gitmek üzere Washita Irmağı boyunca ilerlerken Küçük Kaftan'la Uzun Boğa arasında bir tartışma patlak verdi... Küçük Kaftan Uzun Boğa'yı ve gençlerini askerlerle gereğinden fazla maraza çıkartmakla suçluyordu. Buna karşılık, Köpek Askerlerin reisi de Küçük Kaftan'ı tıpkı Kara Kazan gibi güçsüz olmakla ve beyazların önünde boyun eğmekle suçladı. En sonunda Uzun Boğa Cheyenne'lere ayrılan Arkansas'ın güneyindeki bereketsiz toprak parçasına yerleşmeyeceğini açıkladı. Cheyenne'lerin her zaman özgür bir halk olarak yaşadıklarını ileri sürdü. Kendilerine oturacakları yeri bildirme hakkını kimden alıyordu beyazlar? Ya özgür yaşamalı ya da ölmeliydiler.

Küçük Kaftan büyük bir öfke içersinde Cheyenne'lerin bulduğu toprak parçasını hemen terketmelerini söyledi Uzun Boğa ve onun Köpek Askerlerine. Terketmezlerse, beyazlara katılacak ve onlarla birlikte sürüp çıkaracak-

tı hepsini. Uzun Boğa, onurlu bir edayla, adamlarını alıp kuzeye gideceğini ve Kızıl Bulut'un Sioux'larıyla birlikte beyazları Powder Irmağı bölgesinden sürüp atan Kuzeyli Cheyenne'lere katılacağını söyledi.

Ve böylece, Kum Deresi'nden sonra olduğu gibi, Güneyli Cheyenne'ler gene bölündüler. Yaklaşık olarak iki yüz Köpek Asker savaşçısı aileleriyle birlikte Uzun Boğa'nın önderliğinde kuzeye doğru yola çıktılar. Mayıs ayında, bütün bir kışı Republican Irmağı boylarında geçiren çetelere katıldılar. Kızılderililer Powder Irmağı bölgesinde yapacakları uzun ve tehlikeli yürüyüşe hazırlandıkları sıralarda, Sheridan onları arayıp bulmaları ve ortadan kaldırmaları için General Eugene A. Carr komutasında bir süvari birliği gönderdi. Carr'ın askerleri Köpek askerlerin kampının yerini keşfeder etmez, Custer'in Kara Kazan'ı köyüne saldırdığı kuvvetten hiç de aşağı sayılmayacak bir kuvvetle saldırdılar. Ne ki bu kez bir grup savaşçı kendi canlarını feda ederek saldırıyı geciktirdiler, böylece kadınların ve çocukların ele geçmesini önlediler.

Kızılderililer küçük gruplara ayrılarak Carr'ın takip mangalarının elinden kurtulmayı başardılar. Birkaç gün sonra Uzun Boğa savaşçıları yeniden bir araya getirdi ve onları Dumanlı Tepeler üzerine bir intikam saldırısına geçirtti. Nefret ettikleri demiryolu boyunca iki mil kadar yol aldıktan sonra küçük yerleşme merkezlerine hücum ettiler, oralarda yaşayan beyazları en azından askerlerin Kızılderilileri öldürürken gösterdikleri acımasızlıkla öldürdüler. Custer'in Cheyenne kadınlarını tutsak olarak alıp götürdüğünü hatırlayan Uzun Boğa bir çiftlik evinden iki beyaz kadın aldı. Kadınların ikisi de Alman göçmeniydi. (Maria Weichel ile Susannah Allerdice), Cheyenne'ler söyledikleri tek bir sözü anlamıyordu kadınların. Aslında kadınlar her geçen gün yük olacaktı Kızılderililere besbelli, ama Uzun Boğa tutsak olarak beraberlerinde götürülmelerinde ve Mavi Ceketliler Cheyenne kadınlarına nasıl davrandıysa bunlara da öyle davranılmasında ısrar etti.

Uzun Boğa ve halkı, her yerde kendilerini arayan atlı askerlerden sakınmak amacıyla, durmadan kamp değiştiriyor ve hep hareket halinde oluyordu. Nebraska'dan Colorado'ya doğru batıya ilerliyorlardı. Uzun Boğa çetesini Platte Irmağı'nı aşacaklarını umut ettiği Summit Springs'e ulaştırıncaya kadar temmuz gelmişti. Irmakta sular yüksek olduğundan geçici bir kamp kurmak zorunda kaldılar. Uzun Boğa bazı delikanlıları ırmağı geçecekleri yeri sopalarla işaretlemeye gönderdi. Artık Kirazların Olgunlaştığı Ay gelmişti, havalar iyiden iyiye ısınmıştı. Cheyenne'lerin çoğu çadırlarının gölgesinde dinlenmekteydi.

O gün bir rastlantı sonucu Binbaşı Frank Notrth'un Pawnee kolcuları kaçmakta olan Cheyenne'lerin izini buldu. (Bunlar, dört yıl önce General Connor'la birlikte Powder Irmağı bölgesine giden ve Kızıl Bulut'un savaşçıları tarafından kovalanan paralı askerlerdi.) Pawnee'ler ve General Carr'ın Mavi Ceketlileri kesinlikle hiçbir uyarıda bulunmadan Uzun Boğa'nın kampı-

*13. Comanche'lerin reisi Tosawi ya da Gümüş Bıçak * 187? yılında A'exander Gardner tarafından Vaşington'da çekilen fotoğraf Smithsonian Institution'ın izniyle kullanılmıştır.*

na saldırdılar. Askerlerin saldırısı doğudan batıya doğru olduğundan, Cheyenne'ler olsa olsa güneye doğru kaçabilirlerdi. Atlar sağa sola kaçışıyor, erkekler onları yakalamaya çabalıyor, kadınlar ve çocuklarsa kaçmaya çalışıyorlardı.

Çoğu kaçamadı. Uzun Boğa ile yirmi kadar Kızılderili bir koyağa sığındılar. Aralarında Uzun Boğa'nın karısı, çocuğu ve iki Alman kadın tutsak da vardı. Pawnee paralı askerleri ve Mavi Ceketliler kampa saldırdığında, koyağın ağzını savunan on iki savaşçı orada can verdi.

Uzun Boğa baltasıyla koyağın yamacında delikler açarak yukarı tırmandı, oradan saldırganlara ateş etmeye koyuldu. Bir kez ateş etti, hemen eğildi, sonra ama yeniden ateş etmek üzere başını kaldırdığında beyninin ortasına bir kurşun yedi.

Pawnee'lerle askerler birkaç dakika içersinden koyağa doluştular. Uzun Boğa'nın karısı ve çocuğu dışında bütün Cheyenne'ler öldürüldü. Bu arada Alman kadınların ikisi de vurulmuştu, ama biri ölmemişti. Daha sonraları beyazlar tutsakları Uzun Boğa'nın vurduğunu söylediler, ama Kızılderililer Uzun Boğa'nın kurşunlarını bu kadar enayice harcayabileceğine hiçbir zaman inanmadılar.

Gaga Burun ölmüştü; Kara Kazan Ölmüştü; Uzun Boğa ölmüştü. Artık hepsi de iyi birer Kızılderiliydiler. Tıpkı antiloplar ve yaban sığırları gibi onurlu Cheyenne'lerin sayısı da gün günden azalıyor, soyları yok olmaya yüz tutuyordu.

SEKİZ

DONEHOGAWA'NIN YÜKSELİŞİ VE DÜŞÜŞÜ

1869 **4 Mart,** Ulysses Grant Başkanlık görevine başlıyor. 10 Mayıs, Union Pacific ve Central Pasific demiryolları birleşiyor ve bir kıtayı baştan başa kateden ilk demiryolu kurulmuş oluyor. 13 Eylül, Jay Gould ile James Fisk altın piyasasını tekellerine geçirmeye kalkışıyor. 24 Eylül, hükümet altın fiyatını düşürmek amacıyla piyasaya altın sürüyor; "Kara Cuma" küçük spekülâtörlerini malî yıkıma uğratıyor. 24 Kasım, Amerikalı Kadının Oy Hakkı Derneği kuruluyor. 10 Aralık, Wyoming'de kadınların oy kullanmasını ve seçilmesini sağlayan kanun kabul ediliyor. 30 Aralık, Philadelphia'da Emeğin Şövalyeleri örgütü kuruluyor. Mark Twain'in **Dışardaki Masumlar** adlı eseri yayımlanıyor.

1870 **10 Ocak,** John D. Rockefeller petrol sanayisini tekeli altına almak amacıyla Standard Oil Company'yi kuruyor. 15 Şubat, Kuzey Pasifik Demiryolu'nun yapımına Minnesota'da başlanıyor. Haziran, Birleşik Devletler'in nüfusu 38.558.371'e ulaşıyor. 18 Temmuz, Vatikan Konseyi Roma'da Papalığın Yanılmazlığını Kilise'nin bir öğretisi olarak ilân ediyor. 19 Temmuz, Fransa Prusya'ya karşı savaş açıyor. 2 Eylül, Üçüncü Napolyon Prusya'ya teslim oluyor. 19 Eylül, Paris Kuşatması başlıyor. 20 Eylül, Tammany şirketinin patronu William M. Tweed New York City maliyesini soymakla suçlanıyor. 29 Kasım, İngiltere'de öğrenime zorunluluk konuluyor. New Engeland'da tahtadan kâğıt yapımına başlanıyor.

Bu ülkede bir zamanlar baştan başa, Mississippi'nin doğusundaki eyaletleri meydana getiren toprakları işgal eden Kızılderililer, eskiden son derece güçlü olan kabileler yaşadığı halde, bunlar, uygarlığın batıya doğru yürüyüşünü kökleştirmek için girişilen zorbaca çabalarla birer birer yok edilmiştir... Doğal ve antlaşma haklarının çiğnenmesine karşı çıkan kabilenin üyeleri insanlıkdışı bir şekilde vurulup öldürülmüş, bütün bir kabileye köpek muamelesi yapılmıştır... Kızılderililerin, yok olmamaları için, yerlerinden çıkarılıp belli birtakım toprak parçalarına yerleştirilmeleri siyasetini soylu bir insanlık anlayışının yönettiği ileri sürülmüştür. Ama bugün, Amerikan nüfusunun görülmemiş bir şekilde artması ve yerleşme merkezlerinin bütün bir Batı'ya yayılması, Kayalık Dağları'nın her yamacını da kaplaması sonucunda Kızılderili soyu ülkenin tarihinde karşılaşılmamış bir hızla yok olma tehlikesiyle yüz yüzedir.

KIZILDERİLİ SORUNLARI DANIŞMANLIĞINA
GETİRİLEN İLK KIZILDERİLİ
DONNEHOGAWA (ELY PARKER)

*
**

SUMMİT SPRİNGS savaşından kurtulan Cheyenne'ler en sonunda Powder Irmağı bölgesine vardıklarında, güneyde bulundukları üç kış içersinde çok şeyin değişmiş olduğunu anladılar. Kızıl Bulut savaşı kazanmış, kaleler terkedilmiş, Platte Irmağı'nın kuzeyine hiç geçmemişti Mavi Ceketliler. Ama Sioux'ların ve Kuzeyli Cheyenne'lerin kamplarında kötü birtakım söylentiler dolaşıyordu. Bu söylentilere bakılırsa, Washington'daki Büyük Baba, Kızılderililerin, Missouri Irmağı'nın daha da doğusuna, yani yaban sığırı avının daha da seyrek olduğu bir bölgeye gitmelerini istiyordu. Beyaz tacir dostlarından bazıları, 1868 Antlaşması'nda Teton Sioux temsilciliğinin Missouri Irmağı üzerinde olacağının yazılı olduğunu açıkladılar. Kızıl Bulut bu sözlerden hiç hoşlanmadı. Çünkü antlaşmayı imzalamak üzere Laramie Kalesi'ne gittiğinde, imza atışına tanıklık eden Mavi Ceketli subaylara Teton Sioux'larının ticaret merkezinin Laramie Kalesi olmasını istediğini, yoksa antlaşmayı imzalamayacağını söylediğini hatırlıyordu. Onlar da açıkça kabul etmişlerdi bunu.

1869 ilkyazında Kızıl Bulut bin kadar Oglala'yı da yanına alarak alışveriş yapmak ve antlaşmada vaat edilen erzağı almak üzere Laramie Kalesi'ne gitti. Ama kale komutanı, Sioux'ların ticaret merkezinin Missouri Irmağı üzerindeki Randall kalesi olduğunu, alışveriş yapmak ve erzak çekmek için oraya gitmek zorunda olduklarını söyledi Kızıl Bulut'a. Randall Kalesi üç yüz mil uzakta olduğundan, komutanın sözlerine sadece gülmekle yetinen Kızıl Bulut, Laramie Kalesi'nde alışveriş yapmaları için izin verilmesini istedi. Komutan, korunaksız kalenin dışında bekleyen bin kadar silahlı sa-

vaşçıyı gözönüne alarak izin vermeyi kabullendi ama Kızıl Bulut'a gelecek ticaret mevsimine kadar halkını Randall Kalesi'ne daha yakın bir yerlere götürmesini salık vermekten de geri kalmadı.

Laramie Kalesi'ndeki askeri yetkililerin söylediklerinin gerçek olduğu kısa bir süre sonra bütün açıklığıyla anlaşıldı. Benekli Kuyruk ve onun barışsever Brulé'lerinin Laramie Kalesi yakınlarında kamp kurmalarına bile izin verilmedi. Benekli Kuyruk'a, eğer erzak almak istiyorsa, Randall Kalesi'ne gitmesi gerektiği anlatılınca, kabilesiyle ovaları aştı, kale yakınlarında bir yere yerleşti. Laramie Aylakları'nın kolay hayatı da son bulmuştu; palas pandıras Randall Kalesi'ne gönderilmişler; orada, yabancı bir çevrede, kendilerine yeni bir düzen kurmak zorunda kalmışlardı.

Bütün bunlara karşın, Kızıl Bulut inatçılığını, direnişini sürdürdü. Powder Irmağı bölgesini zorlu bir savaştan sonra kazanmıştı. Laramie Kalesi en yakın ticaret merkeziydi; bu durumda, Missouri'ye yerleşmeyi ya da erzak almak için oraya kadar yolculuk etmeyi asla aklından geçirmiyordu.

1869 güzünde Ovalardaki Kızılderililer tam bir barış içerisindeydiler; birtakım değişiklik söylentileri geliyordu kamplara. Washington'da yeni bir Büyük Baba'nın, Başkan Grant'ın seçildiği söyleniyordu. Yeni Büyük Baba'nın Kızılderililerin Küçük Baba'sı olarak bir Kızılderiliyi seçtiği de söyleniyordu. İnanılması güç bir şeydi bu. Kızılderili Sorunları Danışmanı eskiden beri okur yazar bir beyaz olagelmişti. En sonunda, Yüce Ruh, Kızılderililerin Küçük Baba'sı olabilmesi için bir Kızılderiliye okuma yazma mı öğretmişti yoksa?

Karın Çadırlara Dolduğu Ay (Ocak, 1870), Kara Ayaklar ülkesinden kötü bir söylenti geldi. Montana'daki Marias Irmağı üzerinde bir yerlerde askerler Piegan Kara Ayakları'nın bir kampını kuşatmış ve onları deliklerinde kıstırılmış tavşanlar gibi boğazlamıştı. Bu dağlı Kızılderililer Ovalık kabilelerinin düşmanıydı gerçi, ama artık her şey değişmekteydi, askerlerin nerede olursa olsun Kızılderilileri öldürmesi bütün kabileleri tedirgin eder olmuştu. Ordu, Binbaşı Eugene M. Baker'ın sadece at hırsızı bir Kara Ayaklar çetesini cezalandırmak üzere bir süvari müfrezesiyle Montana'daki Ellis Kalesi'nden ayrıldığını açıklayarak, katliamı gizli tutmaya çalıştı. Ne var ki, Ovalık Kızılderilileri, daha Washington'daki Kızılderili Bürosu'na bile ulaşmadan öğrenmişlerdi işin gerçeğini.

Çevresinde birtakım söylentiler yayılan kıyımı izleyen haftalarda, yukarı Ovalarda bazı tuhaf şeyler oldu. Kızılderililer birçok temsilcilikte Mavi Ceketlileri lânetledikleri ve Büyük Baba'nın "kulağı ve beyni olmayan aptal köpeğin biri" olduğunu haykırdıkları mitingler düzenleyerek öfkelerini dillendirdiler. Hele iki temsilcilikte coşkunluk ve heyecan öyle bir düzeye erişti ki, binalar ateşe verildi, temsilciler bir süre tutsak alındı ve bazı beyaz hükümet görevlileri Kızılderililerin yerleştirildiği toprak parçalarından kovalandı. (1)

23 Ocak kıyımının çevresini saran gizlilik perdesi o kadar yoğundu ki, Kızılderili Sorunları Danışmanı bile üç ay sonrasına kadar öğrenemedi bu

olayı. Kara Ayaklar'ın temsilciliğini yapan genç subay, Teğmen William B. Pease, gerçek durumu danışmana anlatarak meslekî durumunu tehlikeye soktu. Binbaşı Baker, bir nakliye kervanından birkaç katır çalındığı bahanesiyle kış seferini örgütlemiş, yürüyüş hattında karşısına çıkan ilk kampa saldırmıştı. Çoğu çiçek hastalığına yakalanmış yaşlılardan, kadınlardan ve çocuklardan oluşan kamp savunmasızdı. Kamptaki iki yüz on dokuz Piegan'dan sadece kırk altısı kurtulmuştu; otuz üç erkek, doksan kadın ve elli çocuk çadırlarından kaçmaya çalışırken vurularak öldürülmüşlerdi.

Kızılderili Sorunları Danışmanı, bu olayla ilgili rapor eline geçer geçmez, hükümet yetkililerince hemen bir soruşturma açılmasını istedi.

Danışmanın İngilizleştirilmiş adı Ely Samuel Parker'dı, ama gerçek adı olan Donehogawa; Iroquois'ların Uzun Evinin Batı Kapısının Bekçisi anlamına geliyordu. Gençliğinde, Kızılderililere ayrılan New York'taki Tonawanda denilen topraklarda, Seneca Iroquois'larından Hasanoanda'ydı adı. Ama çok geçmeden, Kızılderili adı taşıyan bir kimsenin beyazların dünyasında zerre kadar ciddiye alınmadığını kavradı. Hasanoanda adını Parker olarak değiştirdi, çünkü hırslıydı ve bir insan olarak ciddiye alınmak istiyordu.

Parker, hemen hemen yarım yüzyıldır, kimi zaman kazanarak, kimi zaman kaybederek, ırksal önyargıya karşı mücadele etmekteydi. Daha on yaşında yokken, bir ordu karargâhının ahırında atlara bakmaya başlamıştı; ama İngilizceyi iyi konuşamadığı için subaylar kendisiyle alay edince gururu yaralanmıştı. Gururlu genç Seneca hemen bir misyoner okuluna girmeyi kararlaştırdı ve başardı da bunu. İngilizce konuşmasını, okuyup yazmasını hiçbir beyazın kendisiyle alay edemeyeceği kadar iyi öğrenmekte kararlıydı. Okulu bitirdikten sonra halkına en iyi şekilde ancak avukat olarak yardım edebileceğine karar verdi. O zamanlar bir genç önce bir avukatın yanında çalışarak, sonra da devlet barosunun sınavını vererek avukat oluyordu. Ely Parker üç yıl New York'ta, Ellicottville'de bir şirkette çalıştı; ama kabul edilmesi için baroya başvurduğunda, kendisine, New York'ta avukatlığa sadece **beyaz** yurttaşların alındığı söylendi. **Kızılderililerin** başvurması boşunaydı. Bir İngiliz adı almış olması, derisinin bronz rengini değiştirmemişti Ely Parker'ın.

Parker gene de umutsuzluğa kapılmadı. Beyazların hangi mesleğine bir Kızılderilinin de kabul edilebileceğini inceden inceye araştırıp soruşturduktan sonra, Rensselaer Politeknik Enstitüsü'ne girdi ve inşaat mühendisliği bölümünü bitirdi. Çok geçmeden Erie Kanalı'nda bir iş buldu. Birleşik Devletler hükümeti onu çadırların ve binaların yapımını denetlemekle görevlendirdiğinde otuz yaşında yoktu. 1860'ta görevi dolayısıyla İllinois'daki Galena'ya gitti ve orada bir koşumcuda kâtiplik yapan bir adamla tanıştı ve arkadaş oldu. Kâtip, Ulysses S. Grant adlı eski bir yüzbaşıydı.

İç Savaş patlak verince, Parker, Kuzeylilerin safında dövüşmek üzere Iroquois Kızılderililerinden bir alay kurma tasarısıyla New York'a döndü. Böyle bir tasarıyı gerçekleştirmek için izin istediyse de, isteği New York Gö-

nüllüleri arasında Kızılderililere yer olmadığını kaba bir dille açıklayan vali tarafından geri çevrildi. Parker buna da aldırmadı, omuz silkti geçti; Savaş Bakanlığı'nda mühendis olarak çalışmak amacıyla Washington'a gitti bu kez. Kuzeylilerin Ordusu'nun eğitim görmüş mühendislere şiddetle ihtiyacı vardı gerçi, ama **Kızılderili** mühendislere değil. "İç Savaş beyaz adamın kendi savaşıdır," denildi Parker'a. "Evine dön, çiftliğinle uğraş sen, biz kendi sorunlarımızı Kızılderililerin yardımı olmadan çözmesini biliriz." (2)

Parker Tonawanda'ya döndü, ama Kuzeylilerin Ordusuna girmekte çektiği güçlüğü dostu Ulysses Grant'a iletmekten de geri kalmadı. Grant'ın mühendise ihtiyacı vardı, ordu içersindeki bürokrasiyle aylarca boğuştuktan sonra Kızılderili arkadaşına bir çağrı yollanmasını sağladı. Ely Parker Vicksburg'da dostu Ulysses Grant'e katıldı. Vicksburg'dan Richmond'a kadar birlikte savaşlara katıldılar. Lee, Appomattox'da teslim olduğunda Yarbay Ely Parker da oradaydı; ve yazısı çok düzgün olduğundan Grant teslim olma maddelerinin onun tarafından yazılmasını istedi.

Savaşın bitimini izleyen dört yıl boyunca Tuğgeneral Parker, Kızılderili kabileleriyle olan anlaşmazlıkları çözüme vardırmak için çeşitli görevlerde bulundu. 1867'de, Phil Kearny çarpışmasından sonra, kuzeyli Ovalık Kızılderilileri arasındaki huzursuzluğun nedenlerini araştırmak üzere, Missouri Irmağının yukarılarına bir yolculuk yaptı. Washington'a döndüğünde hükümetin Kızılderili siyasetinde yapılması gereken bir sürü reform vardı kafasında, ama bunları gerçekleştirmeye başlamak için bir yıl beklemek zorunda kaldı. Grant Başkanlığa seçilince. Kızılderililerle herhangi bir beyazdan çok daha zekice uğraşacağına inanarak, yeni Kızılderili İşleri Danışmanlığına Parker'i seçti.

Yeni görevine büyük bir hevesle sarılan Parker, Kızılderili Sorunları Bürosu'nu umduğundan da daha yozlaşmış bir durumda buldu. Büro'nun çeşitli kademelerine çöreklenmiş bürokratların temizlenmesi gerekiyordu; Grant'ın da desteğiyle, ülkedeki çeşitli dinsel kuruluşların salık verdiği aracıların görevlendirildiği bir sistem kurdu. Kızılderili aracısı olarak çalışmak için çok sayıda Quaker gönüllü yazıldığından, bu yeni plana Grant'ın Kızılderililer için "Quaker siyaseti" ya da "barış siyaseti" adı verildi.

Ayrıca, Kızılderili Sorunları Bürosu'nun çalışmalarını denetlemesi için, kamu anlayışının egemen olduğu yurttaşlardan meydana gelen bir Kızılderili Temsilcileri Kurulu oluşturulmuştu. Parker bu kurulun hem beyazlardan, hem Kızılderililerden meydana gelen karma bir komisyon olmasını öğütledi, ama gene politika karıştı işe. Siyasal nüfuza sahip Kızılderili bulunmadığı için tek bir Kızılderili atanamadı kurula.

1869-70 kışında, Komisyon başkanı Parker (aslında kendisini her geçen gün daha çok Iroquois'lardan Donehogawa olarak hissediyordu), batı sınırındaki barış durumundan son derece hoşnuttu. Ne var ki, 1870 ilkyazında, Ovalardaki Kızılderili temsiciliklerinden gelen isyan haberleriyle huzuru bozulmaya başladı. İlk olarak Teğmen Paese, Piegan kıyımının insanı

afallatan öyküsünü anlattığında, barışın yerli yerinde olmadığı yolunda bir kuşkuya kapıldı. Parker, Kızılderililere hükümetin bu konuda iyi niyetli olduğuna dair güvence verilmediği sürece, yazın genel bir savaşın patlak vermesinin kaçınılmaz olduğunu biliyordu.

Ely Parker, Kızıl Bulut'un hoşnutsuzluğunun, Sioux önderininin antlaşmayla kazandığı ülkeyi korumaktaki kararlılığının ve yaşadıkları toprakların yakınında bir ticaret merkezi kurulması yolundaki isteğinin farkındaydı. Benekli Kuyruk Missouri Irmağı üzerindeki Randall Kalesine gittiği halde, Brulé'ler daha şimdiden kendilerine ayrılan yerlere yerleşen Kızılderililerin en asileri arasındaydı. Ely Parker, Ovalık kabileleri arasındaki çok sayıda izleyicileriyle Kızıl Bulut ve Benekli Kuyruk'u barışın kilit adamları olarak görüyordu. Bir Iroquoi reisi Sioux reislerinin güvenini kazanabilir miydi acaba? Emin değildi Donehogawa, ama gene de bir denemeye karar verdi.

Benekli Kuyruk'a nazik bir çağrı göndermenin doğru olamayacağını bilecek kadar kurnaz bir Kızılderiliydi. Böyle bir çağrı Kızıl Bulut tarafından kuşkuyla karşılanacaktı büyük bir olasılıkla. Bir aracı kullanılarak, Kızıl Bulut'a gelmek istiyorsa Büyük Baba'nın Washington'daki evinde saygıdeğer bir konuk olarak kabul edileceği iletildi.

Böyle bir yolculuk düşüncesi çekici geldi Kızıl Bulut'a. Büyük Baba ile konuşma fırsatını bulacak ve ona Sioux'ların Missouri üzerindeki bir toprak parçasında yaşamak istemediklerini anlatabilecekti. Ve Kızılderililerin Küçük Baba'sı, Parker gerçekten bir Kızılderiliyse ve gerçekten bir beyaz gibi yazıp çizebiliyorsa, başarılı da olabilirdi Kızıl Bulut.

Ely Parker, Kızıl Bulut'un Washington'a gelmek istediğini duyar duymaz, Albay John E. Smith'i reise kılavuzluk etmesi için Laramie Kalesi'ne gönderdi. Kızıl Bulut da kendisine eşlik edecek on beş Oglala seçti ve kafile 26 Mayıs'ta Union Pacific'in özel olarak ayırdığı bir tréne binerek doğuya doğru uzun bir yolculuğa başladı.

Kızılderililerin eski düşmanları Demir At'a binmeleri büyük ve yepyeni bir deneydi onlar için: Omaha (Kızılderili adı verilen bir şehir) beyaz adamlarla dolu bir arı kovanıydı sanki, Chicago (başka bir Kızılderili adı) gürültüsü, karışıklığı ve nerdeyse göğe erişecek gibi görünen binalarıyla ürküntü vericiydi. Beyaz adamlar çekirgeler kadar kalabalık ve amaçsızdılar; sürekli olarak telâş içinde bir oraya bir buraya gidiyor, ama varmak istedikleri yere bir türlü varamıyorlardı sanki.

Beş gün süren bir gürültü ve devinimden sonra Demir At Kızılderilileri Washington'a ulaştırdı. Kızıl Bulut dışında öteki delegeler şaşkın ve tedirgindiler. Gerçekten bir Kızılderili olan Ely Parker onları içtenlikle karşıladı: "Sizleri bugün burada gördüğüm için çok sevinçliyim. Büyük Baba'yı, Birleşik devletlerin Başkanını görmek için çok uzaklardan geldiğinizi biliyorum. Hiçbir kazaya belaya uğramadan, sağ salim geldiğiniz için sevinçliyim. Kızıl Bulut'un kendisi ve halkı adına neler diyeceğini merak ediyorum."

'Söyleyecek pek fazla sözüm yok," diye karşılık verdi Kızıl Bulut. "Bü-

14. Ely Parker ya da gerçek adıyla Donehogawa, U. S. Grant'ın sekreteri ve Kızılderili Sorunları Danışmanı. Fotoğraf 1867 lerde çekilmiş ve Smithsonian Institution'ın izniyle kullanılmıştır.

yük Baba'mın kendisini görmeme izin vereceğini işittiğimde çok sevindim ve hemen kalkıp geldim. Halkıma telgraf çekin ve güven içinde olduğumu bildirin. Benim bugün bütün söyleceğim bu kadar." (3)

Kızıl Bulut ile Oglala'lar kendilerine yer ayırtılan Washington House'a geldiklerinde, Benekli Kuyruk ile Brulé delegelerini orada kendilerini bekler görünce şaşırdılar. Benekli Kuyruk hükümetin isteklerine boyun eğdiği ve halkını Missouri Irmağı Temsilciliği'ne götürdüğü için, Ely Parker, iki düşman Teton kabilesi arasında çatışma çıkmasından korkuyordu. Ne var ki, el sıkıştılar ve Benekli Kuyruk, Kızıl Bulut'a kendisinin ve Brulé'lerin Dakota'da kendilerine ayrılan toprak parçasından nefret ettiklerini, Laramie Kalesi'nin doğusundaki Nebraska avlaklarına geri dönmek istediklerini söyleyince, Oglala'lar Brulé'leri yeniden kazanılmış bir müttefik kabul ettiler.

Ertesi gün Iroquois'lardan Donehogawa (Ely Parker), Sioux konuklarına başkenti gezdirdi; oturum halinde olan Senato'yu, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nı ve Cephaneliği ziyaret ettiler. Bu yolculuklarında Sioux'lar beyazların giysilerini giymek zorunda kalmışlardı: hiç kuşkusuz, çoğu dar siyah ceketleri ve bağlı ayakkabıları içinde son derece rahatsızdılar. Donehogawa, Mathew Brady'nin onları fotoğraflarını çekmek üzere stüdyosuna davet ettiğini söylediğinde, Kızıl Bulut böyle bir şeyin kendisi için uygun düşmeyeceğini bildirdi. "Ben bir beyaz adam değil, bir Sioux'yum," diye açıkladı düşüncesini. "Üzerimdeki giysiler fotoğraf çektirmeye elverişli değil." (4)

Donehogawa durumu hemen kavradı ve konuklarına, eğer bu kendilerini hoşnut edecekse White House'da Başkan Grant'la yiyecekleri öğle yemeğine Kızılderili giysileriyle gelebileceklerini söyledi.

White House'daki kabul töreninde, Sioux'lar, daha çok pırıl pırıl şamdanların üzerinde ışıl ışıl yanan yüzlerce mumdan etkilendiler; yoksa Başkan Grant ve onun kabine üyelerinden, yabancı diplomatlardan ve Washington'ın ortasındaki bu vahşi adamları seyretmeye gelmiş bulunan Kongre üyelerinden değil. Güzel yemeklere tutkun olan Benekli Kuyruk özellikle çilekleri ve dondurmayı beğendi. "**Öyle anlaşılıyor ki, beyazların, Kızılderililere gönderdiklerinden çok daha güzel yemekleri var**," diye belirtmekten de geri kalmadı.

Daha sonraki birkaç gün, Donehogawa, Kızıl Bulut ve Benekli Kuyruk'la pazarlığa oturdu. Kalıcı bir barış sağlamak için Kızılderililerin kesin olarak ne istediklerini, Kızılderililerin topraklarını isteyen beyazların temsilcisi olan politikacıların baskılarına karşı bir denge unsuru olarak kullanacaktı. Sözün kısası, iyi niyetli bir Kızılderili için hiç de hoş sayılmayacak bir durumdaydı. Sioux konuklarıyla buluşmaları için hükümetin bütün bakanlıklarından temsilciler çağırarak İçişleri Bakanlığı'nda bir toplantı düzenledi.

İçişleri Bakanı Jacob Cox toplantıyı Kızılderililerin daha önceleri de yüzlerce kez dinlemek zorunda kaldıkları alışılmış bir konuşmayla açtı. Cox'un söylediğine bakılırsa hükümet av avlamaları için Kızılderililere silah ve cephane vermek istiyordu, ama bütün Kızılderililerin tamamıyla barış içinde ol-

duğundan emin oluncaya kadar böyle bir şey yapamazdı. "Koruyun barışı," diye sona erdirdi sözlerini, "biz de o zaman sizin için en doğru olanı yapacağız." Sioux'ların Missouri üzerindeki toprak parçalarıyla ilgili tek bir söz söylemedi.

Kızıl Bulut ise İçişleri Bakanı Cox ve öteki görevlilerle el sıkışarak karşılık verdi. **"Bir bakın bana,"** dedi. **"Güneşin doğduğu topraklarda büyüdüm ben, oysa şimdi güneşin battığı bir yerden geliyorum. Bu topraklarda ilk kimin sesi duyuldu? Oklarından ve yaylarından başka bir şeyi olmayan kızıl renkli insanların elbette. Büyük Baba bize karşı iyi ve nazik davrandığını ileri sürüyor. Ben, kendi payıma, aynı kanıda değilim. Ama onun beyaz insanlarına karşı iyi davranıyorum ben. Gönderdiği çağrı üzerine onca yoldan evine geldim. Benim yüzüm kızıl, sizinkiyse beyaz. Yüce Ruh size okuma yazma yetisini vermiş, ama bana vermemiş. Ben öğrenmedim okuyup yazmasını. Büyük Baba'ya ülkemde hoşuma gitmeyen olayları anlatmaya geldim buraya. Sizler hepiniz Büyük Baba'nın yakınlarısınız, büyük reislersiniz. Oysa Büyük Baba'nın bize gönderdiği adamlarda ne akıl var, ne yürek!"**

"Missouri'de bana ayrılan toprak parçasını istemiyorum; dördüncü kez söylüyorum bunu." bir an sustu, sonra eliyle Benekli Kuyruk ve Brulé delegasyonunu işaret etti. **"İşte önünüzde oradan gelen insanlar oturuyor. Koyun gibi ölüp gidiyor çocukları, yaşadıkları topraklara alışamıyorlar. Ben Platte Irmağı'nın kollarının kapladığı topraklarda doğup büyüdüm; kuzeyden güneye, doğudan batıya bütün oraların bize ait olduğu söylendi hep bana... Bana birtakım mallar göndermiştiniz, ama yol boyunca hep çalınmışlar, sonunda bana ulaştıklarında nerdeyse tükenmişlerdi. İmzalamam için bir kâğıt parçası koydular önüme, işte topraklarımın karşılığında bütün alıp alacağım bu oldu.**

Bizim oralara saldığınız adamların yalancı olduklarını biliyorum artık. Hele bir bakın bana. Yoksul ve çıplağım tepeden tırnağa. Hükümetimle savaşmak değil isteğim... Bütün istediğim, bu söylediklerimi Büyük Baba'ma anlatmanız."

Komisyon başkanı Iroquois'lardan Donehogawa şöyle cevap verdi: "Kızıl Bulut'un bugünkü sözlerini Başkan'a anlatacağız. Başkan bana çok yakında Kızıl Bulut'la görüşeceğini söyledi."

Kızıl Bulut, okumasını yazmasını öğrenip şimdi Kızılderililerin Küçük Baba'sı olan kızılderili adama baktı. "Halkıma istediğimiz barutu bağışlayabilirsiniz." dedi. **"Biz bir avuç insanız, sizse güçlü ve büyük bir ulussunuz. Cephaneyi yapan sizlersiniz; ben sadece av avlamamıza yetecek kadar cephane istiyorum. Neylersin, Yüce Ruh ülkemizdeki her şeyi vahşi yaratmış. Arkalarından koşturup avlamak zorundayız onları, sizler gibi her istediğimiz ayağımıza gelmiyor. Gözlerim yok değil, siz beyazların neler yaptığınızı, nasıl hayvan yetiştirdiğini görüyorum. Üstelik birkaç yıl içersinde kendimin de bu işe başlayacağımı biliyorum. İyi**

bir şey bu. Başkaca bir sözüm de yok." (5)

Az sonra öteki Kızılderililer, Oglala'lar ve Brulé'ler de, Ely Parker'ın çevresini aldılar; hepsi onunla, Küçük Baba'ları olan Kızılderili adamla konuşmak istiyordu.

Başkan Grant'la yapılacak toplantı 9 Haziranda White House'daydı. Kızıl Bulut, halkının Missouri Irmağı'nda yaşamak istediğini elinden geldiğince vurgulayarak, İçişleri Bakanlığı'nda söylediklerini tekrarlamaktan öteye gitmedi. Ayrıca, 1868 Antlaşması'nın kendilerine Laramie Kalesi'nden ticaret yapmaları ve Platte Irmağı üzerinde bir temsilciliğe sahip olmaları hakkını tanıdığını da ekledi. Grant, Sioux'lara haklarının verileceğini vaat etmesine karşın, dolaysız bir cevap vermekten kaçındı. Kongre tarafından onaylanan antlaşmada Laramie Kalesi'nden ve Platte Irmağı'ndan söz edilmediğini biliyordu Başkan; hatta özellikle Sioux temsilciliğinin "Missouri üzerinde bir yerlerde" olacağı belirtiliyordu antlaşmada. İçişleri Bakanı Cox ile komisyon başkanı Parker'ı bir kenara çekerek, onlara, ertesi gün Kızılderilileri biraraya toplamalarını ve antlaşmanın maddelerini açıklamalarını tembihledi.

O gece uyku girmedi Donehogawa'nın gözüne; Sioux'ların aldatılmış olduğunun farkındaydı. Antlaşmanın basılı metni kendilerine okunup açıklandığında hiç de hoşnut kalmayacaklardı. Ertesi sabah Bakan Cox antlaşmayı İçişleri Bakanlığında madde madde açıklıyor; Kızıl Bulut ise İngilizce sözcüklerin kendi diline ağır ağır aktarılışını büyük bir sabırlılıkla dinliyordu. Antlaşma metninin okunması sona erdiğinde, kararlı bir sesle konuştu Kızıl Bulut: "Böyle bir antlaşmayı ilk defa işitiyorum. Böyle bir şey duymadım bugüne kadar, uymak niyetinde de değilim."

Bunun üzerine, Bakan Cox, Laramie'deki komisyon üyelerinden hiçbirinin antlaşma konusunda yalan söyleyebileceğine inanmadığını bildirdi.

"Komisyon üyelerinin yalan söylemiş olduğunu ileri sürmedim," diye cevap verdi Kızıl Bulut. "Ama çevirenler yanılmış olabilir. Askerler bütün kaleleri terkettiklerinde antlaşmayı imzalamıştım, ne var ki benim imzaladığım antlaşma bu değildi. Bazı noktaları düzeltmek, açıklığa kavuşturmak istiyoruz." Ve odadan ayrılmak üzere ayağa kalktı. Bunun üzerine, Cox, ona antlaşma metninin bir kopyasını sunarak, metni bir de kendi çevirmenine çevirtmesini, daha sonra başka bir toplantıda maddeleri beraberce yeniden gözden geçirmelerini önerdi. "Yok hayır, bu kâğıt parçasını almıyorum," diye karşılık verdi Kızıl Bulut, "baştan aşağı yalan dolu."

Sioux'lar o gece otellerinde ertesi gün geri dönmeyi konuştular aralarında. Bazıları, yurtlarına döndükleri zaman nasıl aldatıldıklarını, 1868 Antlaşması'nı imzalarken nasıl enayi yerine konulduklarını anlatmaktan utanç duyacaklarını söylediler. Böylesine bir utanca gömülmektense, orada Washington'da ölmek yeğdi. Ancak, Küçük Baba Donehogawa'nın işe karışmasıyla, bir toplantı daha yapmaya razı oldular. Küçük Baba anlaşmanın daha

elverişli koşullar altında yorumlanması için onlara yardım edeceğine söz verdi. Bu arada Başkan Grant'i görmüş, karşılaşılan güçlüğün kolayca çözülebileceğine inandırmıştı onu.

Ertesi sabah Donehogawa, Bakan Cox'un antlaşmanın yeni yorumunu açıklayacağını söyleyerek karşıladı Sioux'ları İçişleri Bakanlığı'nda. Cox açık konuştu. Kızıl Bulut ve halkının kendisini yanlış anladıkları için üzüntü duyduğunu belirtti. Powder Irmağı bölgesi, Kızılderililere ayrılan toprakların **dışında** kaldığı halde, avlak olarak ayrılan toprakların **içinde** kabul ediliyordu. Eğer kendilerine ayrılan toprak parçasında değil de avlakta yaşamak isteyenler varsa, bunda özgürdüler. Alışverişte bulunmak ve mal almak için kendilerine ayrılan yere gitmek zorunda da kalmayacaklardı.

Ve böylece, Kızıl Bulut iki yıl içersinde iki defadır ki Birleşik Devletler hükümetine karşı zafer kazanıyordu; ama bu sefer bir Iroquois'nın yardımını görmüştü. İleri çıkıp Ely Parker'ın elini sıktı ve bu yardımından ötürü teşekkür etti kendisine. **"Dün antlaşma metnini, içindeki yalan dolanı görünce," dedi, "aklım başımdan gitti, çılgına döndüm. Sanırım sizin üzerinizde de aynı tepkiyi uyandırmıştır... Oysa şimdi mennunum... Bizim otuz iki ulusumuz ve tıpkı sizinkine benzeyen bir kurultay evimiz var. Buraya gelmezden önce kurultayı topladık; işte şimdi burada sizlere sunduğumuz istekler geride kalan reislerin istekleridir. Biz hepimiz bir bütünüz."**

Toplantı gerçek bir dostluk havası içinde sona erdi. Kızıl Bulut, Donehogawa'dan, Büyük Baba'ya, kendisiyle artık bir işleri kalmadığını, Demir At'a binip yurtlarına dönebileceklerini bildirmesini rica etti.

Artık ağzı kulaklarına varan Bakan Cox, hükümetin Sioux'lar için ülkelerine dönmeden önce bir New York ziyareti düzenlediğini söyledi Kızıl Bulut'a.

"Ta oralardan dolaşmak istemem," dedi Kızıl Bulut. "Dosdoğru yurduma gitmek isterim. Yeterince şehir kasaba gördüm... New York'ta işim yok benim. Geldiğim yoldan geri dönmek istiyorum. Kaldı ki, beyazlar her yerde aynı. Her gün sabahtan akşama kadar görüyorum onları." (6)

Ama daha sonra, New York halkına bir konuşma yapmak için çağrıldığını öğrenince Kızıl Bulut fikrini değiştirdi. Gitti de New York'a, dinleyicilerin Cooper Enstitüsü'nde kendisini coşkunca alkışlamaları karşısında büyük bir şaşkınlığa kapıldı üstelik, ilk kez hükümet görevlileriyle değil de, doğrudan doğruya halkla konuşma olanağını buluyordu.

"Biz barışı korumak istiyoruz," dedi onlara. **"Bize yardım edecek misiniz? 1868 yılında ellerinde birtakım kâğıtlarla birtakım adamlar çıkageldiler. Kâğıtlarda yazılı olanları okuyamıyorduk, onlar da bize işin doğrusunu söylemeye yanaşmadılar. Antlaşmanın kalelerin terkedileceği ve bizim de çarpışmalara son vereceğimiz temeli üzerine kurulduğunu sandık. Oysa bizi ticaret için Missouri'ye göndermek istiyor-**

lardı. Bizse Missouri'ye gitmek istemiyor, tacirlerin bulunduğumuz yere gelmelerini istiyorduk. Washington'a vardığımda, Büyük Baba bana antlaşmanın maddelerini açıkladı ve çevirmenlerin beni aldatmış olduğunu kanıtladı. Benim tek istediğim, dürüstlük ve doğruluk. Doğru ve dürüst olanı Büyük Baba'dan elde etmeye çalıştım. Ama bütünüyle başarılı olamadım." (7)

Gerçekten de doğru ve dürüst olduğuna inandığı şeyleri tamamıyla elde edememişti Kızıl Bulut. Laramie Kalesi'ne Doğu'da birçok beyaz dostu olduğu şeklinde iyimser bir duyguyla döndüğü halde, Batı'da kendisini birçok beyaz düşmanın beklediğini gördü. Toprak peşinde koşanlar, çiftçiler, nakliyeciler, yerleşmeciler ve daha birçokları zengin Platte Vadisi yakınlarındaki bir Sioux temsilciliğine karşıydılar ve Washington üzerindeki nüfuzlarını kullandılar.

Kızıl Bulut yardımcısı Atlarından-Korkan-Adam'la birlikte bütün bir 1870 yazı ve güzü boyunca barış için vargücüyle çalıştı. Donehogawa'nın ricası üzerine, birçok güçlü reisi biraraya toplayarak Laramie Kalesine, Sioux temsilciliğinin nerede kurulması gerektiğini kararlaştıracak toplantıya getirdi. Kuzeyli Cheyenne'lerden Kör Bıçak ile Küçük Kurt'u Kuzeyli Arapaho'lardan Bereketli Ayı'ya; Kara Ayak Sioux'larından Çimen Reis'i ve Minneconjou'lardan Koca Ayak'ı razı etti gelmeye. Bunlar beyazlardan her zaman şüphe eden, onlara katılmaktan çekinen Kızılderililerdi. Hunkpapa'lardan Oturan Boğa ise beyazlarla yapılacak hiçbir antlaşmaya yanaşmıyor, kendisine verilecek herhangi bir toprak parçasını başından geri çeviriyordu. "Her şeyi kendi istedikleri gibi görsün diye Kızıl Bulut'un gözlerine büyü sürmüş beyazlar," diyordu.

Oturan Boğa Kızıl Bulut'un esnek ileri görüşlülüğünü küçümsüyordu. Oglala önderi hükümet görevlilerinin Sioux temsilciliğini Raw Hides Buttes'da Platte'ın kırk mil kuzeyinde bir yerde kurmak istediklerini toplantıda öğrenince, böyle bir temsilciliği kabule yanaşmadı. "Büyük Baba'nın yanına döndüğünüzde," dedi görevlilere, "ona Kızıl Bulut'un Raw Hides Buttes'a gitmek istediğini söyleyin." (8) Böylece, İroquos'lardan Donehogawa'nın Washington'da işleri yoluna koyacağından emin, kışı geçirmek üzere Powder Irmağı bölgesine gitti.

Ne var ki, Komisyon Başkanı Ely Parker'ın nüfuzu günbegün azalıyordu. Washington'da beyaz düşmanları gittikçe bindiriyorlardı Donehogawa'ya.

Gerçi Kızıl Bulut'un inatçı kararlılığı Sioux'lara Platte üzerindeki Laramie Kalesi'nin otuz iki mil doğusunda geçici bir temsilcilik sağlamıştı, ama burayı sadece iki yıldan daha az bir süre kullanmalarına izin verilmiştir. O süre içindeyse Donehogawa Washington'dan ayrılmıştı. 1873'te Sioux temsilciliği beyaz göçmenlerin kabaran seli önünden kaldırılmış, kuzey-batı Nebraska'da Beyaz Irmağın oralara götürülmüştü. Aynı zamanda Benekli Kuyruk ve onun Brulé'lerinin de Dakota'dan aynı bölgeye geçmelerine izin

verilmişti. Aşağı yukarı bir yıl içersinde oralarda bir yerlerde Robinson Kampı kurulmuştu; askerler ilerdeki deıtli yıllar süresince Kızıl Bulut ile Benekli Kuyruk'un temsilciliklerine egemen olacaklardı.

Kızıl Bulut'un 1870 yılında Washington'a yaptığı ziyaretten birkaç hafta sonra Donehogawa'nın bitmez tükenmez deıtleri yeniden başgösterdi. Yaptığı reformlar, Kızılderili Bürosu'nu uzun bir süredir babalarının çiftliği gibi kullanan politika patronlarının düşmanlığını uyandırmıştı. Sioux'ların antlaşma topraklarına girmek isteyen bir grup beyazın giriştiği Big Horn maden seferini engellemesi, Batı'da da düşman kazandırmıştı Donehogawa'ya.

(Büyük Boynuz Derneği Cheyenne'de kurulmuştu ve bütün üyeleri Kader Bildirisi'ne inanıyordu: "Wyoming'in bereketli ve güzel vadileri Anglo--Sakson ırkı tarafından işgal edilmeye ve onun malı olmaya yazgılıdır. Başlangıcı bilinmeyen çağlardan beri dağlarımızın karla örtülü dorukları altında gizli yatan zenginlikler, Tanrı'nın, uygarlığın öncülüğünü yapacak olan yiğit ruhlara verdiği bir armağandır. Kızılderililer ya bir kenara çekilmeli ya da her gün ilerleyen ve her gün büyüyen göç dalgasıyla ortadan kaldırılmalıdırlar. İlkellerin yazgısı su götürmez ve yanılmaz bir açıklıkla yazılmıştır bir kere. Roma'nın yıkılışını ilân eden yanılmaz Hakem Amerika'nın kızıl insanlarının kesin yok oluşunu da açıktan açığa ilân etmiştir artık.") (9)

1870 yazında, Donehogawa'nın Kongre'deki düşmanlarından küçük bir grup, kendilerine ayrılan topraklarda yaşayan Kızılderililerin erzak satın alabilmeleri için verilen paranın gönderilmesini geciktirerek onu güç durumda bırakmaya kalkıştı. Yaz ortalarında her gün sabahtan akşama dek telgraf yağmaya başladı Donehogawa'nın dairesine; aracılar, Kızılderililerin aç kalmamak için av avlamak zorunda bırakılmamaları amacıyla yiyecek gönderilmesini istiyorlardı durmadan, adeta ağlamaklı olmuşlardı. Bazı aracılar, eğer yiyecekler hemen gönderilmezse, ortalığın karışabileceğini, şiddete başvurma durumunun ortaya çıkabileceğini ileri sürüyorlardı.

Bunun üzerine, Ely Parker, ihale açarak vakit kaybetmemek için borcuna erzak satın almak zorunda kaldı. Sonra da erzağın anlaşmadakinden daha yüksek bir fiyatla kısa zamanda yerine ulaştırılmasını sağladı. Kendilerine ayrılan toprak parçasında yaşayan Kızılderililer ancak bu şekilde açlıktan kurtarılabilir, tayınlarını ancak bu şekilde tam zamanında elde edebilirlerdi. Ne var ki, Donehogawa bütün bunları yaparken birkaç küçük kuralı atlamıştı; bu da düşmanlarına uzun zamandır bekledikleri fırsatı tanımış oldu hiç kuşkusuz.

İlk saldırı, hiç umulmadık bir şekilde, Kızılderililere mal satan ve boş zamanlarında da misyonerlik yapan William Welsh'den geldi. Welsh, Kızılderili Komisyonu Kurulu'nun ilk üyelerindendi, ama bu kurula atanmasını kabul ettikten kısa bir süre sonra istifa etmişti. İstifa nedenlerini 1870 Aralığında çeşitli Washington gazetelerine yazdığı bir mektupla açıklığa kavuşmuştu.

Welsh, Donehogawa'ya "Kızılderili sorunlarını çözmede sahtekâr ve ikiyüzlü" diye saldırıyor ve "barbarlıktan ayrılma" bir adamı böyle bir göreve atadığı için Başkan Grant'i suçluyordu. Açıktı ki, Welsh, Kızılderililerin Hıristiyan olmadıkları için savaş yolunu tuttuklarına ve dolayısıyla Kızılderili sorununun ancak bütün Kızılderililerin Hıristiyanlaştırılmasıyla çözüleceğine inanıyordu. Ely Parker'in (Donehogawa) Kızılderililerin ilkel dinlerine karşı hoşgörülü olduğunu farkeder etmez, "tanrıtanımaz" komisyon başkanına karşı derin bir tiksinti duymuş ve hemen basmıştı istifayı.

Welsh'in mektubu gazetelerde yayımlanır yayımlanmaz, Donehogawa'nın siyasî düşmanları onu görevinden düşürmek için bulunmaz bir fırsat olan mektuba dört elle sarılmışlardı. Daha bir hafta geçmeden Temsilciler Meclisi Atama Komitesi, Kızılderili Sorunları Komisyonu Başkanı'na karşı girişilen saldırıları inceleme kararı aldı ve Ely Parker'ı günlerce sorguya çekti. Welsh onun yanlış davranışlarına karşı on üç suçlamayı içeren bir liste sunmuştu; Donehogawa bunların geçersizliğini kanıtlamak zorundaydı. Ne var ki, soruşturma sonunda, Donehogawa'ya karşı yapılan tüm suçlamaların yersizliğine karar verildi; ve Komisyon başkanı Kızılderilileri "hükümetin içten olduğuna, ona güvenebileceğine" ikna ettiği ve böylelikle Ovalarda yeni bir savaş çıkmasını önleyerek Hazine'ye milyonlarca dolar kazandırdığı için övgüye değer bulundu. (10)

Ama sadece Donehogawa'nın yakın arkadaşları biliyorlardı bütün bu pis işlerin ona ne kadar acı çektirdiğini, Welsh'in saldırısını, özellikle bir Kızılderili olarak, "barbarlıktan ayrılma" bir adam olarak Kızılderili Sorunları Komisyonu Başkanlığı görevine lâyık olmadığı suçlamasını bir ihanet kabul ediyordu.

Aylarca bundan sonra nasıl yol tutması gerektiğini tartıştı durdu kendi kendine. Elbette ırkının ilerlemesine, gelişmesine yardımcı olmak istiyordu, ama kendisini durmadan Kızılderili olmakla suçlayan, baltalayan siyasî düşmanlarına rağmen görevinde kalmakta ısrar ederse, halkına iyilikten çok kötülüğü dokunacaktı. Bütün bunların yanı sıra, görevine devam etmesinin, eski dostu Başkan Grant'ı da siyasî bakımdan güç durumda bırakıp bırakmayacağını düşünüyordu.

1871 yazı sonlarına doğru istifasını verdi. Arkadaş toplantılarında dostlarına "bütün saldırıların boy hedefi" haline geldiği için görevinden ayrıldığını söyledi. Kamuoyuna yaptığı açıklamadaysa, ailesini daha iyi geçindirmek amacıyla bir iş tutmak niyetinde olduğunu söyledi. Ve önceden tahmin ettiği gibi, bütün gazeteler onun halkına ihanet ettiğini ileri sürerek saldırıya geçtiler.

Donehogawa bütün bunlara sadece omuz silkmekle yetindi; elli yıldır beyazların önyargılarına öylesine alışmıştı ki! New York City'ye gitti, para oyunlarının o coşkun çağında kendine koca bir servet yaptı ve ömrünün sonuna kadar Iroquois'ların Uzun Evinin Batı Kapısının Koruyucusu olarak yaşadı.

DOKUZ

COCHİSE VE APACHE GERİLLALARI

1871 **28 Ocak,** Paris, Alman Ordusuna teslim oluyor. 18 Mart, Paris'te Komünist ayaklanması. 10 Mayıs, Fransız-Alman barış antlaşması imzalanıyor; Fransa Alsace-Lorraine'i Almanya'ya bırakıyor. 28 Mayıs, Paris'teki Komünist ayaklanması bastırılıyor. 8 Ekim, Büyük Chicago Yangını. 12 Ekim, Başkan Grant Ku Klux Klan'a karşı bir bildiri yayınlanıyor. 10 Kasım, Henry M. Stanley Afrika'da Dr. Livingstone'u buluyor. İzlenimci ressamlar Paris'te ilk sergilerini açıyorlar. Darwin'in **İnsanın Türeyişi** adlı eseri yayımlanıyor.

1872 **1 Mart,** Yollewstone Ulusal Parkı Birleşik Devletler yurttaşlarına ayrılıyor. James Fisk'in ve Jay Gould'un yoz Erie Şebekesi çöküyor. Haziran, ABD Kongresi gelir vergisini feshediyor. Ekim, Cumhuriyetçi Parti önderleri Union Pacific Demiryolu'nun çıkarları için siyasî nüfuzlarını kullanmaları karşılığında para almakla suçlanıyorlar. 5 Kasım, Rochester'da Susan B. Anthony ve daha başka kadın hakları savunucuları oy kullanmaya kalkıştıkları için tutuklanıyorlar. 6 Kasım, Başkan Grant yeniden seçiliyor.

Gençken, bu ülkeyi doğusundan batısına boydan boya gezdim, Apache'lerden başkasına rastlamadım. Aradan birçok yaz geçti, gene gezdim ülkeyi baştan başa, bu kez başka bir ırkın bu toprakları ele geçirmeye gelmiş olduğunu gördüm. Nasıl oldu bu iş? Niçin Apache'ler ölmeyi bekliyorlar, niçin her an ölümle yüz yüze yaşıyorlar? Dağları, tepeleri, ovaları dolaşıyor, göğün başlarına yıkılmasını istiyorlar Apache'ler bir zamanlar büyük bir ulustu; oysa şimdi iyiden iyiye azaldı sayıları; işte bu yüzden ölmek istiyor ve her an ölümle yüz yüze yaşıyorlar.

CHİRİCAHUA APACHE'LERİNDEN COCHİSE

Artık dağdan dağa kaçmak istemiyorum; büyük bir antlaşma yapmak istiyorum... Taşlar erinceye dek tutacağım sözümü... Beyazları da Tanrı yarattı; Apache'leri de; bu ülke üzerinde beyazlar kadar Apache'lerin de hakkı var dolayısıyle. Kalıcı, uzun süreli bir antlaşma yapmak istiyorum, öyle ki beyazlar da Apache'ler de bu ülkede yolculuk yapabilsinler ve aralarında hiç çatışma çıkmasın.

TONTO APACHE'LERİNDEN DELSHAY

Eğer o kıyım olmasaydı, şimdi burada çok daha fazla insan bulunacaktı; ama o kıyımdan sonra kim dayanabilirdi ki? Teğmen Whitman'la barış yaptığımda yüreğim kocaman ve mutluydu. Tucson'lılar ve Xavier'liler çıldırmış olmalı. Kafaları ve yürekleri yokmuşçasına hareket ettiler...kanımıza susamış olsalar gerek... Gel gör ki, Tucson'lılar gazetelere yazılar yazıyor, kendi öykülerini anlatıyorlar. Apache'lerinse öykülerini anlatacak kimseleri yok.

ARAVAIPA APACHE'LERİNDEN ESKİMİNZİN

*
**

KIZIL BULUT'un 1871 yazındaki ziyaretinden sonra, Ely Parker ve öteki hükümet görevlileri büyük Apache reisi Cochise'ı Washington'a davet etmenin yerinde bir tutum olup olmayacağını tartıştılar. İç Savaş'tan sonra Omuzu Kalabalık Reis Carleton'ın ayrılışından bu yana Apache ülkesinde hiçbir askerî harekât olmadığı halde, küçük Kızılderili çeteleri ile beyaz yerleşmeciler arasında ufak tefek çatışmalara rastlanmaktaydı. Beyaz yerleşmeciler, madenciler, nakliyeciler durmadan topraklarına giriyordu Apache'lerin. Hükümet çeşitli çeteler için Arizona ve New Mexico'da dört bölge ayırmıştı, ama Apache'ler arasından buralarda yaşamayı seçen pek çıkmıyordu. Komisyon Başkanı Parker ise, Apache ülkesinde kalıcı bir barışı ancak Cochise'ın sağlayabileceğini umut ediyordu; bu umuttan hareket ederek, bürosunun o bölgedeki temsilcilerinden reisi Washington'a davet etmelerini istedi.

1871 ilkyazına kadar hiçbir beyaz Cochise'ı bulamadı, en sonunda bağ kurulduğu zaman da reis hükümetin çağrısını geri çevirdi. Açıkça, Birleşik Devletler'in asker yahut sivil temsilcilerinden hiçbirisine güvenemeyeceğini bildirdi.

Cochise bir Chiricahua Apache'si idi. Geniş omuzlu, sağlam göğüslü, zeki yüzlü, kara gözlü, geniş düz burunlu, çok geniş alınlı, sık siyah saçlı ve Kızılderililerin çoğundan uzun boyluydu. Onunla karşılaşan beyazlar son derece kibar davrandığını, görünüşününse çok düzgün ve derli toplu olduğunu söylüyorlardı.

Amerikalılar Arizona'ya ilk geldiklerinde Cochise onları iyi karşılamıştı. 1865 yılında, Binbaşı Enoch Steen'le yaptığı bir görüşmede, Amerikalıların California'ya giden güney yolunu izleyerek Chiricahua ülkesinden geçmelerine izin vereceğini vaat etmişti. Hatta Butterfield Overland Postası Apache Geçidi'nde bir araba istasyonu kurmaya kalktığında hiç karşı koymamıştı; o civarda yaşayan Chiricahualar istasyon için ağaç kesmişler, bunları erzakla değiş tokuş etmişlerdi.

Sonra, 1861 yılının bir şubat günü Cochise Apache Geçidi'nden bir mesaj aldı; bir subayla görüşmek üzere istasyona gelmesi isteniyordu. Bunun da her zamanki alışılmış konuşmalardan biri olacağını sanan Cochise ailesinden beş kişiyi aldı yanına -erkek kardeşini, iki yeğenini, bir kadını ve bir de çocuğu. Cochise'ı görmek isteyen subay Yedinci Piyade Taburu'ndan Teğmen George N.Bascom idi ve yanına bir bölük asker katılarak John Ward'un çiftliğinden kaçırılan davarı ve bir melez oğlanı geri almaya gönderilmişti. Çünkü Ward davar ve oğlanın çalınmasından Cochise'ın Chiricahualarının suçlu olduğunu ileri sürmüştü.

Cochise ve akrabaları Bascom'ın çadırına girer girmez çadırın çevresi on iki asker tarafından sarıldı ve teğmen açıkça Chiricahuaların davarı ve oğlanı geri vermelerini istedi hemen.

Cochise çalınan çocuktan haberliydi. Gila'dan bir Coyotero çetesi Ward'un çiftliğine saldırmıştı ve şimdi büyük bir olasılıkla Kara Dağ'daydılar. Böyle söyledi Cochise. Belki bir tazminat vererek çocuğun kurtarılması mümkün olabilirdi. Oysa Bascom çocuğun ve hayvanların Chiricahoua'larda olduğunu ileri sürerek suçlamasında inat etti. Cochise ilk başta genç subayın şaka ettiğini sandı. Ne var ki Bascom çabuk parlayan cinsindendi, Cochise suçlamayı hafife alınca teğmen Cochise ve akrabalarının tutuklanmasını emretti, hayvanlar ve oğlan geri verilinceye kadar onları alıkoyacağını söyledi.

Askerler kendisini tutuklamak üzere tam çadırdan içeri girdikleri sırada Cochise çadırda bir delik açarak tüfeklerin yaylım ateşi altında kaçtı. Yaralandığı halde Bascom'ın takibinden kurtulmayı başardı, fakat akrabaları yakalanıp tutuklandı. Cochise ve savaşçıları onları kurtarmak için Butterfield Yolu'ndan üç beyazı kaçırdılar ve teğmenle bir değiş tokuş pazarlığına gi-

rişmeye çalıştılar. Bascom çalınan hayvanlarla çocuk da pazarlığa dahil edilmediği sürece değiş tokuşu reddedeceğini bildirdi.

Bascom'ın, halkının suçsuzluğuna inanmaması karşısında büyük bir öfkeye kapılan Cochise, Apache Geçidi'ni kapattı ve araba istasyonundaki piyade bölüğünü kuşattı. Tutsakları değiş tokuş etmesi için Bascom'a bir fırsat daha tanıdıktan sonra elindeki beyazları mızraklarla işkence ederek öldürdü. Apache'ler bu işkenceyle öldürme işini çok eskiden İspanyollardan öğrenmişlerdi. Birkaç gün sonra Bascom Cochise'in üç erkek akrabasını asarak misillemede bulundu.

İşte Chiricahualar tarihın bu noktasında İspanyollara olan nefretlerini Amerikalılara olan nefretlerine dönüştürdüler.Bundan böyle Chiricahua'lar ve öteki Apache'ler, bütün öteki Kızılderili savaşlarından çok daha fazla can ve para kaybına yol açacak ve çeyrek yüzyıl sürecek bir gerilla savaşı vereceklerdi.

O sıralarda (1861) Apache'lein büyük savaş reisi, Cochise'dan da uzun boylu yetmiş yaşında bir Mimbreno olan Mangas Colorado yahut Kırmızı Yen idi. Güneydoğu Arizona ve Güneybatı New Mexico'daki birçok çete arasında izleyicileri vardı. Cochise Mangas'ın kızıyla evliydi; Bascom olayından sonra ikisi Amerikalıları anayurtlarından sürüp çıkarmak amacıyla kuvvetlerini birleştirdiler. Trenlere saldırdırlar, yolcu ve posta arabalarının yolunu kestiler ve birkaç yüz beyaz madenciyi Chiricahua Dağları'ndaki topraklarından Mogollon'lara sürdüler. Mavi Ceketlilerle Boz Ceketliler İç Savaş'a başladıktan sonra, Mangas ile Cochise, doğuya çekilinceye kadar Boz Ceketlilerle küçük çarpışmalara girdiler sürekli olarak.

Ve sonra, 1862'de, binlerce Mavi Ceketlisiyle Omuzu kalabalık Reis Carleton, Chiricahua ülkesinin tam ortasından geçen eski yoldan çıkageldi. California'dan gelmekteydi. Mavi Ceketliler ilkin ufak bölükler halinde geldiler, Apache Geçidi'ndeki terkedilmiş araba istasyonu yakınlarındaki kaynaktan su almak üzere duruyorlardı. At Ayı'nda, yani temmuzun on beşinde, Mangas ile Cochise, ellerindeki beş yüz savaşçıyı geçide ve kaynağın bulunduğu yere bakan kayalık tepelerde mevzilendirdiler. Bir süvari birliği ve iki tekerlekli araç eşliğinde üç Mavi Ceketli piyade bölüğü batıdan doğru yaklaşmaktaydı. Üç yüz asker tam geçitten geçerlerken, Apache'ler ansızın tüfekleri ve oklarıyla saldırıverdiler. Birkaç dakika karşılık verdikten sonra telaş içinde geçitten geri çekildi askerler.

Apache'ler arkalarından gitmedi. Mavi Ceketlilerin geri geleceğini biliyorlardı. Piyadeler yeniden düzene girdikten sonra bu kez hemen arkalarında iki arabayla yeniden geçide girdiler. Askerler kaynağa birkaç yüz metre kadar yaklaştılar, ama oralarda sığınacakları bir yer yoktu, üstelik Apache'ler kaynağı yukarıdan kuşatmış bulunuyordu. Bir süre mevzilerini korudu Mavi Ceketliler. Sonra ansızın arabalar geldi yuvarlana yuvarlana. Birdenbire arabalardan alevler yükseldi. Kara duman bulutları yükseldi. Korkunç bir güm-

*15. Cochise * Arizona Tarih Kurumu Kitaplığındaki resimden alınmıştır.*

bürtü yankılandı kayalıklarda, havada küçük küçük metal parçaları uçuştu. Apache'ler İspanyolların küçük toplarının sesini işitmişlerdi, ama gümbür gümbür gümbürdeyen bu arabalar korku ve ölüm saçıyordu. Savaşçılar zorunlu olarak geri çekildiler, Mavi Ceketliler kaynağın tatlı sularını ele geçirdiler.

Oysa Mangas ile Cochise kavgayı terketmeye niyetli değillerdi. Küçük asker gruplarını arabalardan uzaklaştırabilirlerse yenilgiye uğratabilirlerdi.Ertesi sabah, bir grup askerin, büyük bir olasılıkla o yönden gelebilecek başka askerleri uyarmak üzere, batıya doğru at sürdüğünü gördüler. Mangas yanına elli kadar atlı savaşçı alarak askerlerin yolunu kesmeye gitti. Kovalamaca sırasında göğsünden vurularak kendini kaybetti, atından düştü Mangas. Önderlerinin vurulmasıyla umutsuzluğa kapılan savaşçılar çarpışmayı bırakarak Mangas'ın kanlar içindeki gövdesini kayalıklara taşıdılar.

Cochise Mangas'ın hayatını kurtarmaya kararlıydı. İşi büyücülere ve onların şarkılarıyle tamtamlarına bırakmadı; kayınpederini bir sedyeye koydurdu, bir grup savaşçının eşliğinde Meksika'da, yüz mil kadar güneydeki Janos köyüne götürdü. Çok ünlü bir Meksikalı cerrah yaşıyordu orada; Mangas Colorado'nun umutsuz gövdesini cerrahın önüne yatırdılar ve kesin bir buyruk verdiler: *İyileştir onu. O ölürse, bütün köy halkını da ölmüş bil.*

Birkaç ay sonra, Meksika'dan aldığı geniş kenarlı hasır şapkası, meşin tozlukları ve Çin sandaletleriyle yeniden Mimbres Dağları'ndaydı Mangas Colorado. Eskisinden çok daha zayıftı, yüzünde kırışıklıklar belirmişti; ama olduğundan elli yaş gençleşmişçesine savaşçılarına önderlik edebiliyor, at sürebiliyor, tüfek atabiliyordu hâlâ. Dağlarda dinlenirken, Omuzu Kalabalık Reis Carleton'ın Mescalore'ları kuşattığını ve onları Bosque Redondo'da hapsettiğini duydu. Mavi Ceketlilerin her yerde Apache'leri aradıklarını ve onları, kendisinin ve Cochise'ın altmış üç savaşçısını Apache Geçidi'nde top arabalarıyle öldürdükleri,gibi öldürmekte olduklarını öğrendi.

Karıncalar Uçtuğu Zaman (1863 Ocak ayı), Mangas Mimbres Irmağı üzerinde kamp kurmuş bulunuyordu. Bir süredir kafasını kurcalayan tek sorun, ölmeden önce bütün Apache'leri nasıl barışa kavuşturacağıydı. 1852'de Santa Fe'de imzaladığı antlaşmayı hatırlıyordu. O yıl Apache'lerle Birleşik Devletler temsilcileri sürekli barış konusunda anlaşmaya varmışlardı. Gelgelelim barış ve dostluk ancak birkaç yıl sürmüş, şimdi gene düşmanlık ve ölüm gelmişti. Oysa halkının yeniden barış içinde yaşadığını görmek istiyordu. Victorio ve Geronimo gibi en cesur ve en zeki genç savaşçılarının bile Birleşik Devletlerin büyük gücüne karşı duramayacağını biliyordu. Sayıları havada uçuşan karıncalar kadar çoğalan Amerikalılarla ve onların Mavi Ceketlileriyle yeni bir antlaşma yapmanın zamanıydı belki de.

Bir gün bir Meksikalı elinde beyaz bayrakla Mangas'ın kampına yaklaştı. Bazı askerlerin yakınlarda olduklarını ve kendisiyle barış konuşması yapmak istediklerini söyledi. Askerlerin ayaklarına kadar gelişleri Mangas'a bir lûtuf gibi göründü. Aslında omuzu kalabalıklardan biriyle görüşmeyi yeğ tu-

tardı ya, California Gönüllüleri'nden küçük *capitan* Edmond Shirdand'ı görmeye de razı oldu. Mimbreno savaşçıları Mangas'a gitmemesini söyleyerek uyardılar kendilerini. Apache Geçidi'ne askerleri görmeye gittiğinde Cochise'ın başına gelenleri hatırlamıyor muydu? Fakat Mangas savaşçıların kaygılanmalarına kulak asmadı. Ne de olsa yaşlı bir adam sayılırdı. Askerlerin barış konuşmaktan öte bir amacı olmayan bir ihtiyara ne zararları dokunabilirdi ki? Gene de savaşçılar yanına muhafız almasında direttiler; Mangas on beş yiğit seçti, askerlerin kampına doğru yola koyuldular.

Kampı iyiden iyiye görecek kadar yaklaştıklarında Mangas ve muhafızları *capitan*'ın ortaya çıkıp kendini göstermesi için durup beklediler. İspanyolca konuşan bir madenci Mangas'ı kampa götürmeye geldiyse de, Apache muhafızlar Yüzbaşı Shirland beyaz bayrak çekinceye kadar reislerini koyvermediler gitsin. Beyaz bayrak çekilir çekilmez Mangas muhafızlarına geri dönmelerini söyledi; kampa tek başına gidecekti. Beyaz bayrağın güvencesi altındaydı, kılına bile dokunamazdı kimse. Mangas atını askerlerin kampına doğru sürdü, ama savaşçıları henüz gözden kaybolmuşlardı ki çalıların arasından çıkan bir düzine asker tüfeklerini Mangas'a doğrultuverdi. Tutsak edilmişti Mangas.

"Mangas'ı hemen eski McLean Kalesi'ndeki kampımıza götürdük," diye anlatıyordu California Gönüllüleri'yle birlikte yolculuk eden madencilerden Daniel Conner, "askerleriyle birlikte oraya gelen General West'e tam zamanında yetiştik. General Mangas'ın mahpus beklediği yere yürüdü; çevresindekilerin arasında görkemli bir heykel gibi duran ihtiyar reisin karşısında cüce gibi kalmıştı. Mangas yorgun ve bıkkın görünüyordu, konuşmayı reddetti, bu kez soluk yüzlülere biraz fazla güvenmekle hata ettiğini anlamıştı galiba." (1)

Mangas'ın başına nöbetçi dikilen iki asker gece ilerleyip hava iyice soğuduğunda hem kendilerini hem de mahpuslarını donmaktan kurtarmak amacıyla ateş yaktılar. Sonraları, California Gönüllüleri'nden Er Clark Stocking General Joseph West'in nöbetçilere şu emri verdiğini anlatacaktı: "Onu yarın sabah ölü ya da diri istiyorum, anlıyor musunuz, *onu ölü istiyorum.*" (2)

Bölgede Mangas'ın Apache'leri bulunduğu için karanlık çöktükten sonra kampın çevresine fazladan devriye konmuştu. Daniel Conner da o akşam nöbetçiydi, geceyarısından hemen önce çevreyi dolaşırken, Mangas'ı bekleyen nöbetçilerin ihtiyar reise bir şeyler yaptıklarını, onun da durmadan ayaklarını harmaniyesinin altına çekmeye çalıştığını gördü. Askerlerin ne yaptığını merak eden Conner karanlığa çekilerek onları seyre koyuldu. Askerler süngülerini ateşte kızdırıyor, Mangas'ın ayaklarına ve bacaklarına sürüyorlardı. İhtiyar reis bu işkenceye birkaç kez dayandıktan sonra ayağa kalktı ve nöbetçilere sinirli el hareketleriyle İspanyolca kendisiyle böyle oyun oynanacak bir çocuk olmadığını anlatmaya başladı. Ama fazla bir şey söyleyemedi; tam bağırıp yakınmaya başlamıştı ki, askerler aynı anda

tüfeklerini ateşleyerek Mangas'ı delik deşik ettiler.

Mangas yere yıkıldığında askerler bu kez tabancalarını boşalttılar üzerine. Biri kafa derisini yüzdü, biri de başını kesip kafatısını Batı'da bir frenoloji uzmanına satmak üzere ateşte kaynattı. Başsız gövdeyi bir hendeğe attılar. **Tabii resmî askerî raporda Mangas'ın kaçmaya çalışırken vurulduğu belirtiliyordu.**

Bunun üzerine, Daniel Conner'ın deyişiyle, "Kızılderililer olanca içtenlikleriyle savaşa girdiler... bütün güçleriyle reislerinin intikamını almaya çalışıyorlardı sanki." (3)

Cochise ve üç yüz savaşçısı, hain beyazları sürüp atmak ya da gebertmek amacıyla, Arizona'daki Chiricahua ülkesinden New Mexico'daki Mimbres Dağları'na kadar olan bölgede bir sefere girişti. Victorio, Bosque Redondo'dan kurtulan Mescalero'ların da dahil olduğu başka bir çete topladı, Rio Grande boyunca Jornado del Muerto'dan El Paso'ya kadar olan yerleşme merkezlerine ve yollara akınlar düzenlediler. Bu küçük Apache orduları iki yıl boyunca Güneybatı'yı allak bullak ettiler. Silâh olarak sadece ok ve yayları vardı, ama üç tüylü ve uzun oklarının uçları iyice sivriltilmişti. Aslında bu okların kullanılması büyük bir ustalığı gerektiriyordu, ama bir kere hedeflerine saplandılar mı kurşun gibi paramparça ediyorlardı girdikleri yeri. Apache'ler olanakları elverdiğince iyi dövüştüler, ama gel gör ki bir Apache'ye yüz beyaz düşüyordu. Ve gelecekte onları ya ölümün ya da mahpusluğun beklediği son derece açıktı.

İç savaş sona erdikten ve General Carleton ayrıldıktan sonra Birleşik Devletler hükümeti Apache'lerle barış yapma eğiliminde olduğunu gösteren girişimlerde bulundu. Büyük Yapraklar Ayı'nda (21 Nisan 1865), Victorio ile Nana, Santa Rita'da Birleşik Devletlerin bir temsilcisiyle buluştular. "Ben ve halkım barıştan yanayız." dedi Victorio "Usandık savaşmaktan yoksuluz. Ne üstümüzde var ne başımızda. Yeterince beslenemiyoruz. Barış yapmak istiyoruz; ama kalıcı sürüp gidecek bir barış... Ellerimi ve ağzımızı soğuk temiz suyla yıkadım; dediklerim doğrudur."

"Bize güvenebilirsiniz" diye ekledi Nana da.

Temsilcinin verdiği cevapsa açıktı. "Size barış yapar mısınız yapmaz mısınız diye sormaya değil, ancak Bosque Redondo'da size ayrılan toprak parçasına gitmekle barışa kavuşabileceğinizi söylemeye geldim."

Bosque Redondo'ya ilişkin çok şey işitmişti. Kızılderililer, üstelik işittiklerinin hepsi de kötü şeylerdi. "Söylediklerini yerli yerine oturtamıyorum" diye cevapladı Nana kuru bir sesle, "ama sözleriniz ta yüreğime çöktü. Hiç unutmayacağım." (4)

Victorio, Bosque Redondo'ya gitmek üzere yola çıkmaları için kendilerine iki günlük bir süre tanınmasını istedi; adamlarını ve atlarını toparlamaktı amacı. Temsilciye 23 Nisanda Pinos Altos'ta yeniden buluşmak üzere söz verdi.

Temsilci dört gün bekledi Pinos Altos'ta; ama ortalıkta tek bir Apache

görünmedi. Lânetlenmiş Bosque Redondo'ya gitmektense, açlık, yoksunluk ve ölümle yüz yüze gelmeyi yeğlemişlerdi. Bazıları çekmiş, güneye Meksika'ya gitmişti; bazılarıysa Dragoon Dağlarında bulunan Cochise'a katılmıştı. Cochise, Apache Geçidi'nden ve Mangas'ın hainice öldürülmesinden aldığı derslerden sonra, Birleşik Devletler'in barışçı yaklaşımına en ufak bir yakınlık göstermemişti. Bundan sonraki beş yıl, Apache savaşçıları Amerikalıların kalelerinden ve yerleşme merkezlerinden genellikle uzak duracaklardı. Ama gene de, bir çiftçi yahut bir madenci ne zaman aşırı bir temkinsizlik gösterse, hemen bir akıncı çetesi ortaya çıkıyor, adamın atlarını yahut davarını kaçırıveriyordu. Ve böylece gerçek bir gerilla savaşı veriyorlardı. 1870'de bu akınlar artık iyiden iyiye sıklaşmıştı; beyazlarca en fazla tanınan reis olduğu için, nerede meydana gelmiş olursa olsun genellikle bütün düşmanca eylemlerden Cochise sorumlu tutuluyordu.

İşte bu yüzden, 1871 ilkyazında, Kızılderili Sorunları Danışmanı Washington'a gelmesini bu kadar çok istiyordu Cochise'ın. Ne var ki, herhangi bir şeyin değişmiş olabileceğine inanmıyordu Cochise; Birleşik Devletler hükümetinin herhangi bir temsilcisine hâlâ güvenemiyordu. Birkaç hafta sonra, Grant Kampı'nda Eskiminzin ve Aravaipa'ların başına gelenlerden sonra yani, Cochise Apache'lerin hiçbir hain Amerikalıya güven beslememesine ilişkin daha da kesin bir karara varmıştı.

Eskiminzin ile yüz elli kişilik çetesi Aravaipa Deresi'nde yaşıyordu. Hem zaten adlarını da oradan almışlardı. Aravaipa Deresi, Cochise'ın müstahkem mevkiinin kuzeyinde, San Pedro Irmağı'yla Galiuro Dağları'nın arasındaydı. Eskiminzin, kısa boylu, tıknaz, iri kaba yüzlü, hafif çarpık bacaklı yakışıklı bir Apache idi. Sağı solu belli olmaz, bazan son derece yumuşakbaşlı, bazan da müthiş öfkeli olduğu görülürdü. 1871 yılının bir şubat günü Aravaipa Deresi ile San Pedro Irmağı'nın birleştiği noktadaki Grant Kampı'na gitti Eskiminzin. Oradaki *capitan*'ın, Teğmen Royal E. Whitman'ın Kızılderililere dostça bir tutum takındığını işitmişti; onu görmek istediğini bildirdi.

Eskiminzin, Whitman'a, artık halkının yurtsuz kaldığını, bundan böyle de bir yurt edinmelerinin pek mümkün görünmediğini, çünkü Mavi Ceketliler tarafından durmadan kovalandıklarını ve sırf Apache oldukları için her görüldükleri yerde vurulduklarını, öldürüldüklerini anlattı. Bir yere yerleşebilmeleri ve Aravaipa boylarında ekin ekebilmeleri için barış yapmak istiyordu.

Whitman, Eskiminzin'e, hükümetin kendilerine yer ayırdığı Beyaz Dağlara niçin gitmediklerini sordu. "Orası bizim ülkemiz değil ki," diye cevap verdi reis. "Üstelik orada yaşayanlar da bizim insanlarımız değil. Gerçi onlarla (Coyotero'lar) barış içindeyiz, ama hiçbir zaman kaynaşmadık. Atalarımız, daha önce de atalarımızın ataları bu dağlarda yaşamışlar, bu vadide ekin

ekmişler. Başlıca yiyeceğimiz olan mescal (*) yapmasını öğrendik burada her yaz ve her kış hiç şaşmadan elde ettiğimiz bir yiyecek var. Oysa Beyaz Dağlarda hiç yok bundan, biz onsuz edemeyiz, hastalanırız. Bazılarımız kısa bir süredir Beyaz Dağlarda, ama zerre kadar mutlu değiller; hepsi de, Aravaipa'ya gidelim, son bir barış antlaşması yapalım ve onu hiç bozmayalım, diyor." (5)

Teğmen Whitman, Eskiminzin'e, onun çetesiyle barış antlaşması yapacak yetkiye sahip olmadığını, ama eğer ateşli silâhlarını teslim edecek olurlarsa üstlerinden talimat gelinceye kadar kalenin yakınlarında savaş tutsağı olarak kalmalarına izin verebileceğini söyledi. Eskiminzin teğmenin bu önerisini kabul etti ve Aravaipa'lar azar azar gelerek silâhlarını teslim ettiler, hattâ bazıları oklarıyla yaylarını bile verdiler. Derenin birkaç mil yukarsında bir köy kurdular, ekin ektiler ve mescal pişirmeye başladılar. Whitman kamptaki süvari atları için kuru ot kestiriyordu onlara, böylece erzak satın alabilecek kadar para da kazanıyorlardı. Çevredeki çiftçiler de bazılarını emekçi olarak çalıştırıyordu. Bu deney o kadar iyi yürüdü ki, mart ayı ortalarında bazı Pinal'ler dahil olmak üzere yüzü aşkın Apache Eskiminzin'e katıldı, hemen her gün daha başkaları da geliyordu.

Bu arada Whitman üstlerine bir mektup yazarak durumu açıklamış, talimatlarını beklediğini bildirmişti. Ama bu isteği, nisan sonlarında hükümetin saptadığı şekillere boyun eğmesi söylenerek geri çevrilmişti. Eskiminzin'in Apache'lerinin bütün eylemlerinden kendisinin sorumlu olduğunu bildiği için rahatsız olan teğmen Kızılderililerin hareketlerini çok yakından gözlemeye koyuldu.

10 Nisan günü Apache'ler Tucson'ın güneyindeki San Xavier'ye saldırarak at ve davar çaldılar. 13 Nisan günü Tucson'ın doğusundaki San Pedro yakınlarına yapılan bir baskında üç Amerikalı öldürüldü.

1871 yılında, Tucson, üç bin kumarbaz, meyhaneci, tacir, nakliyatçı, madenci ve İç Savaş sırasında servet yapan, bu vurgunlarını bir Kızılderili savaşıyla sürdürmeyi umut eden birkaç müteahhidin at oynattığı bir vahaydı. Tucsonlılar, kendilerini Apache'lere karşı korumak için bir Kamu Güvenlik Komitesi kurmuşlardı; ama hiçbir Apache şehre yaklaşamadığından komite üyeleri sık sık atlarına atlıyor, çevre köylere saldıran Apache'lerin ardına düşüyorlardı. Nisanda yapılan iki baskından sonra, bazı komite üyeleri, saldırganların Grant Kampı yakınındaki Aravaipa köyünden geldiğini açıkladılar. Grant Kampı elli beş mil uzakta olduğu için Aravaipa'ların onca yoldan gelip saldırmaları pek mümkün görünmüyordu oysa, ama komite üyelerinin bu açıklaması Tucsonlıların büyük bir çoğunluğunca hemen benimsendi. Aslında, Apache'lerin çalışarak geçimlerini sağladıkları ve barış içinde yaşadıkları temsilciliklere karşıydılar; bu koşullar askerî kuvvetlerin azaltılmasına, dolayısıyle de savaş vurgunculuğunun iyi yürümemesine yol açıyordu.

(*) Eskiminzin, burada, aynı adla bilinen alkollü içkiden değil, toprakta açılan çukurlarda pişirilen, tatlı ve besleyici bir yiyecek olan kızartılmış sabırotu yaprağından söz ediyor. Mescalero Apachileri de adlarını bu yiyecekten almışlardı.

*16. Aravaipa Apache'lerinin reisi Eskiminzin * Fotoğrafın 1876 yılında, Washington'da Charles M. Bell tarafından çekildiği sanılıyor. Smithsonian Institution'ın izniyle kullanılmıştır.*

Nisanın son haftalarında, William S. Oury adlı eski bir Kızılderili savaşçısı, Grant Kampı yakınındaki silâhsız Aravaipa'lara saldırmak üzere bir sefer düzenlemeye başladı. Altı Amerikalıyla kırk iki Meksikalı saldırıya katılmayı kabul etti, ama Oury, bu sayının kesin başarı elde etmek için yeterli olmadığı kanısındaydı. Yıllarca önce İspanyol askerleri tarafından baskı altına alınan ve İspanyol rahipleri tarafından Hıristiyanlaştırılan Papago Kızılderililerinden doksan iki paralı asker kiraladı. Çok iyi donatılmış yüz kırk iki askerden kurulu mükemmel bir birlik 28 Nisanda saldırıya hazırdı artık.

Grant Kampı'ndaki Teğmen Whitman'ın bu sefere ilişkin aldığı ilk uyarı, Tucson'daki küçük bir askerî garnizondan gelen haber oldu; habere göre, Grant Kampı yakınlarındaki bütün Kızılderilileri öldürme amacını güden büyük bir kuvvet ayın yirmi sekizinde yola çıkmıştı. Whitman bu haberi 30 Nisan günü sabah yedi buçukta gelen bir atlı ulaktan aldı.

"Kızılderililerin kampına hemen iki atlı çevirmen gönderdim," diyordu Whitman daha sonraları raporunda, "durumu bütün açıklığıyla reislere anlatmalarını ve hep birlikte bizim kampa gelmelerini söyledim... Ne var ki, ulaklarım bir saat sonra döndüklerinde, tek bir canlı Kızılderiliye rastlayamadıklarını söylediler" (6)

Haber Whitman'a ulaşmadan üç saat önce Tucson'dan gelen birlik dere yatağında ve Aravaipa'ların köyünü çevreleyen kumlukta mevzilenmişti bile. Dere yatağındaki askerler yukardaki gözcülere ateş açınca, Apache'ler açıklığa doğru koşmaya başlamışlar, ama iki yandan açılan yaylım ateşiyle mıhlanıp kalmışlardı. Yarım saat içinde kampta tek bir Apache kalmamıştı; kimisi kaçmış, kimisi yakalanmış, kimisi de öldürülmüştü. Yirmi yedisi de çocuk olan tutsaklar Hıristiyanlaşmış Papago'lar tarafından köle olarak satılmak üzere Meksika'ya götürülmüşlerdi.

Whitman geldiği zaman köy hâlâ cayır cayır yanıyordu, yerler boğazlanmış, çeşitli organları kesilmiş kadın ve çocuklarla kaplıydı. "**O sabah bizim kampa getirmek için topladıkları kuru ot yığınlarının yanında uyurken öldürülmüş birçok kadına rastladım. Yaralanıp da kaçamayanlardan bazılarının beyinleri dipçik yahut taşla ezilerek dışarı dökülmüştü; tüfekle ağır yaralanan bazılarının gövdeleriyse ok yağmuruna tutulmuştu. Hepsi çırılçıplak soyulmuştu.**"

Teğmen Whitman'la birlikte Kızılderili köyüne giden Cerrah C.B. Briesly raporunda şöyle diyordu: "**Kadınlardan ikisinin gerek yatış şekillerinden, gerek cinsel organlarının görünümünden, gerekse aldıkları yaralardan besbelliydi ki, ilk önce tecavüz edilmiş, sonra da vurulup öldürülmüşlerdi...On aylık bir bebek iki kurşunla öldürülmüş ve bir bacağı nerdeyse kopmuştu.**" (7)

Whitman, canlarını kurtarıp dağlara kaçan Apache'lerin onları korumasını beceremediği için kendisini suçlayacaklarını düşünüyor, kaygılanıyordu. "Eğer ölülerine özen gösterirsem, onlara duyduğum yakınlık ve içtenliği ka-

nıtlamış olurum diye düşündüm; nitekim biz ölülerini gömerken birçoğu oraya kadar gelerek duydukları acıyı vahşi ve korkunç bir şekilde dile getirdiler...**Gömdüğümüz yüz kadar Kızılderiliden sadece biri bir yaşlı erkek, biri de oldukça büyük sayılabilecek bir oğlandı; geri kalanların hepsi kadın ve çocuktu.**" Aldıkları yaralarla ölenler ve sonradan ölüsü bulunanlarla toplam rakam yüz kırk dördü buluyordu. Eskiminzin geri dönmedi. Bazı Apache'ler kıyımın intikamını almak için Eskiminzin'in savaş açacağına inanıyorlardı.

"Kadınlarım ve çocuklarım gözümün önünde öldürüldü," diye anlatıyordu Apache'lerden biri Whitman'a, "onları savunamadım bile. Benim durumumda birçok Kızılderili, bıçağını çektiği gibi keserdi gırtlağını." Ama teğmen onlara haklarını verinceye kadar gönlünün rahat etmeyeceğine dair söz verince, yaslı Aravaipa'lar köyün yeniden kurulmasına yardım etmeye ve yeniden orada yaşamaya razı oldular.

Whitman'ın ısrarlı çabaları sonucunda Tucsonlı katiller mahkeme karşısına çıkarıldı. Savunma avukatları, Tucsonlıların katil Apache'lerin izini sürdüklerini ve dosdoğru Aravaipa köyüne vardıklarını iddia ediyorlardı. Grant Kampı'ndaki nöbetçilerden biri ise yemin ediyordu: "Buradaki Kızılderililer arasından hiçbir baskın grubunun gönderilmediğini kesinlikle söyleyebilirim." Kampın taciri F.L.Austin, et taciri Miles L.Wood, Grant Kampıyla Tucson arasındaki posta işini yürüten William Kness hep benzer açıklamalarda bulunuyorlardı. Mahkeme beş gün sürdü; jüri on dokuz dakikalık bir toplantı yaptı ve Tucsonlı katillerin serbest bırakılmasına karar verdi.

Teğmen Whitman'a gelince, Apache'leri savunması askerî kariyerini mahvetti. Gülünç suçlamalarla üç defa divan-ı harbe verildi; terfi ettirilmeksizin üç yıl daha hizmet gördükten sonra istifasını verdi.

Ne var ki, Grant Kampı kıyımı Washington'ın dikkatini Apache'ler üzerine toplamasına yol açtı. Başkan Grant saldırıyı "cinayetten başka bir şey değil" şeklinde yorumladı ve Orduya ve Kızılderili Bürosuna Güneybatı'yı barışa kavuşturmak üzere acil tedbirler almalarını emretti.

General George Crook 1871 Haziranında Arizona Bölgesi'nin komutasını devralmak üzere Tucson'a geldi. Birkaç hafta sonra, Kızılderili Bürosu'nun özel bir temsilcisi, Vincent Colyer Grant Kampı'na vardı. Her ikisi de önde gelen Apache reisleriyle, özellikle Cochise ile bir toplantı yapmak için can atıyorlardı.

Colyer ilkin Eskiminzin'le buluştu; onu eskiden olduğu gibi barış içinde yaşamaya ikna edeceğini umuyordu. Dağlardan çıkıp gelen Eskiminzin, komisyon üyesi Colyer'la barış konusunu konuşmaktan memnunluk duyacağını söyledi. "Sayın komisyon üyesi belki de büyük bir *capitan*'la karşılaşacağını ummuştu," dedi sessizce Eskiminzin, "oysa karşısında pek de *capi-*

tan'a benzemeyen bir yoksul var. Ama sayın komisyon üyesi benimle bundan üç ay önce karşılaşsalardı, gerçek bir *capitan* görürlerdi. O zaman çevremdeki insanlar da kalabalıktı, ama çoğu boğazlandı. Şimdi çok az insan kaldı yanımda. Buradan ayrıldım ayrılalı bu çevrelerde dolanıp duruyorum. Burada dostlarım olduğunu biliyor, fakat geri dönmekten de korkuyordum. Fazla gevezelikten hoşlanmam, ama burasını sevdiğimi rahatça söyleyebilirim. Artık konuşacak pek adamım da kalmadığına göre, söylemem gerekenlerin hepsini söylemiş sayılırım. Eğer o kıyım olmasaydı, şimdi burada çok daha fazla insan bulunacaktı; ama o kıyımdan sonra kim dayanabilirdi ki? Teğmen Whitman'la barış yaptığımda yüreğim kocaman ve mutluydu. Tucsonlılar ve Xavierliler çıldırmış olmalı. Kafaları ve yürekleri yokmuşçasına hareket ettiler... kanımıza susamış olsalar gerek... Gel gör ki, Tucsonlılar gazetelere yazılar yazıyor, kendi öykülerini anlatıyorlar. Apache'lerinse öykülerini anlatacak kimseleri yok."

Colyer, Apache'lerin başına geleni Büyük Baba'ya ve bu olayı hiç işitmemiş beyazlara anlatacağına söz verdi.

"Bizi böyle gelip görmeniz için, ya tanrının size iyi bir yürek vermiş olması ya da çok iyi bir anababadan dünyaya gelmiş olmanız gerekiyor."

"Tanrıdır elbet bana iyi bir yürek veren," diye cevap verdi Colyer.

"Ya," dedi Eskiminzin, ama orada bulunan öteki beyazlar bile Colyer'i doğruladığını mı, yoksa bir soru mu sorduğunu bir türlü anlayamadılar. (8)

Colyer'ın görüşmeyi tasarladığı öteki reis, Tonto Apache'lerinden Delshay idi. Delshay iri kıyım, geniş omuzlu, otuz beş yaşlarında bir adamdı. Kulaklarından birine gümüş bir küpe takıyor, yüzüne korkunç bir anlam veriyor, her zaman acelesi varmış gibi çabuk çabuk sekerek yürüyordu. Delshay daha 1868'de Tontoları barış içinde yaşatmayı ve temsilcilik olarak Rio Verde'nin batı yakasındaki McDowell Kampı'nı kullanmayı kabul etmişti. Ne var ki, çok geçmeden Mavi Ceketli askerlerin inanılmaz ölçüde hain ve ikiyüzlü olduklarını gördü Delshay. Bir keresinde subaylardan biri ortada hiçbir neden yokken Delhsay'ı arkasından yaralamış, bir keresinde de kamptaki cerrah kendisini zehirlemeye kalkmıştı. Bu olaylardan sonra Delshay McDowell Kampı'ndan uzak durmaya karar vermişti.

Komisyon üyesi Colyer eylül sonlarında McDowell Kampı'na Delshay'la ilişki kurma yetkisiyle geldi. Süvari ve piyade birlikleri günlerce beyaz bayrak, duman işareti ve gece ateşi gibi yollara başvurdularsa da, Delshay Mavi Ceketlilerin gerçek niyetlerini öğreninceye kadar ortaya çıkmadı. Yüzbaşı W.N. Netterville'le Sunflower Vadisi'nde (31 Ekim 1871) buluşmaya razı olduğunda, ise, komisyon üyesi Colyer raporunu sunmak üzere Washington'a dönmüş bulunuyordu. Delshay'ın sözlerinin bir kopyası çıkarıldı ve Colyer'a gönderildi.

"Artık dağdan dağa kaçmak istemiyorum." dedi. Delshay. "Büyük bir antlaşma yapmak istiyorum.. Taşlar eriyinceye dek tutacağım sözümü."

Ama Tonto'ları tekrar McDowell Kampı'na götürmek de istemiyordu. İyi bir yer değildi orası (ne de olsa orada kendisini vurmaya ve zehirlemeye kalkmışlardı.) Tonto'lar dağların yamacındaki Sunflower Vadisi'nde yaşamayı yeğ tutuyorlardı. Çünkü orada meyva toplayabiliyor, av avlayabiliyordu. "Eğer McDowell Kampı'ndaki büyük *capitan* dediğim yerde bir temsilcilik kurmazsa," diye diretti Delshay, "benim elimden bir şey gelmez, çünkü beyazları da Tanrı yarattı, Apache'leri de; bu ülke üzerinde beyazlar kadar Apache'lerin de hakkı var dolayısıyla. Kalıcı, uzun süreli bir antlaşma yapmak istiyorum, öyle ki beyazlar da Apache'ler de bu ülkede yolculuk yapabilsinler ve aralarında hiç çatışma çıkmasın; antlaşma imzalanır imzalanmaz bir beyaz gibi yolculuk edebilmemi sağlayacak bir kâğıt parçası istiyorum. Eridiği zaman antlaşmanın bozulacağını göstermek için bir kaya seçeceğim... Eğer antlaşma yaparsam, kendisini çağırttığım zaman büyük *capitan*'ın gelip beni görmesini isterim; tabii aynı durum benim için söz konusu. Antlaşma yapılır da büyük *capitan* bana verdiği sözünü tutmazsa, sözlerini bir çukura doldurup üstünü pislikle örteceğim. Eğer antlaşma yapılırsa, bütün beyazlar yahut askerler atlarını ve katırlarını hiç korkmadan istedikleri yere bırakabilirler; Apache'ler bunları çalacak olursa gırtlağını keserim. Büyük bir antlaşma imzalamak istiyorum; ve eğer Amerikalılar antlaşmayı bozarsa bir çatışma çıkmasını istemiyorum; o zaman onlar kendi yollarını, ben de kendi yolumu tutarım... McDowell Kampı'ndaki büyük *capitan*'a on iki gün içerisinde gelip kendisini göreceğimi söyleyin." (9)

Colyer'ın Cochise'e en çok yaklaştığı yer, Kızılderili Bürosu tarafından New Mexico'daki Craig Kalesi'nin kırk mil güneybatısındaki bir temsilcilik, Canada Alamosa oldu. Cochise'ın çetesinden iki kişiyle görüştü orada. Kızılderililer, Colyer'a, Chiricahua'ların Meksika'da olduğunu, Meksika hükümetinin Apache'lerin kafa derilerine üç yüz dolar vaat etmiş olması dolayısıyla birçok iz sürücünün Sonora dağlarında peşlerine düştüğünü anlattılar. Dağılmışlardı ve Arizona'daki eski müstahkem mevkiilerine dönüyorlardı. Cochise Dragoon Dağları'nda bir yerlerdeydi.

Cochise'ı bulmaya bir ulak gönderildi, ama adam Arizona Bölgesi'ne geçtikten sonra beklenmedik bir şekilde onur Cochise'ın kampına gitme yetkisini tanımayı reddeden General Crook'la karşılaştı. Crook ulağa hemen New Mexico'ya dönmesini emretti.

Crook kendisi arıyordu Cochise'ı; Cochise'ı ölü ya da diri yakalamaları için beş süvari bölüğü Chiricahua Dağları'nı taramakla görevlendirdi. Apache'ler General Crook'a Boz Kurt adını yakıştırmışlardı. Bu arada Cochise New Mexico'ya geçerek Crook'u atlattı. Santa Fe'deki Omuzu Kalabalık Reis General Gordon Granger'a haber salarak barış konusunu görüşmek üzere kendisiyle Canada Alamosa'da buluşacağını bildirdi.

Granger küçük bir asker grubunun eşliğinde buluşma yerine gittiğinde,

Cochise kendisini beklemekteydi. İki tarafın öne sürdüğü koşullar da açıktı. İkisi de sorunun bir an önce çözülmesinden yanaydı. Granger, Cochise'in teslim olmasını gerçekleştiren adam olarak ün kazanmak istiyordu. Cochise ise yolun sonuna gelmişti; altmışına merdiven dayamıştı, kendini iyice yorgun hissediyordu; omuzlarına kadar dökülen saçları nerdeyse bütünüyle ağarmıştı.

Granger, barışın, ancak Chiricahua'lar kendilerine ayrılan toprak parçasına yerleşmeyi kabul ederlerse mümkün olabileceğini anlattı. "Temsilciden izin almaksızın hiç bir Apache rezervasyondan ayrılamayacak," dedi general, "ve hangi nedenle olursa olsun Old Mexico'ya geçilmesi için asla izin verilmeyecek."

Cochise sakin bir sesle cevap verdi: "Güneş olanca kızgınlığıyla tepemdeydi, yakıp kavuruyordu beni; kanım tutuşmuştu sanki. Ama artık bu vadiye geldim, bu vadinin sularından içtim, bu vadinin sularında yıkandım ve serinledim. Ve işte serinlemiş olarak ellerimi açıyor, sizinle barış içinde yaşamaya geliyorum. Dosdoğru konuşuyorum; ve ne aldatmak ne de aldatılmak istiyorum. İyi, sağlam ve kalıcı bir barıştan yanayım. Tanrı yeryüzünü yarattığında bir bölümünü beyazlara, bir bölümünü de Apache'lere vermiş. Neden acaba? Neden bir araya geldiler şimdi acaba? Şimdi ben konuşurken, ay, toprak, hava, su, kuşlar, hayvanlar, hatta çocuklar sözlerim karşısında gönence erecek. Uzun zamandır beni aramaktaydı beyazlar. İşte buradayım! Ne istiyorlar benden? Beni bu kadar uzun zamandır aradıklarına bakılırsa, neden acaba bu kadar değerliyim? Eğer o kadar değerliysem, neden bastığım yeri işaretlemiyor, tükürdüğüm yere bakmıyorlar? **Çakallar geceleyin ortaya çıkar, tavukları boğazlarlar, kaçarlar; ama ben onları göremem; Tanrı değilim ki ben. Artık bütün Apache'lerin reisi değilim. Zengin de değilim; yoksul bir adamım. Dünya eskiden böyle değildi. Tanrı bizleri sizler gibi yaratmadı; biz hayvanlar gibi otların üstünde doğduk, sizler gibi yataklarda değil. İşte bu yüzden biz de hayvanlar gibi geceleri ortaya çıkıyor, alacağımızı alıp kaçıyoruz. Sizde olanlar bende olsaydı böyle yapmazdım tabii, çünkü böyle yapmak zorunda olmazdım.** Adam öldüren, soygun yapan Kızılderililer var evet. Ama onlara ben komuta etmiyorum. Eğer ben komuta etseydim, asla böyle bir şey yapmazlardı. Benim savaşçılarım Sonora'da öldürüldü. Tanrı bana buraya gelmemi söylediği için geldim buraya. Barış içinde yaşamak iyidir dedi Tanrı bana; ben de kalktım geldim! Bulutlarıyla, havasıyla yeryüzünü dolaşıyordum ki, Tanrı aklıma girdi ve buraya gelmemi, herkesle barış yapmamı buyurdu. Dünyanın hepimiz için olduğunu söyledi. Ne dersiniz?"

"**Gençken, bu ülkeyi doğusundan batısına boydan boya gezdim, Apache'lerden başkasına rastlamadım. Aradan birçok yaz geçti, gene gezdim ülkeyi baştan başa, bu kez başka bir ırkın bu toprakları ele geçirmeye gelmiş olduğunu gördüm. Nasıl oldu bu iş?** Niçin Apache'ler ölmeyi bekliyorlar, niçin her an ölümle yüz yüze yaşıyorlar? Dağları, tepele-

ri, ovaları dolaşıyor, göğün başlarına yıkılmasını istiyorlar. Apache'ler bir zamanlar büyük bir ulustu; oysa şimdi iyiden iyiye azaldı sayıları; işte bu yüzden ölmek istiyor ve her an ölümle yüz yüze yaşıyorlar. Büyük bir çoğunluğu savaşta öldü. Dobra dobra konuşmalısınız ki, sözleriniz günışığı gibi girsin yüreğimize. **Söyleyin bakalım bana, eğer Meryem Ana bütün bu toprakları dolaştıysa, niçin bir kere olsun Apache'lerin ülkesine gelmemiş? Neden onu bir kere olsun görmüş yahut işitmiz değiliz.**"

"Benim ne anam var ne babam; bu dünyada bir başımayım. Kimsenin umurunda değil Cochise;: işte bu yüzden, yaşamışım yaşamamışım hiç önemi yok, kayalar tepeme yıkılsın altında kalayım istiyorum. Benim de sizin olduğu gibi bir anam babam olaydı, şimdi onların yanında olurdum, onlar da benim yanımda. Bir zamanlar yeryüzünü dolaşırken, herkes Cochise'ı arıyordu. Şimdi burada işte Cochise, onu görüyor işitiyorsunuz, memnun musunuz? Memnunsanız, söyleyin söyleyin, Amerikalılar Meksikalılar! Sizden hiçbir şeyi gizlemek istemiyorum, siz de benden gizlemeyin. Size yalan söylemeyeceğim, siz de bana yalan söylemeyin."

Görüşme dönüp dolaşıp Chiricahua'ların rezervasyonu için bir yer saptanmasına geldiğinde, Granger, hükümetin temsilciliği Canada Alamosa'dan Mogollon'lardaki Tularosa Kalesi'ne aktarmayı düşündüğünü söyledi. (Üç yüz Meksikalı Canada Alamosa'ya yerleşmiş, oradaki topraklara sahip çıkmıştı.)

"Ben bu dağlarda yaşamak istiyorum," diye karşı çıktı Cochise. "Tularosa'ya gitmek istemiyorum. Çok uzak orası. O dağlardaki sinekler atların gözlerini yiyormuş. Kötü ruhlar yaşıyormuş orada. Ben buranın sularından içtim ve serinledim; artık buralardan ayrılmak istiyorum." (10)

General Granger, Chiricahua'ların temiz ve soğuk dereleriyle Canada Alamosa'da yaşamalarına izin vermesi için hükümeti ikna etme uğrunda elinden geleni ardına komayacağını söyledi. Cochise de halkını oradaki Meksikalı komşularıyla barış içinde yaşatacağına söz verdi ve tuttu da sözünü. Gelgelelim, birkaç ay sonra hükümet bütün Apache'lerin Canada Alamosa'dan Tularosa Kalesi'ne aktarılmasını emretti. Cochise böyle bir emir çıktığını duyar duymaz savaşçılarıyla birlikte ortadan kayboldu. Bir kere daha güneydoğu Arizona'daki kuru ve kayalık dağlarına sığınarak küçük gruplara ayrıldılar. Bu defa kararı karardı artık Cochise'ın, orada kalacaktı. Boz Kurt Crook gelecekse gelşindi; ardından; Cochise gerekirse savaşacaktı ve sonra eğer Tanrı dilerse, kayalar Cochise'ın tepesine yıkılabilir, üzerini örtebilirdi.

Ekinlerin İçeri Alındığı Ay (Eylül 1872), Cochise gözcülerinden beyazların küçük bir grup halinde yaklaştıkları yolunda haberler almaya başladı. Ordunun yaralıların taşınması için yaptırdığı küçük arabalardan birinde yolculuk ediyorlardı. Gözcülerin getirdiği habere bakılırsa, Kızıl sakal Taglito, yani Tom Jeffords da onlarla birlikteydi. Cochise uzunca bir süredir görmemişti Taglito'yu.

Ta Cochise ile Mangas Mavi Ceketlilere savaş açtıktan sonraki günlerde, Tom Jeffords Bowie Kalesi'yle Tucson arasındaki posta işini yürütmek üzere anlaşmıştı beyazlarla. Gel gör ki, Apache savaşçıları Jeffords ve onun atlılarını o kadar çok tuzağa düşürüyorlardı ki, Jeffords işi bırakacak raddeye gelmişti. Ve sonra bir gün bu kızıl sakallı beyaz adam tek başına Cochise'ın kampına geldi. Atından indi, fişekliğini çıkardı, silâhıyla birlikte Chiricahua kadınlarından birine teslim etti. Hiçbir korku belirtisi göstermeksiniz Cochise'ın oturduğu yere yürüdü ve gitti yanına oturdu. Kısa bir sessizlikten onra Taglito Jeffords, Cochise'a, beyazların mektuplarını taşıyarak geçimini sağlamak zorunda olduğunu, bu yüzden kendisiyle kişisel bir anlaşma yapmak istediğini söyledi. Cochise şaşırmıştı. Ömründe rastlamamıştı böyle bir beyaza. Taglito'nun bu cesareti karşısında, onun mektupları taşımasına karışmayacağına, onu rahatsız etmeyeceğine dair söz vermekten başka bir şey gelmedi elinden. O günden sonra Jeffords ve atlıları bir daha hiç tuzağa düşürülmediler; hatta uzun boylu kızıl sakallı adam birçok defa Cochise'ın kampına geldi, birlikte oturdular, sohbet ettiler, ihlamur içtiler.

Cochise, gelen grubun içinde Taglito olduğuna göre kendisini aradıklarını anlamıştı. Beyazları karşılamaya kardeşi Juan'ı gönderdi, kendisi de her şeyin yolunda gittiğinden emin oluncaya kadar ailesiyle birlikte gizlenerek beklemeye koyuldu. Sonra atına atlayarak oğlu Naiche'yle aşağı indi. Atından inerek Jeffords'ı kucakladı; fakat Jeffords beyaz sakallı bir adama, "İşte Cochise bu," dedi. Sakallı adamın ceketinin sağ yeni boştu; eski bir savaşçıya benziyordu. Taglito ona generalim diye hitap ettiğinde Cochise hiç şaşırmadı. Bu adam Oliver Otis Howard idi. "Buenos dias, senor," dedi Cochise ve el sıkıştılar.

Sonra Cochise ve muhafız savaşçıları bir bir geldiler, tek kollu ak sakallı beyazla konuşmak üzere battaniyelerinin üstüne oturarak yarım daire kurdular.

"General ziyaretinin amacını açıklayacak mı acaba?" diye sordu Cochise Apache dilinde. Taglito onun bu sözlerini İngilizceye aktardı hemen.

"Büyük Baba, Başkan Grant, sizinle beyazlar arasında barışı sağlamaya gönderdi beni," dedi General Howard.

"Herhalde hiç kimse benden daha fazla barış yanlısı olamaz," diye karşılık verdi Cochise.

"Öyleyse," dedi Howard, "barış yapabiliriz."

Cochise, Canada Alamosa'dan kaçtıklarından bu yana Chiricahua'ların tek bir beyaza saldırmadığını söyledi. "Atlarım çok zayıf ve az," diye ekledi. "Tucson yoluna saldırarak bir sürü at kaçırabilirdim, ama yapmadım."

Bunun üzerine, Howard, Chiricahua'ların Rio Grande üzerindeki büyük bir rezervasyona gitmeyi kabul ederlerse çok daha elverişli koşullar altında yaşayabileceklerini ileri sürdü.

"Orada bulundum," dedi Cochise, "severim o bölgeyi. Sırf barış olsun diye geldikleri kadarıyla halkımı alıp giderim oraya, ama çok iyi biliyorum ki bu gidiş kabilemi bölecektir. Neden bana Apache Geçidi'ni vermiyorsunuz? Bana orasını verin bütün yollan güvenlik altına alayım size. Kızılderililerin kimsenin malına, mülküne dokunmayacağından emin olabilirsiniz."

Howard şaşırmıştı. "Kimbilir, belki o da olur," dedi ve sonra gene Rio Grande üzerinde yaşamanın sağlayacağı yararlan sıralamaya devam etti.

Oysa Cochise artık Rio Grande'yle ilgilenmiyordu. "Niçin beni bir rezervasyona kapatıyorsunuz?" diye sordu. "Barış yapacağız. Sonuna kadar uyacağız, sadık kalacağız barış antlaşmasına. Ama Amerikalılar gibi serbest bırakın bizi, elimizi kolumuzu sallayarak gönlümüzce dolaşalım. Dilediğimiz yere gidelim."

Howard, Chiricahua ülkesinin Kızılderililere ait olmadığını, orada bütün Amerikalıların yararı olduğunu anlatmaya çalıştı. "Barışı korumak için," dedi, "her konuda anlaşmak zorundayız, aramızdaki sınır çizgisini saptamamız gerekiyor."

Cochise, sınır çizgisinin Rio Grande'yle olduğu kadar niçin Dragoon Dağlarıyla da çizilemeyeceğini anlayamıyordu. "Ne kadar kalacaksınız, General?" diye sordu. "Benim *capitan*'larımın gelip konuşmalarını bekleyecek misiniz?"

"Sizin halkınızla konuşma ve barış yapmak için geldim Washington'dan," diye cevap verdi Howard, "ne kadar gerekirse kalacağım."

West Point mezunu, Gettysburg kahramanı, Fair Oaks, Virginia muharebesinde bir kolunu kaybetmiş General Oliver Otis Howard Apache'lerin kampında tam on bir gün kaldı ve Cochise'ın inceliği ve yalınlığı karşısında hayranlığını gizleyemedi. Chiricahua kadın ve çocuklarına hayran kalmıştı.

"Alamosa tasarısını bir yana bırakmak ve onlara, Cochise'ın istediği gibi, Chiricahua Dağlarının ve batıya uzanan vadinin bir kısmını da içine alan ve Big Sulphur Spring'i ve Rodgers çiftliğini kapsayan bir rezervasyon vermek zorunda kaldım," diye yazacaktı ilerde. (11)

Çözülmesi gereken bir sorun daha vardı. Yasalara göre, yeni rezervasyonun temsilciliğine bir beyazın atanması gerekiyordu. Ama bu Cochise için önemli bir sorun değildi; bütün Chiricahua'ların güvendiği tek bir beyaz vardı, o da Taglito, yani kızıl sakallı Tom Jeffords idi. Jeffords ilkin buna karşı çıktı. Bu alanda hiç tecrübesi yoktu, üstelik verilen ücret de çok azdı. Fakat Cochise'ın ısrarı karşısında kabul etmek zorunda kaldı sonunda. Ne de olsa, hayatını ve refahını Chiricahua'lara borçluydu.

Delshay'ın Tonto Apache'leri ve Eskiminzin'in Aravaipa'ları daha az talihli çıktılar.

Delshay, McDowell Kampı'nda büyük *capitan*'a, Sunflower Vadisi'nde bir Tonto temsilciliği kurulursa antlaşma imzalanması yolunda öneride bulunduktan sonra, hiçbir cevap alamadı. Doğal olarak Delshay bunu önerisinin reddedildiği şeklinde kabul etti. "Beyazları da Tanrı yarattı, Apache'leri de; bu ülke üzerinde beyazlar kadar Apache'lerin de hakkı var dolayısıyla," demişti. Hiçbir antlaşma imzlalamamış, ülkede bir beyaz gibi yolculuk etmesini sağlayacak hiçbir kâğıt almamıştı; bu yüzden, Delshay ve savaşçıları bütün bir ülkede Apache'ler olarak dolaşıyor, yolculuk ediyorlardı. Beyazlarsa bu durumdan hiç hoşlanmıyorlardı. 1872 sonlarında Boz Kurt askerlerini Delshay ve onun savaşçı çetesini yakalamaya gönderdi. Ama Büyük Yapraklar Zamanı'na (1873 Nisanı) kadar Delshay'ı ve Tonto'ları ele geçirecek sayıya ulaşamadı askerler. 1873 Nisanındaysa Kızılderililer kadınları ve çocuklarıyla birlikte sarıldılar, kurşunlar vızır vızır uçuşmaya başladı çevrelerinde; artık beyaz bayrak çekmekten başka yapacakları bir şey kalmamıştı.

Kara Sakallı asker reis Binbaşı George M. Randall, Tonto'ları, Beyaz Dağ rezervasyonundaki Apache Kalesi'ne götürdü. O günlerde Boz Kurt, rezervasyon temsilciliklerine sivillerin yerine kendi asker reislerini getirmeyi yeğ tutuyordu. Apache'lerin boynuna köpekler gibi madeni tasmalar takmışlardı. Tasmaların üzerinde herkesin numarası yazılıydı; böylece hiç kimse birkaç günlüğüne olsun Tonto Vadisi'ne kaçamıyordu. Delshay ve ötekiler ağaçlarla, karla kaplı dağlarını fena halde özlemişlerdi. Rezervasyonda hiçbir şey yeterli değildi; ne yiyecekler, ne de çalışma aletleri. Üstelik onlara rezervasyonlarını işgal etmişler gözüyle bakan Coyotero'larla pek iyi geçinemiyorlardı. Ama Tonto'ların asıl yüreğini dağlayan, istedikleri yere özgürce gidememeleriydi.

En sonunda, Olgunluk Zamanı (1873 Temmuzu), Delshay artık Beyaz Dağ sınırları içersinde yaşayamayacağına karar verdi ve bir gece adamlarıyla kaçmaya kalkıştı. Mavi Ceketliler tarafından bir bir vurulmamak için Rio Verde üzerindeki rezervasyona gitmeyi kararlaştırdılar. Oradaki temsilci bir sivildi, eğer mesele çıkarmazlarsa Tonto'ların Rio Verde'de yaşayabileceklerine söz verdi Delshay'a. Ama eğer gene kaçmaya kalkarlarsa, yakalanıp öldürüleceklerdi. Böylece, Delshay ve halkı, Verde Kampı yakınındaki ırmak boyunda bir *rancheria* kurmaya başladılar.

O yaz San Carlos temsilciliğinde bir küçük asker reisin (Teğmen Jacob Almy) öldürüldüğü bir ayaklanma oldu. Ayaklanmadan sonra kaçan Apache önderlerinden bazıları Rio Verde'ye doğru gittiler ve Delshay'ın *rancheria*'sının yanında kamp kurdular. Boz Kurt bu olayı duyar duymaz Delshay'ı kaçaklara yardım etmekle suçladı ve Verde Kampı'na Tonto reisinin tutuklanması için emir gönderdi. Daha önceden uyarılmış olan Delshay bir defa daha kaçmak zorunda olduğuna karar verdi. Artık elinde kalan küçücük özgürlüğünü de yitirmek, demir kapıların ardına tıkılmak, askerlerin Kızılderili

mahpuslar için kazdıkları on metrelik çukura atılmak istemiyordu. Birkaç sadık izleyicisiyle birlikte Tonto Vadisi'ne kaçtı.

Çok geçmeden arkalarına düşeceklerini biliyordu. Boz Kurt Delshay'ı yakalamadan rahat etmeyecekti. Delshay ile adamları kendilerini arayan askerleri aylarca atlattılar. En sonunda General Crook askerlerini daha uzun bir süre Tonto Vadisi'ne bağlayamayacağını anladı; Delshay'ı ancak bir başka Apache bulabilirdi. Ve böylece General, Delshay'ın başına ödül vereceğini ilân etti. 1874 Temmuzunda iki satılık Apache Crook'un karargâhına ayrı ayrı başvurdu. İkisi de Delshay'a ait olduğunu ileri sürerek kopartılmış iki kelle getirmişlerdi. "Her ikisinin de içten olduklarına inandığım ve fazla mal göz çıkarmaz diye düşündüğüm için her ikisine de verdim ödüllerini," diyecekti Crook sonradan. (12) Kısa bir süre sonra, Rio Verde ve San Carlos'taki karargâhlara bir sürü kesilmiş Apache kellesi yığıldı.

Eskiminzin ve Aravaipa'lar da barış içinde yaşamayı sürdüremez hale geliyorlardı her geçen gün. Komisyon üyesi Colyer'ın 1871'deki ziyaretinden sonra Eskiminzin ve halkı Grant Kampı'nda yeni bir hayata başlamışlardı. Köylerini yeniden kurmuşlar, ekinlerini yeniden ekmişlerdi. Tam her şeyin iyi gittiği sanıldığı bir sırada hükümet Grant Kampı'nı altmış mil güneydoğuya aktarmayı kararlaştırdı. Bu aktarma kararını San Pedro Vadisi'ni Kızılderililerden temizlemek için bir bahane olarak kullanan Ordu Aravaipa'ları Gila Irmağı üzerinde yeni bir temsilcilik olan Sam Carlos'a gönderdi.

Aravaipa'ların San Carlos'a yollanması 1873 Şubatında oldu. O sıralarda Aravaipa'lar San Carlos'ta tam yeni bir *rancheria* kuruyorlar ve yeniden ekin ekmeye hazırlanıyorlardı ki, Teğmen Almy'nin öldürüldüğü ayaklanma meydana geldi. Aslında gerek Eskiminzin'in gerekse öteki Aravaipa'ların öldürülme işiyle bir ilgileri yoktu, ama Eskiminzin bir reis olduğu için Boz Kurt onun tutuklanmasını emretti.

Eskiminzin 4 Ocak 1874 gecesi adamlarıyla birlikte rezervasyondan kaçıncaya kadar hapis yattı. Kaçtığı dört ay boyunca dondurucu soğukta hiç tanımadıkları, girdisini çıktısını bilmedikleri dağlarda yiyecek ve sığınak aradılar. Nisan geldiğinde Aravaipa'ların büyük bir çoğunluğu açlıktan bitkin düşmüş, hastalanmıştı. Eskiminzin halkının açlıktan ölüp gitmesini önlemek amacıyla San Carlos'a geri dönerek temsilciyi buldu.

"Yanlış bir şey yapmış değiliz," dedi. "Ama korkuyorduk. Bu yüzden kaçtık. Şimdi de gördüğünüz gibi geri döndük işte. Dağlarda kalsaydık açlıktan ve soğuktan ölecektik. Ama Amerikan askerleri burada bizi öldürmeye kalkarlarsa, sonuç aynı olacak tabii. Tekrar kaçacak değiliz."

Temsilci Aravaipa'ların döndüğü haberini iletir iletmez, Ordu'dan Eskiminzin ve yardımcılarının tutuklanması, kaçmasınlar diye prangaya vurulması ve savaş tutsakları olarak Grant Kampı'nın yeni yerine gönderilmesi için emir geldi.

"Ben ne yaptım ki?" diye sordu Eskiminzin kendisini tutuklamaya gelen asker reise.

Asker reis nereden bilsindi Eskiminzin'in ne yaptığını. Sadece bir "askerî tedbir" olarak tutuklandığını biliyordu.

Grant Kampı'nda Eskiminzin ve yardımcılarını prangaya vurdular ve onlara yeni bir binanın duvarını ördürdüler. Geceleri prangalarıyla yerde yatıyorlar, askerlerin artıklarını yiyorlardı.

Bir yaz günü Eskiminzin'i görmeye gelen genç bir beyaz kendisinin San Carlos'taki yeni temsilci olduğunu söyledi. Adı John Clum idi. San Carlos'taki Arapaiva'ların reislerine ihtiyaç duyduklarını anlattı, sonra da, "Niçin tutuklusun?" diye sordu.

"Ben hiç bir şey yapmadım," diye cevap verdi Eskiminzin. "Belki bir sürü yalan atıyordur beyazlar hakkımda. Ben her zaman doğru olanı yapmaya çalışıyorum." (13)

Clum, eğer San Carlos'taki koşulların düzeltilmesinde kendisine yardımcı olacağına söz verirse, serbest bırakılmasını sağlayacağını söyledi Eskiminzin'e.

İki ay sonra Eskiminzin halkının arasındaydı. Gelecek bir kere daha parlak görünüyordu, fakat Aravaipa reisi çok fazla şey ummayacak ölçüde akıllıydı. Beyazlar geldi geleli şöyle battaniyesini serip oturacak doğru dürüst bir yeri olmamıştı; aslında Apache'lerin geleceği son derece belirsizdi.

1874 yazında Cochise gittikçe takatsiz bırakan bir hastalığa yakalandı. Chricahua temsilcisi Tom Jeffords eski arkadaşını muayene ettirmek için Bowie Kalesi'ndeki cerrahı getirtti. Fakat cerrah hastalığının ne olduğunu anlayamadı. Yazdığı ilâçların hiç bir faydası görülmedi, büyük Apache önderinin adaleli vücudu çürüyüp gitmeye başladı.

Bu arada, hükümet, Chiricahua temsilciliğiyle New Mexico'daki yeni Hot Springs temsilciliğinin birleştirilmesiyle masrafların azaltılmasını kararlaştırdı. Görevliler sorunu Cochise'le görüşmeye geldiklerinde, bu işin kendisini ilgilendirmediğini, daha Hot Springs'e aktarılmadan ölmüş olacağını söyledi Cochise. Ne var ki, yardımcıları ve oğulları bu karara şiddetle karşı çıktılar ve temsilcilik başka bir yere aktarılırsa asla gitmeyeceklerini bildirdiler. Onları bulundukları yerden koparmaya Birleşik Devletler'in gücünün bile yetmeyeceğini, çünkü Hot Springs'de yaşamaktansa dağlarında ölmeyi yeğ tuttuklarını söylediler.

Hükümet görevlileri çekip gittikten sonra Cochise o kadar güçsüz düştü ve öyle şiddetli bir ağrıya yakalandı ki, Jeffords cerrahı çağırmak üzere Bowie Kalesi'ne gitmeye karar verdi. Tam gidecekken, "Beni bir daha göreceğini sanıyor musun?" diye sordu Cochise.

Tam bir kardeş içtenliğiyle cevap verdi Jeffords: "Hayır, hiç sanmıyorum."

"Yarın saban saat onda öleceğim galiba. Bir daha birbirimizi görecek miyiz dersin?"

Jeffords bir süre sustu. "Bilmiyorum. Sen ne düşünüyorsun?" diye sordu sonra.

"Ben de bilmiyorum," diye cevapladı Cochise. "Tam çıkaramıyorum ama, yukarlarda bir yerlerde tekrar göreceğiz birbirimizi herhalde." (14)

Jeffords, Bowie Kalesi'nden dönmeden önce öldü Cochise. Temsilci birkaç gün sonra Chiricahua'lara kendisinin artık ayrılacağını söyledi. Ama buna şiddetle karşı çıktı Chiricahua'lar. Özellikle Cochise'ın oğulları, Taza ile Naiche, kalması için ısrar ediyorlardı. Eğer Taglito kendilerini terkederse, Cochise ile hükümet arasındaki antlaşmanın hükümsüz kalacağını ileri sürüyorlardı. En sonunda Jeffords kalacağına dair söz verdi.

1875 ilkyazında artık Apache çetelerinin çoğu da rezervasyonlara tıkılmış yahut da Meksika'ya kaçmıştı. Mart ayında General Crook Arizona'dan Platte Bölgesi'ne atandı. Rezervasyon hayatına Apache'lerden daha uzun bir süre dayanmış olan Sioux'lar ve Cheyenne'ler gittikçe asileşiyorlardı.

Apache ülkesinin çöllerinde, dağlarında zorlama bir barış havası hüküm sürüyordu. Ve barışın devam etmesi, onları kana susamış vahşiler olarak değil de birer insan olarak kabul etmekle Apache'lerin güvenini kazanmış bulunan iki beyazın sabırlı çabalarına dayanıyordu. Agnostik Tom Jeffords ve Holanda Reform Kilisesi'ne bağlı John Clum iyimserdiler. Ama çok beklemeyecek kadar da akıllıydılar. Çünkü güneybatıda Apache'lerin haklarını savunan beyazların geleceği hiç de parlak sayılamazdı.

ON

YÜZBAŞI JACK'IN SINAVI

1873 **6 Ocak,** ABD Kongresi Crédit Mobilier skandalı için soruşturma açıyor. 3 Mart, yeni çıkarılan bir kanunla, Kongre üyelerinin ve hükümet görevlilerinin aylıkları makable de şamil olarak artırılıyor. 7 Mayıs, ABD deniz piyadeleri oradaki Amerikalıların can ve mal güvenliğini sağlamak amacıyla Panama'ya çıkarma yapıyorlar. 15 Eylül, Alman ordusunun son birlikleri de, Fransa'dan ayrılıyor. 19 Eylül, Jay Cooke Ve Kumpanyası adlı banka şirketinin başarısızlığı malî panik yaratıyor. 20 Eylül, New York borsası on gün için kapatılıyor; şiddetli bir ekonomik bunalım bütün ülkeyi ve dünyayı sarıyor. Jules Verne'in **Seksen Günde Dünya Gezisi** ve Mark Twain'in **Yaldızlı Çağ** adl eserleri yayımlanıyor.

Ben tek bir kişiyim. Halkımın sesiyim. Onların yüreklerinde olanı söylüyorum. Artık savaş istemiyorum. İnsan gibi yaşamak istiyorum. Beyaz adama tanıdığınız hakları bana da tanımayı reddediyorsunuz. Tenim kızıl, yüreğim bir beyazın yüreği; ama gene de bir Modoc'um ben. Ölmekten korktuğum yok. Kayaların üstüne düşmeyeceğim. Öldüğüm zaman düşmanlarım altımda kalacak. Askerleriniz ben Yitik Irmak'ta uyurken üstüme saldırdılar. Bizi yaralı bir geyik gibi bu kayalığa kadar sürdüler...

Bugüne dek beyaz adama daima ülkeme gelmelerini ve yerleşmelerini söylemişimdir; buraların hem beyaz adamın, hem de Yzb. Jack'in ülkesi olduğunu defalarca söylemişimdir. Buraya gelmelerini, benimle birlikte yaşamalarını, onlara karşı hiçbir hıncım olmadığını anlatmışımdır. Parasını ödeyip satın aldıklarım dışında, kimseden bir tek çöp almadım. Daima bir beyaz gibi yaşamak istedim ve yaşadım da. Daima barış içinde yaşamaya çalıştım ve kimseden bir şey istemedim. Ömrüm boyunca, silâhımla vurduğum yahut tuzak kurup avladığım avlarla geçindim.

MODOC'LARDAN KINTPUASH (YÜZBAŞI JACK)

⁂

CALİFORNİA KIZILDERİLİLERİ yaşadıkları yerin iklimi kadar naziktiler. İspanyollar onlara adlar vermişler, üzerlerinde dinî çalışmalar yapmışlar, onların yalın hayatını çarpıtmış, yoldan çıkarmışlardı. Kabile örgütlenmesi California Kızılderilileri arasında pek gelişmemişti; her köyün kendi önderi vardı, ama savaştan hiç mi hiç hoşlanmayan bu Kızılderililer arasında büyük savaş reisleri yoktu. 1848'de altın bulunduktan sonra dünyanın dört bucağından California'ya akın eden binlerce beyaz, uysal Kızılderililerden her istediğini aldı, İspanyolların yeterince aşağılayamadığını horlayıp aşağıladı, onları da bugün artık çoktan unutulmuş bulunan Kızılderili yığınlarını sistemli bir şekilde yok etmeye koyuldu. Bugün kemikleri milyonlarca mil uzayıp giden yolların, herkesin gezindiği parkların ve binlerce evin altında yığılı duran Chilula'ları, Chimariko'ları, Urebure'leri, Nipewai'leri, Alona'ları ve daha yüzlercesini artık kimse hatırlamıyor.

California'nın beyazlara karşı bir direnme göstermeyen Kızılderilileri arasında tek istisna, Oregon sınırında Tule Gölü'nün sert ikliminde yaşayan Modoc'lardı. Modoc'lar 1850'lere kadar beyazları tanımıyorlardı bile; sonra yerleşmeciler büyük yığınlar halinde gelmeye, Modoc'ların pısırık bir şekilde boyun eğeceğini sanarak onların en verimli, en bereketli topraklarına el koymaya başladılar. Ama Modoc'lar pusu kurarak, baskın vererek misillemede bulundular beyazlara.

O sıralarda delikanlılık çağından erkeklik çağına geçmekte olan Kintpu-

ash adlı genç bir Modoc, beyazlarla Modoc'ların neden birbirlerini öldürmeksizin bir arada yaşayamadıklarını bir türlü anlayamıyordu. Oysa Tule Gölü yöresi gökyüzü kadar uçsuz bucaksızdı; herkese yetecek kadar geyik, antilop, kaz, ördek, balık vardı. Kintpuash tuttu, beyazlarla barış yapmadığı için eleştirdi babasını. Oysa bir reis olan babası, Kintpuash'a, beyazların hain ve kalleş olduklarını, barışa kavuşulması için bu topraklardan sürülmeleri gerektiğini anlattı. Bundan kısa bir süre sonra reis beyaz yerleşmecilerle yapılan bir çarpışmada öldürüldü ve Kintpuash Modoc'ların reisi oldu.

Kintpuash, reis olur olmaz, barış yapmak amacıyla güvenebileceği beyazları bulup görüşmek üzere yerleşme merkezlerine gitti. Talihi vardı; Yreka'da birtakım iyi insanlara rastladı ve çok geçmeden bütün Modoc'lar alışveriş için Yreka'ya gelmeye başladılar. "Ben beyazlara her zaman ülkeme gelmelerini, isterlerse orada ev kurup oturabileceklerini söyledim," diyordu Kintpuash, "üstelik orada benim halkım gibi yaşamaları için para da istemedim onlardan. Gelip yerleşmelerinden hoşlanıyordum. Beyazlarla birlikte olmayı seviyordum." (1) Genç reis giysilerini, evlerini, arabalarını, güzel besili hayvanlarını da seviyordu beyazların.

Yreka dolaylarındaki beyazlar, alışverişe gelen bu Kızılderililere yeni adlar takıyorlar, Modoc'lar da bu adları sevimli ve eğlendirici buluyor, hatta kendi aralarında bile sık sık kullanıyorlardı. Kintpuash'ın adı Yüzbaşı Jack idi. Öbür adlarından bazılarıysa, Salapurya Jim, İstimbot Frank, Çöpür Charley, [illegible]ley, Kıvırcık Hekim, Pasaklı Jim, Schonchin John ve Ellen'in[illegible] idi.

Beyazların [illegible]esi sırasında Modoc'larla yerleşmeciler arasında birtakım anlaşmazlıklar çıktı. Örneğin, avlayacak geyik bulamayan bir Modoc, ailesini aç bırakmamak için bazan gidip bir çiftçinin ineğini vuruyordu; yahut bir ata ihtiyacı varsa yerleşmecilerin otlaklarından birinden bir at alıveriyordu. Modoc'lara dost olan beyazlar, bunu, yerleşmecilerin topraklarını kullanmalarına karşılık Kızılderililerin aldığı bir çeşit "vergi" olarak göstermeye çalışıyorlardı, ama yerleşmecilerin çoğu bu durumdan hoşlanmıyor ve politikacıları aracığıyla, Modoc'ları Tule Gölü yöresinden uzaklaştıracak bir antlaşma düzenlemeye çabalıyorlardı.

Antlaşma komisyonu üyeleri, Yüzbaşı Jack'e ve öteki ileri gelenlere, eğer kuzeye Oregon'daki bir rezervasyona giderlerse her ailenin kendi toprağına, kendi atlarına, kendi arabalarına, tarım aracına, yiyecek ve giyeceğe sahip olacağını ve bütün bunların hükümet tarafından sağlanacağını vaat ettiler. Yüzbaşı Jack kendisine Tule Gölü yakınında toprak vermelerini istiyor, ama komisyon üyeleri böyle bir şeye yanaşmıyordu. Fakat Jack gene de isteksizce imzaladı antlaşmayı ve Modoc'lar kuzeye Klamath rezervasyonuna gittiler. Daha başından anlaşmazlık başgösterdi, Rezervasyon Klamath Kızılderililerine ait topraklardaydı, bu yüzden Klamath'lar Modoc'lara istilacı gözüyle bakıyorlardı. Modoc'ların kendilerine ayrılan tarlaların çevre-

sine çit çekmek için tahta kestiklerinde, Klamath'lar gelip çalıyorlardı tahtaları. Hükümetçe vaat edilenler, hiçbir zaman gelmiyordu. Rezervasyon temsilcisi Klamath'lara yiyecek ve giyecek veriyor, Modoc'laraysa bir şey koklatmıyordu. (Washington'daki Yüce Meclis Modoc'lara erzak alınması için para tahsis etmiyordu.)

Yüzbaşı Jack halkı arasındaki açlığın gittikçe büyüdüğünü görünce, onları rezervasyondan çıkardı. Av hayvanı ve balık bulmak amacıyla, daha önce de bir zamanlar yaşadıkları Yitik Irmak Vadisi'ne gittiler. Gelgelelim, vadideki beyaz çiftçiler Modoc'ları orada istemiyordu, hükümet yetkililerine sık sık şikâyette bulunuyorlardı. Yüzbaşı Jack halkını beyazlardan uzak durmaları yolunda uyardı, ama üçyüz Kızılderili'nin kimsenin gözüne görünmeden yaşaması mümkün değildi. 1872 yazında Kızılderili Bürosu Yüzbaşı Jack'i Klamath rezervasyonuna dönmesi için uyardı. Jack ise halkının Klamath'larla birlikte yaşayamadığını ileri sürdü. Yitik Irmak üzerinde, eskiden de Modoc'lara ait olan bir yerde Modoc'lara bir rezervasyon verilmesini istedi. Kızılderili Bürosu bu isteği oldukça akla yatkın bulduğu halde, çiftçiler zengin otlakların herhangi bir parçasının Kızılderililere verilmesine karşı çıktılar. 1872 güzünde hükümet Modoc'lara Klamath rezervasyonuna geri dönmelerini emretti. Fakat geri dönmeyi reddetti Jack. Askerlere Modoc'ları zor kullanarak Klamath rezervasyonuna götürme görevi verildi. 28 Kasım 1872 de, Binbaşı James Jackson yirmi askerle birlikte dondurucu bir yağmurda Yitik Irmak'a doğru yola çıktı Kalmath Kalesi'nden.

Süvariler gün doğmadan hemen önce Modoc kampına vardılar. Atlarından indiler, karabinalarını doğrultarak kampı sardılar. Çopur Charley ve daha birçokları silahlarını alıp dışarı çıkmışlardı. Reisi görmek istediğini bildiren Binbaşı Jackson, Jack göründüğünde, Modoc'ları Klamath rezervasyonuna geri götürmek üzere Büyük Baba'dan emir aldığını söyledi.

"Peki, gideceğim," dedi Yüzbaşı Jack. "Halkımı da birlikte götüreceğim, ama bundan böyle siz beyazların sözüne en ufak bir güven duymuyorum. Kampıma ortalığın henüz karanlık olduğu bir sırada geliyor ve halkımı korkutmayı amaçlıyorsunuz. Sizden kaçmayacağım. Beni görmek yahut benimle konuşmak istediğiniz zaman mertçe gelin bir daha sefere."(2)

Bunun üzerinde Binbaşı Jackson oraya anlaşmazlık çıkartmaya gelmediğini söylemek zorunda kaldı. Sonra da Jack'e adamlarını askerlerinin önüne toplamasını emretti. Kızılderililer dizilir dizilmez binbaşı sırasının sonundaki bir çalılığı işaret etti. "Silahını oraya bırak."

"Neden?" diye sordu Jack.

"Sen reissin.Sen silahını bırakırsan, adamlarında bırakır. Bırak silâhını, bundan zarar görmeyeceksin."

Yüzbaşı Jack bir an duraksadı. Adamlarının silâhlarını bırakmak istemeyeceklerini bililyordu. "Ömrümde beyazlara karşı savaşmadım," dedi, "ve bundan sonra da savaşmak istemiyorum"

*17. Yüzbaşı Jack ya da Kintpuash * 1873 de L. Heller tarafından çekilen fotoğraf Smithsonian Institution'ın izniyle kullanılmıştır.*

Yüzbaşı Jack silâhını bıraktı, ötekilere de aynı şeyi yapmalarını işaret etti. Bir bir gelip tüfeklerini bıraktılar. En son Çapur Charley kalmıştı. Tüfeğini yerdeki silah yığınının üstüne attı, fakat belindeki tabancaya dokunmadı.

Binbaşı ona tabancasını da vermesini emretti.

"Aldınız ya silahımı," diye cevap verdi Charley.

Teğmen Frazier Boutelle'e seslendi binbaşı: "Alın şunun tabancasını."

"Ver lan tabancanı, allahın belâsı!" diye bağırarak Çopur'un üstüne yürüdü teğmen.

Çopur Charley onun bu sözlerine gülmekle yetindi. Öyle kendisine bağırtacak bir köpek değildi o.

Boutelle tabancasını çekti. "Orospu çocuğu, bana karşılık vermek nasıl olurmuş gösteririm şimdi sana."

Çopur hiç istifini bozmadan kendisinin bir köpek olmadığını, tabancasını da vermeyeceğini tekrarladı. (3)

Boutelle tam ateş etmek üzere tabancasını doğrulturken, Çopur da hızla çekti tabancasını belinden. İkisi de aynı anda ateşlediler silâhlarını, Kızılderili'nin kurşunu teğmenin ceketinin yenini deldi geçti. Çopur ise vurulmamıştı. Silâh yığınının üstüne uçarak kendi tüfeğini kaptı, ardından bütün Modoc'lar aynı şeyi yaptılar. O sırada süvari komutanı askerlerine ateş emri verdi. Birkaç saniye karşılıklı kurşun sıkıldı, sonra askerler arkalarında bir ölü, yedi yaralı bırakarak geri çekildiler.

Bu arada Modoc kadınları ve çocukları küçük sandallarına atlamışlar, Tule Gölü'nün güneyine kürek çekiyorlardı. Yüzbaşı Jack ve savaşçıları da kıyı boyunca çalılıkların arasına gizlenerek onları izlemeye başladılar. Modoc'ların gölün güneyindeki efsanevî sığınağına, California Lav Yatakları'na gidiyorlardı.

Lav Yatakları, sönmüş alevlerin kayalık birtakım yarık, oyuk ve çatlaklara dönüştüğü bir yöreydi. Yüzbaşı Jack'in kendine kale olarak seçtiği mağara, bir kaya ve çalılık ağıyla çevrelenmiş kratere benzer bir çukurdu. Gerçi bir avuç savaşçısının koca bir orduyla savaşabilemiyeceğini biliyordu, ama artık askerlerin peşlerini bırakacağını umut ediyordu. Hiç kuşkusuz, bu işe yaramaz kayalarla bir alışverişi olamazdı beyazların.

Binbaşı Jackson'ın askerleri Yüzbaşı Jack'in kampına geldiklerinde, Salapurya Jim önderliğinde küçük bir Modoc grubu da Yitik Irmak'ın karşı yakasında kamp kurmuş bulunuyordu. Sabahın erken saatlerinde, Yüzbaşı Jack adamlarıyla birlikte Lav Yatakları'na doğru kaçarken Salapurya Jim'in kampından silâh sesleri işitmişti. "Savaşmak istemediğim için kaçtım," diye anlatıyordu sonradan, "kadınlarımdan ve erkeklerimden bazılarını vurdular. Durup hesabını sorabilirdim, ama durmadım, çektim gittim. Çok az adamım vardı, savaşmak istemiyordum." (4)

Daha bir iki gün Salapurya Jim ve yanındakilerin başlarına geleni öğre-

nemedi. Sonra bir gün aniden sığınağın ağzında bitiverdi Salapurya Jim. Yanında Kıvırcık Hekim, Boston Charley ve daha on bir Modoc vardı. Jack'e, askerler onun kampına geldiği sırada, bir sürü beyaz yerleşmecinin de kendi kamplarına baskın vererek üzerlerine ateş açtıklarını söylediler. Beyaz yerleşmeciler anasının kucağındaki bir bebeyi, bir yaşlı kadını öldürmüşler, erkeklerden birçoğunu da yaralamışlardı. Bunun üzerine Salapurya Jim ve adamları, Lav Yatakları'na doğru çekilirken ölülerinin intikamını almayı kararlaştırmışlar, yol boyunca tek tek çiftlik evlerinde durarak on iki yerleşmeci öldürmüşlerdi.

Jack ilkin Salapurya Jim'in palavra attığını sandı, ama ötekiler de doğrulayınca inanmak zorunda kaldı. Ölen beyazların adlarını verdiklerinde, Jack kulaklarına inanamadı. Bazıları yakından tanıdığı ve gerçekten güven duyduğu yerleşmecilerdi. "Niçin öldürdünüz onları?" diye sordu. "Ben hiçbir zaman dostlarımı öldürmek istemezdim. Bu işin sorumluluğu size aittir." (5)

Yüzbaşı Jack askerlerin erinde gecinde geleceğinden emindi; intikam alabilmek için uçsuz bucaksız Lav Yatakları'nı bile geçeceklerdi. Ve Modoc'ların reisi olduğu için, Salapurya Jim ve ötekilerin işlediği cinayetlerin hesabını vermek durumunda kalacaktı.

Buz Ayı'na kadar hiç asker gözükmedi ortalarda. 18 Ocak 1873 günü dış savunma çemberinde nöbet tutan Modoc'lar, Lav Yatakları'na bakan bir yara ağır ağır yaklaşan bir grup Mavi Ceketli gördüler. İlk başta uzaktan ateş ederek uzaklaştırdılar askerleri. Ne var ki üç gün sonra yüz dört Oregon ve California Gönüllüsü'nün desteğinde iki yüz yirmi beş kişilik bir muvazzaf asker kuvvetli kış öğleden sonrasının sis bulutları arasından bir hayaletler ordusu gibi çıkageldi. Yüzbaşı Jack'in sığınağının karşısındaki tepelerde mevzilendiler, sonra karanlık çökerken ısınmak için çalı ateşi yakmaya başladılar. Komutanlar, askerler tarafından sarıldıklarını anlayınca Modoc'ların ortaya çıkıp teslim olacaklarını umuyorlardı.

Nitekim Yüzbaşı Jack teslim olmaktan yanaydı. Askerleri nasıl yerleşmecileri öldüren Modoc'ları istediğini biliyor ve kanlı bir çarpışmada tüm adamlarının canlarını gözden çıkarmaktansa ötekilerle birlikte asker reislere teslim olmayı yeğ görüyordu.

Oysa Salapurya Jim, Kıvırcık Hekim ve yerleşmecilerin öldürülmesine katılan öteki Modoc'lar teslim olunmasına karşıydılar, Jack'i kabilenin nasıl davranacağını saptamak üzere bir kurultay toplamaya zorladılar. Herkes oy versindi. Sığınaktaki elli bir savaşçıdan sadece on dördü teslim olmaktan yana oy kullandı. Otuz yedisiyse askerlere karşı çarpışılmasından yana oy verdi.

Ayın on yedisinde, henüz gün doğmadan, sisle örtülü Lav Yatakları'nda askerlerin gürültüsü işitilmeye başladı. Çok geçmeden, howitzerler askerlerin saldırısının başladığını duyurdu. Hazırdı Modoc'lar, başlarına taktıkları çalılarla yarıkların, oyukların içinde bir oraya bir buraya koşuyor, askerleri yaklaştırmıyorlardı.

Öğleye doğru saldırgan askerlerin hattı bir milden fazla genişlemiş, sis ve doğal engebeler yüzünden aralarındaki haberleşme aksamaya başlamıştı. Modoc savaşçıları kayaların arkasına saklanarak cephede sağa sola, ileri geri koşuyor, böylece sayılarını olduğundan fazla gösteriyorlardı. Bir ara bir bölük asker sığınağa doğru tırmanmaya koyuldu, ama Modoc'lar o saat yoğunlaştırdılar ateşi, üstelik kadınlar da savaşçıların yanıbaşında tüfek atıyordu. Gün hayli ilerlediğinde, Jack ile Ellen'inki askerleri gerileten bir saldırı başlattılar. Ölü ve yaralılarını ortada bırakarak geri çekilmek zorunda kaldı askerler.

Günbatımından hemen önce sis dağıldı, Modoc'lar askerlerin yarın tepesindeki kamplarına doğru çekildiklerini açıkça gördüler. Savaşçılar Mavi Ceketlilerin vurulup kaldığı yere gittiklerinde dokuz karabinayla altı fişeklik buldular. Daha ilerde gene bir miktar cephaneye ve askerlerin kaçarken düşürdükleri ordu tayınlarına rastladılar.

İyice karanlık çöktüğünde Modoc'lar büyük bir ateş yakarak o günkü zaferlerini kutladılar. Çarpışmada ne ölen olmuştu, ne de ciddi bir yara alan. Bir gün daha çarpışmaya yetecek kadar tüfek ve cephane elé geçirmişlerdi. Ertesi sabah tam askerleri karşılamaya hazırlanıyorlardı ki, beyaz bayrak açmış birkaç Mavi Ceketli'nin geldiğini gördüler. Ölülerini toplamak istiyorlardı. Akşama varmadan tepedeki bütün askerler çekilmişti.

Mavi Ceketlilerin geri geleceklerine inanan Yüzbaşı Jack ta uzaklara kadar gözcüler dikti. Günler birbirini izledi, ne gelen vardı ne giden. "Kızılderililerle, Lâv Yatakları'nda, kayalarla kaplı çatlakların, yarıkların, oyukların, mağaraların ortasındaki sığınaklarına kadar göğüs göğüse çarpıştık..." diye rapor veriyordu askerlerin komutanı, "Onları o erişilmez sığınaklarından çıkarmak için hiç değilse bin kişi gerekir. Ayrıca oralar havan topuyla sürekli dövülmelidir... Lütfen, en yakın bir tarihte, oraya havan toplarıyla gitmeme izin verin." (6)

28 Şubat günü, Yüzbaşı Jack'in kuzeni Winema Lav Yatakları'na geldi. Frank Riddle adlı bir beyazla evli olan Winema'nın yanında kocası ve başka üç adam vardı. Bu adamlar Yreka'ya özgürce gidip gelebildikleri günlerde Modoc'lara karşı dostça davranan beyazlardandı. Winema neşeli, hamarat, değirmi yüzlü genç bir kadındı; adı artık Toby Riddle olmuştu. Kocasının hayat tarzını benimsemiş olduğu halde, Jack ona güvenirdi. Winema, beyaz adamları kendisiyle görüşmeleri için getirdiğini, dostluklarını ispatlamak amacıyla geceyi Kızılderililerin sığınaklarında geçireceklerini söyledi Jack'e. Onun bu sözleri üzerine, Yüzbaşı Jack, iyi karşılanacaklarını ve en ufak bir zarar görmeyeceklerini bildirdi.

Yapılan toplantıda, beyazlar, Washington'daki Büyük Baba'nın barış konuşması yapmak isteyen bazı komisyon üyeleri gönderdiğini açıkladılar. Büyük Baba Modoc'larla yapılacak bir savaştan kaçınılabileceğini umut ediyor ve barış için bir çözüm yolu bulunabilmesi amacıyla Modoc'ların gelip

komisyon üyeleriyle görüşmelerini istiyordu. Komisyon üyeleri Lav Yatakları'ndan pek uzak olmayan Fairchild'ın çiftliğinde bekliyorlardı.

Modoc'lar, Oregonlu yerleşmecileri öldürdükleri için Salapurya Jim ve adamlarına ne yapılacağını sorduklarında, eğer savaş tutsağı olarak teslim olurlarsa Oregon yasalarına göre yargılanmayacakları cevabını aldılar. Uzaklarda bir yere götürülecekler ve sıcak yerlerden birinde -Kızılderili Bölgesi'nde yahut Arizona'da- bir rezervasyona yerleştirileceklerdi.

"Geri döndüğümüz zaman," diye cevap verdi Jack, "komisyon üyelerine, onlarla görüşüp konuşmak, bana ve halkıma önereceklerini öğrenmek istediğimi söyleyin. Ya gelip beni görsünler ya da haber göndersinler. Barış konuşmaları sırasında beni düşmanlarıma karşı korumayı üstlenirlerse, görüşürüm onlarla." (7)

Ertesi sabah, Winema Jack'e toplantı yerini ve gününü haber vereceğini vaat etti ve konuklar ayrıldılar. Aynı gün Salapurya Jim ve adamları habersizce Fairchild'ın çiftliğine gittiler, komisyon üyelerini buldular ve savaş tutsağı olarak teslim olmak istediklerini söylediler.

Barış komisyonu, bir zamanlar Modoc'ların Oregon'daki temsilcisi olan Alfred B. Meachem, California'lı bir din adamı Eleazar Thomas ve Klamath rezervasyonundan bir temsilci L. S. Dyar'dan meydana gelmekteydi. Komisyonun çalışmaları ise, Lav Yatakları'nın dışında toplanan birliklerin komutanı General Edward R. S. Canby tarafından denetleniyordu. Bu Canby, on iki yıl önce New Mexico'da Manuelito'nun Navaho'larına karşı savaşan, sonra da barış yapan Canby idi, (Bkz. İkinci Bölüm.)

Salapurya Jim'in Modoc'ları Canby'nin karargâhına gelip de hiç beklenmedik bir şekilde teslim olduklarını açıklayınca, general o kadar sevindi ki hemen Washington'daki Büyük Savaşçı Sherman'a bir telgraf çekerek Modoc savaşının sona erdiğini ve savaş tutsaklarını ne zaman ve nereye götürmesi konusunda kendisine talimat vermesini bildirdi.

Bu heyecanı arasında Salapurya Jim ve adamlarını tutuklamayı unutmuştu Canby. Modoc'lar, şimdi artık kendilerini Oregon'lulara karşı korumak durumunda olan askerleri yakından görmek amacıyla askerî kampın içinde gezinmeye koyuldular. Ne var ki, gezintileri sırasında onları tanıyan bir Oregon'luyla karşılaştılar. Adam onları görür görmez, Yıtık Irmak'taki yerleşmecileri öldürdükleri için hemen tutuklanmaları gerektiğini söyleyerek bar bar bağırmaya başladı. Adamın dediğine bakılırsa, Oregon valisi mutlaka öldürüleceklerini vaat etmişti, eline geçirir geçirmez asacaktı onları.

İşlerin sarpa sardığını gören Salapurya Jim ve adamları ilk fırsatta atlarına atlayarak dörtnala Lav Yatakları'na döndüler. Yüzbaşı Jack'i, komisyon üyeleriyle görüşmek üzere Fairchild'in çiftliğine gitmemesi yolunda uyardılar; Önerilen toplantı, Modoc'ları yakalayıp asılmaları için Oregon'a göndermek amacıyla düzenlenmiş bir tuzaktı.

Bundan sonraki birkaç gün Winema ve Frank Riddle'ın gelip gitmeleri,

onlara haber getirip götürmeleriyle geçti ve Salapurya Jim'in Modoc'larının kuşkusunun yalnız kendileri için söz konusu olduğu kadarıyla doğrulandı. Oregon'dan gelen siyasî baskılar General Canby'yi ve komisyon üyelerini Salapurya Jim ve adamlarına vaat ettikleri af önerisini geri almaya zorluyordu; ama Yüzbaşı Jack ve geri kalan Modoc'lar gelmekte ve korunma güvencesi altında teslim olmakta serbesttiler.

Yüzbaşı Jack tam anlamıyla bir ikilemin içine düşmüştü işte. Salapurya Jim ve çetesi terkederse, kendi hayatını kurtaracaktı. Ama Salapurya Jim kendisine, Modoc'ların reisine sığınmaya gelmişti.

6 Mart günü Jack kızkardeşi Mary'nin yardımıyla komisyon üyelerine bir mektup yazdı, kızkardeşine vererek Fairchild'ın çiftliğine gönderdi. "Artık her şey silinip temizlensin, hiç kan dökülmesin bundan böyle," diyordu. "O katillerden tiksiniyorum. Fakat çok az adamım var, onları nasıl ele vereceğimi bilmiyorum. onlar benim halkımı uykuda öldüren adamlarını ele verirler miydi acaba? Ben hiç bir zaman halkımın katillerini istemedim onlardan... Asmaları için atımı verebileceğimi aklım alıyor da, adamlarımı kendi elimle asılmaya gönderebileceğimi düşünemiyorum... Atımı asılmaya gönderebilir, üstelik hiç ağlamam da belki; ama adamlarımı kendi elimle asılmaya gönderirsem, yüreğim parçalanır." (8)

Ne var ki, Canby ve komisyon üyeleri gene de Yüzbaşı Jack'le görüşmek ve ona, çıkacak olan savaşın halkına katilleri teslim etmekten daha pahalıya oturacağını anlatmak istiyorlardı. Büyük Savaşçı Sherman, Canby'ye, Modoc'lara karşı askerlerini kullanmasını, böylece "Kızılderililere artık kutsal Lav Yatakları'ndaki mezarlar dışında herhangi bir rezervasyonun gerekmeyeceğini" öğütlemiş olduğu halde, sabrını sürdürüyordu general. (9)

21 Mart günü, Yüzbaşı Jack ile Çopur Charley, Canby'nin küçük bir süvari birliği eşliğinde sığınaklarına bakan tepeden aşağı indiğini gördüler. Canby'nin açıktan açığa üstüne gelişi karşısında ne edeceğini bilmiyordu Jack. Savaşçılarını kayaların arasına yerleştirdi, sonra süvariler arasından uzun boylu bir karaltının kendilerine doğru yaklaşışını seyretmeye koyuldu. Gelen adam bir ordu cerrahıydı. Yüzbaşı Jack ile General Canby arasında gayriresmî bir görüşme yapılmasını öneriyordu. Birkaç dakika sonra Jack ile Canby karşı karşıyaydılar. Canby, Jack'e eğer halkıyla birlikte Lav Yatakları'ndan çıkarlarsa kendilerine iyi davranılacağını; yiyecek, giyecek ve bir sürü armağan verileceğini anlatıyordu. Jack, Canby'ye, Modoc'lara verecek bu kadar çok şeyi varsa neden birazını beraberinde getirmemiş olduğunu sordu. Sonra neden askerleri alıp götürmediğini de sordu; Modoc'ların tek isteği, yalnız bırakılmalarıydı.

Bu kısa konuşma sırasında Jack de, Canby de Salapurya Jim'in çetesinden ve yerleşmecilerin öldürülmesinden hiç söz açmadılar. Jack hiç bir vaatte bulunmadı; beklemek ve bundan sonra Canby'nin ne yapacağını görmek istiyordu.

Canby ek birlikler getirdi ve onları Modoc'ların sığınağının çevresine yerleştirdi. Dördüncü Topçu Bölüğü eşliğindeki Birinci Süvari ve Yirmi Birinci Piyade Bölükleri şimdi artık Kızılderilileri kolayca vuracak bir mevzideydiler.

Yüzbaşı Jack 2 Nisan'da komisyon üyelerine bir mesaj gönderdi. En yakın asker kampıyla kendi sığınağı arasında tam yarı yolda onlarla buluşmak istiyordu. Aynı gün Winema ve Frank Riddle ile birlikte Canby, Meacham, Thomas ve Dyar atlarına atlayarak yardaki asker kampının aşağılarındaki kayalık vadiye gittiler. Jack, Salapurya Jim ve daha birçok Modoc orada beklemekteydi; barışçı niyetlerinin bir belirtisi olarak beraberlerinde kadınlarını da getirmişlerdi. Jack, Meacham'la eski bir dost gibi selâmlaşmasına karşın, Canby'yle konuşurken biraz sertti sesi; askerlerini niçin bu kadar yaklaştırdığını ve niçin Modoc'ların sığınağının iki yanına mevzilendirdiğini sordu.

Canby, toplantılarını daha kolay yapabilmeleri ve kendisini güven altında hissetmek için karargâhını Jack'in karargâhına yaklaştırdığını söyleyerek bu soruyu geçiştirmeye çalıştı. Ama Jack, Canby'nin bu açıklamasını hiç de yeterli bulmadı; askerlerin Lav Yatakları'ndan uzaklaştırılmasını ve geri gönderilmesini istedi. Sonra da sözü Salapurya Jim ve çetesi meselesine getirdi. Salapurya Jim ve çetesine de öteki Modoc'lara davranıldığı gibi davranılacağı kabul edilmediği sürece, teslim olmak diye bir şey sözkonusu olamazdı. Canby, cevabında, onlara ne yapılacağını ve nereye gönderileceklerini ordunun kararlaştıracağını, yerleşmecilerin katilleri için bir af vaadinde bulunamayacağını söyledi.

Konuşurlarken, Lav Yatakları'nın üzerini kara bulutlar kapladı, az sonra da ürpertici bir yağmur başladı. Canby böyle yağmurun altında oturup konuşamayacaklarını ileri sürdü. "Siz benden daha sağlam giyimlisiniz," diye cevap verdi Jack alaycı bir edayla, "ama korkmayın, ben kar değilim ki eriyeyim." (10) Canby, Jack'ın bu sözlerini duymazdan geldi ve bir dahaki toplantıları için bir çadır diktireceğini söyledi.

Ertesi sabah askerleri aşağıya, toplantı çadırı dikmeye yolladı. Gelgelelim, askerler çadırı toplantının daha önceleri yapıldığı kayalık vadiye değil de, asker kampının ve topçu bataryalarının tam görüş alanı içersine giren çalılık bir düzlüğe kurdular.

İki gün sonra Yüzbaşı Jack, Meacham'a bir mesaj göndererek, kendisiyle ve yakındaki çiftliğin sahibi eski dostu John Fairchild ile görüşmek istediğini bildirdi. Fakat bu arada Canby'yi ya da Peder Thomas'ı getirmemelerini özellikle belirtti. Meacham ve Fairchild bu istek karşısında şaşırmışlardı, ama Winema ve Frank Riddle'la birlikte toplantı çadırına gittiler. Modoc'lar orada kendilerini bekliyordu, Jack beyazları içtenlikle karşıladı. Sırtında mavi üniformayı taşıdığı ve Kızılderililerle olan dostluğundan çok fazla söz ettiği için Canby'ye güvenmediğini; üstelik generalin konuşmalarının, askerlerini Lav Yatakları'na her geçen gün biraz daha yaklaştırdığı düşünülürse

gerçekle bağdaşmadığını anlattı Yüzbaşı Jack. Peder Thomas'a gelince, o bir "Papaz hekimi"ydi, onun kutsal ilâcı Modoc'ların inancına ters düşüyordu. "Şimdi konuşabiliriz," dedi Jack. Seni ve Fairchild'i tanıyorum. Nasıl bir insan olduğunuzu çok iyi biliyorum." Sonra askerlerin nasıl onları Yitik Irmak'tan kaçıp Lav Yatakları'na sığınmak zorunda bıraktıklarını anlattı. "Yitik Irmak'ta bir yurt verin bana," diye yalvardı. "Halkımı çekip çevirebilecek güçteyim. Kimsenin yardımını istemiyorum. Kendi geçimimizi sağlayabiliriz. Ötekilere tanınan fırsatı bize de tanıyın."

Meacham Yitik Irmak'ın Oregon'da olduğunu, orada Modoc'ların beyazların kanını döktüğünü hatırlattı. "Sizlerle beyazlar arasına her zaman kan girecektir," dedi komisyon üyesi.

Jack birkaç dakika hiç sesini çıkarmadan öyle oturdu. "Anlıyorum ne demek istediğini," dedi sonra. "Burasını, Lav Yatakları'nı verin bana öyleyse. Burada yaşayabilirim; askerlerinizi alın götürün, biz gerisini halledeririz. Bu kayalıklara kimsenin ihtiyacı olmaz; bırakın buraya yerleşeyim."

Meacham, Modoc'ların, Yitik Irmak'taki cinayetleri işleyenleri teslim etmedikleri sürece Lav Yatakları'nda barış içinde kalamayacaklarını söyledi bunun üzerine. Katillere kötü bir davranışta bulunulmayacağı, onların da herkes gibi mahkeme huzuruna çıkarılacakları yolunda söz veriyordu.

"Kim yargılayacak onları?" diye sordu Jack. "Beyazlar mı, yoksa Kızılderililer mi?"

"Beyazlar tabii," diye cevap verdi Meacham.

"Peki, o zaman siz de, Yitik Irmak'ta Kızılderili kadınlarıyla çocuklarını öldüren beyazları Modoc'lar tarafından yargılanmak üzere teslim edecek misiniz?"

Meacham başını salladı. "Modoc kanunları bugün artık ölü sayılır; ülkeye beyazların yasaları hükmediyor artık; aynı anda iki yasa birden var olamaz, birinden biri fazladır."

"Peki, benim halkımı öldüren beyazları kendi yasalarınıza göre yargılayacak mısınız?" diye sürdürdü soruları Yüzbaşı Jack.

Oysa Meacham da, Yüzbaşı Jack de böyle bir şeyin hiçbir zaman yapılmayacağını çok iyi biliyorlardı. "Ülkeye beyazların yasaları hükmediyor," diye tekrarladı komisyon üyesi. "Kızılderili yasası yok artık."

"Ama beyazların yasaları beyazlar için iyidir," dedi Jack, "Kızılderililer göz önüne alınmadan yapılmışlardır. Hayır, dostum, delikanlılarımı asılsınlar diye kendi ellerimle teslim edemem. Biliyorum yanlış bir şey yaptıklarını; kan dökmeleri kötü oldu. Ama *onlar* başlamadı ki, ilk önce beyazlar başladı... Yok hayır, delikanlılarımı teslim edemem; alın götürün askerlerinizi, bütün anlaşmazlık ortadan kalkacaktır."

"Siz Lav Yatakları'nda kaldığınız sürece," diye karşılık verdi Meacham, "askerler götürülemez."

Jack, Meacham'ın kolunu yakalayarak yalvarırcasına sordu: "Söyle bana, dostum, ne yapayım öyleyse? Savaşmak istemiyorum."

"Barışa kavuşmanın tek bir yolu var, o da kayaların arasından çıkmanız," diye duygusuz, düz bir ses tonuyla cevapladı Meacham. "Lav Yataklarında kaldığınız sürece barış olanaksızdır."

"Ortaya çıkmamı ve sizin hükmünüz altına girmemi istiyorsunuz," diye haykırdı Yüzbaşı Jack. "Yapamam bunu. Korkuyorum... yok hayır, korkmuyorum... fakat halkım korkuyor... Ben de halkımın sesiyim... Modoc'um ben. Ölmekten korkmam. Ona (Canby'ye) bir Modoc'un nasıl yiğitçe ölebileceğini gösterebilirim."

Artık ikisi de söylenecek pek bir şey kalmadığını anlamışlardı. Meacham Jack'i asker kampına birlikte dönmeye ve tartışmalarını orada General Canby ve öteki komisyon üyeleriyle sürdürmeye çağırdıysa da, kabul etmedi Jack. Önce halkına danışması gerekiyordu, eğer görüşme olacaksa sonradan komisyon üyelerini haberdar edecekti. (11)

Meacham, Canby'ye rapor vererek, Yüzbaşı Jack'in Salapurya Jim ve çetesini asla teslim etmeyeceğini, dolayısıyla Lav Yatakları'ndaki sığınağından savaşmaksızın çıkmayacağını bildirdiğinde, Canby oradan ayrılmak isteyen Modoc'lara bir fırsat daha tanımayı kararlaştırdı. Ertesi gün Winema'yı göndererek, Jack'e, adamları arasında teslim olmak isteyen varsa Winema'yla birlikte geri dönebileceklerini iletti.

Yüzbaşı Jack, Winema'ya oturup beklemesini söyledikten sonra bir kurultay topladı. Canby'nin önerisini kabul eden on bir Modoc çıktı yalnız. Salapurya Jim, Schonchin John ve Kıvırcık Hekim, Canby ile Komisyon üyelerini ikiyüzlülükle suçlayarak teslim olunmasına şiddetle karşı çıktılar. Toplantı, Salapurya Jim'in izleyicilerinin teslim olmaya kalkışan herhangi bir Modoc'u öldürücekleri tehdidini savurmalarıyla son buldu.

O akşam Winema Canby'nin karargâhına dönerken yolda Weuim adlı genç bir Modoc tarafından durduruldu. Winema'nın akrabalarındandı Weuim. Weuim, Winema'ya, bir daha Modoc'ların sığınağına gelmemesini, beyaz dostlarına da bir daha Kızılderililerle yapılacak bir toplantıya katılmamalarını söylemesini bildirdi. Weuim'in söylediğine bakılırsa, Salapurya Jim'in izleyicileri kendilerine karşı olan herkesi öldürmeyi tasarlıyorlardı. Winema ordu kampına döndü, fakat kocasından başka birine durumu açmaktan çekiniyordu. Ne var ki, Frank Riddle hemen karargâha giderek tehlikeyi komisyon üyelerine haber verdi. Ama komisyon üyeleri bunun öfkeli bir konuşma sırasında söylenmiş bir şey olabileceği kanısındaydılar.

Bu arada Lav Yatakları'nda barış komisyonu üyelerine karşı açılan öfkeli ve düşmanca konuşmalar gittikçe çoğalmaktaydı. 7 Nisan gecesi Salapurya Jim ve arkadaşları reislerinin iyice bir ağzını aramaya karar verdiler. Bazıları Yüzbaşı Jack'ın ihanetin eşiğinde olduğu kanısındaydı.

Kurultayı iğneli ve sert bir konuşmayla Schonchin John açtı: "beyazlar

tarafından birçok defa tuzağa düşürüldüm ve aldatıldım. Bir kere daha aldatılmak niyetinde değilim." Barış komisyonu üyelerini üç kâğıtçılıkla, daha fazla asker ve silâh gelinceye kadar vakit geçirmeye çalışmakla suçladı. "Yeterince askere sahip olduklarını anlar anlamaz, üzerimize çullanıp teker teker gebertecekler hepimizi."

Ardından sözü Kara Jim aldı: "Ben, kendi payıma, askerler tarafından pusuya düşürülüp köpek gibi gebertilmek niyetinde değilim. Yakalanmadan önce onlardan da birkaç adam temizlemek isterim." Daha sonra, gelecek toplantıda barış komisyonu üyelerinin öldürülmesini önerdi.

Konuşmaların nereye varmakta olduğunu kavrayan Yüzbaşı Jack konuşmacılara yanlış düşündüklerini anlatmaya çalıştı. Kendisine, komisyon üyeleriyle pazarlık etmek, iyi bir toprak parçasının yanı sıra Salapurya Jim'in çetesini de kurtarmak için biraz zaman tanımalarını istedi. "Sizden tek istediğim, kendinizi dizginleyip bir süre beklemeniz."

Kara Jim, Yüzbaşı Jack'ı kör olmakla suçladı. "İki üç günde bir durmadan yeni askerlerin geldiğini görmüyor musun? Son gelenlerin yedeklerinde senin kafan kadar gülleler atan büyük toplar getirdiklerini bilmiyor musun? Komisyon üyeleri o toplardan biriyle kelleni uçurarak barış yapmak niyetindeler." Öteki konuşmacılar da Kara Jim'in görüşlerini desteklediler ve Yüzbaşı Jack yeniden kendi kanısını ileri sürmeye kalktığında hep birlikte bağırarak susturdular: "neler diyorsun sen! Mahvolduk! Hiç değilse savaşırsak daha erken ölmüş oluruz. Nasıl olsa öleceğiz."

Jack, artık daha fazla konuşmanın gereksiz olduğunu görerek, toplantıdan ayrılmak üzere davrandı, ama Kara Jim durdurdu onu. "Eğer bizim reisimizsen, bir daha karşılaştığında Canby'yi öldüreceğine dair söz ver bize."

"Yapamam ve yapmayacağım da."

Bir kenarda sessizce bekleyen Salapurya Jim reisin üstüne yürüdü. "Ya öldürürsün Canby'yi ya da sen ölürsün. Canby'yi öldürmezsen, kendi adamların seni öldürecek, bilmiş olasın."

Jack bunun reisliğine karşı bir meydan okuma olduğunun farkındaydı, ama kızgınlığını belli etmedi, dizginledi öfkesini. "Bana niçin bir korkağın yapacağı işi yaptırmak istiyorsunuz?" diye sormakla yetindi.

"Korkağın yapacağı iş değil." diye cevapladı Salapurya Jim. "Bütün askerlerin önünde Canby'yi öldürmek yürek isteyen bir iş bence."

Jack herhangi bir vaatte bulunmaksızın gene kalkmaya davrandı. Salapurya Jim'in adamlarından bazıları üzerine kadınların kullandığı bir atkıyla bir başlık atarak alay etmeye koyuldular: "Karısın sen, ciğeri beş para etmez korkak bir karı. Modoc değilsin. Seni tanımıyoruz artık."

İktidarını kurtarmak ve vakit kazanmak için konuşmak zorunda olduğunu biliyordu Yüzbaşı Jack . "Pekâlâ, Canby'yi öldüreceğim," dedi. Sonra adamları iterek yürüdü, tek başına mağaraya girdi.

Winema ertesi gün ve daha ertesi gün ortalıkta gözükmeyince, İngilizce bilen Boston Charley, Modoc'ların kendisiyle ve komisyon üyeleriyle 11 Nisan Cuma sabahı görüşmek istediklerini bildirmek üzere General Canby'ye gönderildi. Boston Charley, Canby'ye, Modoc'ların toplantı çadırına silâhsız geleceğini ve komisyon üyelerinin de silâhsız gelmelerini umduklarını söyledi.

10 Nisan sabahı Yüzbaşı Jack adamlarını mağaranın dışında topladı. Pırıl pırıl bir ilkyaz günüydü, güneş olunca sıcaklığıyla uzaklaştırıyordu gece sisini. "Yüreğim aynı zamanda bulutlar ve rüzgârla da konuşmam gerektiğini söylüyor." dedi Yüzbaşı Jack. "ama hayatın güzel, sevginin güçlü olduğunu söylemek istiyorum: İnsan hayatını kurtarmak için savaşır: İnsan yüreğinin isteğini getirmek için de öldürür: Bu sevgidir işte. Ölümse çok kötü bir şey. Ölüm pek yakında tepemize çökecek." Daha sonra kendisini dinleyenlere, yeniden savaşmaya başlarlarsa kadınlar ve çocuklar dahil hepsinin öleceğini anlattı. Savaşmaksa, bıraksınlardı askerler başlasın önce. Onlara, barış komisyonu üyelerine barış toplantıları devam ettiği sürece savaşılmayacağına dair söz vermiş olduğunu hatırlattı. "Bırakın, herkese göstereyim Yüzbaşı Jack'in sözünün eri olduğunu," dedi. Sonra sözü General Canby'yi öldüreceğine dair verdiği söze getirdi. "beni böyle bir şeye zorlamayın. Öfke içinde verdiğim bir sözü yerine getirmeye zorlamayın, mahvoluruz. Salapurya Jim, bunu sen de benim kadar biliyorsun pekâlâ."

"Verdiğin sözü yerine getirmekle yükümlü görüyoruz seni," diye cevap verdi Salapurya Jim. "Canby'yi öldürmek zorundasın. İyi konuşuyorsun ama, artık allı pullu konuşmalar için vakit çok geç."

Jack çevresinde kayaların üzerinde oturan elli adama baktı. Gün ışığı koyu yüzlerine vuruyordu. "Canby'yi öldürmemi isteyenler ayağa kalsın," dedi. Sadece sadık izleyicilerin on iki kadarı yerinde kaldı, geri kalan herkes ayağa kalktı.

"Bakıyorum, ne hayatı seviyorsunuz ne de başka bir şeyi." Öne sürecek başka bir düşünce ararken yüzü umutsuzluğun karanlığı içindeydi. Canby ile yapılacak toplantıda generale Modoc'ların istediklerini bir bir anlatacağını söyledi. "Ona birçok defa soracağım? Eğer ileri sürdüğüm koşulları kabul ederse, öldürmeyeceğim. Tamam mı?"

"Tamam," dedi hepsi.

"Kabul mü?"

"Kabul."

Şimdi artık Canby'nin ölümünü gene Canby'nin ağzından çıkacak sözler önleyebilirdi? (12)

1873 yılı Cuma sabahlarından biriydi; gökyüzü dupduruydu; ürpertici bir esinti hâlâ Kızılderililerin Lav Yatakları'ndaki sığınağıyla askerlerin kampı arasında durmakta olan toplantı çadırını dalgalandırıyordu. Yüzbaşı Jack,

Salapurya Jim, Schonchin John, Ellen'inki, Kara Jim ve Pasaklı Jim erkenden toplantı yerine geldiler, içlerinden biri komisyon üyelerinin gelmesini beklerken üşümesinler diye ateş yaktı. Bu defa kadınlarını getirmemişlerdi. Gerçi tüfeklerini de yanlarına almamışlardı, ama gömleklerinin içinde gizliydi tabancaları.

Komisyon üyeleri geç kalmışlardı (Winema gitmemeleri için uyarmıştı onları), ama saat on biri biraz geçmişti ki önde yürüyen General Canby ile Peder Thomas, arkalarında at sırtında L. S. Dyar. Alfred Meacham, Winema ve Frank Riddle çıkageldiler. Komisyon üyelerinin ve çevirmenlerin yanı sıra daha önceden askerlerin kampına giden Boston Charley ile Sahtekâr Charley de gelmekteydi. Her iki Charley'nin omzunda tüfekleri asılı duruyordu. Komisyon üyelerinde görünürde hiç bir silâh yoktu; Meacham ile Dyar ise ceketlerinde küçük cep tabancaları taşıyorlardı.

Canby beraberinde bir kutu puro getirmişti; çadıra girer girmez herkese birer puro sundu. Kızılderililerin daha önce yaktıkları ateşten purolarını yaktılar, ateşin çevresindeki taşların üzerinde bir süre hiç konuşmadan tüttürdüler purolarını.

Daha sonraları Frank Ridlle'ın hatırladığına göre, ilk konuşmayı Canby yaptı. "Onlara, otuz yıldır Kızılderili sorunlarıyla uğraştığını, oraya onlarla barış yapmaya ve güzel şeylerden söz etmeye geldiğini, vaat ettiği her şeyin yerine getirilmesi için elinden geleni yapacağını, eğer sığınaklarından çıkıp kendisiyle beraber gelirlerse onları iyi bir ülkeye götüreceğini ve beyazlar gibi yaşamalarını sağlayacağın söyledi." (13)

Ardından sözü Meacham aldı ve kendisini Washington'daki Büyük Baba'nın şimdiye kadar dökülmüş kanları temizlemesi için oraya gönderdiği gibi alışılmış, lâfları tekrarladı. Şimdikinden daha iyi bir ülkeye, bol yiyecek, giyecek ve battaniyeye sahip olacakları bir ülkeye gönderilebileceklerini umduğunu söyledi. Meacham konuşmasını bitirince; Yüzbaşı Jack Modoc ülkesinden ayrılmak istemediğini bildirdi ve kendilerine Tule Gölü ve Lav Yatakları yakınında bir rezervasyon verilmesini rica etti. Ayrıca daha önce de olduğu gibi, barış konuşmalarına başlamadan askerlerin uzaklaştırılması yolundaki dileğini de tekrarlamaktan geri durmadı.

Jack'ın ardı arası gelmeyen istekleri karşısında Meacham'ın tedirginleştiği görülüyordu. Sesini yükseltti: "Erkekler gibi konuşalım, çocuklar gibi değil." Sonra da, isteyen Modoc'ların barış içinde yaşabilecekleri bir rezervasyon bulununcaya kadar Lav Yatakları'nda kalabileceklerini belirtti. Meacham'ın bir kaç metre ötesinde oturan Schonchin John komisyon üyesine Modoc dilinde susmasını söyledi öfkeli öfkeli. O anda Salapurya Jim ayağa kalktı. Meacham'ın yanında duran atına doğru yürüdü. Eyerin üstünde Meacham'ın paltosu duruyordu. Salapurya Jim paltoyu aldı, giydi, düğmelerini iliklediği sonra ateşin önü sıra soytarılık ederek yürümeye başladı. Öbürleri susmuşlar, onu seyrediyorlardı. "Ne dersiniz, Meacham'a benziyor muyum?" diye sordu kırık dökük bir İngilizce'yle.

Meacham işi şakaya vurmak istedi. Şapkasını da uzattı Salapurya Jim'e. "Bunu da başına geçirirsen, tam benzeyeceksin Meacham'a."

Salapurya Jim o dakika kesti soytarılığı. "Bekle hele biraz. Az sonra şapka da benim olacak."

Canby en sonunda Salapurya Jim'in sözlerinin altında yatan anlamı sezinlemişti. Hemen, askerleri oradan uzaklaştırma yetkisinin sadece Washington'daki Büyük Baba'da olduğunu söyleyerek konuşmanın seyrini değiştirmeye çalıştı. Jack'den kendisine güvenmesini istedi.

"Bu askerler tepemizde oldukları sürece sizinle barış anlaşmasına varamayız, Canby," diye cevap verdi Yüzbaşı Jack. "Eğer bana bu topraklarda bir yurt vereceksen, bugün ver işte. Evet, Canby, şimdi söz ver yeter. Başka bir şey istediğim yok. Ya şimdi ya da hiçbir zaman. Artık cevabını beklemekten bıktım."

Meacham, Yüzbaşı Jack'in sesindeki âcilliği sezmişti. "Allahaşkına, General, söz verin ona," diye haykırdı.

Canby'nin bir şey demesine kalmadı, Jack ayağa fırlayarak ateşten uzaklaştı. Schonchin John generale döndü. "Askerlerini al götür, toprakları-mı geri ver," diye bağırdı. "Usandık konuşmaktan. Artık konuşmuyoruz!" (14)

Yüzbaşı Jack Modoc dilinde söylenerek şöyle bir dolandı: *"Ot-we-kau-tux*-e (Tamam!)" Sonra tabancasını çekti, Canby'ye doğrulttu. Tetik düştü, ama tabanca ateş almadı. O sırada Canby şaşkınlık içersinde Yüzbaşı Jack'e bakıyordu, birden ateş alıverdi silâh ve Canby cansız yere yıkıldı. Aynı anda Boston Charley de Peder Thomas'ı vurdu. Winema Schonchin John'un tabancasına eliyle vurarak Meacham'ın hayatını kurtardı. Ve o karışıklıktan yararlanan Dyar ve Riddle kaçmayı başardılar.

Yüzbaşı Jack, Canby'nin üniformasını çıkardıktan sonra, Modoc'ları alarak askerleri beklemek üzere sığınağına döndü. Bu son toplantıda, ana tartışma konusu - Salapurya Jim ve öteki katillerin teslim edilmesi - henüz görüşülmemişti.

Çarpışmalar üç gün sonra başladı. Havan topları Lav Yatakları'nı dövüyor, piyadeler kayalıklardaki Kızılderili mevzilerine durmadan saldırıyordu. Askerler en sonunda sığınağa girdiklerinde içersini boş buldular, Yarıkların ve mağaraların arasından kaçmıştı Modoc'lar. Artık askerlerde, zorlu savaşan bu Kızılderilileri yeniden gizlendikleri yerden çıkarmak için pek heves kalmamıştı; ordu bu iş için Oregon'daki Warm Springs rezervasyonundaki Tenino Kızılderililerinden yetmiş iki paralı askeri görevlendirdi. Oregon'dan gelen paralı askerler Modoc'ların gizlendikleri yeri bulduklarsa da, Yüzbaşı Jack kendilerini yakalamaya gelen askerlere öyle bir tuzak hazırladı ki az daha hepsini temizliyordu.

Ne var ki, en sonunda, askerlerin olağanüstü sayısı ve gücü Modoc'ları

dağılmak zorunda bıraktı. Atlarını yemek için kesmek zorunda kaldılar, günlerce içecek su bulamadılar. Verdikleri kayıpların günbegün artması karşısında Salapurya Jim, izlediği strateji konusunda Yüzbaşı Jack'le ileri geri tartışmaya başladı. Kaçarak, gizlenerek ve çarpışarak geçen birkaç günden sonra Salapurya Jim ve çetesi kendilerine sığınacak bir yer sağlayan ve onları Canby'ye teslim etmeyi reddeden reislerini terkettiler. Jack bini aşkın asker karşısında otuz yedi savaşçısıyla kalakaldı.

Çok geçmeden Salapurya Jim ve çetesi askerlere teslim oldular ve af edildikleri takdirde Yüzbaşı Jack'in izini sürmeyi üstleneceklerini önerdiler. Yeni askerî komutan General Jefferson C. Davis onları ordunun himayesine aldı ve 27 Mayıs günü **Salapurya Jim ve üç adamı kendilerine ihanet etmeyi reddeden reislerine ihanet etmek üzere yola koyuldular.** Duru Göl yakınlarında buldular Yüzbaşı Jack'i, gidip onunla konuşarak kendisini teslim almaya geldiklerini anlattılar. Askerlerin Modoc'lara adil davranacaklarını ve bol yiyecek vereceklerini söylediler.

"Vadilerde koşturup duran çakallardan hiç farkınız yok," diye cevap verdi Yüzbaşı Jack onlara. "Askerlerin atlarına kurulup hükümetin verdiği silâhları belinize takıp gelmişsiniz. Niyetiniz, beni aldatıp askerlere teslim etmek, bunun karşılığında da özgürlüğünüzü satın almak. Hayatın güzel olduğunu anlamışsınız, ama beni o adamı öldürmeye zorlarken bunu anlamamış görünüyordunuz. Oysa ben başından beri biliyordum hayatın güzel olduğunu; işte bu yüzden beyezlarla savaşa girmek istemedim. Savaşsak bile omuz omuza mücadele edeceğimizi, savaşarak öleceğimizi sanmıştım. Oysa şimdi görüyorum ki, Canby'nin öldürülmesinden ötürü bir ben, bir de daha birkaç kişi kalmış canını kurtarmaya çalışan. Demek sizler ve bütün öteki teslim olanlar hayatınızdan memnunsunuz, patlayıncaya kadar yiyorsunuz. Ah, korkak herifler, hepiniz bana karşısınız demek artık..." (15)

Modoc'ların reisinin en çok ağırına giden, kadın giysilerini üstüne atarak kendisine korkak diyenlerin Canby'yi öldüreceğine dair söz vermesi için kendisine baskı yapanların şimdi böyle dönek olup çıkmalarıydı. Kendisi kadar onlar da biliyorlardı artık teslim olması için çok geç olduğunu; teslim olur olmaz, Canby'yi öldürdüğü için asılacaktı. Onlara, boynunda iple ölmektense elde silâh ölmeyi yeğ tuttuğunu söyledi ve sonra da canları istiyorsa geri dönüp beyazlarla birlikte yaşamalarını emretti. Ama bir daha yanına yaklaşacak olurlarsa, onları gözünü kırpmadan köpekler gibi vuracağına dair ant içmekten de geri kalmadı.

İz sürme daha birkaç gün devam etti. General Davis'in deyişiyle, "Savaştan çok bir sürek avına benziyordu bu iş, bütün müfrezeler sonunda hedefe ilk varmak için birbirleriyle amansızca yarışıyorlardı." (16)

Kayalık bir arazide, birtakım geçitlerden geçtikten ve zorlu bir takipten sonra küçük bir grup Yüzbaşı Jack ve sonuna kadar onunla kalan üç savaşçıyı sardı. Jack teslim olmak üzere ortaya çıktığında sırtında General

Canby'nin mavi üniforması vardı; kirli ve paramparçaydı üniforma. Tüfeğini subaylardan birine uzattı. "Jack'in işi bitik," dedi. "Ölmeye hazırım."

General Davis, Jack'in hemen asılarak öldürülmesini istiyordu, ama Washington'daki Savaş Bakanlığı bir mahkeme açılmasını emretti. Duruşma 1873 Temmuz'unda Klamath Kalesi'nde oldu. Yüzbaşı Jack, Schonchin John, Boston Charley ve Kara Jim cinayet işlemekle suçlandılar. Modoc'ların avukatı yoktu, üstelik tanıklara soru sormalarına izin verildiği halde tanıkların çoğu ya hiç İngilizce bilmiyordu ya da çat pat konuşuyordu. Daha duruşmalar devam ettiği halde, askerler mahpusanenin önünde darağacı kurmaktaydı; hükmün ne olacağı apaçık belliydi sözün kısası.

Yargılanan Modoc'ların aleyhindeki tanıklar arasında Salapurya Jim ve adamları da bulunuyordu. Kendi halklarına ihanet etmeleri karşılığında ordudan özgürlüklerini koparmışlardı.

Salapurya Jim'in mahkeme tarafından sorguya çekilmesinden sonra Yüzbaşı Jack bir şey sorma gereğini duymadı, ama duruşma salonunda Frank Riddle tarafından İngilizceye aktarılan son konuşmasında şöyle dedi: "Her zaman savaş çıkmasını isteyen, adam boğazlamayı, asıp kesmeyi öneren Salapurya Jim'di... Artık bu dünyada pek az vaktim kaldı. Ama bilesiniz ki, siz beyazlar altetmediniz beni; beni kendi adamlarım altetti." (17)

Yüzbaşı Jack 3 Ekim günü asıldı. Asıldığı günün gecesi gövdesi gizlice indirildi darağacından, Yreka'ya götürüldü ve orada mumyalandı. Kısa bir süre sonra, doğu şehirlerinde düzenlenen karnavallarda on sente halka teşhir ediliyordu.

Salapurya Jim ve çetesi de dahil geriye kalan yüz elli üç kadın, erkek ve çocuk ise, Kızılderili Bölgesi'ne sürüldüler. Altı yıl sonra Salapurya Jim öldü. 1909 da, hükümet geriye kalan Modoc'ların Oregon'da bir rezervasyona dönmelerine izin verdiğinde, Kızılderililerin büyük bir çoğunluğu ölmüş, sadece elli bir Modoc kalmıştı.

ON BİR

YABAN SIĞIRLARINI KURTARMA SAVAŞI

1874 **13 Ocak,** işsiz emekçiler New York City'de çarpışıyor; yüzlerce yaralı var. 13 Şubat, ABD birlikleri kralı koruma gerekçesiyle Honolulu'ya çıkarma yapıyor. 21 Şubat, Benjamin Disraeli, William E. Gladstone'un yerine İngiltere Başbakanı oluyor. 15 Mart, Fransa Annam'ın (Vietnam) koruyuculuğunu üzerine alıyor. 29 Mayıs, Almanya'da Sosyal-Demokrat Parti kapatılıyor. Temmuz, Alexander Graham Bell yeni keşfi, elektrikli telefonu uygulayarak gösteriyor. 7 Temmuz, Theodore Tilton, Peder Henry Ward Beecher'ı zina etmekle suçluyor. 4 Kasım, Yün Kumaş Şebekesinin yıkılmasından sonra Samuel J. Tilden New York valiliğine seçiliyor. Aralık, içki yapımcıları ve ABD devlet görevlileri de dahil olmak üzere Viski Şebekesi açığa çıkarılıyor.

Bizi dağların yakınında bir rezervasyona yerleştirmek niyetinde olduğunuzu işittim. Oraya yerleşmek istemiyorum. Kırlarda dilediğimce dolaşıp gezmekten hoşlanırım ben. Kırlarda özgür ve mutlu hissediyorum kendimi, ama bir yere temelli yerleştik mi, solup gidiyoruz. Mızrağımı, okumu ve kalkanımı bir yana bıraktığım halde, yanınızda güven içinde hissediyorum kendimi. Size gerçeği anlattım. Ben öyle küçük yalanlar söyleyecek adam değilim, ama komisyon üyeleri için bir şey söyleyemem. Onlar da benim kadar temiz mi acaba? Çok uzun bir zaman önce bu topraklar atalarımıza aitti; ama ırmağın oralara gittiğimde iki yaka boyunca asker kamplarının uzanıp gittiğini görüyorum şimdilerde. Bu askerler benim ağaçlarımı kesiyorlar, benim yaban sığırlarımı öldürüyorlar; bütün bunları görünce yüreğim parçalanıyor, üzüntümden ne edeceğimi bilemiyorum... Yoksa beyazlar etini yemeyecekleri bir hayvanı öldürecek kadar çocuklaştı mı? Kızılderililer av avlıyorlar ama, bunu hayatlarını sürdürmek, aç kalmamak için yapıyorlar.

KIOWALARIN REİSİ SATANTA

Beyazlara ilkönce ok atan ya da silâh çeken hiçbir zaman benim halkım olmamıştır. Aramızdaki sınırda anlaşmazlık çıkmış, delikanlılarım savaş dansına başlamışlardır gerçi. Ama savaş bizim tarafımızdan başlatılmamıştır. İlkin siz asker saldınız üstümüze, sonra da biz girişmek zorunda kaldık. Karılarımın ve çocuklarımın karnı doysun, gövdeleri ısınsın diye yaban sığırlarının ardından bu yola geldim iki yıl önce. Ama askerler üzerimize ateş açtılar, o zamandan bu yana gökgürültüsü gibi bir patırdı kapladı ortalığı, ne yana gideceğimizi bilemedik. En sonunda Canadian Irmağı'nın oraya gittik. Sesimizi yükseltmemize bile fırsat verilmedi. Mavi giysili askerler ve Ute'ler gecenin karanlığında gelerek ısınmak için kulübelerimi yaktılar. Av avlayacakları yerde benim yiğitlerimi öldürdüler, kabilenin savaşçıları ölülerin ardından saçlarını kestiler. Texas'ta da böyle oldu. Hüzün saldılar kamplarımıza, ineklerine saldırılan yaban öküzleri gibi dışarı uğradık. Ele geçirdiklerimizi öldürdük, kafa derileri kulübelerimizde asılı durur şimdi. Comanche'ler yeni doğmuş it eniği gibi zayıf ve kör değildir. Yaşı ilerlemiş atlar gibi güçlü ve uzak görüşlüdürler. Beyazların yolunu ele geçirdik, onun üzerinde yolculuk etmeye başladık. Bu sefer beyaz kadınlar ağladı, bizim kadınlarımız güldü.

Gelgelelim bana hiç de hoşuma gitmeyen şeyler söylediniz. Sözleriniz şeker gibi tatlı olacağı yerde, biber gibi acı. Bizi bir rezervasyona yerleştirmek istediğinizi, bize evler, hasta kulübeleri yapacağınızı söylediniz. İstemez, sizin olsun. Ben rüzgârın özgürce estiği, güneşiğini hiçbir engelin

durduramadığı kırlarda doğdum. Hiçbir şeyin sınır tanımadığı, her şeyin özgürce soluk aldığı bir yerde doğdum. Ve şimdi de orda ölmek istiyorum, duvarların arasında değil. Rio Grande ile Arkansas arasındaki her bir dereyi, her bir koruyu avucumun içi gibi bilirim. Ömrüm boyunca orada avlandım, orada yaşadım. Tıpkı benden önceki atalarım gibi mutlu yaşadım üstelik.

Washington'dayken, Büyük Baba bana bütün Comanche topraklarının bizim olduğunu, orada yaşamamızı kimsenin engelleyemeceğini söyledi. Peki neden şimdi ırmakları, güneşi ve rüzgârı terkedip evlerde oturmamızı istiyorsunuz? Koyunlar uğruna yaban sığırlarını gözden çıkarmamızı istemeyin bizden. Gençlerim bu konuşmalarınızı duydular ve hem üzüldüler hem de öfkelendiler. Artık sözünü etmeyin bunun...

Texaslılar ülkeme saldırıp durmasalardı, belki barış korunabilirdi. Ama şimdi bize oturmamızı söylediğiniz topraklar çok dar. Texaslılar otların en gür, ağaçların en iri boy attığı yerleri elimizden aldılar. Oralar elimizde kalmış olsaydı, istediğiniz şeyleri yerine getirebilirdik. Ama artık çok geç. Taptığımız topraklar artık beyazların elinde ve bize ölünceye kadar kırlarda dolaşmayı dilemekten başka bir şey kalmıyor.

YAMRARİKA CONAMCHE'LERİNDEN
PARRA-WA-SAMEN (ON AYI)

*
**

1868 ARALIĞINDAKİ Washita Muharebesi'nden sonra General Sheridan bütün Cheyenne'lere, Arapaho'lara, Kiowa'lara ve Comanche'lere Cobb Kalesi'ne gelip teslim olmalarını emretmişti, yoksa Mavi Ceketli askerler tarafından bir bir yakalanıp öldürülecekler, yok olacaklardı. (Bkz. Yedinci Bölüm.) Kara Kazan'ın ölümünden sonra reisliğe getirilen Küçük Kaftan Cheyenne'leri kaleye getirdi. Ardından Sarı Ayı Arapaho'ları getirdi. Birkaç Comanche önderi de -özellikle, Sheridan'ın, tek bir iyi Kızılderili vardır, o da ölü bir Kızılderilidir, dediği Tosawi- gelip teslim oldular. Ne var ki, onurlu ve özgür Kiowa'lar en ufak bir teslimiyet belirtisi göstermedi. Bunun üzerine, Sheridan, Sağlam Kıç Custer'ı onları teslime zorlamaya, olmazsa ortadan kaldırmaya gönderdi.

Kiowa'lar, Cobb Kalesi'ne giderek silâhlarını teslim etmeleri ve beyazların eline bakarak yaşamaları için bir neden görmüyorlardı. Reislerin 1867'de imzaladığı Medicine Lodge antlaşması, onlara, üzerinde yaşayacakları kendi topraklarını ve "yaban sığırlarını aviamayı haklı gösterecek sayıda olduğu sürece" (1) Arkansas'ın güneyindeki topraklarda av avlama hakkını sağlamıştı. Arkansas ile Kızıl Irmağın batıdaki kolları arasındaki ovalar, beyazların ilerleyen uygarlığıyla kuzeyden güneye sürüklenen binlerce yaban sığırıyla kaplıydı. Kiowa'ların çok sayıda ayağına tez atı vardı; cepha-

neleri kıt olduğunda, oklarıyla tüm yiyecek, giyecek ve barınak gereksinmelerini karşılamaya yeterli sayıda yaban sığırı avlayabiliyorlardı.

Bütün bunlara karşın, Kiowa'ların Yağmurlu Dağ Deresi'ndeki kışlık kampına bir sürü Mavi Ceketli süvari geldi. Bir çatışma çıkmasını istemeyen Satanta ile Yalnız Kurt bir grup savaşçı eşliğinde Custer'la konuşmaya gittiler. Geniş omuzlarına kadar inen simsiyah saçlarıyla dev gibi bir adamdı Satanta. Kolları ve bacakları kalın kaslıydı; ablak yüzünde kendi gücüne güvenmenin verdiği bir anlam okunuyordu hemen. Yüzüne ve gövdesine parlak kırmızı boyalar sürmüş, mızrağına gene kırmızı süsler takmıştı. Sıkı at sürmeyi ve sıkı savaşmayı seven bir Kızılderiliydi. Yemesini, içmesini çok iyi bilirdi; güldü mü, ağız dolusu kahkahayla gülerdi. Düşmanlarını bile severdi. Atının sırtında Custer'a yaklaşırken bile tatlı bir gülümseyiş vardı yüzünde. Elini uzattı, ama Custer el sıkışmaktan kaçındı.

Beyazların önyargılarını yakından tanıyacak kadar Kansas kaleleri dolaylarında yaşamış bir insan olarak öfkesini dizginlemeyi bildi Satanta. Kara Kazan'ın başına geldiği gibi halkının yok edilmesini istemiyordu. iki çevirmenin katıldığı konuşma oldukça soğuk başladı. Çevirmenlerin kendisinin bildiği İngilizceden daha az Kiowa'ca bildiğini farkeden Satanta, beyaz araba sürücülerinden epey İngilizce sözcük öğrenmiş olan savaşçılarından birini, Yürüyen Kuş'u çağırdı yanına. Yürüyen Kuş onurlu bir tutumla Custer'la konuşmaya başladı, ama Custer hoşnutsuz bir edayla başını salladı; Yürüyen Kuş'un şivesini anlayamıyordu. Meramını anlatmakta kararlı olan Yürüyen Kuş Custer'ın yanına gitti, atlarının sırtını sıvazlayan beyazlardan gördüğü gibi generalin kolunu sıvazlayarak, "Uslu dur orospunun dölü," dedi. "uslu dur." (2)

Kimse gülmedi. En sonunda, çevirmenler, Satanta ile Yalnız Kurt'a, kabilelerini Cobb Kalesi'ne getirmeleri gerektiğini, yoksa Custer'ın askerleri tarafından yok edileceklerini anlatmayı başardılar. Sonra birden Custer antlaşmayı bozarak reislerin ve yanlarında gelen savaşçıların tutuklanmasını emretti; Cobb Kalesi'ne götürülecekler ve kabileleri gelip teslim oluncaya kadar tutuklu kalacaklardı. Satanta bu açıklamayı sakin bir şekilde kabul etti, ama halkını kaleye çağırabilmek için bir ulak göndermek zorunda olduğunu söyledi. Oğlunu Kiowa köylerine gönderdi, arna halkına Cobb Kalesi'ne gelmeleri haberini göndereceği yerde, onları batıya yaban sığırı ülkesine doğru kaçmaları için uyardı.

Custer'ın askerleri Cobb Kalesi'ne geri dönerlerken tutuklu Kiowa'lardan kimileri her gece birer ikişer kaçmayı başarıyorlardı. Ne var ki, Satanta ile Yalnız Kurt kaçamayacak kadar sıkı muhafaza ediliyorlardı. Mavi Ceketliler kaleye vardıklarında, ellerinde tutuklu olarak sadece iki reis kalmıştı. Bu durum karşısında çok büyük öfkeye kapılan General Sheridan, bütün kabile üyeleri Cobb Kalesine gelerek teslim olmazlarsa, Satanta ile Yalnız Kurt'un asılacaklarını ilân etti.

İşte Kiowa'ların büyük bir çoğunluğu böyle ikiyüzlü ve hain davranışlar-

*18. Satanta ya da Beyaz Ayı * William S. Soule'un 1870 lerde çektiği fotoğraf Smithsonian Institution'ın izniyle kullanılmıştır.*

la özgürlüklerinden ediliyordu. Sadece bir tek reis, Kadın Yüreği, halkıyla birlikte kaçarak arkadaşları Kwahadi Comanche'lerine katıldı.

Askerler Kiowa'larla Comanche'leri yakından izlemek için Kızıl Irmak sınırının birkaç mil kuzeyinde bir asker şehri kurdular ve buraya Sill Kalesi adını verdiler. Büyük bir çoğunluğu Onuncu Süvari Bölüğü'nün zenci askerlerinden meydana gelen birliklerin komutanı, beyazların İç Savaş kahramanlarından General Benjamin Grierson idi. Kızılderililer, renkierine ve saçlarına bakarak onlara yaban sığırı askerleri adını vermişlerdi. Kısa bir süre sonra, doğudan kabak kafalı bir temsilci çıkageldi; onlara yaban sığırı avlamak yerine, rençberlik ederek yaşamasını öğretmekti amacı. Adı Lawrie Tatum'du, ama Kızılderililer ona Kabak Kafa adını taktılar.

General Sheridan yeni kaleye geldi, Satanta ile Yalnız Kurt'un tutukluluğunu kaldırdı ve yapılan bir toplantıda reislerin geçmişteki yanlış davranışlarını eleştirdi, temsilcilerinin sözünü dinlemeleri yolunda uyardı onları.

"Bana söylediğiniz her sözü cankulağıyla dinlemeye hazırım," diye cevap verdi Satanta. "Söylediklerinizin başımın üstünde yeri var. Şu anda kalkıp elimi de sıksanız, tutup assanız da beni, inancımı değiştirecek değilim. İnancım hep aynı kalacak. Bugün bana anlattıklarınız gözümü ve yüreğimi açtı. Bütün bu topraklar sizindir; siz yolu yapın ki biz de üzerinde yolculuk edebilelim. Bundan gayrı beyazların yolunu tutacağım, ekin ekip yetiştireceğim... Artık Kiowa'ların beyazları öldürdüğünü işitmeyeceksiniz... Yalan söylemiyorum, gerçeği söylüyorum." (3)

Ekin zamanı geldiğinde, iki bin Kiowa ve iki bin beş yüz Comanche yeni rezervasyona yerleşmiş bulunuyordu. Hükümetin Comanche'leri yaban sığırı avlamaktan vazgeçip rençberliğe zorlamasında alaycı bir anlam vardı. Comanche'ler Texas'ta bir tarım ekonomisi geliştirmişlerdi, ama sonradan oraya gelen beyazlar Comanche'lerin tarlalarına el koymuşlar, onları varlıklarını sürdürmek için yaban sığırı avlamak zorunda bırakmışlardı. Şimdi bu nazik ihtiyar, Kabak Kafa Tatum, sanki Kızılderililer rençberlik nedir bilmiyormuş gibi, onlara beyazların yolunu tutmalarını, çiftçiliğe başlamalarını öğütlemeye kalkıyordu. **Oysa beyazlara ilk olarak ekin ekmesini öğreten Kızılderililerdi.**

Kiowa'lara gelince, onların durumu değişikti. Savaşçılar toprakla uğraşmayı kadın işi olarak, atlı avcılara yakışmayan bir uğraş olarak görüyorlardı. Kaldı ki, tahıl gereksinmesi duysalar, her zaman yaptıkları gibi, Wichita'lara yaban sığırı postu verip karşılığında tahıl alabilirlerdi. Wichita'lar ekin yetiştirmekten hoşlanmıyorlardı, ama yaban sığırı avlayamacak kadar şişman ve tembeldiler. Yaz ortalarına gelindiğinde, Kiowa'lar, Kabak Kafa Tatum'a, rençperliğin hayatlarını fazlasıyla sınırladığından yakınmaya başlamışlardı. "Mısır sevmiyorum" diyordu Satanta, "dişimi ağrıtıyor." Beyazların verdiği sığır etini yemekten de bıkmıştı. Kiowa'ların yaban sığırı avına çıkabilmeleri için Tatum'dan silâh ve cephane istedi. (4)

Güzün Kiowa'larla Comanche'ler dört bin kile tahıl kaldırdılar. Ama bu

fazla dayanmadı, beş bin beş yüz kızılderili ve birkaç bin at arasında bölüştürüldü ve bitti. 1870 ilkyazı geldiğinde, kabileler açlık içindeydi, bunun üzerine Kabak Kafa Tatum onlara yaban sığırı avlamaları için izin vermek zorunda kaldı.

1870 Yaz Ayı'nda Kiowa'lar Kızıl Irmağın kuzeyinde büyük bir güneş dansı düzenlediler. Komançi'lerle Güneyli Cheyenne'leri de konuk olarak çağırdılar ve törenler sırasında birçok Kızılderili, rezervasyona dönüp beyazların eline bakmaktansa, ovalarda kalıp yaban sığırı avlayarak yaşamaktan söz etti.

Comanche'lerden On Ayı ile Kiowa'lardan Tepen Kuş bu düşünceye karşı çıktılar; kabilelerin beyazların eline bakmaya devam etmesinin en iyisi olduğu kanısındaydılar. Genç Comanche'ler On Ayı'nın bu düşüncesini pek yadırgamadılar; ne de olsa avlanmak ve savaşmak için hayli yaşlıydı. Ama genç Kiowa'lar Tepen Kuş'un konuşmasını şiddetle kınadılar; çünkü beyazlar kendisini rezervasyona sokmadan önce büyük bir savaşçıydı Tepen Kuş. Oysa şimdi karı gibi konuşuyordu.

Danslar biter bitmez birçok genç savaşçı yaban sığırı avlamak ve topraklarını gasbeden Texaslılara baskın vermek üzere atlarına atlayıp Texas'a gittiler. Özellikle Kansas'tan gelerek binlerce yaban sığırını öldüren beyaz avcılara karşı büyük bir kin besliyorlardı. Beyaz avcılar hayvanların sadece postunu alıyor, kanlı leşleri ovalarda çürümeye terkediyorlardı çünkü. Kiowa'larla Comanche'ler beyazların doğadaki her şeyden nefret ettiği kanısındaydılar. "Bu ülke çok yaşlıdır," diye paylamıştı Satanta, İhtiyar Gökgürültüsü Hancock'u 1867'de Larned Kalesi'nde buluştukları zaman. "Oysa siz ne kadar ağaç varsa kesiyorsunuz, hiçbir değeri kalmıyor ülkenin." Medicine Lodge Creek'te de bu sefer komisyon üyelerine yakınmıştı. "Çok uzun bir zaman önce bu topraklar atalarımıza aitti; ama ırmağın oralara gittiğimde iki yaka boyunca asker kamplarının uzanıp gittiğini görüyorum şimdilerde. Bu askerler benim ağaçlarımı kesiyorlar, benim yaban sığırlarımı öldürüyorlar; bütün bunları görünce yüreğim parçalanıyor, üzüntümden ne edeceğimi bilemiyorum." (5)

1870 yılının o Yaz Ayı, rezervasyonda kalan savaşçılar, avcılık yerine rençperliği savunduğu için Tepen Kuş'u acımasızca kınadılar. En sonunda Tepen Kuş artık dayanamadı bu eleştirilere. Bir savaş grubu düzenledi ve Texas üzerine yapılacak bir akında kendisine eşlik etmeleri için Yalnız Kurt, Beyaz At ve İhtiyar Satank'ı çağırdı. Bunlar kendisini en çok tedirgin eden birkaç kişi arasındaydı. Tepen Kuş Satanta gibi güçlü ve kaslı bir gövdeye sahip değildi. Zayıf, ufak tefek, gösterişsiz bir adamdı. Saf kan bir Kiowa da sayılmazdı, çünkü ataları arasında bir Crow Kızılderilisi bulunuyordu.

Ardından yüz savaşçısıyla Tepen Kuş Kızıl Irmak sınırını aştı ve Texas'ın Richardson Kalesi'ndeki askerlere meydan okumak amacıyla yolda bir posta arabasını ele geçirdi. Daha sonra Mavi Ceketliler savaşmak üzere karşısına dikildiklerinde, savaş taktiği alanındaki ustalığını ortaya koyarak, askerleri bir cephe çarpışmasıyla oyalarken iki grup savaşçıyı da düşmanın

kanatlarını ve gerisini çevirmeye gönderdi. Yakıcı güneşin altında askerleri sekiz saat uğraştırdıktan sonra savaşa son verdi ve savaşçılarını muzaffer bir edayla rezervasyona geri götürdü. Reisliğe bileğinin hakkıyla sahip olduğunu ispatlamıştı, ama o günden sonra sadece barış uğrunda mücadele etti.

Soğukların yaklaşması üzerine dışarlara çıkan bir çok Kızılderili çetesi Sill Kalesi'ndeki kamplarına dönmüşlerdi. Ama o kış birkaç yüz genç Kiowa ve Comanche ovalarda kaldı. General Grierson ve Kabak Kafa Tatum Texas'a saldırdıkları için reisleri payladılar, fakat avcıların, kıt hükümet tayınlarıyla karnını doyuramayan ailelerine kurutulmuş yaban sığırı eti ve post getirmelerine ses çıkaramadılar.

O kış Kiowa'ların yaktıkları kamp ateşleri çevresinde dört bir yandan bastıran beyazlardan söz edildi hep, İhtiyar Satank o yıl Texas'lılar tarafından öldürülen oğlunun yasını sürüyordu hâlâ. Satank oğlunun kemiklerini geri getirmiş, özel bir çadıra koymuştu; oğlundan ölmüş birinden değil de, çadırında uyuyan birinden söz eder gibi konuşuyordu; uyandığında yiyip içsin diye her gün başucuna yemek ve su koyuyordu. Yaşlı adam akşamları olanca kederiyle kamp ateşinin başına çöküyor, kemikli parmaklarını uzun ak bıyığında gezdiriyordu. Bir şey bekliyordu sanki.

Satanta ortalıkta tedirgin dolanıyor, durmadan konuşuyor, öteki reislere ne yapmaları konusunda önerilerde bulunuyordu. Her bir yandan, Demir At yapımı için yaban sığırı bölgelerine çelik rayların gelmekte olduğu söylentileri işitiliyordu. Demiryolunun Platte'deki ve Dumanlı Dağ'daki yaban sığırlarını kaçırdığını biliyorlardı. Şimdi kendi bölgelerinde yeni bir demiryolu kurulmasına izin veremezlerdi. Satanta kaledeki subaylarla konuşmak, onları askerleri uzaklaştırmaları, yaban sığırı sürülerini ürkütmemek amacıyla demiryolunu kurmamaları ve Kiowa'ları rahat bırakmaları için ikna etmek istedi.

Büyük Ağaç ise daha kesin kararlıydı. Bir gece kaleye gidilmesini, binaların ateşe verilmesini ve kaçtıkları sırada askerlerin öldürülmesini istiyordu o... Ama ihtiyar Satank bu önerinin karşısındaydı. Hem subaylarla konuşmanın bir sonuç vermeyeceğini söylüyordu; hem de kaledeki bütün askerleri öldürseler bile arkasından yeni askerlerin geleceğini ileri sürüyordu. Ne kadar öldürürlerse öldürsünler, beyazlar tıpkı çakallar gibi her zaman kendilerinden fazlaydılar. Eğer Kiowa'lar beyazları sürüp atmak ve yaban sığırlarını kurtarmak istiyorlarsa, durmadan otlakların çevresini çitle çeviren, evler yapan, demiryolları kuran ve bütün av hayvanlarını boğazlayan beyaz yerleşmecilere saldırmalıydılar.

1871 ilkyazı geldiğinde, General Grierson Kızıl Irmak boylarını gözaltında tutmak için zenci askerlerini gönderdi, ama savaşçılar yeniden yaban sığırı avlamakta kararlıydılar, her defasında atlatıldılar devriyeleri. O yaz Texas ovalarında nereye gittilerse, daha fazla çitle, daha fazla çiftlikle, uzun menzilli tüfekleriyle yaban sığırı sürülerini gittikçe azaltan daha fazla beyaz yaban sığırı avcısıyla karşılaştılar.

*19. Yalnız Kurt ya da Guipago * 1867 ile 1874 yılları arasında William S. Soule tarafından çekilen fotoğraf Smithsonian Institution'ın izniyle kullanılmıştır.*

O ilkyaz, Yaprak Ayı'nda, rezervasyondan ayrılmadan yaban sığırı bulma umuduyla bazı Kiowa ve Comanche reisleri büyük bir avcı grubuyla Kızıl Irmak'ın kuzeyine gittiler. Sürülerin çoğu Texas'ta olduğu için pek az av avlayabildiler. Bu sefer gene akşamları yakılan kamp ateşlerinin çevresinde beyazların, özellikle Texas'lıların bütün Kızılderilileri nasıl mahvetmeye çalıştığından söz etmeye başladılar. Yakında kırların ortasından bir Demir At geçmeye başlayacak, bütün yaban sığırları ortadan kaybolacaktı. Ünlü bir büyücü olan Göklerde Yürüyen Mamanti, güneye Texas'a inmenin ve Texaslıların canını cehenneme göndermeye başlamanın tam zamanı olduğunu belirtti.

Hazırlıklarını tamamladılar ve savaşçılar mayıs ortalarında Grierson'ın devriyelerini atlatarak Kızıl Irmak'ı geçtiler, Texas'a girdiler. Savaşçıların arasında Satanta, Satank, Büyük Ağaç ve daha birçok savaş önderi bulunuyordu, ama saldırı Mamanti'nin önerisi üzerine yapıldığı için önderlik ondaydı. 17 Mayıs günü Mamanti savaşçıları Richardson ve Belknap kaleleri arasındaki Butterfield Yolu'na bakan bir tepenin üzerinde durdurdu. Ertesi gün öğleye kadar beklediler orada. Tam öğle vaktiydi, atlı askerlerin eşliğinde doğu yönünde ilerleyen bir ordu ambülansı gördüler. Savaşçılardan bazıları hemen saldırmaya kalktı, ama Mamanti saldırı işaretini vermekten kaçındı. Savaşçılarına biraz sabretmelerini, bunun ardından daha büyük bir partinin, belki de silâh ve cephane yüklü bir trenin geleceğini söyledi. (Arabadaki yolcu güneybatı askerî noktaları denetleme gezisine çıkan Büyük Savaşçı Sherman'dan başkası değildi oysa.)

Mamanti'nin tahmin ettiği üzere, birkaç saat sonra on yük arabasından meydana gelen bir katar göründü. Tam vakti geldiğinde elinde bir boruyla hazır bekleyen Satanta'ya işaret etti. Satanta borusunu öttürür öttürmez savaşçılar yamaçtan aşağı saldırıya geçiverdiler. Arabacılar hemen bir çember kurarak umutsuzca direndilerse de, Kiowa'ların ve Comanche'lerin amansız saldırısına fazla dayanamadılar. Savaşçılar çemberi yararak yedi arabacıyı öldürdüler; arabaları yağma ederlerken geri kalan arabacılar yakındaki bir koruluğa kaçmayı başardılar. Gelgelelim, arabalarda ne tüfek, ne cephane; sadece mısır vardı. Arabaların katırlarını çözüp saldılar, yaralılarını atlara bağladılar sonra kuzeye Kızıl Irmak'a doğru yola koyuldular.

Büyük Savaşçı Sherman beş gün sonra Sill Kalesi'ne vardı General Grierson ona Kabak Kafa Tatum'u tanıştırdığında, Sherman temsilciye son hafta içersinde rezervasyondaki Kiowa'lardan yahut Comanche'lerden herhangi birinin kaybolup kaybolmadığını sordu. Tatum bu meseleyi hemen soruşturacağını söyledi.

Kısa bir süre sonra reislerden bazıları haftalık tayınlarını almaya geldiler. Aralarında Tepen Kuş, Satank, Büyük Ağaç, Yalnız Kurt ve Satanta da vardı. Temsilci Tatum reisleri ofisine çağırdı. Reislere her zamanki kibar ve ciddî edasıyla son zamanlarda Texas'ta bir araba katarına yapılan saldırıdan haberleri olup olmadığını sordu. Eğer içlerinden bir bilen varsa, anlatırsa memnun olacaktı.

*20. Kiowa'ların reisi Tepen Kuş * 1868 yılında Kansas'da, Fort Dodge'da William S. Soule'un çektiği fotoğraf Smithsonian Institution'ın izniyle kullanılmıştır.*

Satanta hemen ayağa kalkarak, saldırıya kendisinin önderlik ettiğini söyledi. Ama Mamanti'nin varlığından hiç söz etmedi. Satanta'nın bu davranışını açıklamak için birçok nedenler ileri sürülmüştür. Sırf böbürlenmek için mi yapmıştı bunu, yoksa reis olarak bütün sorumluluğu kendi üzerine alması gerektiğini mi düşünmüştü? Ama ne olursa olsun, bu fırsattan yararlanarak Tatum'a Kızılderililere karşı beyazların nasıl davrandığını anlatmaya koyuldu: "Sizden kaç kere silâh ve cephane istedim, vermeye yanaşmadınız. Daha birçok isteklerim oldu, hiçbirini gözönüne almadınız. Söylediklerimi asla dinlemiyorsunuz. Beyazlar ülkemizde bir demiryolu kurmaya hazırlanıyor, buna izin vermeyeceğiz. Birkaç yıl önceydi, kulağımızdan tuttular, Texaslıların yanına getirdiler bizi; tabiî ister istemez savaşmak zorunda kaldık... İki üç yıl önce General Custer buradayken beni tutukladı, birkaç gün hapiste tuttu. Ama artık Kızılderililerin tutuklandığı görülmüyor, anlaşılan bir daha da terkarlanmayacak. Bütün bu anlattıklarım üzerine, kısa bir süre önce, reislerden Satank, Kartal Yürek, Büyük Ağaç, Büyük Dal ve Hızlı Ayı'yı ve yüz kadar savaşçımı yanıma alarak Texas'a gittim; orada, Richardson Kalesi yakınlarında bir araba kafarı ele geçirdik... Eğer başka bir Kızılderili gelir de bu akına önderlik ettiğini ileri sürerse, mutlaka yalan söylüyordur, çünkü saldırıyı yöneten bendim!" (6)

Tatum, Satanta'nın bu hayret verici konuşması karşısında hiç renk vermedi. Satanta'ya, kendisinin silâh ve cephane dağıtmaya yetkili olmadığını, ama Büyük Savaşçı Sherman'ın Sill Kalesi'ni ziyaret etmekte olduğunu, eğer reisler silâh ve cephane için Sherman'a başvurmak isterlerse bunda serbest olduklarını söyledi.

Kiowa reisleri Sherman'la toplantı yapmanın yararlı olup olmayacağını tartışırlarken, Tatum General Grierson'a bir haber göndererek Satanta'nın araba katarına yapılan saldırıya önderlik ettiğini kabullendiğini ve saldırıya katılan öteki reislerin de adlarını verdiğini bildirdi. Grierson aldığı haberi kısa bir süre sonra Sherman'a aktarmıştı ki, kale karargâhına Satanta geldi. Washington'dan gelen büyük asker reisi görmek istiyordu. Sherman çıktı karşıladı Satanta'yı, el sıkıştılar; bütün reisleri toplantıya çağırdığını söyledi Sherman.

Çağrılan reislerin çoğu gönüllü olarak geldilerse de, askerler İhtiyar Satank'ı zor kullanarak getirmek zorunda kaldılar, Büyük Ağaç da kaçmaya çalıştı, fakat yakalandı. Kartal Yürek ise askerlerin ötekileri tutukladığını görünce kayboldu ortadan.

Reisler kalenin içindeki sundurmada toplanır toplanmaz, Sherman, Texas'ta sivil arabacıları öldürmek suçundan Satanta'yı, Satank'ı ve Büyük Ağaç'ı tutukladığını bildirdi. Dahası, Sherman'ın askerleri Kızılderili reisleri yargılamak üzere Texas'a götüreceklerdi.

Satanta Kiowa dilinde Texas'a zindana tıkılmaya götürülmektense ölmeyi yeğ tutacağını haykırarak harmaniyesini omuzuna atıp tabancasına uzan-

dı. Ama Sherman kılını bile kıpırdatmadan bir komut verdi, sundurma pencerelerinin kepenkleri aralandı, bir düzine karabina reislerin üzerine yöneldi. Karargâh ofisi Onuncu Süvari Bölüğü'nden zenci askerlerle doluydu.

O zaman Tepen Kuş öfkeyle ayağa kalktı. "Askerlerinize bu adamları öldürmelerini söylediniz," dedi. "Ama onlar benim kanımdan, öldürmenize izin vermeyeceğim. Burada hep birlikte öleceğiz." (7)

O sırada ortaya bir süvari birliği çıktı. Sundurmaya bakan tahta çit boyunca mevzilenirlerken, atının sırtında Yalnız Kurt geldi. Askerlere aldırmaksızın atından indi, atını çite bağladı, sonra iki karabinasını yere bıraktı. Tabanca kemeriyle oynayarak bir süre dineldi orada; gözleri fıldır fıldır, yüzünde büyük bir memnunluk okunuyordu. Sonra yerdeki karabinaları aldı, sundurmaya doğru ilerledi. Merdivenlere vardığında tabancasını en yakın reise uzattı ve Kiowa dilinde yüksek sesle, "Bir şey olursa ateşlersin," dedi. (8) Karabinalardan birini de bir başka reise verdi, sonra kendine kalan karabinayı kucağına alıp bakışlarını aşağılayıcı bir anlatımla Büyük Savaşçı Sherman'a dikerek sundurmanın döşemelerine oturdu.

Subaylardan biri komut verdi, süvariler karabinalarını Kızılderililere doğrulttu, tetikler çekildi.

Birden Satanta ellerini havaya kaldırarak, "Ha ır, hayır, hayır!" diye bağırdı. (9)

O zaman askerlere silâhlarını indirmelerini emretti Sherman sakin bir sesle.

Yaz ayı idi; Haziran'ın sekiziydi. Askerler iç reisi Richardson Kalesi'ne götürmek üzere arabalara bindirdiler. Satanta ile Büyük Ağaç, kelepçeli ve zincire vurulu, bir arabaya tıkıldılar; Satank ise bir başka arabaya.

Arabalar atlıların eşliğinde kaleden çıkıp yola koyulduğunda, İhtiyar Satank, Kiowa asker toplumunun ölüm türküsünü söylemeye başladı:

Ey güneş, yaşayacaksın sen sonsuza dek,
Ama biz Kaitsenko'ların alnına yazılmış ölmek.
Ey toprak, yaşayacaksın sen sonsuza dek,
Ama biz Kaitsenko'ların alnına yazılmış ölmek. (10)

Yolun bir dereyle kesiştiği yerdeki bir ağacı işaret etti. "Şu ağacın ötesine geçmeyeceğim," diye bağırdı Kiowa dilinde ve harmaniyesini başına geçirdi. Harmaniyenin altından ellerini yırtarak kurtardı kelepçeden, sonra gömleğinin içinden gizli bir hançer çıkardı. Umutsuzca bir çığlık atarak en yakınındaki muhafızın üstüne atıldı, hançerleyerek arabadan aşağı attı adamı. Hemen arkasından, şaşkın muhafızların birinden bir karabina kaptı. Dışarda, bir teğmenin ateş komutu verdiği duyuldu. Bir yaylım ateşi İhtiyar Kiowa'yı yere yıktı. Askerler arabaları durdurdular ve İhtiyar Satank'ın ölmesi-

ni beklediler tam bir saat. Sonra ölüsünü yolun kıyısındaki bir hendeğe attılar, Texas'a doğru devam ettiler yollarına.

Satanta ile Büyük Ağaç'ın cinayetten yargılanmaları 5 Temmuz 1871 günü Jacksboro'daki mahkemede başladı. Çiftçilerden ve belleri tabancalı sığır çobanlarından kurulu bir jüri üç gün boyunca tanıkları, suçlamaları ve sanıkları dinledi ve en sonunda reisleri suçlu buldu. Yargıç tutukluların asılmalarına karar verdi. Ne var ki, Texas valisi, idamların Kiowa'ların yeniden savaşa sürükleyeceği yolundaki uyarıları gözönüne alarak reislerin cezasını müebbet hapse çevirdi.

Artık Kiowa'lar en güçlü reislerini yitirmişlerdi. Güzün birçok genç Kızılderili küçük gruplar halinde rezervasyondan kaçarak ovalarda eski özgür hayatlarını sürdüren Kızılderililere katıldılar. Avcılardan ve yerleşmecilerden sakınarak, Kızıl Irmak ile Canadian Irmağı arasındaki yörede yaban sığırı sürülerinin ardına düşüyorlardı. Kazların Gittiği Ay yaklaştığında, Palo Duro Boğazı'nda kışlık kamplarını kurdular. Bu sözünü ettiğimiz Kızılderililer arasında Kwahadi Comanche'leri egemendi, ama kendilerine katılmaya gelen öteki bütün Comanche'leri sevgiyle karşılıyorlardı.

Yalnız Kurt eskiden Kwahadi'lerle ava çıkmıştı, onlara katılınması konusunda fikir vermiş olabilir; ama 1872 yılının ilk aylarında, Yalnız Kurt ile Tepen Kuş arasında, Kiowa'ların hangi yolu tutacakları konusunda bir tartışma çıkmış bulunuyordu. Tepen Kuş ve Tökezleyen Ayı, Texas'taki yaban sığırı avını terketmek anlamını taşısa bile, beyazların yolunu tutmayı savunuyorlardı. Yalnız Kurt ise karşıydı buna. Kiowa'lar yaban sığırı avlamadan yaşayamazdı. Ama beyazlar Kızılderili rezervasyon sınırları içersinde avlanmalarında diretirlerse, rezervasyon sınırları güneyde Rio Grande'ye Kuzeyde Missouri'ye kadar genişletilmeliydi!

Yalnız Kurt coşkun konuşmalarıyla Kızılderililer arasında güçlü bir destek sağladı ve Kiowa'lar onu Washington'a gidecek bir kurulun baş temsilciliğine seçtiler. Ağustos ayında Kızılderili Bürosu bölgedeki bütün kabilelerin temsilcilerini Washington'a antlaşma koşullarını görüşmeye çağırdı.

Henry Alvord adlı bir özel komisyon üyesi Kiowa temsilcilerini Washington'a götürmek üzere Sill Kalesi'ne geldiğinde, Satanta ve Büyük Ağaç'a danışmaksızın Washington'a gidemeyeceğini bildirdi Yalnız Kurt. Satanta ve Büyük Ağaç Texas mahpushanesindeydiler gerçi, ama gene de kabilenin önderleriydiler ve onlara danışılmaksızın hiçbir karar alınamazdı Washington'da.

Alvord ilkin pek kulak asmadı, ama Yalnız Kurt'un sözlerinde ciddî ve kararlı olduğunu görünce, mahpusanedeki reislerle bir toplantı düzenlemek üzere harekete geçti. Texas valisi isteksiz bir şekilde elindeki ünlü mahpusları Birleşik Devletler Ordusu'nun geçici denetimine bıraktı. Geniş yetkili bir süvari komutanı kelepçeli mahpusları 9 Eylül 1872 günü Dallas'da devraldı ve Sill Kalesi'ne doğru yola koyuldu. Mahpuslara muhafızlık

eden süvarilerin ardından Satanta'yı ve Büyük Ağaç'ı öldürerek üne erişme amacını güden silâhlı Texaslılar geliyordu.

Kafile Sill Kalesi'ne yaklaştığı zaman oradaki nöbetçi komutan öyle heyecanlandı ki, süvari subayının mahpusları başka bir yere götürmesi için uyarmak amacıyla bir sivil kolcu gönderdi: "Buradaki, Sill Kalesi'ndeki ya da kale dolaylarındaki Kızılderililer tehlikeli, çirkin ve savaşçıdırlar... Bunların asıl savaş reislerini buraya getirmek, sonra tutup, hiçbir çatışma çıkmadan, en azından umutsuz bir çarpışma çıkmadan tekrar cezaevine götürmeyi düşünmek kesinlikle olanaksızdır; hele onu böyle kelepçe vurulu bir halde getirdikten sonra... Bu yüzden, tam aksini emrettiğiniz halde, sizden onları buraya, rezervasyona getirmemenizi, M. K. ve T. Demiryolu'nun şimdiki terminaline götürmenizi rica ederim." (11)

Şimdi komisyon üyesi Alvord, Kiowa'ları, büyük St. Louis şehrinde Satanta ve Büyük Ağaç ile bir toplantı düzenlendiğine inandırmak zorundaydı. Oraya gitmek için Demir At'a binmeleri gerekiyordu. Kuşkucu Kiowa temsilcileri savaşçıların eşliğinde doğu yönünde 165 mil yol katederek Missouri, Kansas ve Texas Demiryolun terminalinin bulunduğu Kızılderili Bölgesi Atoka'ya vardılar sonunda.

Bu güldürü Atoka'da doruğuna erişti. Alvord Yalnız Kurt'un temsilcileriyle oraya vardığında, süvari komutanından, Satanta ve Büyük Ağaç'ı komisyon üyesinin sorumluluğuna aktarmak üzere demiryolu istasyonuna getirmekte olduğunu bildiren bir haber aldı. Haber Alvord'u telâşa düşürmüştü. Demiryolu terminali ıssız bir yerdi, Satanta'nın orada birden belirmesiyle doğacak duygusal bir tepkinin dizginlenmez olaylara yol açmasından korkuyordu komisyon üyesi. Ulağı süvari komutanına geri göndererek tutuklu Kızılderilileri hiç değilse Kiowa temsilcileri St. Louis'ye yola çıkıncaya kadar gözden ırak bir korulukta tutmasını rica etti.

En sonunda, 9 Eylül'de, Satanta ile Büyük Ağaç onlara geçici bir özgürlüğün verilmesinde büyük payı bulunan Yalnız Kurt'a kavuşmuşlardı. Komisyon üyesi Alvord bu yeniden biraraya gelmeyi "son derece etkileyici ve duygulandırıcı bir olay" şeklinde nitelendirirken, Kiowa reislerinin aralarında çok önemli bir sorunu tartıştıklarını farketmemiş görünüyordu. Ve Satanta ile Büyük Ağaç mahpusaneye götürülmek üzere yola çıkarıldığında, Washington'da yerine getirmesi gereken görevi bütünüyle kavramış bulunuyordu Yalnız Kurt. (12)

Kiowa'larla birlikte daha birçok Kızılderili temsilcisi Washington'a ulaştı; daha küçük Apache reisleri, bir grup Arapaho ve birkaç Comanche. Kabilede asıl gücü temsil eden Kwahadi Comanche'leri temsilci göndermemişti; Yamparika çetesini On Ayı, Penateka'larıysa Tosawi temsil etmekteydi.

Washington'daki görevliler büyük bir gezi yaptırdılar Kızılderililere; ilkin devletin askeri gücünü olanca görkemiyle sergilediler, ardından Metodist Kilisesi'nin sağladığı çevirmenlerin de katıldığı bir pazar vaazı ve Büyük

Baba Ulysses Grant'ın White House'un Doğu Odasında verdiği bir yemek geldi. Alışılmış parlak sözlerle süslü yaldızlı konuşmalardan sonra Kızılderili İşleri Komisyonu Başkanı Francis Walker Kiowa'lara ve Comanche'lere hitaben bir konuşma yaptı. Oldukça şaşırtıcıydı Walker'ın konuşması: "İlkin şunu söyleyeyim; burada temsil edilen Kiowa'lar ve Comanche'ler önümüzdeki aralık ayının on beşine kadar bütün reisleri, önderleri, savaşçıları ve aileleriyle Sill Kalesi'nin ve temsilciliğin on mil yakınında kamplarını kurmuş olmalıdır. Orada ilkyaza kadar patırtı çıkarmadan kalacaklar ve temsilcilerinin rızası olmadan ayrılmayacaklardır." (13) Daha sonra sözlerine devam ederek, Washington'a temsilci göndermekten sakınan Kwahadi Comanche'lerinin ve öteki çetelerin üzerine yakında Birleşik Devletler birliklerinin gönderileceğini açıkladı. Ayrıca, aralık ayının on beşine kadar Sill Kalesi'nin on mil yakınında kamp kurmayan her Kızılderili Birleşik Devletler hükümetinin düşmanı kabul edilecek ve görüldükleri yerde askerler tarafından vurulacaktı.

On Ayı ile Tosawi kendi Comanche çetelerinin Büyük Baba'nın isteklerini yerine getireceğini söylediler; fakat Yalnız Kurt bütün Kiowa'ları böyle bir isteği yerine getirmeye zorlayabileceğinden kuşku duyduğunu belirtti. Satanta ile Büyük Ağaç kabilenin savaş reisleriydiler, Texas'lılar onları mahpus tuttukları sürece birtakım genç savaşçılar kendilerini savaşı sürdürmekle yükümlü hissedeceklerdi. Barışa ancak Satanta ve Büyük Ağaç özgür kılınır ve rezervasyona geri yollanırsa kavuşabilirdi. Genç savaşçıları Texas'ta akınlar düzenlemekten ancak onlar alıkoyabilirdi.

Bu durum hiç kuşkusuz Kiowa reislerinin St. Louis'de yeniden biraraya geldikleri sırada, o "son derece etkileyici ve duygulandırıcı bir olay" sırasında kararlaştırılmış bir şeydi. Yalnız Kurt'un manevrası değme diplomatlara parmak ısırtacak cinstendi; Komisyon Başkanı Walker, Texas valisine Satanta ve Büyük Ağaç'ı serbest bırakması için emir vermeye yetkisi olmadığı halde, en sonunda Yalnız Kurt'a ültimatomuna uyması için reisleri serbest bırakacağına dair söz vermek zorunda kaldı. Üstelik Yalnız Kurt reislerin serbest bırakılacağı tarihi saptamaktan da geri kalmadı; tutuklu reisler gelecek Tomurcuk Ayı'nın sonuyla Yaprak Ayı'nın başından önce yahut 1873 Martı'nın sonuna kadar bırakılmış olacaktı.

Washington ziyaretinin sonuçlarından biri de, On Ayı'nın Comanche'lerden bütün bütüne kopması oldu. Yalnız Kurt rezervasyona bir kahraman olarak dönerken, On Ayı'nın saygınlığı kalkmış,unutulmuştu. Ovaların hasta ve bitkin eski ozanı 23 Kasım 1872 de öldü. "Oğlu dışında bütün halkı onu terketmişti." (14) diyordu temsilcilik öğretmeni Thomas Battey.

Bu arada, daha önce Komisyon Başkanı Walker'ın da sözünü ettiği gibi, askerler ovalarda özgür Kwahadi Comanche'lerini aramaya başlamışlardı. Richardson Kalesi'nden Dördüncü Süvari Bölüğü Kızıl Irmak'ın yukarı yörelerini taramaktaydı. Bu atlı askerlerin başında dayanıklı ve çabuk parlayan bir Kartal Reis, Ronald MacKenzie bulunuyordu. Comanche'ler ona

Mangoheute, yani Üç Parmak adını takmışlardı. (İç Savaş'ta şehadet parmağını kaybetmişti.) Üç Parmak'ın kolcuları 29 Eylül günü MacClellan's Creek'te Ayıboğan ve halkının yaşadığı büyük bir Comanche köyü keşfettiler. Kızılderililer kış hazırlığı içinde harıl harıl et kurutmaktaydılar. Askerler atlarını dörtnala kaldırarak köye saldırdılar, yirmi üç Comanche öldürdüler, yüz yirmi kadını ve çocuğu tutsak aldılar, bini aşkın at bulunan hemen bütün hayvan sürüsüne el koydular. MacKenzie köydeki iki yüz altmış iki kulübeyi yaktıktan sonra dere boyunca geri dönerek bir gece kampı kurdu. Bu arada, saldırıdan kurtulan yüzlerce savaşçı yürüyerek bir komşu Comanche köyüne gitmişlerdi. O köyden ödünç aldıkları atlar ve takviye kuvvetlerle süvarilere apansız bir gece baskını verdiler. "Bütün atlarımızı ve askerlerden de bazılarını ele geçirdik," diyordu savaşçılardan biri sonradan. (15) Gel gör ki, tutsak kadın ve çocukları kurtarmak mümkün olmadı; MacKenzie onları Sill Kalesi'ne götürdükten sonra Ayıboğan ve başka birtakım Kwahadi'ler aileleriyle birlikte olabilmek için rezervasyona geldiler. Ama Kwahadi'lerin ana gövdesi, Quanah Parker adlı yirmi yedi yaşında bir melezin önderliğinde hâlâ özgürce yaban sığırlarının ardından koşuyor, öteki güneybatı kabilelerinden yeni savaşçılar ediniyor ve eskisinden daha güçlü bir duruma geliyordu.

Kiowa'lar 1873 ilkyazının ilk belirtileriyle Satanta ve Büyük Ağaç'ın dönüşünü büyük bir törenle kutlamak üzere hazırlığa giriştiler. Kabak Kafa Tatum reislerin bırakılmasını bütün bir kış boyunca kösteklemeye çalışmış, ama Kızılderili İşleri Komisyonu Başkanı kulak asmamıştı onun sözlerine. Bunun sonucunda Tatum istifa etti, yerine James Haworth geldi. Tomurcuk Ayı geçip gidip de Yaprak Ayı takvimdeki yerini aldığında, Yalnız Kurt, eğer reisleri salıvermeyi kabul etmezlerse Texaslılarla hemen bir savaşa girişmekten söz etmeye başladı. Tepen Kuş savaşçılara sabırlı olmalarını salık verdi; Kızılderili düşmanı yerleşmecilerle başı belâdaydı Texas valisinin. En sonunda, Geyiklerin Boynuzlarını Döktükleri Ay (Ağustos), Washington'dan gelen görevliler Satanta ve Büyük Ağaç'ın tutuklu olarak Sill Kalesi'ne aktarılmalarını düzenlediler. Çok geçmeden de Texas valisi büyük bir toplantı için kendisi geldi oraya.

Toplantı günü, Satanta ile Büyük Ağaç'ın nöbetçi muhafazasında orada bulunmalarına izin verilmişti. Konuşmaları, Kiowa'lara temsilcilik dolaylarındaki çiftliklere yerleşmeleri gerektiğini söyleyerek vali açtı. Üç günde bir tayınlarını almalı ve yoklama yaptırmalı, gençlerin Texas'a akın yapmalarını önlemeli, silâhlarını ve atlarını teslim etmeli ve uygar Kızılderililer gibi ekin ekmeliydiler. "Bu arada," diye sürdürdü sözlerini vali, "Sill Kalesi'ndeki komuta subayı bütün bu koşulların Kızılderililerce yerine getirildiğini görünceye kadar Satanta ve Büyük Ağaç cezaevinde kalacaktır."

İlk cevap veren Yalnız Kurt oldu: "Mahpusları geri getirmekle gönlümüzü rahatlattınız Bari bugün salıverin onları da da iyiden iyiye mutlu edin bizi."

Ama valinin boyun eğmeye niyeti yoktu. "Demin ileri sürdüğüm koşulları asla değiştirmeyeceğim," dedi ve toplantı sona erdi. (16)

Yalnız Kurt hayal kırıklığına uğramıştı. Hem önerilen koşullar çok ağırdı, hem de reisler hâla mahpusanedeydi. "Barış yapmak istiyorum," dedi öğretmen Thomas Battey'e. "Barış uğrunda elimden geleni ardıma komadım. Ama Washington aldattı beni -bana ve halkıma en ufak bir güven göstermedi- verdiği sözleri yerine getirmedi. Ve şimdi savaşmaktan başka bir şey kalmıyor bize artık. Savaşın halkımın yok olması demek olduğunu biliyorum, ama biz zorunlu kılındık savaşmaya. Bu durumda ölmek yaşamaktan iyidir."

Tepen Kuş bile valinin istekleri karşısında öfkeye kapılmıştı. "Benim yüreğim taş gibidir; yumuşak bir yerini bulamazsınız. Beyazları dost bildim, elimi uzattım onlara. Meğer dost most değillermiş. Hükümet aldatmış bizleri; çürümüş Washington." (17)

Battey ve yeni temsilci Haworth, eğer vali iyi niyet göstererek Satanta ile Büyük Ağaç'ı serbest bıraktırmazsa, kan dökületeceğini, savaş patlayacağını farketmişlerdi. Valiye gittiler, durumu bütün açıklığıyla anlatarak fikrini değiştirmeye razı ettiler. O gece geç saatlerde, vali, Yalnız kurt ve öteki reislere haber göndererek, ertesi sabah kendileriyle görüşmek istediklerini bildirdi. Kiowa'lar görüşme isteğini kabul ettilerse de, gündoğumundan önce artık yerine getirilmeyecek vaatlere kulak asmamayı kararlaştırdılar. Toplantıya tepeden tırnağa silâhlı geldiler; savaşçılar mahpushanenin yanına yerleştirilmişti, ayağına tez atlar her an dörtnala kalkmaya hazır bekliyordu.

Elbette bütün bunlar Texas valisinin gözünden kaçmamıştı. Kiowa'ların verdikleri sözü kendi paylarına tutacaklarından emin olduğunu, Satanta ve Büyük Ağaç'ı serbest bıraktığını söyleyerek kısa kesti konuşmasını. Artık Satanta'yla Büyük Ağaç özgürdüler. Yalnız Kurt yeni bir kansız zafer daha kazanmıştı.

Yaprakların Döküldüğü Ay, Satanta, duman deliklerinin ucundaki direklerinde kızıl kurdelâlar uçuşan kızıl çadırına taşındı. Artık reislikte gözü olmadığını söyleyerek, kızıl büyücü mızrağını eski dostu Beyaz Sığırcık'a verdi. Bundan böyle tek bir isteği vardı; o da, mutlu ve özgür, kırlarda dolaşmaktı. Ama gene de sözünde durdu, temsilcilikten fazla uzaklaşmadı ve o güz ovalardaki genç Kızılderililer gibi yaban sığırı avlamak için kaçıp gitmedi.

Kazların Gittiği Ay, Texas'tan gelen beyaz hırsızlar Kiowa ve Comanche at sürülerine saldırarak, en iyi atlardan iki yüzünü çaldılar. Savaşçılardan ba-

*21. Comanche'lerden On Ayı * 1872 yılında Alexander Gardner tarafından çekilen fotoğraf Smithsonian Institution'ın izniyle yayınlanmıştır.*

zıları artlarına düştüler, fakat Texas'lı hırsızlar Kızıl Irmağı geçmeden ancak birkaç hayvanı geri alabildiler.

Bu olaydan kısa bir süre sonra dokuz genç Kiowa ve yirmi bir Comanche çalınan atlarını yenilemek amacıyla güneye gitmeye karar verdiler. Texas'taki at sürülerine saldırarak Satanta'yla Büyük Ağaç'ın başını belâya sokmamak için Meksika'ya gittiler. Yerleşme merkezlerine fazla yaklaşmamaya dikkat ederek beş yüz mil son derece rahat at sürdüler, Kartal Geçidi ile Laredo arasındaki yerden Rio Grande'yi aştılar. Meksika'da, Texas'lıların kendilerinden çaldığı sayıda at çaldılar çiftliklere baskınlar düzenleyerek. Ama atları ele geçirebilmek için bazı Meksikalıları öldürmek zorunda kalmışlardı, geri dönerken de kendilerini durdurmaya kalkışan iki Texas'lıyı vurmaktan kaçınmadılar. Bu kez Mavi Ceketlilier düştü arkalarına; Clark Kalesi yakınlarında bir kovalamaca sırasında genç Kızılderililerden dokuzu vuruldu. Vurulanların arasında Yalnız Kurt'un oğlu Tauankia ile yeğeni Guitan da bulunuyordu.

Hayatta kalanlar Sill Kalesi'ne döndüğünde kış ortasıydı. Kiowa'lar ve Comanche'ler en yiğit delikanlılarının ölümü ardından yas tutmaya başladılar. Oğlunun ölümü karşısında üzüntüden çılgına dönen Yalnız Kurt saçlarını kesti, çadırını yaktı, atlarını boğazladı ve Texaslılardan intikam alacağına ant içti.

1874 ilkyazı gelip de kırlardaki çimenler yeşerir yeşermez, Yalnız Kurt, Texas'ın ta içlerine kadar sokulup Tauankia ve Guitan'ın cesetlerini geri getirecek bir grup kurdu. Ama rezervasyonda çok sıkı gözetlendikleri için Kiowa'lar girişecekleri seferi gizli tutamadılar. Bu yüzden, Kızıl Irmak'ı henüz aşmışlardı ki, Concho, McKavett ve Clark kalelerinden gelen Mavi Ceketli askerlerin önlerini kesmek üzere hızla saldırdığını gördüler. Ama ne yaptı, ne etti bilinmez, Yalnız Kurt ardına düşenlerin hepsini atlatmayı başardı. Yalnız Kurt'un grubu ölülerin gömüldüğü yere erişti, Tauankia ve Guitan'ın cesetlerini aldı ve kuzeye doğru yola çıktı. Ama bir süvari birliği arkalarından o kadar yaklaştı ki, Yalnız Kurt cesetleri yeniden bir dağın yamacına gömmek zorunda kaldı. Kiowa'lar küçük gruplara ayrıldılar ve ovalık bölgede dağılarak gözden kayboldular. Çoğu Kızıl Irmak'a vardıklarında, Elk Creek'te çok özel bir güneş dansı düzenlendiğini duydular.

Kiowa'lar yıllardır dostları Comanche'leri düzenledikleri güneş dansına katılmaya çağırırlar, ama Comanche'ler hep seyirci olarak kalır, kendileri böyle bir tören düzenlemezlerdi. 1874 ilkyazında ilk kez Kiowa'ları kendi düzenledikleri güneş dansına çağırdılar. Ayrıca, ovalık yöredeki av sürülerini yavaş yavaş ortadan kaldıran beyaz yaban sığırı avcıları konusunda ne yapacaklarını kararlaştırmada kendilerine yardımcı olmalarını istiyorlardı. Tepen kuş bu çağrıyı geri çevirdi. Güneş dansını düzenleyenlerin Kwahadi'ler olduğunu öğrenmişti; izleyicilerine, Kwahadi'lerin hükümetin düşmanı olduğunu, kamplarında kalmalarını ve temmuza kadar kendi güneş danslarını

*22. Beyaz At ya da Tsen – tainte * 1870 de William S. Soule tarafından çekilen fotoğraf Smithsonian Institution'un izniyle kullanılmıştır.*

beklemelerini öğütledi. Ne var ki, oğlunun ölümünden ve çocuğunun kemiklerini geri getirip doğru dürüst bir cenaze töreni yapmasına bile izin vermediklerinden ötürü beyazlara hâlâ diş bileyen Yalnız Kurt kendi adamlarının başına geçerek Comanche'lerin güneş dansına katılmaya karar verdi. Satanta da geldi Yalnız Kurt'la birlikte; rezervasyon sınırları içersinde bir Comanche törenine katılmanın herhangi bir zararı olacağını sanmıyordu; tersine, son derece soylu ve onurlu bir davranıştı bu.

Kwahadi'ler yaban sığırı sürüleri hakkında kötü birtakım haberler almışlardı; telâş içersinde hemen Elk Creek'e geldiler. Her yerde beyaz avcılara ve post tacirlerine rastlanmaktaydı; hayvan leşlerinin tiksinti verici kokusu ovaların rüzgârına karışıyordu; **büyük hayvan sürüleri de tıpkı Kızılderililer gibi hızla azalıyordu.**

(1872-1874 yılları arasında öldürülen 3.700.000 yaban sığırından sadece 150.000'i Kızılderililer tarafından vurulmuştu. Bu işe ilgi gösteren bazı Texaslılar General Sheridan'a beyaz avcıların toptan kıyımını durduracak bir şey yapılıp yapılamayacağını sorduklarında şu cevabı aldılar: "Bırakınız, yaban sığırları tükeninceye kadar öldürsünler, postunu yüzsünler, satsınlar; çünkü kalıcı barışı ve uygarlığın ilerlemesini sağlayacak tek yol budur.") (18)

Oysa özgür Kwahadi'ler yararlı hayvanları yok ederek ilerleyen bir uygarlığı istemiyordu. Comanche'lerin güneş dansı sırasında, Isatai adlı bir Kwahadi kâhini yaban sığırlarının kurtarılması için savaşa girilmesinden sözetti. Isatai büyük ve ünlü bir büyücüydü; karnından araba dolusu cephane çıkardığı, beyazların kurşunları havada durdurduğu söylenirdi.

Kwahadi'lerin genç savaş reisi Quanah Parker da beyazların otlaklardan çıkarılıp atılması için girişilecek bir savaştan yana konuştu. İlk önce avcıların üssüne, Canadian Irmağı yakınlarında Adobe Walls diye bilinen ticaret merkezine darbe indirmelerini önerdi.

Güneş dansı henüz sona ermişti ki, kuzeydeki rezervasyonlarından bir grup Cheyenne ve Arapaho geldi. Beyaz at hırsızları en iyi atlarından ellisini çaldığı için burunlarından soluyorlardı. Hırsızların yaban sığırı avcıları olduğundan kuşkulanıyorlardı. Quanah'ın Adobe Walls'daki avcılara saldırı tasarısını öğrenince, Kwahadi'lere katılmaya karar verdiler. Yalnız Kurt, Satanta ve onların Kiowa savaşçıları da çarpışmaya gönüllü olarak katılmayı kararlaştırdı. Yaban sığırlarını yok olmaktan kurtarmanın önemsiz rezervasyon kurallarına uymaktan çok daha âcil ve ciddî bir iş olduğu kanısındaydılar. Hem zaten, avcılar antlaşma uyarınca sadece Kızılderililere ait olan yaban sığırı alanlarına kimseye sormadan girmiyorlar mıydı? Madem ki askerler görevlerini yapmıyor, avcıları yaban sığırı alanlarından çıkarmıyordu, o zaman iş Kızılderililere düşüyordu.

Kavurucu Yaz Ayı'nda yedi yüz savaşçı Elk Creek'ten batıya yürüdü. Isatai yol boyunca büyü yaptı, savaşçıların maneviyatını yükseltti. "O beyaz-

lar sizi vuramaz," diyordu. "Yaptığım büyüyle bütün kurşunlarını durduracağım. Saldırdığınız zaman yerle bir edeceksiniz hepsini." (19)

Savaşçılar 27 Haziran günü daha gün doğmadan Adobe Walls'a yaklaştılar ve erzak üssündeki bütün yaban sığırı avcılarını temizleyecek bir saldırının hazırlıklarına giriştiler. "Atlarımızla tozu dumana katarak müthiş bir saldırıya kalktık," diye anlatacaktı daha sonradan Quanah Parker. Yer köstebek yuvalarıyla kaplıydı, atların ayakları ikide bir deliğe giriyor, kösteklenıyordu; zaman zaman üstlerindeki boyalı savaşçılarla birlikte yıkıldıkları da oluyordu. Bu arada arabaya binip kaçmaya çalışan iki avcı yakaladılar; ikisini de hemen öldürüp kafa derilerini yüzdüler. Silâh ve yeri göğü inleten nal sesleri içerdeki beyazları harekete geçirmişti; uzun menzilli yaban sığırı tüfekleriyle ateş açtılar. Bunun üzerine Kızılderililer önce çekildiler, sonra geleneksel çember saldırılarını başlattılar; arada sırada tek tek savaşçılar hızla dalarak rnızrak savuruyor ya da pencerelerden içeri ateş ediyorlardı.

"Yanıma bir Comanche alarak evlerden birine vardım," diyordu Quanah. "Aşağı ateş etmek için damda delikler açtık." (20) Kızılderililer, avcıları bütün cephanelerini harcamaya zorlamak amacıyla durmadan geri çekilip saldırıyorlardı. Bu saldırılardan birinde Quanah'ın atı vuruldu, Quanah bir yere sığınmaya çalışırken omuzundan yaralandı. Yerde sürünerek bir çalılığa gizlendi ve daha sonra kurtarıldı.

"Yaban sığırı avcıları sayıca bizden çok üstündüler," diyordu Comanche'lerden biri. "Kerpiç duvarların ardında mevzilenmişlerdi. Tüfeklerinde dürbünler vardı... Adamlarımızdan biri bir mil kadar uzaklıktan atılan bir kurşunla atıyla birlikte yere yıkıldı. Yaralandı, ama ölmedi." (21)

Saldırıcılar öğleden sonra erken saatlerde güçlü yaban sığırı tüfeklerinin atış menzili dışına çekildiler. On beş savaşçı ölmüştü; daha birçoğu da ağır yaralıydı. Bu kez, öfke ve kinlerini, kendilerini beyazların kurşunlarından koruyacağını ve büyük bir zafere ulaşacaklarını vaat eden Isatai'ye yönelttiler. Öfkeli bir Cheyenne Isatai'yi kırbaçlamaya başlayınca daha başka savaşçı yiğitler de gelip katıldılar, ama Quanah durdurdu adamlarını. Isatai'nin uğradığı utanç yeterli bir cezaydı onun için. Ve Quanah Parker bir daha hiçbir büyücünün sözüne güvenmedi.

Reisler, Kerpiç Duvarlar kuşatmasının yararsızlığını anlayıp çekildikten sonra, Yalnız Kurt ile Satanta, savaşçılarını Kiowa'ların güneş dansına katılmaları için Kızıl Irmak'ın kuzey yöresine götürdüler. Hiç kuşkusuz, Comanche ve Cheyenne dostlarını da kendileriyle gelmeye çağırdılar. O yaz Kiowa törenlerinin başlıca özelliği, Satanta ile Büyük Ağaç'ın rezervasyona dönmelerinin kutlanmasıydı. Kwahadi'ler ve Cheyenne'ler, rezervasyon halkını, yaban sığırı sürüleri istilâcı beyaz avcılar tarafından yok edilirken orada yan gelip eğlenmekle suçladılar. Yaban sığırlarının kurtarılması için girişecekleri savaşa katılmaya çağırdılar bütün Kiowa'ları.

Fakat Tepen Kuş bütün bu tartışmalara kulak asmıyordu. Güneş dansı

biter bitmez savaşçılarını alarak hemen rezervasyona döndü. Oysa Yalnız Kurt ve izleyicileri, kararlı Kwahadi'lere katılmanın kendileri için bir ödev olduğunu kabul etmişlerdi.

Bu sefer Satanta Yalnız Kurt'a katılmadı. Talihini yeterince zorladığına karar veren bir zamanların ateşli ve eylemci reisi isteksiz bir şekilde Sill Kalesi'ne geri döndü. Yolda, ailesi ve birkaç dostuyla birlikte Yağmurlu Dağ Deresi'ne, Wichita rezervasyonunu ziyarete gitti. Amacı, oradaki rençber Kızılderililerle biraz alışverişte bulunmaktı. Güzel bir yaz günüydü; ve Satanta'nın Sill Kalesi'ne dönüp de yeniden yoklamalarda bulunmaya başlamak için hiç acelesi yoktu.

O yaz ovalarda her şey kötüleşmişti sanki. Her geçen gün kızgın güneş kuru toprağı biraz daha kavuruyor, dereler biraz daha kuruyor, kurşunî gökyüzünde savrulan çekirge bulutları çayırları biraz daha kaplıyordu. Eğer böyle bir sıcak birkaç yıl önce bastırsaydı, kırlar su bulmak için çılgınca koşuşan on binlerce yaban sığırının altında baştan başa sarsılırdı mutlaka. Oysa artık sürüler gitmiş, arkalarında sonsuz bir kemik ve kafatası yığını bırakmışlardı. Beyaz avcıların çoğu çekip gitmişti. Comanche, Kiowa, Cheyenn ve Arapaho çeteleri tedirgin dolaşıyor, arada sırada birkaç küçük sürüye rastlıyor, ama çoğu zaman rezervasyonlarına elleri boş dönmek zorunda kalıyorlardı.

Temsilciliklerdeyse her şey karmakarışıktı. Ordu ile Kızılderili Bürosu'nun amaçları bir türlü uyuşmuyordu. Erzaklar gönderildikleri yere hiçbir zaman varmıyordu. Bazı temsilciler, izinsiz çekip giden Kızılderilileri cezalandırmak amacıyla tayınlarını vermiyorlardı. Orada burada çatışmalar patlak veriyor, savaşçılarla askerler birbirlerine ateş açıyorlardı. Temmuz ortalarında Sill Kalesi temsilciliğine kayıtlı bulunan Kiowa ve Comanche'lerin yarısı gitmiş bulunuyordu. Bu son kabileler âdeta esrarengiz bir güç tarafından yaban sığırı avlağına, Palo Duro Boğazına çekilmişlerdi.

Düz ufukta, derin bir yarık halinde ovaya inen Palo Duro, söğüt ağaçlarını ve çimenleri sürekli diri tutan kaynaklar, çağlayanlar ve derelerle kaplı bir vahaydı sanki. Boğaza ancak yaban sağırlarının açtığı birkaç yoldan girilebiliyordu. Coronado buraya on altıncı yüzyılda gelmiş, ama ondan sonra sadece birkaç beyaz farkına varabilmişti böyle bir yerin varlığının.

1874 yılı yaz sonlarında gerek Kızılderililer, gerekse yaban sığırları burasını sığınak edindiler. Kızılderililer sadece kış gereksinimlerini karşılayacak sayıda hayvan öldürdüler. Etleri büyük bir özen içinde kurumaya serdiler, yağları derilere doldurup ayırdılar, sinir ve kasları yay ve iplik yapımında, boynuzları kaşık ve kapkacak yapımında, kılları ip ve kemer yapımında kullandılar, postlardan da çadır bezi, giysi ve çarık yaptılar.

Daha Sarı Yaprak Ayı başlamadan dere boyunca bütün bir boğaz bir

*23. Comanche'lerden Quanah Parker * Hutchins ya da Lanney tarafından Oklahoma'daki Kiowa rezervasyonunda Kiowa'ların, Comanche'lerin ve Kiowa - Apache'lerin yaşadığı 1891 ve 1893 yılları arasında çekilmiş, Smithsonian Institution'ın izniyle kullanılmıştır.*

çadır ormanına dönmüştü. Kiowa'ların, Comanche'lerin ve Cheyenne'lerin ilkyaza kadar yetecek yiyecek yığılımları vardı. Hemen hemen iki bin kadar at yaban sığırlarıyla paylaşmaktaydı otlağı. Kadınlar korkusuzca işlerini görüyor, çocuklar dere boylarında oyunlarını oynuyorlardı. Quanah ve Kwahadi'ler için her zaman sürdürdükleri bir hayattı bu; Yalnız Kurt, Kiowa'lar ve öteki temsilcilik kaçakları içinse yepyeni bir hayatın başlangıcıydı.

Beyazların yasalarına böylesine meydan okunması, elbette ki durmadan boşalan rezervasyonlardaki yetkililer için asla hoşgörülemeyecek bir tutumdu. İnatçı Kwahadi'ler ve müttefikleri gizli kışlık köylerine henüz yerleşmekteydiler ki, Büyük Savaşçı Sherman sağa sola komutlar yağdırmaya başladı. Eylül ayında beş bölük Mavi Ceketli harekete geçti. Dodge Kalesi'nden Ayı Postu Nelson Miles güneye vurdu; Concho Kalesi'nden Üç Parmak MacKenzie kuzeye ilerledi. New Mexico'daki Bascom Kalesi'nden Binbaşı William Price doğuya gitti. Sill ve Richardson kalelerinde ise Albay John Davidson ve Albay George Buel yola düzüldüler. Yeni tüfekler ve toplarla donatılmış binlerce Mavi Ceketli, sadece yaban sığırlarını kurtarmak ve özgür bir hayat yaşamak amacında olan birkaç yüz Kızılderilinin ardına düşmüştü.

Satılık Tonkawa kolcularını kullanan MacKenzie'nin atlıları 26 Eylül günü büyük Palo Duro köyünün yerini keşfettiler. Yalnız Kurt'un Kiowa'ları ilk saldırının şiddeti karşısında ayakta kalmayı başardılar. Savaşçılar, gafil avlandıkları halde, kadınların ve çocukların kaçmasını sağladılar, sonra da yoğun ateş altında geri çekildiler. MacKenzie'nin askerleri boşalan köye dolusarak çadırları yaktılar, Kızılderililerin kışlık yiyecek yığımlarını yok ettiler. Akşama doğru binden fazla at ele geçirmişlerdi. MacKenzie hayvanların Tule Vadisi'ne sürülmesini emretti. Orada askerler hayvanları boğazladılar ve bin kadar ölü at gökyüzünde dolanan akbabalara terkedildi.

Atsız, yiyeceksiz, giyeceksiz, sığınaksız kalan Kızılderililer ovaya dağıldılar. Ve binlerce Mavi Ceketli dört bir yandan saldırarak bir bir yakaladılar hepsini; ilkin yaralılar, sonra yaşlılar, en sonra da kadınlar ve çocuklar ele geçirildi.

Yalnız Kurt ve 252 Kiowa askerlerin elinden kurtulmuş, ama artık adım atacak halleri de kalmamıştı. 25 Şubat 1875 günü Sill Kalesi'ne gelerek teslim oldular. Üç ay sonra da Kwahadi'lerle birlikte Quanah geldi, teslim oldu.

Bütün bu karışıklık içersinde, serbest bırakılan reisler, Satanta ve Büyük Ağaç rezervasyondan kaçtılar. Cheyenne temsilciliğine vardıklarında kendiliklerinden teslim oldular, ama demire vurularak mahpusaneye atıldılar.

Sill Kalesi'nde, teslim olan her Kızılderili çetesi bir ağıla sokuluyor ve orada askerler tarafından silâhları alınıyordu. Üstlerinde irili ufaklı ne bulunursa yere atılıyor, sonra bütün bunlar yerde bir yığın haline geldiğinde yakılıyordu. Atlarıyla katırları bozkıra götürülerek vuruldu. Rezervasyondan

kaçmakla suçlanan reisler ve savaşçılar ya hücrelere kapatıldılar ya da tavansız bir buzhanenin yüksek duvarları ardına hapsedildiler. Muhafızlar Kızılderililere kafeslere tıkılmış hayvanlar gibi davranıyor, her gün önlerine çiğ et parçaları atıyorlardı.

Washington'daki Büyük Savaşçı Sherman tutsakların yargılanıp cezalandırılmasını emretti. Temsilci Haworth, Satanta ve Büyük Ağaç'a daha ılımlı davranılmasını rica etti. Sherman'ın Büyük Ağaç'a karşı hiçbir kini yoktu, ama Satanta'nın meydan okuyuşunu unutmamıştı; sonunda Satanta tek başına Texas hapisanesini boyladı.

Askerî yetkililer bu kadar tutukludan hangisini cezalandıracaklarına karar veremedikleri için, Tepen Kuş'a, Florida'daki Marion Kalesi zindanlarına sürgün gidecek yirmi altı Kiowa seçmesini emrettiler. Ve Tepen Kuş bu tiksinti verici emre boyun eğdi. Texas'taki çarpışmalara katıldıkları için Yalnız Kurt'un, Beyaz At'ın ve Mamanti'nin gitmeleri gerektiğini biliyordu. Geri kalanı tamamlamak için de sıradan savaşçılar ve kabile içinde büyümüş birkaç Meksikalı tutsağı seçti.

Böylece Tepen Kuş kabile üyeleri tarafından yargılandı ve izleyicilerini kaybetti. "Parçalanmış ve bir kenara fırlatılmış bir taşa benziyorum," dedi üzgün bir edayla Thomas Battey'e. "Bir parçası nah şuraya, öteki parçası da işte oraya fırlatılmış bir taşa." (22)

Prangalı mahkûmlar Florida'ya götürülmek üzere arabalara doldurulduklarını gün, Tepen Kuş atının sırtında onları uğurlamaya geldi. "Sizler adına üzüntü duyuyorum," dedi. "Sizi kurtarabilirdim, ama inatçılığınızla başınızı belâya soktunuz. Hükümet tarafından cezalandırılacaksınız. Ama umudunuzu yitirmeyin. Sizi seviyorum ve kurtulmanız için elimden geleni yapacağım."

Tepen Kuş'a Mamanti cevap verdi kınayıcı bir sesle. "Gerçi serbest kaldın, beyazlarla birlikte özgür yaşayacaksın. Ama ömrün uzun olmayacak, Tepen Kuş. Ölümünü göreceğim." (23)

Tepen Kuş iki gün sonra kalenin yakınındaki kulübesinde kahvesini içtikten sonra esrarengiz bir şekilde öldü. Üç ay sonra Marion Kalesi'nde Tepen Kuş'un ölümünü öğrenen Mamanti de aniden öldü ve Kiowa'lar, büyücünün, gücünü kendi kabilesinden birini yok etmek için kullandığından kendi ölümünü de istemek zorunda kaldığını söylediler. Üç yıl sonra, Texas'ta bir hapisane hastanesinde çürümekte olan Satanta kendini pencereden aşağı atarak kurtuluşu ölümde buldu. Aynı yıl Yalnız Kurt sıtmaya yakalandı, Sill Kalesi'ne dönmesine izin verildi, ama bir yıl geçmeden o da öldü.

Büyük önderler birbiri ardı sıra ölmüş, Kiowa'ların ve Comanche'lerin muhteşem gücü kaybolmuştu. Kurtarmaya çalıştıkları yaban sığırları yok olup gitmişti. Ve bütün bunlar on yıldan daha kısa bir zamanda olmuştu.

ON İKİ

KARA TEPELER SAVAŞI

1875 **1 Mayıs**, Viski Şebekesi'nin aralarında yüksek devlet memurları da bulunan 238 üyesi hakkında maliyeyi vergi kaçırarak dolandırmaktan dava açılıyor. 6 Aralık Kongre kırk dördüncü defa toplanıyor; Demokratlar Temsilciler Meclisi'nde 1859'dan bu yana ilk defa çoğunluğu sağlıyorlar.

1876 **7 Şubat**, Başkan Grant'in özel sekreteri Orville Babcock, Viski Şebekesi davasında temize çıkıyor, ama Grant tarafından görevinden uzaklaştırılıyor. 4 Mart, ABD Kongresi Savaş Bakanı Belknap'ın Kızılderili Şebekesi ile suç ortaklığından yargılanmasını kararlaştırıyor. 10 Mayıs, Philadelphia'da Yüzüncü Yıl Sergisi açılıyor. 11 Haziran, Cumhuriyetçiler Başkanlığa Rutherford B. Hayes'i aday gösteriyorlar. 27 Haziran, Samuel J. Tilden Demokratlarca Başkanlığa aday gösteriliyor. 9 Temmuz, Güney Carolina'da Hamburg'da zenci milisler kıyımdan geçiriliyor. 1 Ağustos, Colorado eyalet olarak Birlik'e alınıyor. Eylül, Edison New Jersey'de Menio Park şehrinde laboratuvarını kuruyor. 7 Kasım, her iki parti de başkanlık seçiminde başarılı olacaklarını ileri sürüyorlar; kamuoyunda zafer Tilden'in. 6 Aralık, Seçim Kurulu toplanıyor, Hayes 185, Tilden 184 oy alıyor.

Beyaz ırktan hiç kimsenin, bölgenin herhangi bir kesimini işgal etmesine ya da buralarda yerleşmesine izin verilmeyecek, Kızılderililerin izni olmadan sözü edilen yerlerden geçilemeyecektir.

1868 ANTLAŞMASI

Buralarda beyaz adam istemiyoruz. Kara Tepeler benimdir. Beyazlar onları almaya çalışırlarsa, savaşacağım.

TATANKA YOTANKA (OTURAN BOĞA)

Halkın toprağı satılmaz.

TASHUNKA WITKO (AZGIN AT)

Beyazlar leş kurtları gibi Kara Tepeler'i sardı, elinizi çabuk tutup onları geriye sürmenizi istiyoruz. Bütün hırsızların reisi (General Custer) geçen yaz Kara Tepeler'e bir yol açmıştı, Büyük Baba'nın, Custer'in meydana getirdiği zararları ödemesini istiyorum.

BAPTISTE GOOD

Kara Tepeler diye bilinen topraklar Kızılderililerce yurtlarının merkezi sayılır. Sioux'ların on ulusu buraya yurtlarının merkezi olarak bakmaktadır.

TATOKE INYANKE (KOŞAN ANTİLOP)

Büyük Baba'nın genç oğulları altını tepelerden götürücek. Onunla sayısız evler dolduracaklarını biliyorum. Bunu gözönüne alarak halkımın yaşadığı sürece hazırlıklı olmasını istiyorum.

MATO NOUPA (İKİ AYI)

Büyük Baba delegelere bütün Kızılderililerin Kara Tepeler üzerinde hakkı olduğunu, varacakları karar ne olursa olsun saygıyla karşılanacağını söyledi... Ben bir Kızılderiliyim; beyaz adamlarca enayi yerine kondum, ama bunun nedeni beyazların öğüdüne uymamdır.

SHUNKA WITKO (ENAYİ KÖPEK)

Büyük Baba'mızın büyük bir kasası varsa, bizim de var. Bizim kasamız, Te-

peler'dir... Kara Tepeler için yetmiş milyon dolar istiyoruz. Parayı bankaya yatırın ki, faiziyle sürü satın alabilelim. Beyazlar böyle yapar.

MATO GLESKA (BENEKLİ AYI)

Bizi kafa kafaya getirip üstümüze bir battaniye örttünüz. Şu tepe bizim servetimizdir, ama siz onu bizden almak istiyorsunuz... Beyazlar, bize ayrılan topraklara girip malımıza sahip çıktınız, doymak bilmediğiniz için kasamızın hepsini alacak kadar ileri gittiniz

ÖLÜ GÖZLER

Bu ülkeyi asla bırakmak istemiyorum; kandaşlarımın tümü bu topraklarda yatıyor, çürüyüp dağılacağım yer burası olacaktır.

SHUNKAHA NAPİN (KURT GERDANLIK)

Oturup buradan altın çıkarmaya gidişlerini seyrettik ve hiçbir şey demedik... Arkadaşlarım, Washington'a gittiğimde sizin para-evinize uğramıştım, yanımda genç adamlar vardı, ama ben orada olduğum sürece hiçbirisi o evden para almadı. Bununla birlikte Büyük Baba'nızın halkı ülkeme gelince benim para-evime (Kara Tepeler) giriyor ve para çalıyor.

MAWATANI HANSKA (UZUN MANDAN)

Dostlarım, uzun yıllar bu ülkede yaşadık; Büyük Baba'nın ülkesine hiç geçmedik, onu hiçbir şekilde rahatsız etmedik. Onun halkıysa ülkemize girip bizi rahatsız ediyor, yığınla kötülük ediyor ve halkımıza kötülüğü öğretiyor... Siz bu ülkeye gelmek üzere okyanusu geçmeden ve o zamandan bu yana zenginlik yönünden buna denk bir araziyi satın almak istememiştiniz. Dostlarım, satın almaya geldiğiniz bu ülke bizim en iyi arazimizdir... Bu toprak benimdir, burada büyüdüm, atalarım burada yaşayıp burada öldü, ben de burada kalmak istiyorum.

KANGI WIYAKA (KARGA TÜYÜ)

Avlarımızı ve geçimimizi sağlayan şeyleri ülkeden sürüp götürdünüz. Elimizde vazgeçmemizi istediğiniz tepelerden başka değerli bir şey kalmadı. Toprak her türden minerallerle dolu, üzeri ulu çam ağaçlarıyla kaplı. Bunları Büyük Baba'ya bıraktığımız an, hem bizim, hem de beyazlar için çok değerli olan en son şeyden vazgeçmiş olacağımızı biliyoruz.

WANİGI SKA (BEYAZ RUH)

Bozkır tutuştuğunda ateşle çevrilen hayvanlar görürsünüz; yanmamak için kaçıp gizlenmeye çalışırlar.
İşte bizim de durumumuz bu.

NAJINYANUPİ (KUŞATILMIŞ)

⁂

KIZIL BULUT, Benekli Kuyruk ve Teton halklarının kuzeybatı Nebraska'da kendilerine ayrılmış topraklara yerleşmelerinin üzerinden uzun süre geçmeden, beyaz yerleşme bölgelerinde, Kara Tepeler'de çok miktarda altın bulundğu söylentisi hızla yayılmaya başladı. *Paha Sapa*, Kara Tepeler dünyanın merkezi, savaşçıların Yüce Ruh'la konuşup onun kendilerine görünmesini beklemeye gittikleri, tanrıların ve kutsal dağların ülkesiydi. 1868'de Büyük Baba, değersiz saydığı tepeleri antlaşmayla temelli Kızılderililere bırakmıştı. Dört yıl sonra beyaz madenciler antlaşmayı bozmaya başladı. Bunlar *Paha Sapa*'yı işgal etmişler, beyazları çılgına çeviren sarı madeni bulmak için kayalık geçitleri ve duru ırmakları araştırıyorlardı. Kızılderililer bu çılgına dönmüş beyazları kutsal tepelerde görünce, bir kısmını öldürdüler, geri kalanını da kovaladılar. 1874 yılında altına susamış Amerikalılar öyle bir şamata kopardılar ki, orduya yeniden Kara Tepeler'e girme emri verildi. ABD hükümeti 1868 antlaşması beyazların bölgeye girmesini yasaklamış olmasına karşın bu silâhlı işgal için Kızılderililerden izin almaya gerek görmemişti.

Kirazların Kızardığı Ay boyunca binden fazla süvari Abraham Lincoln Kalesi'nden ayrılarak Kara Tepeler'e gitmek üzere ovayı geçti. Bunlar Yedinci Süvari Birliği'nin askerleriydi, başlarında 1868'de Kara Kazan'ın Cheyenne'lerini Washita'da kılıçtan geçirten Üç Yıldızlı Reis General George Armstrong Custer vardı. Sioux'lar ona Pahuska, yani Uzun Saçlı diyorlardı. Gelişinden haberleri olmadığından, mavi üniformalı süvarilerin ve branda tenteli mühimmat arabalarının kutsal ülkelerini işgal edişini uzaktan izlemekle yetinmek zorunda kaldılar.

Kızıl Bulut, Uzun Saçlı'nın giriştiği harekâtı öğrendiğinde karşı çıktı: "General Custer'in ve askerlerinin Kara Tepeler'e gidişinden hoşlanmadım. Çünkü orası Oglala Sioux'larının ülkesidir." Kara Tepeler aynı zamanda Cheyenne'lerin, Arapaho'ların ve öteki Sioux kabilelerinin de toprağıydı. Kızılderililerin öfkesi öylesine şiddetliydi ki, Büyük Baba Ulysses Grant, "bu ülkenin, yasalar ve antlaşmlarla Kızılderililere ait olduğu sürece, beyazlar tarfından işgal edilmesini önlemeye kararlı olduğunu"(1) açıklamak zorunda kaldı.

Ama Custer, tepelerin "çimen köklerine kadar" altınla dolu olduğunu bildirince, o bölgenin altını üstüne getirmek için yanıp tutuşan beyazlar çekir-

ge sürüleri gibi üşüştürler. Custer'in ikmal arabalarının *Paha Sapa*'nın ta içlerine açtığı yol kısa zamanda Hırsızlar Yolu adını aldı. O yaz, Kızıl Bulut'un başı bölge temsilcisi J. J. Saville'le dertteydi; çünkü Oglala'lara verilen yiyecek ve mühimmat son derece kötü kaliteliydi. Kızıl Bulut bununla meşgul olduğundan Custer'in Kara Tepeler'e girişinin özellikle her bahar tepeler civarında kamp kurup avlanmak üzere temsilciliği terkeden Sioux'lar üzerindeki etkisini değerlendiremedi. Yaşlanmakta olan önderlerin çoğu gibi o da küçük ayrıntılarla uğraşıyor ve kabilenin gençleriyle ilişkilerini kaybediyordu.

Custer'in seferini izleyen güz, kuzeyde avlanan Sioux'lar Kızıl Bulut'un rezervasyonuna dönmeye başladı. *Paha Sapa*'nın işgali yüzünden kızgın eşekarılarına dönmüşlerdi. Tepelere üşüşen madencilerin üzerine bir sefer düzenlemekten söz ediyorlardı. Gençleri dinleyen Kızıl Bulut onlara sabırlı olmalarını öğütledi; Büyük Baba'nın sözünde durup madencileri tepelerden çıkarmak üzere askerlerini göndereceğinden kuşkusu yoktu. Yaprakların Döküldüğü Ay, meydana gelen bir olay gençlerin Uzun Saçlı'nın askerlerine ne kadar kızdıklarını ortaya çıkardı. Ekimin yirmi ikisinde temsilci Saville beyaz işçilerden bazılarını uzun bir çam ağacı kesip üsse getirmeye gönderdi. Kızılderililer kesilmiş çam ağacını görünce Saville'e bunun ne işe yarayacağını sordular Temsilci bunun bayrak direği olduğunu söyledi. Üste bir bayrak dalganalacaktı bundan böyle. Kızılderililer karşı çıktılar. Uzun Saçlı Custer'in Kara Tepeler'in karşısındaki kendi kampında bayraklar vardı. Onlar kendilerine askerleri hatırlatan ne bayrak ne de başka bir şey istiyorlardı.

Saville itirazlara kulak asmadı. Ertesi sabah adamlarına bayrak direği için bir çukur kazdırmaya koyuldu. Birkaç dakika içinde genç savaşçılardan bir grup baltalarıyla geldiler ve direği parçalamaya başladılar. Saville onlara durmalarını söylediyse de dinlemediler. Temsilci de Kızıl Bulut'un yanına koşup savaşçıları durdurması için yalvardı. Kızıl Bulut bunu reddetti. Savaşçıların, Uzun Saçlı'nın Kara Tepeler'i işgalinden dolayı besledikleri kini açığa vurduklarını biliyordu.

Bu olaydan ürken Saville, adamlarından birine Askerlerin Şehri'ne (Robinson Kalesi) gidip bir süvari birliğinin yardımını istemesini emretti. Gösteri yapmakta olan savaşçılar bu adamın kaleye doğru gittiğini görünce üstlendiği görevi hemen anladılar. Çadırlarına koşup silâhlandılar, savaş boyalarını sürdüler ve süvarilerin yolunu kesmeye çıktılar. Süvariler bir teğmenin komutasındaki yirmi altı Mavi Ceketli'den ibaretti. Savaşçılar onları kuşattılar, havaya ateş edip savaş çığlıkları attılar. Teğmen (Emmet Crawford) korku eseri göstermedi. Dönüp duran savaşçıların kaldırdıkları toz bulutlarının içinden geçerek adamlarıyla birlikte temsilciliğe doğru yürümesine devam etti. Bir kavga başlatmaya kararlı genç savaşçılardan bazıları süvarilere o kadar yaklaşıyorlardı ki, zaman zaman atları birbiriyle çarpışıyordu.

Bu kez Teğmen Crawford'un yardımına yeni bir süvari birliği değil, Atlarından-Korkan-Adam'ın oğlu, Atlarından-Korkan-Delikanlı'nın önderliğinde temsilcilik Sioux'larından bir grup yetişti. Temsilcilikten gelen Kızılderililer savaşçıların çemberini yardılar. Mavi Ceketlilerin çevresinde bir çember oluşturup onlarla birlikte üsse kadar geldiler. Kavga çıkarmak isteyen savaşçıların kızgınlığı hâlâ yatışmamıştı. Üssü yakmaya çalıştılar. Ancak Kırmızı Köpek'in ve Atlarından-Korkan-Adam'ın inandırıcı konuşmaları bu gösteriyi önledi.

Kızıl Bulut bir kez daha bu olaya karışmayı reddetti. Göstericilerin çoğunun toparlanmasına, çadırlarının söküp kışı rezervasyondan uzakta geçirmek için kuzeye doğru yola çıkmasına da şaşırmadı. Bunlar ona hâlâ *Paha Sapa*'nın işgalini hafife almayan Sioux savaşçılarının var olduğunu göstermişlerdi, ama Kızıl Bulut bu genç adamları temelli kaybettiğini kavrayamıyordu. Bu savaşçılar onun önderliğini reddedip, her ikisi de rezervasyonda yaşamamış, beyazlardan hiçbir şey kabul etmemiş olan Oturan Boğa ve Azgın At'ı tanımışlardı.

1875 ilkyazında Kara Tepeler'deki altın masalları yüzlerce madenciyi Missouri Irmağı'nın yukarılarına çekmiş, Hırsızlar Yolu'na düşmelerine yol açmıştı. Ordu maden arayıcılarının akışını durdurmak için asker gönderdi. Birkaçı tepelerden uzaklaştırıldı, ama hiçbir kanuni işlem yapılmadığından bunlar kısa bir süre sonra araştırma yaptıkları yerlere döndüler. General Crook (Ovalık Kızılderilileri ona Boz Kurt değil, Üç Yıldızlı diyorlardı) Kara Tepeler'e bir baskın yaptı ve bölgede binden fazla madenci buldu. Üç Yıldızlı onlara kibarca kanunlara karşı geldiklerini hatırlattı ve bölgeyi terketmelerini istedi, ama bunun uygulanması için hiçbir çabada bulunmadı.

Beyazların altın hırsından ve ordunun bölgelerini korumaktaki başarısızlığından ürken Kızıl Bulut ve Benekli Kuyruk Washington'daki resmi makamlara durumu bildiren şiddetli protestolar gönderdiler. Büyük Baba'nın bunlara verdiği karşılık, "Sioux Kızılderilileri ile Kara Tepeler'in bırakılması için bir anlaşma yapmak üzere" bir komisyon göndermek oldu. Yani Kızılderililere temelli bırakılan bölgenin bir bölümünü daha geri almanın zamanı gelmişti. Komisyon her zamanki gibi siyasetçi, misyoner, tacir ve subaylardan oluşuyordu. Başkanları Iowa senatörü William B. Allison'du. Misyonerlerin başındaysa, uzun süredir Santee'leri Hıristiyanlaştırmaya uğraşan Muhterem Peder Samuel D. Hinman vardı. Askerleri General Alfred Terry temsil ediyordu. Laramie Kalesi'nden tacir John Collins de ticari çıkarları savunacaktı.

Temsilciliği kabul etmiş Kızılderililer kadar, etmeyenlerin de toplantılarda temsil edilmelerini sağlamak üzere Oturan Boğa, Azgın At ve öbür "vahşi" reisleri konseye davet etmek için ulaklar salındı. Melez Louis Richard hükümetin davet mektubunu Oturan Boğa'ya götürdü ve kendisine okudu. Oturan Boğa, "Gidip Büyük Boğa'ya söyle," diye cevap verdi, "hükümete satacak bir karış toprağım bile yok." Yerden bir tutam toprak alarak ekledi:

*24. Oturan Boğa * Fotoğraf U. S. Signal Corps.*

"Şu kadarcık bile."(2) Azgın At da Sioux topraklarının, özellikle Kara Tepeler'in satılmasına karşıydı. O da toplantıya katılmayı reddetti, ancak Küçük Dev Adam özgür Oglala'ların temsilcisi olarak konseye katılacaktı.

Birkaç şikâyetçi reisle karşılaşıp, kârlı bir ticaret yapacaklarını sanan komite üyelerini bir sürpriz bekliyordu. Buluşma yerine vardıklarında (Kızıl Bulut ve Benekli Kuyruk'un arazilerinin arasındaki Beyaz Irmak dolaylarında bir yerdi burası), çevrede millerce uzayıp giden ovaların Sioux çadırlarıyla ve otlayan at sürüleriyle kaplı olduğunu gördüler. Doğuda Missouri Irmağı'ndan, batıda Bighorn bölgesine kadar olan yerde, tüm Sioux'ların ve onların Cheyenne ve Arapaho dostlarının sayısı yirmi bini aşmıştı.

1868 Antlaşması'nın kopyalarını ancak birkaçı görmüştü, ama pek çoğu bu kutsal belgenin bir maddesinin anlamını biliyordu. "Burada tanımlanan rezervasyonun herhangi bir kesiminin beyazlara terkedilmesi için yapılacak herhangi bir antlaşma... sözkonusu bölgede yaşayan ya da bu bölgede hak sahibi olan *bütün ergin erkek Kızılderililerin dörtte üçü tarafından imzalanmadıkça... geçerli değildir."*(3)

Eğer komisyon üyeleri toplantıya katılan reislerin gözünü korkutabilseler ya da onları satın alabilseydiler, yine de bölgelerinin her bir karış toprağını ya da her bir otunu korumaya kararlı tepeden tırnağa silâhlanmış binlerce öfkeli savaşçıdan birkaç düzineden fazla imza alamayacaktı.

Komisyon 20 Eylül 1875'de ovada tek başına büyümüş bir ağacın altına kurulmuş büyük bir branda çadırın gölgesinde toplandı. Komite üyeleri, biraz uzakta huzursuz huzursuz kaynaşan binlerce Kızılderiliye yüzlerini dönerek oturdular. Robinson Kalesi'nden beyaz atlara binmiş bir süvari müfrezesi, branda gölgeliğin ardına dizilmişti. Benekli Kuyruk temsilciliğin arabasıyla geldi. Kızıl Bulut toplantıya katılmayacağını bildirmişti. Birkaç reisin daha toplantı yerine gelmesinden sonra, uzaktaki bir tepenin doruğundan bir toz bulutu yükseldi. Atlarını dörtnala kaldırmış bir grup Kızılderili konsey çadırına doğru yaklaşıyordu. Bu savaşçılar savaş boyalarını sürmüşlerdi, yaklaştıkça dağılıp komisyon üyelerini çevirdiler. Süvarilerin tam arkasına geçerek saf tutmadan da tüfeklerini havaya sıkıp savaş naraları attılar. Bu sırada başka bir grup daha toplantı yerine yaklaşıyordu. Böylece konsey birkaç bin Kızılderiliden oluşan bir çemberle çevrilene kadar tüm Sioux kabileleri güç gösterilerinde bulunarak geldiler. Konsey üyelerini düşündürecek kadar gösteride bulunduklarına inanan reisler sonunda ortaya çıktı. Yüzleri sinirli beyaz adamlara dönük, bir yarım daire düzeninde oturdular. Beyazların Kara Tepeler hakkında söyleyecekleri şeyleri bir an önce duymak istiyorlardı.

Komisyon üyeleri Kızılderililerin tavrını inceleyerek Robinson Kalesi'nde geçirdikleri birkaç gün içinde tepeleri satın almaya çalışmanın yararsızlığını anlamışlardı. Bunun yerine maden ayrıcalıklarını elde etmek için anlaşmaya karar vermişlerdi. Söze senatör Allison başladı. "Şimdi size, Kara Tepeler'de altın ya da başka değerli madenler çıktığı sürece uygun ve yeterli bir

para karşılığında bunları işletmemize izin verip vermeyeceğinizi soruyoruz? Eğer razı olursanız, bu ayrıcalıklar için sizinle pazarlık ederiz. Altın ve öteki madenler çıkartılıp tükendiğinde, araziyi istediğiniz gibi kullanmanız için gene size bırakacağız."

Benekli Kuyruk bu öneriyi gülünç bir şaka gibi karşıladı. Komisyon üyesi Kızılderililerin Kara Tepeler'i, bir süre için beyazlara ödünç vermelerini mi istiyordu yoksa? Senatör Allison'a verdiği cevapta, kendisine aynı koşullarla bir katır sürüsünü ödünç verip vermeyeceğini sordu.

Allison, "Hükümetimiz beyazları tepelerden uzak tutmakta güçlük çekecek," diye sözüne devam etti. "Onları tepelerden uzak tutmaya çalışmak da hem hükümetin, hem de sizin başınıza dert açacak. Çünkü tepelere gitmeye çalışan beyazların sayısı çok fazla." Senatörün, Ovalık Kızılderililerin Powder Irmağı bölgesi konusundaki duyarlığından hiç haberi olmadığı da ikincisi önerisinde açığa çıktı: " Batan güneşe doğru uzanan, üzerinde avlandığınız, sınırları Bighorn dağlarının doruğuna dayanan ve henüz terketmediğiniz bir başka bölge daha var... Sizin için fazla bir değeri, bir yararı yok gibi. Halkım bölgenin burada tanımladığım bölümünü de almak istiyor."(4)

Senatör Allison'un akıl almaz istekler Kızılderili diline aktarılırken, Kırmızı Köpek dörtnala geldi ve Kızıl Bulut'un bir mesajını getirdiğini bildirdi. Oglala reisi komisyonun açgözlülüğünü tahmin ettiğinden, kabilelerin bölgelerini ilgilendiren önerileri gözden geçirebilmeleri kendi kurultaylarını toplamak üzere toplantılara bir hafta ara verilmesini istiyordu. Komisyon üyeleri sorunun önemini göz önüne alarak Kızılderililere kabile kurultaylarını toplamak üzere üç günlük bir süre tanımayı kararlaştırdı. 23 Eylülde reislerden kesin kararı bekleyeceklerdi.

Son büyük avlaklarından vazgeçme düşüncesi öylesine akıldışıydı ki, reislerden hiçbiri toplantıda bu konuyu tartışmadı. Kara Tepeler sorununu ise açık yüreklilikle gözden geçirdiler. Bir kısmına göre, eğer ABD'nin antlaşmayı uygulamaya ve beyaz madencileri tepelerden uzak tutmaya niyeti yoksa, Kızılderililer belki de tepelerden çıkan sarı maden karşılığında bir ödeme (çok büyük bir para) yapılmasını isteyebilirdi. Öbürleriyse ne pahasına olursa olsun tepeleri satmamakta kararlıydı. Tepelerin Kızılderililerin olduğunu savunuyorlardı. Mavi Ceketli askerler madencileri tepelerden uzaklaştırmayacaklarsa, bu işi savaşçılar yapmalıydı.

23 Eylülde ordunun arabalarına binmiş komisyon üyeleri genişletilmiş bir süvari birliğinin eşliğinde Robinson Kalesi'nden toplantı çadırına geldi. Kızıl Bulut erkenden gelmişti. Askerlerin çokluğunu şiddetle protesto etti. Komisyon üyelerine açılış söylevini vermeye hazırlanırken uzaktaki savaşçılar arasında bir karışıklık oldu. Powder Irmağı'ndan gelen üç yüz kadar Oglala atlarını bayır aşağı sürüyor, bir yandan da tüfeklerini ateşliyorlardı. Bazıları da Sioux dilinde bir şarkı tutturmuştu:

Kara Tepeler, sevgili yurdum benim,
Göz dikmeye kalkan sana,
Duyar sesini bu tüfeğin.(5)

Kır ata binmiş bir Kızılderili, savaşçı saflarını yararak gölgeliğe yaklaştı. Bu savaş boyalarını sürmüş ve kemerine iki tabanca takmış Kızılderili Azgın At'ın elçisi Küçük Dev Adam'dı. "Kara Tepeler'i satmaya kalkışacak ilk reisi öldüreceğim," diye bağırdı. Atını komisyon üyeleriyle reisler arasındaki açıklıkta aşağı yukarı sürüp duruyordu.(6)

Atlarından-Korkan-Adam'ın oğlu ve bir grup Sioux polis görevlisi Küçük Dev Adam'ın etrafını çevirip oradan uzaklaştırdı. Bununla birlikte reisler ve komisyon üyeleri Küçük Dev Adam'ın orada bulunan savaşçıların çoğunun duygularını dile getirdiğini anlamış olmalılardı. General Terry arkadaşlarına arabalara binip Robinson Kalesi'ne dönmeyi önerdi.

Kızılderililerin yatışması için birkaç gün bekleyen komisyon üyeleri Kızıl Bulut'un temsilciliğinin karargâh binasında yirmi reisin katıldığı bir toplantı düzenlediler. Reisler üç gün süren konuşmalarında, Büyük Baba'nın temsilcilerine Kara Tepeler'i ucuza kaptırmayacaklarını açıkça anlattılar. Benekli Kuyruk sonunda sabırsızlanarak kesin önerilerini yazılı olarak sunmalarını istedi.

Maden ayrıcalıkları için yapılan öneri yılda 400.000 dolardı. Eğer Sioux'lar tepeleri satmak isterlerse, fiyat 6.000.000 dolar olacak ve Kızılderililere eşit taksitlerle on beş yılda ödenecekti. (Tepelerdeki bir maden ocağının tek başına 500.000.000 dolarlık altın verdiği göz önüne alınırsa bu fiyatın gülünç olduğu ortaya çıkar).

Benekli Kuyruk'a bütün Sioux'lar adına konuşma izini veren Kızıl Bulut son toplantıya gelmedi bile. Benekli Kuyruk her iki öneriyi de sert bir tutumla geri çevirdi. Kara Tepeler ne kiralıktı, ne de satılık.

Komisyon üyeleri pılı pırtısını toplayıp Washington'a döndü. Kongre'ye Sioux'ları Kara Tepeler'den vazgeçmeleri konusunda kandıramadıklarını bildirdiler. Kızılderililerin isteklerinin gözardı edilmesini ve "Kara Tepeler'in gerçek değerine eşit bir fiyat"ın saptanmasını öğütlediler. Kara Tepeler'in böyle zorla ele geçirilmesinin "Kızılderililere kesin bir son" olarak gösterilmesi zorunluğunu da ayrıca belittiler.(7)

Böylece ABD ordusunu Kızılderililer'le yaptığı savaşlarda hiç uğramadığı bir yenilgiye sürükleyen ve kuzey ovası Kızılderilileri'nin özgürlüğünü bir daha geriye gelmemecesine ortadan kaldıran bir olay dizisi başlatılmış oldu.

9 Kasım 1875: Kızılderili Dairesi Özel Müfettişi E.T. Watkins, Kızılderili Sorunları Danışmanı'na, rezervasyonun dışında yaşayan Kızılderililerin iyi beslenip silahlandıklarını, davranışlarının cüretkâr ve bağımsız olduğunu, bunlardan dolayı da rezervasyon sistemi için bir tehlike yarattıklarını bildirdi. Müfetiş Watkins bu uygarlaşmamış Kızılderililere karşı birlikler çıkarılmasını, bunun ne kadar çabuk olursa o kadar iyi olacağını, yani kış içinde, onlara *kırbaç* zoruyla boyun eğdirmeyi öğütlüyordu.(8)

22 Kasım 1875: Savaş Bakanı W.W. Belknap, "Bölgenin değerli maden rezervleri konusundaki haberler sonucunda şiddetli tutkulara kapılan beyaz madenciler için satın alınması yolunda bir şeyler yapılmazsa" Kara Tepeler'de karışıklıklar çıkabileceği konusunda bir uyarıda bulundu.(9)

3 Aralık 1875: Kızılderili Sorunları Danışmanı Edward P. Smith, Sioux ve Cheyenne temsilcilerine verdiği emirde rezervasyonların dışında yaşayan bütün Kızılderililerin 31 Ocak 1876'ya kadar temsilciliklerine gelmelerine, yoksa "onları zorla getirmek için bir askeri birliğin gönderileceği" konusunda uyarmalarını istedi.

1 Şubat 1876: İçişleri Bakanı, Savaş Bakanı'na, "düşman Kızılderililerin" rezervasyona dönmeleri için verilen zamanın dolduğunu, sorunu bu koşullar altında uygun görecekleri şeyi yapmaları için askeri yetkililere devredeceğini bildirdi.(10)

7 Şubat 1876: Savaş Bakanlığı Missouri kolordusundan General Sheridan'ı Oturan Boğa ve Azgın At önderliğindeki çeteleri de içeren "düşman Sioux'lar" a karşı girişilecek harekâtı yönetmekle görevlendirdi.

8 Şubat 1876: General Sheridan, General Crook ve General Terry'ye, "Azgın At ve müttefiklerinin sık sık ziyaret ettikleri Powder, Tongue, Rosebud, Bighorn ırmaklarının kaynaklarına yapılacak askeri harekât için hazırlanmaları emrini verdi.(11)

Bu hükümet çarkı dönmeye başlar başlamaz bilinçsiz, kontrolsuz, amansız bir güç haline geldi. Aralık ayı sonlarında rezervasyon dışında reisleri geri çağırmak için temsilciliklerden ulaklar salındığında kuzey ovaları ağır bir kar örtüsü altındaydı. Tipi ve keskin soğuk yüzünden bazı ulaklar 31 Ocaktan çok sonra temsilciliklerine dönebildiler. Bu koşullar altında, kadınları ve çocukları atlarla ve kızaklarla nakletme olanağı yoktu. Birkaç bin "düşman" temsilciliklere ulaşabilseydiler bile, orada açlıktan ölüp gideceklerdi. Kış sonlarına doğru rezervasyonlarda erzak o kadar azalmıştı ki, yüzlerce Kızılderili pek az olan tayınlarına destek olabilecek av hayvanlarının peşinden kuzeye gitti.

Ocak ayından bir ulak Oturan Boğa'nın Powder Irmağı ağzındanki kampını buldu. Bölgeye dönme emrine uyacağını, ancak bunun Otların Yeşerdiği Ay'dan önce mümkün olamayacağını bildiren Hunkpapa reisi, ulağı geri yolladı.

Azgın At'ın Oglala'ları, Hırsızlar Yolu'nun kuzeyden Kara Tepeler'e ulaştığı yerde, Bear Butte yöresinde kışlarnışlardı. Burası baharda, *Paha Sapa*'ya zor yoluyla giren madencilere karşı baskınlar düzenlemek için uygun bir yerdi. Temsilcilik ulakları kar altında Azgın At'a ulaştıklarında, reis onlara kibarca soğuklar dinmedikçe gelemeyeceğini bildirdi. Genç bir Oglala sonradan, "Çok soğuktu," demişti. "Halkımızın çoğu ve atlarımız yolda kırılacaktı. Zaten kendi toprağımızdaydık ve kimseye bir şey yaptığımız yoktu." (12)

31 Ocak ültimatomu bağımsız Kızılderililere karşı bir savaş ilanından farksızdı, bunu pek çoğu da öyle kabul etti. Ne var ki, Mavi Ceketlilerin böy-

lesine çabuk harekete geçeceğini ummuyorlardı. Kardan Göz Gözü Görmeyen Ay içinde Üç Yıldızlı Crook on yıl önce Kızıl Bulut'un Powder Irmağı bölgesini istiladan korumak için inatla savaştığı Fetterman Kalesi'nden çıkarak Bozeman Yolu'yla kuzeye yürüdü.

O sırada, kuzeyli Cheyenne'leriyle Oglala Sioux'larından oluşan bir Kızılderili çetesi, birkaç yaban sığırıyla antilop bulmayı umdukları Powder Irmağı bölgesine gitmek üzere Kızıl Bulut'un temsilciliğini terketmişlerdi. Mart ortalarında bunlar Küçük Powder'in Powder'a karıştığı yerden birkaç mil uzakta konaklayan bazı bölge-dışı Kızılderililerle birleşti. Cheyenne'lerin reisleri iki Ay, Küçük Kurt, İhtiyar Ayı, Akçaağaç ve Beyaz Boğa idi. Oglala'ların başındaysa, Bücür Köpek bulunmaktaydı. Yanındaki savaşçıların arasında Azgın At'ın daha kuzeydeki köyünden gelenler de vardı.

Crook'un, Binbaşı Joseph J. Reynolds komutasındaki öncü birliği 17 Mart sabahı ansızın bu sakin konak yerine saldırdı. Kendi topraklarında olduklarından hiçbir korkuları bulunmayan Kızılderililer, Yüzbaşı James Egan'ın kır atlı birliği tabanca ve karabinalarla ateş ederek çadırlara saldırdığında uyumaktaydılar. Aynı anda ikinci bir süvari kolu sol kanattan saldırıya geçti. Bir üçüncüsü de Kızılderililerin atlarını sürüp götürdü.

Savaşçıların ilk işi kadınları ve çocukları her yöne acımadan ateş etmekte olan askerlerin önünden çekmeye çalışmak oldu. "İhtiyarlar sendeleyerek vızıldayan kurşunlardan kaçmaya çabalıyorlardı," diyordu Tahtabacak. "Yürekliler ellerine geçen silahlarla saldırıya karşı durmaya çalışıyorlardı." Savaşamayanlar engebeli bir yamaca tırmanmaya başlar başlamaz savaşçılar da tümsek ve kayaların arkasında mevzilendi. Buradan ateş ederek kadınlar ve çocuklar Powder Irmağı'nı geçinceye kadar askerleri menzil dışında tutmayı başardılar.

Tahtabacak, "Uzaktan köyümüzün yıkılışını seyrettik," diyordu. "Çadırlarımız içindekilerle birlikte yandı... Üzerimdeki giysimden başka her şeyimi yitirdim." Mavi Ceketliler kamptaki bütün kurutulmuş etleri ve eyerleri yok ettiler. Kızılderililerin atlarının hemen tümünü uzaklara kaçırdılar; "bin iki yüz, bin beş yüz kadar hayvan."(13) Karanlık basar basmaz, çalınmış atlarının geri almaya kararlı savaşçılar Mavi Ceketlilerin konak yerine gittiler. Orada olanları İki Ay kısaca şöyle anlatıyordu: "O gece askerler atları bir yana toplayarak uyudu. Sürünerek onlara yaklaştık, hepsini çalarak uzaklaştık."(14)

Üç Yıldızlı Crook, Kızılderililerin köyden kaçmalarına ve atlarını geri almalarına meydan verdiği için Binbaşı Reynolds'a öyle öfkelenmişti ki, onu Divan-ı Harbe verdi. Ordu bildirisinde bu yağma seferi "Azgın At'ın köyüne yapılan baskın" olarak geçiyordu. Oysa Azgın At kuzeydoğuda millerce uzakta konaklamıştı. İki Ay ve öbür reisler evsiz barksız kalan halklarının barınak ve yiyecek bulma umuduyla Azgın At'ın köyüne götürdüler. Yolculukları üç gün sürdü. Geceleri ısı sıfırın altına düşüyordu. İçlerinden yalnızca birkaçının üzerinde yaban sığırı postundan giysiler vardı. Yiyecekleriyse çok azdı.

Azgın At onları son derece candan karşıladı. Yiyecek ve giysi verdi, Og-

lala çadırlarında barınacak yer buldu. Köyü yağmalayan Mavi Ceketlilerin yaptıklarını dinledikten sonra İki Ay'a, "Geldiğine sevindim" dedi. "Beyazlarla yeniden savaşacağım."

"Kabul" diye cevap verdi İki Ay. "Çarpışmaya hazırım. Zaten çarpıştım da. Kabilemden ölenler oldu, atlarımız çalındı. Dövüşmek işime geliyor." (15)

Otların yeşerip atların güçlendiği, Kazların Kuluçkaya Yattığı Ay, Azgın At kampı dağıttı. Oglala ve Cheyenne'leri kuzeye, Oturan Boğa ve Hunkpapa'ların kış boyunca konakladıkları Tongue Irmağı ağzına götürdü. Çok geçmeden Topal Geyik'le birlikte bir grup Minneconjou da gelip yakında konaklamak için izin istediler. Mavi Ceketlilerin Sioux avlaklarına girdiklerini duymuşlardı. Herhangi bir tehlikeye karşı Oturan Boğa'nın güçlü Hunkpapa'larının yakınında olmak istiyorlardı.

Havalar ısındıkça kabileler av ve taze ot aramak için kuzeye doğru ilerledi. Yol boyunca bunlara Brulé, Sans Arc, Kara Ayak, Sioux ve Cheyenne çeteleri de katılıyordu. Bu Kızılderililerin çoğu antlaşmanın tanıdığı haklara uygun bir biçimde avlanmak üzere bölgelerinden ayrılmışlardı. 31 Ocak ültimatomunu işitenler vardı. Ama bunu ya Büyük Baba'nın temsilcilerinin sıradan bir tehdidi olarak almışlar ya da barışçı Kızılderilileri ilgilendiren bir şey olduğuna inanmamışlardı. Cheyenne savaşçısı Tahtabacak, "Gençlerin çoğu askerlerle savaşmak istiyordu," diyordu. "Ama reisler ve ihtiyarlar beyazlardan uzak durmamızı öğütlediler."

Bu birkaç bin Kızılderili Rosebud'da konakladıkları sürece, rezervasyonlardan yığınla genç savaşçı geldi. Bunlar Mavi Ceketlilerin güçlü birliklerinin üç koldan yürümekte olduğu söylentisini de beraberlerinde getirdiler. Üç Yıldızlı Crook güneyden geliyordu. Topal (Albay John Gibbon) batıdan, Tek Yıldızlı Terry ve Uzun Saçlı Custer ise doğudan ilerliyordu.

Yağ Yapma Ayı'nın ilk günlerinde, Hunkpapa'lar yıllık güneş dansılarını yaptılar. Oturan Boğa üç gün boyunca dans etti, gövdesini kanattı ve cezbeye kapılıncaya kadar güneşe baktı. Kendine gelince, halkına, düşünde bağıran bir ses duyduğunu söledi. Ses: "Size bunları veriyorum, çünkü bunların kulakları yok." demişti. Gökyüzüne baktığında, baş aşağı düşen askerler görmüştü. Çekirge sürüsü gibiydiler. Kepleri başlarından düşüyordu. Kampın tam ortasına iniyorlardı. Bu beyazların kulakları yoktu. Hiçbir şey duymuyorlardı. İşte bu yüzden,Yüce Ruh Wakantanka bu askerleri öldürülmeleri için Kızılderililere teslim ediyordu.(17)

Birkaç gün sonra, avlanmaya çıkan birkaç Cheyenne, Rosebud Vadisi'nde gecelemek üzere konaklamış bir Mavi Ceketli Kolu gördüler. Avcılar kamplarına döndüler; dönüş yolunda kurt gibi ulumuşlardı durmadan. Bu, tehlike işaretiydi. Üç Yıldızlı geliyordu. Birliklerinin önünde parayla tutulmuş Karga'ları ve Shoshone'ları göndermişti.

Reisler köylerine ulaklar çıkardılar ve vakit geçirmeden toplandılar. Toplantıda, savaşçıların yarısının köyleri korumak üzere geride kalması, ötekilerinse gece yola çıkarak sabahleyin Üç Yıldızlı'nın askerlerine saldırması ka-

rarlaştırıldı. Bine yakın Sioux ve Cheyenne toplanmıştı. Yedek atlarla uğraşmak amacıyla bazı kadınlar da bunlara katıldı. Oturan Boğa, Azgın At ve İki Ay önderler arasındaydı. Şafaktan az önce atların koşumlarını çözdüler, bir süre dinlendiler. Sonra ırmaktan uzaklaşıp tepelere yöneldiler.

Üç Yıldızlı'nın öncü Karga'ları ona Rosebud'ın aşağılarında büyük bir Sioux köyü gördüklerini söylemişlerdi. General de paralı askerlerini sabah erkenden yola çıkarmıştı. Karga'lar bir tepeyi aşarak bayır aşağı inerlerken Sioux ve Cheyenne savaşçılarıyla karşı karşıya geliverdiler. Sioux ve Cheyenne savaşçıları Karga'ları darmadağın etti. Ancak Mavi Ceketliler imdada yetişince, geri çekilmek zorunda kaldılar.

Azgın At uzunca bir süredir Mavi Ceketlilerle savaşarak kendini deneme fırsatı kollamaktaydı. Fetterman'ın Phil Kearny Kalesi'nde verdiği savaştan bu yana askerleri gözlemiş, savaşma tarzlarını incelemişti. Vahiy beklemek için Kara Tepeler'e her gidişinde, Wakantanka'ya kendisine gizli güçler vermesi için dua etmişti. Eğer beyazlar tekrar halkıyla savaşmaya gelirse, bu gizli güçler Oglala'ları zafere ulaştırmasına yardımcı olacaktı.Azgın At gençliğinden bu yana insan dünyasının gerçek dünyanın ancak bir gölgesi olduğunu biliyordu. Gerçek dünyaya ulaşabilmek için düş görmek zorundaydı. Orada her şey yüzer ya da dans eder gibiydi. Gerçek dünyada atı sanki vahşiymiş ya da azgınmış gibi sıçramaktaydı; işte kendisine Azgın At denmesinin nedeni de buydu. Savaşa girmeden eğer gerçek dünyayı düşleyebilirse, her şeye dayanabileceğini öğrenmişti.

17 Haziran 1876 günü Azgın At gerçek dünyayı düşledi. Sonra da Sioux'lara beyaz askerlerle savaşırken o güne kadar hiç yapmadıkları pek çok şeyi nasıl yapacaklarını öğretti. Crook süvarilerini hücuma kaldırdığında, Sioux'lar onların ateşine karşı duracaklarına yanlara kaydılar ve hatların zayıf noktalarını vurdular. Azgın At savaşçılarını at üstünde tutuyor ve durmadan yer değiştiriyordu. Güneş tepeye vardığında askerler kargaşa içersinde üç ayrı yerde çarpışmaktaydılar. Mavi Ceketliler çarpışma hatları ve güçlü cepheler kurmak alışkanlığındaydı. Azgın At böyle çarpışmalarını önleyince, kargaşaya düşmüşlerdi. Hızlı atlarıyla ani hücumlar yapan Sioux'lar askerleri ayrı düşürmüşler ve sürekli olarak savunma durumunda kalmaya zorlamışlardı.Mavi Ceketlilerin tüpek ateşi yoğunlaştığında Sioux'lar çekiliyor, birkaç askeri kendilerini takip etmeye kışkırtıyor, sonra da dönerek şiddetle saldırıyorlardı.

O gün Cheyenne'ler özellikle tehlikeli durumlarda kendilerini gösterdiler Ansızın-Beliren-Reis hepsinden cesurdu, ama bir hücumdan dönerken atı bir Mavi Ceketli piyade hattının önünde vuruldu. Ansızın Cheyenne'lerin mevzilerinden bir atlı fırladı, Ansızın-Beliren-Reis'i askerlerin ateşinden korumak üzere araya girdi. Ansızın-Beliren-Reis bir anda binicinin terkisine sıçradı. Kurtarıcısı at sürülerine bakmak için savaşçılarla gelen kendi kızkardeşi Yaban Sığırı Yavrusu Yolunda Giden Kadın idi. Bundan dolayı, Cheyenne'ler bu savaşa **"Kızın Kardeşini Kurtardığı Savaş"** adını verdiler. Beyazlarsa Rosebud Savaşı diyorlardı.

Güneş batarken savaş da sona erdi. Kızılderililer Üç Yıldızlı'ya iyi bir ders verdiklerini biliyorlardı. Ama onu ne denli perişan ettiklerini ancak ertesi sabah öğrenebildiler. Gün ışır ışımaz, Sioux ve Cheyenne gözcüleri sırtlara yayıldılar. Buralardan Mavi Ceketlilerin güneye çekildikleri görülebiliyordu. General Crook ya takviye, ya da Gibbon, Terry ve Custer'dan bir haber beklemek üzere Kaz Deresi'ndeki karargâhına dönüyordu. Rosebud'daki Kızılderililerin tek bir asker kolu için fazla güçlü olduğunu anlamıştı.

Rosebud'daki savaştan sonra reisler batıdaki Yağlı Çayır Vadisi'ne (Küçük Bighorn) gitmeyi kararlaştırdılar. Öncüler büyük antilop sürüleri görmüşlerdi. Ayrıca çevredeki düzlüklerde atlar için bol otlu otlaklar olduğunu söylüyorlardı. Çok geçmeden kıvrımlı Yağlı Çayır Vadisi'nin batı kıyısında, üç millik bir alan boyunca kamplar belirmeye başladı.Orada kaç Kızılderili olduğunu hiç kimse kesinlikle bilmiyordu. Ancak üç dört bin savaşçıyı da katarsak bu sayı on binden az değildi. Kara Geyik, "Çok büyük bir köydü bu," diyordu. "Çadırlar say say bitmeyecek kadar çoktu."

Güneyde, ırmağın yukarısında Hunkpapa'lar konaklamıştı. Kara Ayak Sioux'ları da onların yakınındaydı. Hunkpapa'lar her zaman kampların meydana getirdiği dairenin başında ya da girişinde konaklardı. Adları da buradan geliyordu. Biraz aşağıda Sans Arc'lar, Minneconjou'lar, Oglala'lar ve Brulé'ler vardı. Vadinin kuzey ucundaysa, Cheyenne'ler yerleşmişlerdi.

Yaban Kirazlarının Olgunlaştığı Ay'ın başlarıydı, havalar iyiden iyiye ısınmıştı. Gençler Yağlı Çayır'ın eriyen karlarının sularında yüzebiliyorlardı. Avcı grupları yaban sığırı ve antilop avladıkları Bighorn'lar yönünde gidip geliyorlardı. Kadınlar kırlardan yaban turpu topluyorlardı. Her akşam bir ya da birkaç kabile dans ediyor, bazı akşamlar da reisler aralarında toplanıp sohbet ediyorlardı. Tahtabacak, "Reislerin hepsi eşit sayılıyordu bu toplantılarda" diyordu. Ama biri vardı ki, hepsinden üstün tutuluyordu. Bu, Oturan Boğa idi. Oturan Boğa bütün kampların reislerinin piri sayılıyordu."

Oturan Boğa Rosebud'daki zaferin Kızılderili kampına başaşağı düşen askerler kehanetini doğruladığına inanmıyordu. Ne var ki, avcılar Üç Yıldızlı'nın geri çekilişinden bu yana Powder ile Bighorn arasında de tek bir Mavi Ceketliye bile rastlamamışlardı.

Kızılderililer 24 Haziran sabahına kadar Uzun Saçlı Custer'in Rosebud boyunca ilerlemekte olduğunun farkına varmadılar. Ertesi sabah gözcüler askerlerin Rosebud'la Kızılderili kampı arasındaki son yüksek tepeyi de aşıp Küçük Bighorn yönünde ilerlediklerini bildirdiler.

Custer'in yaklaşmakta olduğu haberi Kızılderililere türlü yollardan ulaştı.

Sioux kurultayı üyesi Kızıl At, "Kamptan biraz uzakta dört kadınla birlikte yaban turpu topluyordum," diyordu. "Birden kadınlardan biri kampın yakınlarından yükselen bir toz bulutuna dikkatimi çekti. Askerlerin kampa saldırdığını hemen anladım. Kadınlarla birlikte kampa koştuk. Oraya vardığımda,birisi çabucak toplantı yeine gitmemi söyledi. Askerler öyle hızlı geliyorlardı ki, konuşmaya vakit bulamadık. Çadırdan fırlayıp etrafa emirler yağdır-

dık: Sioux'lar atlara binin, silahlanın; askerlerle çarpışacağız. Kadınlar ve çocuklar, atlara binip uzaklaşın, ayak altından çekilin."(20)

Oturan Boğa'nın kuzeni Pte-San-Waste-Win o sabah turp kökleyen kadınlardan biriydi. Askerleri ilk gördüğünde henüz altı ya da sekiz mil uzakta olduklarını söylüyordu. "Kılıçlarının parıltısını seçebiliyorduk, sayıları da çok fazlaydı." Pte-San-Waste-Win ve kamptaki öbür Kızılderililer'in gördüğü bu askerler Custer'in müfrezesindeydiler. Kızılderililer Kara Ayak Sioux'ların kampı yönünden gelen tüfek seslerini duyana kadar binbaşı Marcus Reno'nun güneyden başlattığı şaşırtmaca saldırısının farkına varamadılar. "Askerler üstümüze çöktü... Kurşunlar çadır direklerinin arasında vızıldıyordu. Öldürülmekten korkan kadınlar ve çocuklar ağlamaya başladı. Ama Hunkpapa, Kara Ayak, Oglala ve Minneconjou erkekleri atlarına atlayıp Kara Ayak çadırlarına doğru sürdüler. Uzaktan Uzun Saçlı'nın askerlerinin geçtiğini görebiliyorduk. Beklemedikleri bir yerden saldırıya uğrayan bizimkiler ise, savaş türkülüre söyleyerek Kara Ayak köyünün gerisinde sürüp giden çarpışmaya katıldılar." (21)

On üç yaşındaki bir Oglala delikanlısı, Kara Geyik arkadaşlarıyla Küçük Bighorn'da yüzüyordu. Güneş tam tepeye gelip ortalığı kızdırmaya başlamıştı ki, Hunkpapa kampından bir habercinin bağırdığını duydu: "Askerler geliyor! Saldırı var! Askerler geliyor!" Bu uyarı bir Oglala habercisi tarafından tekrarlandı. Kara Geyik uyarının kamptan kampa yayılarak Cheyenne'lere kadar ulaştığını anladı.(22)

Oglala reisi Bücür Köpek de bağırtıyı duymuştu. "Önce inanmadım. Yanlışlıkla verilmiş bir alarm sandım. Böylesine güçlüyken hiçbir beyazın bize saldırmaya cesaret edebileceğine ihtimal vermiyordum... Gerçek bir uyarı olduğuna inanmamakla birlikte, gene de vakit geçirmeden hazırlandım. Tüfeğimi kapıp çadırdan fırladığımda Oturan Boğa ve Hunkpapa'ların bulunduğu uçtan saldırı başlamıştı bile."

Demir Gökgürültüsü, Minneconjou kampındaydı. " adamları iyiden iyiye yaklaşıp kurşunlar kampın içinde uçuşmaya başlayana kadar Reno'nun saldırısından haberim olmadı. Atlar iyice ürktüğünden yakalamayı başaramadık."

Hunkpapa kampından Karga Kral, Reno'nun askerlerinin dört yüz metre kadar uzaktan ateşe başladıklarını söylüyordu. Atsız Hunkpapa ve Kara Ayak Sioux'ları ağır ağır çekiliyor, kadınlarla çocuklara tehlikesiz bir yere ulaşacak kadar zaman sağlamaya çalışıyorlardı. "Atlarınızı öbür Kızılderililer yakaladı. O zamana kadar beyazların üzerine gidilebilecek kadar savaşçı bir araya toplanmıştı." (23)

Üç mil kuzeyinde, Cheyenne kampı yakınlarında İki Ay atlarını sulamaktaydı. "Atları serin suda yıkadım. Sonra ben de biraz yüzdüm. Kampa yürüyerek döndüm. Çadırıma yaklaştığımda Küçük Bighorn'daki Oturan Boğa'nın köyüne doğru baktım. Büyük bir toz bulutu yükseliyordu. Bu, bir toz hortumunu andırıyordu. Çok geçmeden bir Sioux atlısı 'Askerler geldi! Yı-

ğınla beyaz asker!' diye bağırarak kampa daldı."

İki Ay Cheyenne savaşçılarına atlarına binmelerini buyurdu. Kadınlaraysa çadırların uzağında bir yerde gizlenmelerini söyledi. "Dörtnala Oturan Boğa'nın kampına gittim. Beyaz askerler (Reno'nun adamları) cephe kurmuş çarpışıyorlardı. Kızılderililerse düzlüğü tutmuşlardı. Askerleri kargaşa içersinde geriye sürmeye başladılar. Önce Sioux'lar, sonra askerler, sonra daha başka Sioux'lar sırayla ateş ediyorlardı. Ortalık toza dumana boğulmuştu. Askerlerin çekilirken kaçan yaban sığırları gibi ırmak yatağına yuvarlandıklarını gördüm." (24)

Kızılderilileri yöneterek Reno'nun saldırısını püskürten savaşçı reisi adeleli, geniş göğüslü otuz altı yaşında Pizi yahut Safra adlı bir Hunkpapa idi. Safra bir yetim olarak büyümüştü. Daha delikanlılığında avcılıkta ve savaşlarda kendini gösterince Oturan Boğa onu kardeş edinmişti. Birkaç yıl öncesi, delegeler Sioux'ları 1868 Antlaşması uyarınca çiftçilik yapmaya zorlandıklarında, Safra Hunkpapa'lar adına konuşmak üzere Rice Kalesi'ne gitmişti. "Biz çıplak doğduk," demişti orada. "Avlanmayı ve böyle yaşamayı öğrendik. Şimdi siz bizim rençperlik öğrenmemizi, tek bir evde yaşamamızı ve sizin törelerinizi kabullenmemizi istiyorsunuz. Büyük denizin ötesinden birileri gelip de çiftçiliği bırakmanızı istese, sığırlarınızı öldürüp evlerinize ve topraklarınıza el koysa, ne yaparsınız? Onlarla savaşmaz mısınız?" (25) Bu konuşmayı izleyen on yıl boyunca hiçbir şey Safra'nın beyazların çıkarcı zorbalığı hakkındaki inancını değiştirmedi. 1876 yazındaysa, artık bütün Hunkpapa'lar tarafından Oturan Boğa'nın yardımcısı, kabilenin savaş reisi olarak kabul edilmişti.

Reno'nun ilk hücumunda ortalıkta hâlâ gizlenememiş birkaç kadın ve çocuk kalmıştı. Müfrezenin kurşunları Safra'nın ailesini silip süpürdü. Birkaç yıl sonra Safra bir gazeteciye, "Bu olay yüreğimi yaktı," diyordu. "Bundan sonra bütün düşmanlarımı baltayla öldürdüm." Reno'nun saldırısını önlemek için kullandığı taktikler de çok şiddetliydi. "Reno'nun saldırdığı noktada Oturan Boğa'yla birlikteydim. Oturan Boğa başbüyücümüzdü. Kadınlar ve çocuklar yelyepelek ırmaktan aşağı iniyorlardı.. Kadınlarla çocuklar savaşçılar binsin diye atları tuttular. Ata binen savaşçılar Reno'ya saldırıp onun birliğini çevirdiler, sonra da ormana sürdüler." (26)

Askerî deyimle, Safra, Reno'nun bulunduğu kanadı çevirmiş ve onu ormana çekilmeye zorunlu kılmıştı. Reno'yu öylesine korkutmuşlardı ki, çekilmekte olan birlik tam bir bozgun içindeydi. Sonuçta, Safra yüzlerce savaşçısını Custer'in bulunduğu kanada cepheden saldırttı. O sırada Azgın At ile İki Ay da yanlardan ve gerilerden hücum ediyorlardı.

Bütün bunlar olurken Pte-San-Waste-Win ve öbür kadınlar Uzun Saçlı'nın askerlerinin ırmağı geçişini kaygıyla izliyorlardı. "Boru sesini duyabiliyor ve bir asker kolunun saldırının yapıldığı yere gitmek üzere sola dönerek ırmaktan aşağı yürüdüğünü görebiliyordum... Az sonra yığınla Cheyenne savaşçısının ırmağa yöneldiğini, onları bizim gençlerden bir grubun izlediğini ve ırmakta yüzlerce savaşçı birikip suyun derinleştiği yere doğru harekete

geçene kadar başka savaşçıların katıldığını gördüm. Bunların birkaç yüzü ırmağı geçip gittikten sonra geri kalanlar (sayıları hâlâ oldukça kabarıktı) ırmaktan çekilip saldırıyı beklemeye başladılar. Uzun Saçlı'nın ilerlemekte olduğu tepenin ardında yüzlerce Sioux savaşçısının gizlendiğini ve bunların iki yandan salıdırıya geçeceğini biliyordum." (27)

Kara Ayak Sioux'larının reisi Öldüren Kartal daha sonra Kızılderililerin Custer'in yönettiği kola karşı giriştikleri harekâtı "bir kasırga" ve "kovanlarından dışarıya uğrayan arılar" olarak nitelemişti. Safra ve Azgın At'ın Powder Irmağı'nda birlikte savaştıkları eski dostları Minneconjou'lardan Kambur Kızılderililerin ilk yoğun saldırısının Uzun Saçlı Reis'in adamlarını darmadağın ettiğini söylüyordu. "Kızılderililerin hücumu sırasında atım vuruldu. Ben de yaralandım. Dizimin az yukarısından giren kurşun kalçamdan çıktı.. Düşüp kaldım." Hunkpapa'larla birlikte savaşan Karga Kral, "Savaşçılarımızın çoğu askerlerin karşısında toplandı, sonra atlarımızı üstlerine sürdük. O sırada öteki savaşçılar da her iki yandan saldırarak askerlerin çevresini sardı." (28) diyordu. On üç yaşındaki Kara Geyik ırmağın karşı yakasından büyük bir toz bulutunun yükseldiğini görmüştü, sonra tozun içerisinden binicisiz atlar çıkmaya başladı.

Pte-San-Waste-Win sonrasını şöyle anlatmıştı: "Tepe barut dumanı ve tozdan görünmüyordu. Askerler yaylım ateşi açmışlardı, ama Sioux'lar da hiç boşa atmıyordu. Askerler bir bir yıkılıyordu. Erkeklerimizin ardından biz de ırmağı geçtik. Tepeye vardığımızda, tek bir canlı asker kalmamıştı. Uzun Saçlı da ölüler arasındaydı... Savaşçılarımızın kanı kaynamış yüreklerindeki iyilik uçup gitmişti. O gün hiç tutsak alınmadı." (29)

Karga Kral, Kızılderililer tarafından kuşatılınca bütün askerlerin atlarından indiğini söylüyordu. "Atlarını zaptetmeye çalışıyorlardı, ama biz yaklaşınca onları salıverdiler. Hepsini toparlayıp büyük kampa doğru sürdük ve orada bütün atları öldürdük. Paniğe kapılmadılar ve son adam da düşünceye kadar yiğit savaşçılar gibi çarpıştılar." (30)

Kızıl At'a bakılırsa, Custer'la yapılan çarpışmanın sonlarında: "... askerler aptallaşmıştı. Pek çoğu silahlarını atıp ellerini kaldırıyor, 'Sioux'lar, acıyın, bizi tutsak alın,' diyorlardı. Sioux'lar tek bir tutsak bile almadı ve hepsini öldürdü. Uzun uzadıya konuşmalarına bile fırsat tanımadılar." (31)

Savaştan çok sonra Minneconjou'lardan Beyaz Boğa dört resim çizdi. Bunlarda kendisini, Custer olduğu çıkartılabilen bir askerle boğuşup onu öldürürken gösteriyordu. Custer'i öldürdüğünü ileri sürenler arasında Yüze-Vuran Yağmur, Tahta Kalça ve Cesur Ayı da vardı. Kızıl At ise Custer'i bir Santee savaşçısının öldürdüğünü söylüyordu. Savaşı anlatan Kızılderililerin çoğu Custer'i daha önce hiç görmediklerinden onu kimin öldürdüğünü bilemediklerini söylüyorlardı. Bücür Köpek, "Savaş bitene kadar onun beyazların reisi olduğunu anlayamadık." (32)

Savaştan bir yıl sonra Kanada'da yapılan bir görüşmede Oturan Boğa Custer'i hiç görmediğini, ancak başka Kızılderililerin onu öldürülmeden az önce görüp tanıdıklarını duyduğunu söyledi. "Her zamanki gibi Uzun Saçlı

*25. Safra * Fotoğraf Signal Corps.*

*26. Cheyenne'lerin reisi İki Ay * Denver Halk Kitaplığı'nın izniyle yayınlanmıştır.*

*27. Kambur * Güney Dakota'daki Fort Bennett'de 1890 yılında çekilen fotoğraf Ulusal Arşivlerdedir.*

*28. Sioux'lardan Karga Kral * Fotoğraf Denver Halk Kitaplığı'nın izniyle kullanılmıştır.*

değilmiş" diyordu Oturan Boğa, "kısa kesilmişmiş saçları, güz çayırlarının rengindeymiş. Son direniş sırasında Uzun Saçlı tüm kabukları soyulmuş bir mısır koçanını andırıyormuş." (33) Ama Oturan Boğa Custer'i kimin öldürdüğünü söyleyemedi.

Cheyenne'lerle omuz omuza çarpışan bir Arapho savaşçısına göre, Custer'i bir değil, birkaç Kızılderili öldürmüştü. "Deri ceket ve pantolon giymişti, elleri ve dizlerinin üstüne çökmüştü. Sağ yanından yemişti kurşunu. Ağzından kan boşanıyordu. Çevresinde dönen Kızılderilileri seyrediyordu sanki. Çevresinde dört asker daha vardı ve onlar da ağır yaralıydı. Öteki askerlerin hepsi ölmüştü. Sonra Kızılderililer üstüne atıldılar, sonunu göremedim." (34)

Kimin tarafından öldürülmüş olursa olsun, Kara Tepeler'e Hırsızlar Yolu'nu açan Uzun Saçlı adamlarıyla birlikte yok edilmişti. Bununla birlikte, Binbaşı Frederick Benteen'in askerleriyle takviye edilen Reno'nun birliği ırmağın aşağılarında bir tepeye sığınmayı başardı. Kızılderililer tepeyi kuşattılar, askerleri bütün bir gece gözleyip ertesi sabah yeniden ateşe başladılar. O gün reisler tarafından gönderilen keşif kolları döndüklerinde çok sayıda askerin Küçük Bighorn yönünde ilerlediğini bildirdiler. Bir toplantı düzenlenerek kampı dağıtma kararı alındı. Savaşçılar cephanelerinin çoğunu tüketmişti. Böylesine kalabalık bir birliğe karşı ok ve yayla savaşmaya kalkışmanın aptallık olacağını biliyorlardı. Kadınlara toparlanma görevi verildi. Güneş batmadan az önce vadinin yukarlarına, Bighorn Dağları'na doğru yola çıkıldı. Kabileler yol boyunca dağılarak değişik yönlere gittiler.

Doğudaki beyazlar Uzun Saçlı'nın yenilgisini duyunca öfkeden çılgına döndüler, bu olayı bir kıyım olarak niteleddiler. Batıdaki bütün Kızılderililerin cezalandırılmasını istiyorlardı. Washington'daki Büyük Meclis Oturan Boğa'yı ve savaş reislerini cezalandıramayacağı için ele gerilebilen Kızılderililerin cezalandırılmasıyla yetinilmesini kararlaştırdı. Bunlar rezervasyonlarda oturan ve çarpışmaya katılmayan Kızılderililerdi.

22 Temmuzda Büyük Savaşçı Sherman Sioux bölgesindeki bütün rezervasyonları denetleyip buralarda yaşayan Kızılderililere savaş tutsağı olarak davranma yetkisini aldı. 15 Ağustostaysa Büyük Meclis yeni bir kanun çıkararak Kızılderililerin Powder Irmağı bölgesindeki ve Kara Tepeler'deki bütün haklarını kaldırdı. Bunu yaparken, Kızılderililerin ABD ile savaşarak 1868 Antlaşması'na aykırı davrandıklarını ileri sürmüşler ve bu anlaşmanın koşullarını hiçe saymışlardı. Rezervasyonlarda yaşayan Kızılderililer bunu anlayamıyordu, çünkü kendileri ABD askerlerine saldırmamışlardı, hatta Oturan Boğa'nın savaşçıları bile Custer, Reno'yu Sioux köylerine saldırtana kadar hücuma geçmemişlerdi.

Bölge Kızılderililerini barış durumunda tutabilmek amacıyla Büyük Baba eylül ayı içerisinde yeni bir komisyon gönderdi. Bu komisyon reisleri iyilikle ya da gözdağı vererek Kara Tepeler'in paha biçilmez hazinelerini beyazlara bıraktıklarını bildiren kanuni belgeleri imzalamaya zorlayacaktı. Bu komisyonun üyelerinden birkaçı Kızılderililerin topraklarını iç etmekte ustalaşmış

kimselerdi: Newton Edmunds, Piskopos Henry Whipple, Muhterem Peder Samuel D. Hinman. Kızıl Bulut'un bölgesinde Piskopos Whipple bir dua okuyarak toplantıyı açtı. Daha sonra başkan Maypenny Kongre'nin saptadığı koşulları okudu. Bu koşullar, olağan karmaşıklıktaki hukuk terimleriyle kaleme alınmış oldukları için çevirmenlere kolaylık sağlamak amacıyla Piskopos Whipple bunları basit cümlelerle açıklamaya çalıştı.

"Yıllardır kırmızı derlilere karşı büyük bir yakınlık besliyorum. Size Büyük Baba'nızdan bir haber getirdik. Onun kendi ağzından çıktığı gibi aktardığımız bazı sorunlar var. Bunlarda hiç kalem oynatamayız... Yüce Meclis bu yıl sizi beslemeye devam kararı alırken üç koşul koydu. Bunlar kabul edilmedikçe hiç bir ödenek ayrılmayacak. Koşullar şunlar: Birincisi, Kara Tepeler bölgesini ve kuzeydeki toprakları bize bırakacaksınız. İkincisi, erzağınızı Missouri Irmağı'nda alacaksınız. Üçüncüsüyse, Büyük Baba'ya Missouri Irmağı'ndan başlayarak rezervasyonları geçen ve Kara Tepeler'e kadar uzanan üç yol açma izni vereceksiniz. Büyük Baba yüreğinin kırmızı evlatları için sevgiyle dolu olduğunu söyledi. Kızılderili halklarını, son Kızılderili kendi mezarını kazacak duruma gelmeden kurtulmaları, beyazlar gibi büyük ve güçlü bir ulus olabilmeleri için, Kızılderililerin dostlarından bir komisyon seçti ve bu komisyona bir plan hazırlaması görevini verdi." (35)

Piskopos Whipple'ın dinleyecilerine Kızılderilileri Kara Tepeleri ve avlakları ellerinden aldıktan sonra Missouri Irmağı'na sürerek kurtarmaya çalışma pek garip bir tedbir olarak göründü. Reislerin çoğu Kara Tepeler'i kurtarmak için vaktin çok geç olduğunu biliyorlardı. Gene de Missouri Irmağı'na, gönderilmelerine şiddetle karşı çıktılar. Kızıl Bulut, "Bana kalırsa, halkım oraya gidince yok olacak," dedi. "Orada yığınla kötü adam ve kötü viski var, bundan dolayı gitmek istemiyorum." (36)

Taş Yürek beyazların Missouri Irmağı bölgesini Kızılderililerin yaşayamayacağı bir duruma getirdiklerini söyledi. "Irmak boyunca tek bir ağaç kalmamış," diyordu. "Oysa eskiden nasıl ağaçlarla kaplı olduğunu siz de görmüşsünüzdür. Büyük Baba'nın adamları ormanı yok etmiş."

Kırmızı Köpek de, "Şimdi yaşadığımız su kıyısına geleli altı yıl oluyor. Bize vaat edilenlerin hiçbiri yerine getirilmedi," dedi. Bir başka reis ise, **Büyük Baba'nın bir daha yerlerinden edilmeyeceklerine söz verişinden beri beş kez sürüldüklerini hatırlattı. "Bana kalırsa, Kızılderililere tekerlek takın,"** diyordu acı acı, **"Böylece istediğiniz zaman sürüp götürebilirsiniz onları."**

Benekli Kuyruk hükümeti ve komisyon üyelerini Kızılderililere ihanet etmekle, sözünde durmamakla ve yalancılıkla suçladı. "Bu savaş bizim topraklarımızda başlamadı. Bu savaş ücretini ödemeden topraklarımızı elimizden almaya ve bir sürü kötülük etmeye gelen Büyük Baba'nın çocukları tarafından başlatıldı... Bu savaşın nedeni hırsızlıktır. Topraklarımızın açıkça çalınmasıdır." (37) Missouri'ye taşınmaya gelince, Benekli Kuyruk buna tamamiyle karşıydı. Komisyon üyelerine Washington'a gidip Büyük Baba'yla biz-

zat konuşana kadar Kara Tepeler'i beyazlara bırakacak hiçbir belge imzalamayacağını bildirdi.

Komisyon, Kızılderililere koşulları kendi aralarında tartışmak üzere bir haftalık süre tanıdı. Ama çok geçmeden Kızılderililerin hiçbir şey imzalamayacakları anlaşıldı. Reisler 1868 Antlaşması'nda sözü edilen herhangi bir şeyi değiştirebilmek için Sioux kabilelerini erkek nüfusunun dörtte üçünün imzasının gerektiğine dikkati çekmişlerdi. Oysa savaşçıların yarısı Oturan Boğa ve Azgın At'la birlikte kuzeyde bulunuyordu. Buna karşılık, komisyon üyeleri rezervasyonların dışında yaşayan Kızılderililerin düşman sayıldığını söylediler. Antlaşma yalnızca dost Kızılderilileri kapsıyordu. Reislerin çoğu bunu kabul etmedi. Bunların direnişini kırmak için komisyon üyeleri Yüce Meclis'in öfkelenerek bütün ödenekleri keseceğini, hepsini güneydeki Kızılderili Bölgesi'ne süreceğini ordunun Kızılderililerin bütün atlarıyla silahlarına el koyacağını belirten konuşmalar yaptılar.

Kurtuluş yolları kapanmıştı. Kara Tepeler çalınmıştı artık. Powder Irmağı bölgesi ve buradaki av süreleri ellerinden gitmişti. Avsızlıktan ve erzaksızlıktan kırılacaklardır. Güneydeki yabancı bölgeye taşınma düşüncesi dayanılmaz bir düşünceydi. Ordu atlarına ve silahlarına el koyarsa, erkek bile sayılmazlardı.

Önce Kızıl Bulut ve emrindeki reisler belgeleri imzaladı. Onları Benekli Kuyruk ve kabilesi izledi. Komisyon üyeleri sonra Dinelen Kaya, Cheyenne Irmağı, Karga Deresi, Aşağı Brulé ve Santee'deki rezervasyonlara giderek öteki Sioux kabilelerini imza vermeye zorladılar. *Paha Sapa* ruhları ve esrarengizliği, uçsuz bucaksız çam ormanları ve milyarlarca dolar değerinde altın yataklarıyla Kızılderililerin elinden çıkararak ABD'nin mülkiyetine geçmişti.

Kızıl Bulut ve Benekli Kuyruk'un imza vermelerinden dört hafta sonra Üç Parmak Mackenzie (Kiowa'ları ve Comanche'leri Palo Duro Vadisi'nde yok eden Kartal Reis) komutasındaki üç ABD süvari bölüğü Robinson Kalesi'nden ayrılarak rezervasyondaki kamplara doğru yola koyuldu. Savaş Bakanlığı'nın emirleri uyarınca Mackenzie temsilcilik Kızılderililerin atlarına ve silahlarına el koyacaktı. Tüm erkekler tutuklandı, çadırlar sökülüp altüst edildi, silahlara el kondu, askerler bütün atları topladı. Mackenzie kadınlara eşyaları Robinson Kalesi'ne götürmek için atları kullanma izin verdi. Kızıl Bulut ve öteki reisler erkeklerle birlikte kaleye kadar zorla yürütüldü. Kabile bundan böyle kalede silahların gölgesinde yaşayacaktı.

Mackenzie ertesi sabah yenik düşmüş tutsaklarını daha da ezmek amacıyla parayla tutulmuş Pawnee'lerden (Sioux'ların bir keresinde Powder Irmağı bölgesinden kovdukları Pawnee'ler) kurulu bir bölüğü Sioux'lardan aldığı at ve silahlarla donattı.

Bu arada öce susamış ABD ordusu Kara Tepeler'in kuzeyini ve batısını tarıyor, rastladığı Kızılderilileri öldürüyordu.

1876 yazı sonlarında, Üç yıldızlı Crook'un takviyeli kolu Dakota'nın He-

*29. Atlarından Korkan Delikanlı * Fotoğraf Nebraska Devlet Tarih Kurumu'nun izniyle kullanılmıştır.*

art Irmağı bölgesinden erzaksız kaldı ve ikmal yapabilmek için güneyde, Kara Tepeler'deki madenci kamplarına doğru yürüyüşe geçti.

9 Eylül'de, Yüzbaşı Anson Mills komutasındaki bir öncü birliği İnce Kayalar dolayında reis Amerikan Atı'nın Oglala ve Minneconjou'lardan oluşan köyünü buldu. Bu Kızılderililer Azgın At'ın Büyük Irmak'taki kampından ayrılmışlar, kışı geçirmek üzere güneydeki bölgelerine gidiyorlardı. Yüzbaşı köye saldırdı, ama Sioux'lar bu saldırıyı geri püskürttü. Yüzbaşı Üç Yıldızlı'yı beklerken küçük bir vadinin dibindeki mağarada kapalı kalan Amerikan Atı, dört savaşçı ve on beş kadar kadın ve çocuğun dışında bütün Kızılderililer kaçtı.

Crook ana kuvvetle yetiştiğinde askerlerinin mağaraya yaylım ateşi açabilecekleri yerlerde mevzilendirdi. Amerikan Atı ve dört savaşçısı ateşe karşılık verdiler. Birkaç saat süren karşılıklı ateş sonunda iki Mavi Ceketli öldü, dokuzu da yaralandı. Crook, Kızılderililerin teslim olmalarını istemek üzere Frank Grouard adında bir iz sürücüyü gönderdi. Sioux'larla bir süre yaşamış olan Grouard onlarla kendi dillerinde konuştu: "Bana kendilerini öldürmezsek dışarı çıkacaklarını söylediler, buna söz verince de mağaradan çıktılar." Amerikan Atı, iki savaşçı, beş kadın ve birkaç çocuk sürünerek mağaradan çıktılar. Öbürlerinin kimisi ölmüş, kimisi de yerlerinden kımıldayamayacak kadar ağır yaralanmıştı. Amerikan Atı'nın karnı yediği kurşunlardan yarılmıştı "Dışarı çıkarken barsaklarını elleriyle tutuyor," demişti Grouard. "Kana bulanmış ellerinden birini uzatıp benimle tokalaştı." (38)

Yüzbaşı Mills köyde saklanan üç dört yaşlarında bir kız çocuğu buldu. "Fırlayıp kaçtı, keklik gibi koşuyordu," demişti Mills. "Askerler az sonra onu yakalayıp bana getirdiler." Mills çocuğu yatıştırdı, biraz yiyecek verdi ve emirerine küçüğü beraberinde getirmesini tembihleyerek mağaraya döndü. Askerler, Kızılderililerden ölenleri ve yaralanları dışarı çıkarıyordu. Ölülerin ikisi kadındı; baştan aşağı kan içindeydiler. "Küçük kız haykırarak emirerimle boğuşmaya başladı. Er çocuğu yere bırakınca koşup kadınlardan birine sarıldı, anasıydı. Yaver Lemly'ye onu evlat edinmeyi düşündüğümü söyledim, çünkü anasını ben öldürmüştüm."

Amerikan Atı'nın yaralarına bakmaya gelen bir hekim bu yaraların ölümcül olduğunu söyledi. Reis kurşunlarla patlamış karnının üzerine bir battaniye örterek kendini kaybedip ölene kadar ateşin başında oturdu.

Crook Yüzbaşı Mills'e Kara tepeler'e doğru yürüyüşlerine devam etmek üzere askerlerini toplama emri verdi. Mills, "Yola çıkmadan önce Yaver Lemly bana gerçekten küçük kızı yanıma alıp almayacağımı sordu. Alacağımı söyleyince, karımın bunu nasıl karşılayacağını öğrenmek istedi. İşin bu yanını, hiç düşünmemiştim. Kızı bulduğum yerde bırakmaya karar verdim," diyordu. (39)

Üç Yıldızlı, Amerikan Atı'nın köyünü yakıp yıkarken kaçan Sioux'lardan bazıları Oturan Boğa'nın kampına giderek saldırıyı haber verdiler. Oturan Boğa ve Safra altı yüz savaşçıyla hemen yardıma koştular. Ama çok geç

kalmışlardı. Oturan Boğa, Crook'un askerlerine saldırdı. Ne var ki, savaşçıların cephanesi çok azdı. Mavi Ceketlilerin bir kısmı geriyi kollarken ana kol Kara Tepeler'e doğru yoluna devam etti. Askerler gidince, Oturan Boğa ve savaşçıları Amerikan Atı'nın yanıp yıkılmış köyüne girdiler, sağ kalanları kurtardılar, ölüleri gömdüler. Oturan Boğa şöyle soruyordu: "Onlara ne yaptık ki, bizi durdurmak istiyorlar? Durmadan bir yerden bir yere göçüyoruz, ama her gittiğimiz yerde bizi buluyorlar." (40)

Askerlerden mümkün olduğu kadar uzak durabilmek için Oturan Boğa kabilesini toplayarak yaban sığırlarının bolca bulunduğu kuzeydeki Yellowstone'a götürdü. Yapkarların Döküldüğü ay avcılarla yola çıkan Safra Yellowstone bölgesinden geçmekte olan orduya ait bir araba kervanına rastladı. Askerler Tongue Irmağı'nın Yellowstone'a karıştığı yerde kurulmakta olan yeni bir kaleye (Küçük Bighorn'da ölen Yüzbaşı Myles Keogh'un adı verilen Keogh Kalesi'ne) mühimmat götürmekteydiler.

Safra'nın savaşçıları kervana Glendive Deresi yakınlarında baskın vererek altmış çadır ele geçirdiler. Oturan Boğa araba kervanını ve yeni kaleyi duyar duymaz, kampına katılmış olan melez Johnny Brughiere'yi çağırttı. Brughiere'ni okuyup yazması vardı. Oturan Boğa Komutana diyeceklerini bir kâğıt parçasına yazdırdı:

> "Bu yolda ne aradığınızı bilmeliyim. Yaban sığırlarını kaçırıyorsunuz. Ben burada avlanmak istiyorum. Buradan gitmenizi istiyorum. Gitmezseniz, gene savaşırım. Neyiniz var neyiniz yok bırakıp buradan gitmenizi istiyorum.
>
> Dostunuz
> OTURAN BOĞA" (41)

Araba kervanına komuta eden Yarbay Elwell Otis bu mektubu alınca, Oturan Boğa'ya bir ulak saldı. Mektubunda askerlerin Keogh Kalesi'ne gitmekte olduklarını, daha pek çok askerin de yolda olduğunu yazıyordu. Eğer Oturan Boğa savaşmak istiyorduysa, askerler buna hazırdı.

Oturan Boğa'nın savaşmakta gözü yoktu. O yalnızca rahat rahat yaban sığırı avlamayı düşünüyordu. Askerlerin komutanıyla konuşmak istediğini ileten beyaz bayraklı bir ulak gönderdi. O sırada, Albay Nelson Miles'in komutasındaki askerler de kervana yetişmişlerdi. Miles yaz sonundan beri Oturan Boğa'yı arayıp durduğundan reisin konuşmak isteğini hemen kabul etti.

Oturan Boğa ile Miles 22 Ekimde bir sıra askerle, bir sıra Kızılderili savaşçının arasında karşılaştılar. Miles'in yanında bir subayla beş asker, Oturan Boğa'nın yanındaysa reislerinden biriyle beş savaşçı vardı. Hava çok soğuk olduğundan Miles ayı kürküyle kaplanmış uzun bir kaput giymişti. Kızılderililer onu görür görmez Ayı Postu adını taktılar.

Her zamanki gibi açış söylevleri verilmedi, dostluk çubukları tüttürülmedi. Johnny Brughiere'nin çevirdiği konuşmayı Ayı Postu açarak Oturan Boğa'yı her zaman beyazlara ve onların törelerine karşı çıkmakla suçladı. Oturan Boğa beyazları sevmediğini kabul ediyordu, ama onu rahat bıraktıkları sürece beyazlara düşmanlık beslemeye kalkışmıyordu. Ayı Postu Oturan Boğa'yı Yellowstone bölgesinde ne aradığını sordu. Bu aptalca bir soruydu ama, Hunkpapa bunu da kibarca cevaplamasını bildi: Yiyecek ve giyecek elde etmek için yaban sığırı avlıyordu. O zaman Ayı Postu Hunkpapa'lara ayrılan bölgeden söz etmek istedi. Fakat Oturan Boğa omuz silkti; kışı Kara Tepeler'de geçirecekti. Konuşma hiçbir sonuç alınmadan sona erdi, fakat ikisi de ertesi gün yeniden buluşmak üzere anlaşmaya vardılar.

İkinci toplantı hemen birbiri ardı sıra patlak veren anlaşmazlıklara yol açtı. Oturan Boğa, yaptığı konuşmada, askerlerle savaşı kendinin başlatmadığını ileri sürdü ve beyazlar askerlerini Kızılderililerin bölgesinden çekip kalelerini dağıtırlarsa bir daha savaşmayacaklarına söz verdi. Ayı Postu cevabında rezervasyonlarına çekilmedikçe Sioux'ların barışa kavuşamayacaklarını bildirdi. Oturan Boğa buna çok öfkelendi. Yüce Ruh kendisini bir Kızılderili olarak yaratmıştı, ama bir rezervasyon Kızılderilisi olarak değil. Böyle olmaya niyeti de yoktu. Toplantıyı kısa keserek savaşçılarının yanına döndü. Onlara yayılıp mevzilenmelerini, Ayı Postu'nun askerlerinin saldıracaklarından kuşkulandığını söyledi. Gerçekten de askerler ateş açtılar. Hunkpapa'lar yeniden oradan oraya kaçmaya başladılar.

1877 ilk yazında, Oturan Boğa kaçmaktan bıkmıştı artık. En sonunda Büyük Baba'nın ülkesinde Sioux'ların ve beyazların birlikte yaşamalarına yeterli yer olmadığına karar verdi. Halkını Kanada'ya, Büyük Anne Kraliçe Victoria'nın ülkesine göçürecekti. Yola çıkmadan önce Azgın At'ı aradı. Onu Oglala'ları Büyük Anne'nin ülkesine getirmeye ikna etmek istiyordu. Ne var ki, Azgın At'ın Kızılderilileri ülkenin bir ucundan bir ucuna taşınıp duruyorlar, askerlerden kaçıyorlardı. Oturan Boğa onları bulamadı.

Soğuk kış ayları boyunca General Crook da Azgın At'ı arayıp durmuştu. Crook'un komutasında bu defa piyade, süvari ve topçulardan meydana gelen muazzam bir ordu vardı. Yanında 168 araba yükü erzak, 400 katır yükü cephane ve barut götürüyordu. Üç Yıldızlı'nın bu güçlü ordusu Powder Irmağı bölgesinden zincirinden boşanmış azgın ayılar gibi yollarının üstündeki Kızılderilileri ezerek geçti.

Askerler aslında Azgın At'ı arıyorlardı, fakat onu bulmadan önce Cheyenne'lerden Kör Bıçak'ın köyüne rastgeldiler. Bu Cheyenne'lerin çoğu Küçük Bighorn Savaşı'na katılmamıştı, ama ordu Kızıl Bulut'un temsilciliğini ele geçirip erzak dağıtımını durdurunca yiyecek bulabilmek için temsilcilikten ayrılmışlardı. General Crook Üç Parmak Mackenzie'yi 150 hanelik bu köyün üzerine gönderdi.

Geyiklerin Kızıştığı Ay'dı, hava çok soğuktu. Kuytular kalın bir kar tabakasıyla örtülmüştü. Açıklıklardaysa kar donmuş, diş diş olmuştu. Macken-

zie birliğini geceden saldırı durumuna geçirdi. Bunlar günün ilk ışıklarıyla birlikte Cheyenne'lere saldırdılar. Parayla tutulmuş Pawnee savaşçıları en önde gidiyordu. Altlarında rezervasyon Sioux'larından aldıkları hızlı atlar vardı. Ceheyenne'leri kulübelerinde bastırdılar. Pek çoğunu henüz uykudayken öldürdüler. Sağ kalanlar yarı çıplak dondurucu soğuğa fırladılar. Savaşçılar Pawnee'leri ve onların arkasından saldırıya geçen askerleri püskürtmeye, kadınlarla çocukların uzaklaşabilmelerine yeterli zamanı kazanmaya çalışıyorlardı.

Kuzeyli Cheyenne'lerin en yiğit savaşçılarından bazıları çatışmanın bu en kızgın anında kendilerini feda ettiler. Bunlardan biride Kör Bıçak'ın en büyük oğluydu. Kör Bıçak ve Küçük Kurt sonunda bir vadinin üst yamaçlarında bir geri hat kurmayı başardılar. Ama zaten pek yoksul olan cephaneleri çok geçmeden tükendi. İkisi birlikte kadınlara ve çocuklara erişmek için Bighorn'a doğru kaçmaya başlarken Küçük Kurt çoktan yedi yerinden vurulmuştu bile. Mackenzie o sırada külübeleri yakıyordu. Daha sonra, ele geçirdiği atları vadinin kıyısına getirip adamlarına onları vurup aşağı yuvarlamaları için emir verdi; tıpkı daha önce Palo Rudo Vadisi'nde Comanche ve Kiowa'ların atlarına yaptığı gibi.

Kör Bıçak'ın Cheyenne'lerinin kaçışı, mart ayında Kartal Reis Reynolds'ın habersiz saldırısına uğrayan İki Ay'ın Cheeyenne'lerin kaçışına benziyordu. Ne var ki, şimdi hava daha soğuktu, sadece birkaç atları vardı, battaniyeleri, giysileri ve hatta makosenleri bile yok denecek kadar azdı. İki Ay'ın kabilesi gibi onların da bildikleri tek sığınak, Azgın At'ın Box Elder Deresi'ndeki köyüydü.

Kaçışın birinci gecesinde on iki kadın, çocuk, savaşçı ve bir kaç ihtiyar donarak öldü. Ertesi gece savaşçılar atların birkaçını öldürerek iç organlarını çıkardılar. Çocukları donmaya karşı ölü atların içine soktular. İhtiyarlar da ellerini ve ayaklarını atların içine soktular. Üç gün donmuş kar üzerinde yürüdüler. Çıplak ayakları kar üstünde kanlı izler bırakıyordu. Sonunda Azgın At'ın kampına vardılar.

Azgın At, Kör Bıçak'ın kabilesiyle yiyecek, battaniye ve kulübeleri paylaştı, ama onları her an kaçmaya hazır olmaları için uyarmayı da unutmadı. Oglala'ların direnip çarpışacak kadar cephanesi kalmamıştı. Ayı Postu kuzeyde Kızgın At'ı arıyordu. Şimdi de Üç Yıldızlı Crook güneyden gelmekteydi. Yaşayabilmek için bölgede durmadan yer değiştirmek zorundaydılar.

Ağaçların Çiçeklendiği Ay, Azgın At kampını kuzeyde Ayı Postu'nun askerlerinin kışı geçirdiği yeni Keogh Kalesi'nden pek de uzak olmayan yeni bir gizlenme yerine taşıdı. Burası Tongue Irmağı kıyısındaydı. Soğuk ve açlık çocuklarla ihtiyarlar için öylesine dayanılmaz bir hal almıştı ki, reislerden bazıları Azgın At'tan gidip Ayı Postu ile konuşarak kendilerinden ne istediğini sormasını istediler. Kadınlar ve çocuklar yiyecek için yırtınıyorlardı. Bir daha bırakıp kaçmak zorunda kalmayacakları sıcak barınaklara muhtaçtılar. Azgın At, Ayı Postu'nun onları tutsaklar gibi bir rezervasyona kapatmak iste-

diğini biliyordu, ama gene de reislerin isteklerine uyarak gidip konuşmaya razı oldu. Otuz kadar reis ve savaşçıdan meydana gelen kurulla birlikte kaleye yakın bir tepeye tırmandılar. Kaleye gitmek üzere sekiz reis ve savaşçı gönüllü çıktı. İçlerinden biri de bir mızrağın ucuna taktıkları beyaz bezi taşıyacaktı. Gönüllüler kaleye yaklaştıklarında, Ayı Postu'nun parayla tutulmuş Karga'larından bir grup ansızın kaleden çıkarak barış kuruluna saldırdı. Beyaz bayrağı hiçe sayarak rastgele ateş açtılar. Sekiz kişiden sadece üçü kaçabildi. Tepeden olayı seyreden Sioux'lardan birkaçı öç almak için Karga'ların üstüne gitmek istediyse de, Azgın At bunu önleyerek vakit geçirmeden kampa dönmelerinde ısrar etti. Toparlanıp yola çıkmak zorundaydılar. Ayı Postu artık Sioux'ların yakında olduğunu biliyordu. Karda onları aramaya çıkacaktı.

Ayı Postu 8 Ocak 1877 sabahı Kızılderililere yetişti ve askerlerini hücuma geçirdi. Kar diz boyunu aşıyordu. Azgın At'ın kabilesini savunabilecek cephanesi kalmamıştı, ama Kızılderililerin büyük bir çoğunluğu Kurt Dağları'nı aşıp Bighorn'a doğru kaçarken askerleri yanlış yerlere çekip cezalarını verecek hileleri bilen iyi savaş reisleri hâlâ vardı. Tam bir uyum içiresinde hareket eden Küçük Dev Adam, İki Ay ve Kambur birlikleri bir vadiye çektiler. Ağır ve hantal kış üniformaları giymiş askerleri dört saat oyaladılar. Askerler sendeleyip buzlu yamaçlarda aşağı düşüyorlardı. Çarpışma sırasında kar serpiştirmeye başladı. Öğleden sonra ortalığı kasıp kavuran bir tipiden göz gözü görmez olmuştu. Bu tipi Ayı Postu'nun gücünü tüketmeye yetmişti. Adamlarıyla birlikte Keogh Kalesi'nin soba başına dar attı kendini.

Durmadan yağan sulu kar altında ilerleyen Azgın At ve kabilesi çok iyi tanıdıkları Küçük Powder bölgesine vardılar. Şubat ayı boyunca orada konaklayarak bulabildikleri av hayvanlarının etiyle yaşadılar. O sırada haberciler Benekli Kuyruk'la bir Brulé kolunun güneyden gelmekte olduğunu bildirdi. Kamptaki Kızılderililerden bazıları Benekli Kuyruk'un kendi bölgesinde emir almaktan usanarak kaçmış olabileceğini düşünüyorlardı, ama Azgın At gerçeği biliyordu.

Benekli Kuyruk'un konak yerine varmasından az önce Azgın At babasının kamptan ayrılacağını bildirdi. Babasından Benekli Kuyruk'la el sıkışmasını ve hava kadınlarla çocukların yola çıkabilecekleri kadar düzelince Oglala'ların rezervasyona döneceğini bildirmesini istedi. Sonra tek başına Bighorn Dağları'na gitti. Azgın At henüz teslim olup olmamakta kararsızdı. Belki de kabilesini gönderip kendisi tek başına sürüden kovulmuş yaşlı bir yaban sığırı gibi Powder Irmağı bölgesinde yaşayacaktı.

Benekli Kuyruk kampa gelince Azgın At'ın kendisinden kaçındığını sandı. Oglala'ların reisini bulmak için iz sürücüler çıkardı. Ama Azgın At'ın izi şiddetli kar fırtınasında kaybolmuştu. Bununla birlikte benekli Kuyruk Nebraska'ya dönmeden önce Koca Ayak'ı Minneconjou'ları rezervasyona getirmeye ikna etti. Reis Başı Bulutlara Eren ve üç arkadaşını da ilk yaz başlarında kabilelerini temsilciliğe getirmeye razı etti.

*30. Küçük Dev Adam * Fotoğraf U. S. Signal Corps.*

Nisanın ondördünde Başı Bulutlara Eren yanında çok sayıda Minneconjou ve Sans Arc'la birlikte Azgın At'ın köyünden Benekli Kuyruk'un temsilciliğine gelerek teslim oldu. Bu olaydan birkaç gün önce Üç Yıldızlı Crook Kızıl Bulut'u Azgın At'ı bulmakla görevlendirmişti. Azgın At teslim olursa, Powder Irmağı'nda bir bölge kendisine verilecekti. Nisanın yirmi yedisinde, Kızıl Bulut, Azgın At'ı buldu. Ve ona, Üç Yıldızlı'nın haberini iletti. Azgın At'ın dokuzyüz savaşçısı açlıktan kırılmaktaydı. Cephaneleri, tükenmişti. Atların kemikleri sayılıyordu. Powder Irmağı'nda bir bölge verileceği sözü, Robinson Kalesi'ne giderek teslim olmasına yetti.

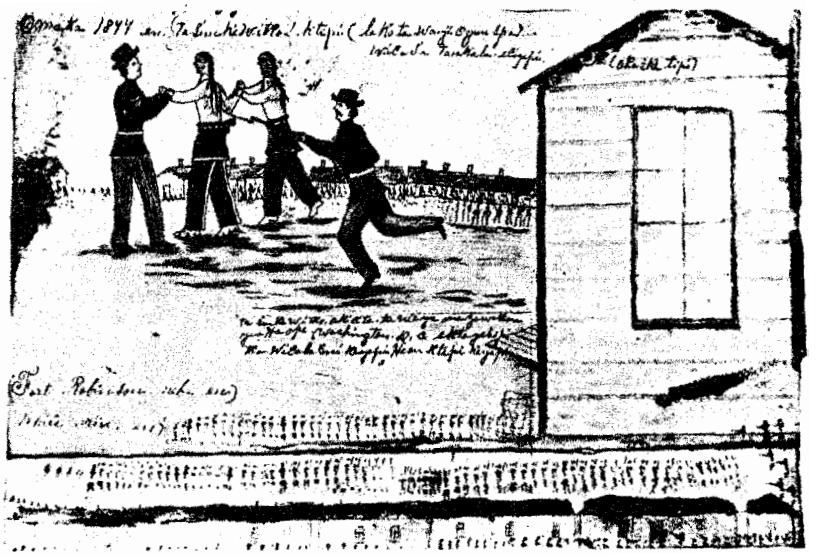
Son Sioux savaşçı reisi de artık bir rezervasyon Kızılderilisi olup çıkmıştı. Silahsız, atsız, halkı üstünde hiçbir yetkisi olmayan kendisini savaşta hiç altetmemiş bir ordunun tutsağıydı. Ama gençlerin gözünde hâlâ bir kahramandı. Gençlerin bu birazda abartılmış tutkunluğu, temsilcilikteki yaşlı reislerin kıskançlığına yolaçıyordu. Azgın At her şeye karşın münzevî bir yaşayış sürdürüyordu. Halkıyla birlikte Üç Yıldızlı'nın vermeyi vaat ettiği Powder Irmağı bölgesindeki topraklara kavuşaçağı günü bekliyordu. Hepsi o gün için yaşıyorlardı.

Yaz sonlarına doğru, Azgı At, Üç Yıldızlı'nın Büyük Baba'yla bir görüşme yapması için Washington'a gitmesini istediğini öğrendi. Azgın At bu isteği reddetti. Kendisine sözde vaad edilen bölge üzerinde konuşacak bir şey olduğunu sanmıyordu. Büyük Baba'nın Washington'daki evine giden reislerin durumunu görmüştü. Bunlar beyazların yaşayış tarzlarına uymuşlar, Washington'dan şişmanlamış ve gevşemiş olarak dönmüşlerdi. Kızıl Bulut ve Benekli Kuyruk'taki değişmeleri de görüyordu. Onlar da Azgın At'ın bunu gördüğünün farkındaydılar. Bu yüzden, ondan hiç hoşlanmıyorlardı.

Ağustosta, Mavi Ceketlilerle Parıltılı Dağlar'ın ardında yaşayan Nez Percé'lerin savaşa tutuştukları haberi geldi. Asker Reisler rezervasyonlardaki Kızılderili savaşçılarından Nez Percé'lere karşı girişilecek harekâta katılmak üzere kılavuz almaya başladılar. Azgın At gençlere uzaktaki Kızılderililere karşı girişilen bu harekâta katılmamalarını öğütlediyse de, bunlardan bazıları onun öğüdüne kulak asmadılar ve askerlere satıldılar. 31 Ağustosta, bu eski Sioux savaşçıları yürüyüşe geçmek üzere Mavi Ceketli Üniformalarını giydiler. Azgın At öylesine tiksinmişti ki, kabilesini toplayıp kuzey Powder Irmağı bölgesine döneceğini bildirdi.

Üç Yıldızlı casusları aracılığıyla Azgın At'ın bu kararını öğrenince, sekiz süvari bölüğünü Azgın At'ın Robinson Kalesi dışındaki kampına gönderip onu tutuklamalarını emretti. Bununla birlikte, dostları Azgın At'ı uyaracak vakit bulabildi. Askerlerin amacını kesinlikle bilmeyen Azgın At, kabilesine dağılmalarını söyleyerek Benekli Kuyruk'un temsilciliğine doğru tek başına yola çıktı. Eski dostu Başı Bulutlara Eren'e sığınmaya gidiyordu.

Askerler Azgın At'ı orada bularak tutukladılar. Kendisini Robinson Kalesi'ne, Üç Yıldızlı'ya götüreceklerini söylüyorlardı. Kaleye vardıklarında, Azgın At'a, vaktin çok geç olduğunu, o günü Üç Yıldızlı'yla görüşmenin ola-

31. Azgın At'ın fotoğrafı bulunamamıştır, ama Amos Kötü Yürekli Boğa, Fort Robinson'da öldürülüşünün resmini yapmıştır. **"Oglala Sioux'larının Resimli Tarihi"** *adlı, Nebraska Üniversitesi yayınları arasında 1967 yılında çıkan kitaptan alınma resim, özel izinle kullanılmıştır.*

naksız olduğunu söylediler. Tutuklu reis, Yüzbaşı James Kennington ve bir temsilcilik polisine teslim edildi. Azgın At polise dikkatle baktı. Polis kısa bir süre önce *Paha Sapa*'yı çalmaya gelen delegelere meydan okuyan Küçük Dev Adam idi; Kara Tepeler'i satmaya kalkışan ilk reisi geberteceğini söyleyen, Ayı Postu Miles'e karşı Azgın At'ın yanında son defa çarpışan yürekli Küçük Dev Adam. İşte artık beyazlar Küçük Dev Adam'ı satın alıp rezervasyon polisi yapmışlardı.

Azgın At, komutanla Küçük Dev Adam'ın arasında giderken, her şeyin bir çılgınlıktan ibaret olduğu gölge dünyasından kaçmak üzere dünyayı düşlemeye çalışmış olmalıydı. Omuzunda süngülü tüfeğiyle nöbet tutan bir eri geçerek bir yapının girişinde durdular. Pencerelerde demirler vardı. Azgın At içerde ayaklarından prangaya vurulmuş adamları görebiliyordu. İçerisi adeta bir hayvan tuzağını andırıyordu. Azgın At bu tuzağa düşmekte olan bir hayvanın içgüdüsüyle fırladı. Küçük Dev Adam, Azgın At'ın koluna sarıldı, boğuşmaya başladılar. Boğuşma ancak birkaç saniye sürdü. Birisi bağırarak komut verdi ve nöbetçi er William Gentles, süngüsünü Azgın At'ın karnına daldırdı.

Azgın At o gece (5 Eylül 1877 gecesi) öldü. Öldüğünde otuz beş yaşındaydı. Şafak vakti askerler reisin ölüsünü anasıyla babasına teslim ettiler. İhtiyarlar oğulları Azgın At'ın ölüsünü tahta bir sandığa koydular ve atların çektiği bir kızağa yerleştirerek Benekli Kuyruk'un temsilciliğine götürdüler. Sandık orada tahtalardan kurulmuş bir yükseltinin üzerine konuldu. Otların Kuruduğu Ay boyunca yas tutucular ölünün çevresinde nöbet tuttular. Yaprakların döküldüğü Ay acı bir haber geldi. Temsilcilik Sioux'ları, Nebraska'yı terkedip Missouri Irmağı'ndaki yeni bir rezervasyona gitmek zorundaydılar.

1877 yılının kurak güz mevsimi boyunca, sürgün Kızılderililerden meydana gelen uzun kervanlar askerlerin eşliğinde kuzeydoğudaki çorak araziye gönderildi. Yol boyunca birkaç grup Kanada'ya kaçarak Oturan Boğa'yla birleşmek amacıyla ana koldan ayrılıp kuzeybatıya döndüler. Azgın At'ın anasıyla babası da onlara katılmıştı. Yanlarında oğullarının kemikleriyle kalbini de götürüyorlardı. Azgın At'ı Chankpe Opi Wakwala (Yaralı Diz) adlı dere dolayında sadece kendilerinin bildiği bir yere gömdüler.

OTURAN BOĞA'NIN TÜRKÜSÜ

Courtesy of the Bureau of American Ethnology Collection

Bir zamanlar
Bir savaşçıydım ben de.
Oysa şimdi
Her şey bitti.
Zor zamanlar yaşıyorum
Bugünlerde.

ON ÜÇ

NEZ PERCE'LERİN KAÇIŞI

1877 **1 Ocak**, Kraliçe Victoria Hindistan İmparatoriçesi ilân edildi. 25 Ocak, ABD Kongresi oyların yeniden sayımını gerektiren Seçim Komisyonu Kanunu Tasarısı'nı kabul ediyor; Hayes-Tilden çekişmesi kuşkulu durumunu sürdürüyor. 12 Şubat, Demiryolu işçileri ücret indirimini protesto etmek üzere greve gidiyor. 26 Şubat, Güneyli Demoktarlar Hayes'in Cumhuriyetçi Parti'nin temsilcileriyle gizlice buluşup, Güneyli Demokratların Federal Birliklerin güneyden çekilmesi ve yeniden inşa döneminin sona ermesi karşılığında Cumhuriyetçileri desteklemesini öngören 1877 Uzlaşmasının tamamlıyorlar. 27 Şubat, Seçim Komisyonu oy sayımının Hayes lehine sonuçlandığını açıklıyor. 2 Mart, Kongre Hayes'in seçilişini onaylıyor. 5 Mart, Hayes Başkan oluyor. 10 Nisan, Hayes Federal birlikleri güney eyaletlerinden çekmeye başlayarak yeniden inşa dönemin sona erdiğini belirtiyor. 15 Nisan, ilk ticari telefon hattı Boston ile Sommerville (Massachusetts) arasında çekiliyor. 14 Temmuz, genel grev tren seferlerinin durmasına yol açıyor. 20 Temmuz, grevler bütün ABD'ne yayılıyor. 21-27 Temmuz, askerî birlikler işçilerle çarpışarak grevi zorla sona erdiriyor. 17 Ekim, Pennsylvania Demiryolları ve Standart Oil Kumpanyası arasındaki anlaşma petrol nakliyatı tekeleni güçlendiriyor. Aralık, Edison fonografı icat ediyor, Tolstoy'un **Anna Karenina**'sı yayımlanıyor.

Beyazlar olup biteni tek yanlı anlattı. Kendilerini tatmin etmek için böyle anlattılar. Beyaz adamın anlattığı, kendi yaptığı en iyi işlerle Kızılderililerin en kötü işleri oldu.

NEZ PERCE'LERDEN SARI KURT

Dünya güneşin yardımıyla yaratıldı; olduğu gibi kalmalı... Toprak yaratıldığında üstünde sınır çizgileri yoktu, onu bölmek insanlara düşmez... Bütün ülkede beyazların servet biriktirdiklerini ve bize beş para etmez toprakları vermek istediklerini görüyorum... Ben toprakla aynı kafadanım. Toprağın ölçüsüyle bedenimin ölçüsü birdir. Gücünüz yeterse, bizimle konuşmak için Yaradan tarafından gönderildiğinizi söyleyin bakalım" Belki de sizi buraya bizi dilediğiniz şekilde kullanmaya gönderdiğini sanıyorsunuzdur Yaradan'ın. Sizi Yaradan'ın göndermiş olduğuna inansaydım, bizi kullanmaya hakkınız olduğunu düşünebilirdim. Sakın yanlış anlamayın beni. Tam tersine, toprak sevgim açısından anlamaya çalışın. Hiçbir zaman toprağın bana ait olduğunu, onu istediğim gibi kullanacağımı söylemedim. Toprağı kullanma hakkı onu yaratanındır. Kendi toprağımda yaşama hakkım olduğunu ileri sürerim ama Sizin de kendi toprağınızda yaşama hakkınız olduğuna inanıyorum.

NEZ PERCE'LERDEN HEİNMOT
TOOYALAKET (REİS JOSEPH)

*
**

LEWİS İLE CLARK batıya yaptıkları keşif gezisinde 1805 yılının Eylül ayında Kayalık Dağlar'ı aştılar. Keşif kolunun tümü açlık ve dizanteriden kırılıyordu. Kendilerini koruyamayacak kadar zayıf düşmüşlerdi. Bulundukları yer, Nez Percé'lerin ülkesiydi. Nez Percé'lere bu adı Kızılderililerden bazılarının burunlarına şeytan minaresi kabuğu taktıklarını gören Fransız avcıları vermişlerdi. Nez Percé'ler isteselerdi, Lewis ve Clark seferine oracıkta, Duru Su Irmağı kıyılarında son verir, atlarına el koyarlardı. Nez Percé'ler böyle yapmadı. Beyaz Amerikalıları içtenlikle karşıladılar, yiyecek verdiler ve kâşifler Pasifik kıyısına doğru kanolarla yol alırken birkaç ay süreyle onların atlarına baktılar.

Böylece Nez Percé'lerle beyaz Amerikalılar arasında uzun süren bir dostluk başladı. Yetmiş yıl boyunca kabile hiçbir beyaz öldürmemiş olmakla övündü. Ama beyazların toprak ve altın hırsı sonunda bu dostluğu da bozdu.

1855'te Washington eyaleti valisi Isaac Stevens, Nez Percé'leri bir barış toplantısına çağırdı. "O, bize ülkede pek çok beyazın yaşadığını ve daha

birçoğunun da geleceğini söyledi. Toprağı sınırlandırmalışmışız. Böylelikle Kızılderililerle beyazlar ayrılacakmış. Eğer Kızılderililer barış içinde yaşamak istiyorlarsaymış, kendilerine ayrılmış bir bölgeleri olmalıymış ve orada yaşamalıymışlar."

Beyazlarca Koca Joseph olarak bilinen reis Tuekakas vali Stevens'a toprağın kimselerin malı olmadığını söyledi. İnsan sahip olmadığı bir şeyi satamazdı.

Vali böyle bir tutumu bir türlü kavrayamıyordu. Koca Joseph'i anlaşmayı imzalayıp battaniyelerden ibaret armağanları kabul etmeye zorladı. Reis, "Al kâğıdını," diye terslendi, "elimi ona sürmem ben."

Beyazlarca avukat diye de bilinen Aleiya antlaşmayı imzaladı. Onu birkaç Nez Percé daha izledi, ama Koca Joseph imza vermediği gibi halkını toplayıp anayurduna; çoşkun suları, geniş otlakları, ormanlık dağları ve duru gölüyle yemyeşil Wallowa vadisi'ne döndü. Koca Joseph'in Nez Percé'leri düzgün kulübelerde oturuyor, sığır ve at yetiştiriyorlardı. Beyazlardan bir şey almaları gerektiği zaman, karşılığında sığır yahut at veriyorlardı.

Birinci antlaşmanın imzalanması üzerinden bir kaç yıl geçmeden hükümet temsilcileri yeniden Nez Percé'lerin üstüne üşüştü. Daha fazla toprak istiyorlardı. Koca Joseph halkını uyararak temsilcilerden hiç bir armağan, hattâ tek bir battaniye bile almamalarını istedi. "Bir süre sonra," diyordu, "mutlaka toprağımızın karşılığını aldığımızı ileri sürerler."

1863'te Nez Percé'lere yeni bir antlaşma taslağı sunuldu. Buna göre, Wallowa Vadisi ve geri kalan toprakların dörtte üçü ellerinden alınıyordu. Kızılderililere ise yalnızca şimdi İdaho eyaleti olan küçük bir bölge bırakılıyordu. Koca Joseph imza törenine katılmayı reddetti. Ama Avukat ve öteki reislerden bazıları (hiçbiri ömründe Dolanan Sular Vadisi'ne ayak basmamıştı) halklarının topraklarını satan antlaşmayı imzaladı. Koca Joseph antlaşmaya "hırsız antlaşma" adını veriyordu. Öylesine kızmıştı ki, kendisini Hıristiyanlığa döndürmek isteyen beyaz bir misyonerin verdiği İncil'i yırtıp attı. Beyazlara Wallowa Vadisi'nin gerçek sahibinin hâlâ kendi halkı olduğunu göstermek amacıyla bu toprakların çevresine kazıklar çaktırdı.

Bu olaydan kısa bir süre sonra, 1871'de, Koca Joseph öldü. Yerine otuz yaşlarındaki oğlu Heinmot Tooyaleket (Genç Joseph) reis oldu. Hükümet görevlileri geldiler ve Nez Percé'lere Wallowa Vadisi'ni terketmelerini, Lapwai rezervasyonuna gitmelerini bildirdiler. Ama Genç Joseph kulak asmadı onların sözlerine. "Bu toprakları satmaya ne Avukat'ın yetkisi vardır, ne bir başkasının," diyordu. Genç Joseph, "bu topraklar eski zamanlardan beri halkımındır. Atalarımızdan bizlere kaldı. Yüreklerimiz çarptığı sürece savunacağız topraklarımızı."(2) Büyük Baba Ulysses Grant'e başvurarak kabilesinin eski topraklarında kalmasına izin vermesini istedi ve bunu üzerine başkan 16 Temmuz 1873'te Wallowa Vadisi'ni beyazların yerleşeceği yerlerin arasından çıkartan bir kararname yayınladı.

Ama çok geçmeden bir grup temsilci vadiye yeni bir Kızılderili Temsilciliği kurmaya geldi. İçlerinden biri okulların Joseph'ih halkına yararlı olacağından söz etmekteydi. Ne var ki, beyazların okullarını istemediklerini söyledi Genç Joseph.

"Neden okul istemiyorsunuz?" diye sordu temsilci bunun üzerine. "Çünkü okullar bize kiliseye gitmemizi öğütlüyor," diye cevapladı Genç Joseph.

"Kilise de mi istemiyorsunuz peki?"

"Hayır, kilise de istemiyoruz!"

"Niçin istemiyorsunuz kiliseleri bakalım?"

"Kiliseler bize Tanrı üzerine tartışmayı öğretmeye kalkıyor. Bizse böyle şeyleri öğrenmek niyetinde değiliz. Kimi zaman bu dünyada olup bitenleri tartışabiliriz, ama Tanrı üzerine asla tartışmaya girmeyiz. Böyle şeyler öğrenmek istemiyoruz!"(3)

Bu arada, beyaz göçmenler gözlerini Nez Percé'lerin topraklarına dikmişler, sağından solundan giriyorlardı vadiye. Çevredeki dağlarda altın bulunmuştu. Altın arayıcıları Kızılderililerin atlarını, hayvancılar sığırlarını çalıyor, sonra Kızılderililer geri almasın diye damgalarını basıyorlardı hayvanlara. Washington'a giden beyaz politikacılar Nez Percé'ler hakkında bir sürü yalan atıyordu. Barışı tehlikeye sokmakla ve hayvan yetiştiricilerinin hayvanlarını çalmakla suçluyorlardı Kızılderilileri. Aslındaysa gerçekler bu sözlerin tam tersini gösteriyor ve Joseph şöyle söylüyordu: "Bizim davamızı kanunların önünde savunacak tek bir dostumuz yok"(4)

Wallowa Vadisi'nin Büyük Baba tarafından temelli Joseph'in halkına verilmesinden iki yıl sonra, yeni bir kararname yayınlandı ve vadi yeniden beyaz göçmenlere açıldı. Lapwai rezervasyonuna taşınmaları için Nez Percé'lere "akla yatkın bir süre" tanınmıştı. Gel gör ki, Joseph'in atalarından kalma topraklardan çıkmaya hiç de niyeti yoktu. Böylece, ABD hükümeti 1877 yılında Tek Kollu asker Reis General Howard'ı Nez Percé'leri Wallowa bölgesinden sürüp çıkarmakla görevlendirdi.

Oliver Otis Howard, Cochise ve Apache'lere karşı adil davranışından bu yana geçen dört yıl içersinde, ordunun "Kızılderiliseverler"e hiç de iyi gözle bakmadığını öğrenmişti. Kuzeybatı bölgesine geldiği zaman, yitirmiş bulunduğu askeri saygınlığını, kendisine verilen emirleri hiç vakit geçirmeden ve harfi harfine yerine getirerek yeniden kazanmanya kararlıydı. Ama gene de güvendiği yakın dostlarına, "bu vadiyi Joseph ve onun Nez Percé'lerinden almanın büyük bir yanlış oluğunu" fısıldamıştı gizlice. 1877 yılının mayıs ayında Genç Joseph'i Lapwai'ye çağırdı; orada yapılacak olan toplantıda Kızılderililerin topraklarını teslim edecekleri tarih saptanacaktı.

Joseph, kendisiyle birlikte Lapwai'ye gelmek üzere Beyaz Kuş'u, Ayna'yı, kardeşi Ollokote'yi ve Wallowa Yalvacı Toohoolhoolzote'yi seçti. Yalvaç uzun boylu, kalın enseli ve çirkin bir Kızılderiliydi. Doğuştan büyük bir yeteneğe sahipti: başkalarının düşüncesini akıl yürütme yoluyla çürütmede

*32. Nev Perce'lerden Reis Joseph * Fotoğraf Ulasal Arşivlerden alınmıştır.*

eşi benzeri yoktu. Bir beyaz onu Cehennem kaçkını diye adlandırıyordu. Lapwai karargâhının karşısındaki bir binada toplanan barış kurulunun açılışında Joseph, Toohoolhoolzote'yi Wallowa Nez Percé'lerinin temsilcisi olarak tanıttı.

"Nez Percé'lerin bir bölüğü topraklarından vazgeçti," diyordu. Yalvaç, "ama biz vazgeçmedik. Toprak gövdemizin ayrılmaz bir parçasıdır. Topraktan vazgeçemeyiz biz."

Howard ise buna karşılık şunları söyledi: "Hükümetin size bir bölge ayırdığını ve oraya gitmeniz gerektiğini biliyorsunuz bal gibi."

Toohoolhoolzote ise, "Toprağı bölmeye ve bizi böldüğü yere yerleştirmeye kalkışan da kim?" diye sordu.

Howard soğukkanlılığını kaybetmeye başlamıştı. "Ben!" diye bağırdı. "Burada Başkan'ı temsil ediyorum ben. Emirlerin anlaşılmayacak bir yanı yok. Yerine getirmekle yükümlüsünüz."

Yalvaç, Tek Kollu Asker Reisi iğnelemeye devam etti. Ona, Nez Percé'lere atalarından kalan toprakların nasıl olup da şimdi beyazlara geçtiğini alaycı bir edayla sordu. "Biz topraktan geliyoruz. Gözdelerimiz toprağa, yani anamıza geri dönmeli," dedi.

Howard temkinliliği elden bırakmadan cevap verdi: "Dininizi horlamak istemem. Ama siz de uygulanabilir şeyler önermelisiniz. Toprağın ananız olduğunu ve reisliğin de topraktan geldiğini en az yirmi kez dinledim. Bunu bir an önce geçip esas meseleye gelelim."

Yalvaç, "Kendi ülkemde ne yapacağımı artık başkalarından mı öğreneceğim," diye sert bir dille karşılık verdi.

Tartışma Poward'ın zor kullanmaya karar vermesine kadar sürdü. Komutan, Yalvaç'ın tutuklanıp hapse atılmasını emretti. Reis Joseph'de Nez Percé'lere Wallowa Vadisi'nden Lapwai Temsilciliği'ne taşınmak üzere otuz günlük bir süre tanıdığını bildirdi.

Joseph, "Halkım her zaman beyazların dostu olmuştur," diyordu. "Neden böyle acele ediyorsunuz? Otuz gün içinde taşınamam. Hayvanlarımız dağınık. Yılan Irmağı da kabardı. Güze kadar bekleyelim ki, ırmak alçalsın."

Howard'ın cevabıysa çok sert oldu: "Eğer süreyi bir gün bile geçirirseniz, askerleri üstünüze gönderip sizi zorla buraya getirtirim. Temsilciliğin dışındaki bütün sığır ve atlarınız da beyazlara kalır."

Joseph artık çıkar yol kalmadığını anlamıştı. Vadiyi sayıları yüzü bulmayan savaşçıyla savunma olanağı yoktu. Yardımcılarıyla birlikte köye döndüğüde askerler çoktan gelmişti. Bir toplantı düzenleyerek hemen Lapwai'ye taşınmak üzere hayvanlarını toplama kararı aldılar. "Beyazlar, çok fazlaydı, kendimizi onlara karşı savunamazdık. Biz geyiklere benziyorduk, onlarsa ayıya. Bizim ülkemiz küçüktü,onların ülkesiyse kocaman. Biz herşeyin Yüce Ruh'un yarattığı gibi kalmasını istiyorduk, onlarsa işlerine gelmedi mi ırmakları ve dağları bile değiştirmeye hazırdılar."(6)

Uzun yürüyüşlerine başlamadan önce savaşçılardan birkaçı doğdukları topraklardan köpekler gibi kovulmaktansa, savaşmanın yeğ olduğundan söz etmeye başlamışlardı. Serbest bırakılan Toohoolhcolzcte, Tek Kollu Asker Reis'in kendisine sürdüğü lekeyi ancak kanın temizleyebileceğini ileri sürdü. Ama Joseph barış öğütlemekte devam ediyordu.

Kızılderililer General Howard'ın saptadığı süreyi geçirmemek için hayvanların çoğunu vadide bırakmak zorunda kalmışladı. Yılan Irmağı'na vardıklarında, ırmağın dağlardan gelen erimiş kar sularıyla beslenip kabardığını gördüler. Önemli bir kazaya uğramadan kadınları ve çocukları sığır derisinden sallara bindirerek karşıya geçirdiler. Bu bir mucizeydi. Ne var ki, onlar bu işle uğraşırken, beyazlardan kurulu bir çete gelerek karşıya geçirilmeyi bekleyen sürünün bir kısmını çaldı. Geri kalanların bir kısmı da ırmağın öteki yakasına yüzdürülürken akıntıya kapıldı.

Her zamankinden daha çok öfkelenen reisler Joseph'ten yürüşüyü Kayalık Vadi'de durdurarak bir kurultay toplamasını istediler. Toohoolhoolzote, Beyaz Kuş ve Ollokot savaş istiyordu. Joseph onlara "barış içinde yaşamanın savaşarak ölmekten daha iyi olduğunu" söyledi. Öbürleri onu korkaklıkla suçladılarsada, Joseph düşüncesiden vazgeçmedi.

Vadide konakladıkları sıralarda, bir gece, küçük bir savaşçı çetesi gizlice kamptan ayrıldı. Geri döndükleri zaman Nez Percé'ler o güne kadar hiç beyaz öldürmediklerini ileri süremezdi artık. Savaşçılar vadiden uzaklaştırılmalarının ve çalınan hayvanlarının öcünü almak için on bir kişi öldürmüşlerdi. Pek çok barışsever Kızılderili reisin düştüğü duruma Joseph de düşmüştü işte. Bir yanda beyazların baskı ve zulmü, öte yanda da umutsuz halkının öfkesi vardı. Joseph halkının safında yer almayı seçti. "Eğer beyazların halkım tarafından öldürülmesini önleyebilseydim," dedi. "kendi canımı vermekten çekinmezdim. Hem bizim gençleri ayıplıyorum, hem de beyazları... Mümkün olsaydı, halkımı kavgasız dövüşsüz Yaban Sığırı Ülkesi'ne (Montana) götürecektim... On altı mil uzaktaki Beyaz Kuş Deresi'ne taşındık ve orada konakladık. Niyetimiz, bölgeden ayrılmadan sürülerimizi toplamaktı. Ne var ki, askerler bize saldırdı, biz de ilk kez savaşmak zorunda kaldık."(7)

Sayıları askerlerin yarısı kadar olan Nez Percé'ler Howard'ın askerlerini 17 Haziran günü Beyaz Kuş Vadisi'nde tuzağa düşürdüler. Saldırgan beyazları yanlardan çevirip üçte ikisini öldürdüler, geri kalanları da bozguna uğrattılar. On gün sonra Tek Kollu Asker Reis yeniden savaşmak için takviye birlikleri getirdi. Ama Nez Percé'ler dağları aşarak kaçtılar. Joseph arka arkaya akıllıca uyguladığı askeri taktiklerle takipçileri şaşırttı. İleri kollardan birini darmadağın etti. Sora da Ayna Reis'in başka savaşçılarla birlikte beklediği Duru Su Irmağı'na gitti.

Nez Percé'lerin birleşik kuvvetleri 250 savaşçı, 450 kadar savaşamayacak kadın, yaşlı, çocuk ve 2000 attan oluşuyordu. Yüklerini de yanlarına almışlardı. Beyaz Kuş Vadisi'nde yapılan çarpışmada birkaç tüfek, zengin bir

cephane yığınağı ele geçirmişlerdi.

Duru Su'yun ardına (atalarının Lewis ve Clark'ı beyaz uygarlığın temsilcileri olarak karşıladıkları yere) çekildikten sora, Joseph reislerini bir toplantıya çağırdı. Artık hepsi Dolanan Sular Vadisi'ne dönemeyeceklerini ve hatta Lapwai'ye bile cezalandırılmadan gidemeyeceklerini biliyorlardı. Oturan Boğa Büyük Anne'nin ülkesine geçmişti. Amerikalılar onu öldürmek için oraya gitmeye cesaret edemiyorlardı. Nez Percé'ler Lolo Yolu'na ulaşıp Acı Kök Dağları'nı aşabilirlerse, Kanada'ya kaçabileceklerdi.

Öteden beri sık sık Montana'da avlanmak için Acı Kök Dağları'nı aşıp duran Nez Percé'ler Howard'ın yüklü askerleriyle arayı kolaylıkla açtılar. 25 Temmuz'da Lolo Deresi ağzı yakınlarında vadiden aşağı inerken gözcüler biraz ötelerinde askerleri gördüler. Mavi Ceketliler geçidin daraldığı bir noktada kütüklerden bir barikat kurmaktaydı.

Beyaz bir bayrak taşıyan Joseph, Ayna ve Beyaz Kuş barikata doğru ilerlediler. Telaşsızca atlarından inen Kızılderililer Komutan Yüzbaşı Charles Rawn'la el sıkıştılar. Bir yandan da çevredeki askerlerin kaç kişi olduğunu kestirmeye çalışıyorlardı. Hepsi iki yüz kadardı.

Joseph, Yüzbaşıya "Eğer izin verirseniz, buradan savaşmadan geçeceğiz. Yalnız şunu bilin ki, ne pahasına olursa olsun, geçmeye kararlıyız," dedi.

Rawn ise Joseph'e silahlarını bırakırlarsa geçebileceklerini bildirdi. Beyaz Kuş'un verdiği cevap çok kesindi: "Savaşçılar buna asla yanaşmayacaktır!"

General Howard'ın batıdan ve Albay John Gibbon'ın komutasındaki başka bir büyük kuvvetin de doğudan yaklaşmakta olduğunu bilen Yüzbaşı Rawn zaman kazanmak istedi. Geçiş koşullarını tartışmak için ertesi gün toplanmalarını önerdi. Reisler buna razı oldular. İki gün süren konuşmalardan bir sonuç alınamayınca, Nez Percé reisleri daha fazla konuşmanın ve beklemenin yararsız olduğuna karar verdiler.

28 Temmuz sabahı erkenden Ayna, savaşçıları vadinin üst yamaçlarındaki ağaçların arasına perdeleme düzeninde yerleştirildi. O sırada Joseph de savaşamayacak durumda olanları ve hayvan sürülerini dereden yukarılara tırmandırmış, bir tepeyi aşırtmış ve vadideki barikatın öteki yanına geçirmişti. Yüzbaşı Rawn Nez Percé'lerin ne yaptıklarını doğru dürüst anlayamamıştı bile. Yüzbaşı Rawn Kızılderilileri izlemeye kalkıştı. Ancak Joseph'in geriyi tutan savaşçılarıyla birkaç ufak çatışmadan sonra gerçek bir savaşı göze alamadı; ve artık hiçbir işe yaramayan barikatına döndü.

Howard'dan kurtulduklarına inanan ve Gibbon'ın yaklaşmakta olan ordusundan haberi olmayan reisler güneye, her zamanki avlakları Büyük Çukur'a gitmeyi kararlaştırdılar. Orada atlarını dinletebilecekler ve avlanabileceklerdi. Eğer beyazlar rahat bırakırsa, belki de Büyük Anne'nin ülkesine geçip Oturan Boğa'yla birleşmelerine gerek de kalmayacaktı.

9 Ağustos gecesi, Aksak (Albay Gibbon) bindirilmiş piyade birlikleri ve bölgeden toplanmış gönüllülerden meydana gelen karışık birliğini getirip Büyük Çukur Irmağı'ndaki Nez Percé kampına bakan bir tepenin yamaçlarına yerleştirdi. Tanyeri ağarmak üzereyken, gönüllüler saldırı sırasında tutsak alınıp alınmayacağını sordular. Gibbon onlara erkek olsun kadın olsun hiçbir Kızılderili tutsak istemediğini söyledi. Gece hava çok soğumuştu. Adamlar viski içerek ısınıyorlardı. Günün ilk ışıklarında, Gibbon, saldırı emrini verirken, bazıları kafayı iyice bulmuşlardı. Piyadeler önce yaylım ateşi açtılar, sonra da Nez Percé çadırlarına saldırdılar. On beş yaşındaki Nowtoliks tüfek takırtılarını işittiğinde, henüz uykudaydı. "Battaniyeleri üzerimden atarak fırladım ve on metre kadar koştum. Sonra dizlerimin ve ellerimin üstüne çöküp sürünmeye başladım. Yaşlı bir kadın olan Patsikonmi çadırdan çıktı ve o da benim gibi elleriyle dizlerinin üstüne çöktü, solumda sürünüyordu. Sonra göğsünden vuruldu, kurşunun girdiğini duydum. Bana, 'Burada durma, kaç, ben vuruldum,' dedi. Sonra öldü. Tabii ben de canımı kurtarmak için çalılıklara kaçıp saklandım. Askerler her yana ateş ediyorlardı. Çadırlara ve Kızılderili gördükleri her yere kurşun yağdırıyorlardı. Küçük çocukların öldüğünü ve yağmur gibi yağan kurşunların önünde adamların sapır sapır döküldüğünü gördüm."(9)

Aynı yaşlarda başka bir oğlan Kara Kartal da çadırlarından geçen kurşunlarla uyanmıştı. Korku içersinde kendini koşarak ırmağa attı. Ama su çok soğuktu. Sudan çıkıp atları tepeye sürerek askerlerin önünden kaçanlara yardım etti.

Kızılderililer bu arada apansız girişilen saldırının yarattığı şaşkınlıktan kurtulmuşlardı. Joseph savaşamayanların kurtarılmasını sağlarken Beyaz Kuş da karşı saldırıya girişmek üzere savaşçıları düzene sokuyordu. "İleri! Onları vuralım!" diye bağırıyordu. "Biz de askerler kadar iyi nişan alabiliriz."(10) Nez Percé'lerin nişancılığı gerçekten de Gibbon'ın askerlerinden daha iyiydi. Sarı Kurt, "Askerleri darmadağın etmiştik, tozlarını havaya savurmuştuk," diyordu. "Büyük bir korkuyla ırmağın öte yakasına kaçmak zorunda kaldılar. Sarhoş gibiydiler. Hatta bazılarının sarhoşluktan öldüğünü sandık."

Askerler bir howitzer yerleştirmeye çalışırken Nez Percé'ler üşüşüp topu ele geçirdiler ve tahrip ettiler. Savaşçılardan biri tüfeğini Albay Gibbon'a doğrulttu ve onu "Çifte Aksak" yapıverdi. Bunlar olup biterken Joseph kampı toplamıştı. Bir avuç savaşçı Gibbon'ın askerlerini kaya ve tomruklardan yapılmış uydurma bir barikatın arkasına sıkıştırmış göz açtırmazken Nez Percé'ler kaçmayı başardılar. Güneye dönerek Kanada'dan uzaklaşmışlardı. Çünkü ancak böylelikle takipçilerden kurtulabileceklerini sanıyorlardı. Çatışmalarda askerlerin otuzunu öldürmüşler, en azından kırkını da yaralamışlardı. Ne var ki, Gibbon'ın acımasız saldırıda üçte ikisinden fazlası kadın ve çocuk olan seksen Nez Percé de ölmüştü. Gövdeleri kurşunlardan delik

deşik, kafaları postal ve dipçiklerle ezilmiş almış kadar kadın ve çocuk kaybetmişlerdi. Sarı Kurt havada keder bulutlarının dolandığından söz ediyordu. "Askerler çılgıncasına davranıyordu."(11)

General Howard taze süvari birlikleriyle yetişmeseydi, Nez Percé artçıları Gibbon'ın barikatın arkasına sıkışmış askerlerini açlıktan öldüreceklerdi. Aceleyle geri çekilen savaşçılar Joseph'e yetişerek Tek Kollu Savaş Reisi'nin yeniden peşlerine düştüğünü bildirdiler. Joseph, "Elimizden geldiği kadar çabuk geri çekildik," diyordu. "Altı gün sonra General Howard bize iyice yaklaştı. Saldırdık ve atlarıyla katırlarının hemen hepsini ele geçirdik." Gerçekte, ele geçirdikleri hayvanların çoğu katırdı, ama bunlar Howard'ın erzak ve cephanesini taşıyan yük hayvanlarıydı. Bata çıka yürüyen askerleri geride bırakan Kızılderililer 22 Ağustos'ta Targhee Geçidi'nden geçerek Yellowstone Park'a girdiler.

Beş yıl önce Washington'daki Yüce Meclis Yellowstone bölgesini ülkenin ilk ulusal parkı ilan etmişti. 1877 yazındaysa, serüven düşkünü ilk Amerikan gezginleri bölgenin doğal güzellikleri karşısında hayranlıklarını gizleyemiyorlardı. Bunların arasında Büyük Savaşçı Sherman da vardı. Sayıları üç yüzü bulmayan Nez Percé savaşçısının kadın ve çocuklarının yükünü de taşıyarak tüm Kuzeydoğu Ordusu'nu nasıl serseme çevirdiğini yerinde öğrenebilmek için batıya bir denetleme gezisi yapmaktaydı.

Sherman kaçan Kızılderililerin Yellowstona Park arazisinden üstelik nerdeyse' konforlu kampından görebileceği kadar yakından geçtiklerini öğrenince, çevredeki kale komutanlarına bu inatçı savaşçıların etrafını sarmaları için emirler gönderdi. En yakın birlik Cutser'ın Küçük Bighorn'da uğradığı yıkımdan bu yana yeniden toparlanmış olan Yedinci Süvari Alayı idi. Savaşmak istemeyen Kızılderililere karşı kazanacakları bir zaferle alayın onurunu pekiştirmeye çok hevesli olan Yedinci Süvari Kolu Yellowstone Parkı'na gitmek üzere güneybatıya doğru yola çıktı. Eylülün ilk haftasında hemen her gün Nez Percé gözcüleriyle Yedinci Süvari Alayı gözcüleri birbirlerini gördüler. Kızılderililer Yedinci Alay'la yaptıkları ufak bir çarpışmadan akıllıca manevralarla kurtuldular ve kuzeye, Kanada'ya yöneldiler. Ama Büyük Savaşçı Sherman'ın, Ayı Postu Miles'a, yollarını kesmesi için Keogh Kalesi'nden yürüyüş emri verdiğinden haberleri yoktu.

23 Eylülde hemen her gün tekrarlanan küçük çatışmaları geride bırakan Nez Percé'ler Cow İslan yakınlarında Missouri Irmağı'nı geçtiler. Geçişi izleyen üç gün boyunca tek bir asker izine rastlamadılar. Ayın yirmi dokuzunda avcılar küçük bir yaban sığırı sürüsüyle karşılaştılar. Yiyecekleri ve cephaneleri tükenmeye yüz tutmuştu. Günlerce süren hızlı yürüyüşten dolayı atlar bitkin düşmüştü. Bu yüzden, reisler Ayı Pençesi Dağları'nda konaklamayı kararlaştırdı. Uzun zamandır boş kalan midelerini yaban sığırı etiyle dolduracaklar, biraz dinlendikten sonra ertesi gün son bir uzun yürüyüşle Kanada sınırına ulaşmayı deneyeceklerdi.

"General Howard'ın iki günlük uzaklıkta olduğunu biliyorduk." diyordu

Sarı Kurt. "Onu atlatmak zor olmuyordu."(13)

Bununla birlikte, ertesi sabah güneyden dört nala iki gözcü çıkageldi. "Askerler! Askerler!" diye bağırıyorlardı. Kamptakiler yola çıkma hazırlığı içindeyken, uzaktaki tepelerden başka bir gözcü battaniye sallayarak yeni bir haber verdi: *Düşman sağımızda! Hücum yakın!*

Saldırıya kalkanlar süvarilerdi. Ayı Postu Miles'in Kızılderili iz sürücüleri birkaç saat önce Nez Percé'lerin izini bulmuştu. Saldırıya geçen alayda Robinson Kalesi'nde Mavi Ceketlilere satılan otuz kadar Sioux ve Cheyenne savaşçısı da vardı. Bunlar asker giysileri giyerek halklarına sırt çeviren, ihanet eden ve Azgın At'ın ölümüne yol açan olayı yaratan genç savaşçılardı.

Dört nala kalkan altı yüz atın çıkardığı gökgürültüsünü andıran ses yeri göğü titretiyordu. Ama Beyaz Kuş telaşa kapılmadan savaşçılarını kampın önüne mevzilendirdi. İlk saldırı dalgası yaklaşınca, Nez Percé savaşçıları ateş açtı. Tek kurşunları bile boşa gitmiyordu. Birkaç saniye içersinde yirmi dört asker öldürülmüş, kırk ikisini de yaralamış bulunuyorlardı. Saldırı başıboş atların ve atsız kalmış süvarilerin birbirine girdiği bu kargaşaya dönüşmüş ve tamamıyla püskürtülmüştü.

Reis, Joseph, "Yakın mesafeden dövüşüyorduk, aramızda yirmi adım bile yoktu. Askerleri, ölülerini orada bırakarak kendi mevzilerine dönmek zorunda bıraktık. Silah ve cephanelerini topladık. İlk gün ve o gece on sekiz erkek ve üç kadın kaybettik." Joseph'in kardeşi Ollokot ve ihtiyar Yalvaç Toohoolhoolzote de ölüler arasındaydı.

Karanlık bastırınca Nez Percé'ler kuzeye kaçmayı denediler, ama Ayı Postu kampın çevresini askerleriyle kuşatmıştı. Askerlerin sabahleyin yeni bir saldırıya geçeceklerini uman savaşçılar geceyi siper kazarak geçirdiler.

Bununla birlikte Ayı Postu hücuma geçeceği yerde beyaz bayraklı bir haberci gönderdi. Haberci Joseph'in teslim olarak halkının hayatını kurtarmasını istiyordu. Joseph gönderiği cevapta, bu öneri üzeride düşündükten sora kararını vakit geçirmeden General Miles'a bildireceğini açıkladı. Kar serpiştirmeye başlamıştı. Savaşçılar Kanda'ya kaçışlarını kolaylaştırabilecek bir tipinin bastıracağını umuyorlardı.

Aynı gün geç saatlerde Miles'in Sioux'ları bir beyaz bayrakla geldiler. Joseph onları karşılamak için savaş alanının ortasına doğru yürüdü.

"Sioux'lar bize General Miles'in içten oluğunu ve barışı gerçekten istediğini sandıklarını söylediler. Bunun üzerine, General Miles'in çadırına doğru yürüdüm."

Bu olayı izleyen iki gün boyunca Joseph tutuklu kaldı. Ayı Postu onu barış bayrağına tecavüz ettiği gerekçesiyle tutuklamıştı. Bir yandan da, oraya getirttiği topçularıyla yeniden saldırıya girişti. Ne ki, Nez Percé savaşçıları yerlerinden kımıldamıyordu. Joseph de tutuklu olduğu iki gün boyunca sert bir rüzgârla karışık bir tipi ortalığı kasıp kavurdu.

Üçüncü gün Joseph'in savaşçıları reislerini kurtarmayı başardı. Miles'in subaylarından birini yakalamışlardı. Reislerini bırakmadıkları takdirde, suba-

yı öldüreceklerini söyleyerek General'i tehdit ettiler. Aynı gün General Howard'ın ordusu Miles'i takviyeye geldi. Joseph artık tükenmekte olan çetesinin kaderinin belli olduğunu anlamıştı. Miles yeniden barış elçileri gönderip toplanmalarını önerdiğinde, Joseph, General'in barış koşullarını sordu. Koşullar basit ve kesindi: Eğer gelir, silahlarınızı teslim ederseniz," demişti Miles, "canınızı bağışlar, size ayrılan bölgeye gönderirim hepinizi."(14)

Kuşatılmış kampa dönen Joseph reislerini sonra bir kez toplantıya çağırdı. Ayna ile Beyaz Kuş savaşı sürdürmekten yana çıktılar. Gerekirse ölmeye bile hazırdılar. Canlarını dişlerine takarak bin üç yüz millik bir yoldan gelmişlerdi. Artık uğraşı bırakamazlardı. Joseph isteksiz bir şekilde kararını erteledi. Dört gün süren kuşatmanın o gün öğleden sora meydana gelen son çatışmasında keskin nişancı askerlerden biri Ayna'yı alnının ortasından vurdu. Ayna o saat öldü.

"Beşinci gün," diyordu Reis Joseph, "gidip Miles'e teslim ettim silahımı." Bir de teslim olma nutku çekti. Teğmen Charles Erskine Scott Wood (*) tarafından kaydedilen bu güzel söylev zamanla Amerikan Kızılderililerinin en çok bilinen söylevlerinden biri haline geldi:

> General Howard'a yüreğindekileri bildiğimi söyleyin. Onun bana daha önce bütün söyledikleri yüreğimden çıkmadı. Savaşmaktan bıktım. Reislerimiz öldürüldü. Ayna öldü. Toohoolhoolzote öldü. İhtiyarlardan ise hiç kimse kalmadı hayatta. Evet yahut hayır diyebileceklerin hepsi genç insanlar. Gençlerin önderi (Ollokot) öldü. Hava buz gibi. Battaniyemiz yok. Küçük çocuklar donarak ölüp gidiyor. Halkım arasından bazı kişiler tepelere kaçtı. Yanlarında ne battaniyeleri var, ne de yiyecek bir şeyleri. Kimse nerede olduklarını bilmiyor. Belki de şu anda donarak ölmek üzeredirler. Çocuklarımı arayıp bulmak için zamana muhtacım. Belkide onları ölüler arasında bulacağım. Reislerim, sözlerime kulak verin! Yorgunum. Yüreğim keder ve yasla dolu. Güneşin şu anından sonsuza dek savaşmayacağım bundan böyle.(15)

Karanlık basıp teslim olma hazırlıkları yapılırken Beyaz Kuş'la teslim olmaya yanaşmayan birtakım savaşçılar vadinin çukurluklarından sürünerek Kanada'ya doğru kaçmaya başladılar. Kaçışlarının ikinci günü sınırı geçtiler. Üçüncü gün ise, uzaktan atlı Kızılderililer göründü. Yaklaşan Kızılderililerden biri işaretle sordu: *"Siz hangi kabiledensiniz?"*

"Nez Percé'yiz", diye cevap verdiler. *"Ya siz?"*

Cevap, *"Biz Sioux'yuz"* oldu.

Ertesi gün Oturan Boğa göçmen Nez Percé'leri Kanada'daki köyüne kabul etti. (16)

(*) Teğmen Wood bu olayın üzerinden uzun süre geçmeden ordudan ayrıldı, avukatlığa başladı. Hiciv niteliği taşıyan şiir ve makaleler kaleme aldı. Reis Joseph ve Nez Percé'lerle olan deneyleri daha sonraki hayatını etkiledi. Bir sosyal adalet savaşçısı ve ezilenlerin savunucusu oldu.

Reis Joseph ve öbürleriyse artı özgürlüklerini yitirmişlerdi. Ayı Postu Miles'in söz verdiği üzere Lapwai'ye götürülmediler. Ordu onları sığırlar gibi Kansas'taki Leavenworth Kalesi'ne sürdü. Orada bataklık bir arazide savaş tutsakları olarak hapsedildiler. Yüze yakını öldükten sonra sağ kalanlar Kızılderili Bölgesi'ndeki çorak bir ovaya götürüldü. Modoc'lar gibi Nez Percé'ler de sıtma ve üzüntüden kırıldılar.

Bürokratlar, Hıristiyan beyler onları sık sık ziyaret ediyor ve yatıştırıcı sözler söylüyorlardı. Bunlar, döndüklerinde, bitakım kuruluşlara sayısız raporlar yağdırıyorlardı. Sonunda, Joseph'in Washington'a gidip hükümetin büyük "reis" leriyle görüşmesine izin çıktı. "Hepsi dostum olduğunu söylüyor. Adalet mutlaka tecelli edecekmiş." diyordu. "Ama bir sürü doğru söz ederlerken halkım için neden hiçbir şey yapmadıklarını anlayamıyorum... General Miles yurdumuza gönderileceğimize söz vermişti. Ben de ona inandım, yoksa, *asla teslim olmazdım.*"

Daha sonra, haklarını elde etmek amacıyla sert bir dilekçe verdi: "Durmadan konuşuyorsunuz, ama bir şey yaptığınız yok. Elle tutulur bir şeyler yapılmadıkça güzel sözlerin etkisi uzun sürmez. Sözler ölüleri geri getirmez. Şimdi beyazların üşüştüğü yurdumun bedelini sözlerle ödeyemezsiniz... Güzel sözlerle halkımın sağlığını geri veremezsiniz, onları ölmekten kurtaramazsınız. Güzel sözlerinizle halkıma barış içinde yaşayacağı bir yurt veremezsiniz. Bütün güzel sözleri ve bozulan anlaşmaları hatırladıkça yüreğim parçalanıyor. İrmaklar tersine akmadıkça, hapse tıkılmış ve özgürlüğü elinden alınmış bir adamın durumundan memnun olmasını beklemeyin."

".... Büyük beyaz reislerden bazılarına beyazların rahatça her yere gidebildiklerini gördükleri halde Kızılderililere oldukları yerde kalmalarını buyurma yetkisini nereden aldıklarını sordum, cevap veremediler."

"Bana özgürlüğümü verin; yolculuk edebilme, konaklama, çalışma, istediğim yerde ticaret yapabilme, atalarımın dinine inanma, kendi kendime düşünebilme, konuşabilme ve hareket edebilme özgürlüğümü verin. O zaman her kanuna uyarım, her cezaya razı olurum."(17)

Kimse Joseph'in bu dilekçesine kulak asmadı tabii. Joseph'i Kızılderili Bölgesi'ne geri yolladılar, Joseph 1885'e kadar orada kaldı. O yıl sağ kalabilen Nez Percé'lerin sayısı ancak 287 idi. Bunların çoğu ya eski özgürlük günlerini hatırlayamayacak kadar genç yahut da ABD'nin yüce gücüne bir tehlike olmayacak kadar yaşlı, hasta ve çökmüş idiler. Sağ kalanlardan bir kısmına Lapwai'deki ırkdaşlarının yanına gitme izin verildi. Öteki Nez Percé'leri etkilemesinden korktukları Reis Joseph ve yüz elli Nez Percé'yi ötekilerle birlikte hapse atmayı tehlikeli bulmuşlardı. Hükümet onları Washington eyaletinin Coville rezervasyonundaki Nespelem'e gönderdi. Bunlar ömürlerinin sonuna kadar orada sürgün hayatı yaşadılar. Joseph 21 Eylül 1904'te öldüğü zaman, temsilcilik hekimi raporunda ölüm nedenini *"gönül kırıklığı"* olarak berlirtti.

ON DÖRT

CHEYENNE'LERİN YURTLARINA DÖNÜŞÜ

1878 **10 Ocak**, ABD Senatosu'na kadınlara oy hakkı tanınmasını isteyen bir önerge sunuluyor. 4 Haziran, İngiltere, Türklerden Kıbrıs'ı alıyor. 12 Temmuz, New Orleans'da sarı humma salgını başlıyor, 4500 kişi ölüyor. 18 Ekim, Edison elektrik akımını günlük kullanıma uygulanabilir şekilde dağıtmayı başarıyor. New York borsasında Havagazı hisseleri düşüyor. Aralık, Rusya'nın St. Petersburg şehrinde üniversite öğrencileri polis ve Kazak'larla çatışıyor. Avusturya'da Ferdinand Mannlicher seri atışlı tüfeği icat ediyor. David Hughes mikrofonu buluyor. New York Senfoni Derneği kuruluyor. Gilbert ile Sullivan **H.M.S Pinafore**' u sahneleniyor.

Güneyde kaldığımız sürece çok acı çektik. Birçoğumuz adını bilmediğimiz hastalıklara tutularak öldük. Yüreklerimiz doğduğumuz ülkeyi anıyor ve özlüyordu. Sadece birkaç kişi kaldık. Tek istediğimiz, üzerinde yaşayabileceğimiz bir toprak parçası. Kulübelerimizi olduğu gibi bırakıp geceleyin kaçtık. Askerler arkamızdan geldi. Atımı sürüp yanlarına gittim. Savaş istemediğimizi olduğu gibi anlattım. Yalnızca kuzeye gitmek istiyorduk. Bizi rahat bıraksalardı, kimseyi öldürmeyecektik. Buna verdikleri biricik cevap, yaylım ateşi oldu. Bu olaydan sonra çarpışmak zorunda kaldık. Ama gene de üstümüze gelmedikçe hiç kimseyi öldürmedik. Kardeşim Kör Bıçak çetemizin yarısıyla Robinson Kalesi'ne giderek teslim oldu... Silahlarını bıraktılar, beyazlar da hepsini öldürdü.

KUZEYLİ CHEYENNE'LERDEN
OCHUMGACHE (KÜÇÜK KURT)

Tek istediğimiz, barış içinde yaşamak... Büyük Baba'ya boyun eğdik ve güneye gittik. Gördük ki, orası bir Cheyenne'in asla yaşayamayacağı bir yer. Bu yüzden, yurdumuza döndük. Hastalıktan kırılmaktansa, dövüşerek ölmek daha iyidir diye düşünüyorduk... Beni burada öldürebilirsiniz, fakat geri gönderemezsiniz. Gitmeyeceğiz. Bizi oraya götürmenin tek yolu, gelip sopalarla kafamızı patlatmaktır. Bizi yerimizden ancak böyle çıkarır ve oraya ancak ölülerimizi götürebilirsiniz.

KUZEYLİ CHEYENNE'LERDEN
TAHMELAPASHME (KÖR BIÇAK)

Birçok Kızılderili çetesi tanımış biri olarak diyebilirim ki, Kızılderililerin Cheyenne kabilesi bu ırkın en erdemli koludur.

ÜÇ PARMAK (ALBAY RANALD S. MACKENZIE)

*
**

1877 YILINDA, Otların Yeşerdiği Ay, Azgın At Oglala'ları Robinson Kalesi'ne götürürken, kış boyunca ona katılmış bulunan Cheyenne çeteleri de atlarını ve silahlarını teslim edip kendilerini askerlerin merhametine bıraktılar. Teslim olan Cheyenne reislerinin arasında Küçük Kurt, Kör Bıçak, Dinelen Geyik ve Yaban Domuzu da vardı. Teslim olan Kızılderililerin sayısı bini bulmuyordu. Küçük Bighorn Savaşı'ndan sora ötekilerden ayrılan İki Ay üç yüz elli Cheyenne Tongue Irmağı'ndaki Keogh Kalesi'ne giderek Ayı Postu Miles'a teslim oldu.

Robinson Kalesi'ne gelen Cheyenne'ler, Küçük Kurt ve Kör Bıçak'ın imzaladığı 1868 Antlaşması'na göre, Sioux rezervasyonunda onlarla birlikte

yaşacaklarını sanıyorlardı. Bununla birlikte, Kızılderili Bürosu'ndan gelen temsilciler antlaşmanın onları ya Sioux bölgesinde yahut da *Güneyli Cheyenne'lere ayrılmış bir bölgede* yaşamaya zorunlu kıldığını söylediler. Temsilciler Kuzeyli Cheyenne'lere akrabaları Güneyli Cheyenne'lerle birlikte yaşamak üzere Kızılderili bölgesine taşınmalarını öğütlüyorlardı.

"Halkımız bu konuşmadan hoşlanmamıştı," diyordu Tahta Bacak. "Hepimiz Kara Tepeler'e yakın olan bu topraklarda yaşamak istiyorduk. Ama büyük reislerimizden biri, Dinelen Geyik, oraya gitmemizin daha iyi olacağını söyleyip, duruyordu. Bana kalırsa, kabilemizden onunla aynı kanıda olan on Cheyenne bile çıkmazdı. Herkes onun beyazların arasında önemli bir kişi sayılabilmek için böyle konuştuğunu biliyordu."(1)

Hükümet yetkilileri Kuzeyli Cheyenne'ler konusunda ne yapacaklarını kararlaştıradursunlar, Mavi Ceketlilerin komutanları da Robinson Kalesi'ndeki savaşçılardan bazılarını silah altına almışlardı. Bunları teslim olmayı kabullenmemekte direnen kaçak çetelerin izini bulmada kullanacaklardı. Bir süvari teğmeni, William P. Clark, Küçük Kurt'la birkaç savaşçısını kendisiyle birlikte çalışmaları için kandırdı. Clark araziye çıktığında başına beyaz bir şapka giyiyordu. Cheyenne'lerin de ona verdikleri ad buydu: Beyaz Şapka. Çok geçmeden Beyaz Şapka'nın Kızılderililerden hoşlandığını, yaşamalarına, kültürlerine, dillerine, dinlerine ve törelerine ilgi duyduğunu keşfettiler. (Clark sonradan Kızılderili İşaret dili üzerine bilimsel bir eser yayımladı.)

Küçük Kurt Robinson Kalesi'nde Beyaz Şapka'yla birlikte kalabilirdi isteseydi. Ama Washington'dan Cheyenne'lerin Kızılderili Bölgesi'ne gönderilmesi için emir gelince, halkıyla birlikte oraya gitmeyi seçti. Ayrılmadan önce duygulu Cheyenne reisleri Üç Yıldızlı Crook'tan son bir toplantı düzenlemesini istediler. General onları ikna etmeye çalıştı. Gidip Kızılderili bölgesine bir bakmalılardı hiç değilse. Beğenmezlerse, kuzeye dönebilirlerdi. (Hiç değilse çeviriciler Crook'un sözlerini böyle yorumlamışlardı.)

Cheyenne'ler güneye giderken kendilerine Beyaz Şapka'nın eşlik etmesini istiyorlardı, ama ordu bu görevi Teğmen Henr W. Lawton'a verdi. "İyi bir adamdı," diyordu Tahta Bacak. "Kızılderililere her zaman iyi davranırdı."(2) Lawton'a Uzun Beyaz Adam adını takmışlardı. Lawton hastaların ve yaşlıların gündüz askeri arabalara binmesine ve geceleri de ordu çadırlarında yatmalarına izin verince çok seviniyorlardı. Uzun Beyaz Adam herkesin yeterli ekmek, et, kahve ve şeker almasına dikkat ediyordu. Güney yolculuğunda av yollarını izliyorlardı. Şehirlerin açığından geçmekle birlikte ovanın hızla değiştiğini, demiryolları, çitler ve binalarla dolduğunu görüyorlardı. Birkaç küçük yaban sığırı ve antilop sürüsüne rastladılar. Uzun Beyaz Adam reisler tarafından seçilen otuz savaşçıya tüfek dağıttı ve avlanmalarına izin verdi.

Atların Kıl Döktüğü Ay, Robinson Kalesi'nden çıkan Cheyenne'ler 972 kişiydiler. Bunlardan 937'si yüz uyku uyuduktan sonra, 5 Ağustos 1877'de,

Cheyenne-Arapaho bölgesindeki Reno Kalesi'ne vardı. Yolda birkaç ihtiyar ölmüş, gençlerden birkaçı da kuzeye geri dönmek amacıyla kaçmıştı.

Üç Parmak Mackenzie onları Reno Kalesi'nde karşıladı. Atlarını ve ellerinde kalan son silahları teslim aldı. Ama bu kez vurmadı atları. Kızılderililer yeni topraklarına yerleşip de tarımla uğraşmaya başlayınca, bunları geri vereceğine söz verdi. Daha sora da Kızılderilileri temsilci John D. Miles'in yönetimine terketti.

Birkaç gün sonra Güneyli Cheyenne'ler kuzeyden gelen akrabalarını geleneksel bir karşılama şölenine çağırdı. Küçük Kurt ve Kör Bıçak bu şölende ilk kez her şeyin yolunda gitmediğini farkettiler. Şölen yemeği bir çanak sulu çorbadan ibaretti. Güneylilerin sunabildikleri tek şey, buydu. Bu boş topraklarda yeterli yiyecek yoktu, av yoktu, içeçek temiz su yoktu. Temsilciliğin elindeki yiyeceklerse, hepsini doyurmaya yetmiyordu. Daha da kötüsü, yazın sıcağına dayanmak çok güçtü. Havada toz bulutları uçuşuyor, iri sivrisinekler yaşamayı dayanılmaz kılıyordu.

Küçük Kurt temsilciye gitti. Yalnızca bölgeyi görmeye geldiklerini hatırlattı. İşte artık bölgeyi beğenmediklerinden Üç Yıldızlı Crook'un söz verdiği üzere kuzeye dönmeye hazırdılar. Temsilci onlara Kuzeyli Cheyenne'lerin Kara Tepeler'e dönüp dönemeyeceğine sadece Washington'daki Büyük Baba'nın karar verebileceğini söyledi. Yiyeceklere gelince, tayınları çoğaltmak için mutlaka bir şey yapacaktı. Bir sığır sürüsü Texas'tan yola çıkarılmıştı bile.

Texas'tan gelen uzun boynuzlu sığırlar bir deri bir kemik kalmıştı. Etleri köseleden farksızdı. Ama hiç değlse Kuzeyli Cheyenne'ler de akrabaları gibi çorba pişirme olanağına kavuşmuşlardı.Yazın sonlarına doğru, Kuzeyliler hastalanmaya başladı. Üşüyüp titriyorlar, ateşleri yükseliyor, kemikleri ağrıyordu. Hastalananların hepsi de sefalet içersinde öldü. "Halkımız durmadan ölüyordu. Birbirleri ardı sıra göçüp gittiler bu dünyadan."(3)

Küçük Kurt ile Kör Bıçak, ordu teğmen Lawton'ı (Uzun Beyaz Adam) Kuzeyli Cheyenne'lerin kampını denetlemeye göndermek zorunda kalana kadar temsilciye ve Reno Kalesi komutanına şikâyet yağdırmaya devam ettiler. Lawton raporunda, "Açlıktan ölmelerini önleyemeyecek kadar az besleniyorlar," diyordu. "Kadın ve çocuklardan çoğu besinsizlikten hastalanmış. Erkeklerin kendilerine verilen birkaç kırıntıyı yemeyip yiyecek için çırpınan çocuklarına götüreceklerini söyledikerini kulaklarımla duydum... Onlara verilen sığır etinin kalitesi berbat; *herhangi bir maksatla* satılamayacak kadar."

Kaledeki hekimin elinde Kuzeylileri kırıp geçiren sarı hummayla savaşacak kinin yoktu. "Sık sık muayenehanesini kapatıp gidiyordu. İlacı yoktu çünkü. Elinden bir şey gelmediği için Kızılderililer tarafından çağrılmak istemiyordu."(4)

Uzun Beyaz Adam reisleri topladı. Ama bu kez hiç sesini çıkarmıyor, yalnız dinlemekle yetiniyordu. Kör Bıçak, "Biz buraya General Crook'un sö-

zü üzerine geldik," dedi. "Buranın hâlâ yabancısıyız. Temelli yaşayabileceğimiz bir yere yerleşmek istiyoruz. O zaman çocuklarımızı okula da göndeririz."

Öbür reisler ve önderler Kör Bıçak'ın sözlerinden hoşlanmadıklarını belirttiler. O yeterli derecede sert konuşmuyordu. Kısa bir görüşmeden sonra Yaban Domuzu'nu sözcü seçtiler.

Yaban Domuzu şöyle konuştu: "Bu temsilciliğe geldiğimizden bu yana, temsilciden hiç mısır, ekmek, mısır lâpası, pirinç fasulya ve tuz almadık. Yani arada bir verilen maya ve çorbadan başka hiçbir şey almadık sayılır. Kaldı ki, o da yedi kişiye veriliyor. Et içinde aynı durum söz konusu. Un çok kötü. Rengi kara, maya da tutmuyor." Sonra da etten söz açarak, "Çoğu sakat hayvanların, sanki açlıktan ölmüş gibiler," diye ekledi.

Öteki reisler de söz alıp gitgide yaygınlaşan hastalıktan ve çoğalan ölümlerden yakındılar. Cheyenneler beyazların ilacını kullanmaya razıydılar. Ama bu ilaçları verecek hekim yoktu ki ortalarda. Eğer Uzun Beyaz Adam avlanmamıza izin verirse, diyorlardı, yaban sığırı eti bizi eski sağlımıza kavuşturur.

Lawton yaban sığırı avlamalarına ancak temsilcinin izin verebileceğini söyledi. Ama gene de, aracılık etmesi için Üç Parmak Mackenzie'ye (Mackenzie o sıralarda Sill Kalesi komutanıydı) başvuracaktı.

Ömrü boyunca Cheyenne'leri ve atlarını öldürmeyi kendine iş edinmiş olan Mackenzie sağ kalan savunmasız Kızılderililere artık biraz merhamet gösterebilirdi. Üç Parmak, Lawton'ın raporunu alınca, General Sheridan'a yakınan bir rapor gönderdi: "Benden hükümetin açlığa mahkûm ettiği Kızılderilileri yola getirmem isteniyor. Bu kadarla kalsa iyi gene. Bu açlıktan öldürme işlemi anlaşmaya karşın açıktan açığa yapılıyor." Mackenzie bir yandan da Rone Kalesi'nin komutanı Albay John K. Mizner'e de Cheyenne'ler için yiyecek bulunmasında temsilciyle işbirliği yapmasını öğütledi. "Eğer Kızılderililer temsilcinin isteklerine karşı çıkarak yaban sığırı avlamaya kalkışırlarsa, sakın engel olmayasınız. Yoksa orduyu da bu büyük yanlışlığa karıştırmış olursunuz."(5)

Miles soğuklar bastırana kadar Kuzeyli Cheyenne'lere yaban sığırı avlama izni vermedi. Sonunda izin verdiği zamansa Cheyenne'lerin kendilerine verilen atlarla kuzeye kaçmalarını önleyebilmek için Güneyli Kızılderililerden bazılarını casuslukla görevlendirdi. Av öylesine fiyaskoyla sonuçlandı ki, eğer kabile açlıktan kırılmasaydı, avcılar bile bunu bir şaka konusu yapabilirlerdi. Güney ovaları yaban sığırı kemikleriyle kaplıydı, beyaz avcıların geride bıraktıkları kemiklerle... Ama Cheyenne'ler birkaç çakaldan başka avlayacak hayvan bulamadılar. Çakalları vurup yediler.Kış sona ermeden temsilciliğin verdiği birazcık ete destek olsun diye kesip yedikleri köpekler de tükenmişti.Bazıları temsilcinin avlanmak için kendilerine verdiği atları yemekten söz ettilerse de, reisler bu öneriyi işitmek bile istemediler. Kuzeye dönmeye karar verirlerse, bu atların hepsi işlerine yarayacaktı.

O sırada, Üç Parmak ve Uzun Beyaz Adam Cheyenne'ler için daha fazla yiyecek bulmaya çabalıyorlar, ama Washington'dan hiç cevap alamıyorlardı. İçişleri Bakanı Carl Schurz bir açıklama yapmak zorunda kaldığında, şöyle konuşmaktan çekinmedi: "... böyle ayrıntılarla bizim bakanlığımız uğraşmaz. Bu Kızılderili Bürosu'nun sorunudur." Oysa Schurz Kızılderili Bürosu'nda acil reformlar yapmak için bakanlığa getirilmiş bulunuyordu. Daha da ileri giderek Kuzeyli Cheyenne'ler arasındaki hoşnutsuzluğun kökünün reislerin "eski töreleri sürdürmek ve Kızılderililerin çalışmasını engellemek" isteklerinde yattığını söyledi. Ödeneğin antlaşma hükümlerine uygun besin maddeleri için yeterli olmadığını kabul ediyor, ancak "çok tutumlu davranarak" ve "dikkatle idare ederek" Kızılderili Bürosu'nun yılı çok ufak aksaklıklarla kapatabileceğini umuyordu. (O yıl Washington'a giden Kızılderili Bölgesi reisleri Schurz'un Kızılderili sorunlarından ne denli habersiz olduğunu gördüler. Cheyenne'ler ona Mahhah İch-hon diyorlardı; yani Koca Göz. Böyle büyük görme organları olan bir adamın nasıl olup da çok az şey bildiğine şaşıyorlardı.(6)

Sıcakların bastırmasıyla sivrisinekler bölgenin her yanını kapladı. Aradan çok geçmeden de, hastalanmaya başladılar. Ateşleri yükseliyor, titreme nöbetleri geliyordu. Bunların üstüne çocuklar arasında bir de suçiçeği salgını başgösterdi. Kirazların Kızardığı Ay, ölü gömme törenleri öylesine sıklaşmıştı ki, Küçük Kurt reislerle birlikte giderek temsilci Miles'la görüşmeye karar verdi. Küçük Kurt'la Kör Bıçak artık yaşlanıyolardı, elliyi geçmişlerdi. Kendilerini düşünmüyorlardı, ama gençleri, yani kabilenin yeryüzünden silinmesini önleyecekleri kurtarma görevi onlara düşüyordu.

Miles onlarla konuşmayı kabul etti. Kızılderililer adına Küçük Kurt konuştu. "Bu topraklara yerleştiğimizden bu yana, her gün ölüyoruz," dedi. "Buralar bize yaramıyor, dağlara dönmek istiyoruz. Oraya dönmemize izin vermeye kendi gücünüz yetmiyorsa, birkaçımızı Washington'a gönderin ki durumumuzu anlatabilelim. Hiç olmazsa, Washington'a yazıp bize izin alın."

Temsilci, "Şu anda böyle bir şey yapamam," diye karşılık verdi. "Siz burada bir yıl daha kalın hele, o zaman bir şeyler yapmaya çalışırız."

Küçük Kurt kesin konuşuyordu. "Hayır. Bir yıl daha bekleyemeyiz. Hemen gitmek istiyoruz. Bir yıl içersinde hepimiz ölmüş olabiliriz. Kuzeye gidecek kimse kalmayabilir."

Gençlerden birkaçı da söz aldılar. "Hastalıktan kırılıyoruz," dedi birisi. "Ardımızda adımızı anacak kimse kalmayacak."

Bir başkası da, "Her şeyi göze alarak kuzeye gideceğiz," diyordu, "Eğer savaşarak ölürsek, adlarımız halkımızca saygıyla anılır."(7)

Reisler ağustosta yeniden toplandı. Bu kez aralarında bölünme meydana geldi. Dinelen Geyik, Hindi Bacağı ve onların düşüncesini paylaşan birkaç reis kuzeye gitmekten korkuyorlardı. Askerler onları izleyip hepsini öldürebilirdi. Burada ölmek daha iyi diyorlardı. Eylül başlarında Küçük Kurt, Kör Bıçak, Yaban Domuzu ve Sol El kendi çetelerini ötekilerden birkaç mil

*33. Kör Bıçak * Fotoğraf Smithsonian Institution'ın özel izniyle kullanılmıştır.*

uzağa taşıdılar. Böylelikle harekete geçme zamanı geldiğinde çabucak yola çıkabileceklerdi. Hergün alışveriş yapıyorlardı. Uzun süredir üzerine titreyerek sakladıkları bazı eşyalarını Güneyli Cheyenne'lerle Arapaho'lara veriyorlar, karşılığında onların vermeye razı oldukları atlarla eski tüfekleri, alıyorlardı. Bununla birlikte, temsilciyi hiç kandırmaya çalışmadılar. Otların Sarardığı Ay, kuzeye gitmeleri kesinleşince, Küçük Kurt, Miles'e giderek yurtlarına döneceklerini haber verdi. "Bu temsilcilikte kan dökülmesini istemiyorum. Eğer askerleri arkamdan salacaksan, bekle de biraz uzaklaşayım. Çarpışmak istersen, o zaman çarpışırız. Kanımızı da o toprağa döker iz."

Miles dikbaşlı reislerin böylesine olanaksız bir yolculuğu göze alabilecekelirine inanmamış olmalıydı. Ordunun işe karışıp onları durduracağını en az kendisi kadar bilmeleri gerektiğini düşünüyordu. Gene de Edmond Guerrier'yi (Sand Creek savaşında sağ kalabilen melez Güneyli Cheyenne'lerden) Küçük Kurt'un kampına gönderip onu uyarmayı unutmadı.

Guerrier Küçük Kurt'a, "Giderseniz başınız belaya girer," dedi.

Küçük Kurt ise, "Biz bela aramıyoruz. Olay çıksın istemeyiz. Tek istediğimiz, geldiğimiz yere dönmek."(8)

9 Eylül gecesi Küçük Kurt ile Kör Bıçak kabileye eşyalarını toplama emrini verdiler. Günün ilk ışıklarıyla yola çıkılacaktı. Ölüme mahkûm, ama onurunu yitirmemiş kabileden 297 kişi çadırlarını geride bırakarak kuzeye doğru yola çıktı. Bunların üçte biri yürekli savaşçılardı. Herkese yetecek sayıda atları yoktu; sırayla biniyorlardı. Birkaç genç önden gidiyor, rasladıkları atları yakalıyorlardı.

Cheyenne'ler sayılarının binlere ulaştığı günlerde ovadaki tüm kabilelerden daha fazla ata sahiptiler. Onlara "Güzel insanlar" diyorlardı. Ne var ki, talih hem kuzeyde hem de güneyde tersine dönmüştü. Yirmi yıl süren yıkımlardan sonra yeryüzünden silinmeye yaban sığırlarından daha çok yaklaşmışlardı.

Üç gün boyunca sarsılmaz bir irade gücüyle yol aldılar. Sinirlerini ve kaslarını zorluyor, atlarına acımıyorlardı. 13 Eylül'de Reno Kalesi'nin 150 mil kuzeyindeki Cimarron'dan geçtiler ve dört vadinin kesiştiği savunulması kolay bir yerde mevzilendiler. Sedir ağaçları eşsiz bir doğal siper meydana getiriyordu.

Sonunda askerler yetişti. Konuşmak üzere bir Arapaho kılavuzunu vadiye gönderdiler. Bu Arapaho battaniye işaretleriyle Cheyenne'lerden bölgeye dönmelerini istedi. Küçük Kurt meydana çıkınca, Arapaho ona yaklaşarak, askerlerin reisinin savaşmak istemediğini, ama Cheyenne'ler Reno Kalesi'ne dönmezlerse hücum edeceğini söyledi.

Küçük Kurt, "Biz kuzeye gidiyoruz," diye cevap verdi. "Bu bölgeye gelirken bize verilen söze uygun davranıyoruz. Mümkünse barış içinde gideceğiz, yolumuzun üstüne çıkan hiçbir beyazın malına zarar vermeyeceğiz ve rahatsız edilmezsek kimseye saldırmayacağız. Askerler savaşmak isterse, savaşırız elbet. Sivil beyazladan da bu savaşa katılanlar olursa, onlarla da savaşmaktan çekinmeyiz."(9)

*34. Küçük Kurt * Fotoğraf Smithsonian Institution'ın özel izniyle yayınlanmıştır.*

Arapaho kılavuzu Küçük Kurt'un cevabını komutan Yüzbaşı Joseph Rendlebrock'a iletir iletmez, askerler vadiye dalarak ateş açtılar. Bu aptalca bir davranıştı. Çünkü çevrelerindeki Cheyenne'ler çalılıkların ardına gizlenmişlerdi. Askerler bütün gün bütün gece vadide kısılıp kaldılar. Hiç suları kalmamıştı. Sabah Cheyenne'ler küçük gruplar halinde kuzeye doğru yola çıktılar. Geride bıraktıkları askerlerse, çekilmekteydiler.

Savaş artık Kansas'tan Nebraska'ya kadar sürecek kavgalı bir yarışa dönüşmüştü.Bütün kalelerden gönderilen yığınla askerle Wallece, Hays, Dodge, Rilley ve Kearney kalelerinin süvarileri Cimarron ve Platte ırmakları arasında uzanan üç paralel demiryolu üzerinde bir aşağı bir yukarı gidip gelen bindirilmiş piyadeler peşlerindeydi. Hızlı hareket edebilmek için Kızılderililer yorgun atlarını beyazların atlarıyla değiştiriyorlardı. Çarpışmadan kaçınıyorlardı, ama çiftçiler, sığır çobanları ve göçmenler, hatta küçük kasaba tacirleri bile takibe katılmışlardı. On bin asker ve üç bin sivil kaçan Cheyenne'leri bıkmadan izliyor, kendilerini savunan savaşçıların sayısını hızla azaltıyor, geride kalan ihtiyarları ve çocukları birbir avlıyorlardı. Askerler son iki hafta boyunca Kızılderililere beş kere yetişmişler, ama onlar her seferinde sıyrılıp kaçmayı başarmışlardı. Askerlerin arabalarının ve tekerlekli toplarının ilerlemesini yavaşlatabilmek için engebeli araziden gidiyorlar, ama atlattıkları her Mavi Ceketli Kolu'nun yerini bir yenisi alıyordu.

Yaprakların Döküldüğü Ay'ın ilk günlerinde Union Pacific Demiryolu'nu aşmışlar, Platte Irmağı'nı geçmişler, hızla Nebraska'nın bildik kum tepelerine doğru yol alıyorladı. Üç Yıldızlı Crook yollarını kesmek üzere birlikler çıkarmıştı. Ama "onları yakalamanın ürkmüş bir karga sürüsünü yakalamaktan daha güç olduğunu"(10) da kabul ediyordu.

Artık sabahları sararmaya başlayan çayırlara kırağı düşüyordu. Ancak serin hava Kızılderili Bölgesi'nde geçirdikleri uzun ve sıcak yazdan sonra şifa verici bir ilaç gibi geliyordu Kızılderililere. Altı hafta süren kaçışta giysileri ve harmaniyeleri paçavraya dönmüştü. Yiyecekleri azdı, atları da yetmiyordu. Yarısı hâlâ nöbetle ata biniyor, geri kalan zamanlardaysa koşmak zorunda kalıyorlardı. Bir gece reisler konakladıkları yerde sayım yaptılar. Yola çıktıklarından beri otuz dört kayıp vermişlerdi. Bunlardan bir kısmı ilk çarpışmalarda dağılarak kafileden ayrı düşmüşler, kendi başlarına kuzeye doğru yola devam ediyorlardı. Ama pek çoğu beyazların kurşunlarıyla can vermişti. Yaşlılar güçlerini iyiden iyiye tüketmişlerdi. Çocuklar açlık ve uykusuzluktan bitkindiler. Daha uzağa gidemezlerdi. Kör Bıçak, Kızıl Bulut'un bölgesine gitmelerini, ondan iyice yaklaşmış olan soğuk ayları geçirmek üzere barınak ve yiyecek istemelerini önerdi. Kızıl Bulut Powder Irmağı'nda çarpışırken ona birçok kez yardım etmişlerdi. Şimdi yardım etme sırası ondaydı.

Küçük Kurt bu öneriyi küçümsedi. O Tangue Irmağı'ndaki Cheyenne topraklarına gidiyordu. Orada bol bol et ve deri bulacaklar, yeniden Cheyenne'lere yakışır bir hayat yaşayacaklardı.

Reisler sonunda sorunu dostça çözdüler. Tongue Irmağı'na gitmek isteyenler Küçük Kurt'la gidecekler, kaçmaktan yorulanlar ise Kör Bıçak'la birlikte Kızıl Bulut'a sığınacaklardı. Ertesi sabah elli üç erkek, kırk üç kadın ve otuz sekiz çocuk Küçük Kurt'un yanında kuzeye doğru yola çıktı. Yüz elli kişi ise Kör Bıçak'la birlikte kuzeybatıya döndü. Bunlar çoğunlukla ihtiyarlar, yaralılar ve çocuklardı. Aralarında birkaç da savaşçı vardı. Bir süre düşündükten sonra, Yaban Domuzu ve Sol El de Güzel İnsanlar'ın son tohumları olan çocuklarıyla birlikte Kör Bıçak'a katılmışlardı.

23 Ekimde Kör Bıçak'ın kolu Robinson Kalesi'ne iki günlük yoldayken yoğun bir tipiye yakalandı. Ovanın tam ortasındaydılar. Lapa lapa yağan kar görüşlerini engelliyor, atların hızını kesiyordu. Ansızın tipinin içiden hayalete benzer bir süvari müfrezesi çıkıverdi. Cheyenne'ler kuşatılmıştı.

Müfreze komutanı John B. Johnson hemen bir çevirmen göndererek toplantıya çağırdı reisi. Kör Bıçak yüzbaşıya olay çıkarmak niyetinde olmadığını anlattı. Tek isteği, Kızıl Bulut'a ya da Benekli Kuyruk'a sığınarak kabilesi için barınak ve yiyecek bulmaktı.

Yüzbaşı onlara Kızıl Bulut'la Benekli Kuyruk'un Dakota'ya gönderildiğini bildirdi. Nebraska eyaletinde temsilcilik kalmamıştı artık. Ancak Robinson Kalesi hâlâ duruyordu. Askerler onları kaleye götüreceklerdi.

Kör Bıçak önce karşı koydu. Ne var ki, ortalık kararırken ayaz çıktı. Cheyenne'ler soğuktan ve açlıktan öleyazdılar. Kör Bıçak askerlerle birlikte kaleye gitmeye razı oldu.

Karanlık bastırınca askerler bir dere kıyısında konakladılar. Kızılderililerin başına da nöbetçiler diktiler. O gece reisler durumu tartıştı. Hepsi huzursuzdu. Askerlerin kendilerine ne yapacaklarını bilmiyorlardı. En iyi tüfeklerini ve tabancalarını saklayıp komutan silahlarını teslim etmelerini istediğinde bozuk ve işe yaramazlarını vermeyi kararlaştırdılar. Karanlıkta silahları söktüler. Kadınlar namluları giysilerinin altına gizledi. Yayları, tetikleri, pimleri, fişekleri ve öteki küçük parçaları da boncuklarının arasına ve makosenlerine süs gibi iliştirdiler. Ertesi sabah Yüzbaşı Johnson adamlarına silahları toplama emri verdi. Kızılderililer kırık tüfekleri ve tabancalarıyla ok ve yaylarını küçük bir yığın halinde yere koydular. Yüzbaşı bunları askerlerin hatıra olarak almalarına izin verdi.

25 Ekim'de Robinson Kalesi'ne vardılar. Vaktiyle yetmiş beş askeri barındırmak üzere yapılmış ahşap bir barakaya yerleştirildiler. Cheyenne'ler yüz elli kişi küçük bir yere sıkıştıkları halde, genede bu barınağa seviniyorlardı. Askerler onlara battaniye dağıttı, bol bol yiyecek ve ilaç verdi. Nöbetçi askerlerin yüzünde dostluk ve hayranlık okunuyordu.

Kör Bıçak her gün kale komutanı binbaşı Calep Carlton'a Kızıl Bulut'un yeni bölgesine ne zaman gidebileceklerini soruyordu. Carlton ona Washington'dan emir gelene kadar beklemesi gerektiğini anlattı. Cheyenne'lere duyduğu yakınlığı göstermek için zaman zaman savaşçılardan birkaçına av

tüfekleri ve at veriyor, ava gönderiyordu. Av hayvanları çok azalmıştı. Robinson Kalesi'nin çevresindeki uçsuz bucaksız çayırlarda hiç çadır kalmamış, ova boşalmıştı. Cheyenne'ler bir gün içinde olsa, korkusuzca at sürmenin verdiği özgürlük duygusundan çok hoşlanıyorlardı.

Kurtların Sürü Halinde Gezdiği Ay'ın başlarında, Kızılderili dostu Binbaşı Carlton başka bir yere atandı. Yerine Yüzbaşı Henry W. Wessels geldi. Cheyenne'ler askerlerin ondan Uçan Hollandalı diye söz ettiklerini işitmişlerdi. Wessels durmadan kaleyi geziyor ve Cheyenne'leri kolluyordu. Apansızın barakaya giriyor, köşeleri inceliyor, gözleri fıldır fıldır dönüyordu. Beyazların Aralık adını verdikleri bu ay içersinde Kızıl Bulut Dakota'dan getirilerek onlarla görüştürüldü.

Kızıl Bulut, "Sizin için üzülüyoruz," diyordu. "Ölülerinizin çoğu bizim kanımızdan. Bu yüreğimizi eziyor. Ama elimizden ne gelir ki? Büyük Baba çok güçlü. Halkı dünyayı kaplamış. Ne derse yapmak zorundayız. Sizi bizimle birlikte yaşamanız için göndersin diye yalvardım. İzin vereceğini umarım. Neyimiz var neyimiz yoksa sizinle paylaşmaya hazırız. Ama unutamayın, o ne derse yapmak zorundasınız. Size yardım edemeyiz. Dağlar karla örtülü. Atlarımız zayıf. Av hayvanları azaldı. Ne sizin direnecek haliniz var, ne bizim. Bu yaşlı dostunuzun sözlerine kulak verin ve Büyük Baba ne derse onu yapın."

Demek ki, Kızıl Bulut da son yıllarda iyice yaşlanıp yumuşamıştı. Kör Bıçak onu Dakota'daki rezervasyonda bir esir gibi yaşadığını duymuştu. Cheyenne reisi, yüzü kırış kırış olmuş eski dostu Sioux'ya acıyla bakarak ayağa kalktı. "Seni sözüne güvenilir bir dostumuz olarak tanırız," dedi. "Topraklarını bizimle paylaşmak istediğin için sağolasın. Büyük Baba'nın yanınıza gelmemize izin vereceğini umarım. Bütün istediğimiz, yaşamak, barış içinde yaşamak. Kimseyle savaşa tutuşmak istemem. Yaşlıyım, savaşacak halim kalmadı. Büyük Baba'nın isteğine uyduk, güneye gittik; ama gördük ki, orada bir Cheyenne'nin yaşaması olanaksız. Her evi yasa boğan binbir türlü hastalık yakamıza yapıştı. Antlaşma koşullarını bozdular. Erzağımızı kıstılar. Hastalığın yıkamadığını açlık yıktı. Orada kalmamız demek, hepimizin ölmesi demekti. Büyük Baba'ya gönderdiğimiz dilekçelere kulak asan olmadı. Hastalıktan ölmektense, yurdumuz uğrunda savaşırken ölmek daha iyidir diye düşündük. Yola çıktık. Gerisini biliyorsun işte."

Kör Bıçak Yüşbaşı Wessels'e döndü: "Büyük Baba'ya Kör Bıçak ve halkının son günlerini kuzeyde, doğdukları yerde geçirmek istediklerini söyle. Artık savaştan bıktığımızı bildir. Güneyde yaşayamayız biz. Orada hiç av yok. Burada verilen erzak az, ama ne de olsa avlanma olanağı var. Ona de ki, eğer burada kalmalarına izin verilirse Kör Bıçak'ın halkının kimselere bir zararı dokunmaz. De ki, eğer bizi göndermeye kalkışırsa birbirimizi bıçaklarla boğazlarız."(11)

Wessels ağzında bir iki söz geveledi. Büyük Baba'ya Kör Bıçak'ın sözle-

rini ileteceğine söz verdi.

Aradan henüz bir ay geçmemişti ki, 3 Ocak 1879 günü Wessels Savaş Bakanlığı'ndan bir mesaj aldı. General Sheridan ve Koca Göz Schurz, Kör Bıçak'ın Cheyenne'leri hakkında bir karara varmışlardı. Scheridan, "Kızılderililer geri gönderilmezse," diyordu, "Bütün rezervasyon sistemi, dengeyi tehlikeye sokan bir darbe yiyebilir." Schurz ise, sorunu, "Kızılderililer bölgelerine gönderilsin," diyerek sözüm ona bir sonuca bağlamıştı."(12)

Savaş Bakanlığı'nın geleneğine göre, hava koşulları ne olursa olsun, emirler hemen uygulanmalıydı. Oysa Karın Çadırlara Girdiği Ay'dı; dondurucu soğuk ve azgın tipiler ayı.

Kör Bıçak, "Büyük Baba ölmemizi mi istiyor yoksa?" diye soruyordu Yüzbaşı Wessels'a. "Eğer istediği buysa, burda ölürüz. Geri dönmeyeceğiz!"(13)

Wessels buna karşılık Cheyenne'lere akıllarını başlarına toplamaları için beş gün izin verdiğini söyledi. Bu süre içersinde barakada hapsedilecekler-di. Ne yiyecek verilecekti, ne de sobaları için odun.

Beş gün süreyle Cheyenne'ler barakada birbirlerine sokularak bekleştiler. Hemen her gece kar yağıyordu. Pencerelerin önünde biriken karı sıyırıp eritiyorlar, böylece su elde ediyorlardı. Ama eskiden kalma yemek artıkları ve kemiklerden başka yiyecekleri kalmamıştı. Barakanın içersinde ellerini ve yüzlerini donduran bir soğuk hüküm sürüyordu.

9 Ocakta Wessels Kör Bıçak'la öteki reisleri karargâhına çağırtı. Kör Bıçak gitmeyi reddetti, ama Yaban Domuzu, Karga ve Sol El askerlerle birlikte gittiler. Birkaç dakika sonra Sol El bileklerinde kelepçelerle koşarak geldi. Bir yığın asker onu zaptetmeye çalışıyordu. Gene de susturulmadan önce barakadakilere neler olup bittiğini haykırabilmişti. Yaban Domuzu, Yüzbaşı Wessels'a hiçbirinin yeniden güneye gitmeye niyeti olmadığını söyleyince, yüzbaşı onu zincire vurulmasını emretmişti. Kaçmak isteyen Yaban Domuzu öldürme kastıyla askerlere saldırmış, ama başaramamıştı.

Bir süre sonra Wessels karargâh binasından çıkarak geldi ve Kızılderililerle barakanın penceresinden konuştu. "Kadınları ve çocukları dışarı çıkarın. Hiç değilse onlar daha fazla acı çekmesin," diyordu.

Cevap, "Güneye gitmektense, burada hep birlikte ölürüz,"(14) oldu.

Wessels gidince askerler kapıları zincir ve demirlerle iyice sağlamlaştırdılar. Gece karda yansıyan ayışığı ortalığı gündüz gibi aydınlattı. Gocuklarına sarınmış bir aşağı bir yukarı yürüyen altı muhafızın süngüleri ayışığında parlıyordu.

İçerde savaşçılardan biri çoktan soğumuş olan sobayı bir yana çekerek döşemeyi kaldırdı. Kuru toprağın üzerinde oraya geldiklerinden beri saklı duran beş tüfek namlusu yatıyordu. Boncuk kolyelerden ve ayakkabılardan tetikleri horozları ve fişekleri sökmeye başladılar. Kısa zamanda tüfeklerle

birkaç tabancayı bir araya topladılar. Gençler yüzlerini boyayıp en parlak giysilerini giyerken, kadınlar da herkesin kolaylıkla dışarı atlayabilmesi için pencelerinin altına eyer ve çıkınlardan yığınlar yapmaktaydı. Daha sonra en keskin nişancılar pencerelerde mevzilendi. Her biri dışardaki muhafızlardan birini gözüne kestirdi.

21.45'te ateşe başladılar. Ateş açılır açılmaz, pencereleri kırarak dışarı fırlayan Chyenne'ler ölü ve yaralı muhafızların silahlarını aldılar. Sonra da karargâh sınırlarının ötesindeki uçuruma doğru koşmaya başladılar. İçlerinden bazıları kışlık iç çamaşırlarıyla dışarı fırlamak zorunda kalan süvarilerden on dakika kadar ilerdeydi. Savaşçılar çabucak bir savunma hattı kurarak kadınlarla çocukların dereyi geçmesini sağladılar. Silahları az olduğu için ateş ettikten sôra geri çekilmek zorunda kalıyorlardı. Askerler durmadan çoğalıyor, çevrelerini sarmak üzere yelpaze gibi açılıyorlardı. Her gördükleri Kızılderiliye ateş ediyorlardı. Çarpışma başlayalı bir saat olmadan savaşçıların yarısından fazlası ölmüş, askerler dağılmış olan kadın ve çocuklara yetişmişlerdi. Teslim olmalarına fırsat bırakmadan öldürüyorlardı. Ölüler arasında Kör Bıçak'ın kızı da vardı.

Sabah olduğunda askerler yirmi üçü yaralı olmak üzere altmış beş Cheynne'i tutsak alarak kaleye geri götürdüler. Kaçanlardan otuz sekizi sağ kalabilmiş, izlerini kaybettirmişti. Bunlardan otuz ikisi bir aradaydı. Tepelerin arasından kuzeye doğru kaçıyorlardı. Arkalarından dört süvari ve dağ topçusu bölüğü vardı. Geri kalan altı kişiyse kaleden yalnız birkaç mil ötedeki kayalıklarda gizlenmişti. Bunların arasında Kör Bıçak da bulunuyordu. Yanındakiler de karısı, sağ kalan oğlu, gelini, torunu ve Kızıl Kuş adlı bir oğlan çocuğuydu.

Süvariler arkalarına düştükleri otuz iki Cheyenne'i birkaç saat izlediler ve sonunda Şapka Deresi yakınlarında yaban sığırlarının yayıldığı bir çamur gölünde kıstırdılar. Süvariler karabinalarını çukurun kenarından boşaltıyor, çekilip silahlarını doldurduktan sonra yeniden ateş ediyorlardı. Çukurdan ateşe karşılık gelmeyene kadar saldırılarını sürdürdüler. Çoğu kadın ve çocuk olan dokuz Cheyenne sağ kalabilmişti.

Ocak ayının son günlerinde sadece geceleri yolalan Kör Bıçak ve yanındakiler Çamlı Bayır'a vardılar. Orada, Kızıl Bulut temsilciliğinde tutuklandılar.

Küçük Kurt ve onu izleyenler Niobrara Irmağı'nın kollarından biri olan Yitik Yaban Kirazı Deresi'nin donmuş kıyılarında kazdıkları gizli çukurlarda kışı geçirdiler. Gözlerin Ağrıdığı Ay, hava biraz ılıyınca, kuzeye Tongue Irmağı'na doğru yola çıktılar. Box Elder Deresi'nde Keogh Kalesi'ndeki Mavi Ceketliler hesabına iz süren İki Ay ve beş Cheyenne savaşçısına rastladılar.

İki Ay, Küçük Kurt'a, Beyaz Şapkalı Clark'ın kendisini aradığını, görüşmek istediğini söyledi. Küçük Kurt eski dostu Beyaz Şapkalı'yı görmekten memnun kalacağını bildirdi. Cheyenne kampından yarım mil uzakta buluş-

tu iki dost. Teğmen Clark dostluklarının sağlamlığına güvendiğini göstermek için silahlarını çıkarmıştı. Teğmen Clark dostluklarının sağlamlığına güvendiğini göstermek için silahlarını çıkarmıştı. Teğmen kendisine Cheyenne'leri daha önce teslim alarak Keogh Kalesi'ne yerleşen akrabalarının yanına götürme emri verildiğini söyledi. Yapılacak bu barışın karşılığında Kızılderililer tüfekleriyle atlarını teslim edecekti. Atları kaleye kadar kullanabilirlerdi. Ama silahları hemen teslim etmeleri gerekiyordu.

"Seni Kızıl Bulut temsilciliğinde son gördüğümdem bu yana," diye cevap verdi Küçük Kurt, "güneyde yaşadık ve çok acı çektik oralarda... Kardeşim Kör Bıçak kabilenin yarısını yanına alarak Robinson Kalesi'ne teslim oldu. Senin orada olduğunu ve kendisine yardım edeceğini sanıyordu. Silahlarını teslim ettiler ve beyazlar hepsini öldürdü. Biz ovadayız. Silahlar bize gerekli. Keogh Kalesi'ne vardığımızda, atlarla silahları veririm, ama burada olmaz. Sen bizimle çarpışmadan önce konuşan tek beyazsın. Öyle görünüyor ki, uzun süredir yüreğimizi coşturan rüzgâr dinmiş."(15)

Küçük Kurt silahlarını teslim etmek zorunda olduğunun farkındaydı, ama Beyaz Şapkalı askerlerin kendilerine bir zarar vermeyeceği yolunda güvece verinceye kadar direndi. Keogh Kalesi'ne gittiler. Orada gençlerden çoğu gözcü yazıldı. "Uzun bir süre talim yapmaktan ve tomruk biçerek kereste elde etmekten başka işimiz olmadı," diye anlatıyordu Tahta Bacak. "Viski içmesini Keogh Kalesi'nde öğrendim... Gözcülükten aldığım paranın çoğunu viskiye harcıyordum."(16) Cheyenne'ler sıkıntı ve umutsuzluktan kendilerini viskiye vurmuşlardı. Böylelikle beyaz tacirler zengin olurken kabilenin önderlerinden arta kalan tek reis, Küçük Kurt da yıkılıp gidiyordu.

Washington'un aylar süren bürokratik işlemlerinden sonra Robinson Kalesi'ndeki dullar, yetimler ve hayatta kalan savaşçılar Çamlı Bayır Kızıl Bulut temsilciliğindeki Kör Bıçak'ın yanına götürüldüler.Birkaç ay daha süren bir bekleyişten sonra Keogh Kalesi'nde ki Cheyenne'lere bir bölge verildi. Kör Bıçak ve Çamlı Bayır'daki gitgide azalan Cheyenne'lere de ırkdaşlarının yanına gitme izni çıktı.

Birçoğu için artık iş işten geçmişti. Cheyenne'lerin gücü tükenmişti. Kader Kum Deresi savaşından beri "Güzel İnsanlar"a karşıydı. Kabilenin tohumları rüzgârla havaya savrulup dağılmıştı. Vaktiyle, "Her şeyi göze alarak kuzeye gideceğiz, savaşarak ölürsek, adlarımız halkımız tarafından saygıyla anılır," diyen genç savaşçının sözlerini hatırlayıp adını anacak kimse kalmamıştı artık.

ON BEŞ

DİNELEN AYI KİŞİLİK KAZANIYOR

1879 **11 Ocak**, Güney Afrika'da İngiltere ile Zulular arasında savaş başlıyor. 17 Şubat, Nihilistler Rusya'nın St. Petersburg şehrinde Çar Aleksander'e suikast yapıyorlar. Henry George'un **Gelişme ve Yoksulluk** adlı eseri yayınlanıyor. Henrik İbsen'in **Bir Bebek Evi** ilk kez sahneleniyor.

Beni doğudan buraya sürdünüz. İki bin yıldır bu topraklardayım. Dostlarım, beni bu topraklardan uzaklaştırırsanız, benim için çok kötü olur. Bu toprakların üzerinde ölmek istiyorum. Bu toprakların üzerinde yaşlanmak istiyorum... Küçük bir parçasını bile Büyük Baba'ya vermek istemem. Bana bir milyon dolar bile verse, topraklarımı asla ona bırakmam... Sığırlarını kesmek isteyenler mezbahaya götürür orada keserler. Bize de öyle yaptılar işte... Çocuklarım yok edildi, kardeşim öldürüldü.

PONCA'LARDAN DİNELEN AYI

Askerler köyümüzün sınırına kadar gelip bizi bir at sürüsüymüşcesine Niobrara'nın öte yakasına sürdüler. Bizi Platte Irmağı'nın kıyısına kadar çekilmeye zorladılar. Bir at sürüsüne çullanırcasına üstümüze çullandılar. Onlara dedim ki: "Gitmem gerekiyorsa, dilediğiniz bölgeye giderim. Yeter ki askerleri uzaklaştırın Kadınlarımız onlardan korkuyor." Böylece Sıcak Ülke'ye (Kızılderili Bölgesi) geldim. Bölgenin çok kötü olduğunu hepimiz gözlerimizle gördük. Birbirimiz ardı sıra ölüyorduk. Dedik ki, "Bize kim acıyacak?" Hayvanlarımız da öldü. Üff, ne sıcaktı! "Burası hastalıklı. Hepimiz öleceğiz. Büyük Baba'nın bizi geri göndereceğini umalım." İşte böyle dedik. Aramızdan yüz kadarını orada kaybettik.

PONCA'LARDAN BEYAZ KARTAL

LEWİS İLE CLARK 1804'te Missouri'nin sağ yakasında, Niobrara Irmağı'nın ağzında Ponca'lar denilen dost bir kabileyle karşılaştılar. Kabile üyelerinin sayısı iki üç yüzü bulmuyordu. Bunların beyazların bulaştırdığı çiçek salgınından sağ kalabilenlerdi. Elli yıl sonra Ponca'lar hâlâ oradaydılar. Hâlâ dosttular ve beyazlarla alışverişe hevesliydiler. Sayıları bine yükselmişti. Ovalık Kızılderililerin pek çoğunun tersine mısır ekiyor, sebze yetiştiriyorlardı. Zenginliklerinden ve atlarının çokluğundan dolayı sık sık kuzeydeki Sioux'ların saldırısına uğruyor, savaşmak zorunda kalıyorlardı.

1858'de hükümet yetkilileri batıya gelerek kabile topraklarına sınır çizerken Ponca'lar memurların can ve mal güvenliklerinin sağlanacağı ve Niobrara'daki yurtlarının temelli olacağına dair verdikleri söz karşılığında topraklarının bir kısmından vazgeçmişlerdi. Bununla birlikte on yıl sonra barış kurulları Sioux'larla anlaşırken Washington'da meydana gelen bürokratik bir karışıklık sonucu Ponca'ların toprakları 1868 Antlaşması'yla Sioux'lara bırakılan topraklara katıldı.

Ponca'ların durumu tekrar tekrar Washington'a bildirerek protesto etmelerine karşın, hükümet bu konuda hiçbir şey yapmadı. Sioux kabilelerinden sık sık gelen genç savaşçılar Ponca'ları şimdi artık kendilerine ait olduğunu söyledikleri topraklardan kovalamakla tehdit ediyorlar, haraç olarak at istiyorlardı. "Antlaşmayı izleyen yedi yıl boyunca," diyordu kabile üyelerinden Peter Le Claire, "Ponca'lar tarlalarında New Enland göçmenleri gibi çalışmak zorunda kaldılar."

Kongre, sonunda ABD'nin antlaşmaya göre Ponca'ları "korumak"la görevli olduğunu hatırlayabildi. Ama toprakları geri verecek yerde, "Sioux'ların yaptıkları hırsızlık ve işledikleri cinayetleri karşılamak üzere"(2) önemsiz bir ödenek ayırmakla yetindi. Daha sonra 1876'da, Custer'in yenilgisinin ardından, Kongre, Ponca'ları da Kızılderili Bölgesi'ne sürülecek kuzey kabilelerinin listesine ekledi.Kuşkusuz, Ponca'ların Custer'la yapılan savaşla en küçük bir ilgisi yoktu. ABD ile hiç savaşmış değillerdi. Ama gene de Washington'da birisi "sözkonusu kabilenin kendi rızasıyla Kızılderili Bölgesi'ne aktarılıp bir yere yerleştirilmeleri için" yirmi beş bin dolarlık bir ödenek ayırtmıştı. Ancak gerekçenin Kızılderililerin rızasının alınmasını gerektiren ilk koşulu da, beyazların Ponca topraklarına ayak basmasını önleyen antlaşma maddesi gibi kolayca hasıraltı edilmişti. On yıldır gözlerini ovadaki en iyi mısırı yetiştiren zengin alüvyonlu toprakların hırsı bürümüş beyaz göçmenler Ponca arazisine tecavüz ediyorlardı.

Ponca'lar yaklaşmakta olan taşınmanın ilk haberini 1877 Ocak ayı başlarında ABD Kızılderili Bürosu müfettişlerinden Edward C. Kemble'den aldılar. Reis Beyaz Kartal, "Noel'den az sonra ansızın bir beyaz çıkageldi," diyordu, "geleceğinden habersizdik. Ansızın geldi. Hepimizi kiliseye toplayıp bu ziyaretin nedenini açıkladılar."

Sonraki olayları Beyaz Kartal şöyle anlatıyor:

"Washington'daki Büyük Baba taşınmanızı istiyor, bunu söylemeye geldim," dedi.

Ben de ona, "Dostum,bu haberiniz çok anî oldu," dedim. "Büyük Baba'nın bizimle bir işi olduğu zaman hepimize haber yollar, ama siz çok anî geldiniz."

"Hayır, Büyük Baba gitmenizi istiyor."

"Dostum, Büyük Baba'ya bir mektup yazmanı istiyorum. Gerçekten gitmemizi istiyorsa, haber göndersin," dedim. "İstediğimi yaparsan, haber doğrulanırsa, ben de doğru dürüst konuşurum."

"Mektubu göndereceğim," dedi. Tele dokundu, mektubu telgrafla gönderdi. Böylece mektup Büyük Baba'ya çabucak ulaşmış oldu.

Daha sonra bize, "Büyük Baba'nız on reisle birlikte gelmenizi istiyor," dedi. "Gidip toprakları göreceksiniz. Bunların bir bölümünü aşıp Washington'a gideceksiniz. Sıcak Ülke'yi (Kızılderili Bölgesi) gözden geçirip iyi topraklar görürseniz, ona bildirin," dedi. "Kötü topraklar varsa, onları da anlatın."

Böylece kalkıp Sıcak Ülke'ye gittik. Önce bir trene bindik. Osage'lerin topraklarından geçtik. Kayalarla kaplı bölgeye girdik. Ertesi sabah Kaw'ların topraklarına ulaştık. Kansas rezervasyonundan ayrıldıktan sonra Arkansas şehrine geldik. Böylece bu iki Kızılderili kabilesinin topraklarını ziyaret etmiş olduk. Kayalık bölgeyi ve çalılıkları gördükten sonra beyazların şehrine geldik. Yolda iki kere hastalandık. Bu bölgedeki halkın ne halde olduğunu gördük. Düşündük ki, daha iyi yaşayabilmek için ellerinden pek bir şey gelmiyor. Ertesi sabah bize şöyle dedi: "Shicaska Irmağı'na gidip orasını da göreceğiz."

Ben de ona, "Dostum, bu toprakları gördüm ve hastalandım," dedim. " Bu yolculuğa burada son veriyorum. Gidip Büyük Baba'yı göreceğim Hem de koşarak gideceğim. Beni Büyük Baba'ya götür. Buradaki kabileler yoksul ve hasta. Topraklar bereketsiz. Şimdiye kadar gördüklerimiz bunu anlamak için yeter de artar bile."

"Olmaz," dedi. "Gidip Kızılderili Bölgesi'ndeki öbür toprakları da görelim."

"Dostum," dedim ben de, "yalvarırım beni Büyük Baba'yla görüştür. Önceleri ona iyi olsun kötü olsun ne görürsek anlatabileceğimizi söylüyordun. İşte şimdi ben de anlatmak istiyorum."

"Olmaz," dedi, "seni ona götürmek istemiyorum. Bu toprakların bir kısmına yerleşmeye razı olursan, gidip görebilirsin onu. Kabullenmezsen, göremezsin."

"Beni Büyük Baba'ya götürmeyeceksen, bari yurduma geri götür." dedim.

"Olmaz," diye karşılık verdi, bu "söylediklerinden sonra seni artık Büyük Baba'ya götüremem. Üstelik Büyük Baba'ya sizi geri götürmem için bir şey söylemedi bana."

Dedim ki, "Peki, şimdi ben ne yapayım? Ne Büyük Baba'ya götürüyorsun beni, ne de yurduma! Önceden Büyük Baba'nın beni çağırdığını söylemiştin. Oysa şimdi tam tersini ileri sürüyorsun. Bize doğruyu söylemedin. Yalan söyledin."

"Olmaz, sizi geri götüremem," dedi "dönmeyi o kadar çok istiyorsanız, yürürsünüz."

"Bu ülkeyi tanımadığımızdan, yüreğim üzüntüyle doldu. Öleceğiz sandık. Ağlayacak gibi oldumsa da, bir erkek olduğumu hatırladım ve tuttum gözyaşlarımı. Beyaz adam sözlerini tamamladıktan sonra üst kata çıktı. O yukarı çıktıktan sonra biz de oturduk, ne yapacağımızı tartıştık aramızda. Dedik ki, 'Bizi ne Büyük Baba'nın ülkesine götürmekten söz ediyor, ne de kendi yurdumuza. Buna Büyük Baba'nın yol açtığını sanmıyoruz,' Yanımızda bir çevirmen vardı. Ona 'Bizi geriye götürmeyeceğine göre, yolda beyazlara gösterebileceğimiz bir kâğıt versin bari, bu ülkeyi hiç mi hiç tanımıyoruz, dedik. Çevirmen yukarı çıkıp beyaz adamla konuştu, sonra geri döndü. 'Kâğıt mağıt vermiyor. Size hiçbir belge vermeye niyeti yok," dedi. Çevirmeni geri yollayarak şu cevabı ilettik: 'Büyük Baba'nın bize borçlu olduğu parayı verin ki yurdumuza dönelim.' Adamın getirdiği cevapsa şu oldu: 'Parayı da vermek istemiyor.'"(3)

Müfettiş Kemble'in Kızılderili Bölgesi'nde güç bir durumda bıraktığı Beyaz Kartal, Dinelen Ayı, Büyük Geyik ve öteki Ponca reisleri yurtlarına doğru yola çıktılar. Ördeklerin Geri Dönüp Gizlendikleri Ay'dı; Kansas ve Nebraska ovaları karla kaplıydı. Yanlarındaki para birkaç doları geçmediğinden, beş yüz milden fazla yolu yaya olarak almak zorunda kaldılar. Her birinin yalnız bir harmaniyesi vardı. Yedek makosenleri yoktu. Eski dostları Otoe'ler ve Omaha'lar olmasaydı, yaşlı reisler bu kış yolculuğuna dayanamazlardı. Bu Kızılderililerin bölgelerinde dinlenip yiyecek aldılar.

Kırk gün sonra Niobrara'ya vardıklarında, Müfettiş Kemble çoktan gelmiş, onları beklemekteydi.

Beyaz Kartal geçenleri şöyle anlattı:

"Toparlanın bakalım," dedi, "gidiyorsunuz."

"Gitmek istemiyoruz," dedim ben de, "yorgunuz, hiçbirimiz gitmek istemiyoruz."

"Olmaz," dedi, "Büyük Baba bir an önce yola çıkmanızı istiyor. Kızılderili Bölgesi'ne taşınmanız gerekiyor."

Bununla birlikte, reisler, hükümeti antlaşma maddelerine uymaya zorlamaktaki kararlılıklarını sürdürünce, Kemble da Washington'a giderek durumu Kızılderili Sorunları Danışmanı'na anlatmaya karar verdi. Danışman sorunu İçişleri Bakanı'na iletti; o da Büyük Savaşçı Sherman'a havale etti. Koca Göz Schurz, Sherman'ın askeri birliklerin kullanılması gerektiği yolunda-

ki öğüdünü her zaman olduğu üzere kabul etti.

Kemble nisanda Niobrara'ya döndü. Askeri birlikleri üzerlerine göndereceği tehdidiyle kabileden yüz yetmiş kişiyi kendisiyle birlikte Kızılderili Bölgesi'ne gelmeye razı etti. İleri gelen reislerin hiçbiri onunla birlikte gitmeye yanaşmadı. Dinelen Ayı öyle şiddetle karşı çıktı ki, sonunda tutuklanarak Randall Kalesi'ne gönderildi. "Beni bağladılar, tutukladılar ve kaleye götürdüler." (5) diyordu. Biraç gün sonra hükümet kabilenin geri kalan dörtte üçüyle uğraşmak üzere E. A. Howard adlı yeni bir temsilci gönderince, Dinelen Ayı serbest bırakıldı.

Beyaz Kartal, Dinelen Ayı ve öteki reisler hükümetin kendilerini topraklarından çıkarmaya hakkı olmadığını savunmakta direttiler. Howard ise, hükümetin kararlarının kendisini ilgilendirmediğini, oraya onlarla birlikte yeni yurtlarına gitmek üzere gönderildiğini söylüyordu. Nisanın onbeşinde yapılan dört saatlik toplantıyı Howard şu soruyla bitirdi: "Barış içinde mi gideceksiniz, yoksa zorla mı?"(4)

Reisler ilkin sustular, fakat henüz evlerine ulaşmadan koşarak gelen genç bir Ponca onları uyardı. Askerler kulübelere gelmişti. Reisler bir daha toplantı falan olmayacağını anlamıştı. Yurtlarını bırakarak Kızılderili Bölgesi'ne gitmekten başka çareleri kalmamıştı. Dinelen Ayı, "Askerler süngü takmışlardı, tüfeklerini üzerimize doğrulttular. Çocuklarla birlikte bütün kabile ağlıyordu," dedi.

1877 Mayısının yirmi birinde, yola çıkıldı. Beyaz Kartal, "Askerler köyün sınırlarına kadar geldiler," diyordu. "Bizi tıpkı bir at sürüsü gibi Niobrara Irmağı'nın öte yakasına sürdüler; ta Palatte Irmağı'na kadar."(7)

Temsilci Howard elli gün süren bu yolculuğun anılarını düzenli olarak günlüğüne geçirmişti. Yola çıktıkları gün şiddetli bir fırtına ansızın Niobrara Irmağı'nın kabarmasına yol açtı. Sular birkaç askeri atları üzerinden alıp götürdü. Ponca'lar onların boğulmasına seyirci kalacak yerde, suya atladılar ve askerleri kurtardılar. Ertesi gün bir çocuk öldü. Gömme töreni için bozkırda durdular. 23 Mayısta iki saat süren bir fırtına onları açıkta yakaladı ve iliklerine kadar ıslattı. Bir çocuk daha öldü. Aynı gece Ponca'lardan birkaçı hastalandı. Sel köprüleri yıktığı için, kabarmış dereleri suya girerek geçmek zorunda kaldılar. Hava soğudu. 26 Mayısta bütün gün yağmur yağdı. Ateş yakacak odun bulamadılar.

27 Mayısta Ponca'ların çoğu soğukta kalmaktan hasta düşmüşlerdi. Dinelen Ayı'nın Bozkır Çiçeği adındaki kızı zatüreeye yakalanmıştı. Durumu ciddiydi. Ertesi gün gökgürültüsüyle karışık yağan yağmur yolu çamura kestiğinden ilerlemek nerdeyse olanaksız bir hale geldi.

Sıcakların Bastırdığı Ay'a girmişlerdi artık. Her gün sağnaklar boşanıyordu. Bozkır Çiçeği 6 Haziran günü öldü. Dinelen Ayı kızını Nebraska'nın Milford şehri mezarlığında Hıristiyan törelerine uygun bir şekilde toprağa verdi. Howard bu olayı günlüğüne övünç içinde şöyle geçirmişti: "Milford'lu bayanlar cesedi en yüksek uygarlığa yaraşır bir biçimde hazırlayıp süsledi-

ler. Dinelen Ayı mezarlıkta yanındakilere, Kızılderili törelerinden vazgeçeceğini, beyazların törelerini benimseyeceğini söyledi."

O gece patlayan bir kasırga Ponca kampını altüst etti, çadırları yerinden söktü, arabaları devirdi. Kızılderililerden bazıları metrelerce havaya fırlayıp ağır yaralandılar. Ertesi gün bir çocuk daha öldü.

14 Haziranda Otoe'lerin bölgesine vardılar. Ponca'lara acıyan Otoe'ler hiç değilse yolculuklarının geri kalan bölümünde binsinler diye on at verdiler. Suların yatışması için üç gün beklendi.Bu arada hastalıklar yayılmaya devam etti. Yetişkin erkeklerden Küçük Pamuk Ağacı öldü. Howard ona bir tabut hazırlattı. Ölüyü Kansas'ın Bluewater şehri yakınlarında Hıristiyan töreniyle gömdüler.

24 Haziranda hastalık öylesine yayılmıştı ki, Howard, Ponca'lara bakması için Kansas'ın Manhattan şehrinden bir hekim getirtti. Ertesi gün yürüyüş sırasında iki kadın öldü. Howard onları da Hıristiyanlar gibi gömdürdü.

Yaz Ayı'nın ortalarındaydılar. Yaban Sığırı Reisi'nin çocuklarından biri öldü ve Kansas'ın Burlington şehrinde Hıristiyan törelerine uygun olarak toprağa verildi. Yaban Sığırı İzi adlı bir Ponca çıldırarak reis Beyaz Kartal'ı öldürmeye kalkıştı. Beyaz Kartal'ı kabilenin içine düştüğü sefaletten sorumlu görüyordu. Temsilci Howard, Yaban Sığırı İzi'ni kafileden çıkarıp kuzeyde Omaha rezervasyonuna geri gönderdi. Ponca'lar bu cezayı adeta kıskanmışlardı.

Ertesi hafta dayanılmaz sıcak ve saldırgan pireler koşulları daha da kötüleştirdi. Sonunda şiddetli bir sağnağı da atlattıktan sonra 9 Temmuzda Quapaw rezervasyonuna vardılar. Yeni yurtları burasıydı. Onlardan önce gelmiş olan Ponca'ları çadırlarda sefalet içinde buldular.

Temsilci Howard üstlerine verdiği raporda, "Kanımca, Ponca'ları Dakota'nın kuzey ikliminden Kızılderili Bölgesi'nin güney iklimine aktarmanın yanlışlığı yakında anlaşılacaktır. Kızılderililer bir süre sonra sıtmaya yakalanınca ölüm oranı artacaktır,"(8) diyordu.

Howard'ın bu uğursuz tahmini doğru çıktı. Tıpkı Modoc'lar, Nez Percé'ler ve Kuzeyli Cheyenne'ler gibi Ponca'lar da hızla ölmeye başladılar. Öyle ki, Kızılderili Bölgesi'nde geçirdikleri birinci yılın sonunda kabilenin dörtte biri Hıristiyan töreniyle öbür dünyaya uğurlanmış bulunuyordu.

1878 ilkyazında, Washington'daki ilgililer onlara Arkansas'ın batı yakasında yeni bir rezervazyon vermeyi kararlaştırdılar, ama oraya götürebilmeleri için gerekli ödeneği sağlayamadılar. Ponca'lar yeni topraklarına gitmek için yüzelli millik yolu yürümek zorunda kaldılar. Ne var ki, kendilerine erzak ve ilaç dağıtacak olan temsilci birkaç hafta kadar ortalarda görünmedi. Beyaz Kartal olayı şöyle anlatıyordu: "Topraklar güzeldi, ama yaz gelince gene hastalandık. Hayvanlarımız da bizim gibi ezilip çiğnenmiş otlara döndü. Ardından soğuklar bastırdı, artık kaç kişinin öldüğünü hatırlamıyorum."(9)

Ölenlerden biri de Dinelen Ayı'nın en büyük oğluydu. "Bir tek oğlum kal-

mıştı, o da hastalandı. Ölürken benden bir söz aldı. Ölüsünü Hızlı Akan Su'yun, yani Niobrara'nın yakınlarında eski mezarlığımıza götürmem için yalvarıp yakardı. İsteğini yerine getireceğime söz verdim. Öldüğü zaman yanımdakilerle birlikte ölüsünü bir sandığa koyduk ve bir arabayla kuzeye doğru yola koyulduk."(10)

Cenazeyi götürenlerin hepsi de Dinelen Ayı'nın klanından altmış altı Ponca idi. Bunlar iki sıska atın çektiği eski arabayı izliyorlardı. 1879'un Ocak ayıydı, Buzların Çözüldüğü Ay. (Acı bir raslantıyla o sırada Kör Bıçak'ın Cheyenne'leri de kuzeyde, Robinson Kalesi'nde son umutsuz özgürlük kavgalarına girişmişlerdi.) Dinelen Ayı içinse bu sılaya yaptığı ikinci kış yolculuğuydu. Kafile yerleşme bölgelerinin ve askerlerin bulunabileceği yerlerin uzağından geçiyordu. Askerlerle karşılaşmadan Omaha rezervasyonuna ulaştılar.

Koca Göz Schurz bu arada temsilcileri aracılığıyla Dinelen Ayı'nın Ponca'larının Kızılderili Bölgesi'ne dönmeleri için bazı çabalarda bulunmuştu. Sonunda, mart ayı içinde, Savaş Bakanlığı'na başvurarak Üç Yıldızlı Crook'un Omaha Irmağı'ndaki karargâhına telgrafla emir verilerek kaçakların vakit geçirmeden tutuklanıp Kızılderili Bölgesi'ne geri getirilmelerinin sağlanmasını istedi. Bunun üzerin Crook Omaha'daki rezervasyona bir bölük asker gönderdi. Bunlar Dinelen Ayı ve Ponca'larını tutuklayarak Omaha Kalesi'ne götürdüler. Kızılderililer orada bir süre gözetim altında kaldı ve Kızılderili Bölgesi'ne gönderilmeyi bekledi. Üç Yıldızlı on yılı aşkın bir süredir Kızılderililerle savaşmakta, toplantılarda konuşmakta ve hiçbir zaman yerine getirilmeyecek olan vaatlerde bulunmaktaydı. Kızılderililere olan düşmanlığı devam etmekteydi, ama onların cesaretine olan hayranlığını da belirtmekten kaçınmıyordu. Kızılderililerin 1877 yılındaki teslim olduşlarından bu yana, eski düşmanlarına hem saygı, hem de yakınlık duyuyordu. Cheyenne'lere Robinson Kalesi'nde birkaç haftadır yapılan muamele onu çok öfkelendirmişti. Resmi raporunda şöyle yazıyordu: "Kabilenin sözkonusu bölümünün eski bölgelerine gönderilmesi için uygulanan şiddet son derece yersizdir."(11)

Crook, Ponca'ları Omaha Kalesi'nde gözaltında bulundukları sırada görmeye gittiğinde bunların acınası durumları karşısında dehşete kapıldı. Dinelen Ayı'nın neden kuzeye döndüğünü açıklayan yalın cümlelerinden, artık denetleyemediği koşulları stoacı bir görüşle kabullenmesinden çok etkilendi. Dinelen Ayı, Crook'a, *"Tanrı'nın bizi yaşamamız için yarattığını sanıyordum," diyordu, "ama yanılmışım, Tanrı bu ülkeyi beyazlara vermeye niyetlenmiş. Bizse, öleceğiz. Bu belki de daha iyi olacak, daha iyi"*(12)

Crook, görüp işittiklerinden öyle etkilenmişti ki, Dinelen Ayı'ya Ponca'ların Kızılderili bölgesi'ne dönmleri emrini hükümsüz saydırmak için elinden geleni ardına koymayacağına söz verdi. Bu sözünü yerin getirmek amacıyla hemen harekete geçti. Omaha'lı gazeteci Thomas Henry Tibles'la görüşerek basını da kendi yanına çekti.

Crook, bir yandan Ponca'ların taşınması için aldığı emri ertelerken, Tibles da onların hikâyesini önce şehre, sora eyalete, daha sonra da telgraflar yağdırarak bütün bir ülkeye yaydı. Omaha kiliseleri Ponca'ların serbest bırakılması için Bakan Schurz'a başvurdularsa da, Mah-hah Inc-hon (Koca Göz) cevap vermekten kaçındı. Omaha'lı genç avukat John L. Webster ücretsiz olarak Kızılderililerin savunmasını üstlendi. Ardından Union Pacific Demiryolları'nın baş avukatı da Webster'ı desteklemeye başladı.

Avukatların çok hızlı çalışarak davayı bir an önce açmaları gerekiyordu. Çünkü Washington'dan her an yeni bir emir gelebilir, General Crook Kızılderilileri güneye götürmek zorunda kalabilirdi. O zaman da elden bir şey gelmezdi artık. Tüm çabalar yargıç Elmer S. Dundy'nin işbirliğini kazanmaya yöneltilmişti. Dundy hayatta sadece dört konuyla ilgilenen, son derece haşin bir adamdı; edebiyat, atlar, av ve adelet dağıtımı. Dundy bu olaylar sırasında ayı avındaydı. Ponca taraftarları, gönderdikleri haberciler yargıcı bulup Omaha'ya getirene kadar kaygılı saatler yaşadılar.

Crook'la gizlice anlaşan Dundy general için bir *Habeas corpus* çıkarttırdı. Ponca Kızılderililerini mahkemeye getirip onları hangi yetkiyle tutukladığını kendilerine açıklamasını istiyordu. Crook bu çağrıya uydu ve Washington'dan gelen emri mahkemeye sundu. General'den sonra söz alan ABD savcısı Kızılderililerin "*kanun kapsamına* girmeyen kişiler" olduğunu ileri sürerek Ponca'ların *habeas corpus* çıkarttırmaya hakları olmadığını iddia etti.

Böylece 18 Nisan 1879 günü *Crook ile Ponca'lar arasında* bugün artık unutulup gitmiş olan medeni haklar davası başladı. Ponca'ların avukatları Webster ile Poppleton anayasasının tanıdığı özgürlük haklarından yararlanan her beyaz kadar Kızılderililerin de birer "kişi" olduğunu savunuyorlardı. Savcı, Dinelen Ayı ve halkının hükümetin Kızılderili kabileleri için koyduğu kanunlara bağlı olduğunu söyleyince, Webster ile Poppleton Dinelen Ayı ve bütün öteki Kızılderililerin kabilelerinden ayrılıp herhangi bir yurttaş gibi ABD kanunlarının gölgesinde yaşayabileceklerini ileri sürdüler.

Dinelen Ayı'ya halkı adına konuşma izni verildiğinde dava doruğuna erişti. "Şimdi burada askerlerin ve görevlilerin karşısında bulunuyorum. Kuzeydeki eski yerimize dönmek istiyorum. Kendimi ve kabilemi kurtarmak istiyorum. Kardeşlerim, büyük bir bozkır yangını çıksa, çocuklarımı kucaklayıp kaçırmam gerekir; bir ırmak taşsa, kabilemle birlikte yüksek bir yerlere kaçarım. Ah kardeşler, yüce Tanrı beni yukardan görüyor ve yüreğimdekileri okuyor. Sözlerimi işitiyor. Tanrı size iyi bir ruh göndersin, kardeşlerim. Harekete geçip bizi kurtarmanızı sağlasın. Bir beyazın toprakları olsa, birisi de gelip elinden almaya kalksa, bu adam topraklarını geri almaya çalışır hiç kuşkusuz ve siz onu suçlayamazsınız elbette. Bana bakın. Acıyın bana. Kadınların ve çocukların hayatını kurtarmama yardımcı olun. Kardeşlerim, karşı koyamadığım bir güç beni toprağa bastırarak eziyor. Yardıma ihtiyacım var. Diyeceklerim bu kadar."(13)

*35. Ponca'lann reisi Dineten Ayı * Fotograf Nebraska Devlet Tarih Kurumu'nun izniyle kullanılmıştır.*

Yargıç Dundy, Kızılderililerin de *habeas corpus* çıkartmaya hakları olduğuna, uyruk değiştirmenin herhangi bir beyaz kadar bir Kızılderilinin de en doğal ve yadsınamaz hakkı olduğuna, barış zamanıda asker olsun, sivil olsun hiçbir yetkilinin Kızılderilileri kendi rızaları olmaksızın bir yerden bir yere götüremeyeceğine ve istekleri dışında herhangi bir rezervasyona kapatamayacağına karar verdi.

"Şimdiye kadar bende bu davadan daha fazla acıma duygusu uyandıran bir davada bulunmadım ve karar almadım. Ponca'lar Kızılderili kabilelerinin en barışçısı ve en dostseveri... Eğer onlar zorla Kızılderili Bölgesi'ne götürülebiliyorlarsa, zorla orada tutulabiliyorlarsa, Lincoln, Leavenworth, Jefferson City ya da komutanın uygun göreceği herhangi bir yere götürülüp orada tutulmamaları için bir neden görmüyorum. Ülkede böylesine keyfi bir yetki sahibinin varlığını düşünmek bile olanaksız."(14)

Yargıç Dundy, duruşmayı bitirip Dinelen Ayı'yla Poca'ların serbest bırakılmalarını emredince, salondaki dinleyiciler ayağa fırladı. Bir gazete muhabirine göre, "O ana kadar hiçbir mahkeme salonunda duyulmamış bir haykırış yükseldi." Dinelen Ayı'yı ilk kutlayan, General Crook oldu. (15)

ABD savcısı önce kararı temyiz etmeyi düşündüyse de yargıç Dundy'nin insan hakları üzerine yazılmış parlak bir makale olan gerekçesini okuduktan sonra bundan vazgeçti. ABD hükümeti Dinelen Ayı ve Ponca'lara Niobrara Irmağı'nın ağzında dört beş yüz dönümlük sahipsiz bir araziyi verdi. Ponca'lar böylelikle yurtlarına kavuşmuş oldular.

Kızılderili Bölgesi'nde sağ kalabilen 530 Ponca olayların bu akıl almaz dönüşümünü işitir işitmez Nebraska'daki akrabalarının yanına gitmek üzere hazırlıklara başladılar. Ama Kızılderili Sorunları Bürosu buna hiç de taraftar değildi. Büro Ponca reislerine temsilcileri kanalıyla kabilenin taşınmasına ancak Washignton'daki Yüce Meclis'in kara verebileceğini bildirdi. Bürokratlar ve politikacılar (Kızılderili Şebekesi) yargıç Dundy'nin kararını rezervasyon sistemini tehdit eden büyük bir tehlike olarak görüyorlardı.Bu karar kötü yiyecek, adi battaniye ve zehirli viski stoklarını rezervasyonlarda kısılıp kalmış binlerce Kızılderiliye aktarmakta olan küçük bir müteşebbisler ordusunun dümenini altüst edebilirdi. Eğer Ponca'lara Kızılderili Bölgesi'ni terkedip özgür Amerikan yurttaşları gibi yürüyüp gitme izni verilirse, bu askeri-siyasi rezervasyon sisteminin dengesini bozacak bir örnek oluşturabilirdi.

Koca Göz Schurz, yıllık raporunda, Kızılderili Bölgesi'ndeki Ponca'ların "gerçekten yaslı" olduklarını kabul ediyordu, ama onlara yurtlarına dönme izin verilmesine de şiddetle karşı çıkıyordu. Çünkü bu öteki Kızılderilileri de "Ponca örneğini izleme isteğiyle ayaklandırabilir" ve rezervasyon sisteminin çökmesine yolaçabilirdi.(16)

Kârlı Ponca temsilciliğini yöneten William H. Whiteman da boş durmuyor, Dinelen Ayı'nın Ponca'larını " kabilenin dönekleri" olarak nitelendiriyor, onlara çamur atmaya çalışıyordu. Kızılderili Bölgesindeki temsilciliği geliştir-

mek için satın alınan araç ve gereçlere yaptığı harcamaları parlak cümlelerle anlatıyor, ama Ponca'lar arasındaki yaygın hoşnutsuzluktan, içlerini yakan yurt özleminden ve Koca Yılan'la kendisi arasındaki düşmanlıktan hiç söz etmiyordu.

Koca Yılan, Dinelen Ayı'nın kardeşiydi. İri elleri ve bir yaban sığırını andıran omuzları vardı. Böyle iriyarı adamların çoğu gibi Koca Yılan da sessiz ve kibardı. (Koca Yılan'a Kızılderililer Barışçı diyorlardı.) Koca Yılan, Beyaz Kartal ve öteki önderlerin temsilci Whiteman tarafından yıldırıldığını görünce harekete geçmeye kara verdi. Her şeyden önce Dinelen Ayı'nın, halkını özgürlüğüne kavuşturan Ponca reisinin kardeşiydi.

Koca Yılan, önce yeni kanunun geçerliliğini denemek amacıyla rezervasyondan çıkıp kuzeydeki kardeşinin yanına gitmek için izin istedi. Bu isteği tahmin ettiği üzere temsilci Whiteman tarafından geri çevrildi. Koca Yılan, Kızılderili Bölgesi'nden çıkmadan yüz mil ötedeki Cheyenne bölgesine gitti. Yanında otuz Ponca daha vardı. Bunlar Kızılderililerin de "kişi" olduklarını ve istekleri dışında hiçbir bölgeye tıkılamayacaklarını belirten yeni kanunu incelikli olduğunu düşündükleri bir yoldan sınıyorlardı.

Whiteman'ın tepkisi, yetkisi tehdit edilen herhangi bir bürokratın tepkisinden farksız oldu. 1879 Mayısının yirmi birinci günü, Kızılderili Sorunları Danışmanı'na bir tel çekerek Koca Yılan ve yanındakilerin Cheyenne bölgesine döndüklerini bildirdi. Bunların tutuklanarak, "kabile ABD Bölge Mahkemesi'nin Nebraska'daki Dinelen Ayı davasında aldığı ahlak bozucu kararın etkisinden kurtuluncaya kadar"(17) Reno Kalesi'nde gözaltında tutulmalarını istiyordu.

Koca Göz Schurz, Kızılderilileri tutuklamayı kabul etti, ama yeni bir davadan korkmuş olmalı ki Büyük Savaşçı Sherman'dan Koca Yılan'la "döneklerini" elinden geldiğince çabuk ve sessiz sedasız Ponca rezervasyonuna geri getirmesini istedi.

Sherman her zamanki duygusuz tutumuyla General Sheridan'a 22 Mayısta bir telgraf çekti: "Saygıdeğer İçişleri Bakanı, Ponca'ların tutuklanarak Kızılderili Bölgesi'ndeki Reno Kalesi'nde gözaltında tutulmalarını... ve Ponca rezervasyonuna gönderilmelerini istiyor. Buna ancak siz emir verebilirsiniz." Sonra da Sheridan'ın yargıç Dundy'nin karardan etkilenebileceğini gözönüne alarak şunları ekliyordu: "Nebraska'daki Ponca'ların *habeas corpus* ile serbest bırakılmaları *sözkonusu Kızılderililerden başkası için geçerli değildir.*"(18)

Büyük Savaşçı Sherman için kanunları hiçe saymak, ülke mahkemelerinin onları yorumlamasından çok daha kolaydı.

Koca Yılan böylelikle kardeşinin mahkemede kazandığı zaferin gölgesinde giriştiği ilk deneyde başarısızlığa uğramış oldu. Bir dahada böyle bir deneye girişme fırsatı bulamadı. Mısırların Püskürtendiği Ay, Ponca bölgesine geri getirildikten sonra Koca Yılan'ın sonu belli oldu. Temsilci Whiteman

Washington'a verdiği raporda, Koca Yılan'ın "öbür Kızılderililerin üzerinde ahlak bozucu etkileri olduğunu," "... son derece huysuz ve ters davrandığını" bildirdi. Whiteman bir paragrafta, Koca Yılan'ın kendisini sürekli olarak ölümle korkutmakla suçlamakta, bir başkasında da bölgeye döndüğünden beri kendisiyle konuşmadığını ileri sürmekteydi.Temsilci öyle öfkelenmişti ki, Kızılderili Sorunları Danışmanı'ndan "Koca Yılan'ın tutuklanıp Reno Kalesi'ne götürülmesini ve ömürünün sonuna kadar orada tutulmasını istedi.(19)

Sonunda Whiteman'ın Sheridan'dan beklediği emir 25 Ekimde geldi. Temsilci artık Koca Yılan'ı tutuklayarak temsilciliğin tutukevine kapatabilirdi. Whiteman tutuklamayı gerçekleştirebilmek için bir manga asker istedi. Beş gün sonra Teğmen Stanton A. Mason komutasında on üç asker temsilciliğe geldi. Whiteman, Mason'a, Ponca'lara haber gönderip çalışmalarının karşılığı olan parayı almaları için ertesi gün erkenden temsilclikte olmalarını sağlayacağını söyledi. Koca Yılan da bunlar arasında olacaktı. Mason böylelikle büroya girer girmez onu tutuklayabilecekti.

31 Ekim sabahı öğleye yakın saatlerde Koca Yılan Whiteman'ın bürosuna girdi. Kendisine oturması için yer gösterildi. Az sonra Teğmen Mason ve sekiz adamı çevresini sarıverdiler. Mason ona tutuklandığını bildirdi. Koca Yılan tutuklanma nedenini sorunca, Whiteman suçlarından birinin kendisini ölümle tehdit etmesi olduğunu söyledi. Koca Yılan soğukkanlılıkla bunu yalanladı. Olaya tanık olan tacir J.S. Sherburne'a göre, Koca Yılan ayağa kalkıp harmaniyesini fırlatmış, silahsız olduğunu göstermişti.

Boz Ayı olayı şöyle anlatıyordu: "Subay, Koca Yılan'a, yerinden kalkmasını ve kendisiyle birlikte gitmesini söyledi. Koca Yılan yerinden kalkmadı. Subaydan olup bitenleri açıklamasını istedi. Kimseyi öldürmediğini, at çalmadığını, kötü bir şey yapmadığını anlattı. Koca Yılan sözlerini tamamladıktan sonra subay bir süre temsilciyle konuştu. Daha sonra da Koca Yılan'a iki kişiyi öldürmek istemiş olduğunu, kötü davranışlarını sürdürmekte inad ettiğini söyledi. Koca Yılan bu suçlamaları kabul etmedi. Temsilci subayla birlikte gidip her şeyi götürüleceği yerde öğrenmesinin daha doğru olacağını ileri sürüyordu. Koca Yılan ise ona hiç kötülük etmediğini, ancak ölüsünü götürebileceklerini bildirdi. O zaman ben söze karışarak Koca Yılan'a bu adamın (subayın) durup dururken kimseyi tutuklayamayacağını, birlikte gitmesinin iyi olacağını, başına hiçbir şey gelmeden dönmesinin bile mümkün olduğunu anlattım. Söylenebilecek ne varsa söyledim. Karısı ve çocukları olduğunu, onları hatırlayıp ölmemek için elinden geleni yapmasını istedim. Koca Yılan çok serinkanlıydı. Subay ona ayağa kalkmasını, gitmeye yanaşmazsa başına kötü şeyler gelebileceğini bildirdi. Sözü uzatmanın bir yararı olmayacağını hatırlattı. 'Seni tutuklamaya geldim. Beraber gideceğiz,' diyordu. Subay gitti, askerlerden birinde duran kelepçeyi getirdi. Gene askerlerden birinin yardımıyla kelepçeyi takmaya kalkıştı. Koca Yılan ikisini ite-

rek kendisinden uzaklaştırdı. Bu kez, subay askerlere bir emir verdi. Dört kişi ileri çıktı bu sefer kelepçeyi vurmak için. Koca Yılan onları geri püskürttü. Kolunda şeritler olan bir asker kelepçeyi tek başına takmayı denediyse de, Koya Yılan onu savurup atmayı başardı. Bunun üzerine hepsi birden Koca Yılan'ın üstüne atlayarak zaptetmeye çalıştılar. Altı asker onunla boğuşurken, Koca Yılan hâlâ yerinde oturmaktaydı. Sonra ayağa kalktı, hepsini silkip savurdu.

İşte o zaman askerlerden biri silahıyla Koca Yılan'ın yüzüne vurdu. Bir başkasıysa tüfeğinin namlusuyla kafasının yan tarafına sert bir darbe indirdi. Bu, Koca Yılan'ı arkadaki duvara kadar geriletmeye yetti. Yığıldığı yerden kalktı sonra, yüzünden aşağı kanlar akıyordu. Üzerine doğrultulmuş silahı gördüm ve korktum. Ölüsünü görmek istemiyordum. Oradan uzaklaştım. Az sonra bir silah patladı ve Koca Yılan'ın ölüsü döşemeye yığıldı."(20)

İçişleri Bakanlığı önce bir bildiri yayınladı: Dinelen Ayı'nın kardeşi "Koca Yılan adlı kötü adam bir kaza sonucu vurulmuştur."(21) Bununla birlikte, Dinelen Ayı davasından beri Kızılderililere uygulanan işlemlere karşı daha duyarlı davranan Amerikan basını Kongre'de bu konuda bir soruşturma açılmasını istedi. Asker-politikacı işbirliği bu sefer kendi çöplüğünde (Washington) eşiniyordu. Tabii soruşturmadan bir sonuç çıkmadı.

Kızılderili Bölgesi'ndeki Ponca'lar acı bir ders almışlardı. Beyazların kanunu sadece bir yanılsamaydı, onlara uygulanmıyordu. Böylece, Cheyenne'ler gibi gitgide azaları Ponca'lar da ikiye ayrıldı. Dinelen Ayı'nın kuzeydeki Ponca'ları özgür yaşarken, Kızılderili Bölgesi'nde kalanlar tutsak hayatı sürdürüyordu.

ON ALTI

"UTE'LER GİTSİN"

Ordu Sioux'ları yendi. Onlara istediğinizi yaptırabilirsiniz. Ama biz Ute'ler beyazları hiç rahatsız etmedik. Bu yüzden, bizlerin sizin davranışlarınıza alışmamızı beklemelisiniz.

OK OURAY (UTELERİN REİSİ)

Subaya bunun, yani Danışman'ın böyle bir emir vermesinin çok kötü bir durum olduğunu söyledim. Çok kötü, dedim, kavga etmemeliyiz. Çünkü bizler kardeşiz. Subay, bunun birşey değiştirmeyeceğini, Amerikalıların aynı anadan da doğmuş olsalar, savaşmaktan çekinmeyeceklerini söyledi.

BEYAZ IRMAK UTE'LERİNDEN
NICAAGAT (JACK)

⁂

UTE'LER KAYALIK Dağ Kızılderililerindendi. İşgalci beyazların çekirge sürüleri gibi Colorado'daki topraklarına girdiklerini bir kuşaktır görmekteydiler. Beyazların eski düşmanları olan Cheyenne'leri Colorado ovalarından sürüp çıkardıklarını görmüşlerdi. Ute savaşçılarından bazıları beyazlar ile Navaho'lar arasındaki savaşta Kement Atıcı Kit Carson'ın yanında dövüşmüşlerdi. O zamanlar, beyazların dost olduğunu sanıyorlardı. Denver'a gidip yaban sığırı derilerini cicili bicili eşyalarla değiştokuş etmekten çok hoşlanıyorlardı. Ne var ki, doğudan gelen yabancılar her yıl biraz daha çoğalıyor, Ute'lere ait dağları beyaz ve sarı madenleri bulabilmek için altüst ediyorlardı.

1863'te Colorado valisi John Evans ve öbür yetkililer Ok Ouray ve Ute'lerin öteki dokuz reisiyle bir görüşme yapmak üzere San Juan Dağları'ndaki Conejos'a geldiler. Orada, beyazlara dağ eteklerinin doğusunu verip Ute'lere de batısını bırakan bir antlaşma imzalandı. On yıl süreyle on bin dolarlık eşya ve on bin dolarlık erzak karşılığında Ute'ler bölgedeki bütün

maden imtiyazlarından vazgeçtiler. Ayrıca, dağlarda maden aramaya gelen beyazlara hiçbir şekilde dokunmayacaklarına söz verdiler.

Beş yıl sonra, Colorado'lu beyazlar Ute'lere çok fazla toprak bırakıldığını düşünmeye başladılar. Sürekli siyasi baskı yaparak Kızılderili Sorunları Bürosu'nu Ute'lerin bir çıban başı olduğuna inandırdılar. Sözüm ona Ute'ler her yerde dolaşıyor, kasabalara ve madenci kamplarına geliyor ve göçmenlerin hayvanlarını çalıyorlardı. Ute'lerin kesinlikle bir rezervasyona kapatılmasını istediklerini ileri sürüyorlardı, ama asıl istedikleri daha fazla Ute toprağıydı. 1868 başlarında Kızılderili Sorunları Bürosu büyük tantanalarla Ouray, Nicaagat (Jack) ve öteki sekiz reisi Washington'a çağırdı. Kement Atıcı Carson güvendikleri bir dostları ve danışmanları olarak onlara eşlik ediyordu. Washinton'da iyi bir otele yerleştirildiler, güzel yemeklerle doyuruldular ve hepsine bol bol tütün, şeker ve madalya dağıtıldı.

Antlaşmanın imzalanmasına sıra gelince görevliler reislerden yalnız birinin temsil edilmekte olan yedi kabilenin de sorumluluğunu üstlenmesini gerektiğini ileri sürdüler. Ok Ouray Ute'lerin oybirliğiyle bu göreve seçildi. Ouray yarı Apache yarı Umcompahegre Ute'siydi. Ablak yüzlü, keskin bakışlı, yakışıklı, İngilizce ve İspanyolcayı, bildiği iki Kızılderili dili kadar iyi konuşabilen bir Kızılderiliydi. Toprak hırsıyla gözleri dönmüş politikacılar onu savunma zorunda bıraktıklarında Ouray Ute'lerin davasını gazetecilere anlatacak kadar akıllı davranmıştı. "Bir Kızılderilinin ABD ile yaptığı antlaşma," diyordu, "oklarla yaralanmış bir yaban sığırının kendisini avlayanlarla yaptığı antlaşmaya benzer. Yapabileceği tek şey, yere uzanıp teslim olmaktır."(1)

Görevliler Ouray'ı parlak renklerle boyanmış haritalar ve sınır çizgilerini açıklayan kaypak cümlelerle kandırmayı başaramadılar. Öneride belirtildiği üzere, Colorado'nun küçük bölümünü değil, batı yamaçlarındaki ormanları ve otlakları da içeren altı yüz kırk bin hektarlık bir bölgeyi istiyordu. Bu, onların önceleri sahip oldukları topraklardan daha küçük bir bölgeydi, ama gene de Colorado'lu politikacıların vermek istediklerinden daha büyük bir alanı kaplıyordu. Biri Uncompahagre'ler ve öteki güneyli kollar için Los Pinos'da, öbürüyse kuzeyli kollar için Beyaz Irmak'ta olmak üzere iki temsilcilik kurulacaktı. Ouray antlaşmaya bazı koruyucu maddelerin ve göçmenleri Ute bölgesinden uzak tutacak kayıtların da konmasını istiyordu. Antlaşmaya göre, hiçbir beyaz izin almadan "Ute'lerin bölgesinden geçemeyecek, oralarda yerleşemeyecek ve oturamayacaktı."

Bu yasağa karşın madenciler bölgeye girmeye devam ettiler. Bunların arasında New England'li bir Yankee, Frederick W. Pitkin de vardı. Pitkin San Juan Dağları'na geldikten kısa bir süre sonra işlettiği gümüş madenlerinden büyük bir servet elde etmişti. 1872'de Pitkin San Juan bölgesini (Ute rezervasyonunun dörtte biri) Colorado'ya eklemek isteyen zengin madencilerin sözcüsü oldu. Madencilerin isteklerine boyun eğen Kızılderili Sorunları Bürosu, Felix R. Brunot başkanlığındaki özel bir komisyonu bu toprakların ele geçirilebilmesi için Ute'lerle bir anlaşma yapmaya gönderdi.

*36. Ouray * Colorado Devlet Tarih Kurumu'nun izniyle yayınlanmıştır.*

Brunot'nun komisyonu 1873 Eylülünde Los Pinos temsilciliğinde Ouray ve öteki yedi Ute kabilesinin temsilcileriyle buluştu. Brunot, reislere, Büyük Baba'nın kendisini onlarla bir anlaşma yaparak bölgelerinin bir bölümünü almakla görevlendirdiğini açıkladı. Kızılderilileri, toprakları kendisi için istemediğine onları zorlamaya gelmediğine, yalnızca bu konuda neler düşündüklerini öğrenmeye geldiğine inandırmaya çalıştı. "Bazan," diyordu, "şu anda hoşumuza gitmeyen şeyleri yapmak ilersi için daha iyi sonuçlar verebilir. Biraz düşünürsek, böyle davranmanın çocuklarımızın yararına olduğunu anlarız."

Reisler şimdi topraklarından vazgeçerlerse çocuklarının bundan nasıl yararlanacağını öğrenmek istediler. Brunot, hükümetin Ute'ler için büyük bir para ayırdığını kabileye her yıl bunun faizinin ödeneceğini söyledi.

Ouray, "Antlaşmanın faizle ilgili bölümü beni fazla ilgilendirmiyor. Paranın bankada durmasını yeğ tutarım," dedi. Sonra hükümetin antlaşma koşullarına uymadığından, topraklarına giren beyazları uzaklaştırmadığından yakındı.

Brunot, açıkyüreklilikle, hükümetin madencileri bölgeden çıkarmaya kalkışması durumunda bir savaş patlayabileceğini, Ute'lerin de karşılığında hiç bir şey elde edemeden, topraklarından olabileceklerini anlattı. "Yapılacak en iyi şey," diyordu, "bu dağları satın gitsin, eğer gözden çıkarabiliyorsanız tabii. Böylece düzenli bir yıllık gelire kavuşmuş olursunuz."

Ouray da aynı kanıdaydı. "Madenciler hükümeti önemsemiyor, kanunlara uymuyorlar. Onlara bakılırsa, ABD çok uzaktaymış. Antlaşma yapmaya gelen adamlarsa döner giderlermiş. Sonuçta hep onların dediği olurmuş yani."

Brunot sözlerine devam etti: "Diyelim ki, dağları sattınız ve de altın çıkmadı, eh işte o zaman kârdasınız demektir. Ute'ler paraları alır, Amerikalılar buralara gelmez. Ama eğer maden varsa derdiniz ömrü billah bitmez, milleti buradan uzaklaştıramayız."

Ouray sordu: "Onları neden durduramıyorsunuz? Hükümet bizimle yaptığı antlaşmaları koruyamayacak kadar güçsüz mü?"

Brunot, "onları durdurmayı bende isterim. Ama Ouray bunun çok güç olduğunu bilir," diye cevapladı.

Ouray, dağları satmaktan yana olduğunu, ancak dağların çevresindeki avlakları satmayacağını açıkladı." Beyazlar dağlara gelip altınları alsınlar, sonra çekip gitsinler. Onların orada ev kurmalarını istemiyoruz."

Brunot buna verdiği karşılıkta, böyle bir şeyin pek mümkün olacağını sanmadığını söyledi. Madenciler bir kere gelip de ocak açtılar mı onları Ute bölgesinden çıkarmanın yolu yoktu. Ama gene de söz verdi: "Büyük Baba'ya madencileri uzaklaştırmasını söyleyeceğim. Ama şunu bilin ki, binlerce kişi de onların rahat bırakılmasını isteyecek. Eh, benim dediğimi de ya yapar, ya yapmaz."(2)

Yedi gün süren tartışmaların sonunda reisler 160.000 hektarlık zengin toprakların karşılığında yılda 25.000 dolar ödemeyi öngören hükümet önerisini kabul ettiler. Ouray, on yıl boyunca yahut da "Ute'lerin başreisi kaldığı ve kabilesi ABD ile barışı koruduğu sürece" bir ödül olarak yılda bin dolar alacaktı. Böylece Ouray *status quo*'ya korumayı amaçlayan kurumun bir parçası haline geldi.

Yaban hayvanları ve meyvalarla dolup taşan bir görkemli ormanlar ve otlaklar cennetinde yaşaya gelmiş olan Ute'ler los Pinos ve Beyaz Irmak'taki temsilcilerin verdiği erzak olmadan da kendi yağlarıyla kavrulabilirlerdi. 1875'de Los Pinos temsilcisi F. F. Bond'dan temsilcilğindeki Ute'lerin sayısı sorulduğunda, "Onları saymanın mümkünü yoktur. Saymaya kalkışmak, uçuşa çıkmış bir arı oğulunu saymaya kalkışmaktan farksız olur. Ülkede avladıkları geyikler gibi koşturup duruyorlar," demişti. Beyaz Irmak'taki temsilci E.H. Danforth 900 kadar Ute'nin temsilciliği karargâh olarak kullandığını, ancak bunları bir türlü vadide, temsilcilik çevresinde yerleşmeye razı edemediğini söylüyordu. Her iki bölgede de Kızılderililer çok küçük hayvan sürüleri besliyor, birkaç sıra mısır, patates ya da turp ekerek Temsilci'yle alay ediyorlardı. Ama gerçekten de bunlara bir gereksinim duymuyorlardı.

1878 yazında, Beyaz Irmak'a yeni bir temsilcinin atanmasıyla Kızılderilerin kendi bölgelerinde yaşadıkları özgür hayat sona erdi. Yeni temsilcinin adı Nathan C. Meeker idi. Bu adam eski bir şair, romancı gazete muhabiri ve tarım kooperatifi kolonileri kurucusuydu. Meeker'in girişmelerinin çoğu başarısızlıkla sonuçlanmıştı. Temcilcilik görevini üstlenmesinin asıl nedeni parasızlıktı. Bir yandanda, misyonerlik tutkusuyla yanıp tutuşuyor, üstün ırkın bir temsilcisi olarak Ute'ler "yükseltme ve aydınlatma" görevinin kendisine düştüğüne inanıyordu. Kendi deyimiyle, Kızılderilileri barbar durumdan kırsal duruma geçirerek vahşilikten çıkartacak, sonunda da onları "aydınlanmış, bilime ve dine inanmış durum"a getirecekti. Meeker, bütün bunları, "beş, on, bilemedin yirmi" (3) yılda gerçekleştireceğinden emindi.

Meecker ruhsuz ve küstah tutumuyla Ute'lerin kutsal saydığı her şeyi sistematik bir tarzda yıkmaya başladı. Kendisinin Tanrı'nın bir görüntüsü olduğuna inandığından her şeyi kafasındaki imgelere benzetmeye niyetliydi. İlk aykırı davranışı temsilciliği Beyaz Irmak'ın on beş mil aşağısındaki verimli otlaklara taşımak oldu. Meeker burada Ute Kızılderilileri için bir tarım kooperatifi kolonisi kurmayı planlamıştı. Ne var ki, Ute'lerin öteden beri burayı avlak ve atları için otlak olarak kullandığı gerçeğini görmezden geliyordu. Temsilcilik binasını kurmayı kararlaştırdığı yer, Ute'lerin geleneksel koşu yeriydi. Burada en sevdikleri sporu yapıyor, at koşturup bahse tutuşuyorlardı.

Meeker, Beyaz Irmak'taki reislerden anlaşmaya en yatkın olanın Quikent (Douglas) olduğunu anlamıştı. Douglas bir Yampa Ute'siydi. Altmış yaşlarındaydı, ama saçları hâlâ kırlaşmamıştı. Sarkık bıyıklarınaysa ancak ye-

ni yeni ak düşmeye başlamıştı. Yüz atlık sürüsüyle Douglas, Ute ölçütlerine göre zengin sayılabilirdi. Ancak yanındaki gençlerin çoğu son zamanlarda Nicagaat'ın (Jack) tarafına geçmişlerdi.

Jack da Ouray gibi yarımkan bir Apache idi. Çocukken bir Mormon ailesiye birlikte yaşamış, biraz İngilizce öğrenmişti. Sioux savaşları sırasında General Crook'un yanında iz sürücülük yapmıştı. Meeker'la ilk karşılaştığında üzerinde hâlâ iz sürücüyken giydiği giysi vardı. 1868'de Ouray'la birlikte Washington'a gittiğinde, Büyük Baba'nın verdiği gümüş madalyayı üzerinden eksik etmiyordu.

Meeker, temsilciliği taşıdığı sırada, Jack ve adamları yaban sığırı avına çıkmışlardı. Geri döndükleri zaman hiçbir şeyi yerinde bulamadılar. Kamp Kurup beklediler. Birkaç gün sonra Meeker geldi ve Jack'den yeni konak yerine taşınmasını istedi.

Jack daha sonra, "Ona (Meeker'a) eski temsilcilik yerinin antlaşmayla saptanmış olduğunu, yeni yerden söz eden hiçbir antlama ve kanun hatırlamadığımı söyledim. O zaman temsilci bana karşı koymadan taşınmamızın bizim için iyi olacağını, yoksa zor kullanacağını, askerlerin hazır beklediğini söyledi."(4) diye anlatacaktı. Meecker Jack'ı yatıştırmaya çalıştı. Halk için süt inekleri alacağını söylüyordu. Ama Jack Ute'lerin ne ineğe ne de süte gereksinim duymadıklarını söyleyerek kestirip attı.

Bir Muache Ute'si olan Colorow reisler arasındaki önem sırasında üçüncü gelmekteydi. Altmış yaşlarındaydı. 1868 Antlaşması'ndan sonra birkaç yıl Denver yöresinde geçici bir rezervasyonda yaşamıştı. Colorow'un Kızılderilileri canları istedikçe şehre inip serbestçe gezinirler. Lokantalarda yemek yerler, tiyatrolara giderler ve beyaz yurttaşları eğlendirmek için gülünçlükler yaparlardı. 1875'te rezervasyon dağıtıldı. Colorow Muache'lerini alıp beyaz Irmak'ın yukarılarına, Jack'la birlikte yaşamaya götürdü. Denver'daki yaşayışlarını özlüyorlardı doğrusu. Ama Beyaz Irmak bölgesindeki avdan da hoşlanıyorlardı. Muache'ler Meeker'in tarım toplumuyla hiç ilgilenmiyordu. Temsilciliğine de ancak un ya da kahve ve şekere ihtiyaç duydukları zaman şöyle bir uğruyorlardı.

Ute'lerin büyücübaşı, Ouray'ın kayınbiraderi Canalla (johnson) idi. Canalla ayrıca Meeker'in yeni temsilcilik evlerini kurmak istediği yarış yerini de yönetirdi. Birtakım nedenlerden ötürü Meekre, Ute'leri vahşiliktek çıkarmakta kendisine yardımcı olarak onu seçmişti.

Meeker bu büyük haçlı seferinde kendisine yardımcı olsunlar diye karısı Arvilla ile kızı Josie'yi de temsilciliğe getirtmişti. Yedi beyaz işçisi vardı. Bunlar arasında bir sulama kanalı açacak olan topoğraf, bir oduncu bir köprü ustası, bir marangoz ve bir de duvarcı vardı. Bu adamlardan, yeni tarım cennetini kurarken bir yandan da zenaatlerini Ute'lere öğretmeleri isteniyordu.

Meeker'in tutkularından biri de, Kızılderililer tarafından Baba diye çağrıl-

*37. Nicaagat (Jack) * 1874 lerde çekilen bir grup fotoğrafından alınarak büyütülen bu resim Colorado Devlet Tarih Kurumu'nun izniyle yayınlanmıştır.*

maktı. (Vahşet dönemindeki Kızılderililere çocuk gözüyle bakıyordu.) Ute'ler de onu fazlasıyla sinirlendiren Nick takma adını kullanmakta inat ediyorlardı.

Meeker 1879 ilkyazına kadar birkaç binanın inşatını başlatmış, 200 dönümlük bir toprak parçasını da sürdürmüştü. İşin çoğunu ücretli beyaz işçiler yapıyorlardı. Meeker Kızılderililerin kendi tarım kooperatifi-toplumlarını kurmak için ücret istemelerinin nedenini bir türlü anlayamıyordu. Gene de sulama kanalının kazılabilmesi için otuz kadar Ute'ye para ödemeyi kabul etti. Bunlar önceleri istekle çalıştılar. Ama Meeker'in parası bitince yeniden av ve at yarışlarına döndüler. Meeker, Kızılderili Sorunları Danışmanı'na başvurarak şikayette bulundu. "Öylesine az şeyle yetinebiliyorlar ki, bir türlü uygarca yaşamaya yanaşmıyorlar. Bizim konfor dediğimiz şeyi kendi çabalarıyla elde etmeye çalışacak ölçüde değerlendiremiyorlar... Çoğu, beyazların adetlerine karşı kayıtsız ve saygısız." Ayrıca onların bu barbarca tutumunu düzeltmek için bir de plan öneriyordu. Önce ellerinden sayısı yüzleri bulan atlarını alacaktı. Ute'ler böylelikle dolaşma ve avlanma olanağını kaybedeceklerdi. El koyduğu atların yerine onlara birkaç koşum atı vermeyi tasarlıyordu. Ute'ler avdan vazgeçip de temsilcilik çevresine yerleşmek zorunda kalınca, çalışmayı kabul etmeyenlere erzak dağıtmayı kesecekti. Colorado Senatörü Henry M. Teller'a yazdığı mektupta, "Çalışmaya yanaşmazlarsa hepsini açlığa mahkum edeceğim," diyordu.

Meeker'ın düşünce ve gözlemlerini yazarak sağda solda yayınlatması, müzminleşmiş bir hastalık gibiydi. Sonunda bu yüzden Ute'lerle bağları temelli koptu. 1879 ilkyazında, tamamıyla hayali bir konuşma yazmıştı. Burada sözümona bir Kızılderili kadınla konuşuyor, Kızılderililerin çalışmanın zevklerini ve eşyaların değerini kavrayamamalarını göstermeye çabalıyordu. Bu konuşma sırasında Meeker bölge topraklarının hükümete ait olduğunu ve Ute'lere ödünç verildiğini ileri sürüyordu. Kadını, "Eğer kullanmaz ve çalışmazsanız, uzaktaki beyazlar gelir her şeyi elinizden alır,"(6) diye uyarıyordu.

Bu küçük yazı ilk kez Colorado'da *Greely Tribune* adlı gazetede yayınlandı. Bütün Kızılderilileri ve özellikle Ute'leri öteden beri küçümseyen Denver'lı politikacı ve gazeteci William B. Vickers'in da gözüne iliştı yazı. Vickers o sıralarda 1873'te San Juan Dağları'nı Ute'lerden kopartmayı başaran önderlerden zengin madenci Frederick Pitkin'in sekreterliğini de yapmaktaydı. Colorado 1876'da eyalet olunca Pitkin nüfuzunu kullanarak vali olmuştu. 1877'de Sioux savaşı sona erince, Pitkin ve Vickers bütün Ute'lerin Kızılderili bölgesine sürülmesi için bir propaganda kampanyası açtılar. Onlar gidince, uçsuz bucaksız değerli topraklara bedavadan konacaklardı. Vickers, Nathan Meeker'in makalesine dayanarak, Ute'lerin Colorado'dan sürülmesini savunan bir yazıyı *Denver Tribune* gazetesinde yayınladı.

"Ute'ler gerçekte pratik komünistlerdir. Hükümet bunları koruyup aylaklıklarını ve değerleri sorumsuzca harcamalarını teşvik ettiğinden dolayı

utanç duymalıdır. Babaçan, alabildiğine ahmak bir Kızılderili Sorunları Bürosu'nun cömertliğini sömürerek öylesine tembelleştiler ki, erzaklarını bile olağan biçimde almıyor, canları istediği zaman ya da rastladıkları yerde teslim alıyorlar. Ute'ler Kızılderili Bölgesi'ne taşınırsa, hükümete şu anda olduğundan yarı yarıya daha ucuza mal olurlar.

Ünlü Beyaz Irmak temsilcisi, sayın N. C. Meeker eskiden Kızılderililerin çok yakın dostu ve ateşli bir hayranıydı. Göreve giderken Kızılderilileri kibar davranışlarla, sabırla tekrarlanan öğütlerle ve iyi örneklerle başarılı bir şekilde yönetebileceğine sarsılmaz inancı vardı. Ama uğradığı kesin başarısızlık çabalarını köstekledi, sonunda şu gerçeğe boyun eğdi: İyi bir Kızılderili, ölü bir Kızılderilidir."(7)

Vickers başka yazılar da yazdı. Makalesi Colorado'nun her yerinde "Ute'ler Gitsin!" başlığı altında basıldı. 1879 yazının sonlarında, Colorado'yu dolduran söylev meraklısı beyazlar çağrıldıkları her toplantıda narayı basıyorlardı: "Ute'ler Gitsin!" Ve bu naraları coşkun alkışlarla karşılanıyordu.

Ute'ler, "Nick" Meeker'ın kendilerine basın yoluyla ihanet ettiğini türlü kaynaklardan öğrendiler. Temsilcinin özellikle bölge topraklarının kendilerine ait olmadığını söylemesine kızmışlardı. Temsilcilik çevirmeni aracılığıyla temsilciyi protesto ettiler. Meeker bunun üzerine sözlerini tekrarlamakla kalmadı, bölge topraklarını dilediğince sürmeye hakkı olduğunu bölgenin hükümete ait olduğunu, kendisinin de hükümeti temsil ettiğini ekledi.

Bunlar olurken, William Vickers de Kızılderililerin işledikleri suçlar ve giriştikleri tecavüzler hakkında hikayeler uydurarak "Ute'ler Gitsin!" kampanyasını hızlandırıyordu. O zamana kadar görülmemiş ölçüde kurak geçen yıl boyunca, çıkan sayısız orman yangınını bile Ute'lere yüklüyordu. Vickers temmuzun beşinde Vali Pitkin'in imzasıyla Kızılderili Sorunları Danışmanı'na bir telgraf çekti:

Her gün, Beyaz Irmak Ute'lerinin bölgelerinden çıkıp ormanları yaktıklarını bildiren raporlar alıyorum. Şu ana kadar milyonlarca dolarlık kerestey yok ettikleri gibi, göçmen ve madencilere de korku saldılar... Kızılderililerin Colorado'daki kereste kaynaklarını ortadan kaldırmak için örgütlü bir çabaya giriştiklerinden hiç kuşkum yok. Bu vahşiler bir daha bu eyaletin ormanlarına zarar veremeyecekleri bir şekilde Kızılderili Bölgesi'ne sürülmelidir.(8)

Danışman cevabında hemen harekete geçeceğini bildirdi. Bir yandan da Meeker'e Ute'leri bölge sınırları içinde tutması için bir uyarı gönderdi.. Meeker reisleri çağırttığında hepsinin o anda kızgınlıklarını belirttikleri bir toplantıya katıldıkları anlaşıldı. Valinin uydurma suçlama ve tehditlerini çoktan öğrenmişlerdi. Bölgenin kuzeyinde, Ayı Irmağı kıyısında dükkân işleten beyaz dostları Peck, hikâyeyi, Denver gazetelerinden birinde okumuş ve Nicagaat'a (Jack) haber vermişti.

Gazeteye bakılırsa, Ute'ler Ayı Irmağı boyunca yangınlar çıkarmış, eski Ute temsilcilerinden James B. Thompson'a ait bir evi de yakıp yıkmışlardı.

Jack bu haberden tedirgin olmuştu. Peck onunla birlikte Denver'a giderek Vali Pitkin'e yazılanların doğru olmadığını açıklamaya razı oldu. Thompson'ın evinin yanından geçen bir yol seçtiler. Jack daha sonra vali Pitkin'in huzuruna çıkabildi. "Vali gazetelerin bizden çok söz ettiklerinden dem vurarak, topraklarımda durumun nasıl olduğunu sordu. Ben de kendisine, Denver'a gelişimin nedeninin de bu olduğunu söyledim. İşlerin nasıl bu hale geldiğini anlayamadım, dedim... O zaman vali bana, 'sizin temsilciden bir mektup aldım,' dedi. Ona, Kızılderili temsilcisinin (Meeker) okur-yazar olduğuna göre mektup yazabileceğini, ama benim okuma yazma bilmediğim için kalkıp geldiğimi anlattım. İşte bu kadar konuştuk. Sonra ona mektupta yazılı olanlara inanmamasını istediğimi söyledim... Thompson'ın evinin yakılıp yakılmadığını sordu. Evi gördüğümü, yanmamış olduğunu söyledim. Sonra valiye temsilciden söz açtım. Washington'a mektup yazmasını, yeni bir temsilci gönderilmesinin yerinde olacağını bildirmesini istedim. O da ertesi gün yazacağına söz verdi."(9)

Kuşkusuz Pitkin'in Meeker'in yerine başkasının gönderilmesini istemeye niyeti yoktu. Valinin gözünde her şey yolundaydı. Yapacağı tek şey kalmıştı; Meeker'la Ute'ler arasıda son bir hesaplaşmayı beklemekti. Belki o zaman "Ute'ler Gitsin!" gerçekleşebilirdi.

O sırada Meeker da Kızılderili Sorunları Danışmanı'na göndereceği raporu hazırlamaktaydı. Sonunda Ute'lerden meydana gelen bir polis gücü kurmayı tasarladığını yazdı. Kızılderililerin huysuzlandıklarını söylüyordu, ama birkaç gün geçmeden Ute'leri bile kışkırtacak hareketlere girişmekten çekinmedi. Ortada Meeker'ın Vali Pitkin'in açtığı "Ute'ler Gitsin!" kampanyasını benimsediği yolunda kesin belirtiler yoktu, ama attığı her adım Kızılderilileri isyana biraz daha yaklaştırmak üzere atılmış gibi görünüyordu.

Meeker Ute'lerin gitmesini istemiyordu belki, ama atlarına el konulmasından yanaydı. Eylül başlarında Shadrach Price adlı beyaz işçiye Ute'lerin atlarını otlattıkları çayırın bir bölümünü sürme emri verdi. Ute'lerden bazıları hemen karşı çıktılar. Meeker'a giderek neden çayırın bir başka bölümünü sürmediğini sordular. Bu otlak atları için mutlaka gerekliydi. Quinkent (Douglas) otlağın batısındaki çalılığı temizlemeyi önerdi. Meeker inatla çayırı sürme düşüncesine sarılmıştı. Ute'ler tüfekli birkaç genç gönderdi. Bunlar çift süren işçiye yaklaşıp işi durdurmasını istediler. Shadrach Price onların istediğini yaptı. Ne var ki, durumu Meeker'a bildirdiğinde, temsilci onu geri göndererek işini tamamlamasını emretti. Ute'ler bu kez Price'ı uyarmak amacıyla hayava ateş ettiler; bunun üzerine rençper atları aceleyle çözerek otlaktan uzaklaştı.

Meeker çılgına dönmüştü. Kızılderili Sorunları Bürosu Danışmanı'na öfkeli bir mektup gönderdi: "Bunlar beş para etmez bir güruh! Uzun süredir bedavadan erzak alıyorlar. O kadar yüz buldular, o kadar şımartıldılar ki, kendilerini kral sanıyorlar!"(10)

O gün öğleden sonra büyücü Canalla (Johnson) temsilciliğe geldi ve Meeker'la görüştü. Sürülmekte olan toprağın atlarını otlatabilmesi için kendisine verilmiş olduğunu hatırlattı. Sürme işini durdurmuşlardı ve yeniden başlatılmasını kesinlikle istemiyorlardı.

Meeker, Johnson'ın heyecanlı konuşmasını yarıda kesti: "Johnson, mesele şu. Senin atların çok fazla, bir kısmını öldürsen iyi olur."(11)

Johnson bir süre inanmayan gözlerle Meeker'e baktı. Sonra birden Temsilci'ye saldırdı, omuzlarından yakaladı, dışarıya çıkardı. Korkudan titreyen Temsilci'yi atların bağlandığı kazığa doğru itti ve hiçbir şey söylemeden çekti gitti.

Johnson sonradan olayı şöyle anlatmıştı: "Temsilciye adamlarını göndermesinin, onlara topraklarımı sürdürtmeye kalkışmasının hiç de doğru olmadığını söyledim. Temsilci bana durmadan mesele çıkartan birisi olduğumu, bu kez hapse bile girebileceğimi söyledi. Neden hapse girebilir mişim, diye sordum ben de . Böyle şeylerden söz etmeyen yeni bir temsilcinin gelmesinin bizim için hayırlı olacağını söyledim. Sonra onu omuzlarından yakaladığım gibi, 'Buradan çek git!' dedim. Başka bir şey yapmadım. Ne vurdum, ne de başka bir şey yaptım. Yalnızca omuzlarından kavradım. Hatta kızmadım bile. Sonra evime döndüm."(12)

Meeker, yeni tedbirler almadan önce Nicaagat'ı (Jack) konuşmak üzere bürosuna çağırdı. Jack bu konuşmayı şöyle hatırlıyordu: "Meeker bana Johnson'ın kendisine kötü davrandığını anlattı. Meeker'a bunun önemli bir şey olmadığını küçük bir mesele olduğunu, en iyisi unutmasını söyledim. Benim sözlerim onu etkilemezmiş! Bu meselenin arkasını bırakmayacakmış, şikâyete edecekmiş beni. Ben gene de böyle küçük bir şeyi büyüterek yaygara koparmanın kötü bir tutum olduğunu anlatmaya çalıştım. Meeker genç bir adamın kedisini böye tartaklamasından, itip kakmasından hoşlanmazmış. Yaşlıymış o, karşı koyacak gücü yokmuş. Johnson ona kötü davranmışmış. Artık onunla konuşmayacakmış. Başkan'dan asker göndermesini isteyecekmiş. Ute'leri sürüp çıkaracakmış, topraklarından. O zaman ben bunun kötü bir şey olduğunu söyledim. Meeker, 'Bana ne! Bu topraklar Ute'lerin değil zaten!' dedi. 'Ute'lerindir!' dedim ben de, 'Hükümet bu yüzden temsilcilikler kurdu. Buralar Ute'lerin yurtlarıdır.' Daha sonra da Johnson'la aralarındaki meselenin çok önemsiz bir şey olduğunu, bir an önce unutmasının iyi olacağını, fazla yaygara koparmamasını tekrarladım."(13)

Bütün bir gün ve gece boyunca Ute'lerle bozulan ilişkilerini düşünen Meeker sonunda onlara bir ders vermeyi kararlaştırdı. Biri Vali Pitkin'den askeri koruma isteyen, öteki de Kızılderili Sorunları Danışmanı'na durumu bildiren iki tel çekti:

> İleri gelen reislerden Johnson'ın saldırısına uğradım ve evimden zorla çıkarıldım. Ağır yaralıyım. Meseleyi Johnson'ın körüklediği artık su yüzüne çıktı... Oğlu, çift sürmekte olan işçilerimden birine ateş açtı. Çift sürülmesi-

ne karşı koyanları sayısı çoğalıyor. İş durdu. Benim, ailemin ve görevlilerin hayatı tehlikede. Acil koruma tedbirleri alınması gerekiyor. Vali Pitkin'in General Pope'a danışmasını istedim.

Ertesi hafta İçişleri ve Savaş Bakanlıkları'nın ağır işleyen çarları dönmeye başladı. 15 Eylülde süvari birliklerine Beyaz Irmak'a hareket etmeleri emrinin verildiği Meeker'a bildirildi. Temsilciye, "son kargaşalığın önderleri"ni(14) tutuklama yetkisi de verilmişti.

Savaş Bakanlığı, Fred Steele Kalesi komutanı Binbaşı Thomas T. Thorburgh'a "özel emir uyarınca yeterli birliklerle Colorado'daki Beyaz Irmak'a gitmesi"ni bildirmişti. Thornburgh geyik avında olduğundan emri alması geçikti ve yola ancak ayın yirmi birinde çıkabildi. 150 mil uzaktaki Beyaz Irmak'ta girişilecek harekât için 200 kadar süvari ve bindirilmiş piyadeyi seferber etmişti.(15)

Thonburgh 15 Eylülde Fortifiction Deresi'ne ulaşmış, yolu yarılamıştı. Binbaşı kılavuzlardan birini önden gönderip Meeker'a dört gün sonra temsilciliğe varacağını bildirdi. Meeker'dan oradaki durumu sormuş, bilgi edinmişti. O gün Corolow ve Nicaagat askerlerin yaklaşmakta olduğunu öğrendiler. O sırada reisler geleneksel güz avı için Süt Irmağına gitmekteydiler.

Jack, Ayı Irmağı'nın kuzeyine at sürerek birlikleri buldu. "Ne oluyor? Neden geldiniz? Askerlerle savaşmak istemiyoruz biz. Aynı babanın çocuklarıyız. Savaşmak istemiyoruz" dedi.

Thornburgh ve subayları Jack'e temsilciliğe gitmelerini bildiren bir telgraf aldıklarını anlattılar. Onlara Kızılderililerin ormanları ateşe vererek Bay Thompson'ın evini yaktıkları haber verilmişti. Jack bunun doğru olmadığını söyledi. Ute'ler orman, ev falan yakmamışlardı. Thornburgh'a, "Askerlerini burada bırak, ben iyi bir insanım. Nicaagat'ım ben. Askerlerini bırak da birlikte temsilciliğe gidelim," dedi. Thornburgh ise emrin kesin olduğunu söyledi. Meeker'dan yürüyüşü durdurması için yeni bir haber gelmedikçe askerlerini Beyaz Irmak'a götürmek zorundaydı.(16)

Jack inatla Ute'lerin savaşmak istemediklerini savunuyordu. Askerlerin onların bölgesine girmesi çok kötü bir şeydi. Sonra Thornburgh'dan ayrılıp aceleyle temsilciliğe döndü. "Nick" Meeker'a askerlerin Beyaz Irmak'a gelmelerine izin verirse kötü şeylerin olacağını söylemek niyetindeydi.

Jack, Meeker'ın bürosuna giderken Quinkent'e (Douglas) uğradı. Aralarında gerçi rekabet vardı, ama sözkonusu olan tüm Beyaz Irmak Ute'lerinin tehlikede olmasıydı. Jack'e göre, önderler bölünmemeliydi. Genç Ute'ler Beyazların kendilerini Kızılderili Bölgesi'ne göndereceklerine dair yeni bir söylenti işitmişlerdi. Bazılarının söylediğine bakılırsa, Meeker ve askerleri beraberlerinde bir araba, kelepçeler, prangalar ve ipler getirmekteydiler. Güya kötü Ute'lerden birkaçını ipte sallandıracak, geri kalanını da tutsak alacaklardı. Askerler onları yurtlarından etmeye mi geliyorlardı, eh o zaman hazırdılar işte, gelecekleri varsa görecekleri de vardı. Sonuna kadar cesaret-

*38. Quinkent ya da Douglas * Fotoğraf Colorado Devlet Tarih Kurumu'nun izniyle yayınlanmıştır.*

le çarpışacaklardı. Reisler bile önüne geçemezdi çarpışmalarının. Ne var ki, Douglas onlara kesinlikle böyle şeyler istemediğini söyledi. Jack gittikten sonra, Douglas bir Amerikan bayrağını bir sırığın ucuna geçirerek kulübelesinin tepesine dikti. (Kimbilir, Cheyenne reisi Kara Kazan'ın da 1864 yılında Kum Deresi'nde gene böyle Amerikan bayrağı çekmiş olduğunu hiç işitmemişti belki de.)

Jack, "Temsilci Meeker'a, askerlerin geldiğini ve onları durdurmak için elinden geleni ardına koymayacağına inandığımı söyledim. Gelgelelim, bu durumun kendisini ilgilendirmediğini, parmağını bile kıpırdatmayacağını bildirdi. O zaman askerleri birlikte karşılamaya çıkmamızı önerdim. Temsilci Meeker bu kez de kendisini durmadan rahatsız ettiğimi, bir yere gitmeyeceğini söyledi. Bu konuşmamız onun bürosunda geçti; son sözünü ettikten sonra kalktı, başka bir odaya gitti. Kapıyı da arkasından kapatıp kilitledi.Bu, onu son görüşüm oldu."(17)

Meeker aynı gün fikir değiştirmiş ve Jack'in öğüdüne uymayı kararlaştırmış olmalı ki, Binbaşı Thornburgh'a bir ulak saldı. Binbaşıdan, yürüyüş kolunu durdurmasını ve yanına beş kişi alarak temsilciliğe gelmesini istedi. Ve sonradan, "Kızılderililer askeri birliğin herakatını gerçek bir savaş belirtisi olarak görüyordu," diye yazacaktı.(18)

Ertesi gün, 28 Eylülde, ulak Binbaşı Thonburgh'un Geyik Dere'sindeki kampına ulaştığında, Colorow da kampa gelmiş, binbaşıyı durması için ikna etmeye çalışıyordu. Colorow bu olayı sonradan şöyle anlatacaktı: "Ona bu kadar askerin niçin geldiğini, niçin savaşmak istediklerini sordum."(19) Ve o anda yürüyüş Kolu Beyaz Irmak'tan sadece otuz beş mil uzaklıktaydı.

Meeker'ın haberini öğrenen Thornburgh, Colorow'a, birliklerini Ute bölgesinin sınırlarına kadar ilerleteceğini, orada kamp kuracaklarını, sonra yanına beş kişi alarak Meeker'la konuşmaya gideceğini söyledi.

Colorow ve savaşçılarının Thornburgh'un kampından ayrılmasından kısa bir süre sonra, binbaşı da subaylarını topladı. Yaptıkları toplantıda, planlarını değiştirmeye karar verdiler. Bölge sınırında durmayacaklar, ta içerilere, Kömür Deresi Vadisi'ne kadar ilerleyeceklerdi. Thornburgh'a göre askeri bir zorunluluktu bu, çünkü Colorow'un ve Jack'in kampları tam vadinin aşağısındaydı. Eğer birlikler Süt Irmağı'nın kıyısında dururlarsa ve Ute'ler vadinin ağzını keserlerse, askerlerin temsilciliğe gitmesi suya düşebilirdi. Bununla birlikte, vadinin güney ağzından Beyaz Irmak'a kadar sadece birkaç millik bir açık arazi uzanıyordu.

Birliklerden önce yola çıkan Colorow 29 Eylül sabahı saat 9 sularında kampa vardı. Kabilesi, askerlerin yaklaştığını işitmiş, heyecan içindeydi. Colorow, "Birkaç kişinin askerlerin gelmekte oldukları yöne doğru yola çıktıklarını gördüm, sonra ben de onların toplandığı yere gittim," diyordu. Jack ve altmış savaşçısı da oradaydılar. İki reis de ne biliyorlarsa birbirlerine anlattılar. Jack, Meeker'la yaptığı sonuçsuz konuşmayı anlattı Colorow'a; Colorow

*39. Colorow * Fotoğrafın William H. Jackson tarafından çekildiği sanılmaktadır, ve Colorado Devlet Tarih Kurumu'nun özel izniyle yayınlanmıştır.*

ise Binbaşı Thornburhg'un askerlerini Süt Irmağı'nda durduracağı yolunda söz verdiğini anlattı. "Jack'e, genç savaşçılarına, savaşa yolaçacak hareketler yapmamalarını öğütlemesini söyledim. Zaten kendisi de onları yoldan biraz uzaklaştırmanın yerinde olacağı kanısındaydı. Bulunduğumuz yerden henüz asker masker görünmüyordu. Yoldan biraz uzaklaştık. Jack, askerler Süt Irmağı'na (bölge sınırı) vardığında, onlarla gidip konuşacağını söyedi."(20)

Oysa Thornburgh'un Süt Irmağı'nı çoktan geçtiğinden ne Jack'in haberi vardı, ne de Colorow'un. Thorburgh, atları orada suladıktan sonra, yanlarına bir refakat birliği vererek arabaları vadi yolundan göndermiş, kendisiyse süvarilerinin bir kısmını yüksek bir tepeden aşırarak kestirme yola vurmayı kararlaştırmıştı. Ne var ki, talihin bir cilvesi sonucu, Jack'in herhangi bir çatışmayı önlemek amacıyla yoldan uzaklara çektiği öfkeli genç Ute'lerle karşılaşacaklardı.

Keşfe çıkan genç Ute'lerden biri dörtnala geri döndü. Şu haberi iletti Jack'e: "Askeri birlikler dün durmaya söz verdikleri yeri çoktan geçmişler; ilerliyorlar."

Kaygıya kapılan Jack beraberindeki küçük savaşçı grubuyla birlikte tepeyi tırmandı. Birkaç dakika sonra, fundalıklar arasında kurulan yoldaki araba dizisinin vadiye doğru ilerlemekte olduğunu rahatça görebiliyorlardı. "Yanımdaki yirmi otuz adamımla tepede durdum. Önümde otuz kırk asker vardı. Bizi görür görmez yayıldılar. Sioux'larla savaşmadan bir yıl kadar önce General Crook'un yanında bulunmuştum. O saat anladım ki, subayın askerlerini bu şekilde dağıtması savaş anlamına geliyordu. Ben de adamlarıma yayılıp mevzilenmelerini emrettim."

Öncü süvari müfrezesine komuta eden subay, Teğmen Samuel Cherry idi. Adamlarını araziye yaydıktan sonra, tepenin altında Binbaşı Thornburgh'un ilerlemesini bekledi. Oysa Thornburgh atını biraz sürdükten sonra, başını kaldırdı, tepeden kendisini seyreden Kızılderililere şapkasını salladı. Kızılderilerden birkaçı da onun bu selamına karşılık verdiler. Jack birkaç dakika kadar subaylardan birinin toplanma işareti vermesini bekledi, ama onlar da sanki ilk işaretin Kızılderililerden gelmesini bekliyormuş gibi yerlerinden kımıldamıyorlardı.

Jack daha sonra olayı şöyle anlatacaktı: "Bir Kızılderiliyle birlikte onların yanına gittik. Teğmen Cherry de atından inerek Ute'lere doğru yürüdü. Birkaç adım ilerledikten sonra şapkasını çıkararak salladı. İşte tam o sırada patlayan bir tüfek sessizliği bozuverdi. İki tarafın arasında birbirimize yaklaşırken birisi silahını ateşlemişti. Hangi tarafın başladığını bilemeyeceğim, ama birkaç saniye içinde ateş öylesine yoğunlaşmıştı ki, artık çatışmayı durduramayacağımı anladım." Teğmen Cherry ise şöyle diyordu: "Adamlarıma şapkamı sallayarak, 'Ateş etmeyin, konuşmak istiyoruz,' diye bağırdım. Onlarsa şapkamı sallamakla çarpışmaları için kendilerini yüreklendirdiğimi san-

dılar."(21)

Çarpışma yoğunlaşarak, halka düzeninden savunmaya geçen arabalara sıçrarken, olay temsilcilikteki Quinkent'e (Douglas) kadar ulaştı. Douglas hemen "Nick" Meeker'in bürosuna koşup askerlerin bölgeye girdiğini bildirdi. Ute savaşçılarının askerlerle çarpışacağından emindi. Ama Meeker olay çıkmayacağı kanısındaydı. Douglas'a ertesi gün beraberce askerlerle konuşmaya gitmelerini önerdi.

İkindiye kadar Beyaz Irmak'taki Ute'lerin hepsi askerlerin Süt Irmağı'nda kabileleriyle savaşa tutuşmuş olduğunu öğrenmişti. Bir düzüne kadar Kızılderili tüfeklerini kapıp temsilcilik binalarına daldı. Gördükleri beyaz işçileri vuruyorlardı. Karanlık basmadan Nathan Meeker'la beyaz erkek işçileri öldürmüşlerdi bile. Meeker'la beyaz erkek işçileri öldürmüşlerdi bile. Sonra temsilcilikte üç beyaz kadını tutsak aldılar ve Piceance Deresi'nden Ute kampına doğru kaçmaya başladılar. Yolda üç kadına sırayla tecavüz edildi.

Süt Irmağı'ndaki çatışma bir hafta sürdü. Üç yüz Ute savaşçısı iki yüz beyaz askeri çembere almıştı. Binbaşı ilk çatışmada öldü. Çarpışma sona erdiği zaman, askerlerin kaybı on iki ölü, kırk üç yaralıya ulaşmıştı. Bölgelerinin askerler tarafından işgalini ve kabilenin tutsak edilerek Kızılderili Bölgesi'ne gönderilmesini önlemek için giriştikleri bu umutsuz çabada otuz yedi Ute savaşçısı can vermişti.

150 mil güneydeki Los Pinos temsilciliğinde bulunan reis Ouray, çarpışma haberini aldığında ürktü. Reisliğini ve Ute bölgesini kurtarabilmek amacıyla hemen harekete geçmesi gerektiğini biliyordu. Yaya bir ulakla 2 Ekimde şu mesajı gönderdi:

> Beyaz Irmak temsilciliğindeki tüm komutanlara, önderlere ve Ute'lere:
>
> İşbu emirler, beyazlara karşı girişilen düşmanca hareketlere son vermenizi, canınıza ve malınıza kast eden kanundışı at hırsızı ve çapulculardan korunma amacından başka amaçlarla suçsuz kimselere herhangi bir zarar vermemenizi istiyorum. Aksi davranışlar taraflar için kötü sonuçlar doğuracaktır.(22)

Ouray'ın emri ve takviye süvari birliklerinin gelmesi çatışmayı durdurdu. Ne yazık ki, Ute'leri kurtarmak için vakit geçmişti. Vali Pitkin ve Willian Vickers Colorado'ya korkunç vahşet masalları yayıyorlardı. Bu masalların çoğu Los Pinos'ta Beyaz Irmak'ta neler olup bittiğinden haberli olmadan yaşayan barışsever Uncompahagre'leri hedef alıyordu. Vickers, Colorado'nun beyaz halkını ayaklanarak "kızıl şeytanları yok etmeye" çağırıyordu. Eyaletteki bütün şehir ve kasabalarda azgın milis kuvvetlerini örgütleme çabasındaydı.

Bu yeni heyecanlı "Kızılderili savaşı" için doğudan o kadar çok gazeteci gelmişti ki, Vali Pitkin onlar için özel bir basın bildirisi kaleme almak zorunda kaldı: "Kanımca, bu olayın sonunda, Colorado'daki yağma, vahşet ve yakıp yıkma olayları da son bulacaktır. Bundan böyle Kızılderililerle beyazla-

rın barış içinde birlikte yaşama olanağı yoktur. Bu saldırı ortada hiçbir kışkırtma olmadan başladı. Beyazlar artık eyaletin herhangi bir yerinde yeterli güce sahip Kızılderililer tarafından her an beklemedikleri bir saldırıya uğrayabileceklerini anladılar. Benim bu konudaki düşünceme gelince, Kızılderililerin hükümet tarafından başka bir yere aktarılmamaları durumunda, kesinlikle öldürülmeleri gerekmektedir. Yirmi dört saat içinde 25.000 kişilik koruyucu bir kuvvet toplayabilirim. Eyalet Kızılderili sorununu kendi olanaklarıyla çözmek istiyor. 52.800. dönümlük araziyi göçmenlere ve madencilere açmanın getireceği kâr bu kadar zahmete değer."(23)

Beyaz Irmak Ute'leri üç kadın tutsağı teslim ettiler. Sonra çatışmanın nedenlerini incelemek, suçları birilerine yüklemek ve cezaları saptamak üzere bir soruşturma komisyonu kuruldu. Süt Irmağı'ndaki rastlantı bir pusu olarak nitelendi, temsilcilikteki olay ise bir kıyım olarak kabul edildi. Jack, Colorow ve adamları haklı bir savaşa katılan kişiler olarak cezalandırılmaktan kurtuldular. Doulas ve temsilcilikteki öteki Kızılderililerin katil olduklarına karar verildi, ama hiç kimse Nathan Meeker'ı ve öteki beyaz işçileri öldürenleri teşhis edemedi.

Douglas, ifadesinde, ilk silah sesini duyduğu sırada depoda olduğunu söyledi. "Depodan çıkıp biraz ilerledim, sonra oradan ayrılarak doğruca evime gittim. Yolda arkadaşlarımın içine düştükleri durumu düşündükçe ağlamaklı oluyordum."(24) Ama Arvilla Meeker gizli yapılan duruşmada, Douglas'ın kendisiyle zor kullanarak cinsel ilişkide bulunduğuna yemin edince altmış yedi yaşındaki reis, Leavenworth Hapishanesi'ne gönderildi. Hiçbir şeyle suçlanmamış ve yargılanmamıştı. Tecavüz hakkında açılacak kamu davasının Bayan Meeker'a utanç vereceği ve cinsel konuların açıktan açığa konuşulmadığı bir çağda geçen bu olayın bir Kızılderili'yi içermesinin tiksinti yaratacağı düşünülmüştü. Zaten bireysel cezalar politikacıları ve madencileri pek o kadar ilgilendirmiyordu. Onlar sadece Ute'lerin yedi kabilesini toptan cezalandırmak istiyorlardı. Amaçları, onları, sularıyla, ormanlarıyla, madenleriyle, yani tüm zenginlikleriyle bekleyen elli milyon dönümlük topraklardan sürmekti.

Ouray, 1880'de Kızılderili Sorunları Bürosu tarafından Washington'a götürüldü. Artık ölmek üzere olan bu adamcağız orada halkının geleceğini savunacaktı. Nefrit hastalığına yakalanmıştı. Koca Göz Schurz ve öteki görevlilerin "Ute'ler Gitsin!" kararına uymak zorunda kaldı. Mormon'ların bile gitmek istemediği Utah'daki bir bölgeye gitmeyi kabul etti. Ordu, Ute'leri 1881 Ağustos'unda Colorado-Utah arasındaki 350 millik yola koşmadan Ouray öldü. **Colorado, güneybatı ucunda yaşamalarına izin verilen küçük bir grup güneyli Ute dışında Kızılderililerden bütünüyle temizlenmişti.** Bir zamanlar bölgenin dağlarında ve ovalarında Cheyenne'ler Arapaho'lar, Kiowa'lar, Comanche'ler, Jicarilla'lar ve Ute'ler yaşamıştı; ama artık beyazlara geçen bu topraklarada onların adlarından başka hiçbir iz kalmamıştı.

ON YEDİ

SON APACHE REİSİ

1880 **1 Haziran** ABD nüfusu 50.155.783'e ulaşıyor.

1881 **4 Mart,** James A. Garfield törenle Başkanlık görevine başlıyor. 13 Mart, Rusya'da Nihilist'ler Çar Alexander'e suikast yapıyor. 2 Temmuz, Garfield suikastçılar tarafından vuruluyor, 19 Eylülde ölüyor. Chester A. Arthus Başkan oluyor.

1882 **3 Nisan,** Jesse James Missouri'nin St. Joseph şehrinde vurularak ölüyor. 4 Eylül, New York Merkez İstasyonu'nda ilk genel aydınlatmayı başlatan düğme çevriliyor. Mark Twain'in **Huckleberry Finn** adlı kitabı yayımlanıyor.

1883 **24 Mart,** New York ile Chicago arasında ilk telefon hattı kuruluyor, 3 Kasım, ABD Yüksek Mahkemesi Amerikan Kızılderililerin yabancı ve bağımlı olduklarına ilişkin bir karar alıyor. Robert Louis Stevenson'ın **Define Adası** adlı eseri yayımlanıyor.

1884 **Ocak,** Rusya köleliğin son kalıntısı olan nüfus vergisini kaldırıyor. 13 Mart, Sudan'da Hartum kuşatması başlıyor.

1885 **26 Ocak,** Hartum düşüyor. Mehdi'nin kuvvetleri şehre giriyor, Vali General Charles George Gordon öldürülüyor. 4 Mart, İç Savaş'tan bu yana ilk kez bir Demokrat, Grover Cleveland Başkan seçiliyor.

1886 **1 Mayıs, 8 saatlik işgünü** için yapılan grevler ABD'ye yayılıyor. 4 Mayıs, Anarşistler Chicago'nun Haymarket Meydanı'nda polisi bombalıyor; 7 ölü, 60 yaralı. 28 Ekim, Bedloe Adası'na **Hürriyet Heykeli** dikiliyor. 8 Aralık, **İşçi Federasyonu** kuruluyor.

Ailemle birlikte barış içinde yaşıyordum. Yiyeceğim boldu, iyi uyuyordum. Halkımla uğraşıyordum, hayatımdan memnundum. Bu kötü hikâyeler nereden çıktı bilmem. Orada halkım ve ben ne kadar iyiydik. Kötü bir şey de yapmamıştım. Ne at öldürmüştüm, ne de insan; ne Amerikalı, ne Kızılderili. Bizden sorumlu olan kişilere ne oldu, anlamıyorum? Her şeyi açıkça bildikleri halde, şimdi diyorlar ki, ben kötü biriymişim. Hatta oradakilerin en kötüsüymüşüm. Ben ne yaptım ki? Ağaçların gölgesinde ailemle birlikte yaşayıp gidiyordum. General Crook'un sözünden hiç çıkmadım. Hep uydum öğütlerine. Beni tutuklamanız için kim emir verdi, söyleyin! Orada, ailemin yanıbaşında barış içinde yaşayabilmek için aydınlığa ve karanlığa, Tanrı'ya ve güneşe dua ettim. Hakkımda kötü konuşmalarına sebep ne, bilmiyorum! Sık sık gazetelerde asılacağımdan söz eden haberler çıkıyormuş. Bunlardan bıktım artık. Eğer bir adam tavırlarını düzeltmeye çalışıyorsa, gazetelere böyle masallar konmamalı. Adamlarımın sayısı çok azaldı. Evet, bir zamanlar kötü şeyler yapmışlardı gerçi, ama artık bunları unutalım ve bir daha da sözünü açmayalım. Hem zaten birkaç kişi kaldık şunun şurasında.

GOYATHLAY (GERONIMO)

*
**

COCHİSE 1874'te ölünce, en büyük oğlu Taza Chiricahua'ların reisi oldu. Taglito (Tom Jeffords) ise Apache Geçidi yöresindeki temsilcilik görevini sürdürdü. Gelgelelim, babasına hiç de benzemeyen Taza, Chiricahua'ların birliğini koruyamadı. Apache'ler birkaç ay içersinde bölündüler. Taza ve Jeffords'ın içten çabalarına karşın, bir zamanlar Cochise tarafından sıkı sıkıya yasaklanan yağmacılık yeniden başladı. Chiricahua rezervasyonu Meksika'ya yakınlığı dolayısıyla Arizona'yla Meksika arasında mekik dokuyan yağmacı Apache çeteleri için bir konak yeri ve sığınak haline geldi. Gözlerini toprak hırsı bürümüş göçmenler, madenciler ve politikacılar Chiricahua'ların başka bir yere aktarılmalarını istemek için hiç vakit kaybetmediler.

1875'te ABD'nin Kızılderili siyaseti kabilenin ya Kızılderili Bölgesi'nde ya da geniş bölge temsilciliklerinde toplanması eğilimindeydi. Doğu Arizona'daki 11.250.000 dönümlük Beyaz Dağ temsilciliği güneydoğudaki bütün öteki Apache temsilciliklerinin toplam alanından daha büyük bir yer kaplıyordu. Temsilciliğin bulunduğu San Carlos çoktandır, yedi Apache kolunun yönetim merkeziydi. Washington'daki yetkililer Chiricahua bölgesinden ilk huzursuzluk haberlerini alınca, bunu Chiricahua'ları San Carlos'a taşımak için eşsiz bir neden olarak gördüler.

San Carlos ve Gila Irmaklarının kesiştiği yerdeki temsilcilik, subaylara göre mahrumiyet bölgelerinin en berbatıydı. Bir tanesi günlüğüne şunları yazmıştı: "Irmak yatağından dokuz on metre yükseklikteki çakıllı düzlüğün

tekdüzelliğini temsilciliğin kasvetli kerpiç binaları bozuyor. Kurumuş, yaprakları dökülmüş, seyrek pamuk ağaçlarının hüzün verici görünümü dere yatağını belirliyor. Yağmur öyle seyrek yağıyor ki, bir yağdı mı adeta hâdise haline geliyor. Her zaman kuru, sıcak ve kumla yüklü rüzgar ovayı süpürüyor, zaten cılız olan bütün bitkileri kavuruyor. Yazın gölgede otuz derece bile serin sayılıyor. Yılın öbür zamanlarında da her yer sinekler, tatarcıklar ve adını bilmediğim milyonlarca böcekle kaynıyor." (1)

1875'te bu temsilciliğin görevlisi John Clum'dı. Clum birkaç ay önce Eskiminzin'in Aravaipa'larını Grant kampından kurtarmış ve Gila Irmağı kıyısındaki sulak topraklarda hemen hemen kendi yağlarıyla kavrulabilecek duruma getirmişti. İnatçı bir taktik kullanarak orduyu uçsuz bucaksız Beyaz Dağlar yöresinden çekilmeye zorlamış, bu birliklerin yerine de bölgenin düzeni sağlayacak bir Apache polis kuvveti kurmuştu. Düzeni bozanları yargılayacak bir de Apache mahkemesi vardı. Üstleri, Clum'ın Kızılderililerin de kararlar alabilmesine olanak sağlayan bu olağandışı sistemine kuşkuyla bakmakla birlikte San Carlos'ta barışı sağlamada elde ettiği başarıyı da yadsımıyorlardı.

3 Mayıs 1876'da Clum Kızılderili Bürosu Danışmanı'ndan bir telgraf aldı. Telgrafta, Chiricahua bölgesine giderek oradaki Kızılderililerin yönetimine el koyması, temsilci Jeffords'un yetkilerini geri alması ve Chiricahua'ları San Carlos'a götürmesi bildiriliyordu. Clum bu tatsız görevi üstlenmeye pek o kadar hevesli değildi. Doğrusu özgürlük tutkunu Chiricihua'ların Beyaz Dağ rezervasyonundaki düzenli hayata ayak uydurabileceklerini sanmıyordu. Ordunun uzakta beklemesini isteyen Clum, Kızılderili polisleriyle Kızılderili Geçidi'ne giderek Chiricahua'lara bu zorunlu göçü bildirdi. Jeffords'ın ve Taza'nın şaşılası bir işbirliği içinde olduklarını gördü. Taza da babası Cochise gibi barış yanlısıydı. Barışı korumak için Chiricahua'ların yurtlarını bırakarak Beyaz Dağ'a gitmeleri gerekiyorsa, bunu elbette yaparlardı. Bununla birlikte, göçe Chiricahua'ların ancak yarısı katıldı. Ordu emre uymayanları toparlamak için terkedilmiş köye girdiğinde geri kalanların çoğu sınırı geçerek Meksika'ya sığındı. Bunların önderleri arasında kırk altı yaşında bir Bedonkohe Apache'si vardı. Bu, gençliğinde Mangas Colorado'ya, daha sonra da Cochise'a katılmıştı. Kendini artık tam bir Chiricahua sayıyordu. Adı Goyathlay idi. Ama beyazlar arasında Geronimo olarak tanınmıştı.

San Carlos'a gönüllü giden Chiricahua'lar temsilci Clum'a öteki Kızılderili kollarının duyduğu yakınlığı duyamadılar, ama bir olay da çıkarmadılar. 1876 yazında, Clum, Kızılderili Dairesi'nden yirmi iki Apache için bir doğu gezisi izni çıkardı. Çağrılılar arasında Taza da bulunuyordu. Grup Washington'dayken kötü bir raslantı sonucu zatürreye yakalanan Taza ansızın öldü ve Kongre Mezarlığı'na gömüldü. Clum San Carlos'a dönünce Taza'nın küçük kardeşi Naiche karşısına dikildi. "Kardeşimi uzaklara götürdün. Gider-

ken güçlü ve sağlıklıydı. Şimdi onsuz döndün ve onun öldüğünü söyledin. Bilmem artık, belki de ona iyi bakmadın. Bıraktın, soluk yüzlülerin kötü ruhları öldürsün onu. Yüreğimdeki acı çok büyük." (2)

Clum, Naiche'yi inandırabilmek için Eskiminzin'den Taza'nın ölümünü ve gömülüşünü anlatmasını istedi. Ama Chiricahua'ların kuşkusu gene de dağılmadı. Taglito (Jeffords) dışında, ne John Clum'a, ne de başka bir beyaza inanmaya yanaşmıyorlardı.

1876-77 kışında, Meksika'daki akrabaları zaman zaman temsilciliğe sızarak sınırın ötesinde olup bitenlerden haber getirdiler. Geronimo'nun çetesinin eski düşmanları Meksikalılara saldırdığını ve büyük at ve sığır sürüleri topladığını bu yoldan öğrendiler. İlkyazda Geronimo bu çalınmış sürüleri New Mexico'ya getirip beyaz çiftçilere sattı. Parasıyla yeni tüfekler, şapkalar, çizmeler ve bol bol viski aldı. Bu Chiricahua'lar Ojo Caliente temsilciliğindeki kuzenleri Mimbre'lerin yakınında bir yerde gizlendiler. Mimbre'lerin reisi Victorio idi.

1877 Martında Washington John Clum'a Apache polisleriyle Ojo Caliente'ye gidip oradaki Kızılderilileri de San Carlos'a götürmesi emrini verdi. Bundan başka Geronimo ve çevredeki öteki "dönek" Chiricahua'ları da tutuklaması isteniyordu.

Geronimo sonradan olayı şöyle anlatacaktı: "San Carlos'tan iki bölük polis geldi. Bana ve Victorio'ya kasabaya inmemiz için haber gönderdiler. Gerçi bizden ne istediklerini söylemiyorlardı, ama gene de dostça bir tutum içindeydiler. Biz de bir toplantı istediklerini sandık, kalktık subayların yanına gittik. Kasabaya girer girmez, askerler çevremizi sardılar ve silahlarımızı aldılar. İkimizi karargâha götürüp harp divanında yargıladılar. Yalnız birkaç soru sordular. Sonra Victorio'yu salıverdiler, beni de kodese tıktılar. Polisler beni götürüp zincire vurdu. Neden öyle yaptıklarını sorduğumda, bütün bunların Apache Geçidi'ni terkettiğim için başıma geldiğini öğrendim.

"Ne Apache Geçidi'ndeki askerlere ait olduğumu, ne de nereye gitmem gerektiğini onlardan öğrenmek durumunda olduğumu o zamana kadar hiç düşünmemiştim... Dört ay hapiste yattım. Bu süre içersinde beni San Carlos'a götürdüler. Kanımca, bir kez daha yargılanmıştım, ama duruşmaya beni çağırmamışlardı. Gerçekte, bir kez daha yargılanıp yargılanmadığımı kesin olarak bilmiyorum. Bana öyle dediler. Sonunda serbest bırakıldım." (3)

Victorio tutuklanmadı, ama Warm Springs Apache'lerinin çoğu gibi o da 1877 ilkyazında San Carlos'a götürüldü. Clum ona Ojo Caliente'de hiç bir reisin o ana kadar elde edemediği genişlikte yetkiler verdi ve güvenini kazanmaya çalıştı. Birkaç hafta süreyle Beyaz Dağlar'da barışçı Apache toplulukları kurulabilecek gibi göründüyse de ordu ansızın bir bölük askeri Gila Irmağı'na (Thomas Kalesi) soktu. Ordu bunu San Carlos'ta "bölgedeki

*40. Geronimo * 1886 da A. Frank Randall'ın çektiği fotoğraf Smithsonian Institution'ın izniyle kullanılmıştır.*

serkeş Kızılderililerin hemen hepsinin" (4) toplanmasına karşı bir tedbir olarak ilân etti.

Clum öfkeden kudurmuştu. Kızılderili Sorunları Bürosu Danışmanı'na bir telgraf çekti; bu telgrafta, kendisine askerlerin yerini alacak yeni bir Apache polis kuvveti kurma yetkisi verilmesini ve askerlerin bölgeden çekilmesini istiyordu. Clum'ın bu isteğini haber alan Washington gazeteleri kolları sıvadılar. Hikaye, Savaş Başkanlığı'nı birbirine kattı. Askerlerin böyle toptan ayrılmalarının yağlı işlerini bozacağından korkan Arizona ve New Mexico'daki orduyla iş yapan sivil müteahhitler, Apache savaşlarının başlangıcından beri birkaç bin askerin yapamadığını tek başına yapacağını sanan bu yirmi altı yaşındaki asinin "cüretkârlığını ve küstahlığını" lânetlediler.

Ordu San Carlos'ta kaldı ve Clum görevinden ayrıldı. Canayakın olmakla birlikte, Clum hiç bir zaman Tom Jeffords gibi olamamıştı. Ne bir Apache gibi düşünmesini, ne de bir Apache gibi davranmasını öğrenebilmişti. Acı sonlarına karşı direnen reisleri anlayamıyordu. Onları, atalarından kalan mirası yitirmektense ölmeyi yeğleyen kahramanlar olarak göremiyorlardı. John Clum'ın gözünde, Geronimo, Victorio, Nana, Loco, Naiche ve öteki savaşçılar beyazların yaşayış tarzını kabullenemeyecek kadar gerici, kanundışı, hırsız, katil ve ayyaştılar. Bundan dolayı Clum San Carlos'taki Apache'leri yüzüstü bırakarak Arizona'nın Tombstone kentine yerleşti ve orada *Epitaph* adında tutucu bir gazete çıkarmaya başladı.

1877 yazı sonlarında, San Carlos'taki durum iyice karıştı. Kızılderililerin sayısı oldukça azalmıştı, ama erzak ve öteki gereçler büyük gecikmelerle geliyordu. Yeni temsilci işleri biraz daha arap saçına döndürecek yeni bir karar aldı. Erzak artık kamplarda dağıtılmayacak, her Kızılderili temsilcilik karargâhına gelerek payına düşeni alacaktı. Cheyenne'lerin bazısı yirmi mil kadar yürümek zorundaydı. Yürüyemeyen yaşlılar ve çocuklar paylarına düşeni alamıyorlardı. Madenciler bölgenin kuzeydoğusuna yerleşmiş, oradan çıkmamakta direniyorlardı. Clum'ın kurduğu polis örgütü dağılmaktaydı.

2 Eylül gecesi Victorio Warm Springs kabilesiyle bölgeden çıkarak Ojo Caliente'ye doğru yola koyuldu. Arkalarına düşen Apache polisi Warm Springs Kızılderililerin Beyaz Dağ temsilciliğinin ahırlarından aldıkları atlarla katırların çoğuna elkoydu. Kızılderililer serbest bırakıldı. Yolda asker ve çiftçilerle birkaç kere çatışan Victorio, sonunda Ojo Caliente'ye vardı. Ordu, Victorio ve kabilesinin bir yıl kadar Wingate Kalesi'ndeki askerlerin denetimi altında orada yaşamasına izin verdi. 1878 sonlarındaysa, yeni bir emir geldi; Kızılderililerin San Carlos'a geri götürülmeleri gerekiyordu.

Victorio, önce halkının doğdukları yerde yaşamasına izin verilmesi için subaylara yalvardıysa da, bunun para etmediğini anlayınca şöyle bağırdı: "Kadınlarımızı ve çocuklarımızı arabalara bindirip götürebilirsiniz, ama şunu iyi bilin ki adamlarım bir yere gitmiyor!" (5)

*41. Naiche ve karısı * Arizona Öncüleri Tarihi Derneği Kütüphanesi'nin izinleriyle yayınlanmıştır.*

Victorio, yanındaki seksen savaşçıyla Mimbre Dağları'na sığındı. Orada ailelerinden uzakta güç koşullar altında bütün bir kışı geçirdiler. 1879 Şubatında, Victorio ve birkaç adamı, Ojo Caliente'deki karargâha gelerek ordu ailelerini San Carlos'tan geri getirirse teslim olacaklarını bildirdiler. Ordu birkaç hafta oyalandıktan sonra bu öneriyi şartlı olarak kabul ettiğini açıkladı. Warm Springs Kızılderilileri New Mexico'ya yerleşebilecekterdi; ancak Tularosa'daki Mescalero'larla birlikte oturmayı kabul ederlerse. Victorio bunu kabul etti ve iki yıl içinde üçüncü kez yeni bir hayata başladılar.

1879 yazında, Victorio hakkında eski bir at hırsızlığı ve cinayetten dolayı soruşturma açıldı. Kanun sözcüleri bölgeye girerek Victorio'yu tutuklamaya kalkıştılar. Bu defa da kaçmayı başaran Victorio artık ne olursa olsun bir rezervasyonda yaşayarak kendini beyazların merhametine bırakmayacağına yemin etti. Ölüme mahkûm olduğuna ve İspanyolların gelişinden bu yana Meksika'da yapıldığı gibi karşı durulmazsa yok olup gideceklerine inanmıştı.

Meksika'da üs kuran Victorio, ABD ile "sonuna kadar savaşmak üzere" bir gerilla kuvveti toplamaya girişti. 1879 yılı çıkmadan Mescalero'lar ve Chiricahua'lardan kurulu iki yüz kişilik bir çete meydana gelmişti bile. At ve cephane elde etmek üzere Meksika çiftliklerini bastılar. Sık sık New Mexico'ya cüretkâr akınlar düzenliyor, rastgeldikleri göçmenleri öldürüyor, takipçi süvari müfrezelerine pusu kuruyor, sonra sınırı geçiveriyorlardı.

Çarpışmalar sürüp gittikçe Victorio'nun kini de artıyordu. Giderek taşyürekli bir katil oldu çıktı. Artık kurbanlarına işkence de yapıyor, kollarını ve bacaklarını kesiyordu. Çetesinin bir bölümü ona çılgın gözüyle bakarak çeteden ayrıldı. Başına üç bin dolar ödül konmuştu. Sonunda, ABD ve Meksika orduları onu yakalayabilmek için ortak bir saldırı düzenlediler. 1880 yılının 14 Ekiminde Meksikalı askerler Victorio'nun çetesini Chihuahua ile El Paso arasındaki Tres Castillos Tepeleri'nde kıstırdılar. İçlerinde Victorio'nun da bulunduğu yetmiş sekiz Apache'yi öldürdüler, altmış sekiz kadın ve çocuğu da tutsak ettiler. Savaşçılardan sadece otuzu kaçabildi.

Kaçanlar arasında yetmişini çoktan aşmış bir Mimbre savaşçısı da vardı. Adı Nana'ydı. kendini bildi bileli İspanyolca ve İngilizce konuşan beyazlarla savaşmaktaydı. Nana'ya bakılırsa direnişten vazgeçilmemeliydi. Kurmayı tasarladığı yeni gerilla çetesi için en iyi kaynak kuşkusuz işsiz güçsüz dolaşan yüzlerce gencin zorla kapatıldığı rezervasyonlardı 1881 yazında, bu kavruk ve bumburuşuk ihtiyar yanındaki bir avuç çeteciyle birlikte Rio Grande Irmağı'nı geçti. Bir aydan kısa bir zaman süresi içinde sekiz çarpışmaya girdiler. İki yüz at ele geçirdiler ve artlarına düşen bin kadar süvariyi atlatarak Meksika'ya kaçtılar. Nana'nın akınları Beyaz Dağlar'dan çok uzaktaydı. Ama gene de, onun bu cüretkâr girişimleri oradaki Apache'lerin kulağına kadar gitti. Bunun üzerine ordu yüzlerce birliği bölgeyi korumakla görevlendirdi.

*42. Victorio * Fotoğraf Arizona Tarih Kurumu Kitaplığı'nın özel izniyle kullanılmıştır.*

Eylül'de San Carlos'taki Chiricahua'lar kamplarının çevresinde yapılan bir süvari manevrası karşısında telâşa kapıldılar. Her yerde söylentiler dolaşıyordu. Ordunun eskiden beri düşman bildiği bütün reisleri tutuklayacağı kulaktan kulağa yayılmaktaydı. Ay sonunda, bir gece, Geronimo, Juh, Naiche ve yetmiş kadar Chiricahua kamptan çıkarak Sierra Madre'deki eski üslerine gitmek üzere dörtnala Meksika'ya kaçtılar.

Altı ay sonra, 1882 Nisanında bu Chiricahua'lar tepeden tırnağa silâhlı ve donanımlarını tamamlamış olarak Beyaz Dağlar'a döndüler. Tüm kabileyi ve kendileriyle birlikte Meksika'ya dönmek isteyen öbür Apache'leri kurtarmaya karar vermişlerdi. Bu son derece cüretkâr bir girişimdi. Dörtnala reis Loco'nun kampına girdiler ve oradaki Chiricahua'larla Warm Springs Apache'lerini Meksika'ya gelmeye ikna ettiler.

Albay George A. Forsyth komutasında altı süvari bölüğü hemen artlarına düştü. Forsyth, Gaga Burun'un öldüğü savaşta sağ kalabilenlerdendi. (Bkz. Yedinci Bölüm.) At Nalı Vadisi'nde Forsyth'in birliği kaçmakta olan Apache'leri yakaladı. Ama ustaca manevralar uygulayan artçılar ana kolun Meksika'ya geçmesine yetecek kadar zaman kazandılar. Orada beklemedikleri bir yıkım yakalarına yapıştı. Apache'lere rastlayan bir Meksika piyade alayı önden giden kadın ve çocukların çoğunu kılıçtan geçirdi.

Kaçmayı başaranlar arasında Loco, Naiche, Chato ve Geronimo da bulunmaktaydı. En iyi savaşçılarını yitiren ve nefretleri daha da artmış olan bu reisler çok geçmeden Nana'nın gerillalarına katıldı. Artık bir ölüm kalım savaşına girişmişlerdi.

Beyaz Dağlar'daki her olay oradaki askerleri sayısını biraz daha artırmaktaydı. Her yer askerle kaynıyordu. Thomas Kalesi, Apache Kalesi, Bowie Kalesi tıklım tıklım asker doluydu. Askerlerin sayısındaki her artış da bölge Kızılderililerinin huzurunu biraz daha kaçırıyordu. Meksika'ya kaçanlar çoğalmıştı. Bunun sonunda da kaçış yolları üzerindeki yağma olayları artmıştı.

Bu kargaşalığı önleyerek düzeni sağlamak üzere General George Crook yeniden görevlendirildi. Crook artık, on yıl Sioux ve Cheyenne'lerle çarpışmak üzere Arizona'dan kuzeye gelen Crook değildi. Sioux'lardan ve Dinelen Ayı'nın duruşması sırasında Ponca'lardan meslekdaşlarının çoğunu henüz kabul etmediği bir gerçeği, Kızılderililerin de insan olduğunu öğrenmişti.

Eylül 1882'de Crook Whipple Kışlası'ndaki Arizona birliklerinin komutasını devralarak hiç durmadan Beyaz Dağlar rezervasyonuna doğru yola çıktı. San Carlos ve Apache Kalelerindeki Apache'lerle toplantılar yaptı, dağınık Kızılderilileri tek tek bularak onlarla konuştu. Raporunda şöyle yazıyordu: "İlk izlenimim, Apache'ler arasında halkınıza karşı güvensizliğin çok yaygın olduğudur. Onları konuşturmakta büyük güçlük çektim, ama kuşku-

larını dağıtmayı başarınca benimle açık açık konuştular. Bana, herkese karşı güvenlerini yitirdiklerini, kime inanacaklarını bilemediklerini söylediler. Sorumsuz kişilerce kendilerine silâhlarının ellerinden alınacağının, bölgedeki müfrezelerin saldırısına uğrayacaklarının ve yurtlarından sürüleceklerinin söylendiğini anlattılar. Böyle yok olmaktansa, çarpışarak ölmenin çok daha yiğitçe bir davranış olacağına inanıyorlardı." Crook, bölge Apache'lerinin "şikâyet etmek için yeterli nedenleri" olduğuna inandığı kadar barışı korumak için dikkate değer bir sabır gösterdiklerine de inanıyordu.

Soruşturmaya başlar başlamaz, "Kızılderililerin erzağının ve hükümet tarafından satın alınan öteki hayatî maddelerin üçkâğıtçı temsilciler ve namussuz beyazlar tarafından" yağmalandığını öğrendi. Beyazların Apache'leri şiddet hareketlerinde bulunmaya kışkırtarak bölgeden çıkarılmalarına uğraştıklarına ve böylece kalan araziyi yağmalamak için fırsat kolladıklarına ilişkin bir yığın kanıta rastladı. (6)

Crook, ne kadar beyaz göçmen ve madenci varsa hepsinin vakit geçirilmeden bölgeden çıkarılması için emir verdi. Bir yandan da, yapmayı tasarladığı reformlar için Kızılderili Sorunları Bürosu'nun işbirliğini istedi, San Carlos ya da Apache Kalesi yakınlarında yerleşme zorunluluğu kaldırıldı. Artık kabilenin üyeleri bölgenin istedikleri yerine yerleşebilecek, barınak ve çiftlik kurabileceklerdi. Saman alımsatımı için beyaz satıcılar yerine, Apache'lerle anlaşmalar yapılacak, ordu Kızılderililerin yetiştirebildiği mısır ve sebzenin fazlasını peşin parayla satın alacaktı. Kızılderililerin kendi kendilerini yönetmeleri, polis örgütlerini yeniden düzenlemeleri, yargı kurullarını John Clum'ın zamanındaki gibi yürütmeleri bekleniyordu. Crook, Kızılderililere kendi kendilerini yönetmeyi başardıkları sürece, bölgeye tek bir asker bile sokmayacağını bildirmişti.

Apache'ler önceleri kuşku duyuyorlardı. Crook'un, Cochise ve Chiricahua'ların ardından koşturduğu günlerdeki Boz Kurt'un sert yöntemlerini hâlâ hatırlıyorlardı. Ama çok geçmeden Crook'un verdiği sözlerin hepsini yerine getirdiğini gördüler. Erzak bollaştı. Temsilciler ve tacirler artık onları aldatamıyordu. Ortada kendilerini itip kakan askerler görülmüyordu. Boz Kurt onları sürü yetiştirmeye, mısır ve fasulye ekecek daha iyi tarlalar aramaya teşvik ediyordu. Rezervasyon içinde kaldıkları sürece özgürdüler.

Ne var ki, Meksika'daki gerçekten özgür akrabaları bir türlü akıllarından çıkmıyordu. Gençlerden bazıları sık sık güneye kaçıyor, geri dönenler de orada başlarından geçen serüvenleri ve katıldıkları eğlenceleri anlata anlata bitiremiyorlardı.

Crook, Meksika'daki Chiricahua'ların ve Warm Springs Apache'lerinin durumunu da gözden uzak tutmuyordu. Bunların sınırı geçmelerinin bir an meselesi olduğunu ve bu akına karşı hazır olması gerektiğini biliyordu. ABD hükümeti son zamanlarda Meksika hükümetiyle bir anlaşma yapmıştı. Buna göre, Apache'leri takip eden her iki devletin askerleri de sınırı izin almadan geçebileceklerdi. Crook bu anlaşmadan yararlanmayı düşünüyor,

böylelikle Arizona'lı ve New Mexico'lu sivillerin kendisini Kızılderililerle bir savaşa tutuşmaya zorunlu kılamayacaklarını umuyordu.

"Sınırdan çıkan gazeteler," diyordu Crook, "Kızılderililer üstüne abartılmış ve hayali haberleri yayınıyor, kaliteli, tirajı yüksek gazeteler de bunları ülkenin her yerinde tekrar basıyorlar. Ama sorunun öteki yanına hemen hiç değinilmiyor, böylece halkın çoğunluğu bu konuda yanlış fikirlere kapılıyor. Bir olay patlak verdiğinde, kamuoyu Kızılderililere cephe alıyor, onların yalnızca suçlarına ve kötülüklerine inanıyor. Bu arada, adaletsizlikleriyle Kızılderilileri bu yola sürükleyen kimseler de cezasız kalıyor, suçlamalarda en büyük yaygarayı onlar koparıyor. Bu gerçeği kimse Kızılderililerden daha iyi bilemez. Bundan dolayı, kendilerine yalnızca ceza, beyazlara da sınırsız yağma hakkı veren bir hükümeti adaletsiz bir hükümet saymakta mazurdurlar."

Apache'lerle girişilecek yeni bir gerilla savaşı, Crook'un uykularını kaçırıyordu. Onları engebeli arazide yenme olanağı bulunmadığını çok iyi biliyordu. "Sözkonusu olan, bütün çıkarlarımız da olsa, onlarla çarpışmayı göze alamayız," diye açıkyürekli bir itirafta bulunmuştu. "Ulus olarak bu koşullardan utanç duymalıyız. Onları, adil davranılacağına inandırmalı ve beyazların saldırılarından korumalıyız." (7)

Crook, savaşmak yerine adil davranak Geronimo ve öteki gerilla önderlerini iyi niyetine inandıracağına emindi. Bunun gerçekleştirilebileceği en iyi ortam da Kızılderililerin Meksika'daki üslerinden biriydi. Orada ne namussuz savaş körükleyicileri, ne de kârlı çıkılacak bir toprak yağması savaşına ortam hazırlayan dedikoducu gazeteler vardı.

Crook bir yandan Meksika'ya geçmesine neden olabilecek bir Kızılderili akını beklerken, bir yandan da sefer gücünü topluyordu. Bu güç elli kadar titizlikle seçilmiş asker, sivil çevirmen ve daha önce Meksika'ya gidip gelmiş iki yüz kadar genç rezervasyon Kızılderilisinden oluşuyordu. 1883 yılının ilk haftalarında Crook bu birliğin bir bölümünü o sıralarda Arizona'yı geçerek sınıra elli mil kadar yaklaşmış olan Güney Pasifik Demiryolu hattına yolladı. Martın yirmi birinde ikinci derecedeki reislerden Chato, Chihuahua ve Bonito Tombstone dolaylarındaki bir madenci kampını bastılar. Crook bunu öğrenir öğrenmez, Meksika'ya geçme hazırlıklarına koyuldu. Ancak haftalar süren araştırmalardan sonra iz sürücüler Chihuahua'nın Meksika'da Sierra Madre Dağları'ndaki karargâhını bulabildiler.

Yaprakların Koyulaştığı Ay (Mayıs), Geronimo sığır çalmak için Meksika çiftliklerini yağlamadı. Meksikalı askerler artlarına düştülerse de, Geronimo onları pusuya düşürdü ve fena halde cezalandırdı. Apache'ler dönüş yolundayken, nöbetçi olarak geride bıraktıkları savaşçılardan biriyle karşılaştılar. Geronimo, böylelikle Boz Kurt'un (Crook) kampı basarak kadınları ve çocukları tutsak ettiğini öğrenmiş oldu.

Geronimo'nun amcaoğullarından biri olan Jason Betzinez de bu Apache çetesiyle birlikteydi. Jason sonradan Geronimo'nun iki yaşlı savaşçıyı

*43. Nana * Fotoğraf Arizona Tarih Kurumu Kitaplığı'nın özel izniyle kullanılmıştır.*

beyaz bir bayrakla Boz Kurt'a gönderdiğini şöyle anlatacaktı: "Bunlar, Geronimo'nun yanına döneceklerine, yarı yola kadar gelip hepimizi aşağıya çağırdılar... Savaşçılarımız yamaçtan indi. Hepimiz General Crock'un çadırına gittik. Reislerimiz arasında geçen uzun bir tartışmadan sonra herkes teslim oldu." (8)

Geronimo, anlaşma sağlanmadan önce Crook'la üç uzun konuşma yapmıştı. Apache reisi aslında barış yanlısı olduğu halde, San Carlos'taki kötü beyazların haksız davranışlarına hedef olduğunu söylüyordu. Crook, doğru olabileceğini kabul etti. Geronimo bölgeye dönmeyi kabul ederse, Boz Kurt onlara adil davranılmasını sağlayacaktı. Bunula birlikte, dönmeyi kabul eden bütün Chiricahua'lar yaşamalarını sağlayabilmek için tarım ve hayvancılıkla uğraşmak zorundaydılar. Crook, "Silâhlarınızı almıyorum, çünkü sizden korkum yok." (9) dedi.

Geronimo, Crook'un açıksözlüğünden hoşlanmıştı, ama general bir gün içinde Arizona'ya dönmesi gerektiğini bildirince onu denemeye karar verdi. Crook'un kendisine gerçekten güvenip güvenmediğini öğrenmek istiyordu. Apache reisi General'e kabilesini toplamak için birkaç ay gerektiğini söyledi. "En son erkek ve kadını, kısacası Chiricahua'ların son ferdini de toplayıncaya kadar burada kalacağım." dedi. Chato da Geronimo'yla birlikte kalacak ve ona yardım edecekti. Herkes toplandıktan sonra ikisi birlikte kabileyi San Carlos'a götürüceklerdi. (10)

Crook Geronimo'yu şaşırtan bir davranışla bu öneriyi kabul etti. 30 Mayıs'ta birlikler kuzeye doğru yola çıkıyordu. Yanlarında 251 kadın, çocuk ve aralarında Loco, Mangas (Mangas Colorado'nun oğlu), Chihuahua, Bonito, hattâ ihtiyar Nana, yani Chato ve Geronimo dışında bütün savaş reisleri de olan 123 savaşçı vardı.

Sekiz ay sonra şaşırma sırası Crook'a geldi. Verdikleri söze sadık kalan Geronimo ve Chato 1884 Şubatında sınırı geçtiler ve San Carlos'a getirildiler. Jason Betzinez şöyle diyordu: "Yazık ki, Geronimo Meksika'lılardan çaldığı büyük bir sığır sürüsünü de birlikte getirmişti. Kabilenin et gereksinimini düşünen Geronimo için bundan daha doğal bir şey olamazdı. Aksi görüşte olan yetkililer sığırlara el koydular." (11) Boz Kurt dürüst davranarak sığırları sattırdı ve elde edilen 1762.50 doları sığırların sahiplerine (elbet bulunabilirse) dağıtılmak üzere Meksika hükümetine gönderdi.

Bir yıla aşkın bir süre boyunca General Crook Kızılderililer arasında "ne bir şiddet ne de bir yağma olayı"nın görülmemesiyle övündü durdu. Geronimo ve Chato, *rancho*'larını geliştirmekte birbirleriyle yarışıyorlar, Crook ise temsilcinin yeterli ölçüde erzak dağıtmasına çok dikkat ediyordu. Ne var ki, bölgenin ve karargâhların dışında Crook'un Apache'lere karşı böyle yumuşak davranması şiddetle eleştiriliyordu. Generalin vaktiyle "her türlü abartmayı ve yalanı yaymak"la suçladığı gazeteler şimdi ona ateş püskürmektiydiler. Bazı dedikoducular öyle ileri gitmişlerdiki, ortalıkta Crook'un

Meksika'da Geronimo'ya teslim olduğu ve canını kurtarabilmek için Chiricahua reisiyle anlaşmak zorunda kaldığı söylentisi bile dolaşıyordu. Geronimo'yu ise şeytanın ta kendisi olarak tanıtıyorlardı. Ona bir sürü suç yakıştırmışlardı. Kanun görevlilerini, hükümet reisi asmazsa sivil güvenlik görevlileri assın diye kışkırtıyorlardı. Chirichua'ların resmî çevirmeni Mickey Free, Geronimo'ya bu gazete haberlerinden söz açınca, Geronimo "Bir adam doğru yoldaysa, gazetelere böyle hikâyeler basılmamalı," dedi. (12)

1885 ilkyazı (Mısır Ekimi) geçince, Chiricahua'ların hoşnutsuzluğu da arttı. Tayınlarını almak, kumar oynamak, dalaşmak, yan gelip yatmak ve Tiswin birası içmekten başka yapacak işleri yoktu. Rezervasyonda Tiswin birası yasaklanmıştı, ama Chiricahua'ların içki yapılabilecek mısırları boldu. Üstelik eski güzel günlerden kalan tek zevkli alışkanlıklarıydı içmek.

17 Mayıs gecesi Geronimo, Manges, Chihuahua ve ihtiyar Nana Tiswin içerek kafayı iyice buldular. Sonra da ansızın Meksika'ya gitmeyi kararlaştırdılar. Chato'yu da çağırdılar, ama Chato ayıktı, onlara katılmayı reddetti. Geronimo ile Chato arasında şiddetli bir tartışma çıktı, sonu az kalsın kötüye varacaktı. Bereket, bir olay çıkmadan Geronimo ve yanındakiler yola koyuldular. Yanlarında 92 kadın ve çocukla 8 delikanlı ve 34 erkek vardı. San Carlos'tan çıkarken Geronimo telgraf tellerini kesti.

Her şeyin yolunda gittiği sanılırken, Apache'lerin bu ani kaçışı üzerine gerek Apache'ler gerekse beyazlar tarafından değişik yorumlarda bulunuldu. Bazıları suçu içki alemine yüklerken, ötekiler de ortalıkta dolaşan söylentilerin Chiricahua'ları ürküttüğünü söylüyordu. Bunlara bakılırsa, Kızılderililer tutuklanmaktan korkmuşlardı. Jason Betzinez, "San Carlos'a getirilirken zincire vurulan reiser aynı muameleyle yeniden karşılaşmamaya yeminliydiler," diyordu.

Geronimo sonradan bu davranışlarının nedenini şöyle açıkladı: "Bölgeyi terketmeden bir süre önce Wadiskay adlı bir Kızılderiliyle konuştum. Bana, 'seni tutuklayacaklar,' dedi. Önceleri ona aldırmadım. Kötü bir şey yapmamıştım ki! Mangas'ın karısı Huera da, beni yakalayıp Mangas'la birlikte zindana tıkacaklarını söyledi. Üstelik Amerikalı ve Apache askerlerden, Chato'dan ve Mickey Free'den de Amerikalıların beni yakalayıp asacağını işitince, bölgeyi terkettim." (13)

Geronimo ve yanındakilerin Arizona'dan kaçışları çılgınca birtakım söylentilere yol açtı. Gazeteler büyük puntolu başlıklar atıyorlardı: "APACHE'LER KOL GEZİYOR!" Geronimo adı dehşet saçıyordu. Müteahhitlerin kurduğu "Tuscun Şebekesi" kâr getirebilecek askerî bir harekât çıkar çıkmaz Crook'a başvurdular ve beyaz yurttaşlar katil Apache'lerden korumak üzere birliklerini seferber etmesini istediler. Geronimo ise umutsuzca bir çabayla beyazlardan kaçıyordu. Bütün istediği, bir an önce sınırı aşıp Sierra Madre'deki eski sığınağına kapağı atmaktı. Chiricahua'lar dur durak bilmeden iki gün at sürdüler. Chihuahua yolda Meksika'ya geçmeden önce kanlı bir yağma harekâtına girişti. Chihuahua'nın adı Arizona'da pek duyulmadığından onun giriştiği her saldırının suçu da Geronimo'ya yükleniyordu.

Bu arada Crook, Tucson Şebekesi'nin ve Washington'daki politikacı dostlarının girişmesini istedikleri geniş çapta askerî harekâttan kaçınmaya çalışıyordu. Üç düzine Apache savaşçısına karşı girişilebilecek tek harekâtın, onlarla oturup konuşmak olduğunu biliyordu. Ama gene de çevre halkının çenesini kapatmak amacıyla emrindeki kalelerden bazı süvarileri görevlendirdi. Fakat direnen Chiricahua'ları bulma işinde sadık Apache iz sürücülere güveniyordu aslında. Chato ve Cochise'ın küçük oğlu Alchise'ın Geronimo'yu aramak için gönüllü çıkmaları onu son derece sevindirdi.

Güz yaklaştıkça, Crook'un bir kere daha Meksika sınırını geçmesi gerektiği anlaşıldı. Washington'dan gönedirilen emir kesindi: Kaçakları ya öldüreceksiniz ya da kayıtsız şartsız teslim alacaksınız!

Chiricahua'lar ise Meksika ordusuna bağlı askerî birliklerin kendilerini Sierra Madre Dağları'nda beklediğini öğrenmişlerdi, Kendilerini öldürmekten başka bir düşünceleri olmayan Meksikalılarla tutsak almak isteyen Amerikalılar arasında kalan ve kesin bir seçim yapmakla karşı karşıya olan Geronimo ve öbür reisler, sonunda Chato ve Alchise'ın öğütlerine uymayı kabul ettiler.

"Düşman" Apache reisleri 25 Mart 1886'da sınırın birkaç mil güneyindeki Canon de los Ehibudos'da Crook'la karşı karşıya geldiler. Üç gün süren heyecanlı görüşmelerden sonra Chiricahua'lar teslim oldu. Crook onlara kayıtsız şartsız teslim olmaları gerektiğini söylemişti. Bunun ne anlama geldiğini sordukları zaman, her şeyi açıkça anlattı. Büyük bir olasılıkla doğuya, Florida'ya götürülüp hapse atılacaklardı. Kızılderililer, Boz Kurt kendilerine hapis cezalarının bitiminde Kızılderili Bölgesi'ne geri götürülmeyeceklerine dair söz vermezse asla teslim olmayacaklarını bildirdiler. Crook bu öneriyi yeniden gözden geçirdi. Oldukça akla yakın bulmuştu. Washington'u ikna edebileceğine inanıyor, Kızılderilileri hiç teslim almamaktansa bu kadarcık bir ödünle teslim almanın daha iyi olduğunu düşünüyordu. Bu koşulu kabul etti sonunda.

"Sana teslim oluyorum," demişti Gerenimo. "Bana ne istersen yap. Teslim oluyorum. Bir zamanlar fırtına gibiydim, oysa şimdi her şey bitti."

Alchise, Crook'tan hata işlemiş Chiricahua kardeşlerini bağışlamasını dileyen bir konuşmayla toplantıyı kapattı. "Artık herkes dost oldu. Teslim olduklarına çok seviniyorum. Hepsi aynı ulustan bunların, benim ailemden. Hani bir geyik öldürürsün, gövdesinin bütün parçaları geyiğe aittir; işte Chiricahua'lar da öyle... Artık düz yollardan yürümek ve Amerikalıların suyundan içmek istiyoruz. Dağlarda saklanıp tehlike ve güçlükler içinde yaşamak istemiyoruz... Chiricahua'ların teslim olmalarına ve onlar adına konuşabildiğime çok seviniyorum... Şimdiye kadar ne ben sana yalan söyledim, ne de sen bana. İşte şimdi sana bu Chiricahua'ların doğru yolu seçtiklerini ve barış içinde yaşamak istediklerini söylüyorum. Eğer aksini yaparlarsa, ben ya-

lancı çıkarım. O zaman bana bir daha inanmazsın. Her şey yoluna girdi. Az sonra Bowie Kalesi'ne gideceksin. Bugün burada söylenen şeyleri de cebinde götür."(14)

Chiricahua'ların Bowie Kalesi'ne geleceğine inanan Crook Washington'daki Savaş Bakanlığı'na durumu telgrafla bildirmek üzere önden gitti. Chiricahua reislerine söz verdiği koşulları bildirecekti. Gelen cevap umut kırıcıydı; "Düşman Kızılderililerin doğuda iki yıl hapsedilmelerini ve bölgeye dönmemek şartıyla teslim olmalarını kabul edemeyiz." (15) Boz Kurt yerine getiremeyeceği bir vaatte daha bulunmuştu. Buna ek olarak bir darbe daha yedi. Ertesi gün Geronimo ve Naiche'nin Bowie Kalesi'ne birkaç mil kala yürüyüş kolundan ayrılarak Meksika'ya kaçtıkları haberi geldi. Tucson Şebekesi'nden bi tacir onları viskiyle sarhoş etmiş, kafalarını geri döndükleri takdirde beyazların kendilerini asacağı konusunda yalanlarla doldurmuştu. Jason Betzinez'e göre, Naiche kafayı bulunca havaya tüfekle ateş etmeye başlamıştı. "Geronimo askerlerle aramızda çatışma çıktı sandı. Naiche'yle birlikte kaçtılar. Otuz kişi de onların ardı sıra gitti." Belki başka şeyler de olmuştu, bilmiyoruz. Geronimo sonradan, "Hainlikten korktum," demişti. "kuşkulanınca geri döndük." Naiche ise olayı Crook'a şöyle anlatmıştı: "Hoşlanmadığım bir yere götürüleceğimden korkuyordum, bilmediğim bir yere. Uzağa götürülen herkesin öldüğünü sanıyordum... Kafamda bunları kurdum... Aramızda hep bunu konuştuk. Sarhoştuk .. Çok viski vardı, içmek istiyorduk, alıp içtik." (16)

Savaş Bakanlığı Crook'u ağır bir şekilde cezalandırdı. General yalnızca Geronimo'nun kaçmasına yol açmakla kalmamış, yetkisi olmadığı halde teslim olma koşullarını kabul etmiş, ihmalci davranmış; Kızılderililere gereksiz bir hoşgörü göstermişti. Hemen görevinden ayrılan Crook'un yerine, yükselme hırsıyla dolu bir Tuğgeneral Nelson Miles (Ayı Postu) atandı.

Ayı Postu, 12 Nisan 1886'da komutayı devraldı. Savaş Bakanlığı'nın tam desteğiyle kısa sürede beş bin askeri seferber etti. Bu rakam ordusunun tüm savaş gücünü üçte biriydi. Beş yüz kişilik Kızılderili iz sürücü birliği ve bin kişilik milis kuvvetleri bunlara katıldı. Miles, süvarilerden de bir yıldırım müfresezi oluşturmuş, Arizona'dan New Mexico'ya kadar uzanan pahalı bir pırıldak (heliyograf) sistemi kurdurmuştu. Bu dev askerî gücün hedef aldığı düşman, Geronimo'nun yirmi dört savaşçıdan meydana gelen "ordu"suydu. Onlar da 1886 yazını Meksika ordusundan binlerce askerin önünden kaçarak geçirmişlerdi.

Sonunda Koca Burunlu Yüzbaşı (Teğmen Charhes Gatewood) ve iki Apache izi sürücüsü, Martine ve Kayitah, Geronimo ile Naiche'yi Sierra Madre Dağları'nda bir vadide gizlenirken buldular. Geronimo tüfeğini yere bıraktı ve Koca Burunlu Yüzbaşı'yla el sıkaşarak hatırını sordu. Sonra ABD'deki durumu öğrenmek istedi. Chiricahua'lar ne alemdeydi? Gatewood, Geronimo'ya, teslim olan Chiricahua'ların çoktan Florida'ya gönderildi-

ğini, General Miles'a teslim olursa büyük bir olasılıkla kendisinin onların yanına gönderileceğini anlattı.

Geronimo, Ayı Postu Miles hakkında her şeyi öğrenmek istiyordu. Sesi haşin miydi, yoksa kulağa hoş mu geliyordu? Konuşurken karşısındakinin gözlerinin içine mi bakardı, yere mi? Sözünün eri miydi? Sonra Gatewood'a şunları söyledi: "Senin öğüdünü bekliyorum. Kendini bizim yerimize koy, beyaz olduğunu unut. Bugün konuştuklarımızın hepsini hatırla: Bir Apache olarak bu durumda ne yapmamızı önerirsin?"

Gatewood cevap verdi: "General Miles'a güvenir, ne derse onu yapardım." (17)

Böylece Geronimo son olarak teslim oldu. Washington'daki Büyük Baba (Grover Cleveland) Geronimo hakkındaki abartılmış gazete haberlerine inanmıştı; asılmasını istedi. Ama durumu yakından bilenler ağır bastı. Geronimo sağ kalan savaşçılarıyla birlikte Florida'nın Marion Kalesi'ne gönderildi. Orada dostlarını can çekişir buldu. Doğdukları yerin ikliminden çok değişik olan bu iklimin sıcak ve rutubetli havası hiç birine yaramamıştı. Yüzden fazla Kızılderili verem teşhisi konulan bir hastalığın kurbanı olmuşlardı. Hükümet çocukları toplayarak Pennsylvania'nın Carlisle şehrindeki Kızılderili okuluna gönderdi. Bu çocuklardan elli kadarı da orada öldü.

Florida'ya gönderilenler yalnızca "düşman" Kızılderililer değildi; aralarında Crook hesabına çalışan iz sürücüler de olan "dostlar"da sürülmüştü. Teğmen Gatewood'u Geronimo'nun saklandığı yere götüren Martine ve Kayitah'a bu hizmetleri karşılığında vaat edilen on at verilmediği gibi, her ikisini Florida'ya gönderip hapse tıktılar. Geronimo'nun Bölgeden çıkmasını önlemeye çalışan, sonra da Crook'un onu bulmasını sağlayan Chato ise ansızın *rancho*'sundan alınarak Florida'ya gönderildi. Kendisine verilmiş toprak ve hayvanları yitirmişti artık. Çocuklarından ikisini Carlisle'a gönderdiler. Çocuklar orada öldü. Özgürlükleri için yiğitçe mücadeler etmişlerdi, ama Chiricahua'lar yok olmaya mahkûmdular.

Florida'ya gönderilenler, sadece onlar değildi. Gila'daki çiftliğinden elde ettikleriyle geçinerek ekonomik bağımsızlık kazanan Aravaipa kabilesinden Eskiminzin de tutuklandı. Apache Kid adıyla tanınan kanundışı biriyle ilişki kurmakla suçlanıyordu. Eskiminzin sağ kalan kırk Aravaipa ile Florida'ya, Chiricahua'ların yanına gönderildi. Daha sonra sürgünlerin hepsi Alabama'daki Mount Vernon Kışlası'na aktarıldı.

George Crook, John Clum ve Hugh Scott gibi birkaç dostlarının çabası olmasaydı, Apache'ler Mobile Irmağı'nda sıtmadan kırılarak yok olacaklardı. Ayı Postu Miles'ın ve Savaş Bakanlığı'nın karşı çıkmasına karşın, bu eski dostları Aravaipa'ların San Carlos'a geri götürülmesini sağlayabildiler. Arizona'lılar Geronimo ve onun Chiricahua'larını eyaletlerinde istemiyorlardı. Kiowa'lar ve Comanche'ler, Chiricahua'ların yıkımını Teğmen Hugh Scott'-

tan öğrenince, bölgelerinin bir bölümünü eski düşmanlarına bıraktılar. 1894'te Geronimo sağ kalabilen sürgünleri Sill Kalesi'ne getirdi. 1909'da öldüğünde hâlâ savaş tutsağı sayılmaktaydı. Apache mezarlığına gömüldü. Aradan çok geçmeden kemiklerinin gizlice mezardan çıkarılıp güneydoğuda bir yere (belki Mogollon Dağları'na, belki Chiricahua Dağlarına, belki de Meksika'daki Sierra Madre dağlarına) götürüldüğünü anlatan bir efsane hâlâ yaşamaktadır. **O, Apache resilerinin sonuncusuydu.**

YABAN SIĞIRLARI GELİYOR

Courtesy of the Bureau of American Ethnology Collection

Dinle, dedi, yaban sığırı geliyor
Böyle dedi işte, yaban sığırları geliyor
Yürüyor, duruyor, geliyorlar
Yaban sığırları geliyor.

ON SEKİZ

HAYALETLERİN DANSI

1887 **Şubat,** ABD Kongresi demiryollarını düzene sokmak için Eyaletlerarası Ticaret Komisyonu'nu kuruyor. 21 Haziran, İngiltere'de Kraliçe Victoria'nın tahta çıkışının ellinci yıldönümü kutlanıyor. 2-4 Temmuz, Kuzeyli ve Güneyli eski askerler Gettysburg'da toplanıyor.

1888 **14 Mayıs,** Brezilya'da kölelik kaldırılıyor. 6 Kasım, Grover Cleveland halkın daha çok oyunu aldığı halde, Benjamin Harrison daha fazla seçim oyu toplayarak Başkanlığa seçiliyor.

1889 **4 Mart,** Benjamin Harrison resmen Başbakanlık görevine getiriliyor. 23 Mart, Başkan Harrison eski Kızılderili Bölgesi olan Oklahoma'yı beyazların yerleşmesine açıyor. 31 Mart, Paris'te Eyfel Kulesi tamamlanıyor. 31 Mayıs, Johnstown'daki sel baskınında beş bin kişi ölüyor. 2-11 Kasım, Kuzey ve Güney Dakota, Montana ve Washington Birlik'in eyaletleri ilân ediliyor.

1890 **25 Ocak,** Dünya çevresindeki yarışı 72 gün, 1 saat, 11 dakika ile Nellie Bly kazanıyor. 1 Haziran, Birleşik Devletler'in nüfusu 62.622.250 ye ulaşıyor. 3-10 Temmuz, Idaho ve Wyoming Birlik'in otuz üçüncü ve otuz dördüncü eyaletleri oluyor.

Eğer bir adam bir şey kaybeder de, sonra geri dönüp dikkatlice ararsa kaybettiğini, mutlaka bulur; işte şimdi. geçmişte vaat ettiğiniz şeyleri vermenizi isterken bunu yapıyor Kızılderililer. Onlara hayvanmışlarcasına davranılmasını doğru bulmuyorum; ve bilmelisiniz ki, bize hayvanmışız gibi davranıldığı için bugün böyle birtakım duygular besliyorum. Yurdumun kötü bir adı olduğu kanısındayım ve iyi bir adı olsun istiyorum. Hem eskiden iyi bir adı vardı yurdumun zaten; bazan oturup düşünüyorum kim ona bu kötü adı yakıştırdı diye.

TATANKA YOTANKA (OTURAN BOĞA)

Buradaki toprağımız bizim için yeryüzünün en değerli varlığıdır. İnsanlar toprak alıyor ve zengin oluyorlar; dolayısıyle bu toprakları korumak biz Kızılderililer için son derece önemlidir.

BEYAZ GÖKGÜRÜLTÜSÜ

Bütün Kızılderililer her yerde durmadan dansetmelidir. Önümüzdeki İlkyaz Yüce Ruh gelecek. Bütün av hayvanlarını geri getirecek. Avdan geçilmeyecek bu topraklarda. Bütün ölü Kızılderililer geri gelece ve yeniden yaşayacaklar. Tıpkı delikanlılar gibi güçlü olacak hepsi, yeniden güç kazanacaklar. İhtiyar kör Kızılderililer yeryüzünü yeniden görmeye başlayacak, gençleşecek ve yaşamanın sevincine varacaklar. Yüce Ruh bu yana geldiğinde, bütün Kızılderililer dağlara çıkacak, beyazlardan uzaklaşacak. O zaman beyazlar Kızılderililere dokunamayacak. Kızılderililer dağlardayken, ırmaklar taşacak ve bütün beyazlar boğulup ölecek. Ondan sonra, sular çekilince, yalnız Kızılderililerin ve her türden av hayvanının kaldığı görülecek. O zaman, büyücü, bütün Kızılderililere durmadan dansetmeleri için haber salınmasını söyleyecek; böylece güzel günler gelecek. Dansetmeyen, bu sözlere inanmayan Kızılderililer küçülecekler küçülecekler, sonunda bir ayak kadar kalacaklar ve bir daha hiç büyümeyecekler. Bazıları da odun haline gelecek ve yakılacak.

PAIUTE'LARİN YALVACI WOVOKA

*
**

TETON SİOUX kabileleri 1876-77 savaşlarının ardından teslim oldukları zaman Powder Irmağı bölgesini ve Kara Tepeler'i kaybetmiş bulunuyorlardı. Hükümetin bundan sonraki girişimi, Büyük Sioux Rezervasyonu'nun batı sınırını 104. boylamdan 103. boylama kaydırmak, böylece Kara Tepeler'e bitişik elli millik bir toprak parçasını daha ayırmak ve buna ek olarak Cheyenne Irmağı'nın kolları arasında kalan değerli topraklara el koymak oldu.

1877'de, hükümetin Sioux'ları Nebraska'dan çıkarmasından sonra, 103. boylamla Missouri Irmağı arasında ince uzun bir toprak parçası kalmıştı. Kızılderililere: Sınırları saptayanlar tarafından verimsiz ve değersiz olduğu çok iyi bilinen 35.000 mil karelik Dakota toprakları.

Bazı hükümet görevlileri bütün Teton'ları Kızılderili Bölgesi'ne aktarmak; bazıları da Teton'lar için Missouri Irmağı boyunca temsilcilikler kurmak istiyordu. Kızıl Bulut ve Benekli kuyruk'un uzun uzadıya karşı koymalarından sonra en sonunda bir uzlaşmaya varıldı. Kızıl Bulut'un Oglala'ları Wazi Ahanhan'daki rezervasyonun güneybatı köşesine yerleşti. Bu arada, çeşitli Oglala çeteleri Beyaz Irmak'ın kuzeyine akan dereler boyunca (Sarı Büyü, Kirpi Kuyruğu ve Yaralı Diz) kalıcı kamplar kurdular. Çam Bayırı'nın doğusunda; Küçük Beyaz Irmak boylarına Benekli Kuyruk ve onun Brulé'leri yerleşti. Temsilciliklerine Koncagül adı verildi. Geri kalan Sioux kabileleri için dört temsilcilik daha kuruldu -Aşağı Brulé, Karga Deresi, Cheyenne Irmağı ve Dinelen Kaya. Temsilcilikler orada nerdeyse bir yüzyıl boyunca kalacak, ama 35.000 mil karelik Büyük Sioux Rezervasyonu'nun büyük bir bölümü azar azar alınacaktı Kızılderililerin elinden.

Tam Teton'lar yeni köylerine yerleşirken, kuzey Avrupa'dan büyük bir göç dalgası geldi, Büyük Sioux Rezervasyonu sınırlarına dayandı. Missouri üzerinde Bismarck'ta, batıya ilerleyen bir demiryolu rezervasyon tarafından kesilmişti. Montana'ya ve Kuzeybatı'ya gitmekte olan yerleşmeciler, rezervasyonun içinden geçecek yolların bir an önce yapılması için büyük bir gürültü kopardılar. Göçmenlere yüksek kârlarla satmak üzere ucuz topraklar peşinde koşan açıkgözler Büyük Sioux Rezervasyonunu parçalamak için planlar tezgâhlamaya koyuldular.

Eskiden olsaydı, Sioux'lar, bütün bu açıkgözleri topraklarından sürüp atmak için savaşırlardı; ama artık ne silâhları vardı, ne de atları, kendilerine yiyecek ve giyecek bile bulamıyorlardı. Hayatta kalan en büyük savaş önderleri Oturan Boğa Kanada'da sürgün hayatı yaşıyordu. Oturan Boğa ve üç bin adamı özgür, silâhlı ve atlıydılar. Belki bir gün geri dönerlerdi.

Tıpkı Meksika'da özgür olan Geronimo gibi, Kanada'da özgür olan Oturan Boğa da Birleşik Devletler hükümetinin gözünde yıkıcı bir öğeydi, bir tehlike sembolüydü. Ordu, Hunkpapa önderi ve adamlarının yeniden kendi denetimine girmesi için büyük çaba göstermekteydi. En sonunda, 1877 Eylülünde, Savaş Bakanlığı Kanada hükümetiyle anlaşarak, General Alfred Terry ve özel bir komisyonun sınırı geçmesini ve Kanada Kraliyet Atlı Polisi eşliğinde Walsh Kalesi'ne doğru yola çıkmasını sağladı. Terry orada Oturan Boğa ile görüşecek ve bütün silâhlarını ve atlarını teslim ederek halkını Büyük Sioux rezervasyonu'ndaki Dinelen Kaya Hunkpapa temsilciliğine ge-

tirirse, hükümet tarafından bağışlanacağını bildirecekti.

Oturan Boğa ilk başlarda Tek Yıldız Terry ile görüşmeye pek yanaşmadı. "Bu Amerikalılarla konuşmakta yarar yok," dedi komisyon başkanı MacLeod'a "Hepsi yalancı, insan hiç bir dediklerine inanamıyor." Oturan Boğa'nın Kanada'dan çıkartılmasından umutlu bulunan komisyon başkanı MacLeod'un ricaları sonucu ancak, Hunkpapa 17 Ekim'deki toplantı için Walsh Kalesi'ne gelmeye razı edildi. (1)

Tek Yıldız Terry kısa bir açılış konuşması yaptı. Oturan Boğa'ya, "Bu senin çeten teslim olmayan tek çete," dedi. "... Daha önce de sana söylediğimiz gibi, ülkedeki bütün halklarla barış içinde yaşamak isteyen Büyük Baba'nın mesajını getirmek için yüzlerce millik yoldan geldik. Şimdiye kadar pek çok beyazın ve Kızılderilinin kanı döküldü. Bu kan dökmeye artık bir son versek iyi olacak." (2)

Oturan Boğa'nın cevabı şu oldu: "Ne yaptık ki böyle diyorsunuz? Hiç bir şey yapmadık. Yağmacılığa sizinkiler zorladı bizi. Başka bir yere gidemediğimizden bu ülkeye sığındık... Neden geldiğini söyle bakalım? Buraya gene yalan söylemeye geldin, değil mi? Ama yalana karnım tok benim! Bana bu dilden konuşulmasın, yani Büyük Anne'min (Kraliçe Victoria) evinde bana yalan söylenmesin! Tek bir söz daha söyleme sakın! Nereden geldinse, hemen dön oraya... Beni verdiğiniz topraklardan çıkardınız. Ben de buraya bu ulusla yaşamaya geldim ve burada kalacağım artık."

Oturan Boğa adamlarından birkaçını da konuşmasına izin verdi. Konuşmacılar arasında çetesine katılan bir Santee ve bir Yankton da vardı. Bunların sözleri de Oturan Boğa'nın söylediklerini pekiştiriyordu. Daha sonra hiç beklenmedik bir şey oldu. Oturan Boğa toplantıya bir kadın getirdi. Bu, Bir-Kere-Konuşan idi. Bazı Kızılderililer bu kadının konuşmasına izin verilmesinin Terry'ye yapılmış açık bir hakaret olduğun sonradan söylediler. Törelere göre, konuklarlar yapılan toplantılara kadınlar katılamazdı. Kadın, Terry'ye. "Bir zamanlar ülkenizde yaşıyor, çocuklarımı orada büyütmeyi tasarlıyordum, ama buna vakit bırakmadınız. Çocuklarını yetiştirebilmek ve kafamı dinletirebilmek için kalkıp bu ülkeye geldim. Sana diyeceğim bu kadar. Hadi artık geldiğin yere dönebilirsin. İşte bunlar benim birlikte yaşayıp çocuklarımı birlikte büyüteceğim dostlarım."

Toplantı sona erdiğinde, Terry, Oturan Boğa'ya daha fazla ısrar etmenin bir yararı olmadığını anlamıştı. Son umudu komisyon üyelerinden MacLeod'daydı. MacLeod Kanada hükümetinin Hunkpapa'lar sorunundaki görüşlerini açıklayacaktı. MacLeod Oturan Boğa'ya Kraliçe hükümetinin onu Kanada'ya sığınmış bir Amerikan Kazılderilisi saydığını, bu yüzden kendisinin bir Kanada Kızılderilisi olduğunu ileri süremeyeceğini anlattı. "Kraliçe hükümetinden bir şey bekleme. Dürüst davrandığın sürece, seni korurlar, o kadar. Tek umudun, yaban sığırlarında, onlar da yakında yok olup gidecek. Sakın düşmanca bir amaçla sınırı geçeyim deme! Böyle bir şeye kalkışırsan, sadece Amerikalıları kendine düşman etmekle kalmazsın, aynı za-

manda Kanada Atlı Polisi'ni ve İngiltere hükümetini de karşında bulursun."

MacLeod'nun söyledikleri Oturan Boğa'nın kararını değiştirmedi; Büyük Anne'nin ülkesinde kalacaktı.

Tek Yıldız Terry ertesi sabah ABD'ne döndü. Savaş Bakanlığı'na verdiği raporda bakanlığı uyarıyordu: "Bize bu denli düşman yığınla Kızılderilinin sınıra böylesine yakın olması, Kızılderili bölgelerimizin barışını tehdit eden bir tehlikedir." (3)

Oturan Boğa'nın sürgün kabilesi Kanada'da dört yıl kaldı. Eğer bu devlet işbirliğine biraz daha yatkın olsaydı, hayatlarını Saskatçhewan ovalarında sürdürüp gideceklerdi. Ne var ki, Kraliçe hükümeti onları öteden beri tehlikeli bir çıbanbaşı ve pahalı bir konuk olarak görüyordu. Onları gözleyebilmek için Atlı Polis'lerin sayısını artırmak zorunda kalmışlardı. Oturan Boğa arada bir parlamentoda şakalara konu oluyordu. 18 Şubat 1878'de Kanada Avam Kamarası üyelerinden biri bir soru önergesi vererek Oturan Boğa'nın sınırı geçmesinden bu yana "hükümetin ek harcamalarının" ne kadar arttığını sordu.

> Sir John MacDonald: "Oturan bir boğanın sınırı nasıl geçebildiğini anlayamıyorum?"
>
> Bay MacKenzie: "Ayağa kalmadıkça geçemez."
>
> Sir John MacDonald: "O zaman da artık oturan boğa olmaz."(4)

İşte Kanada parlamentosunda sürgün Sioux'lara ilişkin bir konu açılınca, yapılan konuşmaların düzeyi buydu. Hiç kimse onlara yardım elini uzatmayı aklından geçirmemişti. Onlara ne giyecek vermişlerdi, ne de yiyecek. Kışın dondurucu soğuğunda Kızılderililer barınaksızlığın ve battaniye yokluğunun acısın fazlasıyla çekiyorlardı. Av hayvanına rastlamak neredeyse olanaksızdı. Et yoktu. Giysi ve çadır örtüsü yapmak için deri bulamıyorlardı. Yurt özlemi gençleri yaşlılardan daha çok etkiliyor gibiydi. Genç Oglala'lardan biri, "Mutlu günler geçirdiğimiz yurdumuzu hatırladıkça, yurt özlemi duyuyoruz," demişti. (5) Mevsimler geçtikçe, aç ve bitkin aileler sınırı geçip Dakota'daki Sioux Temsilciliği'ne teslim olmaya başladılar.

Oturan Boğa yaşabilecekeri bir bölgenin kendilerine verilmesi için Kanadalılara kaç kere başvurduysa, her seferinde İngiliz uyruklu olmadığından toprak dağıtımından yararlanamayacağı söylenerek atlatıldı. 1880 yılının çok sert geçen kışında Sioux atlarının büyük bir çoğunluğu tipiye yakalandılar ve donarak öldüler. İlkyaz geldiğinde, güneye akan yaya sürgün kafilelerinin sayısı daha da arttı ve Oturan Boğa'nın aralarında Safra ve Karga Kral da bulunan en sadık yardımcılarından birkaçı da direnmekten cayarak Büyük Sioux Rezervasoyunu'na döndüler.

Sonunda Oturan Boğa ve halkından sağ kalan 186 kişi 19 Temmuz 1881'de sınırı geçerek Buford Kalesi'ne gittiler. Oturan Boğa'nın sırtında yırtık pırtık pamuklu bir gömlek, partal bir pantolon ve kirli bir harmaniye vardı. Winchester'ini komutana teslim ederken iyiden iyiye yaşlanmış ve bitkin

düşmüş görünüyordu. Ordu onu Dinelen Kaya'daki rezervasyona göndereceği yolundaki sözünü bozarak, Randall Kalesi'ne hapsetti.

1881 yazı sonlarında Oturan Boğa'nın dönüşünü gölgeleyen bir olay meydana geldi. Benekli Kuyruk öldürüldü. Katil bu sefer beyaz değil, Benekli Kuyruk'un kendi kabilesinden Karga Köpek'ti. Karga Köpek, ünlü Brulé reisini kalleşçe vurmuştu. Benekli, Kuyruk cinayet sırasında Gonca Gül bölgesinde atıyla bir yere gitmekteydi.

Bölgedeki beyaz görevliler cinayeti bir kadın meselesiymiş gibi gösterip örtbas ettiler. Ama Benekli Kuyruk'un dostlarına göre, bu reislerinin direnişini kırıp iktidarı Kızılderili Bürosu'nun isteklerine boyun eğecek birine vermeyi amaçlayan bir komplonun sonucuydu. Kızıl Bulut, halkının gönencini savunduğundan dolayı Benekli Kuyruk'u ortadan kaldırmak için yüreksiz bir kaatilin görevlendirildiği kanısındaydi. "Cinayeti bir Kızılderili işledi diye suçu bize yükklediler, ama katil Kızılderiliyi kim kışkırttı acaba?" (6)

Benekli Kuyruk'un ölümünün yarattığı heyecan yatışınca Büyük Rezervasyon'daki bütün Sioux'ların dikkati Randall Kalesi'ne gelen Oturan Boğa'ya çevrildi. Birçok reis ve reis yardımcısı onu ziyaret ederek sağlık dileklerini bildirdiler, saygılarını sundular. Gazeteciler geldiler, onunla görüştüler. Daha önce düşündüğü olmamıştı. Ezilip unutulmamış, aksine ün kazanmıştı. 1882'de bütün Sioux temsilciliklerinden gelen delegeler ona danıştılar. Hükümet Büyük Rezervasyon'u küçük parçalara bölerek arazinin yarısını beyaz göçmenlere satmak istiyordu. Oturan Boğa satışa karşı çıktı; Sioux'ların verecek toprağı yoktu.

Sioux'lar karşı koydukları halde, 1882'de 14.000 mil karelik bir araziyi Kızılderililerin elinden topraklarını almakta uzmanlaşmış Newton Edmunds başkanlığındaki bir komisyona kaptırma tehlikesiyle karşı karşıya geldiler. Edmunds'un yardımcıları, sınır sorunlarında ustalaşmış bir avukat olan Peter Shannon ile yeni İçişleri Bakanı'nın kardeşi James Teller'di. Yanlarında getirdikleri "özel çevirmen" ise Sioux'larla ta Küçük Karga zamanından beri misyonerlik ilişkileri içersinde olan Muhterem Peder Samuel D. Hinman'dan başkası değildi. Hinman'ın kanısınca, Kızılderililer topraktan çok Hıristiyanlığa muhtaçtılar.

Komisyon, temsilcilikten temsilciliğe gezdikçe Hinman reislere bölgeyi altı temsilciliğe üleştireceğini söylüyordu. Ona bakılırsa bu üleştirme çok gerekliydi. Böylece her Sioux kabilesi kendi toprağını bilecek ve var olduğu sürece ona sahip olacaktı. Hinman, Kızıl Bulut'a, "Biz toprağı üleştirdikten sonra Büyük Baba size 25.000 inekle 1000 boğa verecek," demişti. (7) Ancak bu hayvanları alabilmeleri için delegelerin yanlarında getirdikleri bazı kağıtları imzalamaları gerekiyordu. Reislerden hiçbiri okuma-yazma bilmediğinden imzaladıkları kâğıtlarla, söz verilen inek ve boğalara karşılık 14.000 mil karelik araziyi beyazlara kaptırdıklarının farkına varmamışlardı.

Sioux'ların kâğıtları imzalamamakta direndikleri temsilciliklerde, Hinman duruma göre Kızılderilileri ya pohpohluyor yahut da tehdit ediyordu. İmzala-

rın çoğalması için yedi yaşındaki çocukları bile kandırıyordu. Oysa anlaşmaya göre sadece rüştünü ispatlamış erkekler imza verebilirdi. Çamlı Bayır bölgesindeki Yaralı Diz Deresi'nde Hinman Kızılderililere imza vermezlerse, erzak ve yıllık ödeneklerini alamayacakları gibi, Kızılderili Bölgesi'ne gönderileceklerini de söylemişti.

Daha önceleri "kaleme dokunduktan" sonra topraklarının küçüldüğünü görmüş olan yaşlı Siox'lar, Hinman'ın topraklarını çalmaya çalıştığından kuşkulandılar. Çamlı Bayır'daki küçük reislerden biri, Sarı Kafa, imza vermemekte çok direndi. Ama Hinman'ın tehditlerinden korkarak sonunda boyun eğdi. İmza töreni bitip de komisyon üyeleri gittikten sonra, Sarı Kafa yerden aldığı bir avuç toprağı alaycı bir edayla Çamlı Bayır temsilcisi Dr. Valentin MacGillycuddy'ye uzattı: "Topraklarımızın hemen hepsini kaybettik. Kalanı da sen al bakalım. İşte!" (8)

1883 başlarında Edmunds ve Hinman topladıkları imzalarla birlikte Washington'a döndüler. Kongre'den Büyük bölgenin ABD'ne katılmasını sağlayan bir karar çıkarttırmayı başardılar. Bereket, Sioux'ların Washington'daki dostları vakit geçirmeden bu kararı bir soruşturma konusu yaptılar ve toplanan tüm imzalar geçerli bile olsa henüz anlaşmanın gerektirdiği rüştünü ispatlamış Sioux'ların dörtte üçünün imzasının toplanmamış olduğunu belirttiler.

Senatör Henry L. Dawes başkanlığında bir başka komisyon, Edmunds ve Hinman'ın imza toplamada kullandıkları yöntemleri araştırmak üzere hemen Dakota'ya gönderildi. Komisyon üyeri çok geçmeden kendilerinden öncekilerin namussuzluklarını öğrendiler.

Dawes, soruşturma sırasında, Bay Hinman'ın namuslu biri olup olmadığını sordu Kızıl Bulut'a. Kızıl Bulut şöyle cevapladı bu soruyu: "Bay Hinman sizin gibi büyük adamları aldatıyor. Tutmuş bir sürü palavra atmış size, siz de kalkıp bizim fikrimizi almaya gelmişsiniz."

Kırmızı Köpek, Hinman'ın kendilerine inekler ve boğalar vaat ettiğini kabul ediyor, ancak bu konu tartışılırken Sioux topraklarının beyazlara bırakılmasından hiç söz edilmediğini söylüyordu. Ufak Yara da şöyle konuştu: "Bay Hinman bize bölgenin şu durumunda hiç bir Kızılderilinin kendi toprağının neresi olduğunu bilmediğini, bu yüzden Büyük Baba ve Meclisinin bölgeyi üleştirmenin daha iyi olacağına karar verdiklerini söyledi. Biz de kâğıdı imzaladık."

"Peki, Büyük Baba'nın geriye kalan topraklar hakkında ne söylediğinden söz etti mi?" diye soran Dawes'e, Ufak Yara, "Hayır, efendim, bu konuda bir şey söylemedi," cevabını verdi. Beyaz Gökgürültüsü, Dawes'e imzalamış oldukları kâğıdın bir dolandırıcılık belgesi olduğunu söylediğinde, Senatör "dolandırıcılık" sözüyle ne kasdettiğini sordu.

"Dolandırıcılık, gelip topraklarımızı yok pahasına elimizden almaya çalışmalarıdır; ben buna dolandırıcılık derim."

Dawes, "Yani daha fazla para ödersek Kızılderililer topraklarını satar mı

demeye getiriyorsun?" diye sorunca da şu karşılığı verdi: "Hayır, bayım, buna da yanaşmazlar. Topraklarımız bizim yeryüzündeki en kutsal varlığımızdır. İnsanlar toprağa sahip oldukları sürece zenginlikleri artar. Toprağı korumak, biz Kızılderililer için çok önemli bir iştir." (9)

Dawes Komisyonu'nun Dakota'ya gelişinden kısa bir süre önce Oturan Boğa Randall Kalesi zindanından tahliye edilmiş ve Dinelen Kaya'daki Hunkpapa rezervasyonuna gönderilmişti. 22 Ağustosta komisyon Kızılderilileri dinlemek üzere temsilciliğe gelince, o da toplantıya katılmak amacıyla Büyük Irmak'tan temsilciliğe geldi. Komisyon üyeleri hayattaki en ünlü Sioux reisini açıktan açığa görmezden geldiler. Önce Koşan Antilop'un, daha sonra da Kara Ayak Sioux'larının reisi İhtiyar Ot'un oğlu genç John Grass'ın söyledikleri dinlendi.

Sonunda Senatör Dawes çevirmene dönerek, "Sor bakalım, Oturan Boğa'nın kurulumuza bir diyeceği var mıymış," dedi.

Oturan Boğa şu karşılığı verdi: "Konuşmamı isterseniz, konuşurum elbet. Ama siz sadece istediğiniz gibi konuşanları dinlemekten hoşlanırsınız."

Dawes, "Biz Kızılderililerin kendileri adına konuşacak kimseleri önceden seçtiklerini sanırdık," dedi. "Ama konuşmak isteyen çıkarsa yahut Kızılderililerin kendileri adına konuşmasını istedikleri başka biri varsa, onu da seve seve dinleriz."

"Karşınızdakinin kim olduğunu biliyor musunuz?"

"Senin Oturan Boğa olduğunu biliyorum. Söyleyeceğin bir şey varsa seve seve dinleriz."

"Madem ki benim Oturan Boğa olduğumu biliyorsun, Kızılderililer arasındaki yerimden de haberin var mı?"

"Bu temsilcilikteki öbür Kızılderililerle senin aranda bir ayrılık görmüyorum."

"Ben buraya Yüce Ruh'un isteğiyle geldim. Onun isteğiyle reis oldum. Yüreğim kırmızı ve tatlıdır. Yanımdan geçen kim olursa olsun dilini dokundurur da geçer. Şimdiyse, bizimle konuşmaya gelmişsiniz, ama benim kim olduğumdan haberiniz yok. Size şu kadarını söyleyeyim ki, Yüce Ruh'un seçtiği biri varsa o da benim."

"Burada ne sıfatla bulunursan bulun, bizim için farketmez. Söyleyecek bir şeyin varsa, bir an önce söyle. Yoksa toplantıyı dağıtacağız."

"Peki, öyle olsun," dedi Oturan Boğa. "Tıpkı viski çekmiş bir sarhoş gibi davranıyorsun. Oysa ben sana biraz öğüt vermeye gelmiştim." Oturan Boğa, elini şöyle bir sallayınca toplantının yapıldığı odadaki bütün Kızılderililer yerlerinden kalktılar ve onun arkasından odayı terkettiler. (10)

Komisyon üyelerini, Sioux'ların Oturan Boğa gibi güçlü bir önder çevresinde toplanabileceği düşüncesi çok ürkütüyordu. Böyle bir gelişme, kabilelerde *Kızılderili olarak ne kalmışsa* silip atma ve onları beyazlara benzetme amacını güden hükümetin Kızılderili siyasetini altüst edebilirdi. İki dakika içinde gözlerinin önünde Oturan Boğa gücünü saptamış, bu siyaseti bir an-

da yıkabileceğini kanıtlamıştı.

O gün öteki Hunkpapa reisleri Oturan Boğa'ya giderek bağlılıklarını bildirdiler. Ancak reisler komisyon üyelerini küçültücü hareketlerden kaçınması gerektiğini de söylemeyi unutmuyorlardı. Bu adamlar geçen yıl gelen toprak hırsızlarından farklıydılar. Büyük Baba'nın bu temsilcileri, onların topraklarını korumaya gelmişlerdi, ellerinden almaya değil.

Oturan Boğa'ya kalsa, beyazların hiç birine güvenmeyecekti, ama reisleri kırmadı, bir yanlışlık yaptıysa özür dilemeye hazır olduğunu söyledi. Sonra da komisyon üyelerine haber gönderip yeniden toplanmalarını istedi.

Sözlerine, "Buraya kötü davranışım yüzünden özür dilemeye geldim," diye başladı. "Sözlerimi geri alıyorum. Geri alıyorum, çünkü kalbinizi kırdığımı anladım... Herkesin toplantıyı terketmesine yol açan sözlerimi geri alıyorum, ayrıca beni bağışlamanızı diliyorum... Şimdi aklımdan geçenleri dosdoğru anlatacağım. Yüce Ruh'un yukardan bana baktığını ve söylediklerimi işittiğini biliyorum. Dolayısıyla doğruyu söylemek için elimden geleni yapacağım. İsteklerime birinin kulak verip bana yardım elini uzatacağını umuyorum."

Sonra hükümetin yerine getirmediği vaatlerini bir bir sayarak hayatı boyunca tanık olduğu olayları özetledi. Vaktiyle beyazların yolundan gitmeyi kabul etmiş ve sözünde duracağına ant içmiş olduğunu da ekledi. Eğer bir adam bir şey kaybeder de, sonra geri dönüp dikkatlice ararsa kaybettiğini, mutlaka bulur; işte şimdi geçmişte vaat ettiğiniz şeyleri vermenizi isterken bunu yapıyor Kızılderililer. Onlara hayvanmışlar gibi davranılmasını doğru bulmuyorum; ve bilmelisiniz ki, bize hayvanmışız gibi davranıldığı için bugün böyle birtakım duygular besliyorum... Büyük Baba bana haber gönderip bize karşı eskiden beslediği bütün düşmanlığı unuttuğunu ve geçmişe bir sünger çektiğini bildirmişti. Hattâ gelecekte de hiçbir düşmanlık gütmeyeceğini söylemişti. Onun sözüne uyup buraya geldim. Beyazların yolundan ayrılmamamı söyledi, ben de kabul ettim. Bu yoldan ayrılmamak için elimden geleni yapıyorum... Yurdumun kötü bir adı olduğu kanısındaydım ve iyi bir adı olsun istiyorum. Hem eskiden iyi bir adı vardı yurdumun zaten; bazan oturup düşünüyorum kim ona bu kötü adı yakıştırdı diye."

Sonra Oturan Boğa sözüne devam ederek Kızılderililerin durumunu ayrıntıyarıyla anlattı. Kızılderililer beyazların sahip olduğu hiçbir şeye sahip değildi. Ama madem ki beyazlara benzemeleri isteniyordu, o zaman onların da araçları, hayvanları ve arabaları olmalıydı, çünkü "beyazlar hayatlarını böyle kazanıyorlardı."

Komisyon üyeleri, Oturan Boğa'nın özür dilemesini dinleyecekleri, konuşmasına kulak verecekleri yerde, hemen saldırıya geçtiler. Senatör John Logan, Oturan Boğa'yı, bir önceki toplantının dağılmasına yolaçtığı ve kendilerini açıkça sarhoşlukla suçladığı için sert bir dille azarladı. "Şunu söyleyeyim ki, sen bu ülkenin büyük reisi falan değilsin; ne halkın, ne gücün, ne de denetleme yetkin var. Üstelik böyle bir yetkiye sahip olman içi bir gerek-

1888'de ABD hükümeti henüz anlaşmayı bozmaya hazır değildi. Ama ertesi yıl Kongre gerektiğinde bu çareye başvurabilmek için ilk hazırlıklarını yaptı. Politikacılar, satmaya yanaşmazlarsa ellerinden gideceğinden korkarak topraklarının büyük bir bölümünü satmayı kabul etmelerini yeğ tutuyorlardı. Bu tertip yürürse, hükümet anlaşmayı bozmak zorunda kalmayacaktı.

Kızılderililerin General Crook'a güvendiklerini bilen Washinton'daki görevliler, önce onu Sioux'ları kendiliklerinden bölgeyi parçalamazlarsa her şeyi kaybedeceklerine inandırdılar. Crook yeni komisyona başkanlık etmeye razı oldu. Bir önceki komisyonun Kızılderililere önerdiği dönüm başına on bir senti otuz dört sente kadar yükseltme yetkisi almıştı.

Crook, iki dürüst politikacı Ohio'dan Charles Foster ve Missouri'den William Warner'la birlikte 1889 Mayısında Büyük Sioux Rezervasyonu'na gitti. Gerekli dörtte üç imza çoğunluğunu mutlaka sağlamaya kararlıydı. Üç Yıldızlı mavi üniformasını Chicago'da bırakmıştı. Eski düşmanlarının karşısına buruşuk gri yünlü bir giysiyle çıkacaktı. İlk toplantı için özellikle Gonca Gül Temsilciliği'ni seçti. Benekli Kuyruk'un öldürülmesinden bu yana Brulé'ler gruplara ayrılmış bulunuyorlardı. Crook, onların satış belgesini imzalamaya karşı ortak bir direniş göstereceklerini pek sanmıyordu.

Bir temsilcilikten ötekine gidilmesi yerine, bütün reislerin bir yerde toplanarak görüşmelerini savunan Boynuzu Boşalmış Ayıyı dinlemedi bile. Boynuzu Boşalmış Ayı, Crook'u suçlayan bir tavırla, "Burada her şeyi güven altına alıp sonra öteki temsilciliklerde bizim imza verdiğimizi söyleyeceksin, değil mi?" diyordu.

Crook, Büyük Baba'nın komisyon üyelerine Kızılderililerle kedi temsilciliklerinden ayrı ayrı görüşmelerini tembihlediğini söylüyordu. "Şimdi mevsimlerden ilkyaz. Hepiniz bir yere toplanırsanız, ekinlerinize kim bakar?" Ama Boynuzu Boşalmış Ayı gene de işbirliğine yanaşmadı. Yüksekten Uçan Şahin de ona katıldı. Şöyle diyordu: "Bizim için ölçüp biçtiğiniz toprak çok az. Çocuklarımın da çocuk ve torun sahibi olmalarını isterim. Sizse gelmiş benden 'aletimi' kesip atmamı istiyorsunuz. Böylece üremenizi engelleyeceksiniz."

Sarı Kafa ise, " Size ne zaman toprak verdiysek, bir daha geri alamadık. Bu yüzden, topraklarımızı vermeden önce iyice düşünüp taşınacağız," dedi.

Crook, "Doğudaki beyazlar kuşlara benzer," diyordu. " Her yıl civciv çıkartırlar. Doğuda artık yer kalmadığından başka yerlere gitmeleri gerekiyor. Bildiğiniz gibi, son yıllarda batıya el attılar. Hâlâ geliyorlar. İlerde de gelecekler ve bu ülkeyi boydan boya ele geçirecekler. Bunu önleyemezsiniz. Washington'da her şeyi çoğunluk kararlaştırır. Bunlar batıya gelip Kızılderililerin kullanmadıkları geniş toprakları görünce, 'işte burayı istiyoruz!' diyorlar"(14)

Dokuz gün süren görüşmelerden sora Brulé'lerin çoğu, Crook'un öğü-

düne uyarak imza verdiler. Anlaşmayı ilk imzalayan Benekli Kuyruk'un katili Karga Köpek oldu.

Temmuzda komisyon üyeleri Çamlı Bayır'da toplantıyı birkaç yüz atlı savaşçıyla basarak gücünü gösteren Kızıl Bulut'la uğraşmak zorunda kaldılar. Kızıl Bulut ve sadık yardımcılarının sıkı direnişine karşın, komisyon Oglala'-rın yarısından imza almayı başardı. Verdikleri açığı kapamak için daha küçü temsilciliklere gittiler. Aşağı Brulé, İnek Deresi ve Cheyenne Irmağı'nda imza topladılar. 27 Temmuzda Dinelen Kaya'ya vardılar. Dananın kuyruğu kopuyordu. Hunkpapa ve Kara Ayak Sioux'larının çoğunluğu imza vermezse, anlaşma suya düşecekti.

Oturan Boğa ilk toplantılara katıldı, ama hiç konuşmadı. Orada bulunması bile sarsılmaz bir direniş havası yaratıyordu. Crook, "Kızılderililer konuşmaları dikkatle dinliyorlardı, ama pek razı olacağa benzemiyorlardı. Tavırları, kararlarını çoktan veripte 'bakalım daha neler söyleyecekler' diye bekleyen kişilerin tavrıydı."

Dinelen Kaya Sioux'larının sözcüsü John Grass'tı. "Geniş topraklarımız varken," diyordu, "sizin verdiğiniz fiyata satabilirdik. Ne verseniz, kabulümüz olabilirdi. Oysa şimdi artık elimizde kala kala şu küçük parça kaldı, onu siz almak istiyorsunz. Toprağı satmamız için arkamızdan koşan Büyük Baba'nın kendisi. Bu yüzden, verilen fiyatın yeterli olmadığına inanıyoruz. Toprakları bu fiyattan satmayacağız."(15)

Oturan Boğa ve yandaşlariysa, ne fiyat verilirse verilsin, bir karış toprak satmamaya kararlıydılar. Beyaz Gökgürültüsü'nün altı yıl önce Dawes Komisyonu'na söylediği gibi, "Toprakları dünyanın en kutsal varlığıydı."

Birkaç gün süren sonuçsuz tartışmalardan sonra Crook genel toplantılarda kimseyi döndüremeyeceğini anladı. Temsilci McLaughlin'i Kızılderililere tek tek konuşarak, satmaya razı olmazlarsa hükümetin topraklara zorla el koyacağına inandırmakla görevlendirdi. Oturan Boğa bir türlü teslim olmuyordu. ABD'ni neden bir antlaşmayı bozmanın utancından kurtarmak zorunda kalsınlardı?

Beyaz Saçlı McLaughlin John Grass'la gizli bir görüşme yaptı. Temsilci sonradan, "Onu razı edene kadar konuştum," demişti. "En sonunda, onurunu kırmadan, eski durumundan çekildiğini bildiren ve öteki reislerini desteğini sağlayıp sorunu kökünden çözüme vardıracak söylevi hazırladık." (16)

McLaughlin 3 Ağustosta Kızılderili delegelerini bir toplantıya çağırdı. Oturan Boğa'ya haber vermemişlerdi. Temsilci, Oturan Boğa'dan ya da onun ateşli yandaşlarından gelebilecek bir engellemeye karşı toplantı yerinin çevresine dört sıra Kızılderili polisi dizmişti. Oturan Boğa hatlarını yararak toplantı yerine geldiğinde, John Grass McLaughlin'in yardımıyla hazırlanan söylevi bitirmişti bile. Oturan Boğa toplantıların başlangıcından beri ilk olarak konuştu: "Eğer bir itirazınız yoksa, ben de bir şeyler söylemek istiyorum. İtiraz ederseniz konuşmayacağım. Bize kimse toplantıdan sözetmedi. Buraya rastlantı sonucu geldik."

1888'de ABD hükümeti henüz anlaşmayı bozmaya hazır değildi. Ama ertesi yıl Kongre gerektiğinde bu çareye başvurabilmek için ilk hazırlıklarını yaptı. Politikacılar, satmaya yanaşmazlarsa ellerinden gideceğinden korkarak topraklarının büyük bir bölümünü satmayı kabul etmelerini yeğ tutuyorlardı. Bu tertip yürürse, hükümet anlaşmayı bozmak zorunda kalmayacaktı.

Kızılderililerin General Crook'a güvendiklerini bilen Washinton'daki görevliler, önce onu Sioux'ları kendiliklerinden bölgeyi parçalamazlarsa her şeyi kaybedeceklerine inandırdılar. Crook yeni komisyona başkanlık etmeye razı oldu. Bir önceki komisyonun Kızılderililere önerdiği dönüm başına on bir senti otuz dört sente kadar yükseltme yetkisi almıştı.

Crook, iki dürüst politikacı Ohio'dan Charles Foster ve Missouri'den William Warner'la birlikte 1889 Mayısında Büyük Sioux Rezervasyonu'na gitti. Gerekli dörtte üç imza çoğunluğunu mutlaka sağlamaya kararlıydı. Üç Yıldızlı mavi üniformasını Chicago'da bırakmıştı. Eski düşmanlarının karşısına buruşuk gri yünlü bir giysiyle çıkacaktı. İlk toplantı için özellikle Gonca Gül Temsilciliği'ni seçti. Benekli Kuyruk'un öldürülmesinden bu yana Brulé'ler gruplara ayrılmış bulunuyorlardı. Crook, onların satış belgesini imzalamaya karşı ortak bir direniş göstereceklerini pek sanmıyordu.

Bir temsilcilikten ötekine gidilmesi yerine, bütün reislerin bir yerde toplanarak görüşmelerini savunan Boynuzu Boşalmış Ayıyı dinlemedi bile. Boynuzu Boşalmış Ayı, Crook'u suçlayan bir tavırla, "Burada her şeyi güven altına alıp sonra öteki temsilciliklerde bizim imza verdiğimizi söyleyeceksin, değil mi?" diyordu.

Crook, Büyük Baba'nın komisyon üyelerine Kızılderililerle kedi temsilciliklerinden ayrı ayrı görüşmelerini tembihlediğini söylüyordu. "Şimdi mevsimlerden ilkyaz. Hepiniz bir yere toplanırsanız, ekinlerinize kim bakar?" Ama Boynuzu Boşalmış Ayı gene de işbirliğine yanaşmadı. Yüksekten Uçan Şahin de ona katıldı. Şöyle diyordu: "Bizim için ölçüp biçtiğiniz toprak çok az. Çocuklarımın da çocuk ve torun sahibi olmalarını isterim. Sizse gelmiş benden 'aletimi' kesip atmamı istiyorsunuz. Böylece üremezimi engelleyeceksiniz."

Sarı Kafa ise, " Size ne zaman toprak verdiysek, bir daha geri alamadık. Bu yüzden, topraklarımızı vermeden önce iyice düşünüp taşınacağız," dedi.

Crook, "Doğudaki beyazlar kuşlara benzer," diyordu. " Her yıl civciv çıkartırlar. Doğuda artık yer kalmadığından başka yerlere gitmeleri gerekiyor. Bildiğiniz gibi, son yıllarda batıya el attılar. Hâlâ geliyorlar. İlerde de gelecekler ve bu ülkeyi boydan boya ele geçirecekler. Bunu önleyemezsiniz. Washington'da her şeyi çoğunluk kararlaştırır. Bunlar batıya gelip Kızılderililerin kullanmadıkları geniş toprakları görünce, 'işte burayı istiyoruz!' diyorlar"(14)

Dokuz gün süren görüşmelerden sora Brulé'lerin çoğu, Crook'un öğü-

düne uyarak imza verdiler. Anlaşmayı ilk imzalayan Benekli Kuyruk'un katili Karga Köpek oldu.

Temmuzda komisyon üyeleri Çamlı Bayır'da toplantıyı birkaç yüz atlı savaşçıyla basarak gücünü gösteren Kızıl Bulut'la uğraşmak zorunda kaldılar. Kızıl Bulut ve sadık yardımcılarının sıkı direnişine karşın, komisyon Oglala'-rın yarısından imza almayı başardı. Verdikleri açığı kapamak için daha küçü temsilciliklere gittiler. Aşağı Brulé, İnek Deresi ve Cheyenne Irmağı'nda imza topladılar. 27 Temmuzda Dinelen Kaya'ya vardılar. Dananın kuyruğu kopuyordu. Hunkpapa ve Kara Ayak Sioux'larının çoğunluğu imza vermezse, anlaşma suya düşecekti.

Oturan Boğa ilk toplantılara katıldı, ama hiç konuşmadı. Orada bulunması bile sarsılmaz bir direniş havası yaratıyordu. Crook, "Kızılderililer konuşmaları dikkatle dinliyorlardı, ama pek razı olacağa benzemiyorlardı. Tavırları, kararlarını çoktan veripte 'bakalım daha neler söyleyecekler' diye bekleyen kişilerin tavrıydı."

Dinelen Kaya Sioux'larının sözcüsü John Grass'tı. "Geniş topraklarımız varken," diyordu, "sizin verdiğiniz fiyata satabilirdik. Ne verseniz, kabulümüz olabilirdi. Oysa şimdi artık elimizde kala kala şu küçük parça kaldı, onu siz almak istiyorsunz. Toprağı satmamız için arkamızdan koşan Büyük Baba'nın kendisi. Bu yüzden, verilen fiyatın yeterli olmadığına inanıyoruz. Toprakları bu fiyattan satmayacağız."(15)

Oturan Boğa ve yandaşlariysa, ne fiyat verilirse verilsin, bir karış toprak satmamaya kararlıydılar. Beyaz Gökgürültüsü'nün altı yıl önce Dawes Komisyonu'na söylediği gibi, "Toprakları dünyanın en kutsal varlığıydı."

Birkaç gün süren sonuçsuz tartışmalardan sonra Crook genel toplantılarda kimseyi döndüremeyeceğini anladı. Temsilci McLaughlin'i Kızılderililere tek tek konuşarak, satmaya razı olmazlarsa hükümetin topraklara zorla el koyacağına inandırmakla görevlendirdi. Oturan Boğa bir türlü teslim olmuyordu. ABD'ni neden bir antlaşmayı bozmanın utancından kurtarmak zorunda kalsınlardı?

Beyaz Saçlı McLaughlin John Grass'la gizli bir görüşme yaptı. Temsilci sonradan, "Onu razı edene kadar konuştum," demişti. "En sonunda, onurunu kırmadan, eski durumundan çekildiğini bildiren ve öteki reislerini desteğini sağlayıp sorunu kökünden çözüme vardıracak söylevi hazırladık." (16)

McLaughlin 3 Ağustosta Kızılderili delegelerini bir toplantıya çağırdı. Oturan Boğa'ya haber vermemişlerdi. Temsilci, Oturan Boğa'dan ya da onun ateşli yandaşlarından gelebilecek bir engellemeye karşı toplantı yerinin çevresine dört sıra Kızılderili polisi dizmişti. Oturan Boğa hatlarını yararak toplantı yerine geldiğinde, John Grass McLaughlin'in yardımıyla hazırlanan söylevi bitirmişti bile. Oturan Boğa toplantıların başlangıcından beri ilk olarak konuştu: "Eğer bir itirazınız yoksa, ben de bir şeyler söylemek istiyorum. İtiraz ederseniz konuşmayacağım. Bize kimse toplantıdan sözetmedi. Buraya rastlantı sonucu geldik."

Crook, McLaughlin'e döndü: "Oturan Boğa'nın haberi var mıydı toplantıdan?"

McLaughlin yalan söyledi. "Evet efendim. Evet. Herkes biliyordu toplanacağımızı." (17)

O anda John Grass ve öteki reisler öne çıkarak anlaşmayı imzalayıverdiler. Her şey bitmişti. Büyük Sioux Bölgesi, çevresinde beyaz göçmen dalgalarının yükseldiği küçük adalara bölünmüştü. Oturan Boğa toplantı yerinden ayrılmadan önce bir gazeteci toprakların beyazlara bırakılması konusunda Kızılderililerin ne duyduklarını sordu.

Oturan Boğa haykırdı: "Kızılderililer ha! **Benden başka Kızılderili kalmadı!**"

Büyük Bölge'nin parçalanmasından bir yıl sonra, 9 Ekim 1890'da (Otların Kuruduğu Ay), Cheyenne Irmağı rezervasyonundan bir Minneconjou Dinelen Kaya'ya gelerek Oturan Boğa'yı ziyaret etti. Bu Kızılderilinin adı, Tepen Ayı idi. Tepen Ayı, Hayalet Dansı dininin kurucusu Pauite Mesih'i Wovoka'dan haberler getirmişti. Tepen Ayı ve kayınbiraderi Tıknaz Boğa, Parıldayan Dağlar'ın ardında Mesih'i aramaktan yeni dönmüşlerdi. Bu hac seferini duyan Oturan Boğa, Hayalet Dansı hakkında bilgi almak üzere Tepen Ayı'yı çağırtmıştı.

Tepen Ayı, Oturan Boğa'ya, bir sesin kendisine gidip, öbür dünyadan geri dönerek yeryüzüne yerleşen Kızılderili ruhlarıyla buluşmasını emrettiğini anlattı. Demir At'ın arabalarına binerek güneşin battığı yere, ta demiryolunun bittiği yere kadar gitmişlerdi. Tepen Ayı'nın yanında Tıknaz Boğa'dan başka dokuz Sioux daha vardı. Orada daha önce hiç görmedikleri iki Kızılderili onları karşılamış, kardeşçe davranarak ekmek ve at vermişlerdi. Bu Kızılderililer onlara at da bulmuştu. Sonra dört gün at üstünde yolculuk ederek Piramit Gölü'ndeki (Nevada) Balık Yiyenler'in kampına varmışlardı.

Balık Yiyenler ziyaretçilerine İsa'nın yeniden dünyaya döndüğünü bildirmişlerdi. Tepen Ayı'ya bakılırsa, onları oraya çağıran mutlaka İsa'nın kendisiydi. Bu, onların yazgısıydı. Daha sonra, Mesih'i görebilmek için Walter Gölü'ndeki rezervasyona kadar gitmeleri gerekmişti.

Tepen Ayı ve arkadaşları Walter Gölü'nde çeşitli dillerden konuşan yüzlerce Kızılderiliyle birlikte beklemişlerdi. Bu Kızılderililerin hepsi de başka başka bölgelerden Mesih'i görmeye gelenlerdi.

Üçüncü gün, güneş batmadan az önce, İsa ortaya çıkınca Kızılderililer onu aydınlatabilmek için büyük bir ateş yakmışlardı. Tepen Ayı o ana kadar İsa'nın misyonerler gibi beyaz derili olduğunu sanıyordu, ama karşılarındaki adam daha çok Kızılderiliye benziyordu. Bir süre sonra ayağa kalkan İsa, bekleşip duran kalabalığa hitap etmeye başladı. "Sizi ben çağırttım. Hepinizi birarada gördüğüme sevindim," demişti. "Sizinle az sonra ölüp gitmiş akrabalarınız hakkında konuşacağız. Çocuklarım, söyleyeceklerimi can kulağıyla dinleyin. Size bir dans öğreteceğim. Hepiniz dans ede-

*44. Paiute'lerin yalvacı Wovoka * Fotoğraf Smithsonian Institution'ın izniyle kullanılmıştır.*

*45. Tepen Ayı * David F. Barry'nin çektiği bu fotoğraf Denver Halk Kitaplığı'ndadır.*

*46. Sioux'lardan Tıknaz Boğa * David F. Barry'nin çektiği bu fotoğraf Denver Halk Kitaplığı'ndadır.*

*47. John Grass * David F. Barry'nin çektiği bu fotoğraf Denver Halk Kitaplığı'ndadır.*

ceksiniz. Dansa hazırlanın. Dans bittikten sonra sizinle konuşacağım." Sonra dansetmişlerdi. Herkesin katıldığı dans boyunca İsa şarkı söylemişti. Gecenin geç vakitlerinde Mesih durdurana kadar "Hayalet Dansı"nı yapıp durdular. (18)

Ertesi sabah Tepen Ayı ve arkadaşları Mesih'in yanına giderek çarmıha gerilmesinden kalan yara izlerini görmek istemişlerdi; temsilciliklerdeki misyonerler öyle söylüyorlardı ya. Bileğinde ve yüzünde gerçekten de birer yara iz vardı. Ama ayaklarını görememişlerdi. Mesih'in ayaklarında mokasenleri vardı çünkü. Bütün gün onlarla konuşmuştu. Başlangıçta, Tanrı dünyayı yaratmış ve insanlara doğru yolu göstermesi için İsa'yı göndermişti. Ama beyazlar kendisine kötü davranıp yaralayınca gökyüzüne çekilmişti İsa. İşte şimdi, bir Kızılderili olarak dünyaya dönmüştü ve her şeyi eski haline dönüştürecek, hatta daha da yetkinleştirecekti.

Gelecek ilkyazda, otlar diz boyuna vardığında, dünya yeni bir toprakla örtülecek ve beyazlar bu toprağın altına gömüleceklerdi. Toprağın üstündeyse, taze otlar, akarsular, ağaçlar olacaktı. Büyük yaban sığırı ve vahşi at sürüleri geri gelecekti. Hayalet Dansı'nı eden Kızılderililer göğe çekilecekler ve bu yenilenme dalgası dininceye kadar boşlukta asılı kalacaklardı. Sonra da yalnız Kızılderililerin yaşayacağı yeni dünyaya, atalarının ruhları arasına döneceklerdi.

Walter Gölü'nde birkaç gün kalan Tepen Ayı ve arkadaşları Hayalet Dansı'nı öğrenmişlerdi. Sonra atlarına binerek demiryoluna dönmüşlerdi. Yolda Mesih üstlerinden uçmuş, bu yeni dansın şarkılarını onlara öğretmişti. Demiryolunda onlardan ayrılmış, kabilelerine dönüp öğrendiklerini başkalarına da öğretmelerini tembihlemişti. Gelecek kışı atlattıktan sonra, yeniden hayata dönen atalarının ruhlarını getirecekti onlara.

Dakota'ya döndükten sonra, Tepen Ayı, yeni dansı Cheyenne Irmağı'ndakilere öğretirken Tıknaz Ayı, Gonca Gül'de ve ötekiler de, Çamlı Bayır'da bu yeni dansı yayıyorlardı. Tepen Ayı'ya bakılırsa, Koca Ayak'ın Minneconjou'larının çoğunu, kocalarını ve erkek akrabalarını Uzun Saçlı, Üç Yıldızlı ve Ayı Postu'yla yapılan savaşlarda kaybetmiş kadınlar oluşturuyordu. Bunlar, ölü savaşçıları mutlaka geri getirmek istediklerinden bayılana kadar dansediyorlardı.

Oturan Boğa Tepen Ayı'nın Mesih ve Hayalet Dansı hakkında söylediklerini sonuna kadar dinledi. Kendisi ölülerin geri dönerek yeniden yaşayabileceklerine inanmıyordu. Ama kabilesi bir kere Mesih'in adını işitmişti. Dansa katılmazlarsa, diriliş sırasında İsa'nın onları unutarak kaybolmalarına göz yumacağından korkuyorlardı. Oturan Boğa'nın, kabilesinin bu dansa katılmasına bir diyeceği yoktu. Ne var ki, bazı temsilcilerin ayinleri durdurmak için asker getirdiklerini öğrenmişti. Askerlerin kabile halkını korkutmasından, hatta ateş açmalarından kaygılanıyordu. Tepen Ayı, Kızılderililer üzerine büyülü işaretler çizilmiş kutsal Mesih-Ruh gömleklerinden giyerler-

se, hiçbir zarar görmeyeceklerini söyledi. Bu gömleklere Mavi Ceketlilerin kurşunları bile işlemiyordu.

İçinde biraz kuşku kalmakla birlikte, Oturan Boğa, Tepen Ayı'yı Dinelen Kaya'da kendileriyle bir süre kalarak Hayalet Dansı'nı öğretmeye çağırdı. Yaprakların Döküldüğü Ay'dı. Batıdaki bütün Kızılderili temsilciliklerinde Hayalet Dansı rüzgârın körüklediği bir bozkır yangını gibi yayılıyordu. Dakota'dan Arizona'ya, Kızılderili Bölgesi'nden Nevada'ya kadar her yerde telaşlı Kızılderili Bürosu müfettişleri ve subaylar bu dansın ne anlama geldiğini keşfetmeye çalışıyorlardı. Güz başlarında, raporlarını verdiler: Hayalet Dansı'nı durdurun!

Beyaz Saçlı McLaughlin, "Uygarlığın eşiğindeki bir ulus için bunda daha zararlı bir din olamaz," diyordu. Kendisi koyu bir Katolik olduğu halde, öteki temsilcilerin çoğu gibi o da bu dinin tümüyle Hıristiyan olduğunu kavrayamamıştı. Ayinlerdeki değişikliği bir yana bırakırsak, öğretisi herhangi bir Hıristiyan Kilisesi'nin öğretisinden farksızdı.

Mesih, "Kimseyi incitmeyin. kimseye zarar vermeyin. Kavga etmeyin. Her zaman dürüst olun," diyordu. Şiddet alehtarlığını ve kardeşlik sevgisini öğreten din Kızılderililerden şarkı söyleyip dansetmekten başkaca bir şey de istemiyordu. Mesih dirilişi gerçekleştirecekti.

Ne var ki, Kızılderililerin dansı temsilcileri telaşa düşürmüştü bir kere. Onları çağrısına uyan askerler de çoktan yürüyüşe geçmişlerdi.

Tepen Ayı'nın Dinelen Kaya'ya gelerek Oturan Boğa'nın kabilesine Hayalet Dansı'nı öğretmeye başlamasından bir hafta sonra Beyaz Saçlı McLaughlin onu bölgeden çıkarmak üzere bir düzine Kızılderili polisi gönderdi. Tepen Ayı'nın yarattığı kutsal havadan ürken polisler, McLaughlin'in emrini Oturan Boğa'ya bildirmeyi seçtiler. Ama reis bu konuda hiçbir şey yapmayacağını söyledi. 16 Ekimde MacLaughlin daha kalabalık bir polis kuvvetiyle Tepen Ayı'yı bölge sınırları dışına çıkarttı.

Ertesi gün McLaughlin Kızılderili Bürosu Danışmanı'na Dinelen Kaya'daki "bu yıkıcı dinin" arkasındaki gerçek gücün Oturan Boğa olduğunu bildirdi. Reisin tutuklanarak bölgeden çıkarılmasını ve askeri bir cezaevine gönderilmesini istiyordu. Danışman, Savaş Bakanı'yla görüştü. İkisi bu tedbirin sorunu çözmekten çok, olumsuz yönde körükleyeceğine karar verdiler.

Kasım ayı ortalarında, Hayalet Dansı öyel yaygınlaşmıştı ki, bütün öteki işler hemen hemen durmuştu. Hiçbir öğrenci okuluna gitmiyordu. Dükkânlar bomboştu. Küçük çiftliklerde hiçbir işe bakılmıyordu. Çamlı Bayır temsilcisi durumdan ürkerek Washington'a bir telgraf çekti: "Kızılderililer kar altında çılgınca dans ediyor... Korunmaya muhtacız. Reisler tutuklanıp ortalık yatışana kadar askeri bir cezaevine gönderilsinler. Bu tedbirler hemen alınmalı."(19)

Tekmaz Boğa, müminlerini toplayıp Beyaz Irmak'ın aşağılarına, Kötü Topraklar'a götürdü. Birkaç gün içersinde sayıları üç bini geçmişti. Dondu-

rucu soğuğa karşın, Hayalet Gömleklerini giyip sabahtan gece yarısına kadar dans ediyorlardı. Tıknaz Boğa dansedenlere askerler kendilerini durdurmaya gelirse korkmamalarını tembih ediyordu. "Atları toprağa gömülecek. Süvariler atlarından atlayacaklar, ama onlar da gömülmekten kurtulamayacaklar."(20)

Cheyenne Irmağı'nda Koca Ayak'ın kabilesi 600 kişiye ulaşmıştı. Bunların çoğunu dullar meydana getiriyordu. Temsilci onları durdurmaya kalkışınca Koca Ayak dans edenleri topladı ve Derin Dere'deki kutsal yere götürdü.

20 Kasımda Kızılderili Bürosu, temsilcilerden telgrafla, "Hayalet Dansı'nın elebaşıları"nın adlarını bildirmelerini istedi. Washington'da düzenlenen liste, Ayı Postu Miles'in Chicago'daki karargâhına ulaştırıldı. Miles listede Oturan Boğa'nı adını görür görmez, bütün karışıklıkların onu başının altından çıktığına kara verdi.

Miles, askerlerin girişeceği bir tutuklama harekâtının ortalığı karıştıracağını biliyordu. Bu yüzden, Oturan Boğa sorununu sessizce halletmek istiyordu. Ayı Postu, bunu sağlayabilmek için Oturan Boğa'nın hayatta en çok güvendiği birkaç kişiden birine Buffalo Bill Cody'ye başvurdu. Buffalo Bill Oturan Boğa'yı ziyaret ederek onu Chicago'da Miles'le görüşmeye razı etmeyi üstlendi. (Belgeler Cody'nin, bunu başarırsa, Oturan Boğa'nın hapse tıkılmasına yol açacağını bilip bilmediği konusunda bulanıktır.)

Buffalo Bill, Dinelen Kaya'ya vardığında,işbirliğine yanaşmayan bir Temsilci'yle karşılaştı. Cody'nin, tutuklama çabasını engelleyip yalnızca Oturan Boğa'nın kızgınlığını artıracağından korkan McLaughlin Washington'dan Cody'ni yetkilerinin geri alınmasını istedi. Cody, Oturan Boğa'yı bile göremeden Dinelen Kaya'dan ayrıldı, öfke içinde Chicago'ya döndü.

Bütün bunlar olup biterken, ordu da Çamlı Bayır'a yerleşmişti. Askerlerle Kızılderililer arasında gergin bir hava esmekteydi. Eski temsilcilerden Dr. Valentine McGillycuddy sorunun çözüme vardırılabilmesi için oraya gönderilmişti. McGillycuddy'e göre, dansların devam etmesine izin verilmeliydi: **"Askerlerin gelişi Kızılderilileri ürküttü. Bizdeki Yedinci Gün Dirilişine İnananlar, Kurtarıcı'nın ikinci gelişine hazırlanıp miraç giysilerine bürününce, ordu harekete geçirilmiyorsa, Kızılderililer de neden aynı haktan yararlanmasınlar? Askeri birlikler çekilmezse, kargaşalık çıkacağı gün gibi ortadadır."** Bu görüş gerçektende doğru çıktı. 12 Aralıkta Yates Kalesi komutanı Tuğgeneral William F. Drum, General Miles'den şu emri aldı: "Oturan Boğa'yı tutuklayın. Bu emri en iyi şekilde uygulayabilmek için temsilci McLaughlin'in işbirliğini sağlayın."(21)

15 Aralık 1890'da şafak sökmeden az önce, Kırk üç Kızılderili polis, Oturan Boğa'nın tahta kulübesini sardı. Gerektiğinde yardımlarına koşmak üzere bir süvari müfrezesi üç mil ötede bekliyordu. Kızılderili birliğinin komutanı Boğa Başı, Oturan Boğa'yı döşemeye uzanmış uyurken buldu.

Uyandırılan reis kuşkuyla Boğa Başı'na baktı. "Burada ne arıyorsun?"

Boğa Başı, "Seni tutukluyorum," dedi. "Benimle temsilciliğe geleceksin."

Oturan Boğa esneyerek kalktı. "Peki, giyineyim de gelirim," dedi. Sonra polisten atının eyerlenmesini istedi.

Boğa Başı'yla Oturan Boğa kulübeden çıktıklarında dışarda bir yığın Hayalet Dansçısı toplanmıştı. Bir polise dört Kızılderili düşüyordu. Dansçılardan Ayı Tutan öne çıktı. "Onu götüreceğini sanıyorsun, ha! Asla götüremeyeceksin!"

Boğa Başı tutsağına sakin sakin, "Hadi, gel," dedi. "Bakma sen kimseye." Ama Oturan Boğa direnmeye kalkışınca Boğa Başı ve çavuş Kırmızı Balta onu atına doğru sürüklemek zorunda kaldılar.

Ayı-Tutan ansızın harmaniyesini fırlatarak bir tüfek çıkardı. Boğa Başı'na ateş edip onu böğründen vurdu. Boğa Başı yere düşerken saldırganı vurmaya çalıştı, ama kurşun Oturan Boğa'ya rastgeldi. Hemen aynı anda Kırmızı Balta da **Oturan Boğa'yı kafasından vurarak öldürdü.**

Silahlar patlarken Buffalo Bill'in Oturan Boğa'ya armağan ettiği eski gösteri atı numaralarına başlamıştı. Dimdik oturdu, bir ayağını kaldırdı. Seyredenler onun Hayalet Dansı yaptığını sandılar. Ama at numarasını bitirir bitirmez uzaklaştı ve vahşi kavga sona erdi. Yetişen süvari müfrezesi Kızılderili polisleri tamamıyla yok olmaktan kurtardı."(22)

ON DOKUZ

YARALI DİZ

Tüm umutlar yitmişti yeryüzünde, Tanrı bizi unutmuştu sanki. Bazıları Tanrı'nın Oğlu'nu gördüklerini söylediler; bazılarıyla hiç görmedi O'nu. Ama gelmiş olsaydı, daha önce olduğu gibi inanılmaz şeyler yapardı. Biz O'nun geldiğinden kuşkulanıyorduk, çünkü ne kendisini görmüştük, ne de yaptıklarını.

Bilmiyorlardı; umursamıyorlardı. Denizde yılana sarılırcasına sarıldılar bu umuda. Çılgınlar gibi haykırarak O'ndan yardım dilendiler. O'nun verdiği ileri sürülen söze sımsıkı sarıldılar.

Beyazlar korkmuşlardı,askerleri çağırdılar. Biz can derdine düşmüştük, beyazlarsa kendi canlarını istiyoruz sandılar. Askerlerin geldiğini işittik. Korkmadık. Onlara derdimizi anlatabileceğimizi ve yardım göreceğimizi umduk. Beyazlardan biri askerlerin bizi öldürmeye geldiklerini söyledi. Gerçi inanmadık; ama bazıları iyice korkmuştu, Kötü Topraklar'a kaçtılar.

KIZIL BULUT

*
**

HAYALET DANSI dinin ayakta tutucu gücü olmasaydı, Sioux'lar, Oturan Boğa'nın katledilmesi karşısında duydukları üzüntü ve öfkeye kapılarak, askerlerin topuna, tüfeğine rağmen ayaklanabilirlerdi. Beyazların çok yakında ortadan koybolacaklarına ve otlar yeniden yeşerdiğinde ölü akraba ve dostların geri döneceğine olan inançları o kadar güçlüydü ki, en ufak bir misillemeye kalkışmadılar. Ne varki, Hayalet Dansı kamplarından birine sığınmak ya da son büyük reis Kızıl Bulut'a katılmak isteyen öndersiz Hunkpapa'lar Dinelen Kaya'dan kaçtılar. Geyiklerin Boynuzlarını Döktüğü Ay (17 Aralık) kaçan Hunkpapa'lardan yüz kadarı Koca Ayak'ın Kiraz Deresi yakınındaki Minneconjou kampına geldiler. Aynı gün Savaş Bakanlığı Koca Ayak'ın yakalanıp hapsedilmesi için emir çıkardı. "Huzuru bozanlar" listesinin başında yer alanlardandı Koca Ayak.

Koca Ayak, Oturan Boğa'nın öldürüldüğünü işitir işitmez, Kızıl Bulut'un kendilerini askerlere karşı koruyacağını umut ederek Çamlı Bayır'a doğru

yola çıkardı halkını. Yolda zatürreeye yakalandı ve kanama başlayınca arabaya binmek, yola arabayla devam etmek zorunda kaldı. 28 Aralıkta Kirpi Deresi'ne yaklaştıklarında Minneconjou'lar dört süvari birliğinin yaklaştığını gördüler. Koca Ayak hemen arabasına beyaz bayrak çekilmesini emretti. Öğleden sonra saat iki sıralarında, yattığı yerden doğrulmuş, ABD Yedinci Süvari Bölüğü Komutanı Binbaşı Samuel Whitside'ın elini sıkıyordu Koca Ayak. Koca Ayak'ın üzerinde yattığı battaniyeler ciğerlerinden gelen kanla kıpkızıl olmuştu; Whitside'la boğuk bir fısıltıyla konuşurken burnundan damlayan kanlar kuru soğuktan donuyordu.

Whitside, Koca Ayak'a, kendisini Yaralı Diz Deresi'ndeki bir süvari kampına götürmek üzere emir aldığını söyledi. Minneconjou reisi, kendisinin de aynı yöne gittiğini, halkını güvenlik altına almak için Çamlı Bayır'a götürdüğünü anlattı.

Bunun üzerine, Binbaşı Whitside melez iz sürücü John Shangreau'ya dönerek, Koca Ayak'ın çetesinin silâhlarını almasını emretti.

"Bakın, binbaşı," diye cevap verdi Shangreau, "böyle bir şey yaparsak, hiç yolu yok çatışma çıkar; çatışma çıktığı zaman da erkekler kaçar kurtulur, sadece kadınlarla, çocukları öldürmekle kalırsınız."

Ama Whitside, Koca Ayak'ın Kızılderililerinin yakalanmasında silahlarına ve atlarına el konulmasında ısrar etti. "Önce kampa götürsek, atlarıyla silahlarını orada alsak daha iyi olacak galiba," dedi Shangreau.

"Pekâlâ," dedi Whitside. "Koca Ayak'a, Yaralı Diz'deki kampa doğru yola koyulmalarını söyle öyleyse." (1)

Hasta reise bir göz attı binbaşı, sonra sıhhiye arabasının getirilmesini emretti. Sıhhiye arabasının içi daha sıcak olurdu, zıp zıp zıplayan yaysız arabadan daha rahat yolculuk ederdi Koca Ayak. Reis sıhhiye arabasına aktarıldıktan sonra, Whitside Yaralı Diz'e doğru yürüyüşe geçecek askerleri düzene soktu. En başa iki süvari birliği geçti, onların arkasından sıhhiye arabası ve öteki arabalar geliyor, en arkada da Kızılderililer, yanlarında öteki iki süvari birliği ve iki Hotchkiss topundan meydana gelen batarya yer alıyordu.

Kafile son tepeyi de aşıp Yaralı Diz adı verilen yere doğru, yani Chankpe Opi Wakpala'ya doğru son yamacı inerken alacakaranlık çökmek üzereydi. Ölgün ışıkta danseden küçük buz kristalleri ve akşam karanlığı, iç karartıcı görünüme doğaüstü ve anlatım katıyordu. Bu donmuş derenin gizli bir yerinde Azgın At'ın yüreği yatıyordu; ve Hayalet Dansçıları, bu gövdesiz ruhun, ilkyazın ilk yeşeren otuyla birlikte gelecek olan yeni toprağı sabırsızlıkla beklediğine inanıyorlardı.

Kızılderililer Yaralı Diz Deresi'ndeki süvari kampında durdurulup dikkatle sayıldılar. 120 erkek, 230 kadın ve ve çocuk vardı. Binbaşı Whitside karanlığın çökmekte olduğunu hesaba katarak tutukluların silâhlarına el koymak için sabaha kadar beklemeyi kararlaştırdı. Onlara askerî kampın güne-

yinde bir kamp yeri ayırdı, tayınlarını dağıttı ve yeterince çadırları olmadığını görerek tente verdi. Koca Ayak'ın çadırına bir soba koydurttu ve hasta reise bakması için bir hekim gönderdi. Tutukluların kaçmaması için de, iki süvari birliğini muhafız olarak Sioux çadırlarının çevresine dikti, sonra ki Hothckiss topunu kampa bakan bir yüksekliğe yerleştirdi.

İki milden fazla atış menzili olan bu topların namluları bütün Kızılderili çadırlarını içine alacak bir şekilde yerleştirilmişti.

Daha sonra, o aralık gecesinin karanlığında, Yedinci Alay'ın geri kalan kısmı doğudan geldi, sessizce Binbaşı Whitside'ın birliklerinin kuzeyine sokuldu. Bu kez, harekâtın başına Custer'ın eski alayına komuta eden Albay James W. Forsyth getirilmişti. Albay Forsyht, Binbaşı Whitside'a, Koca Ayak'ın çetesini Omaha'da bir askerî cezaevine konulmak üzere Union Pasifik Demiryolu'na götürme emri aldığını bildirdi.

Forsyth ve subayları, kampa bakan yamaca iki Hotchkiss topu daha yerleştirdikten sonra, Koca Ayak'ın yakalanışını kutlamak amacıyla iki fıçı viksinin başına çöktüler.

Reis uyumadan çadırında yatıyor, güçlükle nefes alıyordu. Koruyucu Hayalet Gömlekleri'ne ve yeni Mesih'in kehanetlerine olan inançlarına rağmen, çevrelerini sarmış bulunan süvarilerden korkuyordu Kızılderililer. Bu savaşçılardan bazıları, on dört yıl önce, Küçük Bighorn'da, bu asker reislerden bazılarının -Moylan, Varnum, Wallace, Godfrey, Edgerly- yenilgilerine yardımcı olmuşlardı. Ve şimdi, bu asker reislerin kalbinde intikam ateşinin hâla yanıp yanmadığını düşünüyordu Kızılderililer.

"Ertesi sabah bir boru sesi duyuldu," diye anlatıyordu Koca Ayak'ın yıllar sonra adını Sakallı Dawey olarak değiştiren savaşçılarından Wasumaza. "Sonra askerlerin atlarına bindiğini ve çevremizi sardığını gördüm. Herkesin bir konuşma için ortaya gelmesi, sonra Çamlı Bayır temsilciliğine doğru yola çıkacağımız bildirildi. Koca Ayak çadırının önüne çıkarıldı. Hemen oracığa oturdu, kabilenin ihtiyarları da çevresini aldılar, sağına soluna oturdular."

Kahvaltı tayını olarak peksimet dağıtıldıktan sonra, Albay Forsyth artık silâhlarının alınacağını söyledi Kızılderililere. "Silâhlarımızı istediler," diye anlatıyordu Beyaz Mızrak, "biz de tuttuk verdik silâhlarımızı, ortada bir yere yığdılar silâhları, Ne var ki asker reisler toplanan silâhları yeterli görmemişlerdi, askerleri çadırları aramaya gönderdiler. "Çadırlara dalıyorlar, yatak yorgan ne varsa dışarı çıkarıp delik deşik ediyorlardı," diyordu Köpek Reis. "Baltalarımızı, çadır kazıklarımızı dışarı çıkartıp silâhların yanına yığdılar." (2)

Ama asker reisler bununla da yetinmeyip, savaşçılara harmaniyelerini çıkartmalarını ve kendilerini aramaları için askerlere izin vermelerini emrettiler. Kızılderililerin öfkeleri yüzlerinden okunuyordu açıkça, ama sadece büyücü Sarı Kuş açık bir davranış koydu ortaya. Hayalet Dansı adımlarıyla ile-

ri atıldı, savaşçıları askerlerin kurşunlarının kutsal gömleklerinden geçmeyeceğine inandırmak için kutsal şarkılardan birini söyledi. "Kurşunlar sizi bulamayacak," diye şarkı söylüyordu Sioux dilinde. "Kırlar geniştir, kurşunlar sizi bulamayacak." (3)

Askerler aramada sadece iki tüfek bulabildiler. Tüfeklerden biri, Kara Çakal adlı bir Minneconjou'ya ait yeni bir Winchester idi. Kara Çakal bu tüfeğe çok para ödediğini ve tüfeğin kendisine ait olduğunu haykırarak başının üstüne kaldırdı Winchester'i. Yıllar sonra Sakallı Dawey Kara Çakal'ın sağır olduğunu hatırlayacaktı. "Eğer üstüne varmasalardı, kendiliğinden gidip oracığa bırakacaktı silâhını. Omuzundan yakalayıp itelediler. O sırada bile kötü bir niyeti yoktu. Kimseye doğrultmuş değildi tüfeğini. Niyeti, silâhı yere bırakmaktı. Üstüne geldiler, yere koymak üzere olduğu tüfeğe yapıştılar. Tam Kara Çakal'ı yere savurdukları sırada bir silâh sesi duyuldu. O anda kimsenin vurulup vurulmadığını bilemem, ama arkasından ortalık karışıverdi."

"Ortalığı koca bir çadır bezinin yırtılışını andıran bir gürültü kaplamıştı," diye anlatıyordu Kaba Tüy. Düşmandan - Korkan ise, çatışmayı, "şimşekler çakıyordu sanki" diye dile getiriyordu. (4)

Dolanan Atmaca ise Kara Çakal'ın çılgın bir genç olduğunu, herkes üzerinde kötü bir izlenim uyandırdığını ve aslında beş paralık değeri olmadığını söylüyordu. İlkin Kara Çakal'ın silâhını ateşlediğini, askerlerin ancak o zaman karşılık verdiklerini ve böylece kıyımın başladığını ileri sürüyordu. (5)

Kıyımın ilk anlarında, karabina sesleri sağır ediciydi, ortalık barut dumanına boğulmuştu, göz gözü görmüyordu. Donmuş toprağın üzerine yıkılıp ölenler arasında Koca Ayak da vardı. Sonra bir ara silâh sesleri yavaşladı; küçük Kızılderili ve asker toplulukları arasında bıçaklar, hançerler ve tabancalarla göğüs göğüse bir çarpışma başladı. Üstlerinde çok az silâh bulunan Kızılderililer çok geçmeden kaçmak zorunda kaldılar; bunun üzerine tepedeki büyük Hotchkiss topları ölüm kusmaya başladı; yukardan büyük bir hızla yağan mermiler Kızılderili kampının tozunu havaya savuruyor, uçuşan şarapnel parçaları çadırları paramparça ediyor, erkekleri, kadınları ve çocukları acımasızca öldürüyordu.

"Kaçmaya çalıştık," diyordu Gelincik Louise. "Ama yaban sığırı gibi bir bir vurdular bizi. Beyazların içinde de iyi insanlar bulunduğunu biliyorum, ama kadınları ve çocukları vurduklarına bakılırsa askerler çok kötü insanlar olmalı. Kızılderili askerler beyaz çocuklara asla böyle yapmazlardı.

"Ben de kaçanların arkasından koşuyor, onlara yetişmeye çalışıyordum," diye anlatıyordu bir başka genç kadın, Hakiktawin, "büyükbabam, büyükannem ve ağabeyim koyağı geçerlerken öldürülmüştü; sonra ben de vuruldum; sağ kalçamdan ve sağ ayak bileğimden vurulmuştum, oraya

*48. Yaralı Diz'de can veren Koca Ayak'ın donmuş ölüsü * Fotoğraf Smithsonian Institution'ın izniyle kullanılmıştır.*

çöktüm kaldım. Yürüyemiyordum. Sonra bir asker geldi, beni alıp yukarı götürdü. Orada küçük bir kız geldi yanıma, harmaniyemin altına girdi, büzülüp kaldı." (6)

Çılgınlık sona erdiğinde Koca Ayak ve kabilenin yarısından fazlası ölmüş, büyük bir çoğunluk da yaralanmıştı; gerçi bilinen ölü sayısı 153 idi, ama sürünerek kaçmaya çalışanların büyük bir çoğunluğu da sonradan ölmüş olabilir, Yaralı Diz'de bulunan 350 kadın, erkek ve çocuktan aşağı yukarı üç yüzünün öldüğünü söylemek pek yanlış olmaz herhalde. Askerlerden de yirmibeş ölü, otuz dokuz yaralı vardı, ama çoğu kendi arkadaşlarının kurşunlarıyla ve şarapnel parçalarıyla vurulmuştu.

Önce yaralı süvariler Pine Ridge'deki temsilciliğe doğru yola çıkarıldı, sonra askerler Yaralı Diz Savaş alanını gezerek hâlâ sağ olan Kızılderilileri topladılar ve arabalara doldurdular. Akşama doğru şiddetli bir kar fırtınası kopacağı iyice belli olduğu için, ölü Kızılderililer oldukları yerde öylece bırakıldılar. (Askerler kar fırtınası dindikten sonra ölü Kızılderilileri gömmek üzere Yaralı Diz'e döndüklerinde, Koca Ayak ve öteki Kızılderililerin cesetlerini ürkünç şekillerde donmuş buldular.)

Arabalara doldurulan yaralı Sioux'lar (dört erkek, kırk yedi kadın ve çocuk) karanlık bastırdıktan sonra Pine Ridge'e vardılar. Bütün kışlalar askerlerle dolu olduğu için, Kızılderililer dondurucu soğukta açık arabaların içinde bırakıldılar. En sonunda, iyiliksever bir subayın çabasıyla, Episkopal Kilise'sinden dışarıya sıralar çıkarıldı ve kaba döşemeye saman serildi.

Yüce Tanrımızın 1890 yılı, Noelden dört gün sonraydı; paramparça gövdeler mum ışıklarıyla aydınlanan kiliseye sokulduğunda, sağ kalanlar, tavandaki kirişlerden sarkan Noel yeşilliklerini görebiliyorlardı. Kürsünün üzerindeki sunakta boydan boya asılı duran bir beze kaba harflerle şunlar yazılmıştı: **YERYÜZÜNE BARIŞ, İNSANLARA İYİ NİYET.**

O zaman kaç kişinin öldüğünü anlayamamıştım. Şimdi kocamışlığımın şu yüksek tepesinden gerilere baktığımda, yerde birbirleri üzerinde yığılı duran boğazlanmış kadınları ve çocukları, hâlâ o genç gözlerimle görebiliyorum. Ve orada, o kanlı çamurun içinde bir şeyin daha öldüğünü ve o kar fırtınasına gömüldüğünü görebiliyorum. Evet, bir halkın düşü öldü orada. Güzel bir düştü evet... sonra bir ulusun umudu kırılıp paramparça oldu. Artık yeryüzünün merkezi yok, ölüp gitti kutsal ağaç.

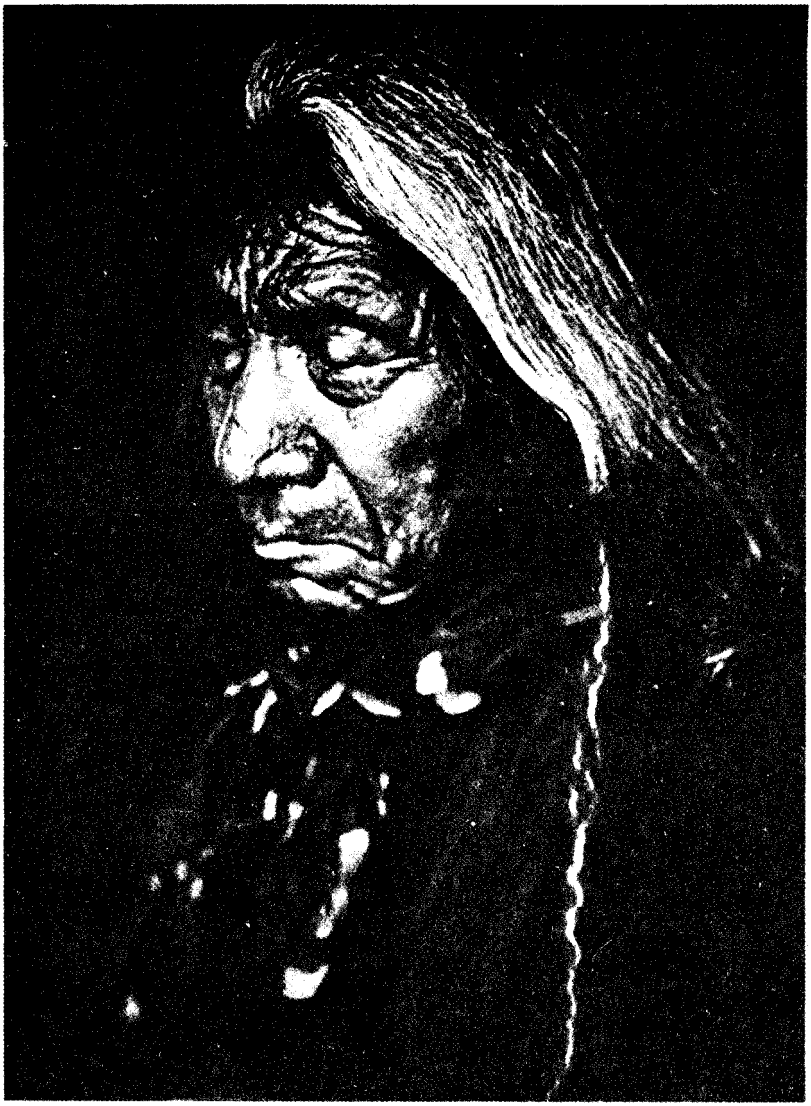
KARA GEYİK

SADECE TOPRAK KALIR

Courtesy of the Bureau of American Ethnology Collection

Her şey
ölür
toprak kalır
der ihtiyarlar.
Doğru
söylüyorlar.
Haklılar.

*49. "Bize birçok söz verdiler, hatırlayamadığım kadar çok; bir tekinin dışında hiç birini tutmadılar. Toprağımızı alacaklarını söylediler, ve aldılar." Kırmızı Bulut (Yaşlı hali) * Kongre Kitaplığı koleksiyonlarından alınmıştır. Fotoğraf: E. S. Curtis.*

NOTLAR

İKİNCİ BÖLÜM:
NAVAHO'LARIN UZUN YÜRÜYÜŞÜ

(1) 49. ABD Kongresi. Birinci oturum. Temsilciler Meclisi Tutanakları 263, s. 14.
(2) 39. ABD Kongresi. İkinci oturum. Senato Raporu 156, s. 314.
(3) Resmî kayıtlar. *The War of Rebellion.* Dizi I, Cilt 15, s. 580.
(4) ABD İçişleri Bakanlığı, Rapor, 1863, ss. 544-45; Lawrence C. Kelly'nin *Navajo Roundup* (Boulder, Pruett, 1970) ve John C. Cremony'nin *Life Among The Apaches* (San Francisco, 1868, s. 201) adlı eserlerinde yayımlanan Belge.
(5) 39. ABD Kongresi, 2. oturum. Senato Rap. 150, s. 103.
(6) Aynı yerde, ss 108, 116.
(7) Aynı yerde, ss 136, 139.
(8) Kelly'nin *Navajo Raundup* ve Lynn R. Bailey'nin *Long Walk* (Los Angles, Westernlore, 1964, s. 157) adlı eserlerindeki Belge; Senato Raporu 156, s. 141.
(9) Senato Raporu 156, ss. 153-54, 255; Kelly'nin *Navajo Roundup adlı* eserindeki Belge.
(10) 49. ABD Kongresi. Birinci oturum, Temsilciler Meclisi Tutanakları 263, s. 15.
(11) Senato Raporu, 156, ss. 144, 157, 162-67, 174, 179, 183-84, 259-60; Bailey, *Long Walk,* ss. 164-66; Kelly'nin *Navajo Roundup* adlı eserindeki Belge; William A. Kelleher, *Turmoil in New Mexico, 1864-1868.* Santa Fe, Rydal Press, 1952, s. 441.
(12) Aynı yerde, ss. 221-22.
(13) Aynı yerde, s. 223.
(14) ABD Kızılderili İşleri Dairesi. Rapor, 1367, s.190.
(15) 49. ABD Kongresi. Birinci oturum. Temsilciler Meclisi Tutanakları 263, s. 15.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM:
KÜÇÜK KARGA'NIN SAVAŞI

(1) "Big Eagle's Story of the Sioux outbreak of 1862." Minnesota Tarih Derneği, *Koleksiyonlar,* Cilt VI, 1894, s. 385.
(2) William W. Folwell, *A History of Minnesota,* St. Paul Minnesota Tarih Derneği, 1924. Cilt II, s, 232.

(3) Aynı yerde, s, 233. Roy W. Meyer, *History of the Santee Sioux*. Lincoln. Nebraska Üniversitesi Yayınları, 1967, s. 114.
(4) "Big Eagle's Story," s. 389.
(5) "Ta-oya-te-duta Is Not a Coward." *Minnesota History,* Cilt 38, 1962, s. 115.
(6) "Big Eagle's Story" s. 390.
(7) Kenneth Carley, bas. "As Red Viewed It; Three indian Accounts of the Uprising." *Minnesota History,* Cilt 38. 1962, s. 114.
(8) aynı yerde, ss 144-45.
(9) aynı yerde, ss. 145-46.
(10) aynı yerde, s. 148.
(11) aynı yerde, s. 146.
(12) "Big Eagle's Story," ss. 394-97.
(13) Isaac V.D. Heard, *History of the Sioux War.* New York, Harper and Brothers, 1864, s. 147.
(14) Kenneth Carley, *The Sioux Uprising of 1862.* St. Paul, Minnesota Tarih Derneği, 1961, s. 54.
(15) Heard, ss. 147-48.
(16) S.R. Riggs, (Narrative of Paul Mazakootemane." Minnesota Tarih Derneği, *Koileksiyonlar,* Cilt III, 1880, ss. 8485.
(17) Heard, ss 151-52.
(18) aynı yerde, s. 150.
(19) "Big Eagle's Story," ss. 398-99. Sbley Order Book 35. Folwell, s. 182.
(20) C. M. Oehler, *The Great Sioux Uprising.* New York, Oxford Üniversitesi Yayınları, 1959, s.197.
(21) Riggs, s. 8.
(22) Folwell, ss. 202-05. Oehler, s. 208.
(23) Lincoln'den Sibley'e, 6 Aralik 1963.
(24) Folwell, s. 211.
(25) Heard, s. 284.
(26) "Big Eagle's Story," ss. 399-400.
(27) Heard, s. 311.
(28) aynı yerde, s. 312. Walter N. Trenerry, "The Shooting of Little Crow: Heroism or Murder?" *Minnesota History,* Cilt 38, 1962, ss. 152-53.
(29) Robin W. Winks, "The British North American West and the Civil War." *North Dakota History,* Cilt 24, 1957, ss. 148-51. Folwell, ss. 443-50.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM:
SAVAŞ CHEYENNE'LERE ULAŞIYOR

(1) George Bird Grinnell, *The Fighting Cheyennes.* Norman, Oklahoma Üniversitesi Yayınları, 1956, ss. 145-46. George E. Hyde, *Life of George Bent.* Norman, Oklahoma Üniversitesi Yayınları, 1968, ss. 131-32.
(2) 39. ABD Kongresi. İkinci oturum. Senato Raporu 156, ss. 9394.
(3) Donald J. Berthrong, *The Southern Cheyennes.* Norman, Oklahoma Üniversitesi Yayınları, 1963, s. 185.
(4) 39. ABD Kongresi. İkinci oturum. Senato Raporu 156, s. 94.

(5) aynı yerde, ss. 55-56
(6) ABD İçişleri Bakanı, Rapor, 1864, ss. 374-75.
(7) aynı yerde, ss. 374, 377.
(8) Stan Hoig, *The Sand Creek Massacre.* Norman, Oklahoma üniversitesi Yayınları, 1961, s. 99.
(9) Hyde, s. 142.
(10) 39. ABD Kongresi. İkinci oturum. Senato Tutanakları 26, s. 44.
(11) Resmî kayıtlar. *The War of Rebellion,* Dizi I, Cilt 41, Bölüm 3, s. 462.
(12) 39. ABD Kongresi. İkinci oturum. Senato Raporu 156, s. 77.v (13) aynı yerde, ss 87-90.
(14) Hyde, s. 142.
(15) Berthrong, s. 213.
(16) 39. ABD Kongresi. İkinci oturum. Senato Tutanakları 26, s. 226.
(17) 39. ABD Kongresi. İkinci oturum. Senato Raporu 142, s. 18.
(18) 39. ABD Kongresi. İkinci oturum. Senato Tutanakları 26, s. 25.
(19) aynı yerde, s, 47, 39. ABD Kongresi. ikinci oturum. Senato Raporu 156, ss. 53, 74.
(20) aynı yerde, s 66.
(21) George Bent'ten George E. Hyde'a, 14 Nisan 1906 (Coe Kolleksiyonu, Yale Üniversitesi).
(22) 39. ABD Kongresi. ikinci oturum. Senato Raporu 156, ss 66, 73.
(23) 39. ABD Kongresi. Ikinci oturum. Senato Tutanakları 26, s. 70.
(24) 39. ABD Kongresi. İkinci oturum. Senato Raporu 156, ss. 73, 96.
(25) aynı yerde, s. 53. Berthrong, s. 220.
(26) George Bent, "Forty Years With the Cheyennes) *The Frontier,* Cilt IV, No. 6, Aralık 1905, s. 3. Hyde, ss. 152, 158-59.
(27) 39. ABD Kongresi. İkinci oturum. Senato Tutanakları 26, ss. 73-74.
(28) Hayd, s. 177.
(29) ABD Kızılderili İşleri Komisyonu Başkanı. Rapor, 1871, s. 439.
(30) ABD İçişleri Bakanı, Rapor, 1865, ss 701-11.
(31) Charles J. Kappler, *Indian Affairs, Laws and Treaties,* Cilt 2, ss. 887-88.

BEŞİNCİ BÖLÜM:
POWDER IRMAĞI İSTİLASI

(1) Resmî kayıtlar. *The War of the Rebellion.* Dizi I, Cilt 48, Bölüm 2, ss. 1048-49.
(2) George Bent, "Forty Years With the Cheyennes." *The Frontier,* Cilt IV, No. 7, Ocak 1906, s. 4.
(3) Albert M. Holman, *Pioneering in the Northwest,* Sioux City, Iowa, 1924.
(4) Bent, s. 5.
(5) *aynı yerde.*
(6) George Bird Grinnell, *The Fighting Cheyennes,* Norman, OklahomaÜniversitesi Yay. 1956, ss. 210-11.
(7) J. Lee Humfreville, *Twenty Years Among Our Hostile Indians,* New York, Hunter and Co., 1903, s. 356.

(8) H. E. Palmer, "History of the Powder River Indian Expedition of 1865." Nebraska Eyaleti Tarih Derneği, *Kayıtlar ve Raporlar,* Cilt II, s. 216.
(9) George Bird Grinnell, *Two Great Scouts and Their Pawnee Battalion.* Cleveland, Arthur H. Clark Co. 1928, s. 117.
(10) George E. Hyde, *Life of George Bent.* Norman, Oklahoma Üniversitesi Yayınları, 1968, ss. 239-40.
(11) L. R. Hafen ve Ann W. Powder River Campaign and Sawyers Expedition of 1865. Glendale, Calif., A. H. Clark Co., 1961, s. 97.

ALTINCI BÖLÜM:
KIZIL BULUT'UN SAVAŞI

(1) 40. ABD Kongresi. İkinci oturum. Temsilciler Meclisi Tutanakları 97, s. 9.
(2) ABD İçişleri Bakanlığı, Rapor, 1866, ss. 206-7.
(3) James C. Olson, *(Red Cloud and the Sioux Problem.* Lincoln, Nebraska Üniversitesi Yayınları, 1965, s. 31.
(4) 50. ABD Kongresi. Birinci oturum. Senato Tutanakları 33, s. 5.
(5) aynı yerde, s. 18.
(6) Frances C. Carrington, *My Army Life and the Fort Phil Kearny Massacre.* Philadelphia, Lippincott, 1911, ss. 29192. Margaret I. Carrington, *Ab-sa-ra-ka, Land of Massacre.* Philadelphia, Lippincott, 1878, ss. 79-80.
(7) H. B. Carrington, *The Indian Question.* Boston, 1909, s. 9.
(8) 50. ABD Kongresi. Birinci oturum. Senato Tutanakları 33, ss. 20-21.
(9) John Stands in Timber and Margot Liberty. *Cheyenne Memories,* New Haven, Yale Üni. Yay. 1967, s. 172.
(10) aynı yerde, ss. 174-76. George E. Hayde, *Life of George Bent,* Norman, Oklahoma Üniversitesi Yayınları, 1968, ss. 276-77.
(11) James D. Lockwood, *Life and Adventures of a Drummer Boy; or Seven Years a Soldier.* Albany, N. Y., 1893, ss. 188-89.
(12) John. G. Neihart, *Black Elk Speaks.* Lincoln, Nebraska Üniversitesi Yayınları, 1961, s. 17.
(13) Henry M. Stanley, *My Early Travels and Adventures.* New York, Scribner's, 1895, Cilt I, ss. 201-16.
(14) Louis L.. Simonin, *The Rocky Mountain West in 1867.* Lincoln, Nebraska Üniversitesi Yayınları, 1966, s. 107.
(15) 40. ABD Kongresi. İkinci oturum. Temsilciler Meclisi Tutanakları 97, s. 5. 41. ABD Kongresi Üçüncü oturum. Senato Tutanakları 39, ss. 63-66.
(16) *Omaha Weekiy Herald,* 10 Haziran 1868.
(17) 44. ABD Kongresi. İkinci oturum. Senato Tutanakları 9, s. 388.

YEDİNCİ BÖLÜM:
İYİ BİR KIZILDERİLİ ÖLÜ BİR KIZILDERİLİDİR.

(1) George E. Hyde, *Life of George Bent,* Norman, Oklahoma Üniversitesi Yayınları, 1968, s. 253.
(2) Winfield Scoot Hancock, *Reports of... upon Indian Affairs.* 1867, ss. 45-46, 77.

(3) aynı yerde, s. 47.
(4) ABD İçişleri Bakanı, Rapor, 1867, s. 311.
(5) Hyde, s. 259
(6) ABD İçişleri Bakanı, Rapor, 1867, s. 312.
(7) Henry M.Stanley, *My Early Travelsand Adventures.* New York, Scribner's, 1895, Cilt I, ss. 37-38. George B. Grinnell, *The Fighting Cheyennes.* Norman, Oklahoma Üniversitesi Yayınları, 1956, ss. 250-52.
(8) 40. ABD Kongresi, İkinci oturum. Temsilciler Meclisi Tutanakları 97, s. 12.
(9) 40. ABD Kongresi. Birinci oturum. Senato Tutanakları 13, ss. 11-12, 95, 121.
(10) Donald J. Berthrong, *The Southern Cheyennes,* Norman, Oklahoma Üniversitesi Yayınları, 1963, s. 294.
(11) *Chicago Tribune,* 4 Kasım 1867. Douglas C. Jones, Üniversitesi Yayınları, 1966, ss. 165-69.
(12) Charles J. Brill, *Conqueşt of the Southern Plains.* Oklahoma City, 1938, s.107.
(13) Grinnell, s. 286.
(14) De Benneville Randolph Keim, *Sheridan's Troopers on the Borders.* Philadelphia, McKay, 1885.
(15) ABD Savaş Bakanlığı, Rapor, 1869, ss. 47-48.
(16) aynı yerde, s.48. Berthrong, s. 332.
(17) Sheridan Evrakı, 1 Ocak 1869, Berthrong'da aktarıldığı gibi, 333-34.
(18) Edward Ellis, *The Historyof Our Country.* Indianapolis, 1900. Cilt 6, s. 1483.

SEKİZİNCİ BÖLUM:
DONEHOGAWA'NIN YÜKSELİŞİ VE DÜŞÜŞÜ

(1) ABD İçişleri Bakanlığı, Rapor, 1870, ss.672-82. 41. ABD Kongresi. Üçüncü oturum. Senato Tutanakları 39, s. 2.
(2) Arthur C. Parker, *The Life of General Ely. S. Parker,* Buffalo, N. Y., Buffalo Tarih Derneği, 1919, ss. 102-03..
(3) 41. ABD Kongresi, Üçüncü oturum. Senato Tutanakları 39, ss. 38-39.
(4) aynı yerde, s. 39.
(5) aynı yerde, ss. 40-41.
(6) aynı yerde, ss. 42-44.
(7) *The New York Times,* 17 Haziran 1870
(8) James C. Olson, *Red Cloud andthe Sioux Problem.* Lincoln. Nebraska Üniversitesi Yayınları, 1965, s. 127.
(9) *Cheyenne* (Wyoming) *Daily Leader,* 3 Mart 1870.
(10) 41. ABD Kongresi. Üçüncü oturum. Temsilciler Meclisi Raporu 39, s. 284.

DOKUZUNCU BÖLÜM:
COCHİSE VE APACHE GERİLLALARI

(1) Daniel E. Conner, *Joseph Reddeford Walker and the Arizona Adventure.* Norman, Oklahoma Üniversitesi Yayınları, 1956, s. 37.
(2) James H. McClintock, *Arizona.* Chicago, 1916, Cilt I, ss. 176-78.
(3) Conner, ss. 38-42.

(4) 39. ABD Kongresi. İkinci oturum. Senato Raporu 156 ss. 305-06.
(5) ABD İçişleri Bakanı. Rapor, 1871, s. 485.
(6) aynı yerde, s. 486.
(7) aynı yerde, s. 488.
(8) ABD İçişleri Bakanı. Rapor, 1871, s. 470
(9) aynı yerde, ss. 475-79.
(10) A. N. Ellis, "Recollections of an Interview with Cochise, Chief of the Apaches." Kansas Eyaleti Tarih Derneği, *Kolleksiyonlar,* Cilt 13, 1915, ss.391-92
(11) O.O. Howard, *My Life and Experiences Among Our Hostile Indians.* Hartford, Conn., 1907, ss. 204-19.
(12) Martin F. Schmitt, bas. *General George Crook.* Norman, Oklahoma Üniversitesi Yayınları, 1946, s. 182.
(13) Woodworth Clum, *Apache Agent, The Story of John P. Clum,* Boston, Houghton Mifflin, 1936, ss. 99-100, 129.
(14) Frank C. Lockwood, *Pioneer Days in Arizona.* New York, Macmillan, 1932, ss. 171-72.

ONUNCU BÖLÜM: YÜZBAŞI JACK'İN SINAVI

(1) 43. ABD Kongresi. Birinci oturum. Temsilciler Meclisi Tutanakları 122, s. 173.
(2) Jeff C. Riddle, *The Indian History of the Modoc War.* 1914, s. 44.
(3) aynı yerde, ss. 45-46.
(4) 43. ABD Kongresi, Birinci oturum. Temsilciler Meclisi Tutanakları 122, s. 173.
(5) aynı yerde. s. 174.
(6) aynı yerde, ss. 50-51.
(7) Riddle, s. 61.
(8) Albert Britt, *Great Indian Chiefs.* New York, Whittlesey House, 1938, ss. 235-36.
(9) Sherman'dan Canby'ye, 12 Mart 1873, Keith A. Murray, *The Modocs and Their War*'da aktarıldığı gibi. Norman, Oklahoma Üniversitesi Yayınları, 1959, ss. 156-157.
(10) A. B. Meacham, *Wigwam and Warpath.* Boston, 1875, s. 441.
(11) aynı yerde, ss. 444-52.
(12) Riddle, ss. 69-77.
(13) 43. ABD Kongresi. Birinci oturum. Temsilciler Meclisi Tutanakları 122, ss. 140-141.
(14) Riddle, ss. 90-91.
(15) aynı yerde, ss. 143-44.
(16) 43. ABD Kongresi. Birinci oturum. Temsilciler Meclisi Tutanakları 122, s. 111.
(17) aynı yerde, ss. 140-141.

ON BİRİNCİ BÖLÜM:
YABAN SIĞIRLARINI KURTARMA SAVAŞI

(1) Charles J. Kappler, *Indian Affairs, Laws and Treaties,* Cilt 2, s. 980.
(2) W. S. Nye, *Carbine and Lance.* Norman, Oklahoma Üniversitesi Yayınları, 1937, s. 95.
(3) William H. Leckie, *Military Conquest of the Southern Plains.* Norman, Oklahoma Üniversitesi Yayınları, 1963, s. 113.
(4) Lawrie Tatum, *Our Red Brothers.* Philadelphia, Winston, 1899, s.29.
(5) ABD Amerikan Etnoloji Bürosu. Yıllık Rapor, 17., 1895-96, s. 208.
(6) L. Tatum'dan E. Hoag'a, Nye'de aktarıldığı gibi, ss. 173-74.
(7) Nye, s. 179.
(8) aynı yerde, s. 182.
(9) Leckie, s. 151.
(10) ABD Amerikan Etnoloji Bürosu. Yıllık Rapor, 17., 1895-96, s. 329.
(11) Yüzbaşı R. G. Carter, *On the Border With Mackenzie.* New York, Antiquarian Press, 1961, ss. 355-56.
(12) ABD İçişleri Bakanlığı. Rapor, 1872, s. 516.
(13) *Army and Navy Journal,* Cilt 10, 26 Ekim 1872, s. 165.
(14) Thomas C. Battey, *Life and Adventures of a Quaker Among the Indians.* Boston, Lee and Shepard, 1891, s. 90.
(15) Nye, s. 209.
(16) aynı yerde, s. 219.
(17) Battey, ss. 202-03.
(18) Martin s: Garretson, *The American Bison.* New York Zooloji Derneği, 1938, s. 128. W. T. Hornaday, *The Extermination of the American Bison.* Washington, Smithsonian Institution, 1889, ss. 496-501.
(19) W. S. Nye. *Bad Medicine and Good.* Norman, Oklahoma Üniversitesi Yayınları, 1962, ss. 179-80.
(20) aynı yerde, s. 182.
(21) Nye, *Carbine and Lance,* s. 246.
(22) Battey, s. 296.
(23) Nye, *Carbine and Lance,* s. 300.

ON İKİNCİ BÖLÜM:
KARA TEPELER SAVAŞI

(1) New York *Herald,* 27 Ağustos ve 25 Eylül 1874.
(2) Hila Gilbert, *"Big Bat" Pourier.* Sheridan, Wyomin, Mills Company, 1968, s. 43.
(3) Charles J. Kappler, *Indian Affairs, Laws and Treaties.* Cilt 2, s. 1002.
(4) ABD Kızılderili Sorunları Komisyonu Başkanı. Rapor, 1875, s. 187.
(5) Gilbert, s. 43.
(6) Anson Mills, *My Story.* Washington, D.C., 1918, s. 168.
(7) ABD Kızılderili Sorunları Komisyonu Başkanı, Rapor, 1875, s. 199.
(8) 44. ABD Kongresi. Birinci oturum. Temsilciler Meclisi Tutanakları 184, ss. 8-9.

(9) ABD Savaş Bakanı. Rapor, s. 21.
(10) 44. ABD Kongresi. Birinci oturum. Temsilciler Meclisi Tutanakları 184, ss. 10, 17-18.
(11) ABD Savaş Bakanı, Rapor, 1876, s. 441.
(12) John G. Neihardt, *Black Elk Speaks.* Lincoln, Nebraska Üniversitesi Yayınları, 1961, s. 90.
(13) Thomas B. Marquis, *Wooden Leg, a Warrior Who Fought Custer.* Lincoln, Nebraska Üniversitesi Yayınları, 1957, ss. 165, 168. Joe De Bearthe, *Life and Adventures of Frank Grouard.* Norman, Oklahoma Üniversitesi Yayınlar, 1958, s. 98.
(14) Hamlin Garland, "General Custer's Last Fight as Seen By Two Moon", *McClure's Magazine.* Cilt 11, 1898, s. 444.
(15) ayın yerde, s. 445.
(16) Marquis, s. 185.
(17) Stanley Vestal, *Sitting Bull, Champion of the Sioux.* Norman, Oklahoma Üniversitesi Yayınları, 1957, ss. 150151.
(18) Neihardt, s. 106.
(19) Marquis, s. 205.
(20) ABD Amerikan Etnoloji Bürosu. Yıllık Rapor, 19., 1888-89, s. 564.
(21) James McLaughlin, *My Friend the Indian.* Boston, Houghton Mifflin Co., 1910, ss.168-69.
(22) Neihardt, ss. 108-09.
(23) *Leavenworth* (Kansas) *Weekly Times,* 18 Ağustos 1881.
(24) Garland, s. 446.
(25) D. W. Robinson, "Editorial Notes on Historical Sketch of North and South Dakota." *South Dakota Historical Collections.* Cilt I, 1902, s. 151.
(26) *St. Paul* (Minnesota) *Pioneer Pres,* 18 Temmuz 1886.
(27) McLaughlin, ss. 172-73.
(28) New York *Herald,* 24 Eylül 1876. T. J. Easterwood, *Memories of Seventy-Six,* Dundee, Oregon, 1880, s. 15.
(29) McLaughlin, s. 175.
(30) *Leavenworth* (Kansas) *Weekly Times,* 18 Ağustos 1881.
(31) ABD Amerikan Etnoloji Bürosu. Yıllık Rapor, 10., 1888-89, s. 565.
(32) *Leavenworth* (Kansas) *Weekly Times,* 18 Ağustos 1881.
(33) New York *Herald,* 16 Kasım 1877.
(34) W. A. Graham, *The Custer Myth.* Harrisburg, Pa., Stackpole Co., 1953, s. 110
(35) 44. ABD Kongresi. İkinci oturum. Senato Tutanakları 9, ss. 5, 31.
(36) New York *Herald,* 23 Eylül 1876.
(37) 44. ABD Kongresi. İkinci oturum. Senato Tutanakları 9, ss. 8, 38-40, 66.
(38) De Barthe, ss. 157-58.
(39) Mills, ss. 171-72.
(40) ABD İçişleri Bakanı, Rapor, 1877, s. 724.
(41) ABD Savaş Bakanlığı, Missouri'deki Ask. Tüm. Düşman Kızılderililerle İlişkilerin Kayıtları. 1882, s. 62.

ON ÜÇÜNCÜ BÖLÜM:
NEZ PERCE'LERİN KAÇIŞI

(1) Reis Joseph, "An Indian's Views of Indian Affairs." *North American Review.* Cilt 128, 1879, s. 417.
(2) aynı yerde, s. 418.
(3) ABD Kızılderili Sorunları Komisyonu Başkanı. Yıllık Rapor, 1873, s. 527.
(4) Reis Joseph, s. 419.
(5) ABD Savaş Bakanı. Yıllık Rapor, 1877 s. 594. Lucullus V. McWhorter, *Yellow Wolf: His Own Story.* Caldwell, Idaho, 1940, s. 39.
(6) Reis Joseph, ss. 420, 423.
(7) aynı yerde, s. 425.
(8) aynı yerde, s. 426.
(9) Mc Whorter, s. 144.
(10) G. D. Shields, *Battle of the Big Hole,* Chicago, 1889, ss. 51-52.
(11) Mc Whorter, s. 120, 132.
(12) Reis Joseph, s. 427.
(13) Mc Whorter, s. 204.
(14) Reis Joseph, ss. 425, 428.
(15) ABD Savaş Bakanı, Rapor, 1877, s. 630.
(16) Reis Joseph, s. 432.
(17) aynı yerde.

ON DÖRDÜNCÜ BÖLÜM:
CHEYENNE'LERİN YURTLARINA DÖNÜŞÜ

(1) Thomas B. Marguis, *Wooden Leg, a Warrior Who Fought Custer.* Lincoln, Nebraska Üniversitesi Yayınları, 1957, s. 308.
(2) aynı yerde, s. 310.
(3) aynı yerde, s. 320.
(4) 46. ABD Kongresi. İkinci oturum. Senato Raporu 708, ss. 153, 266, 269.
(5) aynı yerde, ss. 267-68, 271-72.
(6) aynı yerde, ss. 146-47, 217-19.
(7) aynı yerde, s. 278. George B. Grinnel, *The Fighting Cheyennes.* Norman, Oklahoma Üniversitesi Yayınları, 1956, s. 401.
(8) Grinnell, s. 403.
(9) C. E. Campbell, "Down Among the Red Men." Kansas Eyaleti Tarih Derneği, *Koileksiyonlar,* Cilt 17, ss. 677-78.
(10) 46. ABD Kongresi. İkinci oturum, Senato Raporu 708, s. 241.
(11) Edgar B. Bronson, *Reminiscences of a Ranchman.* New York, McClure Company, 1908, ss. 167-69.
(12) 46. ABD Kongresi. İkinci oturum. Senato Raporu 708, ss. 244, 251.
(13) "Liquidation of Dull Knife." *Nebraska History.* Cilt 22, 1941, ss. 109-10.
(14) 46. ABD Kongresi. İkinci oturum. Senato Raporu 708, s. 242.
(15) aynı yerde, s. 249.
(16) Marquis, s. 333.

ON BEŞİNCİ BÖLÜM:
DİNELEN AYI KİŞİLİK KAZANIYOR

(1) James H. Howard, *The Ponca Tribe.* (ABD Amerikan Etnoloji Bürosu, Bülten 195.) Washington, D. C., 1965, s. 21.
(2) 46. ABD Kongresi. Üçüncü oturum. Senato Tutanakları, 30, s. 7.
(3) aynı yerde, ss. 14-15.
(4) aynı yerde, s. 15.
(5) aynı yerde, s.31.
(6) ABD İçişleri Bakanı. Rapor, 1877, s. 493.
(7) 46. ABD Kongresi. Üçüncü oturum. Senato Tutanakları 30, s. 16.
(8) ABD İçişleri Bakanı. Rapor, 1877, ss. 493-96.
(9) 46. ABD Kongresi. Üçüncü oturum. Senato Tutanakları 30, s. 16.
(10) Thomas H. Tibbles, *Buckskin and Blanket Days.* New York, Doubleday, 1957, s. 197.
(11) ABD Savaş Bakanı. Rapor, 1879, s. 78.
(12) Tibbles, s. 198.
(13) Addison E. Sheldon, *Nebraska, the Land and the People.* Chicago, Lewis, 1931, Cilt I, s. 117.
(14) *U.S. v. Crook,* Dillon, 453.
(15) Grant Foreman, *The Last Trek of the Indians.* Chicago, Chicago Üniversitesi Yayınları, 1946, s. 253.
(16) ABD İçişleri Bakanı, Rapor, 1880, ss. 22-25.
(17) 46. ABD Kongresi. Üçüncü oturum. Senato Tutanakları 14, s. 4.
(18) aynı yerde, s. 5.
(19) aynı yerde, ss. 5-6.
(20) aynı yerde, s. 13.
(21) Tibbles, s. 15.

ON ALTINCI BÖLÜM:
"UTE'LER GİTSİN!"

(1) Marshall Sprague, *Massacre; the Tragedy at the White River.* Boston, Little, Brown, 1957, s. 92.
(2) ABD İçişleri Bakanı. Rapor, 1873, ss. 465-79.
(3) ABD İçişleri Bakanı. Rapor, 1879, s. 124.
(4) 46. ABD Kongresi. İkinci oturum. Temsilciler Meclisi tutanakları 83, s. 66.
(5) ABD İçişleri Bakanı. Rapor, 1879, ss. 124-25. Paul Wellmann, *Death on Horseback.* Philadelphia, Lippincott, 1947, s. 217.
(6) Sprague, s. 157.
(7) aynı yerde, s. 163.
(8) ABD İçişleri Bakanı. Rapor, 1879, s. 84.
(9) 46. ABD Kongresi. İkinci oturum. Temsilciler Meclisi Tutanakları 84, s. 68.
(10) aynı yerde, ss. 53-54.
(11) Sprague, s. 176.
(12) 46. ABD Kongresi. İkinci oturum. Temsilciler Meclisi Tutanakları 84, ss. 7-8.
(13) 46. ABD Kongresi. İkinci oturum. Ortak Tutanaklar 33, s. 199.

(14) ABD İçişleri Bakanı. Rapor, 1879, ss. 91-92.
(15) ABD Savaş Bakanı. Rapor, 1879, s. 9.
(16) 46. ABD Kongresi. İkinci oturum. Ortak Tutanaklar 38, s. 193.
(17) 46. ABD Kongresi. İkinci oturum. Temsilciler Meclisi Tutanakları 83, s. 72.
(18) ABD İçişleri Bakanı. Rapor, 1879, ss. 92-93.
(19) 46. ABD Kongresi. İkinci oturum. Temsilciler Meclisi Tutanakları 83, s. 62.
(20) aynı yerde s. 63.
(21) 46. ABD Kongresi. İkinci oturum. Ortak Tutanaklar 38, s. 14.
(22) ABD İçişleri Bakanı, Rapor, 1879, s. 94.
(23) Robert Emmitt, *The Last War Trail; The Utes and the Settlement of Colorado.* Norman, Oklahoma Üniversitesi Yayınları, 1954, ss. 234-35.
(24) 46. ABD Kongresi. İkinci oturum. Temsilciler Meclisi Raporu 83, s. 3.

ON YEDİNCİ BÖLÜM: SON APACHE REİSİ

(1) Britton Davis, *The Truth About Geronimo.* Chicago, Lakeside Press, 1951, s. 48.
(2) Woodworth Clum, *Apeche Agent; the Story of John P. Clum.* Boston, Houghton Miffin, 1936, s. 198.
(3) S. B. Barrett, *Geronimo's Story of His Life.* New York, Duffield and Company, 1907, ss. 131-32.
(4) ABD Savaş Bakanı. Rapor, 1877, s. 134.
(5) Dan L. Thrapp, *The Conquest of Apacheria.* Norman, Oklahoma üniversitesi Yayınları, 1967, s. 179.
(6) ABD Savaş Bakanı. Rapor. 1883, ss 159-65.
(7) aynı yerde, s. 167.
(8) Jason Betzinez ile W. S. Nye, *I Fought with Geronimo.* Harrisburg, Pa., Stackpole Company, 1959, s. 116.
(9) Thrapp, s. 290.
(10) John G. Bourke, *An Apache Campaign in the Sierra Madre.* New York, Charles Scribner's Sons, 1958, s. 114.
(11) Betzinez ile Nye, s. 122.
(12) 51. ABD Kongresi. Birinci oturum. Senato Tutanakları 88, s. 12.
(13) aynı yerde, s. 11. Betzinez ile Nye, s. 129.
(14) 51. ABD Kongresi. Birinci oturum. Senato Tutanakları 88, ss. 16-17.
(15) George Crook, *Résumé of Operations Against Apache Indians, 1882 to 1886.* Omaha, Nebraska, 1886, s. 12.
(16) Betzinez ile Nye, s. 135. Barret, s. 139. 51. ABD Kongresi. Birinci oturum. Senato Tutanakları 83, s. 33.
(17) Odie B. Faulk, *The Geronimo Campaign.* New York, Oxford Üniversitesi Yayınları, 1969, ss. 125-26.

ON SEKİZİNCİ BÖLÜM: HAYALETLERİN DANSI

(1) Stanley Vestal, *Sitting Bull, Champion of the Sioux.* Norman, Oklahoma Üni-

versitesi Yayınları, 1957, s. 215.
(2) ABD İçişleri Bakanı, Rapor, 1877, ss. 723-25.
(3) aynı yerde, ss. 726-27.
(4) Kanada. Avam Kamarası Müzakereleri, Oturum 1878, ss. 353-54.
(5) John G. Neihardt, *Black Elk Speaks,* Lincoln, Nebraska Üniversitesi Yayınları, 1961, s. 159.
(6) Joe De Barthe, Life and Adventures of Frank Grouard. Norman, Oklahoma Üniversitesi Yayınları, 1958, s. 248.
(7) 48. ABD Kongresi. Birinci oturum. Senato Raporu 283, s. 137.
(8) aynı yerde, ss. 135-36, 149.
(9) aynı yerde, ss. 139, 143, 158.
(10) aynı yerde, ss. 71-72.
(11) aynı yerde, ss. 79-81.
(12) Kate E. Glaspell, "Incidents in the Life of a Pioneer." *North Dakota Historical Quarterly.* Cilt 8, 1941, ss. 187-88.
(13) Vestal, ss. 251, 255.
(14) 51. ABD Kongresi. Birinci Oturum. Senato Tutanakları 51, ss. 52, 58, 65.
(15) aynı yerde, ss. 21, 203.
(16) James McLaughlin, *My Friend the Indian.* Boston, Houghton Mifflin, 1910, s. 285.
(17) 51. ABD Kongresi. Birinci oturum. Senato Tutanakları 51, s.213.
(18) ABD Etnoloji Bürosu. Rapor, 14., 1892-93, İkinci Bülüm, s. 795.
(19) James C. Olson, *Red Cloud and the Sioux Problem.* Lincoln, Nebraska Üniversitesi Yayınları, 1965, s. 326.
(20) ABD Etnoloji Bürosu. Rapor, 14., 1892-93, s. 789.
(21) ABD Kızılderili Sorunları Komisyonu Başkanı. Rapor. 1891, s. 333.
(22) Martin F. Schmitt ve Dee Brown, *Fighting Indians of the West.* New York, Scribner's, 1948, s. 335. Robert M. Utley, *The Last Days of the Sioux Nation.* New Haven, Yale Üniversitesi Yayınları, 1963, s. 159.

ON DOKUZUNCU BÖLÜM: YARALI DİZ

(1) Robert M. Utley, *The Last Days of the Sioux Nation.* New Haven, Yale Üniversitesi Yayınları, 1963, s. 195.
(2) James H. McGregor, *The Wounded Knee Massacre From the Viewpoint of the Survivors.* Baltimore, Maryland, Wirth Brothers, 1940, ss. 105, 118, 134.
(3) Utley, s. 210.
(4) McGregor, ss. 106, 109, 126.
(5) ABD Etnoloji Bürosu. Rapor, 14., 1892-93, İkinci Bölüm, s. 885.
(6) McGregor, ss. 111, 140.

BİBLİYORGRAFYA

"The Affair at Slim Buttes." *South Dakota Historical Collections,* Cilt VI, 1912, ss. 493-590.

Allen, Charles W. "Red Cloud and the U. S. Flag." *Nebraska History,* Cilt 22, 1941, ss. 77-88.

Allison, E. H. "Surrender of Sitting Bull." *South Dakota Historical Collections.* Cilt VI, 1912, ss. 231-70.

Anderson, Harry H. "Cheyennes at the Little Big Horn-a Study of Statistics." *North Dakota History.* Cilt 27, 1960, ss. 81-93.

Andrist, Ralph K. *The Long Death; the Last Days of the Plains Indian.* New York, Macmillan, 1964.

Army and Navy Journal. Cilt 10, 1872-73.

Bailey, Lynn R. *Long Walk.* Los Angles, Westernlore, 1964.

Barrett: S. M. *Geronimo's Story of His Life.* New York, Duffield and Co., 1907.

Battey, Thomas C. *Life and Adventures of a Quaker Among the Indians.* Boston, Lee and Shepard, 1891.

Beal, Merrill D. *"I Will Fight No More Forever"; Chief Joseph and the Nez Percé War.* Seattle, Washington Üniversitesi Yayınları, 1963.

Bent, George. "Forty Years With the Cheyennes." *The Frontier.* Cilt IV, 1905-06.

Berthrong, Donald J. *The Southern Cheyennes.* Norman, Oklahoma Üniversitesi Yayınları, 1963.

Betzinez, Jason, ve W. S. Nye. *I Fought With Geronimo.* Harrisburg, Pa., Stackpole, 1960.

"Big Eagle's Story of the Sioux Outbreak of 1862." Minnesota Tarih Derneği, *Koleksiyonlar,* Cilt VI, 1894, ss. 382-400.

Blankenburg, William B. "The Role of the Press in an Indian Massacre, 1871." *Journalism Quarterly,* Cilt 45, 1968, ss. 61-70.

Bourke, John G. *An Apache Campaign in the Sierra Madre.* New York, Scribner's, 1958.

Mackenzie's Last Fight With the Cheyenne's. New York, Argonaut Press. 1966.

On the Borderd With Crook. New York, Scribner's, 1891.

Brandes, Ray. *Frontier Military Posts of Arizona.* Globe, Arizona, 1960.

Brill, Charles J. *Conquest of the Southern Plains.* Oklahoma City, 1938.

Britt, Albert. *Great Indian Chiefs.* New York, Whittlesey House, 1938.

Bronson, Edgar Beecher. *Reminiscences of a Ranchman.* New York, McClure Company, 1908.

Brown, Dee, *FortPhil Keamy; an American Saga.* New York, Putnam's, 1962.
The Galvanized Yankees. Urbana, İllinois Üniversitesi Yayınları, 1963.
Brown, Mark H. *The Plainsmen of the Yellowstone.* New York, Putnam's, 1961.
Bryant, Charles S. ve A.B. Murch. *A History of the Great Massacre by the Sioux Indians in Minnesota. Cincinnati, 1964.*
Campbell, C. E. "Down Among the Red Men." Kansas Eyaleti Tarih Derneği, *Kolleksiyonlar,* Cilt XVII, 1928, ss. 623-91.
Carley, Kenneth, bas. "As Red Viewed It; Three Indian Accounts of the Uprising." *Minnesota History,* Cilt 38, 1962, ss. 126-49.
The Sioux Uprising of 1862. St. Paul, Minnesota Tarih Derneği, 1961.
Carrington, Frances C. *My Army Life and the Fort Phil Keamy Massacre.* Philadelphia, Lippincott, 1911.
Carrington, H. B. *The Indian Question.* Boston, 1909.
Carrington, Margaret I. *Ab-sa-ra-ka, Land of Massacre.* Philadelphia, Lippincott, 1878.
Carter, R. G. *On the Border With Mackenzie.* New York, Antiquarian Press, 1961.
Chicago Tribune, 1867 ve 1872.
Reis Joseph. "An Indian's Views of Indian Affairs." *North American Review,* Cilt 128, 1879, ss. 412-33.
Clum, John p. "Eskiminzin." *New Mexico Historical Review, Cilt 4, 1929, ss. 1-29.*
Clum, Woodworth. *Apache Agent, the Story of John P. Clum.* Boston, Houghton Miffin, 1936.
Collins, John C. *Across the Plains in '64.* Omaha, Nebraska, 1904.
Conner, Daniel Ellis. *Joseph Reddeford Walker and the Arizona Adventure.* Norman, Oklahoma Üniversitesi Yayınları, 1956.
Cook, James H. *Fifty Years on the Old Frontier.* New Haven, Yale Üniversitesi Yayınları, 1923.
Cook, John R. *The Border and the Buffalo.* New York, Citadel Press, 1967.
Cremony, John C. *Life Among the Apaches.* San Francisco, 1868.
Crook, George. *Autobiography,* bas. Martin F. Schmitt. Norman, Oklahoma Üniversitesi Yayınları, 1946.
Résumé of Operations Against Apache Indians, 1882 toh 1886. Omaha, Nebraska, 1886.
Davis, Britton, *The Truth About Geronimo.* Chicago, Lakeside Press, 1951.
DeBarthe, Joe. *Life and Adventures of Frank Grouard.* Norman, Oklahoma Üniversitesi Yayınları 1958.
Densmore, Frances. *Teton Sioux Music* (American Etnoloji Bürosu Bülteni 61). Washington, D. C., 1918.
Easterwood, Thomas J. *Memories of Seventy-Six.* Dundee, Oregon, 1880.
Ellis, A. N. "Recollections of an Interview with Cochise, Chief of the Apaches." Kansas Eyaleti Tarih Derneği, *Kolleksiyonlar,* Cilt 13, 1915, ss. 387-92.

Emmitt, Robert. *The Last War Trail; the Utes and the Settlement of Colorado.* Norman, Oklahoma Üniversitesi Yayınları, 1954.

Ewers, John C. *Indian Life on the Upper Missouri.* Norman, Oklahoma Üniversitesi Yayınları, 1968.

Falk, Odie B. *The Geronimo Campaign.* New York, Oxford Üniversitesi Yayınları, 1969.

Fechet, E. G. "The True Story of the Death of Sitting Bull." Nebraska Eyaleti Tarih Derneği, *Tutanaklar ve Kolleksiyonlar,* İkinci Dizi, Cilt II, 1898, ss. 179-90.

Finerty, John F. *Warpath and Bivouac.* Chicago. Lakeside Press, 1955.

Folwell, William W. *A History of Minnesota,* Cilt II, St. Paul, Minnesota Tarih Derneği, 1924.

Foreman, Grant. *The Last Trek of the Indians,* Chicago, Chicago Üniversitesi Yayınları. 1946.

Fritz, Henry E. *The Movement for Indian Assimilation, 1869-1890.* Philadelphia, Pennsylvania Üniversitesi Yayınları 1963.

Garland, Hamlin. "General Custer's Last Fight As Seen by Two Moon." *McClure's Magazine,* Cilt 11, 1898, ss. 433-48.

Garretson, Martin S. *The American Bison.* New York Zooloji Derneği, 1938.

Gilbert, Hila. *"Big Bat" Pourier.* Sheridan, Wyoming, Mills Company, 1968.

Gilles, Albert S., "Wer-que-yah, Jesus-man Comanche." *Southwesk Review,* Cilt 53, 1968, ss. 277-91.

Glaspell, Kate E. Incidents in the Life of a Pioneer." *North Dakota Historical Quarterly,* Cilt 8, 1941, ss. 184-90.

Graham, W. A. *The Custer Myth.* Harrisburg, Pa., Stackpole, 1953.

Grange, Roger T., Jr. "Treating the Wounded at Fort Robinson." *Nebraska History,* Cilt 45, 1964, ss. 273-94.

Grinnell, George B. *The Fighting Cheyennes.* Norman, Oklahoma Üniversitesi Yayınları, 1956.

Two Great Scounts and Their Pawnee Battalion. Cleveland, A. H. Clark. 1928.

Hafen, Le Roy R. ve Ann W. *Powder River Campaigns and Sawyer's Expedition of 1865.* Glendale, Calif, A. H. Clark, 1961.

Hancock, Winfield Scott. *Reports of... upon Indian Affairs, with Accompanying Exhibits,* 1867.

Heard, Isaac V. D. *History of the Sioux War.* New York, Harper, 1864.

Hoig, Stan. *The Sand Creek Massacre.* Norman, Oklahoma Üniversitesi Yayınları, 1961.

Holmes, Albert M. *Pioneering in the Northwest.* Sioux City, Iowa, 1924.

Hornaday, William T. *"The Extermination of the American Bison."* ABD Ulusal Müzesi, *Yıllık Rapor,* 1887, ss. 496-501.

Howard, Helen A. Ve D. L. McGrath. *War Chief Joseph.* Calldwell, Idaho, Caxton Printers 1941.

Howard, James H. *The Ponca Tribe* (American Etnoloji Bürosu Bülteri 195). Washington, D. C., 1965.

Howard, O. O. *My Life and Experiences Among Our Hostile Indians.* Hartford, Connecticut, 1907.

Hyde, George E. *Life of George Bent;* mektuplarından. Bas. Savoie Lottinville. Norman, Oklahoma Üniversitesi Yayınları, 1967.

Red Cloud's Folk; a History of the Oglala Sioux Indians. Norman, Oklahoma Üniversitesi Yayınları, 1937.

A. Sioux Chronicle. Norman, Oklahoma Üniversitesi Yayınları, 1956.

Spotted Tail's Folk, a History of the Brulé Sioux. Norman, Oklahoma Üniversitesi Yayınları, 1961.

Jackson, Donald. *Custer's Gold, the United States Cavalry Expedition of 1874.* New Haven, Yale Üniversitesi Yayınları, 1966.

John Stands in Timber ve Margot Liberty. *Cheyenne Memories.* New Haven, Yale Üniversitesi Yayınları 1967.

Jones, Douglas C. *The Treaty of Medicine Lodge.* Norman, Oklahoma Üniversitesi Yayınları, 1966.

Josephy, Alvin M., Jr. *The Nez Percé Indians and the Opening of the Northwest.* New Haven, Yale Üniversitesi Yayınları, 1965.

The Patriot Chiefs. New York, Viking, 1961.

Kappler, Charles J. *Indian Affairs, Laws and Treaties.* 4 Cilt. Washington, D. C., 1904-1927.

Leavender, David, *Bent's Fort,* New York, Doubleday, 1954.

Leckie, William H. *The Military Conquest of the Southern Plains.* Norman, Oklahoma Üniversitesi Yayınları, 1963.

"The Liquidation of Dull Knife." *Nebraska History,* Cilt 22, 1941, ss. 109-10.

Lockwood, Frank C. *Pioneer Days in Arizona.* New York. Macmillan, 1932.

McCreight, M. L. *Firewater and Forked Tongues; a Sioux Chief Interprets U. S. History.* Pasadena, Calif., Trail's End Pub, Co., 1947.

McGillycudd, Julia B. *McGillycuddy Agent.* Palo Alto, Stanford Üniversitesi Yayınları, 1941.

McGregor, James H. *The Wounded Knee Massacre from the Viewpoint of the Survivors.* Baltimore, Wirth Bros., 1940.

McLaughlin, James. *My Friend the Indian.* Boston, Houghton Miffin, 1910.

McWhorter, Lucullus V. *Yellow Wolf: His Own Story. Caldwell, Idaho, 1940.*

Marquis. Thomas B. Woden Leg, a Warrior Who Fought Custer. Lincoln, Nebraska üniversitesi Yayınları, 1957.

Marriott, Alice. *The Ten Grandmothers.* Norman, Oklahoma Üniversitesi Yayınları, 1945.

Mayhall, Mildred P. *The Kiowas.* Norman, Oklahoma Üniversitesi Yayınları. 1962.

Meacham, A. B. *Wigman and Warpath.* Boston, 1875.

Meyer, Roy W. History of the Sentee Sioux. Lincoln, Nebraska Üniversitesi Yayınları, 1967.

Murray, Keith A. *The Modocs and Their War.* Norman, Oklahoma Üniversitesi Yayınları, 1959.

Neihardt, John G. *Black elk Speaks.* Lincoln, Nebraska Üniversitesi Yayınları, 1961.

New York *Herald,* 1872.

Nye, W. S. *Bad Men and Good: Tales of the Kiowas,* Norman, Oklahoma Üniversitesi Yayınları, 1962.

Carbine and Lance; the Story of the Old Fort Sill. Norman, Oklahoma Üniversitesi Yayınları, 1968.

Plains Indian Raiders. Norman, Oklahoma Üniversitesi Yayınları, 1968.

Oehler, C. M. *The Great Sioux Uprising.* New York, Oxford Üniversitesi Yayınları, 1959.

Olson, James C. *Red Cloud and the Sioux Problem.* Lincoln, Nebraska Üniversitesi Yayınları, 1965.

Omaha Weekly Herald, 1868.

Palmer, H. E. "History of the Powder River Indian Expedition of 1865." Nebraska Eyaleti Tarih Derneği, *Kayıtlar ve Raporlar,* Cilt II, 1887, ss. 197-229.

Parker, Arthur C. *The Life of General Ely S. Parker.* Buffalo, N.Y., Buffalo Tarih Derneği, 1919.

A Pictographic History of the Oglala Sioux, Amos Bad Heart Bull'un çizimleri ve Helen H. Blish'i metniyle. Lincoln, Nebraska Üniversitesi Yayınları, 1967.

Praus, Alexis A. *A. New Pictographic Autobiography of Sitting Bull (Smithsonian Karışık Kolleksiyonları, Cilt 123, No. 6). Washington, D.C., 1955.*

Riddle, Jeff C. The Indian History of the Modoc War. 1914. Riggs, S. R. "Nerrative of Paul Mazakootemane." Minnesota Tarih Derneği, *Kolleksiyonlar,* Cilt 3, 1880, ss. 82-90.

Robinson, D. W. "Editorial Notes on Historical Scethc of North and South Dakota. *"Güney Dakota Tarih Kolleksiyonları,* Cilt I. 1902. ss. 85-162.

Robinson, Doane. "Crazy Horse's Story of Custer Battle. *Güney Dakota Tarih Kolleksiyonları,* Cilt VI, 1912, ss. 224-28.

A History of the Dakota or Sioux Indians. Minneapolis, Ross and Haines. 1967.

Sacks, Benjamin H. "New Evidence on the Bascom Affair." *Arizona and the West,* Cilt, 4, 1962, ss. 261-78.

Salzman, M., Jr. "Geronimo the Napoleon of Indians." *Journal of Arizona History,* Cilt 8, 1967, ss. 215-47.

Sandoz, Mari. *Cheyenne Autumn.* New York, Hastings House, 1953.

Crazy Horse, the Strange Man of the Oglalas. New York, Knopf, 1945.

Hostiles and Friendies, Lincoln, Nebraska Üniversitesi Yayınları, 1959.

Schellie, Don, *Vast Domain of Blood; the Camp Grant Massacre.* Los Angeles, Westernlore, 1968.

Scmeckebier, Lawrence F. *The Office of Indian Affairs; its History Aetivities, and Organization.* Baltimore, Jchne Hopkins Press, 1927.

Schmitt, Martin F. ve Dee Brown. *Fighting Indians of the West.* New York, Scribner's, 1948.

Scott Hugh L. *Some Memories of a Saldier.* New York, Century Co., 1928.

Seymour, Flora W. *Indian Agents of the Old Frantier,* New York, Appleton- Century, 1941.

Sheldon, Addison E. *Nebraska, the Land and the People.* Cilt I, Chicago, Lewis Publishing Co., 1931.

Shields, G. O. *Battle of the Big Hole.* Chicago, 1889.

Sonnichsen, C. L. *The Mescalero Apaches.* Norman, Oklahoma Üniversitesi Yayınları, 1958.

Sprague, Marshall, *Massacre; the Tragedy at the White River.* Boston. Little, Brown, 1957.

Stanley F. *Satanta and the Kiowas.* Borger, Texas, 1968.

Stanley, Henry M. *My Early Travels and Adventures.* Cilt I, New York, Scribner's, 1895.

Steward, Edgar I. *Custer's Luck.* Norman, Oklahoma Üniversitesi Yayınları, 1955.

Stirling. M. W. Three Pictographic Autobiographies of Sitting Bull (Smithsonian Karışık Kolleksiyonlar, Cilt 97, No. 5). Washington. D.C., 1938.

Swanton, John R. *The Indian Tribes of North America,* Washginton, D.C., 1952.

"Ta-oya-te-duta Is Not a Coward. *"Minnesota History."* Cilt 38, 1962, s. 115.

Tatum, Lawrie. *Our Red Brothers and the Peace Policy of President Ulysses Grant.* Philadelphia Winston. 1899.

Taylor. Alfred A. "Medicine Lodge Peace Council." *Chronicles of Oklahoma,* Cilt 2, 1924, ss. 98-118.

Thrapp, Dan L. *The Conquest of Apacheria,* Norman, Oklahoma Üniversitesi Yayınları, 1967.

Tibbles, Thomas Henry, *Bucksin and Blanket Days.* New York, Doubleday, 1957.

Towl, Edwin S. "Judge Esmer S. Dundee." Nebraska Eyaleti Tarih Derneği, *Kayıtlar ve Kolleksiyonlar,* İkinci Dizi, Cilt V, 1902, ss. 83-95.

Trennery, Walter N. "The Shoting of Little Crow: Heroism or Murder?" *Minnesota History,* Cilt 38, 1962, ss. 150-53.

Turner, Catherina C. *Red Men Calling on the Great White Father.* Norman, Oklahoma Üniversitesi Yayınları, 1951.

Tyler, Barbara Ann. "Cochise: Apache War Leader, 1858-1861." *Journal of Arizona History,* Cilt 6, 1965 ss. 1-10.

ABD Kızılderili Komisyonu Üyeleri Kurulu. *Raporlar,* 1869-1891.

ABD Amerikan Etnoloji Bürosu. *Yıllık Raporlar,* 10., 14., 17. ve 46.

ABD Sayım Dairesi. *Birleşik Devletler'deki Vergiye Bağlanan ve Vergiye Bağlanmayan Kızılderililer Üzerine Rapor.* Washington, D.C., 1894.

ABD Kızıl Bulut Kızılderili Temsilciliği Sorununu İnceleme Komisyonu. *Rapor.* Temmuz 1875. Washington, D.C., 1875.
ABD Kızılderili Sorunları Komisyonu Başkanı. *Yıllık Raporlar,* 1860-1891.
38. ABD Kongresi, İkinci oturum. Senato Raporu 142.
39. ABD Kongresi. İkinci oturum. Ortak Tutanaklar 37.
39. ABD Kongresi. İkinci oturum. Senato Tutanakları 26.
39. ABD Kongresi. İkinci oturum. Senato Tutanakları 13.
40. ABD Kongresi. İkinci oturum. Temsilciler Meclisi Tutanakları 97.
41. ABD Kongresi. Üçüncü oturum. Temsilciler Meclisi Raporu 39.
41. ABD Kongresi. Üçüncü oturum. Senato Tutanakları 39.
43. ABD Kongresi. Birinci oturum. Temsilciler Meclisi Tutanakları 122.
44. ABD Kongresi. Birinci oturum. Temsilciler Meclisi Tutanakları 184.
44. ABD Kongresi. İkinci oturum. Senato Tutanakları 9.
46. ABD Kongresi. İkinci oturum. Temsilciler Meclisi Tutanakları 83.
46. ABD Kongresi. İkinci oturum. Ortak Tutanaklar 38.
46. ABD Kongresi. İkinci oturum. Senato Raporu 708.
46. ABD Kongresi. Üçüncü oturum. Senato Tutanakları 14.
46. ABD Kongresi. Üçüncü oturum. Senato Tutanakları 30.
48. ABD Kongresi. Birinci oturum. Senato Raporu 283.
49. ABD Kongresi. Birinci oturum. Temsilciler Meclisi Tutanakları 356.
49. ABD Kongresi. İkinci oturum. Senato Tutanakları 117.
50. ABD Kongresi. Birinci oturum. Senato Tutanakları 33.
50. ABD Kongresi. İkinci oturum. Senato Tutanakları 17.
51. ABD Kongresi. Birinci oturum. Senato Tutanakları 51.
ABD İçişleri Bakanlığı, *Yıllık Raporlar,* 1860-1891.
ABD National Park Service. *Soldier and Brave.* New York, Harper and Row, 1963.
ABD Savaş Bakanlığı, *Yıllık Raporlar, 1860-1891.*
ABD Savaş Bakanlığı. Missouri'deki Askeri Tümen. *Record of Engagements with Indians... 1868-1882.* Washington, D.C., 1882.
Urquhart, Lena M. *Colorow, the Angry Chieftain.* Denver, Golden Bell Press, 1968.
Utley, Robert M. "The Bascom Affair; a Reconstruction." *Arizona and the West,* Cilt 3, 1961, ss. 59-68.
Custer and the Great Controversy. Los Angeles, Westernlore. 1962.
Frontiersmen in Blue; the U.S. Army and the Indian, 1848-1865. New York, Macmillan, 1967.
The Last Days of the Sioux Nation. New Haven, Yale Üniversitesi Yayınları, 1963.
Vaughn, J. W. *The Battle of Platte Bridge.* Norman, Oklahoma Üniversitesi Yayınları, 1964.
Indian Fights; New Facts on Seven Encounters. Norman, Oklahoma Üniverisetesi Yayınları, 1966.
The Reynolds Campaign on Powder River. Norman, Oklahoma Üniversitesi Ya-

yınları, 1961.

With Crook at the Rosebud. Harrisburg, Pa, Stackpole, 1956.

Vestal, Stanley. *Sitting Bull, Champion of the Sioux*. Norman, Oklahoma Üniversitesi Yayınları. 1957.

Warpath and Council Fire. New York, Random House, 1948.

Wallace, Ernest ve E. Adamson Hoebel. *The Comanches, Lords of the South Plains*. Norman, Oklahoma Üniversitesi Yayınları, 1952.

Ware, Eugene F. *The Indian War of 1864*. New York, Saint Martin's Press, 1960.

Welsh, William, *Report and Cupplementary Report of a Visit to Stopped Tail's Tribe of Brulé Sioux Indiand*. Philadelphia, 1870.

West, G. Derek. "The Battle of Adobe Walss (1874)." *Panhandle-Plains Historical Review,* Cilt 36, 1963, ss. 1-36.

The Westerners. Potamac Corral, Washington, D.C. *Great Western Indian Fights*. New York, Doubleday, 1960.

White Bull, Joseph. *The Warrior Who Killed Custer...* Çeviren ve yayımlayan, James H. Howard. Lincoln, Nebraska Üniversitesi Yayınları, 1968.

Winks, Robin W. "The British North American West and the Civil War." *North Dakota History*. Cilt 24, 1957, ss. 139-52.

Wright, Peter M. "The Pursuit of Dull Knife from the Fort Reno in 1878-1879." *Chonicles of Oklahoma*. Cilt 46, 1968, ss. 141-54.

"Elinizdeki, neşeli bir kitap sayılmaz, ama tarihin bugüne uzayan bir yanı vardır ve belki de bu kitabı okuyanlar, geçmişte ne olduğunu öğrenmekle, Amerikalı Kızılderilinin bugün ne olduğunu daha iyi anlayacaklardır. Amerikan mitinde kaba birtakım savaşçılar şeklinde basmakalıp bir biçime sokulan Kızılderililerin ağzından ince ve son derece akla yatkın sözlerin çıktığını görünce şaşıracaklardır belki de. Belki de, toprakla olan ilişkilerini büyük bir titizlikle koruyan bir halktan, toprak ile kendi aralarındaki ilişki hakkında biraz bir şeyler öğreneceklerdir. Kızılderililer toprağın ve onun zenginliklerinin hayatla bir tutulması gerektiğini ve Amerika'nın bir cennet olduğunu çok iyi biliyorlardı; Doğu'dan gelen istilâcıların niçin Kızılderililere ait her şeyin yanı sıra Amerika'nın kendisini de yok etmeye kararlı olduklarını anlayamadılar.

Bu kitabın okurları, bugün Kızılderililerin yaşadıkları yerlerin yoksulluğunu, umutsuzluğunu ve sefaletini görme fırsatını bulurlarsa, bunun nedenlerini de gerçekten anlayabileceklerdir."

O zaman kaç kişinin öldüğünü anlayamamıştım. Şimdi kocamışlığımın şu yüksek tepesinden gerilere baktığımda, yerde birbirleri üzerinde yığılı duran boğazlanmış kadınları ve çocukları, hâlâ o genç gözlerimle görebiliyorum. Ve orada, o kanlı çamurun içinde birşeyin daha öldüğünü ve o kar fırtınasına gömüldüğünü görebiliyorum. Evet, bir halkın düşü öldü orada. Güzel bir düştü evet... Sonra bir ulusun umudu kırılıp paramparça oldu. Artık yeryüzünün merkezi yok, ölüp gitti kutsal ağaç.

KARA GEYİK

I S B N 975-390-040-6

KDV Dahil
20 000 — TL